

2234

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01321599 1

D 702284

NOTITIA

HUNGARICAE

REI

NVMARIAE

AB ORIGINE

AD

PRAESENS TEMPVS
AVCTORE

STEPHANO SCHOENVISNER

PRESB. SEC.

R. VNIVERS. PESTANAE BIBLIOTHECARIO.

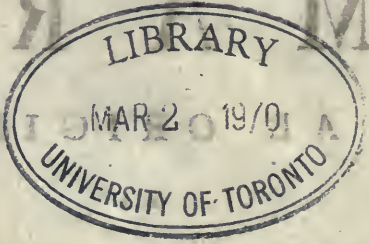
B V D A E.

LITERIS AC SVMPTEBVS TYPOGRAPHIAE EIVSDEM R. VNIVERSITATIS MDCCCL.

LIBRARY
HUNGARICAE

CJ
2646
S3

ERASMVS
LIBRARY

Tenenda antiquitas, quæ non modo ex vetustis Auctoribus, verum etiam
e Nomismatis prisca, & titulis, saxisque petitur, ERASMVS RO-
TERODAMVS T. I. *Opp. de Rat. instit. Discip. pag. 447.*

STEFANO SCHEMATA

PREP. REC.

EGYPTI

512

LIBRARY

A D L E C T O R E M.

Prope in exitu est alterum jam decennium, ex quo de Numismatica Patriæ meæ, publicum in usum adornanda, meditari cœpi. Occasionem præbuit singularis erga me benevolentia, & liberalitas RR. D. IOSEPHI KOLLER, Ecclesiæ Quinque Ecclesiensis Lectoris, & Canonici, qui insignem Numismatum hungaricorum, ex archetypis, quæ diversis in Museis, publicis ac privatis, adservantur, delineatorum Syllogen ultro mihi celsit, donavitque, una cum apographo Codicis Vaticani, quo rationes Decimarum pontificiarum, sub Regibus Carolo Roberto, & Ludovico I. in Hungaria collectarum, continebantur. Alter Mecœnatum fuit Exc. D. Comes IGNA TIUS a BATTHYAN Transilvaniæ Episcopus, qui Scriptum meum de re Numaria Hungariæ, veteris ac novæ, tanto dignatus est favore, ut illud suis curis, ac sumtibus in propria, quam Claudiopoli erexerat, Typographia edere constituerit.

Quod indubie futurum erat, ni fata obstitissent. Ab obitu optimi Præfulis repertæ sunt XIX. Tabulæ æneæ Numorum, per Viennensem Chalcographum Sebastianum *Mansfeld* pro hoc Opere incisorum: quæ ut ad manus meas non invitis Hæredibus pervenirent, hodierno Episcopo Transilvaniæ, Illustrissimo; ac RR. D. IOSEPHO MARTONFFY in acceptis refero. Cujus etiam sapientissimo consilio factum est, ut præfens *Notitia Hungariæ rei Numariæ*, quæ Publico utilis fore videbatur, ad limam iterum revocata, domi potius, quam peregre, primam lucem aspiceret. Non minus in mea vota pronum, facilemque habui Magnificum, ac Spectabilem D. GEORGIUM SIGISMUNDUM a LAKICS, ad Excelsum Consilium Regium Documtenentiale Hungaricum Consiliarium, Typographiæ Regiæ Universitatis Pestanæ Directorem; quo agente citra omnem cunctationem non solum editio hujus Operis, vicesima insuper Tabula Numismatica locupletati, verum etiam luculenta industriæ Auctoris remuneratio decreta fuit.

Hæc sunt, Lector benevole! quæ ipso in limine palam ut facerem; gratus imperavit animus. Dispescitur autem hæc lucubratio bifariam. Pars prior, seu Dissertatio prima, agit de re Numaria præcorum Hungariæ populorum, Statumque monetalem Pannoniæ, ac Daciæ a prima memoria usque ad Hungarorum in has provincias adventum describit. Pars

altera

altera, in quatuor Dissertationes subdivisa, rem Numariam Hungarorum propriam ab exordio Regni ad præsens tempus pertractat.

Quibus res literaria Hungariæ cognita est, facile vel ex titulis Caputum utriusque Partis, quorum Elenchum præmittimus, intelligent, lucubratiōne ista exhiberi Specimen quoddam Operis Numismatici, suo in genere primi, atque ideo, si numeris omnibus non sit absolutum, venia digni. Alioquin hoc argumenti genus est ejusmodi, quod supplementis augeri poscit, ac perfici. Aequus igitur Lector hos conatus boni consulat, longumque vivat, & valeat.

A D A U C T O R E M.

Thesaurum Hungariæ donas, Clarissime! pro quo
 Multa, sed incassum, Gens mea vota dedit.
 Nam, quo divitiæ, si sint per secula sparsæ,
 Ignoretque suas patrius Orbis opes?
 Tu sparsos cumulas, occultos eruis, inde
 Communi Numos luce, animaque beas.
 Et struis ingentem gazam, cui Croesus, & omnes,
 Quotquot erant, & sunt, Lyfimachi invideant.

Quis

Quis tuus hic fuerit labor, & doctrina? loquetur
 Hoc Opus, & toto litera scripta libro.
 Diva Moneta tibi palmam cum laude rependet,
 Signabitque tuo grande Numisma typo.
 Huic ego versiculos addam, quos forte timebit
 Tangere de sacris pulsa Rubigo locis.
 Historia Hungariæ, cui tot documenta dedisti,
 Semper ut in Fastis sit tua vita, dabit.
 Restat, ut huic dono, quod das, tantoque laborum
 Promeritam tribuat Patria tota vicem.

GEORGIUS ALOYSIUS SZERDAHELYI

*S. C. et R. A. M. Conflarius, Abbas S. Mauri-
 ritii de Both, C. E. Vacienfis Cano-
 nicus, AA. LL. et Phil. Doctor,
 ac penes Exc. Conf. R. L. H. in
 Commissione Studiorum
 Adfessor.*

CONSP.

CONSPECTUS OPERIS.

HUNGARICAE REI NUMARIAE
PARS PRIOR.
S E U
DISSERTATIO PRIMA.

De re Numaria priscorum Hungariæ populorum.

- CAPUT I. Disceptatio prævia de Numis Attilæ, Hunnorum Regis . . . . . pag. 1—17.
- CAP. II. De quibusdam Numis græcis, & horum imitatione signatis barbaris, quorum usus fuit in Pannonia, & Dacia ante Romanorum in his provinciis imperium . . . . . pag. 17—29.
- CAP. III. De aliis Numis barbaris priscorum Hungariæ populorum . . . . . pag. 29—46.
- CAP. IV. Romanorum aliquot Numismatum, quæ Pannoniæ, vel Daciæ, rerumve ad has provincias pertinentium, memoriam conservant, descriptio . . . . . pag. 47—63.
- CAP. V. De ratione veteris monetæ, græcæ, & romanæ, nec non inferioris ævi byzantinæ, & francicæ, seu germanicæ, serius ante exordium Regni Hungarici in Pannonia usitatæ . . . . . pag. 64—75.
- CAP. VI. De duobus antiquis thesauris, nuper in Hungaria inventis . . . . . pag. 75—84.

PARS ALTERA
S E U
DISSERTATIO SECUNDA.

De re Numaria Hungarorum sub Ducibus, & Regibus Periodi primæ.

- INTRODUCTIO . . . . . pag. 85—88.
- CAPUT I. Numi Regum Sæculi XI. descripti, & illustrati p. 89—114.
- CAP. II. Numi Regum Sæculi XII. . . . . pag. 114—130.
- CAP. III. Numi Regum Sæculi XIII. . . . . pag. 131—150.
- CAP. IV. De ratione totius rei Monetalis Hungariæ in prima Periodo Regum . . . . . pag. 150—182.
- DISSER-

DISSERTATIO TERTIA.

De re Numaria Hungarorum sub Regibus Periodi Secundæ.

INTRODUCTIO	pag. 183. & seq.
CAPUT I. Numi primorum Sæculi XIV. Regum descripti, & illustrati	pag. 185—201.
CAP. II. Numi reliquorum Sæculi XIV. Regum	pag. 201—216.
CAP. III. Numi Regum Sæculi XV. & incipientis Sæculi XVI. descripti, & illustrati	pag. 216—270.
CAP. IV. De ratione rei Monetalis Hungarorum sub Regibus Periodi II. & quidem primum sub <i>Carolo Roberto</i> . Ex Codice MS. Rationum illius ævi, & ex Decreto Regis ejusdem	pag. 270—313.
CAP. V. De ratione rei Monetalis Hungaricæ sub <i>Ludovico I.</i> & proximis ejusdem Successoribus	pag. 314—326.
CAP. VI. De re Monetali Hungariæ sub <i>Mathia Corvino</i> , hujusque Successoribus proximis	pag. 326—343.

DISSERTATIO QUARTA.

De re Numaria Hungarorum sub Regibus Periodi Tertiæ.

INTRODUCTIO	pag. 344 & seq.
CAPUT I. Numi Regum Hungariæ Sæculi XVI. descripti, & illustrati	pag. 345—374.
CAP. II. Numi Regum Sæculi XVII.	pag. 375—416.
CAP. III. Numi Regum Sæculi XVIII.	pag. 417—455.
CAP. IV. De Ratione totius rei Monetalis Hungarorum in Periodo III. sive sub Regibus Stirpis Aufriacæ	pag. 456—480.

DISSERTATIO QUINTA.

De Numis Principum Transilvaniæ, & aliis varii argumenti ad Hungariam, hujusve provincias spectantibus.

INTRODUCTIO	pag. 481. seq.
CAPUT I. Numi Principum Transilvaniæ ab anno 1526 ad 1600. descripti, & illustrati	pag. 483—504.
CAP. II. Numi Vajvodarum, & Principum Transilvaniæ ab anno 1600 ad 1630.	pag. 504—528.
CAP. III. Numi Principum Transilvaniæ ab anno 1631 ad 1648: pag. 529—544.	
CAP. IV. De Numis occasione bellorum civilium signatis p. 544—554.	
CAP. V. De aliis varii argumenti Numis ad Hungariam, hujusque provincias quoquo modo spectantibus	pag. 554—575.

HUNGA.

HUNGARICAE
REI NUMARIAE
PARS PRIOR.

SIVE

DISSERTATIO PRIMA
DE RE NUMARIA PRISCORUM HUNGARIAE
POPULORUM.

CAPUT PRIMUM.

Disceptatio prævia de Numis ATTILAE, Hunnorum Régis.

§. I.

Acturus de Re Numaria priscorum Hungariæ populorum; exordior a disceptatione de Numis ATTILÆ, Hunnorum, ad quos Hungari suam referre amant originem, Regis quondam potentissimi. Sunt enim, qui Attilam Numos signasse, & nonnullos horum ad nostram pervenisse ætatem, arbitrentur. Hos inter Tilmannus *Frisus* in speculo monetali, de *Attila* hunc in modum scribit: „Fertur præter alias monetas, etiam Numos e purissimo auro, & argento præcudisse, di-

Pars I.

A

drachmi

drachmi pondere singulos, & in eorum antica signum quoddam, cruculam referens, in averſa vero aliud quiddam, cornicis pedi ſimile, expreſſiſſe. “ a)

Hæc legens Mathias *Belius*, effinxit ſibi, æriſque incidendum curavit Numisma, nullis aliis figuris, quam characteribus ex Alphabeto ſuo, ſi ſuperis placet, Hunno - Scythico, delectis, quibus nomen *Attilæ* indicaretur, ſignatum. b) Sed, quemadmodum illa *Friſi* relatio nullum ad faciendam fidem pondus habet, utpote omni vetuſtiore teſtimonio deſtituta, ita Belianum hoc Numisma eſt conjecturale dumtaxat, neque inter veros, & genuinos *Attilæ* Numos recenſeri poteſt. Hoc igitur miſſo, alios potius, qui pro *Attilanis* vulgo habentur, recenſebimus, & an reapse ab Rege Hunnico *Attila* ſignati fuerint, inveſtigabimus. Sunt autem tria iſtorum genera; unum, in quibus epigraphe eſt hinc ATEVLA, inde VLATOS. Alterum, ubi legitur ATILA, vel ATHIL, vel ADVLA. Tertium denique maxime obvium cum inſcriptione in antica parte ATILA REX; in averſa vero: AQVILEIA. En pleniorẽ ſingulorum notitiam.

§. II.

Numi ATEVLA VLATOS inſcripti.

I. ATEVLA. Caput nudum, imberbe, dextrorſum converſum, alis ad humeros inſtructum, & faſciola circa collum.

VLA-

---

a) *Frieſen Münz - Spiegel*. Frankfurt 1592. „ Dieſer (*Attila*) ſoll neben ander Münz gekörnet Geld vom Silber, und Golde, von zween Quinteln ein Korn gegoffen, daran ein Zeichen, wie ein Kreuz, und anderſeits wie ein Krauen - Fuß, geſchlagen haben.“ *Rariſſimus hic Friſii Tractatus monetalis editus eſt etiam in Actis publicis monetariis, per Davidem Thomanum ab Hagelſtein collectis, ubi pericope nunc deſcripta occurrit Lib. III. Cap. V. p. 38.*

b) *De veteri Literatura Hunno - Scythica Sect. 3. p. 68.*

VLATOS. Equus a sinistris dextrorsum, stans capite erecto, & quasi cornuto. Supra equum simile quid lituo, vel S jacens; infra vero pentagonum, & lunula. *Argent. Numulus* e Museo Ill. Com. Georgii FESTETICS. Vid. hic *Tab. I. Nro. 1.*

Tab. I.

2. Alii quatuor, inscriptione, ac partis utriusque typo similes præcedenti describuntur ab *Eckhelio* P. I. Musei Cæsarei Vindob. p. 13. Quorum tamen duo diversi sunt cunei, nam in imo numi segmento (*Gallis exergue*) non pentagonum, sed tetragonum est, & pro lunula ramus. Sunt itidem argentei omnes, tertii moduli. *Eckhelius* Caput partis anticæ Protomen Victoriæ alatæ nuncupat.

Nro. 1.

3. ATEVLA. Caput nudum imberbe cum alis, & pectore nudo.

VLATOS. Equus a dextris sinistrosum, juxta quem figura virilis, & infra hanc pentagonum, ac lunula bicornis. *Arg. III.* apud *Bandurium* e Museo Foucaltiano, T. II. *Num. Imp. Rom.* p. 313.

4. Alius similis, sed in quo supra equum aliquid litui instar exprimitur. *Arg. III. Ibidem* e Museo Fontanæ.

5. Alius, uti *Num. I.* nisi quod intra lunulam occurrat Stellula. *Arg.* apud *Begerum* T. I. *Thef. Brandeb.* p. 313. Iconismus Numi apud hunc Auctorem archetypo longe major est. Idem notandum est de Numis in libris complurium aliorum scriptorum depictis.

6. ATEVLA. Caput barbatum.

VLATOS. Equus capite erecto. Supra quem S jacens, aut lituus, & intra pedes Equi pentagonum. *Arg.* apud *Mediobarbum* e proprio Museo, p. 542.

7. Epigraphe, & utriusque partis typus, uti *N. I. Arg. III.* apud *Jacobum Chiffletium* P. I. Vefont. p. 211. & ex hoc apud *Joan. Eccardum* in *Observ. de Numis Attilæ*, quæ Actis Lipsiensib.

ad Ann. 1720 p. 214. insertæ sunt cum multis idgenus numulorum ætypis, & occurrunt etiam T. I. Originum Guelphicarum p. 15.

8. Similis præcedenti quod ad epigraphen, typumque capitis, & Equi attinet, verum diversus quoad attributa circa equum occurrentia, in hoc enim non pentagonum, nec lunula, sed pro his arista, & flosculus in area visuntur. *Arg.* apud *Cambdenum*, & *Gibsonium* in descriptione Britannia, & apud *Eccardum* l. supr. cit. Item in *Janfonii Atlante* T. IV. p. 17. sed hic absque spica.

9. ATIVLA. *Sic.* Caput imberbe, cum alis ad humeros.

Nulla Epigraphæ. Stans equus; supra lituus; infra est pentagonum. *Arg.* apud *Eccardum* l. cit. e Museo *Gerhardi Abbatis Lucensis*.

§. III.

Animadversiones.

De Numis ATEVLA inscriptis commentati sunt *Chiffletius*, *Begerus*, *Eccardus*, *Airmannus*, *Abb. Pray*, aliiquæ. Opiniones variant. E sententia *Chiffletii* ATEVLA est Hunnicum *Attilæ* nomen *a)*. „Extant, inquit, Numi argentei, quos *Attila* cudi iussit, victoriarum suarum, vel melius stragum, posteris funesta signa: duos asservo hic (*Vesontione*) effossos, aliquantum tamen diversos cum victoriæ symbolo, & vocabulo ATEVLA, germano, ut probabilissimum est, *Attilæ* nomine secundum Barbarorum appellationem, quam deinde cultiores Romani, & Celtæ leniverunt, *Attilam* nuncupantes, sicut ipsimet olim Romani *Syllam* pro *Sulla* dixerunt.“ Cum *Chiffletio* sentiunt *Comes Mediobarbus*, & *Anselmus Bandurius*, qui *Ateula* numos inter *Attilanos* recensent, ac describunt.

At

---

a) P. I. *Vesont.* p. 221.

At Cambdenus, Gibsonius, & Eccardus idgenus monetas Britannici cujusdam Reguli esse arbitrantur, & quidem *Eccardi* opinione ATEVLA est loci, VLATOS vero Principis nomen ex Velocato contractum.

Ex adverso *Begerus* existimat eosdem numos non in Britannia magna, sed in Gallia procusos fuisse a quopiam, cui nomen erat VLATOS ATEVLA, idque arguit e fragmento inscriptionis lapidaris apud Lugdunum reperto, & per *Sponium* in *Miscellaneis* p. 170. edito, ubi nomen *Caji Vlatti* legitur. Sententiam *Begeri* amplectitur *Fridericus Airmannus*, eamque firmat alterius quoque lapidis, apud Nasium, hodie Nancejum, Lotharingæ oppidum, effossi epigrammate, in quo ipsum adeo nomen ATEVLA reperias a). His accessit *Abb. Georgius Pray*, qui *Dissert. IX.* p. 218. *Chiffletium* impugnans „ Quid vero, inquit, docto in mentem venerit, ut illos (Numos *Ateula Vlatos* inscriptos) in *Victoriæ* signum ab *Attila* in *Galliis* cudi jussos existimaret, non intelligo. Binas *Attilæ* in *Galliam* præcursiones a scriptoribus consignatas habemus: alteram cum in campis *Mauriacis* anno 451. pugnatum est; alteram cum paullo ante mortem in *Alanos*, ut *Jornandes* refert, trans *Ligerim* sitos moverat. In neutram Numus hic quadrare videtur. In primâ quamquam *Occidentis imperium* occupare apud animum constituerat, tamen prælium *Catalaunicum* tam ambigüe illi cecidit, ut propior victo, quam victori, videri possit; neque a dubia utrinque victoria tamdiu in *Galliis* moratum legimus, ut illi in mentem veniret, numos, rei gestæ testes, cudi jubere. Altera autem in *Gallias* expeditione *Thorismundus* jam multo ante destinationem *Attilæ* compererat, fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens, in sedes proprias fugere compulerat. — — — Et quis numum hunc

Attilæ

a) *Diff. de Numis Ateulæ Regi Attilæ male attributis. Gießæ sine anno.*

Attilæ honoribus cuderet? elegantior est, quam ceteroquin Seculo VI. sive Romanorum, & Byzantinorum, sive Gothorum, Vandalorum, aliorumque, ex quibus non pauci superant, ejus ævi numismata fuisse videamus. Ex quo capite doctissimus Fridericus Airmannus recte observat, Chiffletii numos ad Gallias pertinere, in quibus *Ateula* nomen dudum ante Hunnorum in Europam adventum in usu erat. Afferit in hanc rem, quæ Nasio Lotharingiæ oppido reperta est, inscriptionem hujus tenoris:

PATRICIUS NASIENSIS
CVRATORIBUS ET MINISTRIS
INVENTIDIO FIRMO
ET
ATEVLAE SOLLI F.
HVIVS FANI FACIENDI.

Hanc Romanam adhuc, & gentilis Galliæ satis idoneam testem arguit et *Solliorum* nomine, quod Gallicanis familiis proprium fuisse, non modo de *Sollio-Apollinari*, sed aliis etiam, quos in mediū promit, luculenter confirmat. Itaque ex Galliis, & hunc *Ateulam*, quod *Solli* filius dicatur, non vana illi suspicio est, numos Gallicanos veteres, quos Chiffletius adducit, cum isto contendens, in quibus figura equi perinde, ut in *Ateula* numo, comparet. Tum singillatim magis rationes explicans, videri sibi non abs re ait, numum hunc religionis, non item victoriae causa, proculsum fuisse. Scitum enim est, equos olim apud Celtas, & Germanos in sacrificiis adhibitos: Litera S, quam alter numus exprimit, proxima est litæo, alter non obscure secespitam refert. Pentagoni forma Symbolum salutis olim fuit; denique figura in altero, ut videtur, petaso tecta, non obscure Mercurium designat, quem a Gallis præcipue cultum fuisse, Cæsar in Commentariis de bello Galli-

co adnotavit. Quæ omnia suadent, ATEVLAE numum nihil omnino ad *Attilam* pertinere. Igitur conjecturam quoque Chiffletii, *Arcula* nomen secundum Barbarorum appellationem, *Attila* proprium videri, locum habere non posse, conjectaneum est" a).

Brevissime, atque, ut reor, optime Cel. *Eckhel* in Catal. Mus. Cæs. quatuor *Arcula* numos argenteos inter incertos Galliarum refert, notatque eos pro *Attila* Humi numis diu perperam habitos fuisse b).

His præstantissimorum doctrina, & eruditione virorum observationibus liceat nunc meam quoque, cujuscunque ea demum sit momenti, adjicere. *Vlarios*, sive *Vlatus* *Arcula* fuerit vel Princeps Civitatis Lugdunensis, incertum quonam tempore, vel Patronus corporis mercatorum, Lugduni consistentium. In lapidibus enim Lugdunensibus invenio *Vlarios*, sive potius *Vlarios* cum diversis cognominibus. Nempe in lacera illa apud Sponium, ad quam Begerus provocat, est:

C. VLAT. ASPR

— SEGVSIA

NONO

In altera autem apud eundem Sponium, & in Thesaurò Gruteriano legitur: *Cajus Vlarius Meleager, Sevir Augustalis Colonia Copiæ Casaræ Lugdunensis, Patronus omnium Corporum Lugduni licite coeuntium*. Sed en epigraphen marmoris integram c).

D. M.

a) Pray Diff. IX. p. 218.

b) Eckhel P. I. Catal. Cæs. p. 13.

c) Gruteri T. I Corp. Inscript. p. CCCXCIX.

D. M.
 ET MEMORIÆ ÆTERNÆ
 C. VLATTI MELEAGRE IIII VIR. AVG.
 C. C. AVG. LVG. PATRONO OMNIUM
 CORPOR. LVG. LICITE COEVNTIVM
 MEMMIA CASSIANA CONIVX
 SARCOFAGO CONDIDIT ET S. A. D.
 Id est: *Sub Ascia Dedicavit.*

Tertia est; in qua legitur VLATTIA METRODORA, quæ cum *Lucio Senio Regnio Augustali, Seviroque Lugdunensi* monumentum poni curavit *Cajo Senio Reguliano, Equiti Romano, Curatori, ac Patrono Negotiatorum quorundam Lugduni consistentium a)*.

Testibus ergo his monumentis certum est, *Vlattorum* familiam Lugduni in Gallia, adhuc pagana, floruisse, certum quoque, ex eadem *Ulattiorum* gente, seu familia, alios aliis cognominibus, ut sese distinguerent invicem, usos fuisse, inter quæ proinde nullum est dubium, spectatis Numis, nunc descriptis, quin etiam *Atcula* cognomen quibusdam *Ulati*, vel *Vlattiis* proprium fuerit. VLATOS in Numis pro VLATVS vetusta apud Latinos scribendi ratione.

Caput, & Protome Victoriæ alis instructæ in his *Vlati Atculæ* monetis accepta esse videtur ex denariis familiarum Romanarum. Simile enim caput reperitur apud *Vaillantium b)* in uno denario gentis *Atiliæ*, nomine *C. Atilii Reguli* insignito, N. 9. In denariis duobus gentis *Juliæ*, ad Casarem Dictatorem spectantibus N. 22. & 23. In uno gentis *Liciniæ* M. Crassi N. 1. & in altero C. Marii gentis *Mariæ* N. 4. Nec non in denariis argenteis sequentium familiarum Rom. *Minuciæ* N. 1. *Mussidiæ* N. 7. *Papiæ* N. 3.

a) Ibidem p. CCCCLXVI. 7.

b) Num. Fam. Rom. T. I. & II.

Sofia N. 3. ac demum *Valeria* N. 1. In hoc autem postremo deprehendes Caput Victoriæ non modo alis ad humeros, verum etiam fasciola circa collum ornari.

Quod cum ita sit, credi potest, Numos *Vlati Ateulæ* jam antea, quam Lugdunensis Gallia in formam romanæ redigeretur provinciæ, adeoque tempore aliquo, epocham Christianam anteverte, procosos fuisse. Hanc sane antiquitatem sapere videtur ipsum *Vlatos* pro *Vlatus* nomen. Nec obstant memoratæ marmorum inscriptiones, quæ Augustorum ævum respiciunt. Poterat enim gens *Vlatia*, ex qua fuit *Ateula*, etiam sub Augustis perseverare; cumque *Vlatii* inter cives Lugdunenses antiquitate, nobilitate, opibusque præcellerent, non mirum, si serius quoque præcipuos Lugduni Magistratus gesserint, atque a societate mercatorum, ibidem consistentium, pro patronis habiti sint. En, quanta jam temporum intercapedine Numos *Ateulæ* ab *Attilanis* removerimus.

Ceterum „ nostra hac ætate, ait *Eckhelius* in Opere nuper consummato, & paullo ante suum obitum, quem chorus Musarum longo lugebit tempore, typis Vindobonensibus edito, a) jam non dubitamus, similes numos esse Gallicos, quod metallo, volumine, fabrica, typo Gallicis sint simillimi, nihilque iis cum Rege Hunno negotii.“ Elegans est ejusdem in pentagonum, quod sæpe in veteribus numis Gallicis æque, ac in propositis *Ateulæ* monetis conspicitur, animadversio, hoc nempe Symbolum fuisse, Pythagoreis proprium, a Gallis simul cum doctrina Pythagorica de metempsychosi, animarumque immortalitate, adoptatum b).

§. IV.

a) Doctr. Num. Vet. P. I. Vol. I. p. 77.

b) Ibidem p. 63.

§. IV.

Numi cum epigraphe ATILA, & ATHIL.

Barbaris ATEVLÆ Numis ad Gallias relegatis, commemorandi nunc veniunt sequentes ærei.

1. ATILA. Caput nudum imberbe, dextrorsum spectans. In *Tab. I.* averfa: Leo gradiens. *Vid. hic Tab. I. N. 2.*
Nro. 2.

2. ATHIL. Caput. In *aversa*: Equus. Æreus incerti moduli. Sic apud Anselm. *Bandurium* T. II. Impp. Rom. p. 527. ex Patino, & Mediobarbo.

Horum Numismatum nulla occurrit mentio apud *Eckhelium* in *Doctrina Numorum veterum*, neque constat hodie, in quonam Museo conserventur. *Ducangius* tamen, ex quo Numum, priore loco descriptum, mutuati sumus, diserte in ipso Libri sui titulo profitetur, omnia, quæ in Tabulis Æneis ibidem proponuntur Numismata, ex Regis Christianissimi, aliorumque Gazophylaciis esse deprompta. Liber hic insertus est Scriptoribus *Historiæ Byzantinæ* Tom. XXI. edit. Venetæ, ubi Numus hic *Attilanus* p. 54. *Tab. IV.* quæ familiæ *Theodosii M.* reliquas monetas exhibet, Numo *Honorie Augustæ* adjungitur. Fides habenda est Viro, ut nobilitate, ita virtutum, ac doctrinæ, etiam Numismaticæ, celebritate cum primis conspicuo. Libri titulus est: *Familia Augustæ Byzantinæ*. Auctoris nomen: *Carolus du Fresne, Dominus du Cange*, Regi a Consiliis. Ab exteris compendio *Ducangius* appellatur. Posteriores vero Numum, *Athil* inscriptum, opinor se Patiniano dumtaxat Indice aliis innotuisse. Editum aliquando, aut plenius descriptum non memini. De utroque tamen libet quædam adnotare.

Caput nudum, & epigraphe ATILA, vel ATHIL sine regis titulo, valet ad commendandam Attilæ in exteriori adparatu modestiam, quam Priscus Rhetor, testis oculatus sic deprædicat:

a) „In reliquis omnibus moderatum sese præbebat *Attila* — — — Frugalis admodum ejus vestis, nihil, quod ab aliorum vestibus dignosci posset, habebat, nisi, quod erat pura, & impermixta. Neque enim ensis erat aliqua illustri elegantia conspicuus, neque calceamentorum barbarorum ligamina, neque ejus equi fræna, ut reliquorum Scytharum, auro, aut lapidibus, aut aliis hujusmodi gemmis pretiosis erant ornata.“

Sed in Numo, observat Abb. Pray, est caput *Attilæ* magis affabre, quam illa ætas tulerit, effictum, tum oculis grandiusculis, atque prominentibus, nasoque acuto, contra *Jornandis* testimonium, qui *Priscum* secutus affirmat, fuisse *Attilam* capite grandiore, minutis oculis, & simo naso.“ Nempe Numum RR. Pray, non qualem *Ducangius* ex Originali edidit, sed qualis in Opere Numismatico Comitis *Mediobarbi* depingitur, contemplatus est, ab Originali longe diversum. In depingendis enim capitibus editores *Mediobarbi* magis elegantiae, quam veritati studuerunt. At si *Ducangianum*, nostrumque Numismatis ectypum consulas, in eo facile tam caput anticæ, quam leonem averse sic satis ruditer expressum observabis, ut Numisma ipsum ab ætate *Attilana* minime abludere censeas. Nec lineamenta vultus a *Prisci* & *Jornandis* descriptione magnopere discrepant, certe non magis, quam id in Principum *Byzantinorum* monetis, tempore *Attilano* signatis, appareat.

Quod ad nomen *Attilæ* in propositis Numis varie scriptum attinet, *ATILA*, & *ATHIL*, tanti non est momenti, ut idcirco spurias inter merces rejici debeant. *Joannes de Thurocz* P. I. *Chron. Hung.* scribit, *Attilam* a popularibus *Ethel* dictum. *Prisco* *Rhetori* scribitur *Attilas*; *Saxoni Grammatico* *Athila*, quod nomen apud *Finnos* quoque usitatum fuisse refert.

Numis-

a) T. I. Hist. Byzant. in Excerpt. Legat.

Numismatis Attilani cum Equo in averfa meminit etiam Ill. Fr. Car. Palma T. I. Notit. Rer. Hung. p. 17. Not. A. primæ edit. Tyrn. 1770. hisce verbis: „ Traditio est prope vicum Dombegyház in provincia Chanadiensi *Atilam* tumulatum, nec longe inde Regiam illius abfuisse, ubi numum *Atilæ* argenteum repertum accepimus, cujus pars adverfa effigiem Regis cum epigraphe, averfa equum referebat.“ Quonam is Numus devenerit, Auctor non commemorat. Nec fatis conftat, an eum fuis ipfe oculis viderit, vel folummodo ab aliis vifum fuiffe, nonnullorum narratione acceperit.

§. V.

Adula Rex in Numo Eccardiano, an idem qui Attila?

Tab. I. N. 5. *Tabula I. N. 5. fiffimus Numulum æreum, in quo Adverfa repræfentat Protomen capite pileato, Averfa vero infcriptionem hanc: ADVLA REX. fine aliis figuris.*

De hoc Numulo æreo hunc in modum differit Joan. Eccardus l. fupr. cit. „ *Attilæ* tamen numus fi unquam genuinus extitit, unius exemplar nos poffidere certum eft. Æreus is eft, & magnitudinis ejus, quam in delineatione hic adjecta apparet. Vultu imberbi fiffitur Princeps, & miti afpectu. Caput tiara, aliquantum tamen detrita in numo, tectum, corpus paludamento barbarico veftitum eft. In poftica numi legitur literis admodum perfpicuis: ADVLA REX. & nomen hoc circulo velut laureaceo inclufum eft: ut & imago Principis in antica. In effigie, & veftitu Principis aliquid comperet *Baduila*, feu *Totila* Gothorum Regi fimile, cujus tamen caufa *Attilæ* hunc numum furriperè nolim. Similitudo enim hæc procedit ab *Attilæ* instituto, quo mores, & linguam Gothorum amabat, & videtur ufum veftimenti Gothici recepiffe barbarus, quod patrio id commodius, & elegantius effet: quemadmodum Gothi a
Getis

Getis, quibus in terris ad Danubium successere, etiam vestitum mutuarunt. “ Hæc est Eccardi de suo Numismate opinio.

At vero longe verisimilius est, immo mihi prope certum, ac indubitatum, quod ADVLA in hoc numulo Eccardiano pro BADVILA partim incuriæ Monetarii, partim vero temporis edacitati debeatur. B omissum culpa est artificis, majore forsân, quam paratus numi modulus exigebat, marculo signatorio usi. Litera vero I temporis diuturnitate fuerit erosa, & exesa in vacuo ante L spatio. Ex Numis *Baduila* Regis melius conservatis, qui in Catalogo Musei Cæs. Vindob. describuntur, alter sic habet; a)

In Antica: DN. BADVILA REX. Protome cum stemmate insolito.

Aversa: DN. BADVILA REX. in medio numo intra corollam.

Exiguus Numi Eccardiani modulus non cepit omnia, quæ latiore typario continebantur.

§. VI.

Descriptio recentiorum ATTILÆ Numismatum.

1. ATTILA REX. Protome Regis capite cornuto, barbatoque, & pectore loricato.

AQVILEIA. Vrbs mœnibus, ac turribus munita. *Aureus maximi moduli e Thesawro Imp. Rudolphi II. a Schoedelio, & Math. Belio laudatus b).*

2. Omnia, ut in præced. sed in pectore Attilæ biceps aquila. *Arg. max. mod. e Museo C. Festerics.*

Tab. I.
Nro. 3.

3. ATTILA 441. REX. Protome Regis, ut N. 1.

AQVI-

a) P. II. Cat. p. 537. Nro. 3.

b) *Schoedelius* præfide Bernegero *Disquisit. hist. polit. de Regno Hung. Belius de vetere Lit. Hun. Scyth. p. 68.*

Tab. I. mod. Reg. Univ. Pest.
Nro. 4. AŒVILEIA. Urbs, ut in præced. *Argent. & æreus max.*

4. ATTILA REX. Protome Regis non cornuti, ut in prioribus numis, & vultu liberaliore.

AŒVILEIA. Urbs turribus, & mœnibus conspicua. *Arg. max. mod. ibidem.*

Facile quivis, etiam me non monente, intelligit, omnia hujus generis numismata recentiore manu fabricata fuisse in memoriam captæ, & eversæ per *Attilam* Aquilejæ. Incoertum est, quoniam primum auctore prodierint. Sed horum aliqua jam tertio abhinc Sæculo extitisse, indicia habemus manifesta in libris Auctorum Sæculi XVI. & quæstus faciendi causa, sæpius recusa sunt ex vilioribus quoque metallis. Imaginem idealem *Attilæ* cornuti in prioribus tribus Numis, verisimile est, respicere fabulosam Hunnorum, ex Aliorumnis Dæmonum, Faunorumve concubinis prognatorum, originem, ab *Jornande* primum, dein a *Sigeberto* Gemblacensi, & *Antonino* Florentino diditam, & vulgatam. Additus nonnullis idgenus Numis Annus 441. non rite signat annum Aquilejæ per *Attilam* dirutæ. Id enim anno 452. contigisse omnes melioris notæ Chronologi affirmant. Imperite quoque in Numismate, qui hic N. 2do recensetur, pectori *Attilæ* adpingitur biceps aquilæ, cum hæc insigne sit Imperii, non utique veteris Romani, quod *Attila* eversum ibat, sed longe posterioris Germanici. Præter fictos hos *Attilæ* Numos impostores lucripetæ alios etiam ejusdem fursuris obtrudere solent imperitis, aut nimium credulis, qui scilicet fratrem *Attilæ* *Budam*, Prisco *Bledam* nuncupatum, repræsentant. Quæ numismata æque maximi sunt plerumque moduli ex argento, vel ære.

§. VII.

De ATTILÆ imagine lapidea, & quibusdam aliis Namis eidem tributis

Bernegerus Alfata Professor Argentoratensis cum discipulo suo *Schoedelio* Hungaro Pofoniensi, anno 1629. edidit libellum, cui titulus: *Disquisitio historico-politica de Regno Hungariæ*, in quo præter alia imaginem quamdam, opere anaglypho in Tabula lapidea exsculptam, ærique incisam proponit, eaque *Attilam* Hunnum præsentari existimat, ob additas in eodem lapide has literas: A. V. ÆTA. XLVII. Quas interpretatur: *Attila Vnnorum Aetatis XLVII.* Berneggeri interpretationem rejicit Jo. Daniel *Schoepflinus* T. I. Alfatia illustratæ p. 222. sic differens: „In vertice portæ Argentoratensis, quæ a Coronæ Burgo nomen habet Cronenburg, posita hodieque conspicitur Tabella lapidea rotunda, & insculpta imago viri, cum Virgiliana epigraphe: *Sic oculos, sic ille genas, sic ora ferebat.* Imaginem *Attilæ* & multi eruditi, & vulgus olim crediderunt. Sed nihil profecto figura hæc continet, quod nobis *Attilam* indicet. Siglas: A. V. ÆTA. XLVII. *Berneggerus* quidem explicat: *Attila Vnnorum Aetatis XLVII.* Similes aliæ Tabellæ intra portæ hujus fornices positæ, quæ Neronis, aliorumque primi Sæculi Imperatorum icones sistunt, inducere nos possunt, ut *Aulum Vitellium* a Sculptore in hac Tabella expressum esse conjiciamus.“

Igitur *Schoepflino* interprete imago, de qua nunc agimus, non *Attilæ* regis fuerit, sed *Auli Vitellii* Augusti. Mihi vero imaginem, qualis a Berneggero proponitur, & inscriptionem paullo attentius expendentî, monumentum hoc ad ævum non Vitelliano dumtaxat, verum & Attilano multis Sæculis posterius videtur esse referendum. Quid si hæc effigies restauratorem portæ Corneburgensis, exhibeat? *Königshovius* Chron. Alfat. p. 274. perhibet hanc Urbis portam ann. Christi MCCCLXXIX. erectam fuisse. Restorationis ve-

ro annum eidem portæ adscriptum MDXXXII. Schœdelius adhuc se vidisse testatur, l. supr. cit. Exsculptæ vero imaginis capillitium, & superjectam humero vestem si attente, ut in ectypo sese offert, contempleris, vestigia Sæculo XVI. vix antiquiora deprehendes. In figlis ergo: A. V. ÆTA. XLVII. non certe sive *Auli Vitellii*, sive *Attila Vnnorum*, sed viri cujuscumque longe recentioris nomen, cognomenque absconditur, Restauratoris nempe portæ, quam hæc Icon ornat, Corneburgensis, qui restaurationis tempore annum ætatis suæ agebat XLVII^{mum}. Quod an ita sit, viderint hodierni Argentoratenses, excussis, si ita visum fuerit, lustratisque curiosius civitatis suæ archivis.

Erant vero apud Argentoratenses etiam numuli quidam argentei, pro *Attilanis* vulgo habiti, quorum unum Berneggerus, & Schœdelius in Opusculo supra laudato infra iconem, pro Attilana perperam habitam, edidere. Est autem in antica numuli Scutum baltheo divisum; in averfa monogramma ex literis V & E colligatis, rastro figuram referens. Lukius, teste Berneggero, id interpretatus est *Verzel*, idque idem, quod Thurociani Hungarorum Chronici *Ethel*, adeoque *Attilam* significare autumabat. Quia nempe vulgaris fuit persuasio, everfionem Urbis Argentoratensis per Hunnos Attilanos contigisse, funestique hujus eventus memoriam quibusdam in Numis conservatam fuisse. Testis hujus Opinionis est Bernardus *Herzog* Chron. Alsat. L. VII. Cap. I. Cum tamen, ut jam Daniel *Schoepffinus* in Alsatia illustrata T. I. p. 222. seq. luculentis ostendit argumentis, Argentoratum non per Hunnos, verum per Vandalos, & Allemannos annis XLIV. prius, quam *Attila* Rhenum trajecerit, prostratum, & eversum fuerit. Sed numulos, de quibus nunc sermo est, Attilanos esse non posse, sat superque evincit scutum heraldicum altera expressum facie; cujusmodi scuta in monetis vix ante Sæculum XIII. reperias.

Atque

Atque hæc sunt, quæ de Numis. vulgo Attilanis disceptare visum est ipso in limine Operis, quo universam rem Numariam *Hungariæ*, tam *Antiquæ* videlicet, quo nomine præcipue Pannoniam, ac Daciam, variis quondam populis subjectam, intelligi volumus, quam *Novæ*, id est, Pannoniæ, ab *Hungaris*, novo Europæ populo, sub X. Sæculi exordium armis occupatæ, ac jure deinceps perpetuo retentæ, describere intendimus, ac illustrare.

CAPUT ALTERUM.

De quibusdam Numis græcis, & horum imitatione signatis barbaris, quorum usus fuit in Pannonia, & Dacia ante Romanorum in his provinciis imperium.

§. VIII.

Quinam vetustissimi Numi in Hungaria, hujusque provinciis erui solent.

Inter Numos veteres, qui passim in Hungaria, terrisque adjacentibus magno utcunque numero erui solent, antiquissimi sunt hæctenus Regum *Philippi* Macedonis, *Alexandri M. Audoleontis*, *Lysimachi*, & autonomi *Thasiorum*, *Apolloniatarum*, ac *Dyrrhachænorum*, fabricæ partim græcæ, partim barbaræ, sive domesticæ Pannoniorum, Dacorumve, sive vicinarum in Thracia, & Illyrico gentium barbararum. Unde verisimile, ac prope certum est, priscos Pannones, gentem, ut Strabo perhibet *Geogr. L. VII.* Celticam, Thracibus, & Illyriis permixtam, nec non Dacos populum Geticum, his potissimum pecuniæ antiquæ formis, quas ætutum descripturum sumus, uti consuevisse antea, quam illi a Cæsare Octaviano, hi vero a Trajano Augusto subjugati, ad communem Romanæ solum-

modo monetæ in quotidianis commerciis usum adigerentur. Potissimum vero græcos idgenus, & barbaros Numos Dacia nobis, & inferior Pannonia suppeditat; in superiore rarius inveniuntur. Quæ causa est, cur existimare liceat, ætate illa, quæ Christianam epocham, Romanorumque in Pannoniis dominatum antevertit, nondum omnes harum terrarum incolas monetis inter se usos fuisse, sed eos tantum, qui Macedonia, vel Thracia, aut græcis in Illyride coloniis propiores habitabant, reliquos autem, more plurimum aliorum id temporis barbarorum, simplicius egisse, solisque mercium permutationibus contentos vixisse *a*). Porro Numismata græca, & græco-barbara, quæ in Pannonia inferiore ac Dacia effodiuntur, ita habent.

§. IX.

Numismata PHILIPPI Macedonis græca, & barbara.

1. Caput Jovis barbaturum laureatum.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ. Eques pileatus lento gradu, dextra elata. In pluribus aliis, idem Eques diadematus d. ramum oblongum. Infra equum, vel per aream, signa varia, & monogrammata. *Arg. Tetradrachmum, obvium in Museis.*

2. Alia similia, sed cum epigraphe plus minus depravata, typoque nonnulla extreme barbaro. Quæ minus apparent barbara, hæc, judice Eckhelio, *b*) in montanis Illyrici, & mediterraneis

Thra-

a) Strabo L. VII. p. m. 367. *Id commune, inquit, cum multis aliis Barbaris habent Dalmatæ, quod numismate inter se non utantur.* Tacitus de morib. Germ. *Proximi ob usum commerciorum formas quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, & eligunt — — Argentum quoque magis, quam aurum sequuntur.* Athenæus de Scordiscis: *Aurum hi execrantur — — argento autem utuntur.*

b) Vol. 2. Doctr. Num. vet. p. 95.

Thraciæ urbibus, Philippo Amyntæ obnoxiiis, propeclusa sunt, reliqua extremam spirantia barbariem ex officinis vicinorum Barbarorum, puta Dacorum, vel Pannoniorum prodire. *φιλιππος* *αλεξανδρος*

PHILIPPUS, Amyntæ filius, Alexandri Magni pater, Macedoniam rexit ab anno ante Chr. 359. ad 336. Pannoniis, Dacisque notissimus cum ob victorias, quas de vicinis Thracibus, Pæoniis, & Illyriis retulerat, tum etiam, quia Pannonicæ quædam copiæ, uti notat Apianus, in ejus exercitu militarunt. **Primus** Regum Macedonicorum, teste Diodoro Siculo, signavit aureos, in quibus Horum antica ornatur capite laureatõ Apollinis. In aversa est nomen *ΦΙΛΙΠΠΟΥ*. & effigies viri bigas impellentis.

Alias monetarum *Philippi* Macedonis species, quæ apud nos minus frequenter inveniuntur, & quarum typos barbari, harum terrarum incolæ, rarius, aut nunquam imitati fuerunt, non est nostri propositi, neque hujus loci describere.

§. X.

ALEXANDRI Magni græca, & barbaræ

1. Caput galeatũ Palladis.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. vel *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*. Victoria stans d. lauream, s. tridentem. Sparsis per aream variis signis, & monogrammatibus. *Aurei communes.*

2. Caput imberbe Herculis, leonis exuviis tectum.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. cum, vel sine titulo *ΒΑΣΙΛΕΩΣ*. Jupiter sedens d. aquilam, s. hastam. In area monogramma, & sæpe signum aliquod, diacriticum loci percussæ monetæ. *Arg. Drachina, & Tetradrachma obvia.*

Caput Palladis, & Victoria stans cum laurea, & tridente invenitur etiam in aureis nomine *ΦΙΛΙΠΠΟΥ* inscriptis, qui rectius ad Philippum Aridæum, Alexandri Magni fratrem, & successorem,

quàm ad hujus patrem *Philippum Amyntæ*, referuntur. Idem censendum de drachmis, ac tetradrachmis capite Herculis, & effigie sedentis Jovis insignibus, quorum epigraphe est ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ. *ALEXANDER* Magnus regnum Macedonicum tenuit ab anno ante Chr. 336. ad 324. Multæ gentes, tam græcæ, quam barbaræ monetas suas Alexandri nomine, etiam post hujus Regis obitum signavere. *RR. NEUMANN* in libro suo, quo Numos veteres anædotos Populorum, & Regum describit, singulare unum Numisma barbarum, in Pannonia inferiore effossum, descripsit, ærique incisum vulgavit, & illustravit hisce verbis; a) Caput Apollinis laureatum, monogramma, & literæ Ε Α. Clava, arcus, & phætra. Monstrum, inquit, vides, Barbarorum indubium fœtum, uti clamant peristates omnes, fabrica rudis, epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Compositio duorum typhiorum, quæ tam belle connectuntur, ac si Delphinum filvis adpingas, & fluctibus aprum. Posticam partem liquet Alexandro Magno fuisse ablatam, cujus ærei communes iisdem armis horrent, medio nomine ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Effigies Apollinis ex alia parte simillima forma, eodemque capillorum cultu spectatur in mille denariis familiæ Calpurniæ, qui decursorem equitem averfa representant. Servilis inepti artificis usque adeo processit imitatio, ut vel ipsam numi oram ferratam fecerit, nempe ad exemplum pecuniæ Republicæ romanæ. In Pannonia inferiore, ubi erutus est, domesticum arbitror, ut ceteros tantum non omnes, qui familiarum romanarum æmulantur denarios, sed crasso artificio, contortisque characteribus partim latinis, partim græcis, cujusmodi frequenter Vindobonam mittunt.

§. XI.

a) Neumann Pop. & Reg. Num. vet. P. I. p. 150. seq.

§. XI.

Recensio aliorum Numismatum barbarorum ALEXANDRI, in Pannonia, Daciaque erutorum.

1. Caput Herculis, leonis exuviis tectum, rudi cælatura: ΣΙΑΩΝ. ΕΞΑΙΑΔ. Jupiter aëtrophorus, uti in græcis ALEXANDRI M. Numis. *Argent. Tetradr. diametri solito majoris. In Museo R. Univ. Pest.*

2. Alius similis in *Museo Cæs. Vindob.* sed pro epigraphe AIA - - tantum a).

3. Caput Palladis. In postica Numi facie literæ barbaræ, & Jupiter sedens aëtrophorus. In area clava. *Arg. drach. Musei Cæs.*

Notat Eckhelius, b) anticam esse ex Numis aureis Alexandri M. aversam vero ex argenteis; atque hujusmodi plagia numismatica barbarorum copiosissime in Dacia effodi, & hanc esse veram eorum patriam.

4. Caput Herculis. In postica Eques informis. *Arg. tetradr. ibidem.*

Ad eandem Barbarorum classem refero sex drachmas argenteas, quas in Dacia repertas Zamosius prolixè descripsit, & pro genuinis Alexandri M. Numis perperam habuit. c) Compendio sic habent.

5. ΑΑΕΕΑΝ. Caput imberbe galeatum.

ΜΟΝΟΥ. Apollo radiante capite, impellens quadrigas.

Typus Apollinis in aversa sumptus est ex denariis romanis familiae *Aburicæ*, qui a *Vaillantio* editi sunt d).

6. An-

a) P. II. Mus. Cæs. p. 291.

b) Ibidem.

c) Analect. Dac. Antiqu. Cap. XI.

d) T. I. Famil. rom. Tab. I. Nro. 1. &

6. Antica, ut in præced. In averfa Vir humi prostratus, & bini alii super eo decertantes.

Averfa est ex denariis gentis *Minucia* a).

7. ΑΛΕΞΑΝΔ. Caput imberbe galeatum.

Hercules stans d. clavam, s. exuvias Ieonis.

Hujus averfæ typus est ex obviis *Thasiorum* tetradrachmis.

8. Antica, ut in præced. In averfa aliud caput galea cristata tectum.

Apparet accepta esse capita ex duobus diversis numis.

9. Caput imberbe galeatum, seu Palladis.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Victoria stans.

Pro hac drachma *argentea* typum utriusque partis barbarus artifex mutuatus est ex genuinis Alexandri M. aureis.

10. ΑΛΕΞΑΝΔ. Caput Palladis. In averfa ΣΥΔ. Mercurius cum solitis attributis.

Partem averfam ex Numis *Nysæ*, Pœoniæ urbis, sumptam esse apparet b).

§. XII

ΑΥΔΟΛΕΟΝΤΙΣ Pœoniæ Regis, græca, & barbara.

1. Caput Jovis laureatum barbatum.

ΑΥΔΟΛΕΟΝΤΟΣ. Equus gradiens cum infessore galeato, dimidium expresso: in area aliquid simile triquetra. *Tetradr.*

2. Caput Palladis galeatum.

Epigraphe, ut supra. Equus absque infessore. *Drachm.*

Utrumque Numisma editum est ab Erasmo FROELICH, in Accessione nova ad Numos veteres Tab. I. N. 6. & 7. Quem illic

a) Ibid. Tom. II. Tab. 91. N. 1.

b) Pœonicæ urbis *Nysæ* Numos, hodie rarissimos, edidit Fellerin in *Recueil* T. I. p. 139. & Abb. Sestinius *Lettere* T. IV. p. 97.

p. 45. differentem juverit audire. „Equum, inquit ille, in Macedonicis, Theffalicis, Pœonicis, argenteis potiffimum Numis obfer-
vare licet, vel liberum illum, vel cum infeffore. Nofiro in Numo illud præterea obfervo: barbaram fabricam capitis laureati, & barbati proxime accedere ad fpeciem quorundam Numismatum argenteorum, barbaræ item fabricæ, quæ ad nos Vindobonam magno interdum numero ex Hungaria, aut vicinis e terris afferuntur. Sunt ea itidem argentea, tetradrachma pleraque quam proxime: fæpius item in iis caput laureatum occurrit, & in averfa eques, vel equus. “ Idem fere eft fermo celeberrimi NEUMANNI, qui fuo in opere *de Populorum, & Regum Numis ineditis*, barbarum *Audoleontis* Numisma typi priore hic loco defcripti, fed in cujus averfa infra equitem cernitur fignum triquetræ cavum, & incufum, vulgavit p. 135.

Animadvertendum præterea in barbaris *Audoleontis* Tetradrachmis epigraphen, quæ nomen exprimat, vix unquam integre exprimi, fæpe unum folummodo, alterumve hujus nominis elementum, fæpius nullum reperies. Idem puta de barbaris Philippi Numis, capite Jovis, & Equite fignatis, ad quorum imitationem hi, qui *Audoleontis* vocantur, percuffi fuere. Vulgus Tranfylvaniæ veteres has monetas pro *Deceballi* Numis habet. Itali eas generatim *Caballos* appellant ab imagine Equi.

Pœoniam, ad flumen Axiùm inter Macedoniam, Epirum, & montem Hæmum fitam Rex AUDOLEON gubernavit ætate Philippi II. hujusque filii Alexandri Magni, Regum Macedoniæ, quorum & vectigalis erat.

§. XIII.

LYSIMACHI græca, & barbara.

I. Caput Regis diadematum, prominente ad aurem cornu arietino.

BASI-

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. Pallas galeata sedens, d. victoriam, s. hastam, clypeo simul innixa. Per aream varia occurrunt monogrammata, & signa, ut lunula, apis, avicula, tridens cet. *Aurei variae magnitudinis, & Argenti tetradrachmales.*

In Catalogo Musei Cæs. Vindob. P. I. p. 80. recensentur septemdecim aurea LYSIMACHI Numismata. Quod maximi est moduli, adpendit IX. drachmas, & grana 27. libræ Norimbergicæ. Medium vero drachmas quatuor, & mediant, cum excessu 13. granorum. Reliqua communi magnitudine, id est, didrachmæa, ponderant plus minus hodiernos binos Ducatos; cujusmodi unum est *Musei R. Univ. Pest.*

2. Caput Herculis, tectum leonis.

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. Jupiter ætophorus, ut in argenteis Alexandri Magni. Per aream signa, & monogrammata. *Drachm.*

LYSIMACHUS, altero ab obitu *Alexandri M.* anno, scilicet ante Chr. 322. Thraciam, pulso *Seuthe*, occupavit; Macedoniam, cæso *Pyrrho*, invasit anno ante Chr. 286. retinuitque simul cum Pœonia usque annum ante Chr. 282. quo a Seleuco Nicator victus occubuit.

3. Caput galeatum Palladis.

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. Victoria stans d. lauream, s. tridentem. In area caput leonis, aliudve attributum. *Aureus.*

Typus hic in aureis Macedonicis post *Alexandrum* Magnum obvius est, sed in *Lysimacho* tam rarus hodie, ut nisi unum e Museo suo *Pellerinius* edidisset, a) etiamnum ignoraretur. Mirum! inter tot alios *Lysimachi* aureos ne unum quidem reperiri, effigie *Victoriæ* signatum in Cæsareo Museo Vindobon. præcipue, cum *Afcanius Centorius* referat, multa aureorum *Lysimachi* millia, regnan-

te

a) *Recueil des Rois* T. I. p. 25. Tab. 2.

te Ferdinando I. prope arcem Devam in Transylvania uno in loco inventa fuisse, quorum averfa imaginem *Victoriæ* ostentabat a). Si Wolfgango *Lazio* fides, *quadraginta millia* Lysimachorum fuere; Locum autem inventi thesauri in valle Hacegana fuisse, prope arcem Várhely, in ripa fluvii *Sargetii*, alias Strigii appellati, idem *Lazius* affirmat, opinaturque, has fuisse reliquias thesauri illius, quem *Decebalus*, ut in *Dione* legitur, post acceptam a *Trajano* postremam cladem defodi curaverat. Vulgo creditum est, hujus thesauri partem Georgium *Martinusum*, sub id tempus Governatorem Transylvaniae, simulque Reginae Isabellæ, Joannis de Zapolya viduæ, Thesaurarium sibi retinuisse, partem vero publicos in usus, Isabellæ, hujusque filii nomine convertisse. Et vero Comes Wolfgangus BETHLEN T. I. hist. Transyl. p. 512. ex Actis publicis narrat, ex invento thesauro *Martinusum* duo Lysimachorum aureorum millia dono misisse Regi Ferdinando, quatuor autem millia in ejusdem Præfulis gaza, postquam interfectus erat, reperta fuisse.

Sequentes vero *aurei*, quos diversis temporibus in Transylvania detectos memorat, ac describit in suis Daciae Analectis Zamofius, plagiis Numismaticis Barbarorum accensendi sunt, nisi quis confictos fuisse malit.

1. Caput juvenile galeatum.

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. Equus currens.

2. Caput viri barbatus cum epomide humeris circumfusa.

ΛΥΣΙΜΑ. Leo gradiens.

3. Stans Pallas d. hastam, pro pedibus clypeus.

ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. Pegasus.

§. XIV.

a) Della Guerra di Transylv. L. IV. p. 198. Videatur & Zamofius in Anal. Dac. Antiquit. C. XI.

b) Lib. XII. de Rep. rom. Sect. 1. Cap. 1.

§. XIV.

Numismata THASIORVM græca, & barbara.

I. Caput Bacchi hedera, & corymbis ornatum.

ΗΡΑΚΛΕΩΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. (*Herculis Servatoris Thasi-
orum*) Stans Hercules d. clavam, s. exuvias leonis. *Arg. I. sive te-
tradr. Numismata in Museis obvia.*

2. Alia similia, sed magis, ac magis barbara. *Musei R. Univ.
Pest.*

THASUS insula maris Ægæi, Thraciæ finitima, urbem ha-
bens cognominem, & divites quondam auri, argentique fodinas,
ob vini, quo abundabat, præstantiam, & peculiarem cultum Her-
culis, cui antiquissimis temporibus Phœnices mercatores in hac in-
sula fanum erexerunt, monetas suas, præcipue argentea tetradrach-
ma, typo, nunc descripto, insigniebat.

Scribit *Froelichius*, a) in Tetradrachmis Thasiorum, ex
Hungaria, & Transylvania adlatorum, seriem bene longam pro Mu-
seo Cæsareo Vindobonensi a se ordinatam fuisse, quæ ab elegante
cælatura incipientia, per complures ad crescentis barbariei gradus in
extremam denique deformitatem desinebant, literis primum incertis,
dein mancis, ac ita male formatis figuris, ut omnia demum meris
punctis constare viderentur. Quod cum nonnullis remotissimam an-
tiquitatem redolere videretur, in hac moneta dijudicanda varii con-
tulerunt lapsus. *Reineccius* in suo de familiis syntagmate p. 106.
Thasium hujusmodi Numisma barbaræ fabricæ, primum inter ignotos,
dein ad Ptolemæum Dofonem retulit. *Zamosus* in simili nomisma-
te pro capite Bacchi interpretatus est caput Semiramidis. *Dac. antiq.
I. cit.* Opinor inductum auctoritate *Ascanii Centorii*, qui inter alias
interempti. Præfulis Martinusii. opes, Numios etiam aureos *Nini*, &

Semi-

a) L. supr. cit. p. 47.

Semiramidis repertos, atque per Castaldum, copiarum in Transylvania Præfectum, in Germaniam ad Cæsarem Carolum V. missos, perhibet *Libro IV. belli Transylvanici* p. 198. *Samuelem Kölsferium* Numos Heracleorum, qui Thasiorum erant, appellansem castigavit *Joann. Seivert* in nova editione *Aurariæ Romano-Dacicæ* p. 184. In qua animadversione simul injicitur mentio multorum idgenus Numismatum anno 1777. inventorum in agro pagi *Kastenholtz*, Sedis *Cibiniensis*.

§. XV.

APOLLONIATARVM, & DYRRACHENORVM.

Ex autonomis populorum, ac urbium græcarum monetis, ante Chr. signatis, nullæ per Hungariam, hujusque provincias frequentius eruuntur, quam drachmæ *Apolloniarum*, ac *Dyrrhachenorum*; indicio manifesto, hoc pecuniæ genus antiquis Pannoniæ Daciæque populis diu in usu fuisse. Sunt etiam inter has, quæ barbarum produnt artificem. Maxime obvii *Apolloniarum* Numi argentei parvæ formæ, seu *drachmales*, typo sunt sequente.

ΑΡΙΣΤΩΝ. *In aliis aliud nomen Archontis proprium.* Bos vitulum lactans, in ortum conversa.

ΑΠΟΛ. ΔΙΣΙΝΟΣ. *Vel hujus loco aliud viri nomen.* Quadratum in areolas divisum, hortos Alcinoi repræsentans.

Typus respicit originem coloniarum *Apollonia*, e *Corcyræis* editæ. Signa, quæ typo huic in drachmis sæpenumero utrinque adjiciuntur, puta: fulmen, aquila, spica, botrus, cæc. partim occultum Deorum, partim agrî fertilitatem prædicant.

Rarioribus accensentur, in quibus est:

I. ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΑΝ. Pedum pastorale.

AINEA. Collis ignivomus. *Arg. Musei Florentini.*

2. --- ΛΟΔΑΜΟΥ. Caput Apollinis laureatum.

ΑΠΟΔ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ. Tres virgines circa collem ignivomum ducentes chorum. *Ibidem.*

3. ΑΙΒΑΤΙΟΣ. Bos vitulum lactans, infra quem spica.

ΑΠΟΔ. ΧΑΙΡΙΝΟΣ. Quadratum, in quo collis ignivomus, & pedum pastorale. *Ibidem, & Musei R. Univ. Pest.*

„ Apolloniata, scribit *Ælianus* Hist. Var. Lib. XII. Cap. XVI. Urbem habitant vicinam Epidamno in Jonico sinu; atque in proximis urbi locis fodina est bituminis, quod implet eam, eodem plane modo e terra exoriens, quo pleræque aquarum scaturigines. Non procul etiam immortalis ille ignis ostenditur. Qui vero ardet, *Collis* est exiguus, neque in magnum spatium extenditur, neque longum habet ambitum: Sulphur autem, & alumen olet, circumque ipsum florentes sunt arbores, multaque viridia; & ignis juxta exæstuans nihil lædit, neque teneros arborum furculos, neque frondem. Ignis vero die, noctuque ardet, neque desit unquam, nisi, ut ajunt Apolloniata, ante bellum, quod cum Illyriis gerere debuerunt. Locum hunc indigenæ appellarunt *Nymphæum*, teste Strabone L. VII. p. m. 313. & *Apollini* sacrum habuerunt, quod, ut Plinius e Theopompo refert Lib. 2. Cap. 106. ardens ejus crater portendere aliquid videretur. Hinc figurarum in propositis drachmis occurrentium facile sensum intelliges.

Erat *Apollonia*, de qua nunc agimus (nam plures hujus nominis extiterunt urbes variis in provinciis) urbs Illyrici, apud Taulantios mari Jonio adita, nobile quondam emporium, hodie tenue oppidum Albanæ, Italis *Piergo*.

In drachmis *Dyrrhachenorum* obviis hæc sunt:

ΣΤΕΦΑΝΟΣ. *Vel aliud magistratus nomen.* Bos vitulum lactans, in occasum conversa.

ΔΥΡ. ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ. *Vel aliud nomen casu obliquo.* Quadratum hortos Alcinoi referens

Idem typus in monetis *Dyrrhachii*, qui *Apolloniatarum* est, communem utriusque urbis indicat originem. Aliud *Dyrrhachii* nomen vetus fuit *Epidamnus*. Nunc Italis *Durazzo*, Turcis *Drazzi*. Adjacebat ostio Panassi fluvii, non longe supra Apolloniam, in regione itidem Taulantiorum. Ex *Corcyra* (hodie *Corfu*) huc deducta colonia admixtis Corinthiis. Qua de re vide Thucydidem de bello Pelopones. L. I. & Apianum de bello civili p. m. 451. ubi & gemini nominis, quo hæc urbs vocabatur, Epidamni nempe, ac *Dyrrhachii* causa exponitur.

C A P U T T E R T I U M.

De aliis Numis barbaris priscorum Hungariæ populorum.

§. XVI.

De barbaris harum partium Numis in genere.

Barbara quæcunque harum terrarum Numismata describere, ac de iis commentari velle, labor est ut minime jucundus, ita & permolestus. Plurima enim sunt aut mera plagia, aut ex numero incertorum, ignotorumve; quo fit, ut studiis philologicis parum admodum commodi adferant, nec fere aliud, quam metalli sui, & antiquitatis pretium habeant. Quia tamen propositum est, omne genus monetæ, in Hungaria quocunque tempore domesticæ, vel quasi domesticæ, in præsentî opere pertractare, et, quia sperare licet, fore aliquos, quibus gratum erit, Syllogen quandam hujus quoque generis Numismatum, etsi non omnium, tamen præcipuorum isthic reperire, idcirco

idcirco jam & his suis hic esto locus. Interest quippe eorum, qui studio veteris Numismaticæ delectantur, intelligere id etiam, quam barbara Numismata in his regionibus effodiantur, eaque cum aliis nationum aliarum monetis antiquis barbaris comparare. Possunt autem Numi Barbari Hungariæ, ac regionum adjacentium in has Classes disponi I. in plagia ex Numis græcis. II. ex Numis consularibus, seu familiarum romanarum. III. ex Numis partim Augustorum, partim familiarum. IV. Constare potest iis dumtaxat Numis barbaris, quorum epigraphe habet nomen quodpiam vel Principis, utut ex historia ignoti, vel gentis, aut civitatis. V. Contineat Numos barbaros omni destitutos inscriptione. Hoc igitur & ipse jam progrediar ordine.

§. XVII.

Plagia Barbarorum ex Numis græcis.

Serviles imitationes typorum alienorum in propriis monetis jure vocantur plagia Numismatica. Barbari Pannoniæ, ac Daciæ, vicinarumque regionum populi quosnam potissimum Numos græcos ita imitati fuerint, expositum jam est proximo Capite. Quod hic addamus, id unum est, plurima observari tetradrachma capite Jovis, & Equite, vel solo equo signata, quæ ipsum adeo pondus tetradrachmi Macedonici, ipsumque metallum serviliter imitantur.

§. XVIII.

Plagia ex Numis consularibus, seu familiarum romanarum.

Abundant his omnia Musea nostra. In Cæsareo autem Vindobonensi ita disposuit Eckhelius, ut singulis sua responderent archetypa. Descripsit eosdem parte prima Catalogi sui p. 291. præfatus, patriam eorum cumprimis esse Daciam, ubi effodiuntur quam plurimi. Sunt inter hos, qui a denariis romanis sola operis ruditate diffe-

differunt, horum enim non figuras tantum, verum & literas, atque inscriptiones, & reliqua omnia utraque sui parte habent. Alii se produnt esse barbaros conjunctione typorum ex duobus diversarum familiarum denariis, alii per epigraphen barbaram, ac peregrinum aliquod nomen. En exempla:

1. Caput juvenile crinibus colligatis.

Epigraphæ barbaræ. Silenus stans juxta columnam d. elata.

Arg. den.

Typus averſæ est ex denariis Marcii Censorini.

2. Caput barbarum. In averſa: Epigraphes locum occupant globuli: pro typo, Pegasus ex basi evolans. *Arg. den.*

Typus averſæ ex denariis gentis Titia.

3. PLAVTIVS. Persona averſa.

Aurora gradiens d. hastam, s. binos solis equos freno ducit.

Aureus secundi moduli.

Omnia in hoc aureo Numismate sunt, uti in argenteis denariis gentis Plautia. Sed, attestante Eckhelio, a) Fabrica, & modulus produnt aureum hunc non esse romani commatis. Tres hujus generis adſervantur in Museo Cæsareo Vindob. ex Transylvania adlati, ubi anno 1713. cum pluribus aliis barbaris aureis effossi fuere.

4. Caput genii barbatum diadematum.

RAVIS. Sceptrum laureatum, globus, & gubernaculum. *Arg. den.*

Typus averſæ ex denariis Cornelii Lentuli.

5. Caput Junonis Sispia.

RAVIS. Temo, globus, tridens, vel fulmen. *Arg. den.*

Antica ex denariis gentis Papiæ, vel Roscia, typus vero averſæ ex den. Corn. Lentuli.

Inſcriptum

a) P. I. Catal. cit. p. 294. & Doctr. Num. Vol. IV. p. 179.

Inscriptum RAVIS, opinione Eckhelii Doctr. Num. Vol. 4. p. 176. est nomen barbari reguli, hodie incogniti. Suspicio, compendio hoc indicari RAVISIMODVM, Zosimo RAVISIMODVM, Sauromatarum regem, quem provincias romanas incurfantem Constantinus Magnus devicit, ac interfecit a). Obstare quidem videtur typus Numorum ex moneta reipublicæ romanæ sumptorum. Verum barbaros etiam serius sub Augustis nonnunquam idgenus typos pro sua moneta fuisse mutuatos, constat aliis Numorum exemplis, ut mox patebit ex nostris ad aureos, *Impsponsiani* inscriptos, animadversionibus.

§. XIX.

Flagia ex Numis partim Augustorum, partim familiarum romanarum.

1. IMP. GORDIANVS PIVS FELT (*sic*) AVG. Caput radiatum.

MLETARM PROPVGNATOREN. PII. Mars gradiens d. hastam, s. clypeum. *Aureus max. moduli.* Vol. VII. Doctr. Num. p. 316.

Imitatione Numismatum argenteorum, & aureorum Gordiani Pii, in quorum averfa est epigraphe: MARTEM PROPVGNATOREM.

2. PHILIPPVS FIVS AVGG. (*sic omnia*) Caput muliebre galeatum alatum.

ENTLOICKCSS. Stans miles d. hastam, s. globum. *Aur. magni moduli. Ibidem.*

Typus anticæ ex denariis Consularibus, averfæ ex Numis Cæfaris Philippi junioris, PRINCIPI IVVENTVTIS inscriptis.

3. IMPSPONSIANI. Caput radiatum.

C. AVG.

a) V. d. Zosimus Historiæ Novæ Lib. 2. p. 94. edit. Oxon. 1679.

C. AVG. Columna, cui insidit statua d. hastam tenens. Ex columnæ basi exurgunt binæ spicæ. Adstant, hinc figura togata, incertum quid tenens, inde vir augurali habitu cum lituo. *Aureus moduli secundi, Editus per Cl. Neumann P. II. pop. & reg. p. 199.*

Antica ex Numo, ut videtur, Gordiani Pii: averfa verò tota est ex denariis argenteis gentis Minuciæ, in quibus C. AVG. Cajum *Augurinum* significat.

Hujus generis aureos in Transylvania effossos conservat partim Museum Cas. Vindobonense, partim Klimonianum Quinque-Eclesiense. P. I. *Catalogi Eckheliani* describuntur p. 291. inter barbarorum plagia Numismatica, & P. II. *ejusd. Cat.* p. 556. inter Numos Imperatorum incertæ ætatis.

Aureis hujusmodi Numis novum nobis Tyrannum, SPONSIANUM nomine, annunciari existimavit *Neumannus P. I. Pop. & Reg.* p. 89. Tyrannum videlicet, qui post Gordiani Pii obitum, vel tempore Gallieni purpuram vel in Dacia, ubi ex terra eruti fuere, vel in proxima regione induerit, sponsamque habuerit *Dryantillam*, æque tantummodo ex Numis cognitam. At vero P. II. *ejusd. Operis* p. 556. expensis denuo omnibus idgenus aureorum adjunctis, de *Sponsiano* Tyranno an unquam extiterit, dubitat, Augustam vero *Dryantillam* alterius potius addicit thalamo, nempe *Regaliani*, origine Daci, quem, ut scribunt Victor uterque, & Trebellius, exercitus Mœsiacus, a Gallieno sibi metuens, Augustum salutaverat. In eandem concessit sententiam *Eckhelius Doctr. Num. Vol. VII.* p. 340. Et merito quidem, sive enim vitiosam epigraphen: IMPSPONSIANI, sive ineptam typorum, ex duabus diversi plane ævi monetis acceptorum, compositionem, sive ipsum aurei hujus numismatis modulum, romano Imperio tunc temporis insolitum, ac picturæ denique ruditatem spectes, non id aliud est, quam plagium barbari hominis, non certe romani, qui Imperium affectasset. Quid igitur vocabulo SPON-

SIANI faciemus? an non barbari faltem cuiuspiam in Dacia Reguli hoc nomen fuisse arbitremur? ne istud quidem admifero. Malim culpa barbari Monetarii enatum esse, qui anticam ex obvio Imp. Gordiani Numismate mutuatus, in locum epigraphes IMPGORDIANI inculpsit IMPSPONSIANI, nulla certa ratione, verum aberratione dumtaxat, ut nempe in Numis paullo ante descriptis MLE-TARM. in uno, & FIVS in altero, cum incidendum fuisset MAR-TEM. & PIVS. Vid. plura idgenus errorum exempla apud Scipionem Maffeam epist. XXII. ad Apost. Zeno, & Frœlichium de Numis Monetariorum veterum culpa vitiosis Cap. 2. sub finem.

§. XX.

Numismata barbara, cum epigraphæ ADNA. vel ADNAMATI.

1. Caput juvenile imberbe diadematum.
ADNA. Eques currens d. jaculum. *Æreus Musei Cæs.*
2. Caput virile imberbe coronatum.
ADNAMATI. Eques currens cum jaculo. *Arg. & æreus. secundi moduli. Ibidem.* Descriptus ab Eckhel Doctr. Num. Vol. IV. p. 170.

3. Caput virile imberbe lato diademate cinctum.
ADNA - - TI. *Æreus II. Musei R. Univer. Pest.* Vide hic delineatum cum integra inscriptione, uti est in Pellerinii suppl. I. ad pag. 35. Similes his Numos argenteos, & æreos edidit PELLERIN in sua Sylloge veterum Numismatum; nempe *T. I. Recueil des Medailles de villes Tab. II.* & in Supplemento *Tab. I. N. 3.* ubi Numus æri incisus a nostro non differt alia re, quam quod in illo integra sit epigraphæ, in nostro autem binæ literæ M A intra caput, & pedes equi non amplius appareant. *Pellerinius* Epigraphes initium a literis MA, quæ in Numo colligatæ sunt, sumens legit: MA. TI. ADNA. & interpretatus est *Marcus Tiberius Adna*, putavitque

*Tab. XX.
in fine.*

vitque *Adnam* fuisse principem Hispanum, gentis cujuspian, subiectæ Romanis, eaque de causa barbaro suo nomini *Adna* præposuisse hæc romana; *Marcus Tiberius*. Fatetur vero, in monumentis historicis duo tantum nomina Principum hispanorum a se inventa, quæ nomini *Adna* utcumque affinia videri possint, unum scilicet apud Titum Livium *Attanen*, Turdetamorum Regulum, qui deserta Carthaginensium Societate Scipioni sese dedit; alterum vero *Atten*, ex quadam vetusti marmoris inscriptione per Ambrosium de *Morales* vulgata. Hæc sunt conjecturæ Pellerinianæ fundamenta. An vero idgenus Numismata in Hispania fuerint effossa, vel effodi soleant, nulla apud eundem mentio.

Nobis vero constat, barbara hujusmodi Numismata, ADNA. vel integre ADNAMATI. inscripta, in Pannonia reperiri, adeoque Pannonica potius, quam Hispanica esse. *Adnamatum* igitur verisimilius est Regulum fuisse *Pannonicæ* cujuspian civitatis, aut gentis, antea scilicet, quam Romani rerum in vniversa Pannonia potirentur. Favet huic opinioni vetus Inscriptio lapidis in Provincia Alba-Regalensi inventi, quæ, licet jam *Lib. I. Antiquitatum, & Historia Sabariensis* p. 43. edita fuerit, hoc etiam loco in memoriam revocanda est, ut palam fiat, nomen ADNAMATI. quale in Numismate proposito legitur, apud Pannonios adhuc sub Romanis perseverasse, atque indigenis usitatum fuisse. Sic enim Lapis habet opere ornatus anaglypho:

AVETA ADNAMATI

F. AN. LI. H. S. E. *Filia Annorum 51. hic sita est.*

M. VLPIVS CASSIVS

MATRI

T. M. P.

Titulum Memoriam posuit.

Accedat nunc & alia hæc animadversio; extitisse in Pannonia inferiore prope Danubium civitatem ADNAMATIAM, quæ

in Itinerario Antonini Augusti, per Wesselingium edito, p. 246. ANNAMATIA vocatur; in Tabula Theodosiana, vulgo Peutingeriana; ANNAMATTA in Libro Notitiæ Dignitatum utriusque Imperii ADNAMANTIA. Gvid vetat credere, ipsum hoc nomen civitati fuisse inditum a conditore suo Principe ADNAMATO, ex historia quidem incognito (floruerit enim tempore epocham aræ Christianæ, Imperiumque Octaviani Caesaris, qui Pannoniam subjugavit, antevertente) sed, quem sui Numi, nostra detecti ætate, utcunque nunc ab oblivione posterorum vindicant. Suspicio, *Adnamatum* ante Batones, qui bellum cum Romanis gessere, præfuisse populo *Amantinorum*, quorum Ptolemæus in descriptione Pannonia inferioris meminit, quique apud Plinium Hist. Nat. Lib. 3. modo *Amantes*, modo *Animantes*, in geminato, vel etiam *Amanti*, secundum varias ex diversis MSS. editiones, nuncupantur. Principio forsitan & ipsi ex nomine sui Regis adpellati *Adnamatii*. Quod tamen in medio relinquo.

§. XXI.

Numi barbari BIATEC.

1. Caput virile nudum.

BIAT. Eques citato cursu, d. ramum. *Arg. I. Reg. Univ. Pest.*

2. Capita duo jugata, virile laureatum, muliebre galeatum. In area duo folia hederæ.

BIATEC. Eques currens d. ramum cum foliis; per aream sparsa hederæ folia. *Arg. I. seu forma tetradrachmi. R. Univ. Pest.*

Alius similis apud Begerum T. I. Thes. Brandeb. p. 521. editus, habet epigraphen BIATE. Sed in Pelleriniano *Recueil de Villes T. I. p. 11.* & aliis Numis Musei Cæs. Vindobonensis, perinde

de ac in hoc nostro legitur BIATEC. Typus anticæ est ex denariis romanis Fufii Caleni, & Mucii Cordi; averfa vero ex tetradrachmis Philippi Macedonis.

3. BIA. Capita jugata, ut in præcedente.

BIATEC. Equus currens d. ramum cum foliis. *Arg. I. Mus. Le
sei Cæs.* Plagium est simile præcedenti.

4. Caput muliebri colligatis filo crinibus.

BIATEC. Aper venabulo trajectus. *Argenteus denar. editus
P. I. Catal. Mus. Cæs. Vindob. Tab. VI. N. 17.* Antica est ex denariis rom. gentis Carisiæ, typus vero averfæ ex den. Hofidiæ.

5. BIAT. In parte convexa, typo nullo.

Bina velut ova, vel scutula conjuncta, oram Numi lineis in angulos ductis, ambientibus. *Aureolus Musei Cæs. Vindob. editus
P. I. Cat. cit. Tab. cit. N. 16.*

6. BIATEC. Scriptum per medium Numi, superne aliquid manui simile digitis divaricatis.

Luna crescens, ut videtur, divergentibus radiis. *Aureus
exigui moduli Musei Cæs. Vindob. descriptus Vol. IV. Doctr. Num. p.
171. N. 6.*

Post eruditas Eckhelii, & Neumanni lucubrationes nullum jam dubium est, quin barbara hæc Numismata natale solum habeant vel Daciam, vel Pannoniam inferiorem, vel Illyricum latiore sensu intellectum. Causam hujus judicii hæctenus quidem unicam, sed quæ vix unquam fallit, adsignat Eckhelius Libro cit. p. 172. quod nempe Numi sic inscripti in his potissimum terris, nec facile alibi eruuntur.

Vocabulum BIATEC aut reguli, aut urbis nomen est. Urbem nomine affinem BIACIAM invenio in chartis mediæ ævi. *Bernardus de civitate Perusia impetravit a D. Rege Henrico* (id est, Emerico Hungariæ, & Dalmatiæ Rege) *territorium de BIACE.* Legitur id in Mem. Archiep. Salon. & Spalat. apud a *Cutheis.* In quæ verba

verba commentatus Daniel *Farlatus*. T. I. Illyrici Sacri p. 481. in Not. hæc scribit: „BIACIVM Dalmatiæ oppidum pervetus; idemque nobilissimum fuit — — — situm Salonam inter, & Tragurium — — Nec BIACII nomen apud Scriptores prorsus exolevit, neque ibi desunt regiæ magnificentiæ vestigia. — — Ejus origo incomperta est, ac omni memoria vetustior.“

Verum opinione *Eckhelii*, in barbaris harum terrarum Numis Regulorum potius, quam Urbium nomina occurrere, verisimilius est. *Pellerinius* quoque arbitratur BIATEC esse Reguli, utut non rite Hispanici. Quod ad ætatem horum Numismatum attinet; argentea illa, in quorum antica representantur duo capita jugata, imitatione illorum, quæ in romanis denariis *Fusii*, & *Mucii* occurrunt, suntque *Honoris*, & *Virtutis*, exsculpta, non poterant ante annum Urbis conditiæ DCCXIV. (ante Chr. XL.) ex Officinis barbaris prodire, quia *Fusus Calenus*, & *Mucius Cordus* tum primum ædiles ac Præfecti monetales Romæ fuerant. Poterant vero paullo serius procedi, quo nempe tempore duo *Batones* regnabant, unus apud Breucos in Pannonia Savia, alter apud *Dysitiates* Dalmatiæ populum, ex Historia romana notissimi. Forte igitur barbara hæc pecunia *Batonum* fuit propria, & Celticum BIATEC vocabulum idem, quod exteris Scriptoribus latinis, græcisque *Bato* significavit. Constat *Batonem* Pannonium & alterum Dalmatam, antequam hic illum proderet, junctis aliquamdiu viribus adversus Romanos decertasse; unde conjectare licet, ejus conjunctionis causam fuisse, cur aliqua horum Numismatum idem BIATEC nomen utrinque expressum habeant, ut videre est in eo, quod N. 3. retulimus, ac descripsimus. Numisma hoc ceteris rarius præter alios etiam Cl. Neumann edidit in perdocto opère de *Numis Pop. & Reg. P. I.* p. 140. Quod unum cum aliis BIATEC scriptis ut esse non Græcum, vel Hispanicum, sed reipsa Pannonicum ostenderet, hac animadversione illustravit: „Singularis, inquit,

inquit, est hæc moneta, quæ anticæ BIA inscribit. Ceteræ notatæ solo nomine BIATEC. sub Equite, nullo pretio sunt, atque in Austria, Hungariæque Museis vel tenuissimis abundant. De Wilde, Harduinus, Begerus, Morellius, Havercampius varie de iis sentiunt, male omnes. Neque felicior hac in parte Pellerinius optimus, qui ad veteris Hispaniæ Regulos, & Principes animum adjecit. Florezius, qui omnem antiquam patriæ suæ pecuniam summo studio collegit, nitidisque commentariis illustravit, hoc genus monetarum alto premit silentio, parte quoque tertia, cui tamen supplementi loco hispanicas omnes e Pellerinii gaza intulit. Unde patet, ejusmodi neque copiosius occurrere per Hispanias, neque patriam fuisse habitam pecuniam a præfato Auctore.“

Idem Auctor de Numis aureis, quos hic N. 5. & 6. describimus, notat, hos quoque ad Pœoniam (Pannoniam) Mœsiam, vel unam e finitimis provinciis pertinere. Huc præterea refert originem illorum aureorum, quorum octoginta circiter libræ Austriacæ anno Chr. 1771. in Bohemia juxta pagum *Podmocl* inventæ fuisse, propterea, quod aureolus BIAT inscriptus, in Pannonia erutus, *Podmocliensibus* anepigraphis forma, pondere, mole, aurique puritate fere examissim respondeat. De Podmocliensibus aureis agit prolixius Adauctus Voigt partim in Epistola germanica ad amicum, partim vero in descriptione monetarum Bohemiæ T. I. p. 235. ubi complures etiam æri incisos exhibet; sed qui a nostris aureolis BIAT. inscriptis, mea quidem opinione, multum discrepant. Nullæ in his literæ, omnes anepigraphi, nullius formæ regularis, nec omnes ejusdem ponderis, nihil in typo certi, sed quæ extant, fortuita quasi fusione profare videntur. Vid. *Voigt. Beschreibung der Bœmischen Münzen* T. I. p. 237. Quamobrem Podmoclienses ego aureolos malim ad Numos, quos vocant incusos referre, & pro auri pondusculis habere, qualia in Hungaria etiam sub Regibus pri-

mæ Periodi in usu fuerunt, & in Decreto S. Stephani Regis *per-
sæ auri* appellantur, de quibus in proxima hujus Operis Dissertatio-
ne nobis agendum erit. Propriam vero pecuniam Pannonios habuisse
antea, quam in Romanorum potestatem devenissent, latinis inscriptam
literis mirum videri non debet expendenti hæc Velleji Paterculi, eo-
rum temporum proximi, & fere coævi, verba: „*In omnibus Panno-
niis non disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque notitia romanæ, pleris-
que etiam literarum usus, & familiaris animorum exercitatio.*“

§. XXII.

Numus cum epigraphe KOMOCI.

KOMOCI -- Caput crinibus barbare compositis.

Caput aliud barbarum pileo tectum. *Æreus Musei Cæs. Vind.*
Hunc Numum Erasm. Frœlichius *Access. ad Num. vet.* p. 36. æri in-
cisum sistit; Epigraphen græcam existimat, qua *Comoscius* Getarum
in Dacia Rex, & Pontifex, *Dicenei*, cujus caput in averfa est, suc-
cessor significetur, ex Jornandis historia *de reb. Get. Cap. XI.*
notus. Idem Numus ab eodem describitur in *Notit. elem. Num. vet.*
p. 230. Reperitur etiam apud Eckhelium *P. I. Cat. Mus. Cæs.* p.
48. non tamen inter Numos Daciæ, sed Sarmatiæ Europææ. Seriuſ
animadverterat Eckhelius, epigraphen hujus Numi non rite lectam,
& editam, Numumque ipsum non esse Geticum, nec Dacicum, sed
unum ex Persicis regum Sasanidarum, quales a Pellerinio *Supplem.*
III. Tab. 2. proponuntur. Vid. *Vol. II. Doctr. Num. vet.* p. 4. & *Vol.*
III. p. 556. Nec vero constat, an Frœlichianum hoc Numisma in
Hungaria, vel Transylvania inventum, vel aliunde Vindobonam al-
latum fuerit.

§. XXIII.

§. XXIII.

Numismata barbara NEMET.

1. Caput imberbe Regis, pileo formæ hemisphæricæ, reticulato, & fimbriato.

NEMET. (*Literis NE, & ME. colligatis*) Eques decurrens d. hastam. *Argent. didrach. R. Univ. Pest.*

2. Caput Regis laureatum.

ÆNET. Eques d. hastam. Infra astrum. *Didrachm. Musæi Cæs. describitur P. I. Cat. cit. p. 290. N. 35.*

3. Caput regis diadematum.

ÆNET. Eques d. hastam. *Tetradrachm. ibid. describitur Vol. IV. Doctr. Num. p. 171. N. 17.*

Numi barbari per Hungariam obvii, ut Neumannus quoque notat *P. I. pop. & reg. cum epigraphe: ÆNET. ÆMET. & NEMET* literis, velut in nostro est, in siglas contractis.

Regis NEMET nulla in historiis memoria, quia, ut arbitrator, bellis Romanorum in Pannonia gestis antiquior, partem Germaniæ Magnæ, Pannoniis trans Danubium oppositam, possedit, regnumque idem, quod longiore post tempore Vannius, apud Quados tenuit. Nomen hoc forte gessit, quod ex *Nemetis*, Rheni accolis, oriundus esset. Nam & Principes, qui serius, *Vannio* ejecto, regnum Quadicum occuparunt; *Vangio*, & *Sidon*, quorum apud Corn. Tacitum memoria est, sic nuncupati fuisse videntur, quod ille a *Vangionibus*, itidem Rheni accolis, hic vero a *Sidinis* ortum traxerint. Late quondam per varias Europæ provincias diffusum fuisse oportet nomen, & gentem Nemetarum, sive Nemetum. Nam in veteri Geographia complures urbes nomina sua ab illis mutuatas legimus, scilicet in Gallia Belgica Nemetacum, & Nemetocennam, teste Ptolemæo, & in Hispania Tarraconensi Nemetobrigam, item

Pars. I.

F

erat

erat civitas Nemetum, ubi nunc Spira, ad Rhenum Germaniæ fluvium. Potentes quoque circa Danubium fuisse, inde facile colligas, quod boreales populi, gentium Slavicarum, idioma suo *Nemetios* vocant omnes, quos alii Germanos, inde ab omni memoria, Hungarorum *Németh* eodem sensu est citra dubium e Slavico.

§. XXIV.

Alia Numismata NONNOS inscripta.

1. Caput imberbe diadematum.

NONNOS. Eques decurrens d. acinacem, s. ramum. *Arg. tetradr. R. Univ. Pest.*

2. Protome juvenilis, præ qua ramus.

NONNOS. *Interdum retrograde inscriptum.* Eques decurrens. *Tetradr. Mus. Cæs. Vindob.*

3. Protome virilis capite nudo intra coronam.

NONNOS. *Retrograde insculptum.* Panthera currens. *Arg. didrachm. ibidem.*

NONNOSI nomen veteribus fuisse usitatum, novimus ex Bibliotheca *Photii*, in qua Cod. 3. mentio fit cujusdam *Nonnosi*, pro Imperatore Justiniano I. apud Homeritas legatione perfuncti. Sed *Nonnos* Numismatum nostrorum antiquior est, & alterius patriæ Numus, quem N. I. recensemus, superiore Saculo effossus cum pluribus aliis similibus fuit in Hungaria sub arce Posoniensi, ut notatum reperi in charta, cui involutum manus coæva transmisit. Quadiæ regionis hæc terra fuit priscis temporibus, quapropter barbarum hoc Numisma pro Quadico haberi potest. Ætatem, qua NONNOS in Quadis regnaverit, definire haud possibile est.

§. XXV.

§. XXV.

Recensio quorumcunque aliorum Numismatum barbarorum, ad Hungariam, hujusque provincias spectantium.

Quæ nunc recensibimus Numismata, pleraque omnia Musei Cæsarei sunt, & reperiuntur etiam in Museis Hungaricis partim publicis, partim privatis, Argentea, tetradrachmi magnitudine, nisi ubi aliter notabitur.

1. Protome juvenilis in medio duorum quasi ramusculorum. AIVOXIR. Caput muliebre retrorsum spectans, impositum trunco gallinæ gradientis.

2. Caput virile laureatum. In aliis: Caput cultu barbaro. ATTA. Eques decurrens cum jaculo in dextra, infra equitem nonnunquam tridens.

3. Caput laureatum. BOIO. Eques citato cursu.

4. Protome muliebris, crinibus colligatis, præ qua ramusculus. BVSV. Caput muliebre alatis humeris respiciens, impositum trunco equi cum cauda leonis.

5. Capita duo jugata, laureatum, & galeatum. COBISOVOAAI Literis dubiis. Leo currens, infra quem RV.

6. Caput virile imberbe. COISA. Quadrupes, ursæ similis, arrecto corpore humi sedens, & juxta stans vir succincto habitu, d. hastam. Omnia intra corollam.

7. Caput virile diadematum. CONGE. Eques currens d. hastam vibrat.

8. COVNOS. Protome Palladis cum ægide. Eques nudus currens intra coronam.

9. Caput regis laureatum. CONOV. Eques currens. Arg. didrach.

10. Caput virile diadematum.

ECCAIO. in aliis: EICCAIO. Eques decurrens d. hastam.
In area monogramma ex literis A & R.

11. Caput virile diadematum.

ELVIONA R. Eques citato cursu.

12. Protome juvenilis capite nudo, præ quo hederæ, pone

EVOIVRIX. Equus currens, sed cujus pedes pro ungulis
habent ungues avis rapacis, & cauda est leonis.

13. Protome juvenilis, uti N. 1.

FARIAIO. in aliis: FARIEO. Caput mulieris impositum trun-
co gallinæ, uti supra N. 1. in Numo *Atroxir* inscripto.

14. Caput virile nudum inter duos hederæ folia, oram corol-
læ ambit.

LAVVMARVS. Eques currens.

15. Arbor opaca ramis, in cujus medio aries.

SVICCA. Eques citato cursu, in area monogramma ex A & R.

16. Caput virile laureatum.

Equus, super quo □ΔΔΔ. & aliud quid incertum.

In aliis Numis barbaris R. *Universit. Pest.* inscriptione ca-
rentibus, tanta est barbaries, ut Caput humanum in antica, & in
aversa Eques vel equus præ ruditate operis vix discerni valeant.
Sunt etiam hos inter anepigraphos nonnulli heterotypi, sive altera
tantum parte signati, altera vacui. Argento constant alii puro,
alii admixtione vilioris metalli plus minus inquinato, varia forma,
& magnitudine, a tetradrachmis ad obulos, & hemiobulos usque
decrecentes.

Vocabula, quæ Numis hoc *Spho* recensitis, inscribuntur,
barbarorum Principum nomina sunt, e Scriptoribus incognitorum,
qui tamen hoc terrarum tractu, ubi moneta hujusmodi eruuntur,
variis temporibus, & locis, apud variæ originis gentes regnave-
rint.

rint. Pannonias ante Romanos tenuere Celtæ, seu Galli, Thracibus & Illyriis permixti: Daciam Getæ, quibus trans Tibiscum finitimi erant Jazyges Metanastæ, populus origine Sarmaticus; hos autem attingebant Quadi, Suevica gens, a Grano ad Moraviam diffusæ, atque Marcommannis juncti, quorum terga obscuriores alii ad Carpathos populi claudebant. Itaque si conjecturis, utut sæpe fallacibus, tantisper indulgere licet, illos ego regulos, qui in Monetis barbaris modo descriptis gallici esse nominis apparent, uti: AIVOXIR, BOIO, CONGE, ELVIONA, & EVOIVRIX, eas in Pannonia, vicinisque provinciis terras gubernasse arbitror, quas vetustissimis temporibus profectæ ex Galliis gentes infederunt, inter quas e majoribus erant Boji, & Scordisci, Tauriscique. LAVVMARVS Princeps fuerit indubie germanus seu Quadorum, seu forte serius Vandalorum, quibus ætate Constantini Magni Rex eadem nominis terminatione VISVMARVS præfuisse legitur, a Gebericho Gothorum Rege ad Marusium fluvium in Dacia cæsus, ut Jornandes ex Dexippo narrat *Lib. de reb. Get.* ATTA vero, BVSU, COISU, COVNOS & CONOV. apud vicinos Pannoniis vel Getas, vel Sarmatas Principatum tenuerint. Reliqui, ut COBISOVO, ECAIO, FARIEΩ, SVICCA Illyricis præfuerint in Pannonia, vel Dalmatia civitatibus. De ætate barbarorum idgenus Numismatum, Eckhelii sententia est, in quibus latinæ occurrunt literæ, ea non prius fuisse signata, quam post epocham captæ ab Romanis Macedonia, & Illyrici maritimi, sive post annum V. C. DLXXXIII. ante Chr. 170. a quo nimirum tempore Barbari harum terrarum populi causas propiores habere cœperunt characteres latinos præ grecis, quibus antea utebantur, adoptandi. At neque serius pleraque feriri potuere, quam usque ad Octavianum Cæsarem in Pannonia, Trajanumve in Dacia: abhinc enim in utraque, utpote in formam provinciæ romanæ jam redacta, a cusione propriarum idgenus monetarum

netarum abstinendum fuerat. Vid. *Doctr. Num. Vol. 4. p. 174.* Frœlichius vero distinguens barbaros Numos argenteos, ad imitationem antiquæ Philippi Macedonis, & Audoleontis moneta signatos in tres velut species, de varia istorum ætate sic differit, *Access. ad Num. vet. p. 46.* „*Prima* est, quæ cælatura prominente caput laureatum, vel nudum offert, & in averfa equum, vel equitem. Hos perantiquos puto. *Secunda* figuris minus extantibus capita vario ornatu, etiam diademate gemmato cincta objicit, ac in averfa non equitem dumtaxat, sed interdum leonem, gallum &c. refert, atque fabrica est non raro mediocriter barbara. Horum numismatum praeque, præsertim diademato, & gemmis ornato capite insignia, ad quartum æræ Christianæ Sæculum removenda suspicor. *Tertia* Classis est eorum, quæ extremam spirant barbariem, & varii sunt moduli, vix ut caput in iis, aut averfae partis figuram dignoscas. De his ne probabile quidem aliquid proferre aſim, nisi post sextum fere Sæculum a variis Barbaris, Mœſiam, Macedoniam, Thraciam, *Pannoniam* inundantibus, *Hunnis*, Slavibus, Bulgaribus, aliisque procuſa videri.“ Conjecturam hanc *Eckhelius* l. supr. cit. everti existimat vel ſolis his de cauſis, quod inferiore iſta ætate tanto pondere, & craſſitie numi nuſpam ſignati ſunt, et, quod, ſiqui eorum populorum, qui a Frœlichio nominantur, monetam ſuam habuere, eam plane ad morem communis tunc monetæ byzantinæ ſignaverant.

CAPUT QUARTUM.

Romanorum aliquot Numismatum; quæ Pannoniæ, vel Daciæ, rerumve ad has provincias pertinentium memoriam conservant, descriptio cum animadversionibus.

§. XXVI.

Numismata TRAIANI Augusti pro Historia Pannoniæ ac Daciæ.

Græcis, ac barbaris Numis succedat jam descriptio romanorum Numismatum, sed eorum dumtaxat, qui disertam PANNONIÆ, vel DACIÆ, rerumve ad has provincias spectantium, memoriam conservant. Inter monetas, durante Rep. rom. signatas, nulla hujus generis reperiuntur, neque inter Numos primorum Augustorum usque ad TRAJANUM. Augustus enim cognomen Pannonici, quod Senatus offerebat, acceptare detrectavit, teste Suetonio; cujus hac in re modestiam Tiberius, qui Augusti auspiciis Pannonios debellaverat, imitari necesse habuit; Claudii vero Numisma cum inscriptione *Sabariæ*, coloniæ romanæ in Pannonia superiore, figmentum est Huberti Goltzii. Itaque prima est Pannoniæ non minus, quam Daciæ, fluviique Danubii mentio in sequentibus Numis *Trajani*, qui ab anno Chr. 98. ad 117. orbi romano præfuit.

I. IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS.
VI. P. P. Caput laureatum.

METALLI VLPIANI PANN. Mulier stans d. bilancem, s. cornucopiæ. *Æreus III.*

Numulus rarus, primum ex Harduino tantum innotuit *Opp. select. p. 130. Et 751.* sed jam in Cæsareo quoque Museo Vindob. posside-

possidetur. Epigraphe; *Metalli Ulpiani-Pannonici*, fodinas metallorum in Pannonia sub Ulpio Trajano Aug. aut novas detectas, aut veteres reparatas indicare videtur.

2. IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. XV.
Caput laureatum.

DAC. CAP. COS. V. PP. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC.
Captivus Dacus armis insidens, revinctis a tergo manibus. *Obvius in Museis ex quovis metallo.*

In aliis: Victoria clypeo, ex arbore palmæ pendulo, inscribens vocabulum DACICA.

In aliis alii typi Victoriæ Daciæ, captæque per Trajanum Daciæ testes, quos vide P. II. Cat. Mus. Cæs. Vindob. in Trajano.

3. IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TRP. COS. VI. PP. Caput laureatum. In minoribus æreis radiatum.

DACIA AVGVSTI PROVINCIA. S. C. Mulier pileo Dacico tecta rupi insidens d. spicas, s. signum militare tenet, binis puerulis in eadem rupe adsidentibus. *Ær. I. & II.*

Typum hujus Numismatis explicans Harduinus l. cit. p. 749. „Dacia, inquit, rupi insidet cum puerulis spicas, racemosque tenentibus; quæ symbola sunt ubertatis agrorum in eo tractu. “ Si pueri, quos Harduinus in suo vidit Numismate, reipsa præter spicas etiam racemos uvarum tenerent, id utique memoratu dignum foret, cultum enim vinearum in Dacia tempore Trajani indicaret, qui antea ibidem vetitus erat per Bœrebitam regem ex Daceni consilio, uti Strabo L. VII. scribit.

4. IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. Caput laureatum.

DANVVIVS. COS. V. PP. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC.
Fluvius, figura viri decumbentis d. navim attingit, s. urnæ innixus. *Den. arg. sat frequens in Museis.*

5. Anti-

5. Antica, uti N. 3. in averſa: PONS TRAIANI DANNVIIVS. ſubſtructio pontis Danubio impoſiti. *Ær. I. apud Com. Marſilium T. II. Danubii Pannonii Moefici p. 30.*

Rudera Pontis a Trajano ſtructi, ab Hadriano autem diruti, ſuperſunt ſexto infra Danubii cataractam lapide, partim in Ser-
via prope vicum Tetiſlan, partim in Valachia juxta Czernecz, lat. Severinum.

§. XXVII.

HADRIANI Aug. & AELII. Cæſ.

1. HADRIANVS AVG. COS. III. PP. Caput laureatum.

DACIA. S. C. Mulier inſidens rupi d. ſignum militare, s. gladium incurvum. *Æ. I. & II.*

Typus hic montofum Daciæ ſitum notat.

2. Antica, ut in præced. In averſa: EXERCITVS DACICVS S. C. Imperator eques d. elata, ritu adloquentis exercitum, per tres milites cum ſignis cohortium adſtantes, adumbratum. *Æreus Muſei Cæſarei, & aliorum.*

Typus averſæ conſervat memoriam luſtrati in Dacia exercitus per Hadrianum, qui ab anno 117. ad 138. imperavit.

3. L. AELIVS CAESAR. Caput nudum ejusdem.

PANNONIA. TR. POT. COS. II. S. C. Mulier ſtans pileo patrio tecta vexillum tenet. *Æreus I. & II. moduli. Ibidem.*

In alio ſimili Numismate *Ælii Cæſaris*, quem Hadrianus Pannoniis præpoſitum adoptavit, typus averſæ Mulierem exhibet capite turrato, quæ dextra labarum tenet. Apud Patinum Num. Imp. p. 211. Recenſetur ab Harduino l. cit. p. 130. cum hac animadverſione. „Pannonia, inquit, ibi turrato capite labarum tenet, hoc eſt: ſignum militare, penſile, ex panno, ſericove con-

Pars. I.

G

textum,

textum, ima sui parte, transverso in morem antennæ ligno pendens, cujusmodi sunt vexilla nostra ecclesiastica, vulgo *Banieres*. Ex hoc vero Numo intelligimus, non Constantini primum ævo labarum repertum, nec proprium fuisse Romanorum vexillum, sed Pannonici exercitus, Cappadocici, Judaici, Syriaci, aliarumque gentium, quarum in Numis insculptum olim, auxiliariumque demum, peregrinarumque copiarum, mox a Romanis Imperatoribus adscitum inter cetera signa militaria. “

§. XXVIII.

ANTONINI PII Aug.

1. ANTONINVS AVG. PIVS PP. Caput nudum Antonini Pii. DACIA. COS. II. S. C. Mulier stans dextra tenet coronam radiatam, sinistra vexillum. *Æreus I. Doctr. Num. Vet. Vol. VII. p. 6. Col. 2.* Typus averfæ pertinet ad oblatum *Antonino Pio Augusto* per Daciam provinciam aurum coronarium. Narrat autem Capitolinus *Antoninum Pium* aurum coronarium, quod adoptionis suæ causa oblatum fuerat, Italicis totum, provincialibus medium reddidisse. Hadriano successit ann. 139.

2. ANTONINVS AVG. PIVS PP. TR. P. COS. III. Caput laureatum.

REX QVADIS DATVS. S. C. Imperator togatus stans dexteram cum adstante Quadorum Rege jungit. *Ær. I. editus in Eckhelianis Numismatica antiquæ elementis Tab. V. N. 8.*

Quadorum, Suevici populi, regio præter terras hodiernæ Moraviæ partem quoque Hungariæ in sinistra Danubii ripa, a Maro ad Cusum, id est, a Morava fl. ad Vagum, immo tempore Antoninorum ad Granum usque diffusam, complectebatur. Diserte enim Marcus Aurelius in Libro ad se ipsum: *Hæc, inquit, ad Granum*

numam in Quadis. Numum sic inscriptum Auctor Doctrinae Num. Vet. Vol. VII. p. 15. refert ad ann. 140. quo Imp. Antoninus Pius finitimis Pannoniae Quadis regem, cujus hodie nomen ignoratur, sua constituit auctoritate.

§. XXIX.

Septimi SEVERI Aug.

I. IMP. CAES. L. SEP. SEV. PERT. AVG. Caput laureatum.
LEG. II. ADIVTR. TR. P. COS. Aquila legionaria inter duo signa militaria. *Arg. Den. in pluribus Museis.*

Legio II. Adjutrix, in Pannonia inferiore hybernans, inter eas fuit legiones, quae primae Lucium Septimium Severum salutarunt Augustum ad vindicandam *Helvii Pertinacis* caedem, Romae a Praetorianis perpetrata.

2. Antica, ut in praeced. in averfa: LEG. XIII. GEM. M. V. TR. P. COS.

Aquila legionaria inter duo signa cohortium. *Aur. & Arg. Den. & AEr. I.* Hujus quoque Legionis XIV. meminit Ptolemæus in Pannonia, sed superiore, locata. Cusi fuerunt id genus Numi anno 1mo Imp. Septimii Severi ad commendandam legionum exercitus Pannonici fidelitatem. Compendia epigraphes legenda: *Legio Quarta decima Gemina Martia Victrix.* Reliqua pertinent ad Imp. Severi titulos; *Tribuniciae Potestatis Consul.*

§. XXX.

PHILIPPORVM Aug. & OTACILIAE Aug.

I. IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG. Caput laureatum Philippi senioris; *in minoribus vero numis*, radiatum.

PROVINCIA DACIA AN. I. Mulier stans inter aquilam, & leonem d. tenet ensẽm Dacicum, s. vexillum, literis D. F. quæ *Daciam Felicem* significant, insignitum. *Ær. I. II. & III. moduli.*

2. Antica, ut in præced. In averfa: PROVINCIA DACIA AN. I. vel II. vel III. Mulier stans inter aquilam fertum rostro gerentem, & leonem, d. tenet gladium recurvum juxta vexillum, cui inscriptum V. sinistra vero attingit aliud vexillum humi defixum, & numero XIII. notatum. *Ær. I. II. III.*

3. MARCIA OTACILIA SEVERA AVG. Caput Otaciliæ Augustæ. Averfa eadem, quæ N. 2. *Ær. I. & II.*

4. M. IVL. PHILIPPVS. AVG. Caput Philippi junioris. Averfa, uti N. 2. *Ær. I. & II.*

5. IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG. Caput laureatum Philippi junioris.

PROVINCIA DACIA. AN. II. Dacia pileata sedens dextera tenet pileum libertatis, læva vexillum cum numero Legionis XIII. Ad dextram aliud occurrit vexillum cum numero Legionis V. Præterea hinc aquila fertum rostro gerens, inde Leo adstat. *Æ. II. Numus prioribus rarior. Ex Museo Neumanniano.*

Imp. Philippus ex Oriente redux, provinciam Daciam, profligatis Carpis, libertate donavit. Daci igitur ab hac epocha, quæ in annum Imperii Philipporum quartum, Christi vero 247. incidit, suos numerabant annos hisce Numis inscriptos. Mulier illic est genius Daciæ, aquila & leo symbola legionum romanarum, Daciæ impositarum, *Quintæ* videlicet *Macedonicæ*, & *Tertiæ decimæ Geminæ*, id quod numeri V. & XIII. vexillis insculpti manifestant.

Exemplum typi Daci sumserunt ex Numis *Viminacii*, quæ urbs provinciæ Mysiæ Superioris ex Municipio ad Coloniam romanam dignitatem per Imp. *Gordianum III.* evecta, potestatem accepit signandi Numos ex ære, in quorum antica exprimeretur nomen & caput

caput Augusti regnantis, in averſa vero proprius hic eſſet typus: Mulier ſtans inter taurum, & leonem, vel ſine vexillis, vel cum vexillis Legionum Mæſiæ Superioris Quarta, & Septima. Inſcriptio autem: P. M. S. COL. VIM. AN. I. vel II. & III. cet. id eſt: *Provinciae Mæſiæ Superioris Colonia Viminacium Anno primo, vel ſecundo* &c. Numeri idgenus annorum in monetis tam Daciæ, quam Viminacii continuantur uſque ad *Gallienum*, poſt quem hæ epochæ ſuis cum typis deſinunt; rebus nempe Daciæ, & Mæſiæ poſthac impeditis invaſione Barbarorum. Nullum monetæ veteris genus tam frequens ac obvium eſt in Hungaria, quam iſtud Daciæ, & Viminacii. Nonnulla tamen ex his a typo conſueto partis averſæ aliquantum recedunt, notamque raritatis obtinent, ut, ſi Mulier Mæſiæ genium repræſentans dextra capreolum teneat, aut ſi vexillis ſuperpoſita ſint capita vel hominum, vel animalium, qualia in Viminacii Numis eadem epocha ſignatis nonnunquam occurrunt. Quæ & ſimilia vide *P. I. Catal. Muſei Caſ. p. 48.* & *Neumanni P. I. Pop. & Reg.* nec non in Appendicula Frœlichii ad Numos Vaillantii.

§. XXXI.

Mæſiæ Quinti Trajani DECII Auguſti.

1. IMP. C. M. Q. TRAIAN. DECIUS AVG. Caput laureatum in aureis, & æreis primi moduli, in argenteis vero, & æreis parvis, radiatum.

PANNONIAE. In æreis additur S. C. id eſt: *Senatus Conſulto*. Duæ Mulieres velatæ ſtantes, capite averſo, dextras attolunt, inter duo ſigna militaria. In compluribus Muſeis.

2. Eadem epigraphe nominis, & titulorum. Caput Decii radiatum.

PANNONIAE. Duæ Mulieres stantes jungunt dexteras, in-
termedio signo militari. *Den. arg. Musci Cæs. & aliorum.*

3. IMP. TRAIANVS DECIVS Aug. Caput radiatum.

PANNONIAE. Unica Mulier stans dextram attollit, sinistra
tenet signum militare. *Den. ibidem.*

Duæ Mulieres repræsentant Pannonias duas, superiorem,
& inferiorem. Hoc typo DECIVS patriam suam honoravit; natus
quippe fuit Bubaliæ in Pannonia inferiore, agri Sirmiensis vico.
Idem in Pannonia, cum ad castigandos Marini tyranni complices
huc missus fuisset, ab exercitu Imperator contra Philippos, anno
249. proclamatus fuerat. Tertio Imperii anno in Scythica expedi-
tione occubuit. DECII prænomina sunt: Cajus, vel Cnæus Mes-
sius Quintus Trajanus.

4. IMP. C. M. G. TRAIANVS DECIVS. AVG. Caput ra-
diatum.

DACIA. Mulier stans cum signo militari. *Den. ibidem.* In
æreis additur S. C. *Senatus Consulto.*

5. Antica ut in præced. In averfa: DACIA FELIX. in aliis
tantum DACIA. Mulier stans dextra tenet hastam, in caput cujus-
dam animalis definentem. *Den. arg.*

Hastam Dacicam in his Numis definere in caput asini cen-
sent Bandurius T. I. Num. Imp. p. II. & Eckhelius in suis ope-
ribus. Alii non hastam illic esse, sed speciem quandam tubæ bel-
licæ, cujus os in caput cujusdam animalis deformetur, autumant.
Alii Draconis id esse caput affirmant, quia in columna Trajani Da-
cicus exercitus per dracones apicibus perticarum impositos discer-
nitur. Sententia Eckhelii nititur hac observatione, quod Scythæ
ritum habuerint immolandi asinos Apollini, ut Clemens Alexandri-
nus perhibet in *Protreptico* p. 25. edit. Oxon.

§. XXXII.

GALLIENI Augusti.

1. GALLIENVS AVG. Caput radiatum.

SISCIA AVG. Mulier sedens ambabus manibus expansis; parte inferiore fluuius consueta viri effigie. *Den. arg. descriptus Vol. VII. Doctr. Num. Vet. p. 410.*

2. Antica, ut in præced. In aversa: SCISCIA AVG. Mulier capite turrato sedens. Infra: fluuius. *Denar. apud Bandurium T. I. p. 179.*

3. In aliis similibus *Gallieni* Numis argenteis: SISCI. AVG. vel SCIS. AVG. typo ut in aversa præcedentis. *Ibidem.*

4. GALLIENVS. AVG. Caput radiatum.

SISCIA AVG. Mulier sedens d. hastam, s. cornucopiæ. Infra fluuius. *Denar. ex Vaillantio apud Eckhelium Doctr. Num. l. cit.*

Siscia Pannoniæ urbs intra Savum, & Colapim fluuios in *Gallieni* Numis legitur, opinione *Bandurii* l. cit. hac de causa, quod in ejusdem fide contra *Ingenium* Tyrannum perseveravit.

Idem Auctor etiam Numerum *Ingenii* Tyranni meminit; circa idem tempus signatorum Sirmii in Pannonia. Epigraphen sine typo hanc refert e Schedis Fæschianis:

IMP. C. INGENVVS P. F. AVG. & in aversa: VIRTVS AVG. SIRM. P. Item aliam: IMP. C. D. LAEL. INGENVVS P. F. AVG. Unde colligere licet, illo jam tempore officinas monetales Romanorum Sirmii, & Sisciæ in Pannonia extitisse.

5. GALLIENVS AVG. Caput radiatum.

LEG. I. ADI. VI. P. VI. F. Capricornus. *Den. Musæi Cas.*

6. Eadem antica. In aversa vero: LEG. II. ADI. VI. P. VI. F. Pegafus. *Den.*

7. An-

7. Antica, ut N. I. In averſa: LEG. II. ADI. VI. P. VI. F. Pegafus *Den. ibid.*

8. Eadem Antica, ut ſupra. In averſa: LEG. V. MAC. VI. P. VI. F. Victoria tunicata gradiens d. lauream, ſ. palmae ramum, adſtante aquila. *Den. ibid.*

9. GALLIENVS AVG. Caput radiatum, ut in præcedentibus. LEG. XIII. GEM. VI. P. VI. F. Victoria gradiens cum ſolitatis attributis, adſtante leone. *Den. ibid.*

Legiones Primam, & Secundam Adjutrices, in Pannonia illam ſuperiore, hanc inferiore, Quintam vero Macedonicam, Tertiamque decimam Geminam in Dacia fuiſſe locatas, certum eſt ex Claudio Ptolemaeo, Itinerario Antonini, Dione, inſcriptionibus lapidum, & numerum. Communis earum titulus in monetis Gallieni eſt: VI. P. VI. F. id eſt: Sextum Pia, Sextum Fidelis. Symbola earundem in vexillis: Primæ Capricornus, Secundæ Pegafus, Quintæ Aquila, & Tertiæ decimæ Leo. Non repetam, quæ jam alias de titulis Legionum piarum, fidelium, ſcripſiſſe memini P. II. de Caldario, & ruderib. & P. II. Comment. geograph. in Rom. iter per Pannon. Adpendice.

§. XXXIII.

AVRELIANI Aug.

I. IMP. AVRELIANVS AVG. Caput radiatum, ad pectus cum paludamento.

DACIA FELIX. Mulier ſtans dextra tenet haſtam in caput aſini deſinentem. *Æreus III. Muſ. Caſ.*

2. Eadem epigraphe. Caput Aureliani radiatum, ad pectus cum lorica.

DACIA FELIX. Mulier ſtans cum haſta in caput aſini deſinente. In area S. *Ær. III. ibidem.* Quæ

Quæ his in Numis prædicatur DACIA-FELIX, non illa
 vetus intelligenda est, quam TRAJANUS victo Decebalo in for-
 mam provinciæ redegit: hæc enim jam sub Gallieno maximam
 partem amissa fuit; verum paullo recentior altera, quam AURE-
 LIANUS in Mæsia, ac Dardania, translatis huc legionibus, & pro-
 vincialibus Daciæ Trajanæ, a Barbaris occupatæ, instituit; id quod
 intra annos Chr. 270. & 276. quibus L. Domitius AURELIANUS
 ad clavum Imperii sedit, acciderat. *Vid. Fl. Vopiscus in Aureliano;*
Eutropius L. IX. Sext. Rufus in Brev.

§. XXXIV.

M. Aurelii PROBI Aug.

I. IMP. C. M. AVR. PROBVS AVG. Caput radiatum, ad hu-
 meros cum paludamento. *In aliis: pectore loricate.*

SISCIA PROBI AVG. Mulier inter duos fluvios, figura,
 qua pingi solent, expressos, sedens corollam solutam manibus te-
 net. Infra XXIX. Ær. III. *Musei Cæs.*

2. Alii his similes sed cum aliis numeris in averfa occurren-
 tibus. *Ibidem, describuntur ab Eckhelio Cat. cit. & Doctr. Num. Vol.*
VII. p. 505.

SISCIA, urbs Pannoniæ vetustissima, nominis vestigium
 retinet in *Sissek*, Croatiae oppido, haud longe Zagrabia distito,
 inter Savum, & Colapim fluvios, Plinius: „Colapis, inquit, in
 Saum influens juxta *Sisciam*, gemino alveo, insulam ibi efficit, quæ
 Segestica vocatur. “ *Hist. nat. Lib. III. cap. 28.*

Mulier corollam solutam tenens *Latitiæ publicæ* genius est,
 quemadmodum ex aliis numis romanis, LAETITIA PVBLICA in-
 scriptis constat. Erat PROBVS, origine Pannonius; in lucem Sir-
 mii editus, teste Vopisco, & Eutropio. Ad Imperium evehctus an-

no Chr. 276. quo & monetæ hæc verisimiliter apud *Siscienfes* fuerunt signatæ, ut latitiam publicam typor hoc, & inscriptione **SISCIA PROBI AVG.** significarent.

§. XXXV.

Aurelii IVLIANI Tyranni.

IMP. C. M. AVR. IVLIANVS AVG. Caput radiatum.

PANNONIÆ AVG. Duæ Mulieres stantes, quarum una dexteram extendit, altera signum militare tenet. In area S. infra XXII.
Den. arg. apud Bandurium T. I. Num. Impp.

M. Aurelius IVLIANVS, Venetiarum Corrector, audita Numeriani Augusti morte, Imperii insignia eodem, quo Diocletianus, anno Chr. 284. sumpsit. Præfens Numus rarissimus docet, Pannonias hujus Tyranni auctoritatem secutas fuisse, qui tamen paucos post menses ab Imp. Carino Numeriani fratre in campis Veronensibus victus, & occisus est. Vid. Aurel. Victor. in Epitome.

§. XXXVI.

Exempla aliquot Numorum, quibus SISCIA, & SIRMIVM solummodo, ut loca percussæ monetæ, inscribuntur.

Multiplicatis in Imperio Romano monetalibus officinis, constitutum fuit, ut in qualibet moneta locus, immo & numerus officinæ, ex qua prodierat, accuratius deinceps notaretur, nomine vel integro, vel abrupto civitatis, in averfa Numi facie infra typum consuetum exsculpto. Ingens omnino copia idgenus Numorum, in quibus loca signatæ monetæ leguntur, hodie quoque in Hungaria, hujusque provinciis reperitur, inde a temporibus Diocletiani, ac præcipue Constantini Magni, usque ad ætatem extincti sub Romulo

mulo Augusto Imperii Occidentis procurorum. Locorum, five civitatum sic inscriptarum, varia in illis occurrunt nomina, ut: Roma, Ravenna, Aquileja, Lugdunum, Treviri, Constantinopolis, Antiochia, Nicomedia, Theffalonica, Carthago, Alexandria, &c. atque inter hæc perfrequenter etiam *Siscia*, & *Sirmium*, civitates Pannoniæ, monetalibus Romanorum officinis celebres. Prima in monetis Romanis mentio *SISCIAE*, & *SIRMII* Gallieno imperante ab anno Chr. 253. ad 568. Vide hic §. XXXII. postrema sub *Arcadio* Aug. anno 383—408. Literæ alphabeti græci ad nomina urbium in numis adjectæ, videlicet A. B. Γ. Δ. E. Ζ. &c. incerti hodie sunt sensus. Opinio communior est, esse numeros officinarum. Nec enim unam tantum, sed complures monetales officinas unamquamque harum urbium habuisse existimant. Itaque in Numis non semper est SIS, vel SISC. SIR. vel SIRM. sed sæpenumero ASIS, BSIS, ΓSIS vel SISΓ. SISΔ. ASIRM. vel ISIRA. SIRB. &c. Quibus & asteriscus interdum, aliaque signa monetariorum accedunt. Sed en exempla ex innumeris aliqua complurium a *DIOCLETIANO* usque ad *ARCADIUM* Numismatum, ex quovis metallo signatorum.

DIOCLETIANI Augusti.

IMP. C. DIOCLETIANVS P. F. AVG. Caput laureatum.

GENIO POPVLI ROMANI. Stans Genius d. pateram, s. cornucopia, in area Γ. infra: * SIS. Æreus II. obvius.

MAXIMIANI Augusti.

IMP. MAXIMIANVS P. F. AVG. Caput laureatum.

SACRA MONETA AVGG. ET CAESS. NOSTR. Mulier stans d. bilancem, s. cornucopiæ. In area: astrum, & B. infra: * SIS. Æreus II. obvius.

CONSTANTIL Chlori

IMP. C. CONSTANTIVS P. F. AVG. Caput laureatum.

HERCVLI VICTORI. Stans Hercules d. clayam, s. exuvias leonis, & poma. In area VI. infra SISA. In aliis. SISB. vel SISA. *Aereus II.*

HELENÆ Augusta.

FL. IVL. HELENA AVGVSTA. Caput Helenæ matris Constantini M.

SECVRITAS REIPVBLICAE. Mulier stans d. ramum. Infra: SIRM. In aliis *fimilibus*: SIS. vel ESIS. *Aereus parvus.*

CONSTANTINI Magni

CONSTANTINVS P. F. AVG. Caput laureatum.

CONSTANTINI AVG. Victoria thoraci insistens, clypeo inscribit VOT. XX. infra: SIRA. *Aureus.* In aliis ejusdem: SIRM. vel SIS. *Aur. & arg. III.*

CRISPI Caesaris.

FL. IVL. CRISPVS NOB. CAES. Caput laureatum.

ALAMANIA DEVICTA. Victoria conculcans captivum dextra tenet trophæum, sinistra ramum. Infra: SIRM. *Aereus parvus.*

CONSTANTIS Augusti.

DN. CONSTANS P. F. AVG. Caput diadematum.

FEL. TEMP. REPARATIO. Imperator stans d. tenet signum militare, cui insculptum est monogramma Christi, s. clypeum, adstantibus duobus captivis. Infra SIS. in aliis ASIS. in aliis BSIS. *cet. Ær. III.*

In aliis Numis tam alibi, quam *Siscia*, & *Sirmii* in Pannonia signatis, quibus *Felix Temporum Reparatio* in averſa inſcribitur, alii, & alii occurrunt typi, nempe: Imperator ſtans in navi, tenensque d. phœnicem, s. labarum monogrammate Chriſti inſigne, adſidente ad clavum Victoria. Vel Imperator Barbarum crinibus adprehenſum e ſylvæ latebris educens. Vel aream averſæ occupat aquila rogo inſiſtens; vel Phœnix ſuper globo, aut pyramide. Qui typi averſarum frequentiffimi ſunt ævo Conſtantiniano in Numis quorumcunque Imperatorum, maxime æreis mediæ, & parvæ formæ.

CONSTANTII Junioris, Aug.

DN. CONSTANTIVS P. F. AVG. Caput diademate geminato redimitum.

HOC SIGNO VICTOR ERIS. Imperator ſtans paludatus, & ab adſtante Victoria coronatus d. tenet labarum monogrammate Chriſti ſignatum, s. haſtam. In area A. Infra: ASIS. *In alio ſimili: SIRM. Æreus parvus.*

Eandem epigraphen reperies in Numis VETRANIONIS; qui purpuram in Pannonia ſumpſit, verum decimo poſt mense a CONSTANTIO Aug. victus, & in ordinem redactus fuit.

IVLIANI vulgo Apoſtata.

DN. FL. CL. IVLIANVS P. F. AVG. Caput barbatum, ac diademate ex margaritis texto redimitum.

SECVRITAS REIP. Taurus, ſupra quem duo aſtra. Infra: SIRM. inter aſtrum & corollam.

In aliis ſimilibus infra eſt: ASIRMQ. BSIRM. vel ASISCE. &c. *Æreus mediæ magnitudinis, obuius in Muſeis.*

Socrates *Hiſt. Eccl. L. 3. c. 27.* ſcribit, Imp. Julianum Apoſtatam ſuis Numis Taurum, & aram inſculpſiſſe, quia tauros immolare

lare solebat. Inter innumeros tamen, quos in Hungaria vidi, hujus generis Numos Juliani, non memini aliquem vidisse, in quo præter taurum ara quoque fuisset. Hoc tauro quidam existimant representari *Apim*, Ægyptiorum Numen, cui Julianus ad infaniam usque addictus, hecatomben tam sæpe fecit, ut, Ammiano Marcelino judice, omne boum genus destructurus videretur, si diutius vixisset.

VALENTINIANI Senioris.

DN. VALENTINIANVS P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

VOT. V. MVLT. X. intra lauream. Infra: SISCPS. *Arg. & ærei parvi passim in Museis.*

In aliis ejusdem Imperatoris monetis cum epigraphe: RESTITVTOR REIPVBLICAE. Imperator stans d. tenet labarum cruce signatum, sinistra globum, cui victoriola insistens porrigit coronam. Infra SIRM. * *Aur. & arg.*

VALENTINIANI Junioris.

DN. VALENTINIANVS IVN. P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

CONCORDIA AVGGG. Mulier galeata sedens d. globum, s. hastam. In area I. & remus. Infra: ASISC. *Æreus parvus.*

Uterque Valentinianus in historia Pannoniæ est memorabilis. Senior, quia repulsis Quadis, & Sarmatis, cum in reditu esset, apud Bregetionem, ubi hodie pagus Szöny Comaromio vicinus, extinctus est: Junior autem, quoniam post obitum patris militaribus suffragiis Imperator illico salutatus fuit apud *Acincum*, Pannoniæ Valeriæ civitatem, ubi hodie Buda vetus.

—

THEODOSII Senioris.

DN. THEODOSIVS P. F. AVG. Caput diadematum.

GLORIA ROMANORVM. Imperator stans in navi, Victoria sedente ad clavum. In area corona. Infra ASISC. *Æreus II.*

In aliis: parte averfa Imp. Theodosius stans d. captivum crinibus prehensum rapit, s. labarum tenet cum monogrammate Christi. Infra: ASISC. *Medii aris.*

In alio: VICTORIA AVGG. Duo Imperatores nimbati sedentes d. globum simul sustinent, retro est Victoria volans. Infra: SIROB. *Aureus.*

ASISC. Lege, *prima Sisciensis.* SIROB. *Sirmiensis officina secunda.*

ARCADII Augusti.

DN. ARCADIVS P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

VICTORIA AVGGG. Victoria gradiens. Infra: ASIS. *Æreus minimi moduli.* In aliis: VOT. V. intra lauream. Infra. BSIS.

Post ARCADIVM, qui ab anno 384. ad 408. in Oriente imperavit, nullum in Catalogo Musei Cæs. Vindob. nec alibi hactenus reperi Numum, *Siscia*, vel *Sirmii* signatum, non HONORII, qui Occidentem ab anno 407. ad 411. rexit, nec THEODOSII junioris, neque Placidii VALENTINIANI, qui post Arcadium, & Honorium imperarunt. Res enim Pannonicæ invasionibus Barbarorum, præcipue HVNNORVM jam impeditæ, ac turbatæ erant.

CAPUT QUINTUM.

De ratione veteris monetæ, græcæ, & romanæ, nec non inferioris ævi byzantinæ, & francicæ, seu germanicæ, serius ante exordium regni Hungarici in Pannonia usitatæ.

§. XXXVII.

De ratione veteris monetæ græcæ.

Veteris monetæ græcæ, qua nonnullæ Pannoniorum, ac Dacorum gentes, uti supra, Cap. 2. dictum est, principio utebantur, hæc erat ratio: *Drachma* fuit numus argenteus parvi moduli, a pondere, octava scilicet uncia parte, nomen sortitus. Valebat sex *obulos*. Bartholæmius institutis experimentis in drachma Atticâ comperit pondus argenti puri, 18. solidis gallicis, qui in moneta Austriaca efficiunt plus minus 20. cruciferos, æstimatum. a) *Didrachmum*, *Tridrachmum*, *Tetradrachmum* Numismata pondere, & valore duarum, trium, quatuor drachmarum. *Stater auri*, adpendens didrachmum, permuebatur drachmis argenteis XX. sæpe pluribus, nonnunquam XXV. pro varia nempe diversis temporibus, locisque, auri ad argentum ratione. Drachmæ Apolloniatarum, ac Dyrrachenorum sunt paullo leviores antiquioribus Macedonicis, & Atticis. Vilior græcorum ex ære moneta *Chalcus* variæ fuit æstimationis pro varia itidem æris cyprii ratione ad argentum, aurumque. Sæpe sextam, alias octavam, subin decimam dumtaxat obuli argentei partem valuit. *Leptum* minimi erat pretii. Septem *lepta* interdum pro uno chalco. *Minæ*, ac *Talenta* ponderum, vel Summarum fuere vocabula. Centum drachmæ

a) Conf. Voyage d' Anacharsis T. VII. p. LXXXV. & Eckhelii Doctr. Num. vet. Vol. 1. Prolog. Cap. IX.

minæ constituebant *Mnam*, seu *Minam*; sexaginta vero *Minæ*, sive drachmarum sex millia *Talentum Atticum a)*.

§. XXXVIII.

Monetæ Romanæ ratio in genere, & speciatim in Pannonia, Daciaque.

Stante Republica, & florente sub Augustis primorum Sæculorum Imperio Romano, signabantur Numi, *ex ære*, *As*, hujusque partes, *Semis*, *Triens*, *Quadrans*, *Sextans*. *Ex Argento*; *Denarius*, *Quinarius*, *Sestertius*. *Ex auro*: *Denarius*, & *Quinarius auri*. Pecuniæ ratio iniri solebat secundum libras, & Sestertii summas, ac numeros. Postea vero, quam sedes Imperii sub Constantino Magno Roma Byzantium translata, & suprema dein Theodosii Magni voluntate Imperium romanum bifariam, Orientis nempe, & Occidentis, divisum fuisset, ut in aliis rebus, ita in ipsis adeo monetarum vocabulis magna subsecuta est mutatio, de qua sequente *Spho* agetur.

As principio veterem libram æris, in XII. uncias divisam pondere, & valore æquabat, signatus primum sub Rege Servio Tullo, effigie pecudum, uti Varro, Plinius, & Plutarchus perhibent. *b)*. Cum id incommodum esset, mox imminui cœpit, redactus tempore primi belli Punici ad sextantis, sive duarum unciarum pondus, fer-

vente

a) Vid. Plinius L. XXI. Cap. 23. & XXXV. Cap. 11. Pollux Onomast. L. IX. uberiorem de drachmis, minis, talentis non modo Atticis, verum etiam aliis diversis, puta: Euboicis, Cyzicenis, Alexandrinis Ægypti, notitiam tradunt, Scaliger, Camerarius, Porcius, Eisen Schmid, Frælich, Eckhel.

b) Varro L. 2. de re rustica Cap. 1. & Lib. 1. de vita pop. rom. Plinius Hist. Nat. L. XXXIII. Cap. 3. Plutarchus in Poplicola. & Quæst. rom.

vente autem secundo bello Punico factus jam uncialis, atque haud multo post lege Papiria semuncialis; ac pro pecudibus alium accepit typum, in antica videlicet caput Jani bifrontis, in averfa vero proram navis, notamque valoris *I.* & vocabulum ROMA pro epigraphe. *Semiffem* distinguebat insculptum S. *Trientem* globuli quatuor, Quadrantem seu teruncium tres, Sextantem duo, ad significandum valorem totidem unciarum *æris*. Sed hæc antiquioribus tantum Reipublicæ temporibus; quæ ad finem vergente hæc Notæ omiffæ, & pro bicipite Jano alia capita Numinum substitui cœpere, præcipue in partibus *Affium*. Raro in Pannonia *Affes* Reipublicæ romanæ, verum denarii consulares, seu familiarum romanarum adeo sæpe, ac tanto numero eruuntur, ut facile pateat, incolas hujus provinciæ longe jam antea sponte sua argenteis Romanorum monetis consuevisse, quam ad communem pecuniæ romanæ usum sub Augustis necessitate adacti fuissent.

Est vero *denarius* appellatus a valore denorum *affium*; ejus dimidium *Quinarius*, pars vero quarta *Sestertius* numus. Denariorum character *X.* Quinariorum *Q.* vel *V.* Sestertiorum *IIS.* quod significat *affes* duos, & *semiffem*. Rari sunt hodie Quinarij romani, Sestertii vero argentei rarissimi. Antiquioribus Reipublicæ romanæ monetis argenteis imprimebatur in antica Caput muliebri galeatum, & alatum, *Palladis*, vel secundum alios, urbis Romæ; in averfa autem *Dioscuri equites*, vel *bigæ*, aut *quadrigæ*, inscripto vel solo *Romæ* nomine, vel etiam nonnullis *ædilium*, *quæstorum*, aut *consulum* nominibus. Paulo serius Præfecti monetales typos utriusque partis mirum in modum variarunt, exsculptis diversorum Numinum, Heroum, Majorumve suorum, & rerum ab his gestarum imaginibus. At Numi sub Augustis procusi, horum capitibus in antica ornantur, vel *Cæsarum*, *Augustarumve*, rebus mythologicis, historicis, politicis, aut symbolicis in averfa expressis.

Quo antiquiores denarii romani, hoc puriore constant argento. Centum valebant libram argenti, duodenis, ut supra dictum est, uncias definitam. In denariis Augustorum jam tempore Septimii Severi multum æris argento admixtum observatur. Post Gallienum fere tantum *argento tincti* occurrunt. Diocletianus rem monetalem instauravit, rursusque argenteos curavit feriri. *Aureus* denarius Consularis adpendit duos hungaricos, & quartam unius partem, Imperatorius vero itidem duos, sed cum excessu octavæ tantum partis. Quod tamen solummodo de aureis Imperatorum duorum primorum Seculorum intelligi debet. Deinceps enim magis, ac magis imminutum fuit pondus aureorum ita, ut qui sunt ævi Constantiani, ac Theodosiani, unum hungaricum circiter gravis viginti tantummodo exsuperent.

Denarius aureus didrachmum adpendens valebat XXV. denarios argenti, sive centum numos sestertios: adeoque quatuor idgenus aurei, qui simul octo drachmas, sive unam unciam adpendebant, æstimabantur centum denariis argenteis, sive quadringentis numulis sestertiis, id est: una libra argenti, quamdiu nempe ratio auri ad argentum duodecupla perstitit. Hinc vero patet ratio, cur prisca Romanis *Sestertium*, genere neutro, significaverit mille numos Sestertios. Nempe *Sestertium* idem quod *Sesquiertium*, valorem indicabat ponderis argenti duarum librarum, & unius selibræ. Denarius igitur Sestertia non utique denos tantum Sestertios, verum decem millia idgenus numorum indicant, & centum Sestertia sunt centum millia Sestertiorum numorum. Pro amplioribus Summis, quas hodie *milliones* dicimus, accessit aliud scribendi compendium, videlicet, *Sestertium* adverbio numerali junctum, ex. c. *Decies Sestertium*, pro decies centenis millibus numorum Sestertiorum. *Vicies Sestertium*, sunt duo milliones &c.

Officinæ monetales cum antea Romæ dumtaxat essent, dein pluribus in locis cum per Italiam, tum per alias Imperii romani provincias constitutæ sunt. In Pannonia *Sirmii*, & *Siscie*, quod non modo ex Numis *Spho* præcedente descriptis certum est, verum etiam e Codice Theodosiano, & Notitia dignitatum utriusque Imperii. Comites metallorum, & Procuratores rei monetalis in Pannonia suberant Comiti Sacrarum Largitionum per Illyricum, testibus iisdem monumentis ævi Theodosiani. Dacicæ quidem officinæ nulla in his mentio, quia Dacia jam dudum fuit amissa, dubium tamen non est, quin hac etiam in provincia sub antiquioribus Augustis monetæ fuerint signatæ, præcipue cum extent Numismata ipso Daciæ provinciæ nomine procusa inde a temporibus Philipporum usque ad Gallienum, qualia isthic §. XXX. recensuimus. Locum Officinæ monetalis Dacicæ compertum haberemus, si Numus, quem Harduinus e Goltzio in sua opera retulit, cum epigraphe SARMIZEGETHUSA, sublestæ fidei non esset.

§. XXXIX.

De Numis Byzantinis, eorumque usu in Pannonia.

Reliquum est, ut de monetis etiam Byzantinis, quarum usus in Pannonia sub Hunnis, Gothicis, Longobardis, & Avaribus ac deinceps, diu perseveravit; immo & de pecunia Francorum orientaliū, Pannonias ante Hungaros possidentium, compendio, ac velut in transitu ad proximam de Numis Hungarorum propriis dissertationem, agamus. Ratio enim monetæ Byzantinæ longe diversa fuit a vetere illa Romanorum, quam paullo ante breviter descripsimus. Alia nempe jam invalere numerum vocabula, alius valor, alia summas pecuniarias ineundi methodus, ipsis etiam eorum formis, ac typis ad extremam sensim prolapsis barbariem.

Communes auri Byzantini appellabantur *Solidi*, vel *Sextulæ*: de quibus Isidorus: a). „Solidus, inquit, apud Latinos alio nomine Sextula dicitur, quod de iis sex uncia compleatur, huncque vulgus aureum Solidum vocat. “ Sex igitur Solidi unam tunc auri unciam, quemadmodum lege Valentiniani senioris decretum fuerat, b) adpendebantque, eorum vero LXXII. efficiebant libram, unciis XII. definitam. Hinc facile intelligas, quantum pretii habuerint sex millia librarum auri, quas Theodosius junior post cladem Chersonensem Hunnis Attilanis pro stipendiis præteritis, & bis mille ac centum alia auri libræ, quas iisdem deinceps tributi nomine quotannis pendere debebat, præter multam duodecim aureorum, qui pro quolibet captivo romano, qui non soluto redemptionis pretio clam evaserat, persolvendi erant c).

f. valebant,

Vulgares monetæ argenteæ species leguntur *Milliarensis* & *Ceratum*. XII. Milliarenses, sive XXIV. Ceratia imputabantur in unum *Solidum auri*. Quod & Cedrenus docet, scribens, Chaganum, qui Hunnis Avaribus præfuit, obtulisse Imperatori Mauricio captivos ea conditione, ut singula capita quaternis ceratiis, sive duobus milliarensisbus redimat d). Memorantur præterea in re monetali byzantina *folles*, *follares*, *follerales*, Numi, incertum hodie, an non ideales tantum. Argenteus *Follis* tetradrachmo æquatur a S. Epiphanio e). In cuprea vero moneta *follares*, seu *follerales*, opinione Ducan-

a) L. XIV. Orig. cap. 24.

b) Vid. Cod. Theod. L. I. de pond. & II. de Conlat. aris. Item de Susceptoribus.

c) Conf. Priscus Rhet. Excerpt. Legat.

d) Cedrenus ad Ann. XVIII. Mauricii.

e) Lib. de pond. & mens.

gii, a) quingenti dabantur pro una libra argenti. Quod in medio relinquo. Illud certum est, lege Imp. Theodosii Jun. & Placidi Valentiniani permiffum fuisse, ut Trapezitæ pro *solido aureo* exigere auderent in permutatione *septem millia*, ac *ducentos* ex numulis *aréis*, ea tempeftate *cufis* b). Vulgo autem sex millia minorum hujusmodi ex *are* denariorum constituebant unum auri Solidum; teste Theodoro, Gothorum in Italia, & Pannonia Rege, cujus hæc sunt verba c); „Sex millia denariorum Solidum esse voluerunt; scilicet, ut radiantis metalli formata rotunditas ætatem mundi, quasi Sol aureus, convenienter includeret. Senarium vero, quem non immerito perfectum docta antiquitas definivit, unciam, quæ mensuræ primus gradus est, appellatione signavit; quam duodecies, similitudine mensium, computatam in libræ plenitudine ad anni curricula collegerunt.“ Robertus quidem Cenalis hoc loco Solidum quemdam *uncialem* interpretatur d); „Pendebat, inquit, unciam, quæ duodecies resumpta libram implet, ad duodecim mensium mensuram.“ Verum fallitur. Præterquam enim, quod nulli tunc *unciales* Solidi *pro communi usu* ex auro signati fuerint, evidens est, Theodoricum scribere, *uncia* appellationem accepisse non *Solidum* unum, sed *Senarium*, scilicet Solidorum usualium, numerum. Seni quippe Solidi, quæ supra ex Theodoro retulimus, ponderabant, & valebant unciam auri, unde & *Sextulas* vocare placuit, senariumque numerum antiquitas credebatur perfectum, quo tempore invaluerat opinio,

hanc

a) Diff. de Num. infer. xv. N. l. XC. Adjungitur hæc dissertatio ad e jusd. Glossarium mediæ, & infimæ Latinitatis.

b) Vid. Novell. L. I. Tit. XXV.

c) Apud Cassiodorum L. I. Variorum, in Epistola ad Boëthium de justo pond. observando.

d) De pond. & monet. rat.

hanc mundi fabricam, quemadmodum sex dierum intervallo condita fuit, ita sex, & non amplius, annorum millibus duraturam a).

Post collapsum Occidentis Imperium, Orientis Imperatores jus feriundæ *aureæ monete* sibi solis arrogabant, usumque aureorum, quo nomine, & effigie Principis exteri essent signati, suis populis vetabant. Quamobrem demptis Byzantinis, alios Numos aureos ex illa ætate non facile reperies. Ipsi Gothici, & Gallici aurei summæ sunt raritatis. Cufos tamen fuisse nonnullos ex his Procopii verbis *Lib. III. de bello Gothico cap. 33.* intelligas, Numos cudunt ex auro gallico, non Imperatoris, ut fieri solet, sed sua impressos effigie. Vocabulum *Solidi* pro communi moneta aurea Latini Occidentales compluribus retinere sæculis, ut ut alia etiam eodem sensu adhibita fuerint aureorum Byzantinorum appellationes, ex. c. *Byzantius, Hyperpirus* cet. & ex nominibus Imperantium, puta: Romanatus, Michaëlatus, Manuelatus cet. Quæ tamen ad ævum posterius pertinent. Formas, typos, epigraphas Solidorum, de quibus nunc egimus, vide P. II. Catal. Mus. Cæs. & apud Bandurium, hujusque continuatorem Taninium.

§. XL.

De re monetali Francorum, Pannoniam Seculo IX. possidentium.

Franci orientales, Germaniæ populus, qui devictis, imperante Carolo Magno Avaribus, Pannonias ab anno 798. ad 899. tenuerunt, in re sua monetali duum generum *Solidos* numerabant, alterum nempe denariis quadraginta, alterum vero duodenis definitum. Utriusque mentionem facit Lex Caroli M. in Capitularibus Francorum his verbis: b) „Ut omnis solutio, atque compositio inter Francos per duodecim denariorum Solidos componatur, excepto, ubi contentio inter

a) Vid. Lactantius L. VII. Isidorus Orig. L. VI. Rabbi Helias L. Sanhedrim Cap. Helech, cet.

b) Baluzii T. I. Tit. XXXVI. Cap. 24.

ter Saxones, & Frissones exorta fuerit, tibi volumus, uti quadraginta denariorum quantitatem Solidus habeat, quam vel Saxo, vel Frisio ad partem Salici Franci cum eo litigantis solvere debet.

Solidum p. 12. denariorum jam a Pipino Rege apud Francos institutum fuisse, prodit Synodus Remensis Capitulo XL. quod sic sonat: „ Ut Dominus Imperator secundum statutum bonæ memoriæ Pipini misericordiam faciat, ne Solidi, qui in lege habentur, per XL. denarios idiscurrant, quoniam propter eos multa perjuria, multaque falsa testimonia reperiuntur. „ Patet vero ex utraque Lege, Solidos Francorum, quibus multa persolvebantur, non tam fuisse Nummos aut aureos, aut argenteos majoris moduli, quam summas quasdam denariorum usualium, per legem, aut consuetudinem determinatas. Erat quoque Solidus pars vicesima libræ veteris gallicæ, a Carolo M. ut creditur, instituta, quam vetus Agrimenfor hunc in modum describit: „ Juxta gallos vigesima pars uncia denarius est, & duodecim denarii Solidum reddunt, ideoque juxta numerum denariorum tres uncia quinque Solidos complent, sic. & quinque Solidi tres uncias reddunt, nam duodecim uncia libræ viginti Solidos continentem, efficiunt. Sed veteres Solidum, qui nunc aureus dicitur, nuncupabant.

Præter Solidos, ac denarios in antiqua Francorum pecunia memorantur etiam tremisses, aliter tremissi, ac tresses dicti, nec non barbarum vocabulum Saiga pro denario. Lex Alemannorum Tit. I. Cap. VI. §. 3. hæc vocabula sic exponit: „ Saiga autem est quarta pars tremissi, hoc est, denarius unus - - Tremissus est tertia pars Solidi, & sunt denarii quatuor. „ Carolus Calvus Cap. XI. Edicti Pistensis sanxit, ut in denariis novæ suæ monetæ ex una parte nomen suum regium exprimeretur circa monogramma ejusdem nominis, ex altera vero nomen civitatis, & in medio crux. Quem typum quam ratione primi Hungariæ Reges in suis denariis imitati

postea

postea fuerint, suo videbimus loco. Edicto Caroli M. vetitum aliquamdiu fuit, ne moneta publica alibi, quam ad *Currem*, sive in *Palatio* Regis, unde *palatini denarii* appellati sunt, feriretur. Ab hac tamen lege haud multo post discedere placuit, & monetales officinas in pluribus ditionum Francicarum civitatibus erigere. Nam Capitulum XII. Edicti Pistenfis paullo ante memorati sic sonat: „Sequentes consuetudinem prædecessorum nostrorum — — constituimus, ut in nullo alio loco in omni Regno nostro moneta fiat, nisi in palatio nostro, & in Quentovico, ac Rotomago, quæ moneta ad Quentovicum ex antiqua consuetudine pertinet, & in Remis, & in Senonis, & in Parisio, & in Aurelianis, & in Cavillone, & in Metullo, & in Narbona.“

Denarius *merus*, & *bene pensans* dictus est, qui puri erat argenti, justique ponderis, vicesimam nempe unciaë partem adpendens. Si constaret, unciam libræ Carolingicæ pondus idem, quod est in uncia hodiernæ libræ Vindobonensis, habuisse, facili calculo erueremus, argentum *denarii* veteris Francici valuisse hodiernos 9. cruciferos, sive, 15. denarios hungaricos. Mich. *Schmidt* denarium ævi Carolingici æstimat $9\frac{1}{2}$ xf. spectato argenti pretio intrinseco a). Sed forte utraque hæc æstimatio justo major est, nam verisimile est, unciam illius ævi nostra leviolem aliquantisper fuisse, adeoque & denarium Carolingicum, partem dictæ unciaë vicesimam, pretii paullo minoris. Rationem auri ad argentum fuisse ut 1. ad 12. Capitulo XXIV. Edicti Pistenfis edocemur, quod hujus est tenoris: „Ut in omni regno nostro non amplius vendatur libra auri purissime cocti, nisi duodecim libris de novis, & meris denariis.“ Eadem ratio duodecupla eruitur, si valor auri libræ cum valore argenti libræ comparetur. Li-
bram

a) Geschichte der Deutschen T. I. p. 525.

bram enim *auri* efficiebant 72. Solidi, 40. denariorum singuli; unde sequitur, auri libram 2880. denariis argenti æstimatam, libram vero *argenti* constituiebant 20. Solidi per 12. denarios computati, id est; Summa denariorum 240. tantum; qui utique numerus in priore duodecies continetur.

Weregildi vocabulo multa pecuniaria, aut alia huic æquivalens intelligenda est. „Siquis Weregildum, ait Lex Ripuariorum, a) solvere debet, bovem cornutam, videntem, & fanam pro duobus Solidis tribuat, Spatum cum Scogilo pro septem Solidis — — absque Scogilo pro tribus. — — Quod si cum argento solvere contigerit, pro Solido duodecim denarios, sicut antiquitus constitutum est.“ Aliæ leges in Capitularibus Francorum pro Saxonibus latæ, bovem unum Solido 40. denariorum æstimant. Modius avenæ, illa ætate forense pretium habuit denarium unum, hordei duos, fecalis, vulgo filiginis tres, tritici quatuor denarios, teste Synodo Francofurtensi b).

Ceterum monetas Francicas, sive germanicas Sæculi IX. non facile hodie in Pannoniis reperias, suntque in ipsa quoque Germania rarissimæ; forte, quod Byzantinorum numorum, præcipue aureorum, communis in his terris usus etiamnum permissus fuerit, qui in Hungaria haud infrequenter hodieque cum ceteris antiquioribus monetis effodiuntur. Quicquid sit, commemorandæ tamen erant Constitutiones monetales Regum Stirpis Carolingicæ, quia nullum esse dubium potest, quin hæc pertinuerint ad Pannoniam quoque, utpote horum Regum provinciam usque ad ann. Chr. 900. quo eam Hungari, Arpado Duce, Istrum transgressi, Germanis, quorum tunc Rex Arnulphus erat, eripuerunt, sibi in perpetuum vendicarunt,

& no-

a) Tit. XXXIII. de interfectorib. Cap. XI.

b) Apud. Heinecc. Cap. 2. p. 588.

& novam non minus in hujus regionis historia, quam re monetali epocham condiderunt, reliquarum argumentum Dissertationum. Quibus tamen pro coronide primæ hujus Dissertationis præmittimus brevem, ac succinctam notitiam duplicis thesauri antiqui, proximis abhinc annis in Hungaria detecti, quam omnibus antiquorum monumentorum cum alibi, tum præcipue in hoc terrarum tractu inventorum curiosis, gratam, acceptamque fore confidimus.

CAPUT SEXTUM.

De duobus antiquis Theauris, nuper in Hungaria inventis.

§. XLI.

Descriptio veteris Theauri, in Comitatu Krasznenfi effossi.

Thesauros veteres, quos nunc descripturus sum, partim Budæ in Camera Regia, partim Pestini apud Exc. D. Baronem Ladislaum ab ORCZY Excelsæ Camera Regiæ Hungarico-Aulicæ Vice-Præsidentem depositos, anteaquam hinc Vindobonam ad Cæsaream gazam transmitterentur, vidi, et, quantum per adjuncta rerum, ac personarum licuit, contemplatus fui, simulque in adversaria mea retuli.

Priorem in Krasznenfi Hungariæ provincia, Transylvaniæ contermina, supra montem Maguram, oppidò Somlyo adsitum, fortuito ab ovium pastoribus effossum, Paulus *Peterszky* Salis Perceptor in oppido nunc laudato, Principum Bathoreorum sede quondam natali, Budam ad Exc. Camera Regiam transmisit, cum indice rerum inventarum sequente:

Verzeichnis des untern 3. Aug. 1797, zu Szilágyi Somlyó an Magura Berg durch 2. Gaifzhütters Buben Bokor Simon,

und Boesko Péter gefundenen, und zufolge hohen Kameral Verordnung ddto. 13. Septembr. 1797. Nro. 12758. durch das K. Sömloer Salz-Amt den 20. Septembr. a. c. an das K. Zahl-Amt zu Ofen abgeschickten Goldschatzes, als

N. 1. Ein Goldstück mit der Umschrift; D. N. Valens P. F. AVG.)(Gloria Romanorum. Unten: AN. pond. 23. Loth, 2. drachm.

2. Detto, mit der Umschrift: Fl. Jul. Constantius Nob. Cæs.)(Gaudium Romanorum. Unten: MCONS. p. 14. Loth, 2. drachm.

3. — DN. Valens Max. Aug.)(DN. Valens Victor semper Aug. p. 12. Loth, 2. drachm.

4. — DN. Valens P. F. Aug.)(Gloria Romanorum. Unten: AN. p. 12. Loth, 2. drachm.

5. — DN. Gratianus P. F. Aug. Gloria Romanorum. Unten: TROBS. p. 3. Loth, 1. drachm. 1. den.

6. — DN. Valens P. F. Aug.)(Pietas DDD. NNN. Augustorum. Unten: TESOB. p. 3. Loth, 3. drach. 1. den.

7. Sicut in præcedente. pond. 3. Loth.

8. — DN. Valens Max. Aug.)(Gloria Romanorum. Unten: ROMA. p. 2. Loth, 3. drachm.

9. — Constantius)(Gloria Romanorum. p. 2. Loth, 1. drach. 2. den.

10. Sicut N. 8. pond. 1. Loth, 2. drachm. 2. den.

11. — Constantinus Max. Aug.)(Constantini Aug. p. 1. Loth, 2. drachm.

12. — DN. Valentinianus P. F. Aug.)(Victoria DN. Augusti. Unten: TESOB. p. 2. Loth.

13. — Maximianus Aug.)(Conf. III. PP. Procos. p. 1. Loth, 2. drachm.

14. Goldstück ohne Umschrift mit Edelsteiner geziert, pond. 6. drachm. 2. den.

15. — Goldstück mit Umschrift: Aur. Val. Maximianus P. F. Aug. mit Steiner rund umgefaßt. Unten: unlesbar. p. 3. Loth.

16. Eine goldene Ketten mit Anhang eines unkennbaren runden Steines, und 57. Stücklein verschiedener kleinen Anhängen von Werkzeuge. pond. 1. Pfund, 8. Loth, 2. drachm. 2. den.

17. — 24. Stück von kleinen hohlen Goldringen. p. simul 8. Loth.

18. — Ein Goldschlängel mit 2. Augensteiner. Item: ein Stück Präzel, und ein Stück Gold-Blech mit Figuren pond. 2. Loth, 1. drachm.

Alles im Gewicht 4. Pfund, 14. Loth, 3. drachm. und 1. den.

Hæc ex Mspto D. Pauli Peterfzky, mihi communicato, prope descripta.

Thesaurus hic mensis Octobri, anno supra scripto, Buda Viennam translatus fuit ad Museum Cæsareum, cui tunc præerat Celeberrimus Abb. Josephus Eckhel, qui sine mora præstantiora hujus Thesauri Numismata in Volumine VIII. Doctrinæ Numerum veterum recensuit, pollicitus pag. 82. se has recentes Musei Cæsarei opes cum eruditis proxime communicaturum. Sed, proh dolor! eodem quo hæc scripsit, anno 1798. vitam cum morte commutavit.

Quæ vero ipsemet de hoc thesauro connotavi, & memoriæ causa in adversaria retuli, hæc sunt:

Primum de Numis aureis ordine chronologico; *Maximiani Herculei.*

MAXIMIANVS AVGVSTVS. Caput laureatum.

COS. III. PP. PROCOS. Imperator eques habitu pacificatoris. Appendit fere 6. aureos hung.

Alius

Alius ejusdem aureus gemmis rubris in peripheria ornatus.
AVREL. VAL. MAXIMIANVS P. F. AVG. Caput laureatum. Aversam in Scheda mea non reperio. Coram me ponderatus æquabat 15. aureos hung.

Constantini Magni.

CONSTANTINVS. MAX. AVG. Caput laureatum.
CONSTANTINI AVG. Duæ Victoriæ stantes lauream simul tenent, cui inscriptum: VOT. XXX. infra: T. pond. fere 8. aur. hung. Describitur idem Vol. VIII. Doctr. Num. p. 82.

Constantii Junioris, qua Cæsaris.

FL. IVL. CONSTANTIVS NOB. CÆS. Protome laureata Constantii, dextra hastam tenentis, læva clypeum, cui insculptus Imperator eques, præcedente Victoria, irruensque hasta protensa in barbaros supplices, quibus adstat turba militum.

GAVDIVM ROMANORVM. Vir paludatus, altiorque stans d. hastam tenet, ejusque capitū manus, superne promicans e nube, coronam imponit. A sinistris adstat vir alter eodem cultu, sed minor, quem Victoria coronat. A dextris tertius eodem cultu, sed præcedente minor, quem stans juxta figura galeata amplectitur. In imo Numismatis segmento: MCONS. pond. 74. aur. hung. Et hunc reperies apud Eckhel *l. cit. p. 114.*

Aurea hæc maximi moduli moneta prodiit ex Officina Constantinopolitana, uti subscriptio MCONS. indicat. Tres figuræ partis aversæ exhibent Constantii Cæsaris patrem Constantinum Magnum cum aliis duobus filiis suis, Constantino juniore, & Constante.

Ejusdem Constantii jam Augusti.

FL. IVL. CONSTANTIVS P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

GLORIA ROMANORVM. Mulier sedens d. Victoriolam, s. hastam, pede proræ navis imposito. pond. 12¼ aur. hung.

Alius

79
Alius similis, sed pondere tantum $5\frac{3}{4}$ aur. hung. quem & Eckhel Doctr. Num. Vol. VIII. p. 116. recenset.

Valentiniani Senioris.

DN. VALENTINIANVS P. F. AVG. Caput diadematum.

VICTORIA DN. AVGVSTI. Victoria sedens cum adstante puero alato tenet clypeum, cui inscriptum: VOT. V. MVLT. X. infra: TESOB. id est: *Thessalonicae Officina secunda.* pond. 10. aur. hung.

Valentis Augusti.

DN. VALENS P. F. AVG. Protome diademata cum margaritis.

GLORIA ROMANORVM. Imperator, capite nimbato, togatus in equo lente incedente, cui occurrit mulier stolata, & quasi turrita (ob tres radios ex capite prominentes) dextra tenet extremam cinguli partem ad pedes defluam, sinistra facem ardentem. In inferiore Numismatis segmento Mulier supina humi jacens dextra tunicam in sinum colligit, laeva, ut videtur, cornucopiae gerit. Juxta illam hinc A inde N. siglae Antiochenam indicantes officinam monetalem. Adpendit 118 $\frac{1}{2}$ aureos hungaricos, estque hoc Numisma ex omnibus antiquis aureis, haecenus detectis, maximum.

Alius ejusdem Valentis aureus.

DN. VALENS P. F. AVG. Protome diademata cum margaritis, dextra vacua elevata, sinistra globum tenens.

Aversa hujus Numismatis easdem habet figuras, quae sunt in praecedente. pond. 63. aur. hung. refertur & in Doctr. Num. l. cit. p. 153. Col. 2.

Tertius ejusdem Valentis aureus.

DN. VALENS MAX. AVGVSTVS. Protome diademata cum margaritis, d. elata, s. globum, cui Victoriola insistit.

Parte averfa, Epigraphe: DN. VALENS VICTOR SEMPER AVG. Imperator capite nimbato, Sexigis adversis vectus d. elata,

elata, s. globum tener, advolantibus utrinque Victoriis, quæ coronam eidem offerunt. In imo: Literæ R. M. inter quas varia minuta sigilla. *pond. 62. aur. hung.* Vid. *ibid. p. 152.*

Quartus ejusdem aureus.

DN. VALENS MAX. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

GLORIA ROMANORVM. Mulier sedens in throno, dextra tenet globum, cui insistit Victoriola, sinistra hastam gerit, dextrumque pedem proræ navis imponit. Infra: ROMA. *pond. 14. aur. hung.*

Alius similis $8\frac{1}{2}$ aureorum hung. *Ibid. p. 154. Col. 2.*

Quintus aureus ejusdem Valentis.

DN. VALENS P. F. AVG. Protome diademata, d. elata, s. globum.

PIETAS DDD. NNN. AVGVSTORVM. Tres figuræ paludatæ stantes, hastam dextra, & sinistra clypeum tenentes, quorum altior est nimbatus, qui ei ad lævam adstat, aliquanto minor, atque isto rursus minor alius, qui ad dextram consistit, sine nimbo, uterque. In imo: TESOB. *pond. 19 $\frac{3}{4}$. aur. hung.*

Aliud Numisma simile, sed *pond. 15. aur. hung.* Vide utrumque descriptum cit. *Doctr. Num. Vol. VIII. p. 154. & seq.*

Tres figuræ in averfa repræsentant tres Augustos, quos Valens in Império consortes habuit, nempe Valentinianum Seniore ab anno 364. ad 376. Gratianum ab anno 367. & Valentinianum juniorem post senioris obitum anno 376. Interitus Valentis, Gothico bello cæsi, pertinet ad mensem Augustum anni 378.

Gratiani Augusti.

DN. GRATIANVS P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis, circa quod XV. capita humana.

GLORIA ROMANORVM. Roma galeata sedens in throno d. globum, s. hastam. Infra: TROBS. id est: *Treviris in Officina*

secunda

secunda signatum Numisma. Alii interpretantur: *Triovis ob signatum.*
 p. 162 *aur. hung.*

Numismatis. hujus descriptionem vide etiam *Doctr. Num.*
Vol. VIII. p. 159. Col. 2.

Omnia hæc Numismata ex illorum sunt genere, quæ Augusti partim suis Ducibus in præmium fidei, ac virtutis dare, partim Barbaris Principibus, quorum amicitiam optabant, per legatos suos dono mittere solebant, una cum pretiosis torquibus aureis. Quoad hunc, de quo agimus, thesaurum pertinet, miri operis, ac formæ singularis est. Contorquetur in duos velut circulos oblongos, quorum inferior adpensum habet lapidem pretiosum, globi non mediocris figura, auro inclusum. Topazium quidam, rectius alii crystallum montanam esse credebant. Uterque vero circulus pendentibus undequaque varii generis instrumentis, quorum usus est in vita humana, ex puro auro, exigua forma, fabricatis, quasi quibusdam insignibus ornatur. Labor est quarti æræ Christianæ Sæculi; adpendit libram & 8. semuncias, binasque circiter drachmas ponderis Viennensis. Provincia Krasznenensis, in qua hic thesaurus effossus est, pars quondam fuit Daciæ Trajanæ, sed quam Sæculo IV. Gothi, & his sub Valentis Imperio in Thraciam expulsis, Hunni possederunt. Verisimile est, insignem adeo thesaurum Gothici cujusdam eorum temporum Principis fuisse, conflatum ex muneribus non modo, quæ sibi, verum etiam quæ suis Majoribus Imperatores Romani inde a Maximiano Herculeo usque ad Gratianum Aug. pacis conservandæ causa, submiserunt. Défossus fuisse, ne Hunnis præda fieret, credibile est.

§. XLII.

Alterius Theauri, in Comitatu Torontaliensi recens effossi, descriptio.

Sequens thesaurus antiquus, qui cistæ ferreæ inclusus fortuita effossione in vinea quadam Oppidi Szent-Miklos, ad Comita-

Part. I.

L

tum

tum Torontaliensem spectantis, ex terra anno 1799. emerfit, complectitur varii generis vasa aurea, quorum aliqua ornantur anaglyphis mythologicis. Hæc primum, dein reliqua recensebo, quæ non quidem summa cum exactitudine (omnia enim Vindobonam brevi expedienda, brevissimo dumtaxat tempore, inter multos alios spectatores, contemplari, & opere quasi tumultuario connotare poteram) sic tamen ex ipsis, quæ oculis manibusque contrectavi, archetypis descripseram, ut rerum antiquarum curiosi vel hac mea relatione, donec uberior illorum, in Tabulis æneis depingendorum, notitia nobis a doctissimo Musei Cæsarei Vindobonensis Præfecto communicetur, utcunque contenti esse valeant. Ad rem igitur:

I. In Amphora aurea, operis antiqui, sat elegantis, intra spatia circulis clausa figuræ sunt sequentes: 1) Vir equo insidens galeatus loricated dextro humero vexillum defert, sinistra manu hostem crinibusprehendit. Ex equo, cui idem vir insidet, in latere pendet caput humanum. 2) Avis aurita expansis alis, & cauda, unguibus stringens, ferensque mulierem nudam, quæ manibus supra caput elevatis dextra unum, sinistra alterum ramum pentafolium tenet. 3) Rex barbatus coronatus insidens animali quadrupedi alato coronato, habenti vultum viri barbati, arcu intenso emittit sagittam in adversum Leonem erectum, invadenti similem. 4) Gryphus cervo prostrato insistens.

II. Alia ex auro puro Amphora, in qua 1) Avis aurita expansis alis, & cauda, rapiens mulierem nudam, quæ dextra elevata porrigit in patera eidem monstrosa Avi escam, vel potum. 2) Altera ejusdem figuræ Avis intra frutices volans, rapiensque mulierem nudam, quæ dextra elevata ramum tenet. 3) Idem repetitur in tertio amphoræ latere. 4. Aliquot figuræ humanæ coronatæ insidentes quadrupedibus animalibus, humano vultu barbato præditis, alatisque. 5) In collo ejusdem amphoræ, sive urcei aurei, prostant tres Grues inter arbusculas.

III.

III. Aurea scutella, in cuius fundo crux æquilatera stipitibus latis, quorum extremitates quasi in tria folia abeunt: circa crucem exsculptam perigraphæ introcusa characteribus græco-barbaris, quales fere apud Montfaucon in Palæographia græca Codices Sæculi circiter septimi præferunt, quamque sic legi: ΜΑΔΙΛΟΝ ΕΑΥΑΤΟC ΑΝΑΠΑΥCΟΝ ΔΩCΙC. initio & in fine monogramma. Vocabulum postremum *Dofis* donum significat. Sensus forte est: Madilon, hoc te refocillet donum.

IV. Alia itidem ex auro scutella, in cuius externa superficie exsculptus Pegafus bovem conculcans. Intus vero hæc epigraphæ characteribus græcis paullo melioribus ac in priore; +ΒΟΥΛΑ ΖΟΑΠΙΑΝ. ΤΕΧ. ΔΥΤΕ. ΤΟΙΓΗ. ΒΟΥ. ΤΑΟΥΔ. ΖΩΑΠΙΑΝ. ΤΑΓΡΟΓΗΤΖΙΓΗ ΤΑΙCΗ. Vocabulum ΒΟΥΛΑ verisimiliter abruptum pro ΒΟΥΛΑΦΟΡΟΣ: quod Consiliarium significat: ΖΟΑΠΙΑΝ & ΖΩΑΠΙΑΝ, indubie *Zupan* est, nomen dignitatis apud Bulgaros, Servios, nonnullosque alios Slavici generis populos, legiturque apud Constantinum Porphyrogenitum *Lib. de Adm. Imp.* ΤΑΟΥΔ. pro ΤΑΥΑΙΟΝ Latine *Stabulum*. In reliquis forte propria intelligi debent nomina, & *Zupanis*, & Præfecti Stabuli *Zupanis*, qui aureum hoc Vas Domino suo fieri fecit, ac obtulit.

V. Aurea patera referens conchæ figuram, in qua inter binos gryphes duæ pantheræ lauream cum palmæ ramo simul tenent. Ex characteribus in peripheria præter + DN. reliqui mihi sunt illegibiles.

VI. Discus aureus perforatus absque figuris, apparent tamen in eo characteres ignoti, quasi Scripturæ cujusdam arcana.

VII. Cornu aureum forma tubuli conici. Epigraphæ barbaræ.

VIII. Urceolus aureus, in cuius basi itidem inscriptio græco-barbara, quasi ΕΛΕΟΥ ΚΟΤΥΛΗ. Olei Cotyla, seu vasculum concavum.

IX. Alius similis urceolus ex auro, cui tenuissimi characteres incisi hoc modo ^{Ms.} _{Mog}

X. Aurea scutella grypho exsculpto insignis, nullis literarum vestigiis.

XI. Item aliud vasculum anepigraphum, cujus ansa caput bovis inflexum praefert.

Alia 12. circiter auri frustra, in quibus nihil peculiari observatione dignum reperi.

Universus hic thesaurus pondus habuit 35. marcarum, 7. semunciarum, & 3. drachm.

Ex inscriptione vasculi N. IV. descripti verisimile est, hujus thesauri possessorem fuisse Principem quemdam Bulgarorum, qui ante Hungarorum adventum tenuerunt provinciam, quam Banatum dicimus, & cujus pars est Comitatus Torontaliensis, in quo haec, ut supra diximus, fortuito effossa sunt.

Ex praedis, & ex donis hunc etiam thesaurum coaluisse arbitrator. Non omnia vascula unius, ejusdemque sunt aetatis, sed alia aliis antiquiora, quemadmodum ex anaglyphorum labore vario, & ex characteribus inscriptionum colligere licet.

Sed haec, haecenus. Ad alteram de re Numaria Hungariae Dissertationem progrediamur.

HUNGARICAE
REI NUMARIAE
PARS ALTERA.

SIVE

DISSERTATIO SECUNDA
DE RE NUMARIA HUNGARORUM SUB DUCIBUS,
AC REGIBUS PERIODI PRIMAE

ab Anno Christi 900. ad 1301.

INTRODUCTIO.

Gentem Hungaram, quæ ex veteri patria sua ne proprium quidem Numi vocabulum secum attulisse videtur, a) proprios jam antea habuisse Numos, quam in Europam commigraverit, novasque in Dacia, ac Pannonia sedes fixerit, ab omni procul est verisimilitudine. At neque ullum extat vestigium monetæ, quam Arpadus, ceterive Duces Hungarorum, sæculo X. his in terris feriundam curassent. Ponderibus tamen auri, & argenti, facti, infectique, ac hujus cau-
sa

---

a) Nam hungaricum *Pénz*, Numm, & in genere pecuniam significans, recentius est, suamque debet originem latino medii ævi vocabulo *Pensa*, perinde, ac Slavicum *Penjaz*, & Anglicum *Pence*, immo, & germanicum *Pfenning*.

sa Numis etiam vicinorum populorum, byzantinis, germanicis, italicis, bohemicis Hungaros jam tum usos fuisse, Annales domestici juxta, ac exteri, palam faciunt. Novimus, Hungaros victores annum auri tributum a Germaniæ Regibus exegisse, & Italiam, aliasque provincias pecuniæ causa continuis vexasse incursionibus. Cassinenses, ut in eorum Chronicis ad ann. 938. refertur, a) dederunt Hungaris pro redemptione captivorum: „pocula argentea tria penso libræ „ unius. Tarenos X. b) Planetam diarrocinam de Byzanteis XI. c) „ aliam planetam cum listis argenteis de Byzanteis XVI. cet.“ Hugo, Rex Italiæ datis, teste Luitprando d) decem numorum modiis, & aliis decem modiis Berengarius persuasit Toxi, Hungarorum Duci, ut Italia excederet. Byzantini quoque magnis muneribus pacem cum Hungaris in quinquennium composuerunt. Bohuslaus Balbinus præterea scribit ad ann. 953. Hungaros, Moravis junctos, Zdiarenfes Bohemiæ fodinas, & alia metallorum loca occupasse, decemque amplius annis retinuisse. „ Argenti, inquit, Bohemici fama invitati Moravi, & Moravis juncti Hunni, tantis agminibus in Bohemiam ab anno 953. ire cœperunt, ut Boleslaus Princeps nuperis bellis attritus non posset obsistere, suisque se munitio-nibus clauderet. Brevi post Zdiarenfes argenti fodinas hostes occupavere, dein ad Czaslaviam castello quodam exstructo, omnia per eam viciniam metallorum loca habuerint in potestate, progressi tandem ad Pragam longius, cæso Bohemorum exercitu; *Fejérvár*, quasi urbem albam dicas, ædificarunt, rursus Zvikostio, Boleslai Duce, in

a) Apud Muratorium T. III. Script. Ital. p. 328.

b) *Tarenus* moneta aurea Apulorum, & Siculorum. Vid. Ducangii Glossar. hoc vocab.

c) *Diarrocinam*, id est, rosei coloris. *Byzanteus*, idem qui Byzantius, vel Byzantinus aureus.

d) Hist. Lib. V. Cap. 8. & Cap. 15.

in acie cæso, exercituque dissipato, *Belvár*, seu *Welvár*, civitatem ad Slanam condidere. Post hæc inclinari Hunnorum in Bohemia fortuna cœpit; victus acie ab ipso Boleslao Gicham Hunnorum Ductor. *Welvárum* occupatum est. Stratagema Boleslai nobile, quo in cæcas fossas, a se primo in prælii loco factas, Hunnorum equitatum insequentem præcipitavit, apud Dubravium narratur. Longum esset, quæ in nostris annalibus de Boleslai victoriis leguntur, memorare. Satis est dicere: maximo factò sanguine, & multis præliis, vix tandem aliquando post decem, & plures annos, exactos e Bohemia advenas Ungaros, & ipsa demum Moravia expulsos, “ a)

Amissis argenti fodinis in Bohemia, verisimile est, Principes Hungarorum haud multo post animum adjecisse ad alias propriis in terris quærendas, & aperiendas. Factum id esse vel ex hoc arguere licet, quod regnante primo Rege, divo Stephano, *Brecislaus* Moravorum Dux, post victoriam de Polonis reportatam captivos in Hungariam, *ad effodienda metalla* venditos, transmiserit b). Et vero ipsa etiam incunabula signatæ apud Ungaros monetæ argentæ, non, ut quidam faciunt, BELAE Primo, sed jam STEPHANO Primo tribuenda sunt. Habemus enim hodieque superstites hujus Regis denarios, a quibus hungaricorum primæ Periodi Numorum series inchoat. Complectitur hæc Periodus Numos sub Regibus Stirpis Arpadianæ in Hungaria signatos, adeoque trium facile Sæculorum, scilicet XI^{mi}. XII. ac XIII^{mi}, non tamen fere alios, quam argenteos, hosque tenues tantum, parvosque, utut duplicis moduli, quorum alii vocabantur *denarii* simpliciter, alii *denarii parvi*, parvuli, vel *obuli*, patriove idiomate *Filér* dicti, quod priorum essent dimidii. Aureos Hungaricos ex prima hac Periodo ne quæras. Nulli sunt;

a) Epit. rer. Bohem. Lib. 3. p. 163.

b) Vid Balbinus cit. Epit. L. 3. Cap. 1. p. 126. Belius T. IV. Nov. Hung p. 569.

sunt; quicquid aliud opponant nonnulli recentiorum Scriptorum; nullæ quoque majoris moduli monetæ argentæ, quales in secunda, ac præcipue tertia Regum Periodo signabantur, unciales, semunciales, cet. Neque id mirum: mos enim erat illius ævi rudis, ac barbari, non in Hungaria dumtaxat, verum communiter apud omnes per Europam receptus, ut domi solummodo parvæ ex argento monetæ, solidæ, aut bracteatae quotidianis populi usibus necessariae, cuderentur, major vero pecunia constaret ponderibus auri argentique rudis, non signati, libero præterea byzantinorum solidorum, ubi horum copia suppetebat, usu permissio, uti & florentinorum, seu florenorum auri, postquam hi circa annum 1252. in Italia signari cœperunt. Ad hæc: paucitatem numorum, durante prima Periodo signatorum, sublevabant aliæ quædam monetarum exterrarum, puta: germanicarum, bohemicarum, & italicarum species, quas Regum permissu acceptare fas erat, quarumque numerus haud contemnendus etiamnum apud nos erui solet. Quamobrem, ubi rationem hungaricæ rei monetalis, huic Periodo propriam, uberius exponemus, illic de isto etiam pecuniæ genere tantisper agendum erit.

Nunc præmittimus ipsorum, qui ex illa ætate supersunt, Numorum descriptionem, variis illustratam animadversionibus. In Tabulis æneis proponuntur ectypa ex originalibus deprompta, quibus consideratis facile patebit singularum monetarum forma exterior, & magnitudo, characteres inscriptionum varii sub diversis regibus, & quaecumque demum figurarum Numis impressarum artificium. Aspectus hic Numorum, ab origine ad nostram usque ætatem in Hungaria signatorum, atque serie continua, eaque chronologica, isthic depictorum multos, ut opinor, præcipue rerum patriarum curiosos, & oblectabit, & erudiet.

CAPUT PRIMUM

Numi Regum Sæculi XI. descripti, & illustrati.

§. I.

Denarii argentei S. STEPHANI Regis ab Anno 1000. ad 1038.

1. + STEPHANVS REX. Crux, & quatuor triangula, intra corollam.

Tab. I.
N. 6.

+ REGIA CIVITAS. Crux & 4. triang. intra circulum. *Univ. Pestiens.*

2. Alii similes, sed in quibusdam REGA pro REGIA. *C. Feftetics.*

N. 7.

3. In alio simili CIVISTVS pro CIVITAS. *ibidem.*

N. 8.

4. Antica uti N. 1. in aversa: + REGIA CIVISTVS. *Sic.* Crux cum duplici stipite transverso, & sex triangula, intra circulum oblongum. *Ibidem.*

N. 9.

Licet in prima Periodo quinque Reges Hungariæ nomen commune *Stephani* gesserint, præsentés tamen denarios ad *Stephanum* hujus nominis *Primum* pertinere, persuadet modulus, forma, typus, illis, quos denarii proximorum Regum, Petri, Samuelis, & Andree I. offerunt, simillimus, ab aliis vero Sæculi XII. ac XIII. quibus reliqui *Stephani* Regno Hungariæ præfuerunt, plane diversus. In eadem sunt sententia, quicumque idgenus denariorum meminere, scilicet Mathias *Belius*, a) Godefridus *Schwartzius*, b) RR. *Stephanus*

a) De vet. Lit. Hunno Scyth. Sect. 3. §. 8.

b) Diff. de Numo Samuelis Abæ. §. 18.

nus *Katona a)*. Unicus fere est Joh. Frid. *Joachim, b)* qui subdubit, an non argentæ hæ monetæ ad posteriorem *Stephanum* referri debeant, propterea quod nonnulli Scriptores Hungari originem argentæ monetæ Hungariæ ad tempora *Bela I.* *Stephano I.* posterioris, differant. Quorum quidem Scriptorum, ætate longe posteriorum, nulla jam hodie de hæ origine auctoritas est post detectos non *Stephani* modo, verum etiam aliorum, *Bela Primo* anteriorum Regum, denarios hungaricos.

Epigraphe REGIA CIVITAS locum signatæ monetæ *Albam regalem* indicat, utpote quam & Chartuitius, illorum temporum proximus, eodem fere modo appellat, hæc de *S. Stephano* scribens: „In ipsa *Regiæ Sedis Civitate*, quam *Albam* vocant, Basilicam condidit — — Corpus ad *Urbem Regiam*, puta *Albam*, perductum. “ Qua inscriptione non minus, ac signo crucis in medio denariorum suorum expresso, imitatus est divus Rex *Stephanus* consuetudinem Principum Germaniæ a *Carolo Calvo* introductam, ac longo tempore observatam, qui *Capitulo XI. Edicti Piftenfis* præcepit, ut in denariis novæ suæ monetæ ex una parte nomen suum exprimeretur in gyro, & in medio monogramma ejusdem nominis, ex altera vero parte nomen civitatis, & in medio crux. Præcipue vero ad *Bavaricas* sui temporis monetas respexisse, ac forte *Monetarios* etiam ex *Bavaria*, sibi ceteroquin per *Gisela*m Conjugem maxime amica, accivisse videtur. Tanta est certe inter *Stephaneos*, quos nunc descripsimus, & *Bavaricos* ejusdem ævi denarios argenteos, per Joh. Frid. *Joachim T. I. des Groschen Cabinets* p. 563. seqq. editos, similitudo, ut id non ex vano conjectare liceat. In *Bavaricis* nempe sæculi X. & XI. monetis argenteis, eandem formam, & magnitudinem habentibus, quæ est in hungaricis primi Regis, parte una perinde

a) Hist. Pragm. Hung. P. I. Diff. X. §. 2.

b) Libro: Das neueröfnete Münz Cabinet I. Th. p. 332.

perinde nomen Ducis legitur circa crucem in medio circuli effigiam, adjectis pariter ad angulos crucis quibusdam signis, globulorum, vel circellorum, nonnunquam etiam triangulorum, formas referentibus, parte autem altera fere constans est perigraphæ: REGINA CIVITAS (vetus *Ratisbonæ* nomen a præterfluente amne REGEN). In medio autem exhibetur frontispicium templi, cui crux insistit. Forma characterum est eadem fere, quæ in monetis *S. Stephani*, & sunt in Bavaricis quoque non absimiles Monetariorum errores, ut REGNA, vel ÆGNA, CIVA~ vel RCICNV. CIVTVS, quales interdum in nostris Stephaneis observari, supra monuimus. Ceterum Denarii Hungarici primorum Regum nostrorum per hoc potissimum sese distinguunt à Germanicis, quod utraq; in parte crucem habeant pro typo principe, eamque non latam, verum ex duabus dumtaxat lineis sese in centro circuli ad angulum rectum interfecantibus, atque ad peripheriam usque ejusdem circuli productis, factam, per quam spatium circulo clausum quadrifariam, seu in quatuor areolas divisum est, & in qualibet areola signum quodpiam, exiguo triangulo simile, apparet, cum in Germanicis, ut modo dictum est, unicam dumtaxat in onetæ partem in medio crux occupet, in altera vero parte principem typum vel monogramma, vel templi effigies constituat.

Denarius divi Stephani primo hic descriptus loco, & *Tab. I. N. 6.* delineatus exhibet speciem quamdam crucis duplicatæ, vulgo patriarchalis, ob unum crucis stipitem conjunctum cruculæ, quæ inter initium, & finem perigraphes ceteroquin pro more illius ævi exprimi solet. Hanc forte Godefr. *Schwarzius* vidit formam crucis geminæ in denariis primorum Hungariæ Regum, sic scribens: „Vidi numulos argenteos Stephani, Andreae, Belæ, Ladislai, geminæ crucis imagine notatos, quos Stephani Sancti Sæculum attingere, variis haud difficulter probari posset rationibus.“ Certe aliam illam

illam geminæ crucis figuram, quæ reipsa in altero Sancti Stephani denario *Tab. I. N. 9.* intra circulum expressa proponitur, vix ille viderit, immo non vidisse affirmare ausim. Est enim typus hic in denariis divi Stephani rarissimus, neque, quod sciam, in monetis seu Andreæ, seu Belæ, aut Ladislai unquam visus.

§. II.

De Numo aureo S. STEPHANI Regis, qui in Museo Ser. Ducis Saxo-Gothani adservatur.

Numum aureum bracteatum divi Regis STEPHANI, quem in Cæsareo Museo Vindobonensi extitisse narravit *Moserus*, a) non aliud esse, quam *Herai* figmentum, ostendit *Daniel Cornides* in Epistola exegetica ad *Ganocium* p. 136. seq. Verum extat alius aureus, non bracteatus, sed solidus hujus inscriptionis ac typi:

+ STEPHANVS REX. Protome Regis coronati, nimbati-
que, dextra pectori admota, paludamento humeris superjecto.

+ PANNONIA. Protome Reginae stolatæ, coronatæ, ma-
nibus vacuis ante pectus compositis, nimbo caput ambiente. *Aur.*

*Tab. I.
N. 10.*

Musei Duc. Saxo-Goth. Vid. hic *Tab. I. N. 10.*

Meminit aurei hujus Numismatis *Godefr. Schwarzius* in sua de *Samuele Rege Hung.* *Diff.* p. 53. his verbis: „Numus, quem in regii apparatus Numophylacio Gothano vidi, — — — ex auro puro conflatus, numum nostrum aureum quarta parte excedens, in disco antico spectandum exhibet bustum Regis coronati, globum regium in dextra tenentis, cujus præterea caput circulus ambit, cum perigraphæ: STEPHANVS REX. In parte postica bustum feminæ

potius,

a) Vid. *Joh. Peter von Ludvig* *Einleitung zu den deutschen Münzwe-
sen mitlerer Zeiten*, p. 67. Not. 15. *Ulm* 1752.

potius, quam viri, coronatæ, circulo pariter quoad caput circumdata, manibus infra pectus complicatis, cum perigraphe: PANNONIA pro PANNONIA. De quo rarissimo monumento dispiciant doctiores. “

Consultus a me D. Jul. Car. SCHLAEGER, Musei ac Bibliothecæ Saxo-Gothanæ Director, ea fuit humanitate, ut hoc Numisma, illico summa fide, & accuratione depictum, mihi transmittens, binas ad me dederit literas, In his, quæ Gothæ die 15. Nov. 1783. datæ sunt, omnes hujus monumenti peristases, simulque suum de illo iudicium aperit hunc in modum: „Numismatis, inquit, descriptio, quam Reverendus Schwarzius cum republica literaria communicavit, tantum abest, ut veritati omni ex parte sit consentanea, ut potius binos, eosque sic satis graves contineat errores. Alter commissus est circa numuli materiam, quam non esse obryzum, quo nomine artis periti aurum designant excoctum, vel primo aspectu, oculis etiã fugitivis patefacit color helvinus, seu luteolus, quippe qui præsentiam argenti, larga admixti manu, apertissime manifestat. Ut tibi eo certiora de substantia, nec non de pondere numismatis referrem, in consilium vocavi virum, qui iudex in hac causa sedere potest, nempe Serenissimi Heri mei argyrognomonem. Hoc magistro didici, numum quidem quarta parte hodiernis aureis hungaricis esse ponderosorem, sed auro constare viliori etiã illo, quo in excudendis florenis aureis mei utuntur concives, quodque octodecim solummodo est caratorum. In alterum errorem Schwarzium abripuit tuberculus, in medio D. Stephani apparens pectore, imminensque extremis manus dextræ digitis, quippe quem pomum imperiale reputavit, licet perexiguæ, hujus nempe, quam adpingo [•] sit magnitudinis, adeoque punctum potius Grammaticorum repræsentet, quam memoratum majestatis insigne, quod designare eo minus potest, quoniam crucis, unde globi crucigeri accepit

accepit nomen, nec vola appareat, nec vestigium ullum. Ego tuberculum monetarii culpa adesse arbitratus, in transmissa nuper numuli delineatione nolui exprimere. Ceterum non longe absum, quin persuasum habeam, numulum nostrum reponi posse neque inter æs circumforaneum, sive monetas usuales, neque inter Numismata mnemonica, sed ex eorum esse genere, qui vulgo appellantur nunc amuleta, nunc phylacteria. Perducor in hanc sententiam partim viliore, quo constat, auro, partim binis, quos silit, Sanctis, in quorum clientela cum tuis popularibus vivis, hinc nempe divo Stephano; indeque diva Maria Deipara, verum antiquorum more, absque Iesulo adumbrata.“

Schlageri igitur iudicio, Aureus hic, de quo agimus, Numus ætatem primi Regis Hungariæ nequaquam sapit. Idem sentit *Cornidesius* hac præcipue de causa, quod in hoc Numismate caput Regis nimbo, sanctitatis indice, circumdatur. Neque enim, inquit, a) par est credere diuum Regem semetipsum in vita adhuc ad instar Sancti effigiaturum fuisse.“ RR. vero *Katona* arbitratur, hoc Numisma sub Carolo Roberto, vel aliquo ejus successore proculsum fuisse, ad eum, ait, b) modum, quo in secunda Regum Periodo complures aureos effigie Sancti Ladislai signatos habemus. *Schlagerus*, ut jam ex ejus epistola intelleximus, pro antiquo amuleto potius vel phylacterio, quam pro moneta, vel Numo mnemonico eum fuisse signatum censet. Sed verisimilius apparet, aureum hunc Numum ex officina cujusdam impostoris, quales sæculum præcipue XVI^{um} multos tulit, prodivisse. Tuberculum, quod in medio conspicitur, indicium est improbæ fusionis. Aurum vilius lucri majoris causa ad-

hibi-

a) Genealog. Reg. Hung. sæculi XI. p. 83. & Epist. ad Ganotzi resp. p. 138.

b) Hist. Reg. Hung. T. II. p. 173. seq.

hibitum; Effigies Sancti Stephani, & Giselæ Reginae (hanc enim, utut sanctæ instar adumbratam, potius quam Deiparam Virginem in hoc Numo representari autumo) magis affabre, quam ut Sæculo XI. conveniat, exsculptæ, & character inscriptionum non illi ætati respondens, imposturam redolere videntur. Epigraphen + PANNONIA callidus artifex mutuatus est ex denariis argenteis proximorum S. Stephano Regum, & modulum ipsum, ut incautos facilius falleret, maluit byzantinis, quam florenis aureis accommodare. Quo & nimbus capiti tam Regis, quam Reginae circumdatus pertinet, nam & Principes Byzantini in nonnullis aureis suis inveniuntur nimbati, ut notarunt, Ludewigius in vita Justiniani Aug. p. 672. Not. IIII. Ducangius Diff. de Num. infer. ævi Num. XV. Eckhelius in Catal. Musei Cæs. variis locis, & Doctr. Num. Vol. VII.

Ne autem Gothanum hunc aureum pro mnemonicico, sub initium secundæ Regum Periodi, signato, habeam, hæc faciunt: primum, quia ex Numis infra describendis patebit, Numismata mnemonica apud Hungaros non prius occurrere, quam sub finem Periodi Secundæ. Deinde, quia, si hic aureus in memoriam, ac venerationem Sancti Stephani Regis, & Virginis Deiparæ procufus fuisset, tam Stephanus titulum *Sancti* in antica Numi haberet, quam & parte averfa non hæc sola epigraphe + PANNONIA. sed præter hanc, vel hujus potius loco, legeretur SANCTA MARIA. In communibus aureis hungaricis Periodi Secundæ, imagine Sancti Ladislai Regis insignitis, nunquam nomen *Ladislai* sine præfixo titulo *Sancti* legitur, utut non desit etiam circa Regis caput circulus, sive nimbus, Sanctitatis index: & in altera Numi aurei parte nunquam omittitur nomen alterius, qui aureum illum signari jufferat, Regis. Unde patet Gothanum Sancti Stephani aureum nequaquam conferri posse cum aureis hungaricis effigie Sancti Ladislai signatis. At neque idem præferret formam amuleti, aut phylacterii cujuspiam

sive ex illo genere, quæ superstitiose ad arcendos morbos gestabantur, sive ex alio a superstitione immuni. Prioris quippe generis phylacteria consistebant partim in fasciis, vulgo ligaturis variis, partim in mysticis quibusdam figuris, vel characteribus, & insolitis inscriptionibus; quæ ab Ecclesia Orthodoxa semper improbata, ac damnata fuisse constat ex variis Conciliorum, ac Pontificum Romanorum Constitutionibus, non minus quam ex Codice Theodosiano, & Capitularibus Francorum. Altera vero non aliud erant, quam thecæ, in quibus Christiani salvificæ crucis, vel Sanctorum reliquias, memoriæ, ac venerationis causa, condebant. Hoc sensu phylacteriorum cum laude meminerunt Gregorius M. Lib. XII. Epist. 7. Theophanes p. 375. Chronicon Virdunense p. 167. cet. Vid. Ducangii Glossar. Vocab. *Phylacteria*. Quamobrem cum aureus Gothanus nec perforatus, nec ansula pro gestamine instructus, nec intus ita cavus sit, ut sacra quæpiam Lipsana continere potuerit, non video, quam ratione in phylacteriorum, vel amuletorum numero, uti doctissimus Schlägerus voluit, habendus esset. Ex auro viliori, & imaginibus Sanctorum nullum duci potest argumentum. Hæc enim non sunt amuletorum, aut phylacteriorum sic propria, ut non etiam in monetis tam genuinis, ac sinceris, quam confictis interdum reperiantur.

§. III.

De Luckiano S. STEPHANI Numo argenteo.

*Tab. I.
N. 11.*

Quem *Tab. I. N. 11.* sistimus Numum argenteum æri incisum, qui sic habet: SANCTVS STEPHANVS. Caput Regis barbati, diademate, ex duplici unionum serie factò, revinctum, cum lorica ad pectus.

ALEMA-

ALEMANIA. Crux æquilatera stipitibus latis, & quatuor globuli ad ejusdem crucis angulos. Omnia in circulo. *E Museo Luckii apud Mart. Schædelium a). Vid. Tab. I. N. II.* Tab. I.
N. II.

Numulum hunc, ut in Germania percussum, quemadmodum inscriptio aversæ partis indicat, Schædelius tamen cum Berneggero Magistro suo ad Sanctum Stephanum Hungariæ regem pertinere arbitratur. Effigies enim cum perigraphæ SANCTVS STEPHANVS in hoc Numo expressa non Levitam Protomartyrem Stephanum, sed Regem hujus nominis exhibere videtur, diadematam, ioricatam, habitu Imperatorum ævi Constantiniani, ac Theodosiani. Quia tamen perigraphæ capitis hujus ad nomen *Sancti Stephani* non addit *Regis* titulum, & aversæ partis inscriptio est *Alemania*, opinor, non Regem Hungarum, sed Levitam protomartyrem, tutelarem nonnullarum Germaniæ urbium Sanctum intelligi oportere. Superfunt complures hodieque Metensum, & Noviomagi, liberarum quondam Imperii Romano-Germanici Civitatum moneta aurea, & argentea parte una nomen & effigiem Sancti Stephani Protomartyris exhibentes, *b)* verum, ut fatear, habitu longe diverso. Sunt, qui Luckianum Museum, unde Berneggerus Numum hoc loco descriptum acceperat, spuriiis mercibus abundasse referant.

§. IV.

Denarii PETRI Regis, qui anno 1038. coronatus, 1040. exaudoratus, 1044. restitutus, 1047. oculis privatus, decessit.

+ PETRVS REX. Crux, & 4. triangula intra corollam.

+ PAN-

a) Disquis. hist. pol. de Regno Hung.

b) Vid. Du Val Monnoies en Or et en Argent du Cabinet de sa Majesté l'Empereur etc.

+ PANNONIA. Similis crux cum totidem triangulis intra
Tab. I. N. 12. circulum. *Univ. Pest.* Vid. *Tab. I. N. 12.*
 Alii similes, sed in quibus PETVS errore incisoris. *C. Geor-*
N. 13. *gius Festerics.* Vid. *Tab. I. N. 13.*

Pannoniam Numis primorum Hungariæ Regum inscriptam
 Schwarzius interpretatur Hungariam a). Felmerus locum percussæ
 monetæ eundem, qui in S. Stephani denariis *Regia Civitas* dicitur.
 b) Alii villam, cui nomen *Pannonia* fuerit, in provincia Jaurinensi
 infra montem S. Martini sitam. Fit hujus villæ mentio, sed subob-
 scura, in Literis fundationalibus Abbatix, & Monasterii Benedicti-
 norum S. Martini his verbis: *in monte supra Pannoniam.* Clarior ve-
 ro ejusdem memoria in diplomate S. Ladislai, per Andream II.
 transumpto, ubi sic legitur: *primum prædium est Pannonia, ubi Mona-*
sterium est. c).

§. V.

Denarii SAMVHELIS Abæ ab anno 1041. ad 1044.

+ REX SAMVHEL. Crux, & 4. triang. intra corollam.

+ PANONEIA. Sic. Eadem Crux, & 4. triang. intra cir-

Tab. I. N. 14. culum. *Univ. Pest. & alibi.* *Tab. I. N. 14.*

Denarium hujus inscriptionis ac typi Hanovius cum Disci-
 pulo Godefrido Vogt retulit ad *Samuelem* non Hungarum, sed Bul-
 garum d). Errorem dedocuit Schwarzius, e) prælucente Anony-
 mo

a) Diff. de Numo Samuhelis.

b) Apud Joachim Münz Cabinet P. II. Suppl. p. 328.

c) Vid. Nic. Schmidt P. I. Episc. Agr. p. 131. & Katona T. II. Reg. Hung.
 p. 641.

d) In Dissertatione, cui titulus: „Samuelem Regem Pannoniæ specimi-
 nis dialectici loco e Numo argenteo exhibitum, Præfide M. Mich.
 Christ. Hanovio cet. tuebitur Gabr. Gotfried Vogt. cet. Gedani 1749.

e) Diff. de Samuhele Rege Ung. Lemgovix 1761.

mo Belæ Regis Notario, a) ostenditque *Samuelem* Paannonici hujus denarii non alium esse, quam *Obam* Notario, ceteris vero Scriptoribus rerum Hungaricarum vulgo *Abam* nuncupatum. Nempe *Oba*, seu *Aba* fuit antiquius, idque gentile, *Samuel* autem recentius, & ex pietate, dum sacro lustratus fonte paganis ritibus renunciasset, adsumptum nomen Principis hungari, divo Regi Stephano affinitate juncti, & in Regno post exauctoratum Petrum successoris. Sic enim intelligendus est laudatus Belæ Notarius in sua de VII. Ducibus Hung. historia Cap. XXXII. hæc scribens: „Tunc dux Arpad, in silva Matra dedit terram magnam *Edunec*, & *Edumer nec*, ubi postea Pota nepos eorum castrum construxit, ex quorum etiam progenie longo post tempore rex *SAMVEL* descendit, qui pro sua pietate *OBA* vocabatur.“ Relativum qui hoc loco est auferendi casu pro quomodo. Sic enim tollitur ambiguitas dictionis, neque est necesse cum Schwarzio, & Cornidesio adferere, *Samuelem* Regem, de quo nobis est sermo, propter suam erga subditos pietatem vocatum fuisse a populo *Obam*, *Abam*, seu *Apam*, id est, Patrem: id quod ceteroquin testimoniis aliorum Scriptorum, ipso Belæ Notario antiquiorum, adversatur quam maxime, qui uno quasi ore omnes *Abam* Hungariæ Regem crudelitatis incusant, magisque, ut Tyrannum, quam Patrem suorum depingunt. Sed ad Numum revertamur. *SAMVEL* cum adspiratione in eo legitur; *OBA* vel *ABA* nunquam. Ex adverso Scriptores antiqui, præter Belæ Notarium, nemo alius inter primos Hungariæ Reges nominat *Samuelem*, sed hujus loco est apud Hungaros Chronographos *Oba*, vel *Aba*, apud exteros autem *Urban*, id *Urban*, *Ovo*. In postica Numi Samuhelis parte scriptum est *PANONEIA*, indubie pro *Pannonia*, vitione Incisoris, an alia de causa? incertum.

Extat

a) Cap. 32. de Ducib. Hung.

Extat. in Museo R. Univ. Pest. Numisma, in memoriam recuperata Buda signatum, cum hac lepida inscriptione: OVEN A REGE OVO DICTVM: LEOPOLDI ARMIS ADDICTVM. Anno 1686. 2. SEPT. Quod esse potest argumento, quam pronum sit ineptire, ad finitibus vocabulorum abutendo.

§. VI. Denarii ANDREÆ I. Reg. ab anno 1046. ad 1060.

Tab. I. N. 15. 1. + REX ANDREAS. Crux linearis & 4. triang. intra corollam.

+ REGIA CIVITAS. Similis crux cum totidem triang. intra circulum. R. Univ. Pest.

N. 16. 2. + REX ANDREAS. Crux intra circulum, ex pluribus, quasi radiis divergentibus formata in medio habens circellum: ambiente Numi limbum fascia.

+ PANONEIA. Crux linearis, cujus stipites, in medio circellus, seu anulus, jungit, & 4. triangula in totidem areolis. Omnia intra circulum. Ibidem.

His similes denarios Andree I. Regis Hungariae ediderat Joachim quoque in opere, cui titulus: Das neu eröffnete Münz Cabinet: P. I. Tab. XXXIV. b. n. 5. & p. 333. Item alius quidam Auctor Dresdensis similes vidit in Museo Ser. Electoris Saxoniae, ediditque in Supplemento II. ad Syllogen Grossorum (des neu eröffneten Groschen Cabinets Zweites Supplement). In uno ab Joachim edito legitur ANDRIAS mendose.

Dubitabam aliquando, an non alter horum denariorum potius ad Secundum, quam ad Primum Andream referri deberet, immo an non recentioris esset fabricae ob quaedam ornamenta, quae in aliis primorum Regum nostrorum denariis non reperiuntur. Sed, postea-

posteaquam inter argenteas Sæculi XI. monetas, quæ anno 1781. in agro villæ *Felfalu* Comitatus Gömöriensis fortuito effossæ erant, utriusque hujus generis denarios *Andree* Regis inventos accepi, de antiquitate simul, & eorum sinceritate desii dubitare. Dedi autem operam, ut omnia inventionis nunc memoratæ adjuncta resciscerem ex eodem, qui pro veteri amicitia non modo primus hæc de re ad me perscripserat, verum etiam ex qualibet inventorum specie unum alterumve Numum ad me transmiserat. Erat is *Joannes Miller*, Presbyter quondam S. L. apostolicis missionibus clarus, haud ita pridem rebus humanis exemptus. Postrema ejusdem epistola ex pago *Harkáts* Provinciæ Gömöriensis, die 16. Novembr. anno 1782. in hoc negotio ad me data, hujus est tenoris: „Ex inventis, & submissis alias Numis nullus hic amplius superest. De quibus hoc referre, scio, nuperna occasione me tibi misisse ex omni specie aliquos, nec memini ullum hos inter *Andrea I.* posteriorem fuisse. Ad hæc, Numi hi æstate anni præteriti fuere inventi in agro possessionis *Felfalu*, dum Parens rusticus agrum, recenter a dumeto, & truncis arborum exustis purgatum subararet. Filius enim aratrum secutus, observavit primus in sulcis vomere factis apparere numulos. Substiterunt, eodemque in loco non profunde infra terram absque ullo vasculo plures, & plures invenerunt, una cum quibusdam annulis, aut potius anfulis argenteis, prout veteres Hungari in chlamydibus pendulis gestare solebant ex ejusmodi circulis confectas catenas. Ad rumorem inventorum numorum concurrerunt Zingari vicini, & pastores, ex quibus quidam decem, viginti numos alii plus minus se in eodem loco in terra, inter pulveres, cribris etiam percolatos, invenisse retulerunt. Facta est ibidem, quam ipsemet vidi, fossa profundior, sed nihil amplius est inventum. In hoc loco stabat olim Tilia jam ambusta, quam Rusticus jam antea radicitus evulsam applicuit pro limite agri sui extirpatii, atque ita fieri poterat, ut illo jam Sæculo,

culo, ad quod hi Numi pertinent, hanc pecuniam aliquis tempore belli sub radice hujus Tiliæ absconderit. Numos istos (ducentis vix plures fuerint) Domina quædam a Rusticis redemit, atque Ecclesiæ Harkácsienfi pro Calice donavit. Quorum partem aliquam cum tu septem florenis commutaveris, gratum accidit Ecclesiæ, & Domino Parocho, — Numi, quos commutaveram, fuerunt partim Hungarici, partim Bohemici, & Moravici. Ex hungaricis nulli erant alii præter denarios argenteos, nominibus Regum *Stephani*, *Samuhelis*, & *Andree*, typisque prorsus talibus, quales hactenus isthic descripsimus, insignitos; ex Bohemicis vero, & Moravicis postremum ætate observavi denarium argenteum *Wratislavi* Ducis Moraviæ, procul dubio ejus, qui *Andree I.* Hungariæ Regis gener fuerat. In antica hujus denarii legitur distincte WRATISLAVS DVX, circa figuram Ducis cum vexillo stantis rudissima cælatura. In averfa: S. PETRVS. & effigies S. Petri pectore tenus, eadem artis ruditate. Atque hæc sunt, quæ pro antiquitate, & sinceritate duorum, diversi generis denariorum, *Andree Primo* adscriptorum visum est adnotare.

Observari præterea velim, solum hucusque esse *Andream I.* in cujus denariis variat averfæ inscriptio. Nec enim Sancti Stephani Regis denarius adhuc repertus est cum inscriptione PANNONIA, vel PANONEIA, & neque seu *Petri*, seu *Samuelis* denarium ejusmodi habemus, in cujus parte averfa legeretur REGIA CIVITAS.

§. VII.

Denarii BELAE I. quæ Ducis primum, dein quæ Regis ab Annâ
1060. ad 1063.

Tab. I.
N. 17.

I. + BELA DVX. Crux intra corollam, & ad oppositos crucis angulos aliæ binæ cruculæ, ad tertium vero angulum apparet exiguum triangulum.

+ PANNO-

+ PANNONIA. Crux & 4. triangula intra circulum. C. Georg. Festetics.

Similem alium denarium possidet R. Univ. Pest. in hoc tamen diversum, quod ad angulos crucis in circulo exsculptæ non tam cruculæ, quam lunulæ observentur. In utroque autem denario typus averſæ aberrat a medio. Animadverti præterea potest forma crucis quasi duplicatæ in utraque horum numulorum facie, quod non alia, quam compendii causa factum esse videtur. Cum enim ceteroquin ad initium Perigraphes præponenda fuerit crucula, Incisor stipitem unum crucis majoris, in medio circuli expressæ; produxit ultra peripheriam, additaque prope extremitatem lincola transversa simul novam effinxit cruculam, simulque crucem majorem, patriarchalis instar, gemino stipite transverso formavit. Consilio, an casu id factum fuerit, non discepto: sed solummodo id affirmo, crucem patriarchalem, quam Sylvester II. Pontifex Romanus cum corona divo Regi Stephano transmisit, nondum Sæculo XI. immo nec XII. tamquam regni Insigne in monetis, vel sigillis communiter, & lege quasi recepta, fuisse adhibitam.

2. + BELA DVX. Crux, & alternæ ad crucis angulos duos cruculæ, reliquis angulis vacuis. Omnia intra corollam.

+ DANNONIA. Sic. Crux, & 4. triangula intra circulum. Tab. I. Arg. den. perforatus Musæi Klmoniani Quinque Ecclesiensis. N. 18.

Si verum est, Belam I. erepto Andrea, & Salomoni Regno, sese non amplius Ducem, sed Regem nuncupasse, oportet hos denarios, in quibus Ducis titulum habet, signatos fuisse ab anno 1050. ad 1058. Nam isto dumtaxat temporis intervallo Bela Duci, ex Polonia cum liberis suis revocato, bene convenerat cum fratre suo Andrea Rege, qui tertiam illi cessit Regni sui partem, eundemque antea, quam sibi Salomon filius nasceretur, quasi Regni consortem habuit, sibi que successorem designavit. Cujus rei evidens

dens habemus argumentum in privilegiis id temporis datis, quibus Rex *Andreas* cum fratre suo *Adalberto* (hoc erat *Bela I.* nomen in baptismo acceptum) subscriptus legitur. Vid. *Pray* Annal. Reg. Hung. P. I. p. 66.

Tab. I.
N. 19.

3. + BELA REX. Crux & bini globuli intra corollam.

Epigraphes loco vestigia introcusa aliquot literarum. Crux in medio circuli, & lacinia quædam quasi temere facta, cedente infra typarium bracteola argenti signanda. *Arg. C. Festetics.*

Alius denarius argenteus apud Excell. Comitem Franciscum SZÉCSÉNY, melius conservatus, in cuius averfa est epigraphe. + PANNONIA. Typus autem utriusque partis idem, qui in denariis *S. Stephani* esse solet.

Alter hic *Bela* Regis denarius, mihi non visus, e Catalogo solum Musæi *Szécsényiani* nuper mihi innotuit. Quatuor Hungariæ Reges in prima Periodo *Bela* nomen gesserunt, ex quibus priores tres nullo vocabulo, vel numero suis in monetis, quoti essent, indicant, sed præsentis Numos ad *Bela I.* pertinere, manifestum est ex ipsa eorum forma, typoque primis Regibus nostris, qui sæculo XI. floruerunt, in ipsorum monetis proprio. Id nihilominus mirum est, in superstite *Bela Primi* moneta nihil omnino tale occurrere, ex quo illum rei monetalis hungariæ instauratorem fuisse existimare possis, quam tamen laudem illi tribuit Joannes de Thurocz *P. II. Chron. Hung. Cap. XLV.* hisce verbis: „*Bela*, inquit, vocatus *Benin* — — — tenuit regnum pacifice, sine molestatione hominum, & quasivit bona gentis suæ. Inter cetera siquidem peritiæ suæ argumenta, fecit fabricari Numos magnæ monete ex purissimo argento. — — — Argenteos etiam denarios, ut supra dictum est, cudi fecit, quorum quadraginta Byzantius censeretur.

Hac Thuroczii narratione inducti posteriores quidam Auctores arbitrati sunt Regem hunc non instauratorem, sed primum signatæ

signatæ apud Hungaros monetæ argenteæ auctorem fuisse. In quem errorem lapsi sunt non modo Michael *Siglerus* in sua Chronologia ad ann. 1060. verum etiam doctissimi Præsules *Mosoezius*, & *Telgdus*, Decretorum, quæ Corpus Juris Hungarici constituunt, compilatores, ac editores. In hoc enim Opere hæc inter cetera scribunt: Bela Primus, frater Andreæ, ubi Regni habenas, fratre e medio sublato, consecutus est, primus ex argento puro pustulato pecuniam cudi fecit, ad morem aliarum gentium. Quod a vero alienum esse, post inventos Regum Belam antecedentium argenteos denarios, nemo est hodie, qui non videat. De Numis etiam *magnæ monetæ*, quos idem Chronographus Belam I. fabricari secisse scribit, non sic intelligendum est, quasi hoc loco sermo foret de Numis majoris cuspisiam moduli, quam tunc fuerint communes *denarii hungarici*, quod quidem ipsemet eodem Chronicorum Capite *Thuroczius* non obscure declarat, hæc verba subjungendo: *argenteos etiam denarios, ut supra scriptum est, cudi fecit, quorum quadraginta Byzantius censere- tur.* Quo igitur, inquires, sensu scripserat *Numos magnæ monetæ*, si non alii, quam communes denarii erant? quia nempe haud multo post Belam tempore cœperunt in Hungaria signari longe minores Numi, communium videlicet denariorum dimidii, quales isthic Tab. I. N. 24. aliisque compluribus, etiam Tabulæ II. Numeris, exhibentur. Itaque ut hi *parva*, ita illi *magna moneta* dici potuere. Daniel quidem *Conides* in sua Epistola exegetica ad RR. Ant. *Ganotzi* p. 30. & seqq. postquam variis documentis ostendisset nullos omnino magni moduli numos tempore Belæ I. in usu fuisse, in eam demum inclinabat sententiam, ut crederet eo Chronici *Thurocziani* loco irrepsisse mendam Librarii, scriptumque fuisse solummodo per incuriam, *Numos magnæ*, pro *parvæ* monetæ. Quam tamen conjecturam interpretatio nunc proposita, opinor, facti superfluum, ac inanem.

§. VIII.

Denarii arg. SALOMONIS Regis ab Anno 1063. ad 1074.

1. + REX SALOMON. Protome adversa Regis coronati, dextra ritu benedicens elevata, sinistra crucem, an globum crucigerum? tenentis, typo rudissimo.

Tab. I. N. 20. + PANONIA, in medio Numi literis incis. Typus nullus. *C. Fæstetic.* Vid. Tab. I. N. 20.

2. + SALONONIS RE. *Sic.* Protome, ut in præcedentis antica.

N. 21. + DANONIA. *Sic.* in medio Numi, ut in averfa præced. Nullus typus. *Univ. Pest.* Vid. Tab. I. N. 21.

3. SALOMONI RE+ Stans Rex coronatus paludatus ambabus manibus elevatis, & expansis, in area hinc & illinc incerta quædam signa. Opere omnia rudi, ac horrido.

Tab. I. N. 22. PANNONIA. *Sed literis confusis.* Typus in medio duplicatus consueta in circulo crucis, & crucula supra posita ad initium perigraphes, cedente, ut videtur, argentea numuli signandi bractea infra marculum, quo signabatur. *Argent. perforatus Musei Quinque Eccl.* Vid. Tab. I. N. 22.

4. Vix legibile nomen SALOMONIS, ob literas partim inversas, partim non integre expressas. In medio effigies Regis stantis eodem habitu, gestuque, uti in denario præcedente.

In averfa parte rursus confusa perigraphæ, PANNONE-NI. literis informibus pro PANNONIA vel PANONEIA. Crux, & triangula intra circulum. *C. Fæstetic.* Vid. Tab. I. N. 23.

Nunc primum in monetis hungaricis effigies Regis occurrit. Nemini autem Regum Hungariæ magis, ac Salomoni conveniebat, ut in suis Numis coronatus, regioque amictus apparatu adumbraretur. Ternis enim vicibus sacra Regni corona vertici illius

fuit

fuit solenniter imposita; bis videlicet in civitate Alba-Regali, tertium vero Quinque Ecclesiis. Quae de re vide Joan. de *Thurocz* Chronic. Hung. P. II. Cap. 44. & 47.

In prioribus *binis* denariis Salomon Rex pomum crucigerum, Regni insigne, gestare videtur, dextramque attollit erectis tribus digitis, ritu benedicens, an potius jurantis, se regnaturum secundum praescripta legum.

In *tertio* Numo idem Salomon effingitur elevatis, expansisque manibus ambabus, qui apud veteres Christianos orantium ritus erat.

Numulo *quarto* similem edidit Frid. *Jbachim* (in dem neu eröffneten Münz Cabinet P. II. p. 211.) sed quia ob epigraphen Literis partim inversis, partim extra feriendam retrusis, & deformatam, non *Salomonis*, sed *S. Ladislai* monetam esse arbitratus est, idcirco imaginem ibidem non Regis, sed Virginis illius, quam San. Ladislao e manibus militis Cumanii ereptam *Bonfinius* Dec. II. Reno Hung. Lib. III. narrat, videre sibi visus est. Hujus quidem rei a divo Ladislao gesta memoria conservat Sigillum Comitatus Nitriensis, & iconem Sigilli editam habemus in Cerographia Hungariae p. 142. Tab. III. N. XVIII. sed Sigillum re gesta longe posterius esse, ex artis Heraldicae historia certum est. De Numo autem, qui re ipsa est *Salomonis*, utut is permitteretur Sancti *Ladislai* esse, quisquamne sibi persuadeat, rudissimo illo rei monetalis aevi vel in mentem venire potuisse divo Regi, ut praeclarum hoc facinus, praescorum Romanorum exemplo, monetae suae insculpi, atque sic ad posterorum memoriam transmitti juberet.

Animadvertendum est denique, *Salomonis* numos in prima Regum nostrorum Periodo esse postremos, in quibus parte altera nomen PANNONIA occurrit. Coepit haec epigrapha, ut vidimus, in *Petri* Regis denariis, & continuata est usque ad *Salomonem*. Con-

jectura Friderici *Joachimi* L. sup. cit. P. I. p. 333. *Pannoniam* pro Hungaria in denariis illo ævo signatis idcirco inscriptam fuisse, quod Rex *Petrus* exosum fecerit *Hungariæ* nomen, ab *Angaria* illud derivando. *Distabat* enim (uti *Chronica Thurocziana* P. II. Cap. XXXV. referunt) hoc nomen *Hungaria* derivatum est ab *angaria*, & ipsi debent *angariarii*. Hæc, inquam, conjectura eo minus est vero similis, quo certius constat, *Pannoniæ* nomen uti ante *Petrum*, sic post hunc etiam idcirco ab *Hungaris* diu retentum fuisse, quod id vetustius, ac regionis, quam occuparunt, magis proprium videretur. Ceterum & regionis, & populi, qui eam incoluit, jam tum promiscua fuit appellatio, *Pannoniæ*, & *Ungariæ*, *Pannoniorum*, & *Ungrorum*, *Ungariorum*, *Ungarorum*, sæpe & *Hunnorum*, testibus documentis Sæculi XI. ac XII. Sed, an *Pannonia* in monetis hungaricis, ut provincia, vel potius ut civitas, aut villa, seu locus percussæ monetæ inscribatur? sub lite est, quemadmodum in animadversionibus nostris ad *Petri* Regis denarios notatum est.

Monetæ *GEYSÆ* I. Regis, ab Anno 1074. ad 1077.

2. *GEVSA RE*. Crux formæ peculiaris in quadrato, quasi e duobus sceptris gemmatis, quorum extremitates in lilia desinunt, efficta. Litera *A* in Numulo situm habet, inversum. Pars averfa nullam habet epigraphen. Sed in medio est crux cum quatuor globulis intra corollam: & extra hanc 4. lunulæ, & totidem stellulæ.

Tab. I. Arg. minimi moduli, seu obulus. C. *Festetics*. Vid. Tab. I. N. 24.

2. Nulla epigraphæ. Crux recruciata (sive cujus extremitates desinunt in alias minores cruculas) intra spatium quadratum. Omnia quasi e gemmis vel globulis composita. Præterea ad 4. angulos crucis sunt totidem globuli. In averfa iterum nulla inscriptio, sed

intra

intra circulum granitum 4. cruculæ, & 5. globuli. *Obulus arg. Ibid. Tab. I. Vid. Tab. I. N. 25.*

Alterum hunc numulum anepigraphum ideo solum ad *Geisam* refero, quod forma, typoque ad priorem accedat proxime. Illi, qui hic priore loco describitur, similem protulit & Welfprimius Centur. 2. Biogr. Medic. Hung. P. II. p. 226. ubi & alios *GAIAZ* inscriptos commemorat, & Regi *Geisæ Primo* tribuit. Quos tamen numulos, modo per Auctorem rite lecti sint, adjudicare *Geysæ Secundo* malle. Immo & nostri, quos hic descripsimus, & edidimus, rectius forte ad *Secundum*, quam *Primum Geisam* referrentur, eo, quod minimi moduli sunt, quales primum sub Colomanno Sæculo XII. ineunte in Hungaria signari cœpisse videntur. Idem Biographus Medicorum Hung. l. cit. p. 229. Fig. 1. & 2. edidit binos alios numulos; quorum unus epigraphen habet parte antica: *CEHANVS REX.* postica *LADLAVS REX.* Alter autem inscriptus est, hinc *GAITIHA REX.* inde *LADISLAVS REX.* Sed neuter potest, mea quidem sententia, pertinere ad *Geisam Primum* vel hac sola de causa, quod in iis *Ladislaus* jam Regis titulum habet, quem non prius certe, quam ab obitu *Geisæ* primi, fratris sui, sumpserat. Itaque ad posteriores S. Ladislao Reges referri debent; quos paullo infra determinabimus. Id nihilominus fatendum est, *Geisæ* nomen in monumentis mediæ ævi mirum in modum sæpe depravari. In nostro numulo scribitur *Cieusa*, in literis Gregorii VII. appellatur *Geusa*. In excerptis e Chronico *Jordani* apud *Muratorium* T. IV. Antiquit. Ital. mediæ ævi p. 965. pro *Geisa* legitur *Zecha*, & alio errore huic tribuuntur, quæ ad *Belam Geisæ* patrem pertinent. *Andreas* vero *Dandulus* nomen quidem *Geisæ* rectius, male tamen & hic quoad res gestas *Geisam I.* cum *Bela I.* confudit hisce verbis: „Salomon tandem Rex a fratribus expellitur. *Geisæ* autem regnavit. Tunc populus ille quasi fidem reliquit, postea rediit. Hic constituit omnia fora fieri Sabba-

to,

to, & Bisantia currere fecit., a) Biographus Medicorum Hungariæ complura alia depravati nominis *Geisæ* adducit exempla, *Czirbesia* fuggerente; b) hujusmodi sunt: *Kautse Rex Ungarorum* in Necrologio Admontensi Col. 204. *Rex Devæ* in Chronico S. Vincentii p. 75. &c. Similia collegit & Chrysofomus Hanthaler *T. I. Fastorum Campilikenfium* p. 113. ex Chronicis Reichersbergensi, Leobienfi, & Lamberti Schafnaburgensis, hanc demum subjungens animadversionem: Scriptorum mediæ ævi, si Ungaros excipias, nullum esse, qui Salomonis æmulum *Geisam* appellet, sed vel *Joam*, vel *Joadam*, vel *Jessen*, immo & *Lottschum*, aut *Lotiscum* &c. Quamquam de postremis vocabulis res non ita habet, his enim non *Geisam*, sed hujus fratrem *Ladislauum* designari, certum est. Quidam e recentioribus Scriptoribus patriis existimant hungaricum nomen *Geisæ* derivatum a *Gyözöm*, *vinco*, idque illi gentile fuisse, quemadmodum Regi Samueli nomen gentile *Abā* fuit, lustratum autem sacro fonte *Geisam* aliud *Magni* accepisse. Atque istud quidem ex proprio *Geisæ* diplomate innotuit, quo Abbatia Sancti Benedicti juxta Granum fundata est, in hoc enim hæc leguntur verba: *Ego Magnus, qui est Geisā, Hungarorum dux, postea vero gratia Dei rex consecratus* c). Datum fuit diploma anno 1075. quo & primum coronatus fuit *Geisā*, etsi jam anno superiore a suis Regem proclamatum fuisse constet. A coronatione igitur *Geisæ* usque ad ejusdem obitum unus dumtaxat annus integer effluxit, & pauci insuper menses, nam obiit 25. Aprilis anno 1077. Quæ forte causa fuerit, cur hujus Regis monetæ rarissimæ sint hodie. Paucas enim in tam brevi Regno signaverit, immo, quia villa Pannonia,

a) Danduli Chronic. Parte X. Capitulo VII. Estat apud Muratorium T. XII. Script. Ital. Col. 244.

b) Biogr. Med. Cent. 2 P. II. p. 225. seq.

c) Vid. Steph. KATONA T. II. Reg. Hung. p. 282. & 366.

nia, in qua tunc monetæ hungariçæ fabrica erat, in potestate *Salomonis* mansit, subdubito, sintne aliqui Numi Regis *Geisæ I.* nomine procusi? quippe, quos hoc loco recensui, spectata, ut supra dixi, horum forma, & modulo exiguo, magis *Geisæ Secundo*, quam *Primo* convenire videntur.

§. X.

Denarii arg. S. LADISLAI Regis ab Anno 1077. ad 1095.

1. LADISLAVS RE+. Crux recruciata, stipitibus ultra peripheriam circuli, cui inscripta est, productis, & quatuor aliæ cruculæ in area circuli ejusdem.

+ LADISLAVS REX. Crux & 4. triangula in circulo. *C. Festetics.* Vid. Tab. I. N. 26. Tab. I.
N. 26.

Multiplicatæ in hoc denario cruculæ, pietatis Christianæ signa, in memoriã revocant titulum *Christianissimi*, Ladislao I. datum in Synodo Szabolesensi, exordio Decretorum, Anno 1092. conditorum, quod sic sonat: *Præsidente Christianissimo Ungarorum Rege Ladislao a).*

2. + LADISCLA+VS RE. Caput coronatum rudissimi operis, intra circulum granulatum,

REX. LADISLAVS. (*Literis quibusdam inversis*). Crux & 4. triangula in medio circuli. *Ibidem, & R. Univ. Pest.* Vid. Tab. I. N. 27. Tab. I.
N. 27.

Epigraphe anticæ est *Ladisclaus* pro *Ladislaus*. Sed videtur C. lunula esse potius sic interjecta, uti + crucula ibidem inter A & V. Nam, ut mox videbimus, in aliis monetis plures hujusmodi

di

a) Vid. Corp. Jur. Hung. T. I.

di interpunctiones, nomen Ladislai incommodantes, occurrunt. Facendum est nihilominus, superesse alia etiam Sæculi XI. & sequentis documenta, in quibus hic Rex promiscue *Ladislaus*, *Ladisclavus*, & *Wladisclavus* vocatur. Apud *Cinnamum* Scriptorum coævum legitur *Irene* (al. *Pyrisca*, seu *Prisca*) *Wladisclavi Hungariæ Regis filia a*). *Felicianus* Archiep. *Strig.* in *Adjudicatoriis* anno 1133. *Regnante*, inquit, *Ladisclavo nobilissimo Rege*. Etymologiam hujus nominis non esse petendam ex idiomate græco, ut fit *P. II. Chronicor. Thurotzii Cap. LVI.* verum e Slavico, noverunt linguæ periti *b*). Erat Sanctus *Ladislaus* matre Polona prognatus, quæ hoc illi nomen apud suos usitatum, in baptismo conferri voluit.

3. LADISLAVS RE+ (*Sparsis intra hanc epigraphen quinque lunulis*). In medio tres cruces, an potius clavæ, aut scepra? circulo granulato inclusæ.

Tab. I. N. 28. Idem nomen in averſa sed corruptis literarum elementis. Crux, & quatuor triangula in circulo. *C. Festetics.* Vid. *Tab. I. N. 28.*

Sunt, qui per tria scepra, in præſente numulo, existiment repræſentari tria Regna, Hungariam nempe, & quæ huic sub divo Ladislao accessere, Croatiam, Sclavoniam. Quod si foret (præter morem Sæculi XI.) signari oportebat monetam hujus typi intra annos 1091—1095. post factam nempe dictorum Regnorum accessionem.

4. LADISLAVS RE+. Tres cruces, media longiore.

Idem

a) Vide *Tom. I. Script. Leibnitzii* p. 785.

b) *Papebrochius Act. SS. T. V. Junii* p. 1319. referens, quæ in *Thuroczianis Hungarorum Chronicis* de origine nominis *Ladislai* legerat, subjungit: „Nugas hæc etymologicas rident eruditi, tantoque magis, quanto certius tenent *Slavicæ* originis nomen esse, & ex ejus linguæ radicibus petendam onomatopæia rationem.“

Idem nomen in averſa. Crux, & 4. triangula in circulo.
Ibidem. Tab. I. N. 29.

Tab. I.
 N. 29.

5. Nulla epigraphe. Tres cruces media longiore, & ſigna quædam in area, quaſi dominicæ paſſionis.

In averſa, pro epigraphe ſunt obſcura tantum nominis Ladislai veſtigia. *Obulus arg.* *Ibidem.* Vid. Tab. I. N. 30.

Tab. I.
 N. 30.

Elegans eſt in monetas divi Ladislai, in tribus crucibus inſignitas, animadverſio Canonici PRAYI Diff. de S. Ladisl. p. 18. Not. (I). „ Quid ſi, inquit ille, numus cum triplici cruce, nomen Ladislai referens, in hunc finem cuſus fuerit? Sunt enim permulti ex eruditis domeſticis, qui triplici illa cruce, tamquam Calvarie mons ſymbolum Paſtine ſit, profectionem Jeruſolymitanam indicari exiſtiment.“ In hac igitur ſententia Sanctus Ladislaus monetas huiusmodi poſtremo Regni ſui anno 1095. quo ſacram parabat expeditionem, prociſi feciſſet.

1. *Bruff* 54.

6. LADISLA^V RE+. *Sic.* In medio corolla, ſeu circulus granulatus, in quo eſt Crux, quæ ſtipite uno ultra peripheriam producto in aliam deſinit cruculam. Adſunt & quatuor conſuecta triangula.

In averſa, pro epigraphe occurrunt veſtigia characterum introcuſa. In medio circulus, in quo crux, & quatuor triangula. *Ibid.* & *Univ. Peſt.* Vid. Tab. I. N. 31.

Tab. I.
 N. 31.

Tameſi hic numus utcuſque tenui conſtet bractea, & in averſa perigraphen habeat introcuſam, non tamen pertinet ad vulgare illud bractearum, & cavorum numorum genus, quod ſæculo XII. circiter in Suecia, vel Daniâ exortum, brevi per omnem fere Germaniam invaluit. In hiſ enim tenuiſſimi folii numis argenteis pars una convexa, altera vero tota cava fuit, etiam quoad figuras in medio expreſſas.

In genere de Numis. Sancti Ladislai observandum. Inscriptio partis averſæ constans est LADISLAVS REX; tametsi idem nomen jam in antea occurrat. PANNONIA vero, vel PANONEIA vel REGIA CIVITAS, quas epigraphas in monetis præcedentium Hungariæ Regum vidimus, jam non amplius inscripta reperiuntur.

Numum *Ladislai*, in quo cernitur Michael draconem confodiens; non ad primum hujus nominis Regem, sed ad quartum pertinere, adversus Frid. Joachimum suo loco probabimus.

CAPUT SECUNDUM.

Numi Regum Hungariæ Sæculi XII.

§. XI.

Monetæ COLOMANI Regis, ab Anno 1095—1115.

Omnes hujus Regis monetæ moduli sunt exigui: magnitudine Denariorum, quales S. Stephanus, ceterique post ipsum Sæculi XI. Reges habent, nullus hactenus *Colomani* detectus est. Idem prævie notandum de monetis Regum sequentium Sæculi XII. Præterea in omnibus numulis suis, qui nobis usque nunc innotuerunt, *Colomanus* inscribitur vel *Calman*, vel *Columbanus*, parte antica; in averſa vero, *Ladlaus Rex*. En exempla cum animadversionibus.

1. CALMAN RE +. Caput regis coronatum opere rudissimo.
LADLAVS RE +. Literis tenuissimis fugitivis. In medio circulus, in quo crux, & 4. globuli. *Obul. arg. C. Eesterics*. Vid.

Tab. I.
N. 32.

Tab. I. N. 32: *Colomanus* patrio idiomate *Kalman* uti hodie, sic olim; teste Simone de Keza, Joanne de Thurocz, & Steph. Verbócizio. Id pro

numulis minimi moduli commodius erat. Qua de causa *Ladlaus* etiam pro *Ladislao* scriptus, ex hungarico *Lazlo* mutato z in d, ut sæpe in aliis vocabulis factum. *Ladlai* nomine intelligi nequit in hoc numulo *Ladislaus* Colomani filius, utpote infantili ætate extinctus, intelligendus itaque *S. Ladislaus*, Colomani vel *patruus*, ut antea creditum fuit, vel *pater*, quemadmodum jam communius creditur, tenebris luce sanioris criticæ feliciter dissipatis. Nec tamen credibile est, hunc numulum vivo *S. Ladislao* proculsum esse, cum & nomen, & caput coronatum *Colomani*, partem occupet anticam, locumque nobiliorem.

2. CALMAN RE+. In medio circulus granulatus, in quo sunt quatuor cruculæ circa centrum puncto notatum.

LADLAVS RE+. *Literis S & R non integre exculptis*. Circulus in medio, in quo crux, & quatuor triangula. *Comitis Vizay*. Tab. I. N. 33.

Tab. I.
N. 33.

Hunc numulum primus edidit RR. Georg. PRAY in sua Dissertatione historico-critica de S. Ladislao Hung. Rege, Pofonii 1774. pag. 100. in qua postquam invictis argumentis contra opinionem hactenus receptam ostendisset, Colomanum non Almi Ducis, sed Sancti Ladislai filium fuisse, in eam demum sententiam delapsus est, ut simul existimaret, eundem vivo adhuc patre Regem si non coronatum, certe designatum fuisse. Non piget viri celeberrimi verba, quæ ad propositum numulum pertinent, hoc loco excribere. "Nec dubito, inquit, huc pertinere numum argenteum cujus typum hic exhibeo, quive utriusque nomen una ex parte LADLAVS, ex alia verò CALMAN refert; non quod hunc ab Ladislai obitu memoriæ causa Colomanus feriundum curavit; nec enim numi, quem ex usitata Regni moneta fuisse constat, exiguus modulus pro dignitate utriusque Regis futurus erat; sed quod vivo Ladislao Colomanus jam Hungariæ Rex a patre designatus erat, cujus

rei exemplum in numo æreo, qui Belam IV. cum Stephano filio refert; exstantissimum habemus. " Sententiam hanc, a RR. Ant. *Ganotzio* acerrime postmodum oppugnata, non modo Auctor ipse, verum & Daniel *Cornides*, ac Steph. *Katona* sic tuiti sunt, ut, licet non omnibus forte, quod ad Colomanum vivo jam patre coronatum attinet, persuaserint, numos tamen Colomani, neglectos antehac, despectosque, majore dignos attentione fecerint, simulque multorum popularium studia excitarent ad quosvis deinceps præscorum Hungariæ Regum Numos, non aureos tantum, sed & argenteos, quamcumque exiles, rudisve fabricæ, diligentius deinceps colligendos, conservandos, ac perlustrandos.

3. + CALMAN RE. *Sparsis inter hujus nominis literas quatuor lunulis.* Crux inserta corollæ, & 4. lineolæ in totidem arcis.

Tab. I.
N. 34.

LADLAVS RE+. In medio circulus, in quo 4. triangula. *C. Festicis.* Vid. Tab. I. N. 34.

Similes lunulas intra perepigraphen sparsas vidimus in Denariis *S. Ladislai*, Tab. I. N. 27. & 28. propositis.

4. CALMAN REX. In medio species quædam scuti quatuor hemicyclis descripti, in quo exigua crucula, & circa hanc 4. globuli. In averfa, pro epigraphæ sunt confusa quædam literarum vestigia. In medio circulus, in quo crux, & 4. triangula. Ibidem.

Tab. II.
N. 35.

Tab. II. N. 35.

5. COLVMBANVS RE+. *Literis L, V, A, & S. sic inversis, ut COFAMBVNVZ legendum videatur.* In medio circulus granulatus, in quo crucula æquilatera stipitibus paullo latioribus.

Averfæ inscriptio propter L inversum, & A omissum, & alias literas male effectas, illegibilis est: utcumque tamen apparet, consuetam & illic destinatam fuisse epigraphen *Ladlaus Rex*. In medio typus quoque crucis & triangulorum in circulo, confusus. *Ibi-*

Tab. II.
N. 36.

dem. Tab. II. N. 36.

6. + CO-

6. + COLVMBANVD. Litera L, V, & A sic in Numo inversæ, ut legendum appareat COLAMBVNVD In medio circulus granulatus, in quo crucula, & quatuor globuli.

LADISLADV RE+. Sic. In medio circulus, in quo crux, & quatuor triangula. *Comitis Vitray*. Editus a RR. D. Pray P. II. Hierarchiæ Hung. p. 108.

De hoc Numo Auctor nunc laudatus l. cit. ita differit: „ Inscriptio Numi ab se loquitur. LADISLADV RE. tum COLVMBANVD. Ne cui imperfectum nomen, aut inversæ literæ fraudi sint, moneo. Norunt eruditi ex domesticis, quam crebro hæc in Numis hungaricis non modo sæculi XI. sed serius etiam occurrant, quin ne sigilla quidem ab hujusmodi mendis immunia sunt. Redeo ad Inscriptionem. LADISLAV demta litera S. occurrit in Numis plus vice simplici, puta: in Ludovici I. & Mariæ I. Quod autem in Ladislai nomine litera D adjecta sit, nihil itidem mirum videri debet. Græci id VLADISLABVS, Dalmatæ contra VLADISLAVVS scribunt, quin propterea alius ab S. Ladislao intelligatur. Pariter RE sine X. visitur in Numo Sigismundi, aliorumque: solum vero R ad nomen Regis designandum reperitur in Numis Ludovici I. & Mariæ ejus filia. Quod si autem crucem, quæ ad decussatam proxime accedit, in Numo expressam, velimus, ut aliqui faciunt, pro litera X sumere, habebimus integram Inscriptionis lectionem, LADISLADVS REX. Aversæ in Numo partis inscriptio est: COLVMBANVD. suppleri debet adjecto S, ut in nomine Ladislai factum est, quod etiam in aliis Numis non infrequens esse, jam monui. In hunc modum legam COLVMBANVS. Ne hoc quidem inusitatum est. In literis Colomani Regis de anno MCVIII. quibus Diploma græcum Sanctimonialibus de valle Vespem a S. Stephano Rege olim datum, per Simonem Episcopum Quinque Ecclesiensem transumi, & in Latium converti fecit, semel, ac iterum id nomen occur-

occurrit: *præcipiente Christianissimo Rege COLVMBANO: et, Simone* *Quinque Ecclesienſi Episcopo — — veritatem rei Christianissimo Regi* *COLVMBANO referente.* Odericus Vitalis, Scriptor Colomanno Regi Synchronus, hunc exſerte COLVMBANVM itidem appellat. — — Nihil igitur novum, aut inſolitum eſt in nomine COLVMBANVS, ut hoc titulo Numus non genuinus habeatur. Quid ſola litera D. quæ in duobus Numis exſtantiffima eſt, indicet, credo quemvis, ut Numum inſpexerit, conſeſtim intellecturum, per eam *Ducis* nomen, ac dignitatem deſignari, quemadmodum ſolitarium R. nomen Regis indicare ſolet. Certe *Ducis* titulum Colomano, dum hic anno 1094. itaque vivo Ladislao, contra Volodorum in Ruſſiam copias duceret, non ſolum Dlugoffus, ſed & Michovius diſerte tribuunt, ut adeo nemini dubium eſſe poſſit, quin litera D in Numo expreſſa *Ducem* indicet. His ex ipſius Inſcriptionis natura explicatis, ita rationem ineo. Numus hic, & alter ei ſimillimus, non fuit Ladislao fatiſ functo in ejuſdem memoriam, ac venerationem a Colomano cudi juſſus, tum quod Numos memoriales ævum illud non novit, tum quia Ladislaus *Regis*, Colomanus autem *Ducis* titulum gerunt, quod ſane Colomano ab Ladislai obitu minime congruebat. Vivo igitur Ladislao hic Numus cuſus eſt, itaque inter ordinarias Regni monetas reponendus.“

Sententiæ huic, qua parte probatur, Numum hinc COLVMBANVD inde LADISLADVS RE. inſcriptum pro ſincero, & genuino habendum, & *Columbanum* in hoc Numo eſſe *Colomanum*; item *Ladislauum* partis averſæ non alium eſſe, quam Sanctum *Ladislauum*, Colomani patrem, ultro libensque conſentio. Sed, ut credam, in Numulo *Vitzaiano* inſcribi *Columbanum Ducem*, nondum *Regem*, ac præterea omnes *Colomani* monetas, ſive *Calman*, ſive *Columbanus* inſcriptas propter nomen *Ladislai Regis* parte altera expreſſum, ſub ipſo Sancto Ladislao, non autem ab hujus obitu ſub

Rege

Rege Colomano signatas fuisse, hæc, inquam, ut credam, adduci nequeo. Nam 1) non usquequaque certum est, in Numulo *Vitzaiano* COLVMBANVD esse pro COLVMBANVS DVX, cum constet, Monetarios Sæculi XI. in exsculpendis literarum formis technicis per sæpe, ac turpiter aberrasse, & alias aliis mendose substituisse. Ita ex c. vidimus in quibusdam Numis Belæ I. & Salomonis Regis, scriptum DANNONIA pro PANNONIA. & in ipso hoc Numulo Vitzaiano LADISLADVS pro LADISLABVS, vel LADISLAVVS. Poterat ergo etiam in antica ejusdem Numuli post COLVMBANV litera D pro S, vel, quod magis suspicor, pro R, casu, aut per incuriam Monetarii irrepere. Et vero etiam in Festeticsiano numulo, quem hic Tab. II. N. 36. æri incisum damus, post COLVMBANV sequitur inversa forma Litera S, & post hæc fragmentum literæ R, quod pro D accipi non posse, monet sequens illico ibidem E litera, distinctissime ante cruculam, quæ vicem X agit, expressa. Atqui Numulus *Festeticsianus* metallo, forma, typoque est simillimus *Vitzaiano*: Igitur, quemadmodum in illo *Columbanus* feliciter habet *Regis* titulum, ita censendum est, in isto etiam, ut ut D pro R mendose substitutum sit, *Columbanum* non *Ducem*, sed *Regem* intelligi debere. 2) In omnibus monetis sive *Calman*, sive *Columbanus* inscriptis, constanter hoc nomen parte ornatiore, in qua scilicet circulus est corollæ instar effictus, gemmatus, vel granulatus, & quæ nobis pars antica vocatur, occurrit, nomen vero *Ladlai*, vel *Ladislai Regis* in parte aversa tantum, minusque ornata legitur. Præterea sunt Numi, æque Colomani, & Ladislai Regis nominibus notati, in quibus est Caput coronatum Regis Colomani, nullus autem ex hoc genere inventus est, qui Caput Ladislai referret. Unde arguere licet omnes idgenus Numos non, uti prætenditur vivo Sancto Ladislao, sed ab hujus dumtaxat obitu regnante Colomano procosos fuisse. 3) Nuspiam a Scriptoribus coævis, vel

ætate

etate proximis traditum est, *Colomanum* a patre suo in Regni confortium admissum, ipsoque vivente coronatum, & pro juniore Rege, nam & hoc prætendunt juniorum nonnulli, habitum; immo uno quasi ore complures antiqui Auctores perhibent, ne quidem fuisse designatum. Igitur ex hoc etiam capite minor, ne dicam, nulla est verisimilitudo, Numos, de quibus agimus, sub Sancto Ladislao cufos esse.

Quid igitur, inquies, sibi vult nomen *Ladislai Regis* altera horum Numorum parte conspicuum? Ajo: jussu, vel permissu Regis Colomani pro Numis, in usum consuetae monetæ signandis, retentus est averfæ typus integer, una cum inscriptione, qualis adhibebatur tempore Sancti Ladislai decessoris sui. Factumne id fuerit ad captandam populi, cui gratissima fuit gloriosissimi, ac sanctissimi Regis memoria, benevolentiam, an alia de causa? non inquirō; verum id observo, hanc inscriptionem nominis *Ladislai* cum eodem typo averfæ continuatam fuisse etiam post Colomanum sub hujus filio *Stephano II.* ac postea diu intermissam, donec in Perîodo secunda *Ludovicus I.* legem tulisset, ut posthac in monetis hungaricis, præcipue *aureis*, parte altera & nomen Sancti *Ladislai*, & hujus effigies exprimeretur.

Supereft, ut illos etiam Numos, quos celeberrimus Biographiæ Medicorum Hungariæ Auctor *Steph. Wesiprémius* Cent. II. Parte II. p. 228. describit, & Regi Colomano tribuit, in examen vocemus. Præmissa mentione numulorum ignotorum, utpote omni inscriptione carentium, & inter hos unius, in quo nihil aliud præter effigiem *Columbæ* invenitur, subjungit, hunc forte *Colomani* esse, dicti *Columbani*. Conjecturam hanc, arbitror, posse refelli vel sola inspectione duorum numulorum Tab. II. N. 54. & 55. a nobis hic exhibitorum. Eadem enim *Columba* est in numulo anepigrapho, quæ præcedit in altero Regis *Belæ* parte averfæ. De utroque hoc

numulo agemus in monetis *Belæ Quarti*. *Columbæ* numulo sic obiter commemorato, progreditur laudatus Biographus *l. cit.* ad alios his verbis: „Sed tenemus manibus alium, qui certo est *Colomani Regis, & Episcopi Varadiensis Fig. V.* cujus, in postica parte visitur crux simplex super vertice templi cum erectis duabus a latere turribus, in antica vero effigies viri pontificalibus induti, & mitrati, dextra pedum pastorale, sinistra Evangeliarium tenens, cum epigraphe, hoc inverso literarum ordine ER NΛΩΥAC, id est: CALMAN RE. supple REX.“ Operæ pretium esse censuit *D. Wespremius*, ut Lectoribus suis ipsum hunc Numum argenteum, quem tam certo sciret esse *Colomani Regis Hungariæ*, ejusdemque simul Episcopi *Varadiensis*, accurate ex archetypo delineatum, sifteret, quod & præstitit pagina sequente *l. cit. Fig. V.* Sed

Neminem fore arbitror, qui fabellam de Episcopatu Regis *Colomani*, ab hodiernis Criticis explosam, numismatico hoc documento, per *D. Wespremius* suggesto, resuscitare velit. Nec enim hic Numus inter hungaricos habendus est, utut multi ejusdem generis cum alia mediæ ævi pecuniâ haud infrequenter in terris hungaricis effodiantur, sed est vel germanicus, vel italicus, a Principe ecclesiastico signatus. Utriusque partis effigies ac typus, qualis in hoc Numo est, observatur in denariis mediæ ævi *Coloniensibus*, *Aquilejensibus*, & *Frisacensibus*, cum inscriptionibus non raro sic expressis, ut vix, aut ne vix quidem legi possint. — Sed præterire nequeo illa etiam, quæ ibidem *cit. pag. 228.* idem Biographus Medicorum de Numis, ad *Colomanum* spectantibus, refert: „Non absimiliter, inquit, iste quoque *Colomani denarius* meus cum effigie Angeli alati sedentis, & pedes decussatim collocantis, postica vero parte virum quempiam Sanctum, forte *S. Petrum* veste talari indutum, claves utraque manu tenentem, exhibens tali inverso literarum ordine XAMVA). In hoc vero ejusdem moduli Numo alte-

ro vir sedens, pontificalibus, & pallio Petri indutus, & mitra tectus, dextra apertum Evangeliorum codicem, sinistra pedum pastorale tenens, derasis reliquis, his notatus conspicitur in peripheria characteribus: PTOCP. C. 4. in postica visitur Ecclesia Basilica duarum contignationum variis ornata columnis, hoc adjecto lemmate: OC T. A. OCOL. non ausim adfirmare, postremis his literis A. COL. Archiepiscopatum *Colocensem* designari posse. — Modestia postremæ hujus conjecturæ laude digna est. Alioquin enim vel hac de causa nullam habet verisimilitudinem, quod nulli unquam Episcopo, vel Archiepiscopo Hungariæ jus feriundæ proprio nomine monetæ concessum fuerit a Regibus nostris. Quapropter fatius est conjectare, an non illa monetæ ecclesiasticæ epigraphe, sive, ut Welfpremius dicere maluit, hoc adjecto lemmate: OC TA OCOL. significetur MONETA *COLoniensis*. Quam apud Hungaros sæculo XII. & seq. in usu fuisse, vel ex Privilegio Belæ III. & Andree II. Saxonibus Transylvanis dato, de quo infra agetur, certum est, ac indubitatum. Descriptioni posteriorum horum numulorum nulla delineatio est ab Auctore adjecta. Sed neutrum numulum ad Regis Colomani monetam spectare, quicquid aliter sentiat Biographiæ laudatæ Auctor, vel nuda eorum descriptio, sat aperte prodit.

Obuli argent. STEPHANI II. Regis, ab Anno 1115—1131.

I. CEHANVS RE+. Crux, & 4. triangula intra corollam.

Tab. II. LADLAVS RE+. Crux, & 4. triang. intra circulum. *Univ. N. 37. Pest.* Vid. Tab. II. N. 37.

Tab. II. 2. Similis præcedenti, sed perforatus, non integer, & cum N. 38. epigraphe minus legibili. *Klimonian. Quinque Eccl. Tab. II. N. 38.*

Tab. II. 3. Alius typo simili, sed in quo perigraphes locum occupant; N. 39. lineolæ, vitio Incisoris. *Ibidem. Tab. II. N. 39.* Hujus

Hujus inscriptionis Numulos Biographus Medicorum Hung. I. supra cit. 225. refert ad *Geisam I.* opinionem, ut scribit, Baroni *Cothmanni* secutus. Daniel vero Cornides (ungrisch. Magazin 3. B. p. 365. seqq.) ad *Stephanum III.* cum patre suo *Ladislao II.* simul, ut ipse existimat, regnantem. Sed certum prope, ac indubitatum est, hanc monetam a *Stephano II.* Colomani filio, S. Ladislai nepote, signatam fuisse.

Quod *Cehanus* in his numulis non *Geisam*, sed *Stephanum* significet, res dubio caret, cum constet in aliis etiam illius ætatis monumentis promiscue *Stephanum*, *Chepanum*, *Cepanum*, & *Cephanum* scribi. *Stephanus* de Hedervára Comes Bacsienfis in Literis ann. 1203, & 1207. modo *Cephanus*, modo *Chephanus* est. Apud Math. Belium in Adparatu ad Hist. Hung. p. 259. seqq. in libro ineuntis sæculi XIII. de ritu explorandæ veritatis per judicium ferri candentis, leguntur iidem *Cepani*, qui *Stephani*. Pagus *Chepanfalva*, in Scëpusiensi provincia, germanis est hodie *Stephansdorf*. Adde in præsentibus numulis *Cehanum* etiam hac de causa non posse pro *Geisa* sumi, quia hoc regnante *Ladislao* adhuc *Dux* erat, *Rex* vero non nisi post fratris *Geisæ* obitum; est vero in hac moneta *Ladlaus Rex*. Hæc sunt, quæ *Cothmannianæ* apud *Weszpreamium* opinioni adversantur. *Cornidesianæ* vero sententiæ pro *Stephano III.* & *Ladislao II.* fundamenta subruuntur, primum negata hypothesi, quam hic Auctor contra historię veritatem assumit, de duobus his Regibus ita reconciliatis, ut vel modico tempore simul regnaverint; deinde argumento ex causis artis monetæ deprompto, quod nempe numuli, *Cehanus* hinc, & *Ladlaus* alia ex parte inscripti, modulo, fabrica, typo, ceterisque adjunctis consideratis, ad monetam *Colomani* proximè accedunt, quodque typus, & inscriptio aversæ, qualis sub *Sancto Ladislao* cœpit, & sub hujus filio *Colomano* continuabatur, deinceps etiam sub nepote *Sancti Ladislai*, *Stephano II.* retineri poterit,

tuerit, atque adeo reapse retentam esse credibile sit, siue casu, siue ex proposito, ad perpetuandam tanti Regis in ipsa moneta usitata memoriam.

§. XIII.

Numuli arg. BELAE II. Regis, ab Anno 1131—1141.

1. BELA REX. Caput coronatum rudissimi operis.

In averfa, perigraphen suppleant lineolæ vario situ, præcedente dente crucula. In medio circulus, in quo crux, & 4. triangula.

Tab. II. N. 40. C. Fæstetics. Vid. Tab. II. N. 40.

Numulus iste quoad Caput anticæ, & averfæ typum, quin modulo ipso, totaque fere fabrica simillimus est numulo *Colomani* Tab. I. N. 32. hic proposito; ideoque ad *Belam II.* cognomento *Cæcum*, utpote Colomano proximum id nominis Regem, spectare nihil ambigo. Lineolæ in parte averfa procul dubio suppleant consuetam adhuc *LADLAUS REX* epigraphen, quam literis exprimere in exiguo hoc numulo rudior artifex non potuerit.

2. BELA REX. Caput nudum barbatum, circulo inclusum.

In averfa eadem literæ, idem Caput, sed omnia introcusa.

Numulus argenteus bracteatus. Univ. Pest.

3. Rex coronatus sedens d. sceptrum liligerum, s. globum crucigerum, in area hinc B. inde R. cum duobus utrinque punctis.

In averfa. Idem Rex, eadem literæ. Omnia introcusa. *Arg.*

Tab. II. N. 41. bracteatus. Ibidem. Vid. Tab. II. N. 41.

4. Antica eadem, quæ in præcedente.

Tab. II. N. 42. Averfa penitus vacua. Argenteus numulus heterotypus. C. Fæstetics. Vid. Tab. II. N. 42.

Numulos bracteatos, literis B & R notatos *Daniel Cornides* in *Geneal. Reg. Hung.* p. 85. ad *Belam Primum* retulit, sed serius in epistola respons. ad *Ant. Ganotzi* mutavit sententiam, censuitque

fuitque magis eos convenire posteriori cuiusdam Belæ, vel *Secundo* videlicet, vel *Tertio*, *Quartove*, idque primum ideo, quod in iis effigies Regis est *sedentis*, quo situ Principes Europæi in monetis suis ante Sæculum XII. signatis nondum sunt observati. In monetis aut, non sigillis. Deinde hac etiam de causa, quod, cum antiquissimi bracteati Daniæ, Germaniæ, Bohemiæ, & Poloniæ ultra Sæculum XII. non adsurgant, vix verisimile videatur, existere aliquem bracteatum Hungariæ, qui omnibus hucusque notis antiquior foret. Demum, ne idgenus bracteatos *Belæ Primo* tribuat, movetur illa in super observatione, quod spectatis Chronici Thurocziani verbis P. II. Cap. XLV. *Bela Primus* nullos alios, quam solidos denarios ex argento feriri curaverit. Anno superiore complures hujusmodi monetæ bracteata, moduli exigui, fortuito sunt in ipsa hac Pestiensis urbe, in qua hæc scribo, effossi, his numulis, quos num. 2. & 3. descripsi, per omnia similes. Iisdem permixtos vidi tales quoque, *Tab. II.*
N. 63. qualem isthic *Tab. II. N. 68.* delineatum proponimus anepigraphum, figura crucis duplicatæ, super altari erectæ, insignitum cum duabus rosis ad basim, non tamen, ut iste est, parte averfa vacuos, sed eandem crucis, & altaris, rosarumque figuram introfusam, seu cavam, referentes.

§. XIV.

De monetis GEISAE II. Regis, ab Anno 1141—1161.

Numulos inter monetas *Geisæ Primi* Cap. præced. §. IX. recensitos, opinor, potius ad *Geisam Secundum* pertinere, quemadmodum jam antea monui. Primus enim Geisa modico tempore, & quidem fere, ut æmulus dumtaxat Salomonis, alter vero annis viginti regnavit sine æmulo. Adhæc modulus exiguus monetæ magis proprius est Sæculo XII. quam XI^{mo}. Sed summæ sunt raritatis hodie

die numuli, in quibus *Geisa* nomen occurrit, quacunq; demum ratione depravatum. Quanam hujus causa? non aliam puto magis verosimilem, quam, quod numulorum bracteatorum postremis Bela II. annis introductus, sub *Geisa II.* continuatus esse videatur ita, ut Monetariis permissum fuerit hoc minutissimæ genus monetæ sine literis, sine inscriptionibus, quæ alioquin maximam facebant molestiam, procudere. Itaque cum inscriptionibus nominis Regiæ non nisi pauculos excuderint, ad quorum numerum obulus ille argenteus, quem Biographus Medicorum Hung. pag. 229. Fig. 2. edit, referatur per me licet, si non ut certus, saltem cum aliqua verisimilitudine. Est autem hujusmodi:

1. *Supp. I. 66* ΓΑΙΜΗΑ. RE (hoc *Wespremius* legit: GAITIHA REX.) intra perigraphen quatuor cruculæ, lineolis connexæ cum Cruce majore in medio circuli expressa.

LADISLAVS RE+. (hoc nomen sat commode legi potest) In medio circulus, in quo crux, & 4. triangula. *Arg.*

Supponitur primum elementum esse F græcum, quartam vero literam M pro T. — Ad *Geisam Primum* hic numulus referri nequit, eo quod in ejus aversa *Ladislavus* est Rex, quem hic titulum non nisi ab obitu fratris sui *Geisæ* sumpserat. Ad *Secundum* vero *Geisam* ut spectet, non repugnat, quin offendit potius, typum averse cum inscripto Ladislai nomine *Geisam Secundum* exemplo Colmani, & Stephani II. adhuc retinuisse.

§ XV.

STEPHANVS III. ab Anno 1161—1173.

LADISLAVS II. ab Anno 1162—1163. per 6. menses.

STEPHANVS IV. ab Anno 1163. per 5. menses.

Trium horum Regum nullos certos habemus Numos. Nunc, qui hinc CEHANVS REX, inde LADLAVS REX inscribuntur, quos-

quosque Daniel *Cornides* adjudicat *Stephano III.* & *Ladislae II.* non ab his, sed potius a *Stephano II.* fuisse procufos, ostensum est *Spho XII.* Causa raritatis monetarum, sub tribus his regibus signatarum, præter illam, quam præcedente *Spho* de usu bracteatorum attulimus, hæc etiam esse potest, quod, qui hos Reges secutus est *Bela Tertius*, omnes fere illorum numos, ob lucrum Camerae, conquiri, & in novas suas monetas, pro more sui temporis, refundi, conflareque forsitan jusserit.

§. XVI.

Monetæ arg. BELAE III. ab Anno 1174 ad 1196.

I. Angelus hasta confodiens draconem.

In averfa est sola Epigraphe: X BELAE REG. postrema litera G in medio numi expressa. Legendum est + *Bela Regis.* intellige: *Moneta. Univ. Pest.* Vid. Tab. II. N. 43.

Tab. II.
N. 43.

Sub hoc primum Rege in monetis hungaricis cœperunt exprimi imagines Sanctorum. Secutus est hac in re *Bela III.* exemplum aliorum sui temporis Principum Christianorum. In pecunia Imperatorum Orientis observatur primum effigies *Christi* sub *Michaele I.* vel altero hujus nominis circa annum Chr. 811—836. *Deiparae* autem sub *Joanne Zemisce* 969—975. *Sancti Georgii* sub *Alexio I. Comneno* 1081—1118. *S. Eugenii* sub *Manuele I. Comneno* 1143—1188. *Angeli* sub *Isaacio Angelo* anno 1185—1195. id est tempore *Bela III.* Regis Hungariae. *S. Demetrii* sub *Theodoro Duca*, qui circa annum 1228. *Thessalonicae Imperii Sedem* fixerat, *S. Michaelis Archangeli* sub eodem. In proposito *Bela III.* numulo est *Michael* Archangelus draconem confodiens, eadem prope forma expressus, qua est in Sigillo authentico Capituli *Veszprimiensis*, & qua olim forma in *Basilica Veszprimensi.* depictus colebatur.

2. Rex

2. Rex coronatus sedens d. sceptrum, s. globum crucigerum.

Aversa partis aream sola epigraphæ occupat, BELA REX. literis in tres ordines distributis. *Univ. Pest.* Vid. Tab. II. N. 44.

Tab. II.
N. 44.

Etiam in bulla aurea Belæ III. quæ ex diplomate anni 1195. pendebat, antica exhibet Regem coronatum sedentem cum sceptro liligero in dextra, & globo crucigero in sinistra manu. Aversa vero nudam epigraphen habet literis ad eundem modum, ut est in numulo nunc descripto, per tres ordines dispositis SIGILLVM BELE. Ectypum bullæ hujus communicavit Abbas, & Can. PRAY in Manuscripto suo de Sigillis Regum, & Reginarum Hungariæ.

3. BELA REX. In medio Scutum, cruce patriarchali insignitum.

Tab. II.
N. 45.

In aversa parte substructio quædam (Aram existimo, sed quæ in hoc nostro ectypo non rite discernitur, nisi imago invertatur) insitit quinque fulcris, infra quæ cernitur lunula inter binos globulos. Supra vero est crux inter duos globulos, & binas Stellas. *Ibidem* Tab. II. N. 45.

Hæc moneta inter hungaricas est prima, in qua occurrit crux patriarchalis, Regni Hungariæ insigne, scuto triangulari inscripta. Ceterum si *Felmerum*, qui hunc numulum *Belæ II.* vel *III.* esse conjectat, excipias, alii præeunte Ill. Franc. *Carolo Palma*, potius *Belæ Quarto* adscribunt, propterea quod in ipsis adeo Sigillis crux ejusmodi in Scuto heraldico Hungariæ non prius, quam sub *Andrea II.* Hierosolymitano, *Belæ Quarti* patre, hætenus inventa sit. Mihi tamen hic numulus *Belæ Tertii* esse videtur, quia *Bela III.* in suis argenteis monetis, præter morem aliorum primæ Periodi Regum, sese diserte *Quartum* profitetur, modo nota numerali suo nomini adjecta, modo ipsum *Quartus* vocabulum addendo, ut *sequ. Capite* observabimus. Quid quod crucem duplicem, vulgo Patriarchalem, in ipsis adeo Sancti *Stephani* denariis quibusdam jam supra vidimus, utut nondum scuto formæ heraldicæ impressam.

4. Caput coronatum, ad humeros fere expressum.

BELA. Literis intra crucis in medio posita; angulos inscriptis. Cruci superponitur circulus, in quo R & quatuor globuli. *Cessetis.* Vid. Tab. II. N. 46.

Tab. II.
N. 46.

Tam forma literarum, quam typus Capitis, & crucis, temporibus Belæ III. magis, quam priorum id nominis Regum, convenit.

5. BELA. Literis, intra crucis in medio, sitæ brachia exsculptis, extremitates ejusdem crucis majoris junguntur cruculis minoribus.

In aversa parte, circulus, in cujus medio litera R. *Numulus æreus.* *Univ. Pest.* Vid. Tab. II. N. 47.

II. 257
Tab. II.
N. 47.

Situs literarum epigraphes hic est, utraque ABEL ac BELA legi possit. Similem areum numulum *Abelis*, inter Danicos editum esse a Th. *Bircherod* in specimine, rei monet. vet. Danorum p. 97. memini ante complures annos *Danielem Cornidesium* mihi perscripsisse.

6. BELA REX. * Effigies Regis in throno arcuato sedentis coronati, cum sceptro crucigero in manu sinistra.

† MONETA REGIS P. HUNGARIA. Cruz lata æquilatera, corollæ superposita, cum 4. Stellulis intra crucis ejusdem brachia. *Univ. Pest.* Vid. Tab. II. N. 48.

Tab. II.
N. 48.

Hoc numulo alter antiquior, in quo vocabulum HUNGARIA occurreret, nondum, repertus est. An corollæ circa medium ex ipsa pendeat cruce, ut nonnulli asserunt, præsentis numuli typus non sat aperte prodit. Epigraphæ † *Moneta Regis Pro Hungaria* indicare videtur, cufas fuisse a Regibus nostris eodem tempore, alias quoque monetas pro aliis provinciis, ad coronam Hungariæ pertinentibus; exempli causa *pro Slavonia*. Reipsa enim existant Numi cum epigraphæ hæc: MONETA REGIS P. SCLAVONIA. Quos tamen primum sub Carolo Roberto sub initium secundæ Regum Hung. Periodi recensebimus; ut ut horum aliqui jam ante Carolum signati fuerint. Fieri potest, ut præsens numulus non ad *Tertium*, sed ad

Quartum Belam pertineat, quoniam, uti alio loco dicemus, Numi pro *Sclavonia* vix ante hunc Regem signari cœperunt.

§. XVII.

Moneta *EMERICI Regis* ab 1196. ad 1204.

† MONETA REGIS HVNGARIE. In medio Corona regia.

E. R. Caput coronatum imberbe. *Den. arg. Musei Klimonia-*

Tab. II. ni Quinq̄ Eccl. Vid. Tab. II. N. 49.

N. 49.

Regis hujus Numi adeo hodie rari sunt, ut præter hunc nullus alius notus sit. Immo de hoc etiam, sitne *EMERICI* Regis, an potius *ELISABETHAE* Reginae? disceptatur. Literæ enim E & R utramque admittunt interpretationem, & vultus imberbis æque feminae, ac viri esse potest. Præterea coronæ in antica depictæ forma, ipsaque denarii fabrica ætatem *Caroli Roberti*, & *Ludovici I.* hujusque matris *Elisabethæ* spirare videntur. Accedit, quod Rex *Emericus* *Henricum* sese appellet in bulla aurea, per *Cl. Schwartzum* Introd. ad *Diplom. Hung.* edita *Tab. I. Fig. 4.* Sed quamquam hæc ita sint, non desunt tamen rationes, quibus hic Numus *Emérico* Regi vindicari possit. Nam primum anticæ partis inscriptio diferte loquitur hanc monetam esse *Regis Hungariæ*, non vero Reginae, & parte altera nihil certi occurrit, cur vultus Capitis coronati feminae censendus sit potius, quam viri imberbis. Igitur sigla E. R. verisimilius in hoc denario *Emericum Regem* quam *Elisabetham Reginam* significant. Nec enim hic Rex in omnibus documentis perinde, ac in cit. bulla aurea *Henricus*, verum etiam in quibusdam *Emericus* scribitur, uti videre licet in iis, quæ apud *RR. Kato* *na* T. IV. *Reg. Hung.* p. 502. & seqq. occurrunt. Adde: Numum hunc, quod ad Caput, & nomen, titulumque, initialibus dumtaxat literis expressum, attinet, non multum ab *An-*
Area II. fratris *Emerici*, denario mox describendo.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

Numi Regum Sæculi XIII.

§. XVIII.

Monetæ ANDREAE II. Regis, ab Anno 1205—1235.

LADISLAUS III. quoniam ab obitu EMERICI patris sui paucos supervixit menses, eosque fere extra Hungariam, dubium est, an ullas signaverit monetas. Mater *Constantia* infantem ad Leopoldum Austriae Ducem subduxit metu ANDREAE, qui mortuo Infante regio coronatus, diuturnum habuit regimen, multosque procul dubio feriundos curaverit Numos, ex quibus tamen paucos admodum habemus superstites. Binos hoc loco sistimus diversi typi, nempe

I. A. R. Protome Regis coronati, pectore tenus.

In averfa: stans agnus cum vexillo crucigero. *Den. arg. e*
 Museo Exc. Com. Joan. Nep. ESZTERHÁZY. Vid. Tab. II. N. 50.

Tab. II.
N. 50.

Siglae A. R. legendæ sunt ANDREAS REX. Quo nomine non *primus* utique, sed *secundus*, vulgo *Hierosolymitanus*, post suum e Palaestina reditum appellatus, intelligi debet. Nec enim præsens moneta quidquam commune habet cum iis, quas *Andreas I.* Sæculo XI. cudi fecit. Agnus vexillifer in hoc denario symbolum est Dominicæ Resurrectionis, cujus ob venerationem mysterii Rex *Andreas II.* ad sacram expeditionem profectus erat. Apud Gallos monetæ, Paschali idgenus *Agna* signatæ, vocabantur *Agnelli*, & earum origo referabatur ad *S. Ludovicum IX.* nostris Regibus *Andream I^{mo}* & *Belæ IV^{to}*. Synchronum, in historia bellorum, pro recuperatione Terræ Sanctæ gestorum, notissimum. De hac origine nullum videtur dubium spectatis verbis unius Edicti monetæ de die 22. Jan. 1310. *Le Blanc* e Regio Tabulario Parisino producti, quæ sic habent:

R. 2. Agnells

Aguelis que nous faisons forger comme au temps de S. Louis pour XVI. sols. &c. Sed monetæ Ludovici IX, hujusque Successorum Philippi IV. Ludovici X. Caroli IV, Johannis, & Caroli VI. Regum Franciæ, imagine Agni signatæ, aureæ erant; nostri vero Reges Andreas II. Bela IV. & paullo serius Carolus Robertus, Agnum in argentea dumtaxat monetâ suâ expresserunt a).

2. + ANDREAS REX. Figuræ loco in medio Denarii sunt Literæ A B C in orbem dispositæ.

In averſa, perigraphes locum occupant globuli. In medio
Tab. II. Numi Castellum cum tribus curribus. Den. arg. Musei Klimoniani
N. 51. *Quinque Eccles.* Vid. Tab. II. N. 51.

Cum in hoc Numo literæ ABC non in una ferie locatæ, sed in orbem dispositæ sunt circa medium, variis, ut vario accipi possunt ordine, conjecturis, & interpretationibus præbent idcirco locum. Binas libet adducere ex Literis, quas bonæ memoriæ Daniel Cornides multis abhinc annis ad me dederat. Priores ex Transylvania anno 1779. in hæc verba scripsit: „Mitto tibi hujus generis typum, ut eo facilius de re omni possis existimare. Olim putabam Belam, Colomanum, & Andream, filios videlicet *Andreas II.* literis BCA designari, idque eo magis, quod Bela, Colomanusque, vivente adhuc patre, ille Hungariæ, hic Haliciæ Rex fuerit inauguratus, tertius vero filius Andreas magnum quodpiam itidem sibi potuit polliceri. Quarto Regis *Andreas II.* filio *Stephano* locus in hoc Numo esse non potuit, quippe posthumo. Nugis his meis calculum suum adjecit Celeb. *Jochimus in dem neueröfneten Münz Cabinet P. II. p. 330.* Nunc longe aliud mihi sedet. Quid ipse de litera-

a) Aurei Franciæ *Agno* signati videri possunt in Ducangii Glossario ad Scriptores. mediz; & infima latinitatis voc. *Moneta.* Ubi in Tabulis æneis depicti exhibentur.

terarum BCA significatione censeas, fac sciam.“ — Alteram interpretationem aliis literis haud multo post indidem ad me datis ita complexus est: „Literis ABC in orbem positis, quæ in area partis averſæ nonnullorum Andreæ II. denariorum viſuntur, nomen Præfecti monetarii, itemque Loci percuffæ monetæ designari conjicis. Libenter equidem tuo te patior abundare ſenſu: mihi tamen longe videtur probabilius, tres illas primas Alphabeti latini literas, cœu probitatis argenti ſignum quoddam, ut paſſim alibi, ita & in Hungaria fuiſſe adhibitæ. Fidem opinionî meæ facit Tilemannus Frieſen in Münzſpiegel L. III. Cap. XI. ubi hæc legas: *in dieſer Zeit iſt von Kayſer Heinrich dem andern Biſchoff Meinhard zu Würtzburg die Münzgerechtigkeit gegeben, und ſonſt Veränderung in den Pfennigen geſchehen, daß dieſelben ſo dünne nicht mehr, ſondern etwas kleiner, und dicker, an etlichen Orten das ABC geſchlagen.* — Hac igitur Cornideſii opinionẽ poſteriore, ABC in hoc denario eſt ſignum probitatis argenti. Quod ſi eſt, quidni liceat porro conjeſtare, an non ipſe quoque gradus probitatis exprimatur hiſce literis? quinam id vero? ſcilicet ABC interpretando *Ad Belæ Conſtitutionem*, vel *Argentum Belæ Combutionis*. Nam Rex *Andreas II.* in ſuo annõ 1222. Decreto Article 32. præcipit, ut illo anno denarii ſui tales cuderentur, quales erant tempore *Belæ Regis*, id eſt, ſi *Belam Primum* intellexit, quemadmodum intellexiſſe vulgo creditur, *ex puriſſimo argento*. Probationem argenti vocabant *Combutionem* illa ætate. Qua de re agetur Capite ſequentẽ. Sed utrum denarii *Andreas II.* literis ABC notati reapſe puriſſimo conſtent argento, cum ad manum non ſit, in quo periculum faciam, non habeo quod affirmem. Id conſtat, ſub hoc Rege multos in rem monetalem abuſus irrepſiſſe, donec Judæi & Iſmahelitæ a Præfecturis Camerarum ſerio excluderentur, multasque deterioris notæ monetas turpis lucrî cauſa procuſas fuiſſe.

His conjecturis, quandoquidem nihil adhuc de vera literarum ABC. in hoc Numo significatione adduci potuit, quod omni ex parte satisficiat, unam insuper, quæ forte verisimilior apparebit, adjicere liceat. Tres hæ literæ hoc situ sunt, ut etiam pro BAC sumi possint; atque sic sumptas nunc interpretor BACH, vel BACS, Oppidum sede quondam Episcopali illustre, locum procius præsentis monetæ. Favet huic interpretationi utcunque hæc observatio, quod in Decreto Caroli Roberti mentio fiat antiquorum denariorum *Pachienſium* his verbis: „ & quod universos *denarios antiquos*, aut Viennenses grossos, tam Boëmiales, quam *Pachienſes*, & alios cujuscunque formæ extent — — in formam denariorum nostrorum redigi facere teneantur.“

De Numis *Andree II.* ex ære Cyprio signatis, agetur post descriptos *Belæ IV.* Numos æreos. Numismatis vero aurei, pro ELISABETHA *Andree* hujus filia recentius procius, descriptionem, ad finem præsentis Capitis rejicere visum est.

§. XIX.

Monetæ BELAE IV. Regis, ab Anno 1235—1270.

I. VNGARIE. Rex coronatus sedens d. globum crucigerum, s. crucem longam, seu sceptrum crucigerum.

+ REX BELA QUARTVS. In circulo Agnus capite nimbo cruce longam dextro pede sustinens. *Den. arg. Univ. Pest.*

Tab. II. N. 52. Vid. *Tab. II. N. 52.*

Ex omnibus non primæ tantum, verum & secundæ Periode Regibus Hungariæ hic unicus est, qui in moneta sua, quotusnam esset ejus, quod gerebat, nominis, aperte exprimi voluit, permagno legentium commodo; nec enim disceptationi locus relinquitur ad quotum Belam præsens denarius pertineat, cum in eo diserte le-

gatur

gatur **QVARTVS**. Agnus paschalis in Denario *Andrea II.* ut vidimus, vexillifer est, in hoc *Bela IV.* crucifer; nulla enim lacinia de cruce pendula isthic observatur. Inter liberas, regiasque Hungariæ civitates reperio binas, in quarum sigillis idem agnus cum vexillo representatur, Trenchinium nempe, ac Debrecinum. Vid. *Cerographia Hung. Tab. IV. N. IX. & N. XXIV. p. 171. & 189.*

Similem huic nostro Denarium *Bela Quarti* edidit & *Joachim* cum nonnullis observationibus in *Supplemento ad Groschen Cabinet P. I. p. 335. Tab. XXIV. N. 17. & P. II. p. 328.*

2. Nulla epigrapha in antica. In medio autem Gryphus gradiens.

In averſa: + MONETA BELE REGIS IIII. Numerus hic IIII. in medio est inter astrum desuper, & lunulam crescentem infra, duosque globulos in lateribus. *Obolus argent. Klimonian. Quinque Eccl. Vid. Tab. II. N. 53.*

*Tab. II.
N. 53.*

Opinione *Felmeri* apud *Joachim I. cit. P. II. p. 26.*

Gryphus Ducatum Styriæ, stella, & luna Bosniam, provincias sub Rege *Bela IV.* adquisitas, indicant. Mirum, si jam *Bela IV.* res a se gestas in Numis monetæ usitatæ exprimere cœpisset. Verum constat, insigne Ducatus Styriæ Pantheram esse coronatam, flammam eructantem, additisque capiti cornibus Tauri horridam. Scutum, Panthera hujusmodi insignitum, *Aquilinus Julius Cæsar* præfigit suis *Animalibus Ducatus Styriæ*, adjectis hisce versibus:

Styria, Alexandri Pantheram emblema Monarchæ,

Fert clypeo, Styriæ sceptrum Monarcha tenet.

Arma parit, ferri mater, sibi cornua Tauri

Hostibus iratis, illa sit ira, suis.

Præterea stella, & luna, etsi occurrant in Sigillo majestatico *Bela IV.* quod *Ad. Kollar* in libro de *Jure Patronatus Reg. Hung. p. 42.* edidit, non tamen inter ceteros Regnorum titulos invenitur *Bosniæ* mentio, quia nempe: signa hæc non ita sunt *Bosniæ* propria, ut non alio
etiam

etiam sensu in Numis, & Sigillis adhiberi possint. Quoniam ergo, inquis, sine in hac Belæ IV. moneta Gryphus est? Ajo: Sæculi morem fuisse, ut in monetis alia inter signa sæpe etiam animalia diversi generis, vera & fabulosa, exprimerentur, Agni, Gryphi, Sphinges, Dracones, Leones, Aquila, Columbæ &c. nullo certo sensu, sed causa varietatis tantum, quoniam illis temporibus quovis fere anno novam placuit signare monetam, veteri abolita, propter Camerae lucrum, de quo nobis in hoc opere alibi agendum erit.

3. + REX. BELA. K. Caput Regis coronatum, pectore tenus.

Tab. II.
N. 54.

In averfa sine inscriptione Aquila, an Columba? incertum.

Obolus arg. Univ. Pest. Vid. Tab. II. N. 54.

Laudatus *Felnerus* apud *Joachim* l. cit. P. II. p. 23. præsentem numulum largitur *Belæ Secundo*, duabus de causis, primum, quia nomini *Belæ* jungitur nota quædam, similis literæ H, quam esse numerum romanum II. suspicatur: dein quia Regis vultus in hoc numulo juvenilis est, qui propterea nec *Belæ Tertii*, nec *Quarti* esse potest, sed solius *Belæ II.* qui anno ætatis suæ vicesimo obiit. Utrumque tamen criterium fallax est; nam quæ nota nomen *Belæ* subsequitur, non H est, sed inversum K pro Q ad significandum *Quartum* verisimiliter adhibitum. Vultus autem juvenilis indicio est, hunc numulum primis *Belæ Quarti* annis proculsum fuisse. Adde fabricam hujus monete, spectatis figuris, longe commodiorem esse, quam ut *Belæ Secundi* temporibus congruat. Nimirum quoque est, quod idem *Felnerus* asseverat, aquilam, in averfa exstantem, priscorum Hungariæ Regum insigne fuisse, quamvis id auctoritate *Bonsinii*, qui Dec. 2. Lib. 9. scribit, *Carolus Robertus* Struthione pro aquila usum fuisse, firmare videatur. Certe Sigilla Regum primæ Perîodi minime id offendunt. In monetis autem ut nonnunquam tempore *Belæ IV.* usque ad *Carolus Robertus* avest compareant, ad gentilitia tamen Regum insignia tam parum pertinere videntur.

videntur, quam alia, quæ in aliis eorundem Numis occurrunt, animalia, de quibus paullo ante dictum est, pro arbitrio dumtaxat adsumpta fuisse.

4. Nulla epigraphe. In medio ales expansis alis.

In averſa est eadem figura, sed introcuſa. *Numulus argenteus bracteatus Comitum FEſTETICS.* Vid. Tab. II. N. 55.

Tab. II.
N. 55.

Effigies alitis per omnia ſimilis illi, quam in præcedente moneta vidimus, cauſa eſt, cur & hunc bracteatum numulum, licet omni deſtitutum inſcriptione, inter monetas *Belæ Quarti* recenſere viſum ſit.

Primum bracteati cavique numuli hungarici exemplum produximus Cap. præced. §. XIII. in moneta *Belæ Secundi.* De origine bracteatorum, cavorumque idgenus numorum variant ſententiæ. Tilmanus Friſius in laudato Speculo Monetali Lib. 3. Cap. 3, & 4. audet affirmare, hoc monetæ genus jam ſub ipſum æræ Chriſtianæ initium quibusdam Hiſpaniarum populis fuiſſe familiare, & ad Gothos, Slavos, Germanosque Sæculo VI. & VII. propagatum eſſe. Teſtes nominat Strabonem, Methodium, Procopium, Caſſiodorum, apud quos tamen nihil omnino huc pertinens reperire eſt.

Alii bracteatos, cavosque hujus generis numos in Suecia, regnante *Biorno*, ſub finem Sæculi VIII. ortos, inde in Daniam Sæculo IX. ac per Germaniam Sæculo X. diſfuſos arbitrati ſunt. Vid. *Hiſtoire & Memoires de l'Academie des Inſcriptions, & des belles lettres Tom. XXIII. p. 212.* Chriſtophorus *Olearius* hoc argumentum pertractans, in *Iſagoge ad Numophylacium bracteatorum*, ſic ſcribit: „Quando hi Numi primum fuerint percuffi, nullibi certum colligere licuit tempus. Ex Numis ipſis hætenus obſervatum, jam *Othonis* tempore tales fuiſſe formatos.“ Intelligit Auctor hoc loco Magnum *Othonem* Germaniæ ab anno 936. ad 973. Imperatorem, conſentitque *Sperlingius* initia idgenus bracteatorum non poſſe ul-

tra Othonem Magnum promoveri. Vid. *Ejusd. Epist. de Num. bract. orig.* Qui, tamen, & cum illo *Ludwigius*, hisque recentior *Adauctus Voigt* fatentur, ne unum quidem ex hoc bracteatorum genere hactenus innotuisse, quem certo constat *Othonis Magni* ætate, aut sub finem Sæculi X. aut saltem circa initium Sæculi XI. fuisse procursum. Igitur e sententia *Sperlingii*, vix hæc moneta in Germania ante Sæculum XII. invaluerit. Quos enim *Olearius* Sæculi XI. esse arbitrabatur, eos omnes non dubiis indiciis *Otho Sperlingius* ad Sæculum partim XII. partim XIII. immo & XIV. ac XV. reduxit. Ceterum quod ad XI. Sæculum attinet, post inventos in Abbatia *Gengebachienfi* anno 1736. veros idgenus bracteatos Imperatorum Germaniæ *Henrici II.* & *Conradi II.* nec non *Veneri*, his Imperatoribus coævi Episcopi *Argentoratensis*, Numos, dubitare non amplius licet, quin usus *bracteatorum* in Germania jam circa ipsum Sæculi XI. initium vigerit. Numos nunc memoratos cum observationibus *Schoepffini* vide sup. cit. *Tomo XXIII. Actorum Parisiensium* p. 212.

§. XX.

De monetis ex ære Cyprio signatis sub Regibus ANDREA II. BELA IV. STEPHANO V.

Agendum nunc est de peculiari Numorum *cupreorum*, in prima Regum Periodo, Sæculo XIII. signatorum, genere, quorum ingens hodieque superest numerus. Magnitudo, ac figurarum typus, qualem *Tab. II. N. 56. & 57.* oculis subjicimus, constans est in omnibus, nempe duo Reges coronati, sedentes cum Sceptro liligero in dextra, & pomo crucigero in sinistra, unam Numi partem occupant, alteram vero Icon *Mariana*, quam talem esse, nisi constans itidem perigraphæ: +SANCTA MARIA+ doceret, ob summam figuræ deformitatem, vix ullus crederet. Non minor est ruditas, ac barbaries in figuris Regum, & characteribus inscriptionum, ad eorundem

dem latera conspicuarum, quæ sæpe in aliis aliæ reperiuntur, ac in multis quidem tam confusæ, ut ægre possint literarum elementa discerni, ex quibus nomina amborum Regum erui oporteret. Orbibus sunt non omnes planis, nam occurrunt etiam parte una convexi, altera concavi ad modum græcanicorum mediæ ævi Numorum, qui *Caucii*, *Scyphari*, vel etiam *Squifati*, ab exteriori forma sua, nuncupati fuerunt. — Vulgus illiteratum Turcicas esse monetas, quibus Majores sui Sæculo XVI. assueverunt, primo ad spectu opinatur; doctiores formam in iis Byzantinorum agnoscunt, sed, postquam in compluribus nomen *Belæ Regis*, non abruptum veluti in proposito *Tab. II. numismate 56.* sed integre scriptum detexerunt, legeruntque, citra omnem jam controversiam cupreas hujus generis monetas pro hungaricis habent, quæ tempore *Belæ Quarti*, cum filio *Stephano* regnantis, cusæ, signatæque fuerunt.

Exstant enim reapse, & non paucas propriis vidi oculis, in quibus REX BELA in dextro, & REX STS. in sinistro margine, juxta Reges in throno sedentes, distincte legitur. Compendio STS. indicari *Stephanum* facile intelligitur. Quocirca mihi nullum est dubium, quin etiam hæc numismata ærea, quæ hic *Tab. II. N. 56.* & *57.* depicta exhibemus, eosdem Reges *Belam IV.* hujusque filium *Stephanum V.* Regni consortem repræsentent, ut ut in priore scriptum esse videatur a dextris REX REA a sinistris REX STS. in posteriore autem a dextris CP AL. a sinistris CN & lunulæ quædam vario situ. Quæ non aliud sunt, quam menda rudissimi, atque ut suspicor, græci incisoris. In aliis similibus Numis observavi etiam alterius partis epigraphen, non rite expressam, veluti SANCTIA pro SANCTA, & in uno SNRATRA pro SANCTA MARIA. Testor nihilominus, me, utut permultos hujus generis Numos (nam Pestinum præcipue, ac Buda iis abundat) manibus oculisque pertractaverim, ne unicum tamen deprehendisse, in quo ad imagines

duorum Regum sedentium distincte sculptum apparuisset, hinc R ∞ A. inde vero RE ∞ B. quibus procul dubio siglis indicaretur *Rex Andreas, Rex Bela*. Quas tamen siglas adesse in isto, qui apud *Joachim* in Museo Grossorum (*Groschen Cabinet* 2. Band. Tab. XXXVI. N. 4.) editus est, & ipse *Joachim* ibid. pag. 648. affirmat, & alius quidam in Viennensibus Indiciis (*K. K. privilegierte Anzeigen* II. Jahrgang XIII. Stück 1772. p. 97.) confidenter asseverat, eaque de causa uterque aliis persuadere nititur, primum cupreæ hujusmodi monetæ, adeoque simul iconis Marianæ, in eadem exsculptæ, Auctorem fuisse non *Belam Quartum*, sed hujus patrem *Andream II. Hierosolymitanum*. Quam quidem sententiam citra omnem tergiversationem amplecterer, modo præter Joachimicum, in quo, uti depictus *l. cit.* proponitur, literas quidem video a dextris A ∞ CA, a sinistris vero RC ∞ B. non tamen, uti prætenditur, hinc R ∞ A. inde RE ∞ B. modo, inquam, præter hunc alius ex hoc genere mihi innotesceret, in quo vel hæc siglæ, nullis aliis interceptæ, apparent, vel nomen *Andreas* integre, veluti *BELAE* nomen in quibusdam, exprimeretur. Donec vero tale numisma producat, communi adhærere malim opinioni, quam & Ill. Episc. Franc. Car. PALMA quondam sequebatur, hæc in suo Heraldicæ Regni Hung. Specimine p. 50. scribens: „Si Cimeliis, inquit, quæ mihi videre, accuratiusque licuit perlustrare, fides, primus omnium in domestica Periodo effigie Mariana insignis apparet *Belæ IV.* Numus. Est ille formæ lenticularis, operisque rudissimi. Parte altera *Belam* Regem cum *Stephano* filio refert; altera Deiparam Virginem, quæ dextra sceptrum, diligenterum, sinistro autem sinu, quantum ego quidem assequor, divinum puerum sustinet, cum epigraphe *Sancta Maria a)*. Authore iconis hujus *Belæ IV.* dici possit, an secus; non ego

a) Effigies Deiparæ in omnibus his, quos vidi, Numis est sine Jesulo, uti etiam in monetis byzantinis medii ævi.

ego hic jam disputo: illud certum, Numum hunc illius in divinam Matrem pietatis luculentissimum esse monumentum. " Eodem hoc libro Illustr. hic Auctor Samuelem *Timonem*, & alium quemdam Cerographiæ Hung. Auctorem, qui imaginem Deiparæ jam sub divo Rege *Stephano* non in vexillis modo, signisque militaribus, verum etiam in Numis fulsisse, & quidem sub Sancto *Ladislao* jam in aureis etiam rutilasse asseruerunt, refellit.

Quæri solet præterea, quas causas habere potuerint sive jam *Andreas II.* sive post hunc *Bela IV.* cupreas procudendi monetæ, signandique hujuscemodi imaginibus. Si de *Andrea* sit sermo. Rex hic post suum ex Palæstina reditum rationes ærarii sui adeo perturbatas invenit, ut datis ad summum Pontificem literis questus fuerit, suos thesauros per absentiam ita fuisse direptos, ut nec annorum quindecim spatio quavis adhibita diligentia reparari posse speret a). Hæc igitur prima potuit esse causa inducendæ pecuniæ cupræ ob argenti signandi inopiam. Altera vero, studium forte imitandi hac in parte Imperatores Orientis, quibus adfinitate jungebatur. Secum enim adduxerat *Mariam*, Theodori Lascaris filiam, quam *Belæ* primogenito suo despondit. Ex eadem imitatione procedere poterat, cur in his sat magni voluminis Numis parte una suam, sui que filii Regis junioris, altera vero Deiparæ Virginis effigiem esse voluerit. Certe omnia in his monetis imitationem consuetudinis byzantinæ eorum temporum redolent, ipsum æs cyprium, magnitudo Numi, forma modo plana, modo lenticularis; effigies duorum Principum simul regnantium, ornatus regius unionibus distinctus, totius denique picturæ modus artificem græco-barbarum spirat, diversum certe ab illo, qui pro argenteis *Andrææ*, & *Belæ* monetis typaria paraverat. Quæ vero causæ *Andream II.* inducere poterant

ad

a) Vid. KATONA T. V. Reg. Hung. p. 299. seqq.

ad signandas hujus generis ex ære monetas, iisdem, aut similibus causis reapse hujus filium Belam IV. inductum fuisse, ut cusionem cuprearum idgenus monetarum permetteret, aut juberet, credere licet, præcipue si id post illatas a Tartaris Regno Hungariæ clades factum esse cogitemus. Necessitas impulerit, ut argenti defectus ære Cyprio suppleretur. Græcum in hoc morem imitari uxor græca persuaserit: fors & hoc illius datum est nomini, ut *Mariana icon* imprimeretur novæ monetæ cuprææ, & parte altera filius Regni confors, post similtates, ac discordias sibi per matrem conciliatus, secum in eadem moneta effigiaretur. Sed, quicquid sit, Numi superstites, id quod nullis aliis monumentis consignatum est, certos nos reddunt; tempore *Belæ IV.* cupream monetam apud Hungaros in usu fuisse, nec enim credibile est, hos Numos illa ætate solius memoriæ causa, missilium instar, fabrefactos fuisse. Ceterum, qui *Belam IV.* secuti sunt Reges, a cusione cuprearum monetarum, abstinuere.

Numophylacium R. Universitatis Pestiensis possidet Numisma unum argenteum, forma, modulo, typo cupreis numis, de quibus nunc egimus simile, sed, ut mihi videtur, manu recentiore fufum, ex argento admodum impuro.

§. XXI.

Obulus arg. STEPHANI V. Regis, ab Anno 1270, 1272.

Rex coronatus sedens d. globum crucigerum, s. sceptrum in cruculam desinens. In area tres stellulæ, & sigla K. *l. Supp. 2/139*

*Tab. II.
N. 60.*

In averfa, Numi medium occupat epigraphe: STEPHAN REX. & quatuor rosæ. *Univ. Pest.* Vid. Tab. II. N. 60.

Similem numulum argenteum *Feln rus* non *Quinto*, sed *Tertio Stephano* tribuit, binis de causis, quod nempe fabrica numuli

Stephano

Stephano Quinto vetustior appareat, quodque tres illas, quæ circa Regis effigiem videntur, stellulas ad gentilitia Agnetis Austriacæ, Stephano Tertio nuptæ, insignia pertinere existimat. Sed hoc alterum nullo probari posse documento, ipse *Joachimus*, numuli Felmeriani, & observationis ejusdem editor, notavit *cit. Supplem. P. II. p. 27.* Quod vero ad fabricam hujus monetæ attinet, pro *Quinto* magis, quam *Tertio* Stephano criterium esse potest. Nam & Regis effigies, & literæ nominis tam commode in hoc numulo exprimentur, ut verisimile non sit, artem monetariam in Hungaria jam sub Stephano *Tertio* istum attigisse gradum. Stellulæ in area anticæ, perinde ac rosulæ in averfa, literis Nominis Stephanci additæ, arbitraria sunt ornamenta, cruculis, quibus antea spatia in Numo vacua repleti solebant, substituta. Sigla K. indicat *Kremnicium*, signatæ monetæ locum, quæ nunc primum, deinceps vero, in secunda ac tertia Periodo sæpissime in monetis hungaricis comparebit. Exstat apud Car. *Wagner* P. I. Analect. Scepuf. p. 191. privilegium anni 1271. quo *Stephanus V.* permittit, ut nova sua moneta esset *combustionis quintæ*, id est, ex argento, quinta parte cupri temperato.

§. XXII.

Monetæ LADISLAI Chuni, Regis ab Anno 1272—1290.

I. LAZLA. Singulis literis per unam stellulam, vel flosculum dispunctis. In medio Avis, columba forte potius, quam Aquila.

In *aversa*: Quadrupes animal, incertum cujus generis. Infra quod stella, & in latere circellus, vel globulus. *Obol. arg. Klimon. Quinque Eccl.* Vid. *Tab. II. N. 61.*

*Tab. II.
N. 61.*

Epigraphe hujus numuli LAZLA est hungarica pro LADISLAVS. Hoc nomen sæculo XIV. Hungari scripsere LACZLO, uti ex P. II. Chronici Thurocziani colligere licet, ubi LXXVII° Capiti

piti hic titulus præfigitur: *De coronatione Regis Ladislai Quarti, filii Regis Stephani Quinti, qui KWN LACZLO dictus.* Constat Literam A in multorum vocabulorum pronunciatione sono ad O accedere apud Hungaros; igitur scriptum in præfente numulo LAZLA pronuncians videtur LAZLO, idem quod LADLAVS in antiquioribus, quas præc. Cap. descripsimus, monetis, ubi de usitata literæ D & Z permutatione dictum est. Exteris etiam Scriptoribus interdum *Lazlaus* pro *Ladislao* usurpatur. Ex. c. In Chronico Neoburgensi ad *Annum 1161. & sequ. de Ladislao II. Hungariæ Rege* sic scriptum est: *Lazlaus frater defuncti Regnum invadit.* Et post pauca: *Lazlaus obiit n).*

Sed, quid causæ est, quod præfens numulus *Quarto* potius *Ladislao*, cognomine *Chuno*, quam vel *Secundo*, vel *Tertio* adscribens videatur? Nempe priores illi duo, vix degustato Regno, e vivis excessere, ideoque dubium esse potest, an illorum nomine Nummi aliqui procusi fuerint; Ladislaus vero Chunus annis 17. & paulo amplius regnavit. Deinde operis ratio, quæ in hoc nostro numulo elucet, Chuni potius, quam cujuscunque alterius ex prima Periodo Ladislai ævum sapit. Alitis figura simillima est ei, quam *Bela IV.* Ladislai Chuni avus in nonnullis monetis suis habet. — *Felmerus* apud *Joachim* l. supr. cit. flosculos cum stellulis, quibus epigraphe LAZLA interpungitur, pro liliis habet, putatque iis designari nexum Ladislai Chuni cum Domo Andegavensi ob connubium *Elisabethæ*, ex *Carolo I.* utriusque *Siciliæ* Rege, & *Beatrice* *Provinciæ*, & *Forcalqueri* in *Gallia* Comite, progenitæ.

Quam conjecturam si *Felm.ro* licuit formare ex meris literarum per stellulas, & flosculos interpunctionibus, an non potiori jure affirmare licebit animal illud quadrupes ignotum, quod in parte averfa medium hujus numuli occupat, itidem heraldicum esse, *Leonem*

nem

a) Vid. *Chron. Neob.* apud *Pez* T. I. *Scriptorum Austriæ*,

nem scilicet *Cumanum* ruditer effictum. *Cumania* enim, vetus Hungaricæ provincia, pro armis suis Leonem habet erectum inter stellam, & lunam, teste Petro de Rewa *Monarch. & S. Coron. Centur. XII.* & Auctore Cerographiæ Hung. p. 61. Habuit vero Ladislaus IV. matrem Cumanam, rebusque Cumanorum adeo delectabatur, ut *Chunus*, sive *Cumanus* vulgo fuerit appellatus. Opinioni huic favore videtur, subjecta Quadrupedi animali stella, & ad lacus quidpiam lunæ plenæ non absumile.

2. REX LADISLA. Caput Regis coronatum.

In averfa parte: Angelus hasta confodiens Draconem, in area B. *Obolus argent.* editus ab Joachim T. II. Grofchen Cabinet Tab. XXXVI. N. 2. & descriptus *ibidem* p. 264. *seqq.*

Typum Angeli, sive Michaëlis Archangeli, hasta Draconem confodientis vidimus in uno ex numis *Belæ III.* qui hic Tab. II. N. 43. depictus est; nunc igitur altera jam vice in monetis hungaricis hic Sanctus hac forma recurrit. At vero *Joachimus I.* cit. posteriorem hunc numulum arbitratur esse antiquiorem, sæculi nimirum XI^{mi}, & pertinere ad *S. Ladislaum I.* idque, quod mireris, propterea, quod elegantior sit, quam ut sæculo XIII. conveniat. Quasi vero ars figuras in Numis exsculpendi sæculo *Undecimo* perfectior fuisset, quam *Tertiodecimo*. Conferantur, quæso, in Tabulis nostris imagines sæculi *Undecimi* depictæ; in monetis *Salomonis* Tab. I. N. 20. 21. & *seqq.* & *Sancti Ladislai* N. 27. cum his, quæ sæculo *Tertiodecimo* in Numis *Belæ III.* Tab. II. N. 43. 44. 46. 48. *Andrææ II.* N. 50. *Belæ IV.* N. 52. 53. 54. *Stephani V.* N. 60. conspiciuntur, & primo statim intuitu, quantum sua opinione fallatur *Joachimus*, patebit. Sed ignoscendum est viro, de Numismatica Hungariæ non male merito. Nam, ut suo se prodit indicio, de arte sculptarum in monetis imaginum, sæculo *Tertiodecimo* propria, unice ex cupreis *Belæ IV.* & *Stephani V.* Numis, de quibus

Pars. II. T §. XIX.

§. XIX. egimus, quosque *Tab. II. N. 36. & 37.* delineatos exhibemus, judicium stulit, argenteis aliis, quos commemoravimus, penitus neglectis, nec posthabitis. Sigla *Bel* prodit hunc numulum fuisse *Budæ* signatum. Quod *Jochimus* cum ignoraret, de *Bruxellis* Brabantia cogitavit, non ausus tamen Bruxellensem certo affirmare *Job. Ladislai* Regis nomen parte altera inscriptum. Vid. *Neueröfnetes Groschen Cabinet Th. II. p. 646.*

§. XXIII.

Moneta *ANDREAE III. Veneti, ab Anno 1290—1301.*

1. + REX ANDREA. Circulus granulatus, in quo caput imberbe Regis coronati.

*Tab. II.
N. 62.*

In averfa parte. Caput, ornatu, ut videtur, muliebri. *Obolus argenteus. C. Festerics. Vid. Tab. II. N. 62.*

2. REN (*mendose pro REX*) ANDREAS. In medio circulus granulatus, in quo Protome Regis coronati d. globum crucigerum, sinistra Sceptrum iidem crucigerum tenentis.

*Tab. II.
N. 63.*

In averfa. Duo capita coronata, inter quæ crux lata infistens coronæ supra literam M posita. *Obolus arg. Ibidem. Vid. Tab. II. N. 63.*

E folis fere causis artis monetæ, exeunti Tertiodecimo Sæculo propriæ, hos numulos non primo, nec secundo, verum Tertio Andree, cognomine Veneto, adscribo. Quamquam nec alia desunt indicia. Videtur enim in parte averfa prioris Numi caput esse *Thomasinæ Maurocenæ*, matris Andree III. & in averfa posterioris monetæ crux gentilitia *Maurocenorum* ob literam coronatam M. cui infistit; capita vero duo coronata eorum esse Regum Hungariæ arbitror, ad quos *Andreas III.* originem suam per Patrem suum *Stephanum* referebat, scilicet *Andream II.* qui avus, & *Belam IV.* qui

patruus suus erat. Opinioni huic utcumque favent quæ *Bonfinius* Dec. 2. Lib. IX. in laudem *Andree III.* cognomine Veneti, scribit his verbis: „Cum, inquit, a Stephano, Andree regis filio, & Thomasina Maurocena natus esset, gentilitia matris (insignia) usurpavit, & crucis tantum circulum, ut a ceteris Maurocenorum agnosceretur, inseruit. Parentis nobilitatem usque adeo præveneratus, ut rerum potitus, humilioris fortunæ insignia, præ matris amore, & illius urbis reverentia non spreverit.“ — Nihil quidem in hoc, de quo nunc agitur, numulo insertus est, cruci, circulus, siqualem *Bonfinius* commemorat; sed suis in sigillis *Andree III.* hoc discerniculo interdum fuit usus, idque exemplo *Andree III.* Hierosolymitani, avi sui, & fratrisque *Stephani K.* ac decessoris sui *Ladislai* Chuni, inter quorum sigilla certum est inveniri nonnulla, quæ parte aversa crucem, & quidem geminam, cum circulo adpenso exhibent. Eclypta idgenus sigillorum vidi in collectione *Prayana* T. III. p. 117.

§. XXIV.

Recensio Numorum, nullo Regis nomine inscriptorum, ad primam tamen Periodum spectantium.

1. . . . NGARIE. Protome Regis coronati. Lupus, sicuti apparet, agnum depascens. Den, argenteus. C.

2. Vir fricto acinace cum leone decertans.

MOITA VNGARIE. Sic. Crux lata æquilatera, & quatuor globuli. Omnia intra corollam. Obolus arg. ibidem.

3. Duo capitane coronata, inter quæ crux longa cum basi arcuata, in medio habens circellum. Epigraphe nulla.

In parte aversa leo erectus. Obolus argenteus. *Universit. Pest.*

Vid. Tab. II. N. 58.

Tab. II.
N. 58.

Nonnulli hunc numulum ad *Belam IV.* cum *Stephano* filio regnantem referunt. Ipse suspicor esse *Andream III.* Veneti ob circumcellum cruci affixum, & ob aliquam cum numulo eadem Tab. II. N. 63. in proposito similitudinem, spectatis duobus capitibus coronatis cruce intermedia, quem ad *Andream III.* præcedente Spho retuli.

Tab. II. N. 64. *Pest.* In averfa parte, Sphynx coronata, alata *Obol. argenti. Unio.*

Numulus hic ob formam crucis patriarchalis existimatur esse *Bela Tertii*, vel *Quarti.* Sceptrum situ horizontali inter binas cruces, lunulis impostas, & duo S, quorum unum supra, alterum infra sceptrum est.

Tab. II. N. 65. *Obulus argenti. ibidem.* Vid. Tab. II. N. 65.

Ob literam S hic numulus tribui potest *Stephano III.* vel *IV.*

6. Sceptrum situ horizontali, supra quod in area tres cruculæ media majore, forma consueta, duabus vero aliis minoribus superne arcuatis, juxta tres globuli, ac duo veluti clavi. Infra sceptrum quasi L I. inter duas cruculas.

Tab. II. N. 66. In averfa, in medio rursus quasi L & I sed sic juncta, ut quasi V. formare videantur, juxta sunt 5. globuli. Omnia circulo inclusa. *Obol. arg. ibidem.* Vid. Tab. II. N. 66.

7. Sceptrum crucigerum cum corolla in medio, juxta sceptrum duæ cruculæ, & quatuor lunulæ, totidemque globuli.

Tab. II. N. 67. In averfa: Crux lata æquilatera, & quatuor globuli in circulo. *Obol. arg. C. Festerics.* Vid. Tab. II. N. 67.

8. Crux patriarchalis, erecta super altari, forma insolita constructo.

Pars averſa penitus vacua. *Obol. arg. Ibidem.* Vid. Tab. II. N. 68. Tab. II.
N. 68.

9. Alius ſimilis, ſed braſteatus, atque altera parte cavus, eandem utrinque crucis patriarchalis figuram exhibens. *Muſei Univers. Peſt.* Inventi ſunt nuper-Peſtini ſimiles cum aliis braſteatis, *Bele* nomen præferentibus.

10. Crux lata æquilatera, & quatuor lunulæ cum totidem globulis.

In averſa: Crux circulo incluſa, & 4. globuli in majore circulo concentrico. *Obol. arg. Ibidem.* Vid. Tab. II. N. 69. Tab. II.
N. 69.

In Ruſſica moneta argentea idgenus globuli exprimuntur ad indicandum valorem. Idem ne cenſendum ſit de globulis argenteæ monetæ hungariçæ in prima Periodo ſignatæ? penes alios arbitrium eſto.

§. XXV.

Numus aureus de obitu ELISABETHAE Regis ANDREAE II. filia.

ELISABETA. FILIA. ANDR. REG. VNGAR. OBIT.
MARB. M. CC. XXXI; Protome Elifabethæ capite velato, coronato.
+ DISPERSIT. DEDIT. PAVP: IVST. EIVS. MANET.
IN SECVL. SECVLI. Templum cum turribus. *Com. Feſterics.* Vid. Tab. II. N. 70. Tab. II.
N. 70.

Aureus hic Numus ex eorum eſt numero, quos Pragenſis quidam Judæus Sæculo XVII. adjutus a quodam Chriſtiano, clam fabrefecit, & pro antiquis genuinis divendit, capitis idcirco, ut quidam affirmant, damnatus. Vid. *Tenzelii Supplem. II. Hiſt. Gothanæ* p. 570. *Koehlers Münzbeluſtigung* T. I. p. 90. & 427. item T. VI. p. 138. *Adauſti Voigt* T. II. der böemiſchen Münzen p. 170. & 172. *K. K. Anzeigen* VI. Jahrgang p. 3. & ſeqq. Ex hac Impoſtoris

istoris officina Numismata XXI. imaginibus diversarum illustrium personarum insignita prodisse dicuntur, scilicet Constantini Magni, Caroli Magni, Henrici VI. Alberti I. Caroli IV. Elifabethæ &c. Haud facile est, omnia simul conquirere. Conservari merentur artis falsariorum causa, sed spurias inter merces reponenda. Præfens aureus fertur non plures, quam $5\frac{1}{2}$ ducatos hung. appendere, & auro constare longe infra horum probitatem.

Annus obitus Sanctæ ELISABETHÆ Hungaræ MCCXXXI. rite notatus est in hoc Numismate. Filia fuit *Andree II.* Hierosolymitani ex prima Coniuge *Gertrude*, in lucem edita 1207. Nupsit *Ludovico VI.* Thuringiæ Landgravio 1221. *Wartburgi*. Mortuo in sacra expeditione marito 1227. secessit *Marburgum*, ubi Nosocomio, ad Templo ædificato, profusus in egenos opibus, mortalitatem exiit 1231. quarto post anno Sanctis solemniter per Gregorium IX. adscripta. Vid. PRAY Vita S. Elifabethæ viduæ Landgraviæ Thuringiæ &c. ex MSS. Codicibus eruta. Tyrn. 1770. in 4to.

CAPUT QUARTUM.

De ratione totius Rei Monetæ Hungariæ in prima Periodo Regum.

§. XXVI.

De ratione ponderum monetæ in genere, & speciatim LIBRÆ.

Numorum descriptio, quam præmisimus, ad cognoscendam totius rei monetæ rationem, quam Reges Stirpis Arpadianæ tenuerunt, minime sufficit, sed necessaria est insuper doctrina ponderum, valorisque denariorum, & legum, si quæ supersunt ex illa ætate, in monetæ cudendæ negotio latarum, expositio. Quamobrem ne hæc Dissertatio altero velut lumine orba sit, jam his quoque rebus aliquam, pro virium tenuitate, affundere lucem satagam.

Libræ

Libra modum sub Sancto Rege Stephano, ac deinceps aliquamdiu, arbitror duplicem fuisse, unum scilicet in iudiciis pro pecuniariis mulctis præscriptum, alterum vero pro vulgari in quibusvis negotiis ponderatione auri argentique determinatum. Sit nunc de priore sermo. Privilegium *S. Stephani* Cœnobio Benedictinorum *S. Martini* in monte Pannoniæ anno 1001. datum prævaricatoribus mulctam dicitur *centum libras auri optimi* persolvendas, medium *Cameræ Regiæ*, ac medium *Monasterio*, suisque *Recloribus a)*. Id nonnemini (sive is *Cl. Benzur*, sive, ut suspicio erat, doctissimus *Cornides* fuerit) adeo nimium pro sæculo XI. videbatur, ut ex hoc etiam capite authentiam Privilegii impugnandam suscepit. Quid ita? nimirum Stephaneas illas libras hodiernis *Vindobonensibus*, quibus in *Hungaria* utimur, pares fuisse opinatus est; quodque mirum! non ille solum, sed & alii quidam, utut Privilegii defensores. Quod patet ex *Agamantis Palladii responsis ad dubia Anonymi adversus Privilegium S. Stephani*, ubi pag. 260. scriptum est, dictatas pro mulcta *centum libras auri optimi* valorem habere *sedecim millium aureorum*. Qui calculus aliter subsistere nequit, quam si *libra* Privilegii Stephanei supponatur par omnino fuisse hodiernæ *Vindobonensi*, quæ 16. unciis, sive 32. semunciis, vulgo *lothonibus*, constat, & in qua uncia una capit 10, *semuncia* vero 5. ducatos hungaricos. Atqui idem *S. Stephanus Rex*, Privilegii alterius, quod anno 1008. Ecclesiæ *Veszprimiensi* elargitus est, violatores plecti vult persolutione *octo millium librarum auri cocti*, *b)* quod in hypothesis nunc dicta efficeret 1280000. ducatos hung. Hoccine credibile? — Verum ajunt: Stylus mediæ ævi in comminatoriis idgenus formulis nullum sæpe tenet modum. Esto: modus tamen libræ veteris ut germanicæ, ita

&

a) Vid. KATONA T. I. Reg. Hung. p. 96.

b) Ibidem p. 148. & apud *Roka* in *Vit. Præfulum Veszprim.* p. 12.

& Hungaricæ certo non idem erat, qui hodiernæ Vindobonensis. *Libra vetus Franconica*, sub Regibus Carolingicis, quibus & Pannonia Sæculo IX. parebat, constitit *unciis XII.* tantum, non vero XVI: uti nostra hodie: præterea, & *uncia* veteres hodiernis erant leviores. *Viginti denarii* efficiebant *unciam*; *duodecim* autem *Solidum* unum; atque sic in unam libram Franconicam imputabantur non plures quam 20. Solidi, denariorum 12. singuli; & numerus 240. denariorum erat libræ pondus, valorque in *argento*. Idem erat pondus *libræ auri*, sed valor duodecuplus, si purum erat aurum, & dividi solebat in 72. Solidos auri, denariorum argenteorum 40. singulos, quia *sex auri byzantini* appendebant unam unciam, sexies autem duodecim producant 72. Fuerunt autem aurei byzantini Sæculo XI^{mo} hodiernis hungaricis si non leviores, vix tamen, aut ne vix quidem graviore. Ponamus jam, divum Regem Stephanum libram suam ad normam Franconicæ instituisse: quidni enim id supponere liceat, cum satis vel ex Libro Decretorum ejusdem constet, Capitulares Francorum leges in omnibus fere ordinandæ rei publicæ institutis ipsum præ oculis habuisse. Quod si autem est: quis jam non videt, quanto in errore sint, qui *Stephaneas* illas *centum libras auri* ad rationem hodiernarum librarum Vindobonensium exigant. Tantum enim has inter, & illas discrimen intercedit, quantum inter 16000, & 7200. aureos. Atqui & aliud præterea animadvertendum est, Germanis alias etiam illo tempore *aurei libras* longe minores, in quibus nempe 72. aurei non per 40, sed per 12. tantum denarios computarentur, in usu fuisse, atque talibus reapse libris multas pecuniarias definiisse. Testatur id Jus feudale Saxonicum ab Joachimo p. 156. *in dem Unterrichts von Münzwesen* laudatum, quod sic habet: „Zwölf Gulden zu Buß, der soll jeglicher zwölf silberne Pfenning werth seyn — — — Ein Gulden für 12. silberne Pfenning, und dieser Gulden 72. machen ein Gewicht Goldes, und das Gewicht heist

Libra.“

Libra. Aurei solidi 72. per 12. denarios computati æquivalent
 864. denariis. Hæc vero Summa denariorum non plures quam 21 $\frac{3}{4}$.
 solidos auri per 40. den. numeratos efficit. Hoc igitur tunc fuit
 pretium pœnalis libræ auri. Ducantur 21 $\frac{3}{4}$. idgenus solidi in 100.
 & obtinebimus 2160. aureos hujusmodi, valorem nempe quæsitum
 Stephanearum 100. librarum auri pro mulcta impostarum, in hac
 nempe hypothesi, quod divus Rex Stephanus in isto etiam genere
 pœnalis libræ auri vicinos Germaniæ Principes imitatus fuerit. Quan-
 tum rursus discrimen inter 16000, & 2160. aureos! — Ceterum
 P. Adæuctus Voigt T. II. *Bohemicar. Monet.* p. 28. affirmat, pœna-
 lem auri libram hæc etiam leviolem aliquando in usu fuisse, nimi-
 rum 12. dumtaxat solidis, denariorum 40. singulis, definitam, ut ad
 eo 100. hujusmodi libræ auri puri non plures, quam 1200. aureos
 significaverint Id certum est, medio illo ævo apud unum eundem-
 que populum extitisse libras diversorum ponderum. Charta anni
 1180. ex Tabulario Meldensi a *Ducangio* producta meminit libræ ad
 parvum, & ad magnum pondus, ita ut hoc illius triplum fuerit.
 Apud Gruterum Thef. Inscript. p. CXX. N. 9. proponitur *ponderis*
ænei figura cum hac inscriptione: PONDVS CAROLI; quod ponde-
 rare dicitur tres uncias, & scrupula viginti, id est, quam proxime
 uncias quatuor, seu tertiam majoris libræ, de qua paullo ante di-
 ctum est, partem, adeoque ipsam illam libram ad parvum pondus
 appellatam. Neque spernenda est illorum opinio, qui existimant in
 privilegiis, ac diplomatibus Sancti Stephani per singulas auri libras fin-
 gulos dumtaxat solidos aureos intelligi oportere; a) ideoque 100. li-
 bras esse centum aureos tantum; & illa octo millia librarum auri non
 plus

+ minus 4 scrup.
 1 unc = 4 drach
 1 drach = 3 scrup
 24 scrup = unca

a) Vid. P. Innocent. *Simoniches* Diff. de Numismatica Hung. Diploma-
 tica accomodata p. 252. sequ.

plus efficere, quam 8000. *aureorum*. Favet huic opinioni hæc observatio, quod S. Stephanus Lib. II. Decret. Cap. XV. pro homicidio voluntario *centum decem pensas auri* jubeat persolvi; interpretes enim hoc loco intelligunt totidem *aureos byzantinos*, tametsi *pensa* secus pro pondere accipi soleat, serius quidem pro pondere *unciæ*: sed sub divo Stephano sub initium Sæculi XI. etiam pro pondere minimæ cujusdam *libræ*, unicum dumtaxat valentis aureum byzantinum, sumptam fuisse *pensam* quidni cogitare liceat? — Hæc interea: nam de varia diversis temporibus *pensæ hungariæ* significatione alio agitur loco.

Ceterum his ita discussis, & expositis nondum utique intelligitur, quanti reipsa ponderis fuerit alia libra, non pœnalis, sed communis, forensis, qua illo ævo aurum, argentumque in Hungaria expendebatur. Nam, quæ hæctenus disceptata sunt, non tam pondus ipsum, quam valorem libræ auri, denariis argenteis æstimatum, determinant. Ad hoc igitur probe intelligendum, animadvertere imprimis oportet, hungaricam Sæculi XI. libram, non uti hodiernam in 16. uncias fuisse divisam, sed in 12. tantum more veteris Romanæ, & Franconicæ. Deinde unciam habuisse pondus *sex solidorum auri*, sive *byzantinorum*, qui Sæculo XI. longe, quam antea leviores erant. An recte hodiernis aureis hungaricis, quorum decem sunt in uncia, æquiparentur, non ego hic jam discepto, sed moneo dumtaxat, *denarium* fuisse partem *viceſimam* uncix in libra Franconica. De pondere igitur libræ Hungariæ, quam S. Stephanus procul dubio ad normam Franconicæ instituit, censeo judicium prudens ferri posse ex pondere superstitum S. Stephani denariorum. Sunt hi ex purissimo argento, atque ideo ut valorem, ita & pondus illud, quod communi *denarii* nomine veniebat, habuerint est necesse. Hoc exploravi, instituto, ac sapius coram aliis etiam repetito cum trutina examine, & comperi *quatuor denarios* Sancti Regis Stephani,

phani, qui in Museo R. Univ. Pest. adservantur, esse quam proxime in æquilibrio cum aureo communi hungarico. Confectarium fuit, *viginti* idgenus *denarios*, id est, *unciam* veteris libræ Stephaneæ non multo plus adpendisse, quam hodiernos *quinque aureos*, sive *semunciam* Vindobonensis libræ nunc usitata. Dico, *non multo plus*, hac de causa, quod argenteos illos denarios Sancti Stephani, cum quibus experimentum factum est, utut appareant integri, per decursum tamen octo sæculorum de suo pondere aliquantum amisisse credi potest. Hoc libræ monetalis pondus, a divo Rege Stephano constitutum, perseverasse sub reliquis Sæculi XI. Regibus, argumento mihi sunt denarii Sancti *Ladislai* pondere pares denariis Sancti Stephani. Postmodum vero sæpius immutatum, & in secunda Regum Periodo auctum fuisse inde constat, quod *aurei Marca* in Tripartito Juris hung. per Verböczium tempore *Wladislai II.* concinnato, æstimetur 72. *florenis aurei*. Quid vocabulo *Marca*, hujusque *Fertonum* veniat, sequens *Sphus* docebit.

ie. 12 lothones
Libræ Sindob.

§. XXVII.

De MARCIS, & FERTONIBUS.

Sunt, qui vocabulum *Marca*, seu *Marchæ* pro pondere non ante, quam sub Philippo Germaniæ Rege adhiberi cœpisse arbitrentur a). Antiquius esse, & in Gallia jam sub Philippo I. circa Ann. 1073. in usum venisse probat le Blanc b). In Hungariæ vero diplomatibus jam Ann. 1036. & seq. de *marcis argenti auriq.ue* legimus c). Vocabulum hoc, origine teutonicum, significat *bessen*, sive

a) Vid. Ducangii Glossar. Voc. *Marca*.

b) Traité de Monnoies p. 150.

c) Vid. Katona T. I. Reg. Hung. p. 433. ubi S. *Stephanus* diplomate anni 1036. Monachis Ecclesiæ Ravennatensis annum vectigal assignat

sive pondus octo unciarum, adeoque selibram, postquam recentiore instituto libra in sedecim uncias dividi cœpit. In ponderatione auri & argenti jam dudum, ut apud alias Europæ gentes, ita apud Hungaros quoque frequentior est *Marca*, quam *libra* usus. non enim unquam *Ferto*, vel *Fertum*, e germanico *Ferting*, quadrans est unius *marcæ*, sive pondus duarum unciarum. Quantum seu *Marca*, seu *Ferto* auri, argenti que valuerit in prima Regum Periodo, ex his, quæ de variis *libra* generibus supra differuimus, colligendum est. Quisquis Juyat nihilominus hoc loco adnotare, *Marcas* æque, ac *Fertones* non raro idealium instar Numismatum usurpari, consuevisse, & *Marcam* quidem in fine Periodi primæ, & in sequente Periodo quam sapissime significasse quatuor florénos auri, *Fertonem* autem unum id genus florénium. Quæ de re, uti etiam de variis *marcarum* in Hungaria usualium specièbus, magis idoneus erit locus agendi in proxima hujus Operis Dissertatione.

§. XXVIII.

De *PENSIS*, ac reliquis *Periodi primæ ponderibus monetilibus*.

PENSA vocabulum mediæ, & infimæ latinitatis, a pendendo, seu ponderando, derivatum, in hungaricis primæ Periodi documentis, perfrequens. *Pensas auri*, quæ Lib. 2. Decret. S. Stephani occurrunt, *Sambucus*, pluresque alii *numos aureos*, denariorum 40. singulos, interpretantur, & eodem sensu intelligi volunt *penas*, sine addito *auri* vocabulo in Decretis Regum S. Ladislai, & Colomani memoratas. Verisimilius tamen est, *penas auri* tempore Sancti

Stepha-

---

viginti quinque Marchas puri argenti. Idem in alio Anni 1037. Abbatia Bankobeliensi dato, violatoribus privilegii multam imponit *viginti marcas purissimi auri.*

Stephani significasse determinata quædam per legem *ponduscula auri*, byzantinis aureis nonnihil graviora. Videtur enim una hujus generis *pensa auri* valuisse argenti solidos $3\frac{3}{4}$, sive denarios 45. En argumentum! In Decreto S. Stephani Regis si conferatur Caput XVI. cum Capite XXXVII^m, evidens fit, unam *auri pensam* pretium fuisse unius *juvenci* a). At vero ex ejusdem Decreti Capite XXX^{mo} eruitur, *juvencum* unum in argento æstimatum fuisse *solidis* $3\frac{3}{4}$, hoc est, 45. *denariis* b). Nam non alii illic solidi quam 12. denariorum, ut in Lege pœnali esse solebant, intelligendi sunt. Igitur *pensa auri*, quæ regnante divo Stephano pretium erat unius *juvenci*, fuerit oportet *pondusculum auri* valore 45. denariorum c). Paullo serius tamen *pensa* Numi idealis instar ad significandam summam, sive numerum 40. denariorum adhiberi cœpit: quod a temporibus *Belæ I.* repeto, qui postea, quam decrevisset liberum per Hungariam *aureorum byzantinorum* usum, & *aurei* hujusmodi valorem 40. *denariis* monetæ hungariçæ definivisset, testibus Chronographis, Simone de Keza, & Johanne de *Thurocz*, mox eo ipso id effecerit, ut posthac *pensa* vocabulum non amplius pro 45. sed jam pro 40. denariorum numero adsumeretur. Itaque tenendum est, in Decretis S. Ladislai, & Colomani *pensam* non plures, quam 40. denarios, id est, unum aureum solidum significare, & hoc fuisse judiciale pretium *juvenci* in Lege, quæ habetur Lib. 3. Decr. S. Ladislai Cap. XXIX. his verbis: „Si quis servum fugitivum, vel quodcunque perdi-

a) Vid. in Corp. Jur. Hung. Lib. 2. Dec. S. Steph. Cap. XVI pro homicidio voluntario multa est *centum decem pensarum auri*. Capite autem XXXVII. homicidium voluntarium luitur per solutionem totidem, id est, *centum decem juvencorum*.

b) Cap. XXX. Sedecim *juvenci* æstimantur *solidis sexaginta*. Unus itaque *juvencus* valet solidos $3\frac{3}{4}$. Nam $\frac{60}{16} = 3\frac{3}{4}$.

c) Idem sentit P. Innocentius *Simonchics* e S. P. cit. Diff. p. 158.

perditum, quærere voluerit, a nemine prohibeatur. Si quis autem prohibuerit, vel quærentem verbèraverit, *decem juvencis multabitur, valentibus decem pensas.* Equidem non ignoro sententiæ meæ adversari peritissimum Juris Hungarici *Szegedium*, qui in *Vit. & Decret. Reg. Hung.* p. 132. scribit in hac Lege unumquemque juvencum *decem pensis* æstimari. Nam, ait ille, in Verböcziano Trip. Jur. Hung. P. I. Tit. 133. Juvenci, seu bovis pretium legale est *Marca gravis ponderis*, valens 4. florenos, seu 400. denarios, qui utique conficiunt *decem pensas* denariorum quadraginta singulas. Ita sane: sed Verböcziana bovis æstimatio pertinet ad ætatem *Wladislai II.* non vero Sancti *Ladislai*, qui quatuor fere Seculis præcesserat; & in hujus lege non est scriptum; *decem juvencis multabitur*, quorum unusquisque valet decem pensas, sed *valentibus decem pensas*, seu, qui simul sumpti valent decem pensas, adeoque unus unam pensam, seu unum solidum auri denariis 40. computatum, quali solido quondam reipsa bos unus æstimabatur, uti constat ex Capitularibus Francorum, aliisque documentis in prima hujus Operis Differt. Cap. V. §. XL. laudatis. In recentioribus quidem Corporis Juris Hungarici editionibus ab anno, ni fallor, 1751. ad hanc S. Ladislai Legem, de qua nunc agimus, adjecta est sub Lit. D. hæc Glossa: *Decem pensæ, quævis 40. denariorum, faciunt Marcam unam gravis ponderis, seu flor. 4. Itaque multa 10. juvencorum, est multa 40. flor. Juvencus enim, aut bos æstimabatur ad 1. Marcam gravis ponderis. P. II. tit. 133.* Verum hæc Glossa e *Szegedio* sumpta est. In antiquioribus enim editionibus, ex c. 1696. non invenitur, sed ejus loco alia est, eaque, opinione meâ, melior, nimirum hæc: *Etiam de jure civili fugitivum occultans, viginti solidis teneretur. C. de ser. fug. l. quicumque. Solidus autem est aureus Romanus. cet.* Optima vero ibidem est Nota marginalis hæc: *Vide Decr. S. Stephani lib. 2. cap. 25.* Reipsa enim S. Ladislaus legem condens de servo fugitivo, vel per-

dito,

dito, non tam respexit ad vetustiore[m] legem Juris Civilis Romani, quam ad recentiore[m] hanc Sancti Stephani, qua is, a quo percussus fuerit servum fugitivum quærens, condemnatur ad pendendam multam *decem juvencorum*. Quod cum ita sit, rursus patet, sensum Legis *Ladislaianae* de decem juvencis valentibus decem pensas, non hunc esse, quasi quivis juvencus decem pensis æstimaretur, sed potius hoc fuisse pretium judiciale decem juvencorum simul sumptorum, adeoque unius juvenci unam pensam; quoniam, ut supra demonstratum est, etiam lege *Stephanea* non majus erat unius pretium juvenci. Respexit autem *S. Stephanus* hanc legem condens non tam ad antiquius Jus Civile Romanum, quam ad recentius Francorum, quo ita prorsus, ut jam diximus, in multis æstimari solebat juvencus, seu bos unus.

Pensa ergo 40. denariorum sub Regibus Sæculi XI. valebat juvencum, valebat unum auri solidum. Sed hic *Pensæ* valor decursu temporis decrevit, ejusque ratio ad *marcam* sensim magis, ac magis fuit immutata, postquam denarii leviores, & ex argento minus puro cudi cœperunt. *Pensa* 40. denariorum puri argenti, quales ex uncia *viginti* tantum signabantur Sæculo XI. æquabat quadrantem *marcæ* argenti puri, at vero *Pensa* totidem denariorum, sed jam leviorum, & ex argento minus puro percussorum Sæculis posterioribus non amplius quartam, sed quintam, sextam, dein octavam *Marcæ* partem efficiebat. Literæ Capituli Zagrabiensis de anno 1272. & Nicolai Bani de anno 1279. a) commemorant *marcas* denariorum Zagrabiensium, & Banalium, quarum singulæ quinque pensis computabantur. In altera autem Regum Periodo Decretum Caroli Roberti meminit *marcæ montanæ* pensarum duodecim, & alterius communis *marcæ Budensis* octo pensarum, hoc modo, ut
 appa-

a) Apud *Kerchelicis* Not. prælim. de Regnis Dalmatiæ, cet. pag. 128.

appareat *penſæ* vocabulum ad unciam marcæ designandam adhibitum fuiſſe. Sed hanc, uti & alias quasdam de *Penſis hungaricis* obſervationes uberius pertractandas reſervamus Diſſertationi proximæ.

Auri *unciam* Hungaris *Obon* fuiſſe dictam, e ſolo Cencio Pontificis Romani Camerario, Decimarum in Hungaria Collectore novimus, qui in Libro Cenſuum Eccleſiæ Romanæ anno 1192. conſcripto, quæ ad Hungariam pertinent, ſic habet: „In Archiepiſcopatu Strigoniendi Hoſpitale S. Stephani ſolvit unam unciam auri, quæ dicitur *Obon*. Monafterium S. Salvatoris de Scalez ad *II. Romanatos*: In Episcopatu Veſzprimienſi Eccleſia Sancti Stephani Regis apud caſtrum Belgrade *unam marcã auri*: quæ eſt hoſpitale. Simigiienſe Monafterium debet unum *fertonem*, aut duas marcas auri in Rigell — — — ad pondus Hungariæ — — — In Episcopatu Tranſylvano novæ domus theonicorum in Borſa ultra montes Gnitum debet Cameræ pro cenſu *unam marcã auri*. In Episcopatu Zagrabiendi Eccleſia S. Mariæ de calidis aquis unum *Romanatum* a).“

Pondum, *pondus*, *Piferum* (Ungaris *Nehezék*, al. *Nehézſég*) erat ſexta pars unciæ, ſeu quadrageſima octava marcæ. Valebat *groſſum* puri argenti, *denariis quinque* ſub Emerico Rege, ſerius autem ſub Carolo Roberto *ſex denariis* æſtimatum. Rex enim Emericus in privilegio anni 1198. cujus partem cap. ſeq. referemus *quatuor* idgenus *pondera* æquat *viginti denariis Friſaticis*. Carolus autem Robertus Decreto anni 1342. dare jubet unum *groſſum*, ſeu unum *pondus*; *groſſum* vero valorem habere præcipit *ſex denariorum*. (Non recte igitur Math. *Belius* in ſuo ad Hiſt. Hung. Adparatu *ponda*, & *pondera*, quæ in libro de ritu explorandæ veritatis per iudicium ferri

can-

a) Extat apud Muratorium T. V. Antiquit. Ital. p. 281. ſeqq. De *Romanato* nota, ſignificare aureum byzantinum, ſic dictum ex nomine Imperatoris Romani *Argyri*.

candentis memorantur, libras argenti explicat a).) Quod vero at-
tinet ad *Piferum*, hoc vocabulo plerumque non argenti, sed *aurei*
marcæ pars quadragesima octava designari solebat. De quo redibit
sermo in seq. Dissert.

§. XXIX.

Vocabula monetarum, NUMUS, DENARIUS cet. horumque valor in
prima Periodo.

Generico *Numi* vocabulo quemadmodum apud veteres Ro-
manos *Sestertius*, ita apud Hungaros *denarius* intelligi solet. *Lib. I.*
Decr. S. Ladislai Cap. XLII. spernens sigillum *Regis* jubetur in pœ-
nam solvere *quinque pensas*, ille autem, qui *Judicis* sigillum con-
temnit, *centum numos*. Quo loco *denarios* intelligi, nullum est du-
bium. Minor enim hæc summa debebat esse subdupla majoris, quæ
quinque pensis, hoc est, *ducentis denariis* persolvendis, definiebatur.

Argentum, quod inest *denario* Sancti Stephani Regis, ho-
dierna æstimatione valet cruciferos $4\frac{1}{2}$. Nam viginti idgenus dena-
rii, ut supra diximus, adpendunt semunciam (*lozhenem*) ponderis
Viennensis, hæc autem hodie æstimatur i. fl. & 30. xr. sive 90. (24 exemplab 1200
most 160. 7. 25)
cruciferis b). Animadvertendum tamen est, hujusmodi denarios pu-
ri argenti sæculo XI. longe majorem in rebus comparandis valorem
habuisse, quam hodie nostrates cruciferi $4\frac{1}{2}$ habeant; arguere id li-
cet cum ex pœnis gravissimis, quibus furta paucorum denariorum
plētebantur c), tum quod illo ævo denariis 40. bos unus æstimari
in

a) L. cit. §. XIV. Judicium de rebus subductis valentibus quatuor mar-
cas, & quatuor pondea argenti. Item §. CXXII. Convenit dare &c.

b) Vid. Gerhards Contorist P. I. p. 406.

c) L. 3. Decr. S. Ladislai Cap. VIII. „Si liber, quod decem denarios
valet, furatus fuerit, cum omni substantia sua pereat: si minus au-
tem, alter oculus eruatur.“ cet.

in judiciis confueverit, ac denique, quia ratio auri ad argentum fuit illis temporibus, ut I. ad 10, vel II. vel 12. cum hodie sit fere ut I. ad 15.

Denarius ponderis, & valoris nunc expositi, dicebatur *magnus*, vel *integer*. Alius autem hoc leuior, aut ex argento minus puro signatus Numus, *denarius parvus*, *parvulus*, *dimidius*, hung. *fillér*, *kispénz*, vel etiam obulus compellabatur. In Chronicis Ungarorum Joannis de Thurocz legitur *Bela I.* fabricari iussisse *Numos magnæ monetæ ex purissimo argento*. Id nonnullos posteriores Scriptores in errorem induxit, ut existimarent Numos quosdam a *Bela I.* signatos fuisse communem denariorum modulum longe excedentes. Verum e contextu patet, *Numos magnæ monetæ* Chronographum appellasse communes denarios, quorum quadraginta, quod essent ex purissimo argento, valebant unum aureum byzantinum. Sic enim eodem capite profequitur: *byzantiosque permisit currere per districtum regni sui. Argenteos etiam denarios, ut supra dictum est, quorum quadraginta byzantius census erat.* Suspicio *Cornidesii* est a), mendo librariorum ibi scriptum esse *monetæ magnæ*, pro *parvæ*, nam in alio Simonis de *Keza* Chronico diferte leguntur *parvi*, immo *nimum parvi* denarii, qui numero 40. valebant unum aureum byzantinum. Mihi tamen verisimilius est, Auctorem Chronici Thuroczium idcirco denarios communis magnitudinis, quales a primis Regibus, & a *Bela* signabantur, appellasse *numos magnæ monetæ*, ne confunderentur cum aliis minoribus, posterius proculsis, cum illis videlicet, qui patrio idiomate *fillér* vocabantur, latine *dimidii*, vel *parvuli denarii*. At vero *P. Szegedy* in libello, cui titulus: *Andreas II. Hierosolymitanus Libertatis Hungariæ Assertor*. In adnotatione ad articulum XXIII. §. I. Decreti de anno 1222. scribit *Belam I.* & hujus imitatione

a) In Epist. resp. p. 132.

tatione Andream II. cudisse denarios argenteos, *Tizes* dictos a valore *decem pensarum*, id est, numulorum, Hungaris *kis pénz* dictorum, similes hodiernis *Hetes*, seu Septenariis. „Atque tales, inquit ille: denarii quadraginta, seu 40. *Tizes*, faciunt denarios Cremnicenses 400. seu 4. florenos, qui sunt valor intrinsicus justi ponderis aurei, seu Byzantini, seu Cremnicensis, aut Hollandici.“ — Hæc sententia nullo modo veritati consentanea est, nititur enim falsa hypothese, quasi nempe argentei numi hungarici perinde, ac veteres romani, *denarii* fuissent appellati a valore *decem assium*, aut aliorum decem numulorum. Falsum est, extitisse in prima Regum Periodo Numos argenteos magnitudinè hodiernorum *Septenariorum*, & alios his decuplo minores. Nullum horum est indicium seu in chartis hungaricis sæculi XI. XII. & XIII. seu in Numophylaciis. Vocabulum *Tizes* pro antiquo denario hungarico recentius signentum est. Accedit abusus vocabuli *penza*, duplici sensu usurpat, primum pro numulo *kis pénz*, dein pro majore altero quadraginta denariorum. Occurrunt tamen alia numerorum vocabula, de quibus mox agemus.

§. XXX.

De Numis Frisaticis, & Subcurrellaribus.

Numorum FRISATICORUM meminere, *Bela III* in diplomate anni 1190. „Volumus — — — quod debeat solvere ipsa Ecclesia Comiti de Baranya annuatim singulas marcas *frisaticorum* a).“ *Emericus* Rex in confirmatione privilegii Capitulo Strigoniensi anno 1198. data. „De mille leporibus pellibus quinque pondera solvuntur. Item singulæ mansiones Fabrorum, Sutorum, & aliorum

a) Apud RR. Jos. KOLLER T. I. Episc. Quinque Eccl p. 295. in fine.

rum operariorum, qui suas fenestras habent, in quolibet Sabbato dimidium *Frisiacum* debent. — — Item de quolibet bove pascuale vivo, qui non mercatur, emptor debet unum *Frisiacum*. — — Item de Masa, vel centenario cupri duos *Frisaticos*. Item de Masa, vel Centenario plumbi unum *Frisaticum*. — — Item Macellarii singulis diebus carniū dant dimidium *Frisaticum*. — — Item de Masa ceræ, quæ continet ducentas viginti marcas in pondere, viginti *Frisatici* dentur, sive *quatuor pondera*. — — Item venditores Servorum, & ancillarum dant quadraginta *denarios usuales*. — — De singulis oneribus cumulorum, quæ Bibtel vocantur, & de Senice solvitur unus *frisiacus a)*. “

Meminit quoque *Frisaticorum* Andreas II. in juramento, quod coram Jacobo Prænestino, Sedis Apostolicæ Legato; anno 1233. præstitit, his inter alia verbis: „*Argentum* vero, quod prædictis Ecclesiis solvetur, erit in bonis *frisaticis*, vel in argento, cujus decima pars comburetur b)“.“

His invicem collatis, & expensis, patet, nomine *Frisaticorum* non venisse tributum quodpiam e porcellis, *Friscingis*, & *Friscennis* dictis, quemadmodum nonnullorum fert opinio, sed Numos, quorum quinque valebant *pondus*, sive *grossum*, & in Hungaria *usuallium* instar *denariorum* acceptabantur, quique ex bono erant argento, utpote *combustionis decimæ*, sic dictæ, quod partem solummodo decimam vilioris metalli in se continerent.

Erant autem Numi *Frisatici*, seu *Frisiaci*, uti ex ipso vocabuli etymo elucet, genus monetæ quidem exterae, sed Hungaris sæculo XII. ac XIII. admodum usitatæ, *Frisiaci* urbe Carinthiæ, jurisdictioni

a) Autographum hujus privilegii super telonio Strigonienſi productum fuit in generali Congreg. Comit. Strigon. Anno 1774. die 28. Julii.

b) Apud Raynald. Annal. Eccl. ad Ann. 1233.

*) *Frisiach Klagensfortel Lestakra.*

(aba. 1070)

risdictioni Præfulum Salisburgensium obnoxia, procudi solitæ. Cencius Camerarius Apostolicus in libro Censuum *Frisacenses* Numos appellat. " Hospitale, inquit, de *Bekeneiz* (Diæceseos Salisburgensis) solvit Camera apostolicæ *LI. Frisacenses a*." In Codice diplomatico Admontensi ad ann. 1168. commemorantur *sex marchæ Frisacensium denariorum*. In privilegio anni 1232, præcipitur, ut Abbas Admontensis *XXV. marcas denariorum Frisacensium daret militi prædicto*. In alio ad annum 1191. leguntur *quingenta denarii Frisacensis moneta b*). *Fridericus II. Imp.* Henrico Bambergensi Episcopo confert potestatem, ut *apud Villacum* (Carinthiæ pariter civitatem) *cudi faciat monetam novam, quæ Frisacensi moneta æquipolleat c*). Sed nusquam frequentior Numorum *Frisaticorum* memoria recurrit, quam in chartis Tabularii *Forojuliensis*, & *Aquilejensis*, corrupto licet eorum nomine; quippe in his *Frixachenses*, *Frexachenses*, *Frixachii*, & *Frikerii* interdum appellantur *d*). Apparet igitur *Frisaticam*, sive *Frisacensem* pecuniam illo ævo admodum celebrem fuisse, & nonnullos Principes, cum primis Ecclesiasticos ad ejus exemplar suam quoque monetam accommodasse. Quo minus proinde mirum, si hoc monetae genus etiam ad vicinam Hungariam propagatum fuerat, ubi hodieque multi denarii argentei eruuntur, parte una referentes Præsulem infulatum, d. pedum pastorale, vel crucem, s. librum tenentem, altera veto parte vel templum cum turribus, vel Angeli, aut alterius Sancti figuram.

Po-

a) Vid. Muratorii T. V. Antiquit. Ital.

b) Vid. Cod. Admontens. apud Bernard. *Per* T. III. *Thef. anecdot.* N. 9. 58. & 114.

c) Apud *Ludewig* Codicillo Diplom. Bamberg. N. 20.

d) Vid. *Bernardi de Rubeis* Diff. de Numis Patriarcharum Aquilejensium apud Argelati P. I. de Monet. Ital. p. 152. seq.

Postreman *Frisaticorum* Numorum in documentis hungaricis mentionem reperio in Literis Palatini *Mosis*, anno 1270. scriptis, ubi hæc sunt verba: „hospitum libertas in hunc modum est ordinata, ut annuatim singulæ mansiones — — — tertium medium pondus nobis solvere teneantur, & majori villæ unum denarium currentem pro *Frisatico* a). Interpretari licet pro *Frisatico*, id est, in locum *Frisatici* Nomi, qui antea pendi solebat.

Obscurior est notio denariorum *subcutellariorum*, qui in cit. *Bela* III. diplomate hunc in modum commemorantur: *Item de anseribus, & gallinis cum subcutellaribus denariis arearum plenius persolvendis* b). Doctissimus Editor hujus Diplomatis notat in margine, posse etiam legi *subtutelaribus*. Sed forte Librarii vitio scriptum est pro *scutellaribus*, id est, *consualibus*. Nam vocabulum *Scutella* in chartis mediæ ævi non raro ad significandum censum, tributumve adhiberi monet *Ducangius* in Glossario, voc. *Scutella*. Sed consulendæ sunt hac de re Glossarii aucti editiones recentiores. Esse etiam potest locus conjecturæ, an non Rex *Bela* III. per *subcutellares*, vel *scutellares* denarios intelligat genus illud bracteatorum, cavorumque Numorum, de quibus supra egimus in fine *Sphi* XVIII.

§. XXXI.

De aliis Numorum argenteorum, partim domesticorum, partim exterorum vocabulis, in prima jam Periodo apud Hungaros usitates.

BANALES denarii, peculiare genus monetæ argenteæ, non, ut quidam volunt, a *Bana*, seu *Banya*, quo nomine fodinam metalli appellamus, sed potius a *Banis*, id est, Ducibus provinciarum, qui

a) Hanc diplomatis pericopen communicavit Cl. Mart. *Schwartner*.

b) Apud RR. *Koller* T. I. Hist. Episc. Quinque Eccl. p. 299.

qui eos permisso, & nomine Regis Hungariæ feriundos curarunt, sic dicti, signabantur principio in sola Sclavonia, & Croatia, postea vero, id quod alibi documentis probabitur luculentis, etiam in Hungaria compluribus in locis. Cui pro *Sclavonia, & Croatia* Epigraphen habent: + MONETA REGIS P. SCLAVONIA. Sunt etiam, sed pauciores, in quibus est REGIS loco DVCIS. In medio antica exprimitur *Mustella Martes*. In averfa Crux patriarchalis emicat inter duo Capita coronata. Quorum denariorum *Banalium* cum plurimi sub Rege *Carolo Roberto* proculsi fuisse videantur, accuratiorem eorundem descriptionem illuc differo. Arbitror autem hoc monetæ genus vix antea, quam post annum 1217. signari cœpisse, idque arguo, ex his *Andræ II.* verbis in diplomate anni nunc laudati: *Statuimus, quod licet nunquam moneta regalis in Regno Banatus, seu Ducatus facta fuerit ab aliquo Rege, tamen a Successoribus si fieri contigerit, cet.*

Quinque pensæ *Banalium*, sive ducenti *Banales*, valebant marcæ argenti, secundum literas Capituli *Zagrabiensis*, de Anno 1272. in quibus hæc lego: *pro quinquaginta pensis denariorum banalium, quorum singulæ quinque pensæ marcham faciebant a).*

Denariorum *Zagrabiensium* mentio, ni fallor, prima fit in literis *Nicolai Bani* anno 1279: *Zagrabiæ* datis, hoc tenore: *Petrus filius Borch — — — terram suam Cozolim vocatam, in montibus supra Crasmæ Capituli — — — eidem Capitulo vendidit pro viginti sex marcis denariorum Zagrabiensium, quorum singulæ quinque pensæ marcham tunc temporis faciebant b).* *Zagrabienses* iidem, qui *Banales*. Fuerunt enim pro his Officinæ monetales constitutæ *Zagrabiæ* in *Croatia*, *Sirmii*, & *Verocæ* in *Sclavonia*; id quod patebit ex *Rufini de Cimi-*

a). Apud *Kerchelic* Not. prælim. Regn. Dalm. cet. p. 128. Ibid.

b) Ibid.

Cininio, Collectoris decimæ Pontificiæ per Hungariam, rationibus, quarum excerpta in Dissertatione de Re Numaria Periodi Secundæ in medium proferentur. *Monetam* hanc *Bela IV.* in privilegio, civibus Castri montis Græcensis, seu Zagrabiensis, contra latronum incurfus extructi, dato sub annum 1260. vocat usualem. „*Ita, tamen*, inquit, quod prædicto *Duci Bela, Karissimo filio nostro, quadraginta marcas solummodo in usuali moneta, cujus quidem moneta ducentæ pensæ, prædictarum quadraginta marcarum valorem contingant, in die strenarum* — — — *solvere pro censu annuo tenebuntur a.* Ubi animadvertendum est, idcirco *ducentas pensas* pares esse *marcis quadraginta*, quod singulæ *marca* non pluribus, quam *quinque pensis* computari debuerint, quoniam erant *pensæ* non qualiumcunque denariorum, sed *banalium*, vel *Zagrabiensium* denariorum.

Coloniensis denarius, moneta extera, Saxonibus Transylvaniae temporibus *Belæ III. & Andreæ II.* in usu fuit, teste privilegio anni 1224. De quo paullo infra. Mentio *Grossi Pragensis* in Hungaria occurrit jam ad annum 1209. in Literis *Andreæ II.* Regis, quibus *Demetrio de Raska* confertur telonium villæ *Ujfalu*, ad conservationem Castri *Ujvár.* *Volumus* — — *ut ita sicut prius fuerat, a qualibet anima pro teloneo solvatur unus solidus, a quolibet vero curru unus Grossus Pragensis, a mercatoribus vero a qualibet ligatura, vase, cista, sive nodo, unus grossus Pragensis b.* Illud, a qualibet anima cet. interpretor, pro qualibet anima fervorum, & ancillarum in foro vendendarum, *solvatur solidus 40. denariorum.* Nam etiam in foro *Strigoniensi*, teste privilegio Regis *Emerici* supra laudato, *Venditores fervorum, & ancillarum* pro telonio pendere debebant *40. denarios usuales.* *Pragensis autem Grossus* valuit eo tempore *unum pondus, seu*
quinque

a) Ibid. 125.

b) Vid. Caroli Wagner Diplomatarium Sarofientæ p. 47.

quinque denarios Frisaticos. Animadverto præterea, originem *Grossorum Pragensium* non rite a plerisque Scriptoribus Bohemis ad Wenceslaum II. annuinque 1300. referri, & Dewerdeckium atque Carpovium, qui Wenceslaum II. non tam inventorem Grossi Pragensis, quam instauratorem fuisse scripserunt, perperam ab Aducto Voigt erroris redargui a); quoniam ex diplomate *Andree II.* nunc excitato certum est, in ipsa adeo Hungaria jam anno 1209. adeoque uno fere Sæculo ante Wenceslaum II. *Grossum Pragensem* in cursu fuisse.

§. XXXII.

De vocabulis exterae monetae aureae, apud Hungaros in prima Regum Periodo usitatae.

Vocabula monetae aureae exterae, in Hungaria partim jam Sæculo XI. partim vero serius, XII^{mo} nempe, ac XIII^{to} agnitæ, invenio in documentis illius ævi sequentia: *Solidum, Byzantium Romanatum* cet. ac *florenum auri.*

Diserta *Solidorum aureorum* mentio invenitur in diplomate Sancti Ladislai. de anno 1082. „Quicumque autem huic paginae contradixerit, — — anathema fit, — ac insuper pro temporali pœna ad Fiscum regium *centum aureos solidos* persolvere teneatur b).“ De duplicis generis *solido*, nempe 40. denariorum altero, & altero 12. den. dumtaxat, dictum est *Spho XXVI.* in disquisitione veteris libræ hungaricæ, & *Spho XXVIII.* de *auri pensa*, quæ valuit solidos 3 $\frac{3}{4}$. posterioris generis, sive denariis 12. æstimatos. Non rite *Gebhardus* in illa S. Stephani legè, in qua sedecim juvenci æstimantur sexaginta *solidis*, arbitratur per *solidos* intelligi debere communes

a) L. supr. cit. de monet. bohem. T. II. p. 94. in Not.

b) Apud *Katona* T. II. Reg. Hung. p. 429.

munes *denarios* hungaricos a). Certum enim est, vocabulum *solid* pro denario nunquam usurpasse Hungaros Sæculi XI^{mi}, immo nec alios mediæ ævi Scriptores, sed recentiores dumtaxat ad faciendum inter denarios non bracteatos, & bracteatos discrimen.

Byzantii iidem, qui *solidi aurei*, per legem *Belæ I.* denariis 40. definiti; quo factum est, ut numerus 40. denariorum longo tempore, etiam post abolitum *Byzantium* usum, *aurei* instar consideratus fuerit. Testis Joh. de *Thuvocz* sub Rege Corvino ita scribens: „Unde & nunc denarii numero quadraginta *aureus* appellatur, non quod sint aurei, sed quod tot denarii *Byzantium* valere illo tempore videbantur.“ Fit etiam *Byzantii* aurei mentio Lib. II. Decr. S. Ladislai cap. XI. his verbis: „reatum suum quinquaginta quinque *Byzantiis* redimant.

Romanati, *Michaelati*, *Manuelati* cet. dicti aurei Byzantini ex nominibus Imperatorum græcorum, sub quibus procusi fuerant. Duravit eorum usus communis in Hungaria usque ad annum circiter 1252. post quem sensim aboleri cœperunt, surrogatis *auri Florenis*, qui Florentiæ anno nunc memorato exorti, per omnem Europam haud multo post propagati sunt. Memorantur jam ad annum 1278. in diplomate Regis *Ladislai Chumi* his verbis: „ut Comes Elias, cui villa Gargan adjudicata fuit, quotannis *festo beati Martini* ratione *ipsum terræ solvat unum florenum auri* b).

§. XXXIII.

Animadversiones ad Constitutionem BELAE III. & ANDREAE II. de lucro Cameræ, per Saxones, Transylvaniæ incolæ, pendendo.

Quod in aliis Europæ regnis, ac provinciis, in quibus monetæ signabantur, infima latinitate dici solebat *Monetarium*, *Moneticum*,

a) Gebhard Geschichte des Reichs Ungarns T. I. p. 422. in Not.

b) Vid. *Wagner Analect. Scepul.* T. I. p. 118.

ticum, *Moneticum*, vel etiam *Monetatio*, hoc in Hungaria vocabatur *Lucrum Camera*, census nempe, sive tributum, ob cusionem novæ monetæ pro ærario regio, secundum leges præscriptas, exigi solitum. De hoc uberius in altera Regum Periodo tractabitur: hoc autem loco agemus de illo solum *Camera lucro*, quod a Saxonibus, Transylvaniam incolentibus, *Bela III.* & post hunc *Andreas II.* exigebant. Istud innotescit ex Privilegio *Andreas II.* nunc dictis Saxonibus dato sub ann. 1224. cujus pericope, huc pertinens, sic habet: *Ad lucrum vero nostræ Camera quingentas marcas argenti dare teneantur annuatim.* Quia vero *Marca Cibiniensis* Transylvanica Saxonum levior erat, quam Hungarica *Budensis* dimidio Fertone, & uno circiter denario *Coloniensi*, eodem privilegio hoc etiam mandatum continetur, ut in persolutione illarum 500. marcarum argenti quælibet marca, ad pondus Cibiniense Saxonicum adpensa, ponderet quintum dimidium fertonem, id est $4\frac{1}{2}$ fertonem, adjecto insuper pondere unius *Coloniensis* denarii. Tenor mandati sic sonat: *Hoc etiam eisdem concedimus, quod pecuniam, quam nobis solvere tenebuntur, — — cum nullo alio pondere, nisi cum marca argentea, quam piissimæ recordationis pater noster BELA eisdem constituit, videlicet quintum dimidium fertonem Cibiniensis ponderis cum Coloniensi denario, ni discrepent in statera, solvere teneantur.* Colligebatur idgenus lucrum *Camera* statutis temporibus per homines regia deputatos auctoritate, quibus insuper singulis diebus, donec præscriptum *Camera* lucrum persolveretur, pendendæ erant tres *semunciæ* argenti: id quod ibidem sequentibus verbis præcipitur: *Nunciis vero, quos Regia Majestas ad Dicam colligendam statuerit, singulis diebus, quibus ibi moram fecerint, tres leitonnes, pro eorum expensis, solvere non recusent.*

Hoc Privilegium integrum publica luce donavit *P. Szegedy* in libello, cui titulus: *Andreas II. — — Saxonum in Transylvania libertatis assertor*: illudque multis eruditis observationibus illustravit.

Sed, quod ad pericopen nunc descriptam attinet, in hac illustranda minus accurate, ut mihi quidem videtur salva aliorum opinione, ac indiligenter versatus est. Notat enim a), Tributa Teutonicorum Daciæ hoc Decreto valde imminuta fuisse, cum nonnisi 500. marcas argenti ad lucrum Camerae annuatim pendere jussi fuerint. Cui observationi hanc aliam subjungit ibidem: per mentionem videlicet marcae argenteæ, quam Bela Rex, pater Andreae, Teutonicis Daciæ constituit, ac medio quinto fertone Cibiniensis ponderis definiivit, allusionem fieri ad Domum monetariam Cibinii institutam. — Verum, quonam documento constat, Teutonicos Daciæ antea plures, quam 500. marcas argenti pro lucro Camerae Regiæ solvere debuisse, adeoque hoc illis tributum Privilegio Andreae II. reipsa imminutum fuisse? Nullo certe: hoc igitur ab interprete pro arbitrio dictum existimo. Deinde interpretis fuisset exponere causam, cur Bela III. Teutonicis illis Transylvaniae præceperit, ut in persolutione 500. marcarum argenti pro lucro Camerae Regiæ quamlibet marcam sui ponderis Cibiniensis auferent dimidio *fertone*, sive una *uncia*, & si necesse foret, uno insuper denario Coloniensi. Hoc enim obscurum est, & illustrandum erat. Præmissam vero interpretationem, qua asserui, id propterea præceptum fuisse, quia Transylvanica marca levioris erat ponderis, quam hungarica Budensis, secundum quam exigebatur persolutio lucris Camerae Regiæ, confirmat testimonium Rufini pontificiarum decimarum Collectoris, qui, uti suo loco referemus, in rationibus suis adnotavit, viginti novem marcas Transylvanicas argenti, quas collegerat, non plus adpendisse, quam viginti quatuor marcas Budenses, & tres uncias, cum una tertia, & duabus quinquagesimis septimis partibus unius unciae.

§. XXXIV.

a) In *Andrea II.* Libert. Saxon. Transylv. assertore, §. 23. *Observ. 6ta.*

§. XXXIV.

Leges ANDREÆ II. de nova moneta, & de libris denariorum illustrantur.

In Decreto *Andræ II.* anni 1222. quod extat in Codice Juris Patrii, Artic. XXIII. hæc leguntur: *Item nova nostra moneta per annum observetur a Pascha usque ad Pascha. Et denarii tales sint, quales fuerunt tempore Regis. Belæ.* Hæc in memoriam revocant consuetudinem, ut alibi, ita & in Hungaria illo ævo receptam, immutandi monetas singulis fere annis. Quæ simul causa esse videtur, cur tam pauci numi ex prima Regum Periodo ad ætatem nostram pervenerint. Novæ enim monetæ fiebant ex monetis priorum annorum, diligentissime per homines regios conquestis, & cum reliqua argenti signandi massa conflatis.

ANDREAS II. præsentis articulo sanxit, ut nova sua moneta per annum solummodo, & quidem ab uno Paschate ad aliud proximum in Regno esset usualis. Laudatus *P. Szegedy* ex tam brevi termino præfixo arguit, novam hanc *Andræ II.* monetam fuisse cupro permixtam, & adulteratam *a)*. Sed ejus opinionem refellit altera constitutionis pars: *& denarii tales sint, quales fuerunt tempore Regis Belæ.* Nam, si hoc loco *Bela Imus* intelligendus est, quem admodum cum *Mosoczio* ipse quoque *Szegedy* intelligit, oportebat sane denarios novæ hujus monetæ ex puro esse argento, cum de *Bela I.* diserte in Chronicis Hungarorum scriptum sit: *fecit fabricari numos magnæ monetæ ex purissimo argento.* Et paullo infra: *argenteos etiam denarios, ut scriptum est, cudi fecit, quorum quadraginta Byzantius census erat.* Nec unquam *Bela I.* admisit monetæ suæ depravationem. *Omnibus enim diebus vitæ suæ in tota Hungaria non est mutata moneta.*

a) In *Andræ II.* Libert. Ung. assertore, ad Decreti ejusdem Articulum XXIII. Not. 1.

moneta a). Igitur verifimilius est, dicto Decreti articulo Andream regem præcepisse, ut illo anno moneta sua ex puriore, quam antehac, argento feriretur. Quod ipsum confirmare videtur sequens ejusdem Decreti articulus XXIV. quo Ismahelitæ, & Judæi a præfectura rei monetæ penitus excluduntur. *Comites Camerarii monetarum — — — Nobiles Regni nostri sint. Ismaëlitæ, & Judæi ferri non possint.* At vero laudatus interpres existimabat hoc Decreti articulo constitutum fuisse, ut duum generum monetæ cuderentur, una scilicet vilior, per annum dumtaxat duratura, altera vero melior ex *pustulato*, id est, purissimo argento, qualis erat *Bela I.* utque denarii hujusmodi solito majores essent, & quilibet eorum æquivaleret decem denariis hodiernis. Quam opinionem esse erroneam cum jam supra ostensum sit *Spho XXIX.* non est, cur eidem refellendæ hoc iterum loco immoremur. Alioquin obvius hujus legis sensus hic est, præcipit Rex *Andreas II.* ut novæ suæ monetæ, per annum a Paschate ad Pascha duraturæ, denarii tales fiant, quales erant tempore Regis *Bela.* Hoc sane, spectato contextu legis, clarum est, ac evidens. Verum de *Bela*, sitne *primus*, an potius *tertius* hujus nominis Rex, *Andreas II.* pater, in hac lege intelligendus? Item an *Andreas* Rex novos denarios suos voluerit esse tales quoad argenti puritatem, vel magis quoad signa iisdem imprimenda, quales erant tempore *Bela* Regis? istud profecto utrumque ambiguum est. Mihi, consideratis rerum adjunctis, in quibus erat res monetæ regnante *Andrea II.* vero simillimum videtur, *Belam* illic non *primum*, sed *tertium*, *Andreas* patrem, intelligi oportere. Antiquior enim erat *Bela I.* utpote qui sesquifæculo præcesserat, quam ut credi possit, *Andream II.* ad illius monetæ, dudum antiquatæ, vixque illo jam tempore populo suo notas, respexisse, dum hunc articu-

lum

a) P. II. Chronic. Ung. Cap. XLV.

lum de denariis novæ suæ monetæ, per annum dumtaxat in publico cursu futuræ, conderet. Notior illi fuit pecunia *Belæ III.* patris sui, magis perspectæ hujus constitutiones de cusione monetæ, ex quibus aliquas etiam ab eodem confirmatas fuisse, constat ex Privilegio Saxonibus Transylvanis dato, cujus partem *Spho* præcedente in medium adduximus. Ex his itaque rationibus censeo, *Andream II* præsentem Articulo pro denariis novæ monetæ suæ præscripsisse talem puritatis argenti gradum, sive, ut nunc vulgo loquimur, *ligam*, qualis fuit in monetis *tempore Regis Belæ Tertii*. Quod autem huic suæ monetæ solummodo annum assignaverit cursum, hoc refero ad morem tunc receptum innovandæ sæpius, ac fere singulis annis monetæ, qualiscunque demum ea fuisset, propter quæsitum ex ejusdem cum denariis, recentius signatis, permutatione lucrum Camera Regiæ. Præterea, quod *Andreas II.* annum novæ suæ monetæ cursum definiverit ab uno Paschate ad aliud proximum, id ex ejus peculiari erga hoc, maximum in orbe Christiano festum veneratione processisse autumo; nam & piis erogationibus suis *Pascha* pro termino præscribere solebat. En exempla! ante reditum suum ex Palæstina, datis Ptolemaide anno 1217. literis præcepit Szolnokiensis Præfecto Salis, ut Equitibus Hierosolymitanis quolibet anno *quingentas marcas argenti in Sanctum Pascha solvere non omittat a)*. Eodem anno alias quoque literas dedit, quibus Hospitali Domui S. Joannis Bapt. de Jerusalem assignavit annum Stipendium centum marcarum argenti *semper in paschate* persolvendum *b)*. Totidem marcas *paschali tempore* in argento pendi jussit Castro *Krati* in partibus Tripolitaniis *c)*. Quid quod ex eadem pietate uno sui regiminis anno dena-

rios

a) Vid. *Katona T. V. Reg. Hung. p. 278.*

b) *Ibidem p. 232.*

c) *Ibidem p. 233.*

rios etiam effigie *Agni paschalis* insigniri fecerit, de quibus recolere, quæ dicta sunt *Spho XVIII.*

Sequuntur paucula animadversiones ad Articulum II. ejusdem Decreti *Andræ II.* qui est *de libertate prædiorum servientium, atque Ecclesiarum:* & sic sonat: „Item, nullam collectam, nec *libras denariorum* colligi faciemus supra prædia servientium: nec in domos, nec villas descendemus nisi, vocati. Super populos etiam Ecclesiarum ipsarum nullam penitus collectam faciemus.“ In antiquioribus Decretorum editionibus notatur in margine. *Al. liberos denarios ex S. Steph. lib. 2. c. 35.* In recentioribus autem inferius sub Lit. B. sic notatum est: „Alii legunt: *liberos denarios:* quasi dona, & oblationes gratuitas. Nam *Collectam,* seu contributiones debitas, & demandatas contra distinguit ab his denariis, dum ait: *Nullam Collectam,* nec &c. Conf. S. Steph. Lib. 2. Cap. 35. in princ.“ — Ego, ut elicerem, quænam verior lectio esset; *librasne denariorum,* an *liberos denarios?* consului primo cit. Lib. 2. Decret. S. Stephani Cap. 35. & observavi nullam ibi sive *de libris denariorum,* sive *de liberis denariis* occurrere mentionem, sed sermonem dumtaxat esse de proprietate illorum, quæ quis possidet, consensu regio firmata. Verba Decreti sunt: „Consensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisque dominetur propriorum, similiter & donorum Regis, dum vivit. Excepto, quod ad Episcopatum pertinet, & Comitatum. Ac post ejus vitam, filii simili dominio succedant. Nec pro nullius causa detrimentum bonorum suorum patiaturs quis, nisi consensu mortem Regis, vel traditionem Regni fecerit, vel in aliam fugerit provinciam. Tunc vero bona illius in Regiam veniant potestatem, ipse vero subiaceat sententiæ, filiis innocentibus remanentibus.“ Integrum Caput duxi exscribendum, ut hoc magis constet, quam temere glossatores, qui in cit. *Articulo 3.* Decreti *Andræ Regis,* pro *libris denariorum* substituere vellent *liberos denarios,* ad illud

illud provocent. Quid igitur, inquis, *librae denariorum* hoc loco sibi volunt? Ajo, sensum legis hunc esse, *libras*, vel *marcas* denariorum, quos pro *lucro Camerae* nonnulli Reges, & ipse quoque *Andreas II.* antea, promiscue ab omnibus exigi faciebant, deinceps non exigendas a Prædiis *Servientium*, hoc est, Nobilium, neque a fundis *Ecclesiarum*. Idem enim Rex in alia sua constitutione de emendandis abusibus ita scripsit: *Item nullam collectam, nec lucrum Camerae, quocumque nomine possit censeris, occasione aliqua super homines, cujuscunque nationis, vel conditionis, colligi faciemus, exceptis, qui Fisco Regio in debito censu tenentur a*). Sub Carolo Roberto, & Ludovico I. de quolibet fundo integro curiæ in lucrum *Camerae Regiæ* solvebantur tres *grossi*, sex denariorum singuli, quales *grossi* passim tunc & *pondera* vocari solebant *b*). Quapropter in mentem nunc venit, an non is, qui hoc *Andreas II.* Decretum concinnaverat, eo loco *libras* per abusum scripserit pro hujus generis *ponderibus*.

§. XXXV.

De pœna Falsariorum monetæ in prima Regum Periodo.

Regni consuetudo fuit in prima Periodo, ut qui deprehensus esset in crimine fabricationis falsæ monetæ, omnia ejus bona partim ad constitutum a Rege judicem causæ hujus, partim vero ad Præfectos *Camerae*, a quibus reus deprehensus, & convictus erat, devolverentur. Hujus consuetudinis testes habemus sequentes.

BELA IV. Literas:

„ *BELA*

a) Vid. Raynald. Annal. eccles. ad Ann. 1232. N. XIII.

b) Conf. Decret. Caroli Roberti §. 19. cum Ludovici I. Decr. Antic. 4.

1781

BELA Dei gratia Hung. Dalm. &c. Rex, ad universorum — — — notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum Laurentius villicus de Beseneu, quæ ad Ecclesiam S. Gregorii pertinet, nec non & filius ipsius Demetrius nomine, ac Joannes gener Gregorii de eadem villa Beseneu, per Camerarios nostros Syrmienfes, Leopoldum videlicet, & Socios ejusdem, in manifesto crimine fabricationis falsæ monetæ deprehensi, coram Ven. Patre Benedicto Archiepiscopo Colocensi, Aulæ nostræ Cancellario — — qui per totam Syrmiam non solum honore Comitatus, sed etiam vice, & auctoritate nostra ex delegatione nostra fungebatur, exigente justitia in ipso opere deprehensi fuissent convicti, ita, quod & omnia instrumenta eorum, per quæ ipsam falsariam exercebant, nobis forent præsentata, & eorum bona secundum consuetudinem regni ad dictum Ven. Patrem, utpote nomine Majestatis judicis, & in partem dictorum Camerariorum nostrorum essent devoluta, idem Ven. Pater coram nobis corporaliter constitutus fidei suo Ivan Magistro Tavernicorum suorum domos, & quasdam vineas, fenetum, & torcular ipsius Laurentii, ac quædam alia prædictorum, videlicet tam illam portionem, quæ ipsum contingebat, quam partem dictorum Camerariorum, quam sibi vendiderant, sicut iidem coram nobis sunt confessi, contulit possidenda, exceptis duabus vineis, quas Petro Comiti cognato suo duxerat conferendas, quas & idem Magister Ivan a dicto Petro Comite comparavit, & sic bona illorum universa ad dictum M. Ivan pervenerunt. Quam utique donationem præfatus Archiepiscopus nostro fecit privilegio confirmari. Nos itaque cum justa esset petitio, & honesta, presentes in perpetuum prædictorum omnium firmitatem literas duximus concedendas, duplicis Sigilli nostri munimine roboratas. a) Datum Jaurini anno Domini

a) Apud PRAY Hierarch. Hung. P. II. 62.

ni M. CC. LIII. quinto Nonas Octobris, regni autem nostri anno XVIII.

§. XXXVI. De lucro Camera, quod Saxones Scepusienses tempore STEPHANI V. pendebant, & moneta quinta combustionis.

In Diplomate anni 1271. quo STEPHANUS V. Saxonibus Scepusiensibus amplissimas immunitates largitur, a) de nova moneta singulis annis, octiduo ante Pascha, seu in Dominica Palmarum, recipienda, lucroque Camerae persolvendo, hæc statuta sunt: „Singulis annis in Ramis Palmarum monetam nostræ Camerae regie cum omni reverentia suscipere tenebuntur, & solemniter permittere, secundum jus, rigorem, & *lucrum Camerae regie* cambire tenebuntur, ita quod Comes Camerae, & sui officiales, quos ad hoc deputaverint, altero dimidio mense, sive sex hebdomadas, plenam habeant potestatem cambiendi, jus, & *lucrum Camerae* prosequendi, de qualibet marca insuper in cujuslibet fori, vel emptionis titulo recipient unum pondus. Volumus etiam monetam *quinta esse combustionis.*“

In hoc privilegio nusquam præscribitur numerus marcarum, quas Saxones Scepusienses, occasione novæ monetæ recipiendæ, cambire teneantur. Itaque *lucrum Camerae regie* apud hos aliter, quam apud Saxones Transylvanicos, exigi consueverit. Nempe sex hebdomadæ quotannis constitutæ erant, quibus apud eos morabantur Collectores lucri Camerae, cambientes, seu permutantes, novas monetas cum antiquis abolitis, secundum præscripta legum, quibus Scepusienses obtemperare debebant. Collectoribus ex qualibet marca

dena-

a) Apud WAGNER P. I. Analect. Scepus. p. 191.

denariorum permutata in emolumentum cedebat unum *pondus*, seu sex denariorum *grossus*. Quod additur: *Volumus etiam monetam quintæ esse combustionis*; id indicat, monetam novam, cambio proxime expositam, ex ejusmodi argento conflata fuisse, cui pars *quinta* deterioris metalli, ex Regis præscripto, permixta erat. Id *combustione*, seu resolutione per ignem facta, explerari solebat. Eodem diplomate *Stephanus V.* potestatem fecit Saxonibus, in Scepusio degentibus, *quærendi mineras, & metalla in montanis, inventa colere, & suis usibus applicare, salvo jure regio.*

§. XXXVII.

De jure cusionis monetæ, metallorum fodinis, & officinis monetabilis in Hungaria sub Regibus primæ Periodi.

Jus feriundæ monetæ ab origine Regni Hungarici semper solis fuit Regibus ita proprium, ut, quisquis in illud involaret, perpetuæ infidelitatis notam incurreret, & amissione bonorum omnium punitus fuerit. Liberum tamen est Regibus participes hujus juris facere alios etiam imperio suo obnoxios, modo hi præscriptas sibi in cusione monetæ leges observent. Insigne potestatis hujus exemplum in prima Periodo dedit Rex ANDREAS I. qui Duci BELAE, Fratri suo, e Polonia revocato, tertiam regni sui partem sic attribuit, ut simul consuetam Regni monetam ejusdem nomine signari permiserit. Testes sunt denarii superstites *Capite I. hujus Dissertationis §. VIII.* recensiti, ac *Tab. I. N. 17. & 18.* depicti, in quibus BELA DVX legitur. Vidimus quoque *Capite III. §. XX.* ac *Tab. II. N. 56.* Numismata ex ære cyprio percussa, in quibus *Bela IV.* non suam tantum, verum & filii sui *Stephani*, quem se vivo coronari, Regemque juniorem dici voluit, effigiem, ac nomen exprimi fecit. Paulo serius, nimirum sub finem Periodi primæ

primæ, ac deinceps in Periodo secunda Reges Hungariæ privilegium cudendi monetas, non suo tamen, sed Regis, aut Regni nomine, armisque insigniendas; elargiti sunt compluribus Ducibus, ac Banis provinciarum, ipsisque adeo civitatibus in præmium fidelitatis, ac meritorum, quemadmodum patebit ex Documentis infra producendis.

Jus metallorum, e quibus monetæ signantur, æque omni tempore Regium fuit, estque hodie in Hungaria. Quam ob rem quicumque alii *fodinas metallo-um* habent, eas nonnisi permissu Regum habere, colere, aut elocare possunt, inhærente eisdem onere pendendi *urburas*, id est, decimas omnium proventuum fodinalium ad ærarium regium, & ipsa metalla non alteri, quam Camera Regiæ, pretio per Decretum regium determinato, vendendi. De re metallica Hungariæ ex Regibus primæ Periodi optime sunt meriti *Geisa II. Bela III. Andreas II. Bela IV. ac Stephanus V.* qui e Germania colonias, præcipue Saxonum, in Hungariam, ac Transylvaniam evocarunt, iisdemque auri, & argenti, ceterorumque metallorum fodinas colendas crediderunt. Quæ obiter commemorasse sufficiat: nec enim de re metallica, sed monetali scribimus.

Antiquissima signatæ monetæ hungariæ loca erant primum *Civitas Alba Regia*, & villa *Pannonia*; dein *Buda, Strigonium, Quinque Ecclesiæ*, & in montanis Hungariæ *Schemnicium*, & *Cremnicium*, inque terra Scepusiensi *Gölnicium*; Rivulus *Dominarum*, seu *Nagy Bánya* in Comitatu Szathmáriensi posterius, ut alibi dicitur, accessit. In provinciis vero Hungariæ adnexis, *Sirmium* Sclavoniæ, & *Zagrabia* Croatia, nec non *Cibinium* Transylvaniæ jam sæculo XIII. suas habuerunt officinas monetales. Certè sub initium sæculi XIV. & hæc, & nonnulla alia Hungariæ, & provinciarum loca officinis monetilibus fuisse instructa aperte colligere

licet

licet partim ex variis Regum nostrorum Literis, quæ Kerchelicis in Notitiis præliminaribus Regnorum Dalmatiæ, Sclavoniæ &c. *Wagner* in *Analectis Scépusiensibus*, ac *Diplomatario Sárosiensi*, ediderunt, partim vero ex *Rationibus collectarum* sub *Carolo Roberto decimarum pontificalium*, partim denique ex *ipsis eorum temporum Numis superstitis*.

DISSERTATIO TERTIA
 DE
 RE NUMARIA HUNGARORUM
 SUB
 REGIBUS PERIODI SECUNDAE

ab Anno Christi 1301. ad 1526.

INTRODUCTIO.

Post extinctam in ANDREA III. *Veneto* Domus Arpadianæ stirpem virilem, Reges Hungariæ ex familiis exteris legi cœperunt, sic tamen, ut sanguinis Arpadiani, per muliebrem sexum propagati, ratio haberetur præcipua. Cum autem plures eodem tempore Principes materna ex parte suum genus eo referrent, pro corona decertandum fuit. Æmuli erant WENCESLAUS Bohemus, OTTO Bavarus, & CAROLUS Robertus Neapolitanus, qui postremus stabile demum obtinuit regnum, immo & hæreditariam suæ posteritatis successionem. Priores duo, utut sacro diademate incincti fuerint, in Codice tamen Juris hungarici pro Interregibus dumtaxat habentur. Horum Numi in Hungaria summæ sunt raritatis hodie. At sub CAROLO Roberto Res Numaria Hungariæ novam, eamque lætorem induit faciem, utpote, qui & Numos *aureos* primus Regum Hungariæ signavit, & ex *argento*, præter consuetos antea denarios integros,

gros, ac medios, jam etiam *grossos* procudi fecit, ac unīversam
 hungaricæ rei monetæ rationem in meliorem formam reduxit. Id
 quod partim ex ejusdem Numis haud multo post describendis, partim
 e Decreto de novæ monetæ cussione sub annum 1342. Regni sui po-
 stremum, dato, quod in Codice Juris Patrii extat, & in hac Disserta-
 tione opportunis cum animadversionibus recensetur, luculenter
 patebit. *Aureos* quidem suos vulgo *auri florenos*, *Carolus Robertus*
 servili quadam Florentinorum imitatione, ut infra dicitur, feriun-
 dos curavit, servato non solum modulo, & pondere eodem, ve-
 rum etiam ipso utriusque partis typo; ejus tamen filius *Ludovicus*
 I. hanc servitutem, jure suo usus, exiit, & monetas non minus
aureas, quam *argenteas*, propriis Regni Hungariæ, suisque armis in-
 signivit. Est præterea secundæ huic Regum Periodo hoc proprium,
 quod jam & *mnemonica Numismata* ex auro, & argento tempore *Matthiæ*
Corvini confieri cœperint, nonnullosque Numos unciales, & semuncia-
 les in fine hujus Periodi *Wladislaus II.* & *Ludovicus II.* procudi fecerint.
 Itaque Numorum, quos nunc descripturi sumus, longe major,
 quam in prima Periodo, varietas occurret, spectata eorum materia,
 forma, pondere, typisque, & inscriptionibus. Adhæc in *Wladislai*
II. monetis observabimus morem introductum exprimendi annos pro-
 cuforum numorum secundum epocham æræ vulgaris Christianæ, jugi-
 ter deinceps retinendum. Hæc paucis prævie. Sequitur Numorum
 hujus Periodi descriptio.

CAPUT PRIMUM.

Numi primorum Sæculi XIV. Regum descripti, & illustrati.

§. I.

Monetæ arg. WENCESLAI Regis, ab Anno 1301. ad 1305.

I. Caput Regis coronatum sine epigraphe.

CruX duplex anchorata. *Den. Musæi Cæsarei Vindobon.* Vid. Tab. II. N. 71.

Numus hic anepigraphus in Museo Cæs. Vindobonensi inter Hungaricos repositus, *Wenceslao*, qua Regi Hungariæ, tribuitur. Hoc nempe suadet forma crucis geminæ anchoratæ, qualis in monetis Regum Ludovici I. & Sigismundi observatur. Proceres hungari, qui secessione a Carolo Roberto facta, *Wenceslaum* coronarunt, mutato nomine *Ladislauum* appellari voluerunt. Testis *Joh. de Thurotz* P. I. Chron. Cap. LXXXV. hæc scribens. „Postea Rege jam dicto, quem Hungari *Ladislauum* vocaverunt, in Buda degente, nullum castrum, nulla potentia, seu potestas, nullum jus regale sicut *Carolo* puero, ex parte Baronum restituantur; sed una pars Regni *Carolum*, altera *Ladislauum* Regem appellabant, nomine tantum, sed non re, vel effectu regiminis, seu potestatis. Tunc Rex *Wenceslaus*, pater *Ladislai* noviter coronati, videns, & considerans palliatas perfugas Hungarorum, anno Domini MCCCIII. cum multitudine exercitus, Pannoniam est ingressus, & juxta Danubium circa *Pesth*, aliquantulum residens, *Ladislauum* filium suum cum corona Regni accipiens, & *Ladislauum* filium Vernheri rectorem, seu judicem Budensem, in suum Regnum in pace revertitur. “ Testimonium Chronographi firmant Literæ ipsius *Wenceslai*, in quibus sese *Ladis-*

Pars II.

A a

laum

Tab. II.
N. 71.

1. Supp. II 2.

paum nuncupat, quas *Cornides* Geneal. Reg. Hung, p. 50. & *Katona* T. VIII. Reg. Hung. p. 32. & 35. ediderunt.

2. Rex coronatus sedens d. globum crucigerum, s. sceptrum; in area litera solitaria B.

LADISLAI REX. Sic. Crux hungarica latam habens basim.
Obol. arg. Com. Festetics. 1. Rupp I 149 (k. Laitz)

Numulus hic verisimiliter pro *Wenceslao*, cui nomen *Ladislai* fuisse inditum paullo ante monuimus, signatus fuerit *Budæ*. Ex causis enim artis monetariæ ad Periodum *2dam*. referri debet, in qua præter hunc nemo alius fuit *Ladislau*s, si *posthumerum* excipias, cujus denarii diversos ab hoc typos habent.

§. II.

Monetæ OTTONIS Regis, ab Anno 1305. ad 1308.

1. OTTONIS REG. Corona aperta intra circulum.

Duæ aquilæ colludentes. *Obol. arg. Com. Festetics.* Vid. Tab.

Tab. II.
N. 72.

II. N. 72.

2. + MONETA VNGARIE. Caput coronatum in circulo.

Duæ aquilæ, ut in præcedente, & præterea sigla Z vel S.

Tab. II.
N. 73.

jacens. *Obol. arg. ibidem.* Vid. Tab. II. N. 73. *1. Rupp I 146*

Typus coronæ apertæ frequentius recurret in Numis argenteis Regum sequentium, & Mariæ Reginae. Alter numulus etsi careat OTTONIS nomine, ejusdem tamen esse ostendit simillimus duarum avium colludentium, seu ut Petri de *Ludewig* expressione utar, *columbantium* typus. Aves hoc modo expressas idem *Ludewigius* affirmat symbola esse duarum marchiarum, Bavaricæ nempe, & Brandenburgicæ, quas Otto, non tamen noster, sed Brandenburgicus possidebat a). Non rite scribit *Gebhardus* nostrum *Ottonem* assumpsisse no-

a) Vid. *Ludewig* Einleitung supr. cit.

men *Bele* a). Nam *Stephanum* fuisse vocatum constat e sequentibus Chronici Neplachonis verbis: b) „Anno Domini MCCCVII. Wenceslaus juvenis in Regem Boemiæ coronatur, & primo anno Regni sui Regnum Vngariæ *Stephano* Duci Baviariæ, filio Henrici, qui habuerat filiam *Bele* Regis Ungariæ, & ex ea genuerat prædictum *Stephanum*, eidem Rex Boemiæ, & Vngariæ, cum insigniis regalibus prædictum regnum, pro quo coronatus fuerat, tradidit, & Vngariam transmisit.“

§. III.

Numi CAROLI Roberti Regis, ab Anno 1301. plenius 1308. ad 1341.

I. *Aureus*. S. IOHANNES B. Effigies Sancti Joannis Baptistæ stantis polliati, dextra expansa, sinistra crucem tenentis. In fine epigraphes prope Caput corona aperta.

+ KAROLV. REX. In medio lilium Florentinum. *Musei Cas. Vindob.* Vid. Tab. II. N. 74. Tab. II.
N. 74.

Aureos hujus typi, & inscriptionis, imitatione Florentinorum procosos, *Carolo-Roberto Hungariæ Regi*, adjudicant Franc. *Vettorius*, Lud. Ant. *Muratorius*, *Koehlerus*, *Du Vallius*, *Joachim*, aliique. Primi aurei effigie Sancti Joannis Bapt. in una, & flore liliæ altera parte signati sunt Florentiæ in Italia circa annum Chr. 1252. testibus Joanne *Villano* c), & S. *Antonino* d), cujus hæc verba sunt ad Annum modo dictum: „Tunc civitas *Florentia* in felicitate temporali constituta cœpit cudere monetam auream, scilicet flore-

a) Geschichte des Reichs Ungarn I. Th. p. 617.

b) Apud Dobner T. IV. Monum. Boh. p. 118.

c) Istoria Florentina Lib. VI. Cap. 53.

d) P. III. Chronic. S. Antonini Tit. XIX. §. VI.

nos ex auro, quæ prius utebatur argentea, & fiebat de auro perfecto. Pro *Florentinis* per syncopen dicti sunt *Floreni*. Alii a flore lili, quo pars eorum averfa ornatur, alii denique, quod essent ex auro maxime puro, ac veluti ex flore auri, sic appellatos malunt. Id certum est, hoc aureorum genus adeo omnibus Europæ populis placuisse, ut haud multo post ubivis fere surrogari byzantinis aureis cœperint. In Hungaria usum illorum jam sub Ladislao Chuno viguisse, ex hujus Regis literis anno 1278: datis supra ostendimus. Verum, qui apud Hungaros procius fuisset, antiquior præfente Caroli Roberti floreni auri, usque adhuc repertus est nullus. Cusorum a se, & cudendorum auri florenorum, ne quis dubitet, meminit ipsemet Carolus in Decreto suo anni 1342. Plures animadversiones in similem Caroli Roberti aureum vide in Viennensibus Indiciis *a)*, ac de florenis generatim apud Innocentium *Simonchicz b)*. De quorum valore veteri ac recentiore in isto quoque opere suis agetur locis.

II. *Grossi argentei.*

I. + MONETA KAROLI REGIS HVNGARIE. Rex coronatus, in throno sedens, d. sceptrum liligerum, s. globum crucigerum tenet.

Parte averfa in peripheria majoris circuli: + HONOR. REGIS. IVDITIVM. DILIGIT. in circulo autem minore concentrico: + IVS. DAT. PACEM. PAX. SALVTEM. In medio Numi scutum triangulare bifariam divisum, in quo a dextris lilia septem, & a sinistris fasciæ hungariæ. Supra scutum aliud lilium; ad latera vero siglæ, hinc S. inde A. *Musei R. Univ. Pest.* Vid. Tab. II.

Tab. II.
N. 75. N. 75.

2. + MO.

a) Anzeigen V. Jahrgang p. 331—337.

b) Diff. de Numismat. Hung. Diplom. accommod.

2. + MONETA. KAROLI. REGIS HVNGARIE. Rex coronatus sedens in throno d. sceptrum, s. globum crucigerum.

+ HONOR. REGIS. IVDICIUM. DILIGIT. Scutum triangulare inclinatum bipertitum, in quo a dextris fasciæ hungariæ, a sinistris quinque lilia Domus Regiæ Andinæ; Scuto incumbit galea coronata, cujus apicem efficit caput Struthionis, rostro soleam ferentis, medium inter duas plumas. In area hinc S. inde lilium unum. *Ibidem.* Vid. Tab. II. N. 76.

Tab. II.
N. 76.

3. MONETA DOMINI KAROLI. Rex coronatus sedens d. globum crucigerum, s. sceptrum liligerum. Infra pedes duo Leunculi.

+ DEI GRATIA REGIS VNGARIE. In medio scutum triangulare bipertitum, in quo a dextris octo lilia, a sinistris quatuor fasciæ Regni Hungariæ. Circa scutum quindecim orbiculi cruce insigniti. *Grossus arg. editus in Bigrph. Medic. Hung. Centur. 2. P. II. p. 223. fig. 6.* Vid. & hic Tab. II. N. 77.

Tab. II.
N. 77.

Carolini hi grossi, inter hungaricos antiquissimi, spectatis typis, ac inscriptionibus, imitatione magis Neapolitanorum, quam Pragensium grossorum latorum facti sunt. Epigraphe: *Honor Regis iudicium diligit.* Occurrit primum in grossis Regum Neapolitanorum, Caroli Andegavenſis, & Roberti *a)*, sumpta ex Psal. 98. v. 4. Eadem sententia usus fuit Sanctus *Stephanus*, Rex primus Hungariæ, in *Lib. I. Decret. Cap. V.* quod sic incipit: Patientiæ & Iudicii observatio, quinta regalis Coronæ est oratio. David Rex, atque Propheta dicit: Deus iudicium tuum Regi da. Et idem alibi: Honor Regis iudicium diligit. In antiqua hujus Decreti editione anno

1605.

a) Apud *Parutam* de Numis Siciliæ. Extat hoc opus in Thesauro Antiquitatum Siciliæ Tom. VII. & VIII. Item apud Muratorium de monetis Italiæ.

1605. facta, & Historiæ Bonfinii adjuncta, in margine hæc reperitur adnotatio: *Hac inscriptione*, videlicet, Honor Regis &c. *Andreas Rex monetas cudebat*. Ubi aut memoriæ lapsu scripserit glossator *Andream* pro *Carolo*, aut, si reipsa talem *Andreas* monetam vidit, moneta illa potius *Andreas III. Veneti*, quam vel *primi*, vel *secundi* fuerit. Hodie ignota est.

Grossi, in quibus præter perigraphen: *Honor Regis iudicium diligit*, hæc altera subjungitur; *Fus. dat pacem, pax salutem*, ceteris sunt rariores.

Reliqua in his Numis animadversione digna hæc sunt: ^{1^{ma}}: Nunc primum in monetis hungaricis occurrunt scuta heraldica, in quibus insignia Regni, & Regis propria, simul conspiciuntur. Nunc primum in iisdem comparent quatuor fasciæ, totidem, ut quidam volunt, præcipuos Hungariæ fluvios, Danubium, Tibiscum, Dravum, & Savum, indicantes. De Numis loquor, non de sigillis. Memini enim in istis usum fasciarum æque, ac duplicatæ crucis paullo antiquiorem esse. ^{2^{do}}: Jucundum est videre unum ex Grossis propositis, in quo galea coronata cum prominente Struthionis capite insidet scuto heraldico *Caroli Roberti*, quoniam id conforme est his Chronicorum Thuroczianorum P. I. Cap. XCIX. verbis: „In quorum quidem militum, ductis regalibus equis insidentium, *galeis*, aureis *coronis* circumdatis, *insignia* sub forma *Struthionis* avis, quæ per ipsum Dominum Regem *Carolum*, vita sibi comite, haberi, ac ferri consueverant, habebantur.“ ^{3^{io}}: bini leunculi, qui in tertio Grosso ante *Caroli Roberti* thronum excubant, simili fere situ sunt cum illis, qui in Neapolitanis Regum *Andegavensium* Numis exhibentur apud *Argelatium T. I. de Numis Ital. Tab. XXVIII. & seq.*

III. *Denarii, & oboli argentei.*

I. Protôme Regis coronati d. sceptrum, s. globum crucigerum.

+ KAROLVS REX HVNGARIE. Scutum bipertitum, in quo dextram occupant tria lilia Domus Andegavenſis, ſiniſtram faſciæ Regni Hungariæ. *C. Feſterics*. Vid. Tab. II. N. 78. Tab. II.
N. 78.

2. KAROLI REGIS. Protome Regis coronati d. ſceptrum, s. globum crucigerum. In area a ſiniſtris laguncula.

+ M. REGIS HVNGARIE. Scutum, in quo a dextris faſciæ, a ſiniſtris quinque lilia. In area juxta ſcutum hinc, & illinc laguncula. *Ibidem*. Vid. Tab. II. N. 79. Tab. II.
N. 79.

In utroque hoc denario effigies Regis eleganter facta de progreſſu artis admonet. In ſcuto Heraldico numerus liliorum variat, & modo dextrum, modo ſiniſtrum ſcuti campum occupant. Sed præcipuam merentur attentionem in altero horum denariorum occurrentes lagunculæ. Symbolum id erat Comitum *Provincia* Narbonenſis, unde *Andina* Regum Domus originem ſuam traxit. Alludit vero laguncula ad cultum *S. Mariæ Magdalene*, quæ dictæ *Provincia* Patrona fuit tutelaris. Rem hanc extra omne dubium ponit Numus aureus Muſei Norimbergeniſis ab Joachimo editus. *a*), qui ſic habet:

+ KAROLVS ANDECAVIE HIRIN (*ſic*) SICILIE REX. Effigies Sanctæ Mariæ *Magdalene*, lagunculam eadem forma, qua in noſtro denario eſt, tenentis.

IN HOC SIGNO VINCES. Crux patriarchalis, & in area hinc litera K coronata, inde lilium, ſuprà quod raſtrum, conſuetum videlicet in ſigillis diſcerniculum Principum Franciæ regii ſanguinis.

Numisma hoc pertinet ad *Carolum I.* Andegavenſem, *Provincia* Comitem, Hieroſolymarum, & Siciliæ Regem, Sancti *Ludovici IX.* Franciæ Regis fratrem, noſtri vero *Caroli Roberti*, Hungariæ Regis Proavum, quo regnante inventio, ac tranſlatio Reliquiarum *Beatæ Mariæ Magdalene* contigit *d*). Non eſt hujus loci repetere,

quæ

a) Vid. Das neu eröffnete Münz Cabinet P. I. p. 310.

b) Teſte officio Eccleſiæ Maſſilienſis *Lecl. I.*

quæ viri docti de triplici, ac de unica Magdalena disceptarunt a).
 Sat erit de laguncula, qualis nostro etiam in denario sese offert, id
 unum admonere, imaginem hanc esse vasculi alabastrini, pretioso
 unguento repleti, quod beata mulier venerationis causa in caput
 sanctissimi servatoris effuderat, uti sacer Evangeliorum Codex in
 perpetuam rei memoriam refert b).

3. M. REGIS CAROLI. Caput coronatum.

In averfa: Caput Struthionis, inter duas plumas. *Ibidem*, &
 N. 80. in aliis Museis. Vid. Tab. II. N. 80.

Eadem fuit *Struthionis* forma in Grossis Carolinis, supra re-
 censitis, sed ibi pro exteriori dumtaxat scuti heraldici ornamento,
 hic vero tamquam proprium Regis insigne in medio denarii expri-
 mitur. Recole, quæ supra ex Chronicis Hungarorum recitata fuere.

4. Rex throno, capitibus leonum exornato insidens, d. sce-
 ptrum liligerum, sinistra tenet globum crucigerum.

4. M. REGIS HUNGARIE. Galea coronata, ex qua promi-
 net caput Struthionis in medio duarum plumarum. *Ibidem*. Vid. Tab.
 N. 81. II. N. 81.

Tametsi pro epigraphe sit: *Moneta Regis Hungariæ* tantum,
 non addito *Caroli* nomine, hunc tamen denarium esse non alterius,
 quam *Caroli Roberti*, manifestat *Struthio*, galeæ coronatæ impositus,
 proprium hujus Regis insigne.

5. M. REGIS KARVLI. Caput pileatum coronatum.

S. E. Galea coronata, plumisque ornata. *Ibidem*. Vid. Tab.
 N. 82. II. N. 82.

Siglas S. A. vidimus supra in grossis, in hoc denario idem
 S recurrit cum E. Prior locum signatæ monetæ, *Sirmium*, vel *Sri-
 gonium*

a) Vid. *Moreri* Lexicon Voc. *Magdalena*; & *Bollandi* *Acta SS.* T. IV.
 Julii ad diem XXII.

b) *Matthæi* Cap. XXVI. 7. & *Marci* Cap. XIV. 3.

gonium, vel *Schemnicium* notat, posterior nomen Praefecti monetaris proprium.

6. Rex coronatus sedens d. sceptrum liligerum, s. globum crucigerum.

+ MONETA REGIS KARVLI. Scutum; in quo a dextris quinque lilia, a sinistris fasciæ; pro telamonibus adstant Struthiones, & supra scutum est lilium. *Ibidem*. Vid. Tab. II. N. 83. Tab. II.
N. 83.

En Struthiones vario modo in monetis Caroli Roberti adhibitos.

7. Effigies Angeli, & sigla K. in area.

+ - - - KARVLI. Corona aperta in circulo. *Musei Cæsarei Vindob.* Vid. Tab. III. N. 84. Tab. III.
N. 84.

Imago Angeli in hoc denario alludit ad titulum *Principis Salernitani, & Honoris, ac montis Sancti Angeli*, quem Carolus Robertus in Diplomatis adjungere solebat ceteris titulis suis. Denarius hic profusus est *Kremnicii*, quod indicat litera K. in dextro Numi latere conspicua; altera consueta litera initialis nominis Praefecti Camerae emanit, numulo non rite infra formam signatoriam adplicito. Eadem fuit causa Inscriptionis in parte averfa interruptæ. Deest enim post cruculam pars prior epigraphes: M. REGIS. id quod primo quivis intuitu observare potest.

8. Effigies Regis coronati sedentis, solitis cum attributis.

+ M. *Reliquis literis dubiis*. In medio circuli Agnus cum vexillo crucigero. *Ibidem*. Vid. Tab. III. N. 85. Tab. III.
N. 85.

Simili Agno signatas monetas exhibuimus in Diff. præced. sub *Andrea II. & Bela IV.*

9. Rex coronatus in throno sedens, d. sceptrum liligerum, s. erucem.

+ MONETA RE - - - VLI. Aquila expansis alis. *Reg. Univ. Pest.* Vid. Tab. III. N. 86. Tab. III.
N. 86.
Part II. B b Ejusdem

Ejusdem fere formæ aquila in quibusdam monetis Regum Siciliae, quibus *Carolus Robertus* sanguine junctus erat, occurrit. Primus illam Siculae monetæ intulit *Fridericus II.* & mater ejus *Constantia*. Ni hoc esset, arbitrarer in præsentē denario aquilam esse Polonicam, ob *Elisabetham* Polonam Caroli Roberti conjugem.

10. Rex coronatus sedens dextra cruculam tenet, læva sceptrum-liligerum. Nulla epigraphe.

Tab. III. N. 87. Pars quoque averfa caret literis. In medio autem est avis (fors itidem aquila) capite nimbato, alis expansis, & unguibus quasi schedam prehensam ferens. *Ibidem. Tab. III. N. 87.*

Denarium hunc, ut ut inscriptione destitutum, refero ad *Carolum Robertum* ob magnam similitudinem cum præcedente Numo.

11. + MONETA REGIS KARVLI. Caput coronatum.

Tab. III. N. 88. Crux geminata, latis stipitibus, super basi graduata, infra crucem duo capita coronata mutuo sese respicientia, conspicuis de super binis avibus, & totidem liliis. *Com. Festerics. Vid. Tab. III. N. 88.*

Typus partis averfæ spectata crucis duplicis, & duorum capitum coronatorum forma, est hujusmodi, qualis in denariis pro *Sclavonia* cufis, quos paullo post recensēbimus, constanter occurrit.

12. + MONETA REGIS KARVLI. Scutum triangulare fascias hungaricas, & lilia Francica Domus Andegavensis complectens.

Pars averfa exhibet crucem geminatam, duo capita coronata, & reliqua omnia, ut in præcedente denario. *Com. Joann. Nep. Eszterházy. Editus per Franc. Car. Palma in Herald. Regni Hung. Tab. II. Ubi p. 58. seq. vide illustris hujus Auctoris, cui & prior denarius erat cognitus, eandem, quam paullo ante notavimus, de similitudine partis averfæ cum denariis pro Sclavonia cufis, animadversionem.*

13. Nulla epigraphe. Caput Regis coronatum.

Cruz

Cruces duplex. In area luna, stella, & duo globuli. *Obolus Tab. III. N. 89.*

14. Nulla inscriptio. In medio circuli, quem corolla foliata ambit, character quidam incertæ significationis. Pars averfa exhibet duo lilia intermedio castello, forma exigua, ruditer efficta, infra quod luna. *Ibidem. Vid. Tab. III. N. 91. Ruggi I 154. Tab. III. N. 91.*

Numulos, postremis duobus numeris hic descriptos, inter Caroli Roberti monetas, diversis de causis, recensendos arbitror. Priorem ob typorum similitudinem aliquam cum iis, qui in præcedente denario, *Moneta Regis Karuli*, inscripto, observantur, sive caput spectes utriusque Numi in antica, sive crucis formam in averfa. Posteriorem autem ob lilia, & quia characterem in medio antica expressum pro litera K. male efformata, habeo.

§. IV.

Conjecturæ de Monetis, pro SCLAVONIA signatis, sub CAROLO Roberto, & aliquandiu antea.

I. + MONETA REGIS p SCLAVONIA. Martes mustella inter duo astra.

Cruces patriarchalis, ad cuius basim duo capita coronata. In area siglæ E. R. *In aliis similibus aliæ.* Supernæ stella, luna, & cruculæ, aut lilia. *Den. arg. Univ. Pest. & in pluribus aliis Museis. Tab. III. N. 90.*

2. Alii Numi, præcedenti similes, nisi, quod siglis in averfa occurrentibus differant, cujusmodi sunt: R. L. aut N. K. aut H. R. &c. et, quod in quibusdam aviculæ tam cruci, quam capitibus coronatis insistant, aliaque varii generis attributa in aliis plura, in nonnullis pauciora per aream sparsa conspiciantur. *Ibidem.*

3. Alii similes, sed in antica epigraphen habent + MONETA DVCIS p SCLAVONIA. *Univ. Pest.*

4. REX SCLAVONIE. *Mustella currens*.

In averſa: Crux patriarchalis duobus gradibus, & baſi quadratæ impoſita. Infra crucem duo Reges coronati, pectore tenus expreſſi. Per aream ſtella, luna, duo ſoſculi, & bini globuli. *Den. arg.* ex Muſeo *Apoſtoli Zeni* editus primum a Lud. *Muratorio* Diſſert. de monetis Ital. apud *Argelatum* T. I. p. 95. & Tab. 82. N. 2. Dein reſuſus apud Franc. *Pejacsevich* in *Historia Servia* ad Colloq. VI. p. 192. ſeqq.

Cum in omnibus hiſ monetis nunquam proprium *Regis*, vel *Ducis* nomen inveniatur, neceſſe eſt, ut de illarum ætate conjecturis tantisper indulgeamus. Sed prius agendum eſt de illarum epigraphe, ac typo. Vocabula omnia integre ſcripta ſunt, dempta litera ſolitaria P ante vocabulum SCLAVONIA. *Joachim*, qui cit. op. P. I. p. 134. Tab. XV. N. 2. edidit Numum: MONETA DV-CIS P SCLAVONIA: inſcriptum, interpretatus eſt *Per Sclavoniam*; rectius *Palma pro Sclavonia*. At *Kercselich* Not. prælim. p. 130. utrumque improbens, mallet P idem ſignificare ac *Papalem*, vel *Pontificiam*, contra omnem rei veriſimilitudinem, cum ſat ipſe locus, quem in hac epigraphe litera P occupat, quemvis admoneat, Præpoſitionis *Pro* eſſe literam initialem. Sed habet hoc P in Numis iſtis lineolam tranſverſam circa ſui medium, quod an ſit unius dumtaxat vocabuli PRO abbreviati, vel alterius etiam ſimul contracti ſignum? ambigere licet. Nam p ſic formatum poteſt accipi pro duabus literis P & T invicem nexis. Tum vero quid aliud PT veriſimilius in hiſ monetis ſignificare poteſt, quam PRO TOTA ſcilicet SCLAVONIA? Huic meæ conjecturæ ſavent complura ex illo ævo monumenta, in quibus Reges Ducesque ſeſe inſcribunt *Totius Sclavonia*. En horum aliquot exempla. Apud *Kercselich* Not. prælimin. p. 123. mentio fit duorum Diplomatum de ann. 1231. & 1234. in quibus *Colomanus Belæ IV.* frater, diſerte legitur: *Dei Gratia*

Gratia Rex, & Dux totius Sclavoniæ. Item apud RR. D. Koller in *Hist. Episcop. Quinque Eccl. T. II. p. 112.* Bartholomæus Episcopus in literis suis, anno 1239. significat, qua ratione lis quædam inter eundem *Colomanum*, Belæ IV. fratrem, & Magistrum Domus Templi in Hungaria & Sclavonia, fuerit composita, sic inter alia scribit: „Quod cum controversia inter excellentissimum Dominum nostrum *Colomanum Regem*, & *totius Sclavoniæ ducem* ex una parte, & magistrum Domus Templi &c., Simili modo junior etiam *Colomanus* Belæ IV. filius in Diplomate anni 1260. *inchyus Dux totius Sclavoniæ* appellatur a). Extant & aliæ literæ, in quibus *Dionysius* b), & aliæ ubi *Nicolaus*, Bani *totius Sclavoniæ* nuncupantur c). Ratio adjecti vocabuli *totius* fuerat, quia Principes illi non solius *Sclavoniæ* proprie dictæ, verum etiam *Croatia*, ac *Dalmatiæ* Duces, ac Bani erant: quemadmodum & præsentis monetæ verisimiliter non pro unico *Sclavoniæ*, strictiore sensu acceptæ, Regno, verum & pro Croatia, ac Dalmatia proculsæ sunt. Hæc de monogrammate ex P. ac T. in harum monetarum inscriptionibus contractæ adnotasse sufficiat.

Nunc de typo, seu figuris in hac pecunia occurrentibus. Mustella Martes antiquum fuit *Sclavoniæ* insigne. Quod *Wladislaus II.* Diplomate anni 1496. confirmavit, simulque auxit additis duabus fasciis, binos fluvios Dravum & Savum representantibus, inter quas hoc animal depictum curreret d). Chartæ mediæ ævi *Mardurum*, aut alio, quod huic affine est, vocabulo appellant Mustellam Martem. Videtur autem Sclavonia hoc animali olim abundasse, cum ejus incolæ tributa Regibus Hungariæ in pellibus *Mardurinis* pende-

a) Apud *Kercselich* l. cit. p. 125.

b) Ibidem p. 124.

c) Ibid. p. 147.

d) Vid. hoc Diploma apud *Palma Herald. R. Hung. p. 59. & seq.*

re debuerint, uti constat ex Andrea II. Decreto, quod est in Cod. Juris Hung. Art. XXVII. & Alberti Regis Art. VII. Crux duplex, vulgo *patriarchalis*, in parte averfa horum numorum est solitum in-
 signe Regum Hungariæ, quorum indulgentia Sclavonica idgenus
 monetæ cudebantur. Verum de duobus capitibus coronatis, quæ ad
 basim crucis observantur, quid hæc sibi velint, non æque pronum
 est decernere. Ill. Palma l. cit. p. 65. conjectat, *Dulmatiam* iis de-
 signari, per aves vero *Halliciam*, per stellam, & lunam *Bosniam*,
 per soleas *Rasciam*. Lilia, ut alibi, ita in his quoque monetis, *Fran-*
cica, Caroli nempe Roberti gentilitia esse affirmat. Siglas demum
 occurrentes, sive literas solitarias, refert ad notas, quibus & locus,
 & Præfectus monetæ proculsa discerneretur. Ad hæc facta compa-
 ratione idgenus monetarum, sine proprio Regis nomine signatarum,
 cum iis, quos hic præcedente *Spho* N. II. & 12. descripsimus,
 omnem hanc pecuniam sub *Carolo Roberto* fuisse in Illyrico procu-
 sam arbitratur l. cit. p. 59. Ejus verba sunt: „Neque citra verifi-
 militudinem affirmari posse, omnes hujus generis Numos a *Carolo I.*
Roberto, cum æmulum potentia, factiosorumque studiis ab Hun-
 gariæ possessione exclusus, plurium annorum spatio in Illyrico mo-
 raretur, procosos fuisse.“ Ex adverso Abbas Franc. L. B. *de Peja-*
csevich in sua Historia Servix pag. 195. in eam propendet sententiam,
 quæ originem idgenus Numorum ad antiquiores Servix, & Sclavo-
 niæ Reges refert. Non vacat opinionis hujus momenta singillatim
 discutere, tametsi idem & Ritterus a), & Muratorius b) conjecta-
 verint, id unum monuisse sufficiat, ob crucem patriarchalem, quam
 horum Numorum pars averfa exhibet, satis apparere, hanc pecuniam
 pro Sclavonia non prius cœpisse signari, quam sub Regibus Hunga-
 riæ.

a) Apud Kercselich Not. prælim. p. 129.

b) Diss. de Monet. Ital. L. supr. cit.

riæ. *Kundmannum* vero, qui alterum secutus extremum, Sclavonicas has monetas sæculi XVI. esse, & ad Joannem II. Zapoliæ filium pertinere censuit, jam *Joachinus* l. supr. cit. p. 136. aberrasse ostendit, docuitque luculenter, in illis non lupum, quem pro armis Domus Zapolyana habuit, sed martem mustellam exhiberi.

Quid igitur? quonam primum auctore hi Numi *pro Sclavonia* signari cœperunt? — Ajo; non quidem omni ex parte rem certam, verumtamen verosimilem videri, id sub Rege *Andrea II.* qui filium suum *Colomanum* circ. annum 1231. Regem Hallicæ, Ducemque *totius Sclavoniæ* creaverat, accidisse. Hi ergo sunt Reges, quorum ego bina esse illa capita, quæ ad basim crucis patriarchalis posita, mutuo sese respiciunt, arbitror; nempe *Andrea II.* & *Colomani*. Ne altius, a *Bela* nempe *Tertio*, qui filium *Emericum* se vivo Regem Sclavoniæ fecit, originem repetam, impedit ipse *Andreas II.* *Belæ III.* filius secundo genitus, quoniam is in Privilegio, quod anno 1217. Episcopo Zagrabiensi, hujusque Capitulo elargitus erat, inter alia istud etiam ad posterorum memoriam perscribit, nullas in Sclavonia monetas usque ad annum nunc dictum signari consuevisse. En pericopen Privilegii huc spectantem: *Istud specialius adjicientes statuimus, quod licet nunquam Moneta regalis in Regno Banatus, seu Ducatus facta fuerit ab aliquo Rege, tamen a successoribus nostris, si fieri contigerit cet.* Ne quis autem dubitet, an illic nomine Regni *Banatus, seu Ducatus* intelligatur *Sclavonia*, noverit, hæc in eodem Privilegio verba præcedere: *Qui (S. Ladislaus) terram Sclavoniæ, seu Banatum ab errore idololatriæ ad Christianitatem convertens Coronæ Hungariæ subjugavit.*

Ex descriptis hoc Spho Numis postremum cum epigraphe: REX SCLAVONIE, arbitror ceteris antiquiorem esse, ac pertinere ad *Colomanum*, *Andræ II.* filium; qui in Diplomatis *Rex, Duxque totius Sclavoniæ* appellatur, uti supra vidimus. Alium vero Denarium.

narium cum inscriptione + MONETA DVCIS P SCLAVONIA refero ad *Colomanum* juniorem, *Bela* IV. filium, utpote qui in Diplomatibus non Regis, sed tantum *Ducis totius Sclavoniae* titulum habet. De reliquis, quorum major suppetit copia, & inscribuntur + MONETA REGIS P SCLAVONIA, quique praeter consuetos typos, etiam liliis, juxta crucem patriarchalem in medio positam, ornantur, non dubito, quin sub *Carolo Roberto*, hujusque filio *Ludovico I.* quam plurimi fuerint signati per Sclavoniae, Croatiae, ac Dalmatiae *Banos*, quibus ita collatum fuit jus feriundae in provincia sua monetae, ut eam non suo, sed Regis Hungariae nomine, & secundum praescriptas sibi leges ferirent. In descriptione rei monetalis sub *Ludovico I.* producam literas anni 1344. ex quibus patebit, *Banos* totius Sclavoniae reipsa Cameraam suam habuisse, monetas cudi fecisse, ipsamque cusionem banalis monetae suae aliis interdum elocasse. De denariis *banalibus* egimus jam in Diff. II. Cap. IV. §. XXXV. Jam enim circa exitum Periodi I. sat frequens illorum occurrit memoria, sed sub initium Periodi II. *banalium* Numorum usum longe magis invaluisse observabimus ex rationibus collectarum sub *Carolo Roberto* decimarum pontificalium, infra describendis.

§. V.

Numus CAROLI ROBERTI, qua Rasciae Regis.

KARVLVS REX. S. STEFANVS. Carolus, & Sanctus Stephanus Rasciae tutelaris, stantes, ac vexillum cruci superpositum, una tenentes.

In averfa: IC. XC. Christus sedens. In area: duo lilia. *Grossus argenteus* apud Zanetti Diff. de Numis Regum Mysiae, seu Rasciae, ad Venetos typos percussis. Venet. 1758. p. 58.

Carolus

Carolus Robertus, Rex Hungariae anno 1320. Urosium II. Serviae, & Rasciae Regem, armis devictum, parte Regni, quam Macedonum gens, ritum Ecclesiae Romanae amplexa incolebat, multavit a); et eaque de causa nonnullas monetas, typo Regibus Rasciae tunc usitato, percussit. Extant numi similes praecedentium Rasciae Regum, Stephani, & Urosii b). Conjectura igitur Fr. Hieronymi *Zawotti*; quasi auctor idem monetae, in Hungaria signandae, *Andreas III.* cognomine *Venerus*, extitisset, atque hunc *Carolus Robertus* in praesentis Numi cussione imitatus fuisset, suapte evanescit.

CAPUT SECUNDUM.

Numi reliquorum saeculi XIV. Regum describuntur, & illustrantur.

§. VI.

Monetae *LVDOVICI I. Regis*, ab Anno 1342. ad 1382.

I. Numismata aurea.

I. S. IOHANNES B. In fine perigraphes corona. In medio S. Johannes Bapt. stans palliatus, nimbatus, d. extensa, s. crucem oblongam.

+ LODOVICI REX. Lilium florentinum. *Com. Festetic.* Tab. III. N. 92.

Hujus typi aureum *Ludovici I. Regis Hung.* ediderunt *Du Val Monnoies en Or du Cabinet de sa Majeste l'Empereur. Burghart* in supplemento

a) Vid. Raynald. Annal. Eccl. ad ann. 1320. & Samuel Timon *Imag. Hung. Novae* Cap. 18.

b) Apud Muratorium, & Argelati T. I. p. 32. Item apud Joachim I. *supra* cit. p. 326.

plemento ad Jacobi a *Mellen* seriem Regum Hung. e Numis aureis p. 301. & alius quidam Auctor in Indiciis Viennensibus. Anzeigen VI. Jahrgang p. 73. Pertinet autem hic aureus ad primos Regis *Ludovici I.* annos, quibus adhuc *Carolus* patrem imitatus typos florentinorum aureorum pro suis auri florenis retinuit. Epigraphe *Lodovici Rex* mendum est monetarii.

2. S. IOHANNES B. Effigies hujus sancti, ut in præcedente, sed accedit caput diadematum seorsim pone pedes S. Johannis expressum.

+ LODOVICVS: DEI: GRATIA REX. Scutum triangulare in medio corollæ arcuatæ, ac liliis ornata, bipertitum, in quo a dextris quatuor fasciæ R. Hung. a sinistris autem quinque lilia stirpis Regiæ Andinæ. *Musei Reg. Univ. Pest.* Tab. III. N. 93.

Antica e Florentinis aureis, dempto Capite, infra effigiem S. Johannis expresso. Aversa vero nunc primum in aureo hungarico exhibet propria Regni, Regisque insignia. Sigillum adjectum Capitis humani, diademate, ut videtur, revincti, in compluribus tam aureis, quam argenteis *Ludovici I.* Numis occurrit. Sitne hoc Regis ejusdem caput, an potius signum diacriticum Monetarii, vel Insigne subjugatæ cujusdam Provinciæ? disceptatur hodie. Qua de re paullo infra plures adducentur animadversiones.

3. SANTVS LADISLAVS R. Stans S. Ladislaus coronatus cum nimbo, seu menisco circum caput, dextra pro sceptro tenet bipennem, sinistra, ante pectus demissa, globum crucigerum. In area a dextris quatuor lilia situ perpendicularari, a sinistris autem corona, & infra hanc alia quatuor lilia eodem situ.

+ LODOVICI D. G. R. VNGARIE. In medio corollæ geminata, arcuatæ, liliisque intertextis ornata, scutum triangulare cum fasciis hungaricis, & liliis Andinis, ut in præcedente. *Ibidem*,

Tab. III. N. 94. & in compluribus aliis Museis. Vid. Tab. III. N. 94.

Nunc

Nunc demum pro imagine *S. Johannis Baptiste*, Urbis Florentiæ Patroni, substitui cœpit effigies *S. Ladislai* Hungariæ Regis in aureis hungaricis. Ab hoc *Aureo* Jacobus a *Mellen* suam Regum Hungariæ seriem inchoat perductam usque ad *Leopoldum M.* & per Henr. *Burghartum* continuatam usque ad Regnum *M. Therese* Augustæ. Mirum videri potest, cur imagine *S. Ladislai* potius, quam primi Regis divi *Stephani*, monetam hungaricam signare placuerit? *LVDOVICVS I.* hujus rei Auctor fuit; ab illo enim mos iste manavit, retentusque fuit usque ad *Rudolphum II.* Si quis conjecturæ locus est, verosimile arbitror, factum id esse propterea, quod regia *Ludovici I.* Domus sanctum *Ladislaum* cognatione propius attingeret, quam *S. Stephanum*; scilicet per Mariam Stephani V. Regis Hungariæ filiam, Carolo III. Regi Neapolitano, *Ludovici I.* de quo nunc agimus, Abavo nuptam. Præterea jam in prima Periodo nonnulli Reges, ut *Colomanus*, & *Stephanus II.* in altera suarum monetarum facie nomen ejusdem *Ladislai*, etsi nondum Catalogo Sanctorum ritu solemnè adscripti, exprimi curarunt. Itaque hanc simul ob causam fieri potuit, ut postea ex duobus Sanctis Regni Hungariæ tutelaribus, istius potius pro Numis imago deligeretur. Genealogia vero *Ludovici I.* hoc modo deduci potest inde a *S. Ladislao* Rege, per *Almum* Ducem; sive hunc supponamus cum recentioribus criticis filium fuisse *S. Ladislai* una cum fratre suo *Colomano*, sive dicamus ejusdem *S. Ladislai* aut ex fratre alterutro sive *Geisa* primo, sive *Lamberto* progenitum nepotem. Utrumvis sit, illud certum est; ex *Almo* Duce natum fuisse *Belam II.* cognomine cœcum, Regem Hungariæ; hinc ergo laterculum ordiamur.

Almus, Dux, S. Ladislai vel filius, vel nepos, obiit 1127.

2 Uxor Anonyma.

Bela II. Cæcus, Rex Hungariae + 1141.

Helena Servia Regis filia.

Geyfa II. R. Hung. + 1161.

Euphrosina Russiae Dux

Bela III. R. Hung. + 1196.

Margaretha, Antiochena dicta,

e Gallico Principum sanguine,

Andreas II. Hierosolymit. R. H. + 1235.

Gertrudis Carintha.

Bela IV. Rex. Hung. + 1270.

Maria Græcorum Imp. filia.

Stephanus V. Rex H. + 1272.

Elifabetha Cumana.

Maria Regina Neapolitana

Carolus Claudus Rex Siciliae.

Carolus Martellus Princeps + 1295.

Clementia, Rudolphi I. Imp. filia.

Carolus I. Robertus Rex. Hung. + 1342.

Elifabetha Casimiri R. Pol. filia.

Ludovicus I. Magnus Rex Hung. & Pol.

Elifabetha Servia Regis filia.

Præter Aureum 3tio loco descriptum extant alii, æque hinc effigie S. Ladislai, inde inscriptis scuto heraldico fasciis hung. & liliis Francicis signati, sed in eo diversi, quod pone effigiem Sancti Ladislai additum sit sigillum capitis humani fascia redimiti. Quod videri potest in Supplemento Jacobi a *Melleu* per Henricum *Burg-hart* facto, ac edito p. 308. Hoc pro capite S. *Johannis decollati* quidem habent, sed nulla rei verisimilitudine, uti ostendit *Aureus* N. 2do isthic descriptus, in quo simile caput a latere exprimitur, tamen adsit integra effigies S. *Johannis Baptista* in medio Numismatis.

II. *Grossus argenteus ejusdem LUDOVICI I.*

LODOVICVS DEI GRACIA REX hVNGARIE. Rex coronatus in throno sedens d. sceptrum liligerum, s. globum crucigerum tenet, ante thronum caput humanum minore forma.

+ DALMACIE CROACIE. Scutum triangulare bipertitum, in quo a dextris 4. fasciæ, a sinistris campus liliis infeminatus. Exterius scuti ornamentum Vid. Tab. III. N. 95.

Tab. III.
N. 95.

Qui apographum hunc Grossum ex *Joachimi* Tabula in nostram Tabulam æneam transtulit, complura cum in figuris, tum in literis admisit menda, quæ conferenti iconem cum præsentè descriptione facile sese offerent. Grossi Regis *Ludovici I.* multo sunt rariores grossis *Caroli Roberti*. Animadvertendum autem est, in hungarica moneta grossum hunc esse primum, in quo tituli *Dalmatiæ*, & *Croatiæ* ad titulum Regis *Hungariæ* adduntur, qui in sigillis jam dudum usitati erant, & in *Diplomatibus* a tempore *Colomani* Regis Hung.

III. *Ejusdem Denarii argentei.*

I. + REGIS hVNGARIE. Caput coronatum, simo naso, spectans dextrorsum.

+ MONE-

+ MONETA LODOVICI. Scutum triangulare, in quo fa-
Tab. III. scia hungarica dextram, quinque lilia Andina sinistram occupant.
N. 96. Musci Klimoniani Quinque Eccl. Vid. *Tab. III. N. 96.*

Confer caput coronatum hujus denarii cum diademato ca-
 pite sequentis, & cum minore illo capite, quod in aureis juxta
 effigiem S. Joannis Bapt. vel Sancti Ladislai occurrebat.

2. + MONETA LODOVICI. Caput diadematum simo capite.
Tab. III. + REGIS HUNGARIE. Crux patriarchalis coronæ imposita,
N. 97. & unionibus ornata. *Univ. Pest.* Vid. *Tab. III. N. 97.*

3. Epigraphe anticæ eadem, idem quoque caput diadematum.
 In averſa parte crux eadem, sed sine corona, & infra cru-
Ibidem. cem siglæ sunt L. S. *Ibidem.* Vid. *Tab. III. sub eod. N. 97.* sola
 pars averſa.

4. Alius præcedenti similis, sed sine siglis. *Ibidem.*

In primo est Regis Ludovici I. caput coronatum, in reli-
 quis tribus diademate revinctum. Utrobique simus nasus, & vultus
 lineamenta non differunt ab imagine parvi illius capitis, quod sigil-
 li instar ceteris figuris adjungi vidimus in nonnullis aureis. Quam-
 obrem istud etiam Regi Ludovico I. tribuendum videretur. Verum
 obstat huic interpretationi non absimile parvum caput, quod in
 Grosso argenteo infra thronum ante ipsam *Ludovici I* sedentis ima-
 ginem conspicitur. Sigillum ergo parvi hujus capitis in Ludovici
 I. monetis occurrens, adhuc ænigma est. Quod resolvere volentes,
 nonnulli suspicantur, caput illud esse *Caroli* Principis Dyrrhacheni,
 quem Rex Ludovicus anno 1348. fraternam Andrea Regis Neapo-
 litani necem vindicaturus, cum esset Neapoli, in custodiam abre-
 ptum securi percussit a). Alii heraldicum hoc esse Mauri ca-
 put, eoque subjectionem Valachia notari autumant. Nam *Bazara-*
dus

a). Vid. Joachim Grofchen Cabinet 2. Band p. 655.

dux Valachiae regulus ultro sese *Ludovico I.* Hungariae Regi subiecisse legitur a). Alii denique malunt existimare, non *Valachiam*, sed *Siciliam*, in quam Rex Ludovicus I. ad Reges utriusque Siciliae originem paternam referens, jus habuerat, designari b).

5. S. LADISLAVS R. Effigies S. Ladislai stantis palliati, coronati, cum nimbo circa caput, d. bipennem, s. globum crucigerum tenentis. In area P.

+ LODOVICI R. HVNGARIE. Scutum bipertitum, cum fasciis hung. & liliis Andinis. Extra scutum alia tria lilia. *Univ. Pest. Tab. III. N. 98.*
Vid. Tab. III. N. 98.

6. S. LADISLAVS R. Effigies hujus sancti cum bipenne in dextra, & globo crucigero in sinistra. In area B .

+ LODOVICI HVNGARIE. Scutum, ut in praecedente. *Ibid. Tab. III. N. 99.*
Vid. Tab. III. N. 99.

Titulus *Regis* in averfa hujus denarii omissus est.

7. + MONETA LODOVICI. Scutum bipertitum insignia Regni, fascias quatuor, & Regis lilia domestica continens.

+ REGIS HVNGARIE. In medio corona aperta. *Musei Kli. Tab. III. N. 100.*
moniani Quinque Eccl. Vid. Tab. III. N. 100.

Idgeus denarii ab effigie *coronae* vocabantur coronati, *hung. Koronás*. Idem typus recurret in monetae *Mariae* Reginae.

8. + MONETA LODOVICI. Crux duplex anchorata, & unionibus ornata.

+ REGIS HVNGARIE. Scutum fascias hungaricas, & lilia Regis gentilitia complectens. *Com. Festerics. Vid. Tab. III. N. 101. Tab. III. N. 101.*

Hic

a) De *Bazarado* Valachiae Regulo vid. *Pray Annal. R. H. ad ann. 1330. & 1342.*

b) Conf. *Palma Herald. Hung. p. 97.*

Hic primus denarius est, in quo utrumque Regni Hungariæ insigne conspicitur, hinc nempe crux duplex, inde fascia.

9. Rex coronatus stans d. sceptrum, s. globum crucigerum.

LYDOVICI REGIS. Liliū. *Univ. Pest.*

Hi denarii ob liliū appellabantur *liliati*.

§. VII.

Numi *MARIAE* Reginae ab Anno 1382. ad 1392.

I *Moneta aurea.*

S. LADISLAVS REX. Effigies hujus Sancti coronati, palliati stantis, ac dextra pectori adnota bipennem, sinistra extensa globum crucigerum tenentis. Infra pedes fuscus. In area C. M.

+ MARIA DEI. G. R. VNGARIE. Scutum eodem modo ac in aureis Ludovici I. ornatum, in quo a dextris 4. fasciæ, a sinistr. sex lilia. *Musei Cæsarei Vindob.* Vid. Tab. III. N. 102.

2. Epigraphe, & icon S. Ladislai ut in præcedente; sed in area a dextris orbiculus, in quo quatuor globuli.

MARIA DEI. G. R. VNGARIE. Scutum Hungarico-Neapolitanum, ut in aversa præcedentis. *Ibidem.* Vid. Tab. III. N. 103.

Aurei Numi Reginae *MARIAE* sunt admodum rari. *Du Valius* tamen e Cæsareo Museo Vindobonensi edidit quinos, siglis pone effigiem S. Ladislai exsculptis, diversos. Sunt, quibus videtur in horum aureorum inscriptione + MARIA DEI. G. R. VNGARIE. Litera R. non *Reginam*, sed *Regem* significare. Nam in antiquo *Hermanni Corneri* Chronico scriptum est: *Fecit propriam feri mone-tam, & in floreni, sculpi fecit MARIA REX HVNGARIAE a)*. Quapropter *Jacobus a Mellen* in sua ad aureum hungaricum *Sigismundi* Re-

a) Vid. *Corneri Chronicon* apud *Eccardum* T. II. *Script. Germ.* p. 1155-

gis commentario, de *Maria* hunc in modum differit: „Hæc spon-
so adhuc minorenni ab Hungaris coronata, Bonfinio aliisque testibus,
se non tam Reginam, quam Regem gessit, immo monetam cum epi-
graphe: MARIA REX HVNGARIAE, signasse dicitur. Vid. Bernh.
Zechen Regenten-Saal p. 460. “ a) In eadem sententia sunt *Han-
nius b)*, *Koehlerus c)*, *Saxius d)*, & *Martinus Crusius*, cujus hæc
verba sunt in Annalibus Suev. e). „Sigismundus uxores habuit
duas: primo *Mariam* Ludovici Hungariæ, & Poloniæ Regis filiam,
sterilem. Quæ magnitudine dotis superbiens Regi allatæ, ipsum
contemnens, monetam auream cudit cum inscriptione: *Maria Rex
Vngariæ*. Rex mansueti animi, verbis eam castigavit, quæ posthac
abstinuit, & insidias quorundam Aulicorum detexit, qui pœnas
capite luerunt. “

Horum Scriptorum auctoritatem impugnavit *Andreas Bel*
edita peculiari commentatiuncula *de Maria Ludovici primi Principe fi-
lia, non Rege, sed Regina*. Adhæsitque partibus Belii quidam recen-
tiorum Auctorum, cujus argumenta recensentur in Viennensibus In-
diciis f). Illud certum est, in omnibus *Mariæ* Numis aureis, quot-
quot hactenus detecti sunt, titulum dignitatis Regiæ solummodo
initiali litera R exprimi, in denariis autem argenteis ejusdem *Mariæ*
interdum vocabulo integro REGINA vel REGINE exscribi, nun-
quam autem REX vel REGIS. At neque in sigillis ac Diplomati-
bus *Maria* aliter quam *Regina* occurrit. Itaque an hæc Regina præ-

ter

a) Mellen Series Regum Hung. e Numis aureis p. 24. seq.

b) Alt, und Neu Pannonien p. 132.

c) Münzbelustigung T. XIV. p. 121.

d) Neue Kayser Chronica P. IV. p. 214.

e) Crusii Annal. Suev. P. III. Lib. VI. pl. 367.

f) Wiener Anzeigen V. Jahrgang, p. 304. seq.

ter aureos epigraphen habentes MARIA DEI. G. R. VNGARIE, etiam alios cum inscriptione: MARIA REX VNGARIE cudi reipsa fecerit, haud immerito adhuc ambigere licet.

II. *Ejusdem denarii argentei.*

- I. + MARIA. R. VNGARIE. In medio circuli corona aperta.
 Tab. III. + MONETA MARIA. In medio circuli crux duplex anchorata, gemmisque ornata. *Com. Fesetics.* Vid. Tab. III. N. 104.
 N. 104. *Moneta Maria* pro *Maria*, sphaema est Incisoris Monetarii.
 2. + MONETA MARIE. Crux duplex anchorata.
 + REGINE VNGARIE. In medio circuli M coronatum.

Tab. III. In area duo lilia. R. *Univ. Pest.* Vid. Tab. III. N. 105.

N. 105. Denarii argentei *Mariae* praecipue hoc typo, & hac inscriptione REGINE VNGARIE non usque adeo sunt rari, ac existimaverat *Andreas Bel* sic scribens *l. supr. cit.*: „Prius tu decem *Mariae* aureos, quam vel unum Numisma argenteum reperiis.“ Immo veritati propius est, si dicas, facilius inveniri decem argenteos, quam vel unum aureum hujus *Mariae*. In Museo R. Universitatis Pestiensis adsunt septem argentei denarii hujus *Reginae*, nullus vero hucusque aureus.

3. M. coronatum inter duo lilia.

Nulla epigrapha. In medio autem est crux duplex, seu patriarchalis insitens coronae duobus liliis insignita. *Obolus argent. C.*
 Tab. III. triarchalis insitens coronae duobus liliis insignita. *Obolus argent. C.*
 N. 106. *Fesetics.* Vid. Tab. III. N. 106.

Exstat in Viennensibus Indiciis (*V^{ter} Jahrgang p. 377. seqq.*) elegans commentatiuncula in tres *Mariae Reginae* Numos, his, quos nunc descripsimus, similes. Fit ibidem mentio quoque *Grossorum*, ab eadem *Maria Regina* procurorum, de quibus tamen hoc loco admonendus est Lector, eos reipsa non esse *Numos grossos*, verum duo ectypa *sigillorum*, quae *Andreas Belius* in suo Commentario historico-critico *de Maria non Rege, sed Regina*, edidit, & quae alter

hic auctor, quisquis ille fuit, pro *Grossis argenteis* perperam habuit. Illorum sigillorum unum ex Diplomate anni 1389. Budæ dato cum hac epigraphe: + SIGILLVM MARIE REGINE HVNGARIE, in quo exsculptum est scutum fascias hungaricas, & lilia Andegavensia complectens. Alterum vero anni 1390. §. IX. exhibitum, magnitudine fere grossi, sub Carolo Roberto, & Ludovico I. procudi soliti. Hujus epigraphe est: S. MARIE DEI GRA. REGINE. HVNGARIE. DALMATIE. CROAC. Præfixum S. vocabuli, *sigillum*, est primum elementum. In medio Sigilli sculpta est Galea coronata, ex qua prominet collum, & caput Struthionis inter duas plumas: in lateribus tria lilia. Simili typo usum fuisse *Carolum Robertum*, Mariæ Reginae Avum, in nonnullis monetis suis, supra vidimus.

§. VIII.

De Numo CAROLI Parvi conjectura. *l. Burghardus, p. 44. (1. Burghardus)*

Henricus *Burghardt* in suo ad *Jacobi Mellen* seriem Regum Hung. Supplemento Tabula VI. seu ultima, N. 58. edidit *argenteum denarium* hujus inscriptionis, ac typi:

KAROLI REGIS. Protome Regis coronati palliati cum dependentibus e collo duabus fasciis, & prominente ad pectus flore liliæ, dextra tenet sceptrum liligerum, sinistra globum crucigerum.

REGIS HVNGAR. Scutum triangulare coronatum, in quo a dextris fasciæ hungariæ, a sinistris quinque lilia Francica.

De hoc Numo differens *Burghardus* l. cit. p. 328. & seq. principio observat, tres fuisse *Carolos* ex Principibus Neapolitanis, qui titulum *Regis Hungariæ* gerebant, nimirum *Carolus Martellus*, anno 1301. in Italia mortuum, deinde hujus filium *Carolus Robertum*, quem in Hungaria regnasse constat usque ann. 1342. ac de-

mum *Carolus* cognomine *Parvum*, Siciliae Regem, ex Dyrrhachenis Principibus oriundum, in Hungariam per seditiosos evocatum, & exeunte anno 1385. Alba coronatum, sequente autem anno 1386. mense Februarii Buda interfectum. Opinio est *Burghardi*, Denarium descriptum esse verisimilius *Caroli Martelli*, idque arguit ex ejus ornatu, qui in Numo conspicitur, ex lilio ante pectus, & brevissimo *Regis Hungariae* titulo. Fatetur tamen haec non esse sufficientia criteria, & posse illa convenire etiam *Carolo Parvo*, ut ipsemet in *Martellum* inclinet. At mihi praesens denarius magis affabre factus esse videtur, quam ut *Carolo Martello*, *Andreae III.* Veneti, pro corona Hungariae aemulo, tribui valeat. Ipsa scuti *coronati* forma recentior est. In Tabulis nostris primum scutum *coronatum* occurrit sub Ladislao Posthumo. Quamobrem vel hac de causa, si *Burghardianus denarius* verus, ac sincerus est, ex tribus propositis *Carolis* postremo, seu *Parvo*, maxima cum verisimilitudine adscribi potest. Inter denarios *Mariae* Reginae occurrunt aliqui, in quibus typum partis unius efficit *M coronatum*, & coronae forma non multum abluat ab hac, quae in praesente *Caroli*, *Mariae* aemuli denario, supra scutum est. Mirum tamen, si pro *Carolo Parvo*, cujus Regnum unico dumtaxat mense, & paucis insuper diebus duravit, monetae aliquae in Hungaria fuerunt signatae.

§. IX.

Monetae SIGISMVNDI Regis, ab Anno 1387. ad 1437.

I. *Monetae aureae.*

1. S. LADISLAUS REX. Effigies S. Ladislai solitis cum attributis. In area sigla: K. F.

+ SIGISMVNDI. D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum, alternantibus fasciis hungaricis cum leone bohémico. *Univ.*

Tab. III.

N. 107. *Pest.* Vid. Tab. III, N. 107.

2. In aliis similibus aliæ occurrunt figlæ Monetariorum. *Ibid.*

3. Antica, uti N. I. sed pro figlis duo lilia.

+ SIGISMVND. D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum, alternantibus fasciis hungaricis cum aquila Brandeburgica. *Mus. Cæs. Vindob.*

Quam frequentes sunt *Aurei* SIGISMVNDI, in quibus est leo, tam sunt rari cum aquila, fasciis hungaricis addita, utut hæc in argenteis ejusdem Regis monetis plane obvia sit. Aquilam Sigismundus armis suis heraldicis inseruit ob Marchiam Brandeburgicam, quam a patre suo Imp. Carolo Quarto sibi collatam accepit, sed anno 1388. ære alieno gravatus, Joachimo, & Procopio, Moraviæ Marchionibus, primum oppignoravit *a)*, dein vero anno 1415. Friderico Norimbergæ Burgravio quadringentis millibus aureorum vendidit *b)*.

Longe alius est typus *Aurorum* ejusdem *Sigismundi*, extra Hungariam signatis, qua Regis, & postea Imperatoris Germaniæ. Eni exemplis:

MONET. NOV. FRANCOFORD. Effigies S. Johannis Baptistæ uti in Florentinis aureis.

+ SIGISMV. D. RONORVM (*sic*) REX. *Literis monasticis*. Globus cruciger fasciatus, sive pomum Imperii *c)*.

Aliud? MONETA NOVA BASILEEN. Effigies Deiparæ cum Jesulo.

SIGISM. D. G. ROM. IMP. Pomum Imperii, ut in præced *d)*. Opinione *Bielfeldii e)*, sub Imp. Sigismundo cœperunt pro-

a) Vid. Burkhart in Suppl. Mellenii p. 310.

b) Conf. Gurken Diplomatarium vetus Brandenburg. P. II. N. 13.

c) Apud Voigt Beschreibung der böhmischen Münzen P. II. p. 201.

d) Apud Du Val Monnoies d' or p. 56.

e) Grundlinien der allgemeinen Gelehrsamkeit III. p. 282.

cudi Numismata mnemonica, inter quæ ferunt fuisse primum in memoriam, *Johannis Hufs*, decreto Concilii Constantiensis ob hæresim combusti. Animadvertendum tamen est, complures Numos mnemonicos circumferri, qui ætatem Sigismundi mentiuntur, cum non nisi sæculo XVII. aut XVIII. ex officina prodierint. Ad hoc Numismatum mnemoniorum genus pertinet sequens Numisma aureum, a P. Aducto *Voigt* editum a)

SIGISMVNDVS ROM. IMPERATOR. Protome Sigismundi, ornata Imperatoris Romano - Germanici, tempore coronationis usitata.

+ LANCEA * ET * CLAVS * DOMINI. In area Numi locum medium occupat lancea incluso eidem Clavo Domini. A dextris est asserculus delineatus cum epigraphe hac: DE PRAESEPI DOMINI. a sinistris Crux, & inscriptio: DE CRUCE DOMINI.

Origo idgenus Numismatis pertinet ad annum 1742. quo civitas Norimberga feriendum curavit in memoriam sacrarum hujusmodi reliquiarum, quas Imp. *Sigismundus* anno 1424. cum reliquo Cimelio Imperii illic deposuit. Has Carolus IV. Imp. anno 1358. Aquisgrano Pragam transtulit, sacramque lanceam, & clavum Domini publicæ venerationi exposuit. Verum ingruente bello Hussitico cum periculum immineret direptionis, aut profanationis, Imp. Sigismundus sacrum hunc thesaurum clam in Hungariam deportari fecit, & aliquamdiu *Wissegradi* conservatum revexit in Germaniam, atque Norimbergensibus, anno, ut dictum est, 1424. custodiendum credidit.

Hujus autem generis Numisma non ex auro tantum, sed etiam ex argento, & aliis vilioribus metallis proculsum fuerat. In

Thesau-

a) Voigt I. supr. cit.

Thefauro Campilienti conservatur argenteum deauratum; in aliis Museis vidi ærea etiam primæ, & secundæ magnitudinis.

II. *Denarii argentei ejusdem Regis SIGISMVNDI.*

1. MON. SIGISMVNDI. Crux duplex, seu hungarica.

+ REGIS VNGARIE ETC. Scutum quadripartitum alternantibus fasciis hungaricis cum aquila Brandeburgica. *Univ. Pest. Tab. III. N. 108.*

Literis ETC. facile quisque intelligit significari *et cetera*; id est, *Dalmatiæ, Croatiæ*, & ceterarum Provinciarum, ad coronam Hungariæ spectantium vocabula, quæ in tam exiguo Numi modulo exprimi non poterant.

2. MON. SIGISMVNDI. Crux duplex, K. L.

+ REGIS VNGARIE. ETC. In circulo scutum fascias hungaricas continens. *Ibidem. Vid. Tab. III. N. 109. Tab. III. N. 109.*

Sigla K indicat *Kremnicium*, L vero est prima litera nominis Præfecti Officinæ monetariæ, vel Cameræ.

3. Nulla epigraphe. In medio crux simplex inter quatuor coronas.

In averfa parte: Scutum, in quo fasciæ hungariæ alternant cum aquila Brandeburgica. Supra scutum S. ad latera V & vestigium alterius literæ. *Mus. Cæs. Vindob. Vid. Tab. III. N. 110. Tab. III. N. 110.*

Quatuor coronæ totidem Regna, Hungariam, Dalmatiam, Croatiam, & Sclavoniam indicant in hoc obulo argenteo.

4. Nulla epigraphe. Vir domans draconem.

In averfa parte: Crux patriarchalis in corolla. *Com. Fefterics. Vid. Tab. III. N. 111. Tab. III. N. 111.*

Hunc Numum anepigraphum refero ad Sigismundum Hungariæ Regem propter typum Draconis in adverfa exculpti, quo forte alluditur ad Ordinem Equitum Draconis, ab hoc Rege institutum. Equites hujus Ordinis diebus solennioribus induebantur veste purpurea,

rea,

rea, cum superjecto palliolo sericeo viridis coloris, & adpensa duplici catenula aurea, ex qua resupinus *Draco* fractis alis, colore vario tinctus pendeat. Hoc symbolo arbitrantur nonnulli adumbratam fuisse *Johannis Hufs*, & *Hieronymi Pragensis* doctrinam pravam, quæ in Concilio Constantiensi, Rege *Sigismundo* præsentate, damnata fuerat. Verum Ordinis hujus initia hanc damnationem annis aliquot antevortunt, nec enim, ut quidam arbitrati sunt, hunc Ordinem *Sigismundus* anno 1418. post suum e Concilio Constantiensi reditum, sed jam decennio prius, teste Diplomate anni 1408. fundaverat. Vid. Com. Ant. CZIRÁKY *Diff. de Ordine Equitum Auratorum* p. 12.

E *Sigismundi* monetis rarissimi sunt hodie *Grossi argentei*, quorum nullum hæctenus videre mihi licuit. Quid quod neque inter latos grossos Pragenses facile nomen *Sigismundi* reperias. Ipse P. Adauctus *Voigt* unicum, ægre detectum, Parte II. sui Operis p. 202. recenset, ac describit.

CAPUT TERTIUM.

Numi Regum Sæculi XV. & incipientis XVI. descripti, & illustrati.

§. X.

Monetæ *ALBERTI* Regis, ab Anno 1437. ad 1439.

I. *Monetæ aurea.*

I. S. LADISLAVS REX. Hujus effigies consuetis cum attributis. In area hinc N. inde pro sigla Agnellus.

+ ALBERTVS D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum, in quo fascia hungarica, & leo bohemicus, erectus, cum caudâ bifurcata, alternant. Com. *Fessetics*. Vid. Tab. III. N. 112.

Tab. III.
N. 112.

2. S. LA-

2. S. LADISLAUS REX. Hujus imago solitis cum attributis.
In area hinc H. inde aliud quodpiam signum.

+ ALBERTVS D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum, in quo *1ma* area quatuor fascias Regni Hung. *2da* leonem Bohemiæ; *3tia* Fasciam Austriæ; *4ta* Aquilam Silesiæ complectitur. *Tab. III. N. 113.*
Univ. Pest. Vid. *Tab. III. N. 13.*

In año simili sunt sigla: K. B. in aliis aliæ sigla.

Albertus Austriacus ob *Elisabetham* conjugem, gener *Sigismundi*, huic mox ab obitu in Regno Hungariæ successit, electus excunte anno 1437. & coronatus Calendis Januarii 1438. eodemque anno & coronam Bohemiæ cum adnexo Silesiæ Ducatu obtinuit. Hæc proinde ratio est quatuor diversorum insignium, quæ in scuto heraldico aurei, posteriore loco descripti, occurrunt.

Auræ monetæ Regis *Alberti* sunt quidem raræ, non tamen rarissimæ, quales *Jacobus a Mellen* esse existimavit, dum in sua Regum Hungariæ serie unum aureum describens, qui solis siglis K. L. differt a nostro *Tab. III. N. 112.* depicto, his verbis deprædicat raritatem: „Rarissimum hunc Numum aureum, quem in plurimis, iisque alias instructissimis gazophylaciis, frustra quæsi veris, ALBERTVS Austriacus, præcedentis Sigismundi gener, signari curavit.“ Hungaricis hujus *Alberti* aureis rariore procul dubio sunt Bohemici; Nam *P. Adactus Voigt* cum Bohemicum proferre nequiret, Hungaricum solummodo *Alberti* aureum in Opere suo *P. II. p. 310.* recensuit, & alium Germanicum Basileensem cum effigie Deiparæ, & polo Imperii. Quibus descriptis, meminit postremo illius quoque Numismatis aurei formæ maximæ, quod ex officina Pragensis Judæi, de quo sub finem præcedentis Dissertationis egimus, prodierat, hæcque inscriptiones, & icones habet:

IMP. CAES. ALBERTVS PI. FE. AVG. GER. HVN. BOH.
 Protome Imperatoris *Alberti*, corona Imperiali redimiti, habitu lor-
 ricato, d. sceptrum, s. gladium lateri adpensum, tenentis.

ELISABETHA ALBERTI. II. ROM. IMP. CONIVNX.
 Protome Imperatricis *Elisabethæ*, coronata, velata, ac dextra manu
 florem pectori admotum gerentis.

Literas impostor veteres monasticas imitatus est.

II. *Moneta argentea ejusdem Regis.*

1. + REGIS VNGARIE. ETC. Protome Regis *Alberti*, & si-
 glæ: N. S.

+ MONETA ALBERTI. Scutum quadripartitum; in prima
Tab. III area fasciæ quatuor, in secunda, & tertia *Leo*, in quarta est aquila.
N. 114. *Com. Festsics.* Vid. *Tab. III. N. 114.*

Hic denarius ob effigiem Regis *Alberti* rarissimus est.

2. MONETA ALBERTI. Crux duplex, & siglæ K. L.

+ REGIS VNGARIE. Scutum fascias Regni Hungariæ ex-
Tab. III hibens. *Den. Univ. Pest.* Vid. *Tab. III. N. 115.*
N. 115.

Hic *Alberti* denarius est simillimus, quoad formam, & utrius-
 que partis typum, denario *Sigismundi* ead. *Tab. N. 109.* delineato.

3. M. ALBERTI. R. VNGARIE. Crux duplex, & siglæ K. P.

In averfa parte, in spatio aliquot arcibus clauso scutula
Tab. III quatuor, nempe Hungaricum in medio, & circa hoc Bohemicum,
N. 116. Austriacum, & Silesiticum. *Ibidem.* Vid. *Tab. III. N. 116.*

4. Omnia, ut in præcedente, sed siglæ ex parte crucis dupli-

Tab. III cis hinc C. inde lilium. *Com. Festsics.* Vid. *Tab. III. N. 117.*
N. 117.

In omnibus fere denariis argenteis R. *Alberti* primo statim
 intuitu observari potest nimia æris admixtio. Breve *Alberto* fuit
 regimen, nam sequente post suam coronationem anno cum esset in
 reditu ab expeditione Turcica, apud pagum *Nesmil*, germ. *Langen-*
dorf, extinctus fuit.

§. XI.

Monetæ WLADISLAI I. Regis, ab Anno 1440. ad 1444.

I. Numi aurei.

1. S. LADISLAVS REX. Effigies S. Ladislai coronati, palliati, stantis, ac dextra bipennem, sinistra globum crucigerum tenentis. In area N. & stella.

+ WLADISLAVS. D. G. R. VNGARIE. In medio scutum quadripartitum, in cuius area 1ma quatuor fasciæ Hungaricæ, in 2da Aquila Polonica; in 3ta Eques Lithvanicus, in 4ta Crux duplex Hungarica. Univ. Pest. Vid. Tab. III. N. 118.

Tab. HI.
N. 118.

2. In aliis, ejusdem inscriptionis ac typi, aureis aliæ siglæ monetales. Apud Mellen in cit. serie Reg. Hung. p. 44. & Du Val, Monnoies en or cet.

Tempore *Wladislai I.* Regnum Hungariæ in duas factiones fuit scissum, ideoque Numi pro duobus Regibus signabantur, nempe *Cremnicii* pro *Ladislao Posthumo*, in aliis vero civitatibus montanis pro *Wladislao*; teste *Dlugoffo* eorum temporum Scriptore Polono, qui hoc referens, una & formam aureorum *Wladislai I.* hunc in modum describit Lib. XII. Col. 760. „Et licet in oppido *Kremnicii*, & ejus montibus in rebellionis signum non *Wladislai* Regis Vngariæ, sed *Ladislai*, filii Regis Alberti, nomine, & armis monetæ cuderentur, in omnibus tamen aliis montibus, & fabricis *Wladislai* veri Regis arma, & subscriptio in moneta aurea, & argentea ponebantur. Habebat autem *fo-enus* *Wladislai* Regis in una parte arma in quadrum sita. In una parte anguli erant Ungariæ quatuor baræ; in secunda: arma Regni Poloniæ, aquila coronata, alis extensis; in tertia: arma magni Ducatus Lithvaniæ, vir armatus vibratum tenens gladium, equo insidens; in quarta: Crux per transversum geminata. Subscriptio talis legebatur: *Wladislaus Dei Gratia Rex Vngariæ*. In altera parte imago S. Ladislai ponebatur.“

II. *Denarii arg. ejusdem.*

1. M. WLADISLAI REGIS. Crux duplex, & siglæ hinc B. inde H. cum stellula.

In averfa: tria scuta, Hungaricum, Polonicum, & Lithvanicum, inclinata ad triangulum, in quo crucula est. *Univ. Pest. Vid. Tab. III. N. 119.*

2. M. WLADISLAI DEI G. Scutum coronatum bipertitum, continens a dextris fascias quatuor, a sinistris crucem duplicem; extra scutum siglæ, ut in præced.

+ REGIS VNGARIE ETC. Scutum, in quo Eques Lithvanus. *Ibidem. Vid. Tab. III. N. 120.*

3. + MONETA WLADISLAI DEI G. In medio Aquila Polonica.

+ REGIS VNGARIE ET C. Scutum cum utroque insigni Hungariæ, ut in præced. Eadem quoque siglæ. *Ibidem. Vid. Tab. III. N. 121.*

De rebus gestis *Wladislai I.* & ejus ad Varnam interitu consule patrios Annales.

§. XII.

Monetæ JOHANNIS de HVNYAD Gubernatoris Hungariæ ab Anno 1444. ad 1452.

I. *Numi Anrei.*

1. S. LADISLAVS REX. Icon S. Ladislai consuetis cum attributis, & siglæ, hinc N. vel R. inde parimula, in qua pro Insigni duo pisces, an lacertæ duæ? incertum.

+ IOHANNES D. HW. R. VNGARIE. GVB. Scutum quadripartitum, in prima, & quarta area fasciæ consuetæ R. Hung. in secunda crux duplex; in tertia, Corvus, Insigne Domus Hunyadiæ, seu Corvinianæ. *Univ. Pest. Vid. Tab. III. N. 122.*

2. Alius

2. Alius similis, sed in quo sigla hinc R. inde parmula, in *Tab. III.*
 qua crux decussata. *Musci. Cæs. Vind.* Vid. *Tab. III. N. 123.* N. 123.

3. Alius inscriptionibus ac typo iisdem, ut in præcedentibus,
 sed in quo titulus *Johannis* inscribitur D. h. W. loco D. hW. *Editus Tab. III.*
in Mellenii serie. Reg. Hung. per Burghardt. Vid. *Tab. III. N. 124.* N. 124.

Primum omnium in his aureis observari velim titulos *Johannis Hunyadii*, sive *Corvini*, quos alii aliter legunt. Nempe Jacobus a *Mellen* l. cit. p. 60. hanc epigraphen: + IOHANNES. D. H. W. R. VNGARIE GVBER. interpretatur: *Johannes de Hunyad Wladislai Regis Vngariae Gubernator.* Quæ interpretatio nequit sustineri vel hac una de causa, quod idgenus monetae, Colummodo post obitum Regis *Wladislai* fuerunt signatae. Quapropter aliis illud W in dicta epigraphæ notat *Wajvodam*, ita ut sit: *Johannes de Hunyad Wajvoda, Regni Hungariae Gubernator.* At neque hæc lectio probari potest. Quid ita? Quia ex *Annalibus* constat, *Johannem Hunyadium*, postquam ab obitu *Wladislai* Regis *Gubernator* Regni Hungariæ constitutus fuit, nunquam deinceps *Wajvodam* appellatum fuisse. Quomodo igitur, inquis, hæc legenda sunt, IOHANNES D. H. W? Ajo primum, h & W non esse dispungenda, ut faciunt *Du Vallius*, & *Mellenius*, sed uti est in *aureo*, inter hic descriptos primo, junctim sumenda; deinde affirmo, D. hW. significare De HUNYAD, quod olim scribebatur De *hwniad*. Non hoc pro arbitrio dictum est. Consule *Johannis de Thwroc* *Chronica Hungarorum* ex editione sæculi XV. qualia præsto sunt etiam in Bibliotheca R. Universitatis Pestiensis, & reperies, ubi de *Johanne Hunyadio* agitur, non ibi scriptum esse *Huniad*, verum *hwniad*. Ex iisdem *Chronicis* intelliges etiam, *Joannem de hwniad*, ex quo tempore in *Gubernatorem* Regni Hungariæ fuit electus, nunquam amplius cum titulo *Wajvoda*, sed cum solo *Domini Gubernatoris* titulo inveniri, usque ad illud tempus, quo *Ladislaus Posthumus*, ex Austria in Regnum Hung.

Hung. revocatus, eundem *Johannem* de *hunyad*, post resignatum Gubernatoris munus, creavit perpetuum *Comitem Bistricensem*, ejusque armis adjecit *Leonem*, cum corona in unguibus.

Titulum, sive ut vulgo dicimus, prædicatum de *Hunyad* noster hic *Johannes* habuit ab arce Transylvanica hujus nominis, quam cum terris adjacentibus in præmium bellicæ suæ virtutis Regia donatione pro se, suisque hæredibus obtinuerat. Antiquius cognomen *Corvini*, a loco suæ nativitatis, viro *Hollós*, quod vocabulum hungaricum latinis *Corvinum* significat. Ibi enim patre nobili Valacho Buthio, matre autem græca natum fuisse prodit *Benfinius*, Regis *Mathiæ Corvini* historicus, *Dec. III. Rer. Hung. Lib. IV. & IX.* Atque hinc petenda est etiam origo *Corvi gentilitii*, quem *Johannes de Hunyad* in suis monetis exsculpi fecit. Nam cetera, quæ de Corvo hoc heraldico prædicantur, fabellas redolent, ab assentatoribus confictas. Hæc interea.

II. *Denarii argentei ejusdem.*

I. + M. REGNI VNGARIE. Scutum solas 4. fascias continens.

TEMPORE IO GVBER. Crux. duplex & sigla D. N. Univ.

Tab. III. Pest. Vid. Tab. III. N. 125.
N. 125.

Absente in Austria Rege pupillo *Ladislao Posthumo*, *Johannes Hunyades*, ut vicaria tantum potestate Regnum gubernavit, ita & monetas signavit non proprio jure, ac arbitrio, sed secundum præscriptas sibi leges; quod ipsum præsentis Numi inscriptio indicat; *Moneta Regni Vngariæ Tempore Johannis Gubernatoris.*

2. MONETA IOH. --- Corvus rostro vacuo insidens ramulo, & sigla: I. E.

— — hVNGARIE. Scutum bipertitum, in quo 4. fasciæ a dextris, & crux duplex a sinistris. *Musei Klimoniani Quinque Eccl.*

Tab. III. Vid. Tab. III. 126.
N. 126.

Ex inscriptionibus detritis hæc solum literæ, quas hic descripsimus, utcunque commode legi possunt. Numulus ceteris rarior ob Corvum solitarium, eoque non *annuligero*, uti fere semper est in monetis Mathiæ Corvini, & in aureis *Johannis* de Hunyad per *Mellenium*, ac Du *Vallium* editis, nam in nostro aureo, quem e Museo R. Universitatis Pestiensis edidimus, Corvus perinde, ut in præsentem denario, nullum rostro annulum gerit.

3. TEMPORE IOHANIS. Crux duplex, & pro siglis hinc N. inde crucula.

+ M. REGNI VNGARIE. Scutum, in quo 4. fasciæ. *Ibi Tab. III. N. 127.*

In aliis similibus aliæ siglæ.

4. MONETA REGNI VNGARIE. Epigraphen præcedit flosculus. In medio crux duplex, & siglæ B. I.

+ TEMPORE GVBERNATORIS. In medio leo Bohemicus. *Tab. III. N. 128.*

Huic similem denarium edidit P. Adauctus *Voigt*, P. II. *Monetarum Bohæ* p. 372 & in additamentis (*Zusätze und Verbesserungen* N. 44. & p. 376). In quo tamen siglæ a nostris diversæ, nempe K. R. & partis aversæ plenior hæc epigraphè: TEMPORE IOH. GVBERNATORIS. Figura leonis Bohemici eadem, quæ in nostro. De hoc denario laudatus Auctor differens, causam *Leonis Bohemici* in moneta hungarica sub Johanne Governatore signati reddit geminam, prior est, ut per conjunctionem insignium Bohemiæ cum insignibus Hungariæ, palam fieret, utrumque hoc Regnum pertinere ad unum, eundemque Regem, scilicet *Ladislauum Posthumum*, pro quo propter ætatem teneram adhuc apud tutorem suum Imp. Fridericum III. commorante, Bohemiam quidem Georgius Podiebradius, sed Hungariam Johannes Huniades gubernabat. Altera autem non minus verosimilis ratio est, *Johannem* Governatorem adhibito in mo-

neta

neta hungarica Leone Bohemico ostendere voluisse sui Regis jus ad coronam Bohemiae, quam illi quidam Calixtinae factionis homines eripere tentabant. Sunt nihilominus nonnulli, qui in his denariis non Bohemicum, sed *Bisatricensem* Johannis Leonem representari existimant. Cui opinioni non esse deferendum duplex ratio evincit; nimirum haec imprimis, quod idgenus monetam *Johannes* Gubernator antea cudi fecerit, quam sibi Rex *Ladislaus* contulisset dignitatem Comitis Bisatricensis cum Leonis insigni, suis inferendo armis gentilitiis; deinde, quod forma leonis coronati, erecti, eum cauda bifurcata, qualis in his denariis cernitur, nulla ratione leonem Bisatricensem, sed Bohemicum exhibeat. Utraque ratio ut majore in luce ponatur, licebit ex *Thuroczianis Hungarorum Chronicis* locum, qui huc pertinet, integre describere. Nempe P. IV. Cap. 51. haec narrantur: „Conventum fuit ergo, ut & Dominus Gubernator, regniq[ue] Domini, & Magnates cuncti ad exhibendos puero Regi condignos honores, fidelitatisq[ue] homagium praestandum illuc irent. Nec dilatum extitit, quia omnis Dominorum Hungariae pulchritudo in *Viennensem* civitatem convoluta est. — — Ubi & Dominus Gubernator onus sui officii, quod jam octo per annos felici gestamine direxerat, sponte exiit, & millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo instante Domini anno Regnum Hungariae, sanguinolentis suis, stirumq[ue] laboribus, omni industria, sollicitudine, & bellicis artibus praeservatum, Regi *Ladislao* restituit. Propter quod ipse *Ladislaus* ipsum Dominum *Gubernatorem* — — magna cum solemnitate in *Comitem Bisatricensem* sublimavit, & temporalem gubernationis dignitatem praedictam — — in perpetuam commutavit hereditatem. Armorum quoque insigniis, puta *Corvo*, gestamine annuli de colore flavo in clypeo depicto, qua ipse dominus Comes usque tunc gestaverat, alia clara insignia, *rubrum* scilicet *Leonem*, coronam unguibus rapere volentem

volentem, albo in scuto depictum superaddidit. “ Plenior, & accuratior additi ad veterem Corvum leonis, coronam, non quidem, ut Auctor Chronicorum scribit, rapientis, sed solum tenentis, vel quasi offerentis, petenda est ex ipso Diplomate *Ladislai Posthumi*, quod a Joh. Jacobo *Spies* P. 1. Archivischen Neben Arbeiten p. 177. editum apud RR. *Katona* T. XIII. Reg. Hung. p. 865. legitur.

Sequens denarius:

+ MONETA REGNI HUNGARIE. Scutum 4. fascias continens.

+ DALMATIE. ET CETERA. Crux duplex.

Signatus esse videtur ab obitu Wladislai I. antequam Johannes Huniades Regni Hungariæ Gubernator constitueretur. Typum Numi, Agriæ visi, mecum ante complures annos communicavit RR. Ignatius BAERNKOPF Canonicus Strigon.

§. XIII.

Monetæ LADISLAI Posthumi Regis, ab Anno 1452. quo sine Tutore cæpit regnare usque 1457.

I. *Monetæ aureæ.*

1. S. LADISLAUS REX. Consuetæ icon S. Ladislai. Siglæ F. & parmula, in qua est corona.

+ LADISLAUS. D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum, in quo fasciæ quatuor hungariæ, dein Leo Bohemicus, tertio loco Aquila Moraviæ, vel Silesiæ, quarto fascia Austriæ est. *Univ. Pest.* Vid. Tab. III. N. 129.

Ex fasciâ Austriacâ, in scuto expressa, facile est discernere Numos *Ladislai Posthumi* ab omnibus aliis, qui commune *Ladislai* nomen gesserunt, Regibus Hungariæ.

2. S. LADISLAUS REX. Imago S. Ladislai, ut in præcedente, sed siglæ: K. R.

Pars. II.

F f

+ LA-

Tab. III.
N. 129.

+ LADISLAVS D. G. R. VNGARIE. Scutum idem, quod
 Tab. III. N. 130. in averfa præcedentis aurei. *Ibidem.* Vid. Tab. III. N. 130.

3. S. LADISLAVS REX. Effigies S. Ladislai coronati palliati
 flantis cum bipenne in dextera, & globo crucigero in sinistra, ac
 nimbo circum caput. In aurea figlæ H. R.

+ LADISLAVS. D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripar-
 titum, in cuius arca 1ma, & 4ta fasciæ R. Hung. in 2da Aquila
 Tab. III. coronata Moraviæ; in 3ta crux duplex hungarica. *Com. Festerics.*
 N. 131. Vid. Tab. III. N. 131.

4. MONETA. LADISLAI. DEI GRA. Scutum quadripartitum,
 continens 1. Fascias quatuor Hung. 2. Leonem Boh. 3. Aquilam Si-
 lesiæ. 4. Fasciam Austriæ. Extra scutum figlæ: K. P.

+ REGIS. VNGARIE. ET. CETERA. In medio Aquila
 Tab. IV. maculis albis confpersa, Insigne Marchionatus Moraviæ, pectore ge-
 N. 132. rens parmulam Austriacam. *Ibidem.* Vid. Tab. IV. N. 132.

Hic aureolus reliquis rarior est, ob solam aquilam, eamque
 Moravicam in parte averfa.

5. S. LADISLAVS. REX. Consueta Icon hujus Sancti, & figlæ:
 H. G.

+ LADISLAVS. D. G. REX. VNGARIE. Scutum quadri-
 partitum, in quo fasciæ quatuor cum cruce duplici alternant. *Musei*
Cæs. Vindob. Editus per *Du Val* Monnoies en Or. p. 101.

Ex octo aureis *Ladislai Posthumi*, in laudato nunc opere
 editis, hic unicus est, in quo Austriacum Insigne non occurrit. Opi-
 nor procusum fuisse mox post coronationem Infantis, anno 1440.
 Albæ regiæ peractam. Nam ejus nomine cufas fuisse in Hungaria
 monetas tum etiam, dum *Wladislaus I.* rerum potiretur, constat ex
Dlugoffi narratione, quam hic §. X. descriptam recole.

II. *Denarii, & Oboli argentei ejusdem.*

I. S. LADISLAVS REX, Icon S. Ladislai solitis cum attributis;

M. LA-

M. LADISLAI. R. VNGA. Crux duplex in Tricolle, & siglæ: K. I. Com. *Festetics*. Vid. Tab. IV. N. 133. Tab. IV.
N. 133.

2. MON. LADISLAI. RE. Crux duplex super Tricolle. Siglæ: B. P.

VNGARIE. ET. C. Scutum coronatum, quadripartitum, in quo 1. Fasciæ quatuor Hung. 2. Leo Bohemiæ. 3. Duo capita coronata Dalmatiæ, 4. Aquila Silesiæ, vel potius Moraviæ. *Ibidem*. Tab. IV. N. 134. Tab. IV.
N. 134.

Nunc primum crux hungarica *Tricollis* insitens depingitur in *monetis* hungaricis, utut in sigillis jam sub finem Periodi primæ, & sub initium secundæ conspiciatur aliquid cruci geminatæ pro basi additum, sed quod nondum habet formam *Tricollis*, sive trium montium. Recentiores heraldici iis tres præcipuos Hungariæ montes adumbrari volunt, *Tatram* videlicet in Scepusio, *Fatram* in Provincia Liptoviensi, & *Matram* in Hevesiensi.

Adverte præterea, in denario 2do pro armis Dalmatiæ duo tantum capita coronata exprimi; an, quod in exigua scuti areola spatium defuerit pro tertio? an alia de causa? incertum. Hæc Leopardorum esse credit Auctor *Cerographiæ Hung.* p. 3. Leonina dicit Du Fresne, *Illyrici Cap.* 2. §. 9. uti & Petrus de Rewa, de S. Corona *Cent. VII.* Ex adverso Ill. Palma suspicatur humana saltem in principio fuisse, ac nonnisi artificum ineptia in ferarum capita de generasse. Qua de re vid. *Heral. Hung.* p. 66. De origine autem *Tricollis* *ibidem* p. 38.

3. M. --- LADISLAI. Crux duplex sine Tricolle, & siglæ: K. R.

+ REGIS. VNGARIE. ET. C. Scutum quadripartitum, in quo 1. Fasciæ quatuor Hung. 2. Leo Bohemiæ. 3. Aquila Moraviæ. 4. Fascia Austria. *Ibidem*. Vid. Tab. IV. N. 135. Tab. IV.
N. 135.

Aquila heraldica Silesiæ per lunulam, quam in pectore gerit crucula signatam, discernitur a Moravica. Hæc vero ab aliis per maculas, vel tessellas argenteas, quibus inspersa est, differt.

4. + REGIS. VNGARIE. ET. CETE. Crux duplex, & siglæ:
E. C.

Tab. IV. + MONETA. LADISLAI. REG. Scutum solas fascias Hun-
N. 136. gariæ continens. *Univ. Pest.* Vid. Tab. IV. N. 136.

5. + MONETA. LADISLAI. Crux duplex, & siglæ: K. & K.

Tab. IV. + REGIS. VNGARIE. ET. Scutum, in quo solæ fasciæ
N. 137. quatuor campum implent. *Com. Ffestics.* Vid. Tab. IV. N. 137.

6. M. LADISLAI. R. VNGARIE. Crux duplex, & siglæ: K. R.

In parte averfa, quatuor parmula, 1. Hungarica cum qua-
tuor fasciis, 2. Bohemica cum leone. 3. Austriaca cum unica fascia,
Tab. IV. 4. Moravica cum aquila unicipite. *Univ. Pest.* Vid. Tab. IV. N. 138.

In omnibus idgenus denariis, & obulis Regis *Ladislai Post-*
humi æ prædominatur argento.

Quod in scuto monetarum Ladislai Posthumi aquila non tam
Silesiæ, uti Mellen, & Voigt existimarunt, quam *Moraviæ* sit, ex
ipsis etiam titulis, quibus hic Rex in suis Diplomatis utitur, colli-
gi potest. Exordium enim Diplomatis anni 1453. quo *Johannes de*
Huniad dignitate Comitis Bisatricensis exornatur, sic habet: „Ladis-
laus Dei gratia Rex Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c.
Austriæque, & Stirii Dux, nec non *Marchio Moraviæ* &c. Item in
Diplomate anni 1457. quo Legatis, Parisios pro adducenda sibi Spon-
sa *Margarita*, Caroli VII. Galliarum regis filia, destinatis plenam rerum
agendarum potestatem tribuit, hoc initium est: „Ladislaus D. gr.
Hung. Boh. Dalm. Croatiæ &c. rex Austriæ, & Lucenburgenfis dux,
nec non *Moraviæ*, & *Lusatii Marchio* &c. Utrumque Diploma vid.
apud *Katona* T. XIII. Reg. Hung. p. 865. & alterum p. 1209. So-
lent enim arma scuti heraldici examussim respondere titulis Regno-
rum, & Provinciarum in Diplomate expressis.

§. XIV.

Numi MATHIÆ Corvini Regis ab Anno 1452. ad 1490.

Sub hoc Rege inchoant Numismata mnemonica, & Aurei imagine Mariana insignes.

I. Numismata mnemonica ex auro, & argento.

I. MATHIAS. REX. HVNGARI: BOHEM. DALM. Caput Regis laureatum, vultu sinistrorsum converso.

Duo exercitus præliantes. Hungaricum crucula duplex, Turcicum lunula, vexillo inscripta, discriminant. *Aureus mediæ magnitudinis. Com. Festetics. Vid. Tab. IV. N. 139. Tab. IV. N. 139.*

Exstat & in Museo Cæsareo Vindobonensi, a *Du Valio* editum *Mornoies en Or* p. 101. ubi tamen non æque, ac in *Festeticsiano*, conspicua est crucula duplex in vexillo exercitus Hungarici, cum Turcico præliantis. *Festeticsiani* Ectypum reperies nostro simile in *Indiciis Viennensibus (V. Jahrgang. 1775. pag. 297.)* cum erudito *Commentario Auctoris*, unica litera *W* notati, qua *Carolus Wagner* indicari arbitror.

Hungari regnante *Corvino* sæpius prospere cum *Turcis* conflixerunt. Anno 1463. urbs *Jaitza* *Turcis* erepta, & *Bosnia* Regnum in fidem receptum fuit. Sequentem autem *Jaitzam* recuperare volentes *Turcæ* obsidionem solverunt, audito Regis *Corvini* adventu. 1475. *Blasius Magyar* *Turcas* in *Moldaviam* procurentes insigni clade affecit, & 1476. Rex ipse castrum *Szabács* in *Servia* expugnavit, unde *Budam* redux ad *Beatricem* de *Arragonia* sibi connubio jungendam, cum nuptiarum solemnibus ab expeditione impediretur, per Legatum suum *Stephanæum Bathorem* rem iterum in *Moldavia*, & *Valachia Transalpina* adeo feliciter gessit, ut deletis copiis hostilibus, ipsoque *Turcarum* Imperatore fugato, & perfido *Bazarado Vajvoda* ejecto, utramque Provinciam liberam, pacatamque reliquerit.

a) Auctor

a) Auctor supr. cit. Commentarii existimat, ob hanc potissimum victoriam hoc Numisma fuisse procusum, atque inter illustres hospites, qui ad nuptiarum solemnia variis e Provinciis in Hungariam confluxerunt, distributum. Idem observat, ob titulum Regis Bohemiae, quem Mathias Corvinus in hoc Numismate habet, non potuisse illud antea, quam post annum 1469. quo hic titulus eidem accessit, signari.

MATH. HVN. COR. PANNONIAR. BOH. & REX. Proto-
me Regis vultu adverso.
CAESARE. MAGNA. MIHI. VICTO. THRACVM & TY-
RANNIS. MAIOR. APOLLINEA. GLORIA. PARTA. TVBA. EST.
ANNO. MCCCCLXXXV. Insculptum tabulae quadratae, lemniscis ornatae, infra quam cernitur Corvus rostro annulum gerens. *Argent. Semuncial. Exc. Com. Joann. Nep. ESZTERHÁZI.*

Anno 1485. quem hoc Numisma praefert, *Mathias Hunia- des Corvinus, Pannoniarum, Bohemiaeque Rex*, Viennam Austriae expugnavit, compluribus jam antea victoriis reportatis, tam de Caesare Friderico III. quam de Mahomete, & Bajazete Turcorum Sultanis. Johannes de Thurocz P. II. Chron. Hung. Cap. LXVII. narrat, post captam Viennam sequentes in laudem Regis Corvini versus prodivisse:

„ Discite mortales, nimium non fidere muris,
Moenia quid valeant, capta Vienna docet.
Strenua quid possit virtus, & dextera Regis,
Exemplo monstrat clara Vienna suo.
O miranda nimis placidi clementia Regis,
Ladere non novit, vincere cuncta solet.“

Haec duo Numismata inter maemonica Hungariae sunt antiquissima. Nam cur serius procusa suspicemur, nihil est, quod magnopere

a) Vid. *Mathiae Corvini* Diploma de anno 1477. quo *Stephanus Batho-*
ri ob hanc victoriam, & alias virtutes suas celebratur. Apud *RR.*
Pray in Supplemento ad Annales Reg. Hung. Dissert. VII. p. 143.

gnopere suadeat. Immo par est credere, in tanto numero doctorum virorum, qui partim cum Regina Beatrice advenerunt, partim per ipsum Regem Corvinum ex Italia in Hungariam acciti erant, & stipendiis publicis alebantur, fuisse aliquos, quibus & hoc in mentem venerit, ut laudes Corvinianæ jam talibus quoque monumentis ad posteritatem transmitterentur. Quod vero in mnemoniis his Numis literæ non sint, sicut in aliis temporis illius monetis, contortæ, monasticæ, sive, ut dici amat, neo-gothicæ, sed, qualibus hodie utimur, veteres romanæ, quodque laureatum Mathiæ caput in priorum numo eleganter exsculptum sit, hoc felicitati Sæculi XV. in finem vergentis, quo bonæ artes, absterfa priorum temporum barbarie, ad novam veluti vitam magna jam contentione revocabantur, tribuendum est. Huc æque pertinet, in altero Numismate incisus æræ Christianæ annus, magno hætenus incommodo in Monetis neglectus, uti & alia hujus generis, quæ in sequentium Regum Numis, ad ferendum de progressu artis judicium, observare poterimus.

II. *Aurei communes MATHIÆ Corvini.*

I. LADISLAVS REX. Stans hic Sanctus coronatus, nimbatu, palliatus, dextra bipennem, sinistra globum crucigerum tenens. In area siglæ: H. & crucula.

+ MATHIAS. D. G. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum, in quo 1) quatuor fasciæ Hung. 2) Leo Bohem. 3) Corvus gentilitius ramusculo insistens, & rostro annulum gerens, retro lunula decrescens. 4) Crux duplex. *In pluribus Museis.* Vid. Tab. IV. N. 140. Tab. IV. N. 140.

I. Inscriptio, & imago S. Ladislai, ut in præced. sed siglæ K. K. & parmula infra secundum K.

+ MATHIAS D. G. REX. VNGARIE. Scutum, in quo 1) quatuor fasciæ. 2) Crux duplex. 3) Corvus annuliger in ramusculo. 4) Leo coronatus. *Univ. Pest.* Vid. Tab. IV. N. 141. Tab. IV. N. 141.

Communes *Mathiæ Corvini* aureos vulgo appellamus Ducatos *Corvinos*, germ. *Räbler*, vel *Raben Ducaten*, ab effigie *Corvi*, quo insigniuntur. De *Corvo Mathiæ* gentilitio, hujusque origine, sermo erit post descriptionem *Denarii argentei*, in cuius averfa occurrit *Corvus solitarius*. Hoc autem loco animadvertere juvat, Aureos *Corvo* signatos apud rudem plebem, cum primis Valachicam, haberi pro amuletis ad iterum depellendum, aut causa facillioris partus. Germani vocant eos *Räbler*, vel *Raben Ducaten*. Magno hodieque numero supersunt, plures tamen cum icone Mariana in parte altera, quam cum scuto Insignium nunc descriptorum. *Corvus* ibi annuliger infra iconem Marianam quærendus est.

MATHIAS. D. G. R. VNGARIE. Effigies Deiparæ, capite velato, sedentis cum *Jesulo* in sinu dextro, qui *pomum* tenet manu dextrâ. Infra: *Corvus* annuliger.

S. LADISLAVS. REX. Effigies S. Ladislai more solito cum bipenne, & globo crucigero. Sigla: N. & parmula, in qua duo mallei in decussim positi. *Musei Cæs. Vindob. & Nibi*. Vid. Tab. IV. N. 142.

De Siglis occurrentibus in genere notandum est, harum unam indicare locum signatæ monætæ, ex. c. N. *Nagybaniam*, germanice olim *Ungrisch Neustadt*, & alio nomine Latinis *Rivulum Dominarum*. Id quod alibi magis declarabitur. K. *Kremniczium* Hungariæ; H. *Herrmannstadt* Transylvaniæ, aliter *Cibinium*, pro quo est sigla C. &c. Altera vero sigla, vel parmula gentilitia pertinet ad Præfectum illius *Camera*, in qua Numus fuerat procutus, quorum nomina aliunde potius, quam ex Numis eruenda sunt.

MATHIAS. D. G. R. VNGARIE. Effigies Deiparæ, capite coronata, sedentis in culcitra, cum *Jesulo* in sinu dextero. Infra: *Corvus* annuliger.

S. LADISLAVS. REX. Consueta Icon S. Ladislai. Sigla: hinc N. inde parmula, in qua Caput *Gruis*, vel *Ciconiæ*. *Ibidem*.
Tab. IV. N. 143. Vid. Tab. IV. N. 143. 5. MATHIAS.

5. MATHIAS. D. G. R. VNGARIE. Deipara, capite coronato, Iesulum gerens sinu sinistro. In eodem latere urceolus cum floribus. Infra Coryus annuliger.

S. LADISLAVS. REX. Consuetæ effigies S. Ladislai. Sigla: *Tab. IV. N. 144.*
K. N. *Ibidem.* Vid. *Tab. IV. N. 144.*
In hoc, & sequente aureo literæ sunt forma veteri romana, & figuræ nitidius, quam in aliis expressæ.

6. MATHIAS. D. G. R. VNGAR. Deipara, capite coronato, sedens in throno, gerensque Iesulum sinu dextero. Ad idem latus urceolus cum floribus. Infra Coryus annuliger super ramusculo.

S. LADISLAVS. REX. Solita hujus Sancti effigies. Sigla: *Tab. IV. N. 145.*
K. P. & flosculus. *Ibidem.* Vid. *Tab. IV. N. 145.*

7. Inscriptiones, & imagines utriusque partis eodem plane modo, quo sunt in Aureo sub N. 3. descripto. Sed in hoc nullum apparet pomum, quod Iesulus manu teneret; & in aversa parte siglae sunt: N. T. *Ibidem.* Vid. *Tab. IV. N. 146.* *Tab. IV. N. 146.*

8. MATHIAS. D. G. R. VNGARIE. Deipara capite coronato, sedens in throno duabus columellis, quarum singulis globus incumbit, ornato, Iesulumque sinu dextero gerens. Infra: Coryus annuliger.

S. LADISLAVS. REX. Consuetæ icon S. Ladislai. Pro siglis, hinc N. inde parmula, in qua est caput Ciconiæ, vel Gruis. *Ibidem.* *Tab. IV. N. 147.*
Vid. *Tab. IV. N. 147.*

Observationes de imaginibus Deiparæ in Numis hungaricis, ex posthumis adversariis P. Xysti SCHIER, per P. Martinum ROZNAK eruta.

Aliquot abhinc annis Cl. P. Martinus Roznak, Ordinis S. Augustini Religiosus, postquam propositum meum de conscribenda, & edenda Hungariæ Numismatica cognovisset, communicavit mecum observationes P. Xysti Schier, ejusdem Ordinis Religiosi, nonnullis

Opusculis, quæ res Hungariæ illustrant, magnam apud nos celebri-
tatem adepti, utque illas vel seorsim, vel hoc Opere luce publica
donarem, optavit. Hujus igitur viri doctissimi desiderio satisfactu-
rus, hoc eas loco, eodem, quo accepi, ordine propono, pauculis,
quæ necessaria videbantur, adjectis Notis. En illas! V. I. Et si plus quam certum sit, Virginem Deiparam a Re-
gibus Hungariæ, ex quo Christiana sacra suscepit gens, cultam
fuisse singulari studio, frustra tamen sunt, qui imagines ejus in Nu-
mis excusas ad ætatem divi Stephani, aut Bela I. aut II. referunt.
Aliud docent Numi eorum superstites, quorum nullus hoc signo no-
tatus reperitur. « a) »

II. Pri-
a) Vulgi opinionem, quam Samuel Timon, & Anonymus Cerographiæ
Hung. Auctor secuti sunt, de Insignium Marianorum apud Hungaros
initium, divo Regi Stephano attributis, ac de primis, aureis icone Dei-
paræ jam a S. Ladislao Rege signatis, dudum refutavit Ill. Francisc.
Car. Palma in Heral. Hung. p. 47. qui & originem erroneæ hujus
opinionis, prorsus verisimiliter conjectat, hunc in modum scribens:
„Equidem nisi me fallunt omnia, moneta illa, quam Auctor Cerogra-
phiæ non quidem ab se visam, sed solummodo sibi descriptam, me-
minit, multo ævi est posterioris, atque illarum e numero, quas Ma-
thiæ Corvino, ceterisque post ipsum imperantibus procuras novimus.
In his quippe, ac nominatim Coryinianis, parte altera diæ Virginis
divinum puerum sinu gerentis effigies, altera stans divus Ladislaus mi-
litari habitu conspicitur. Quæ omnia, cum allata in Cerographia de-
scriptione exacte congruunt. Atque hujus generis numos passim a vul-
go divo Ladislao tribui ipse non una vice comperi. Errori occa-
sionem præbuerit, annus casæ monetæ pro ætatis illius more non
expressus. Quod si tamen ad radios D. Regis capiti circumpositos,
epigraphen item *S. Ladislaus Rex* advertissent, facile deprehendi po-
terat, neque radiorum ornamentum, neque Sancti appellationem vi-
venti sibi adjici passurum fuisse Regem, cum ceterarum virtutum, tum
vero Christianæ modestiæ studiosissimum.“

II. Primus, qui eam prerogativam Dei Matri detulit, est Bela IV. idque post annum 1260. quo Stephanum filium socium Regni, Regemque nominavit. In illis eodem tempore sive *argenteis*, sive *aereis* cufis, facies adversa exhibet patrem, & filium sedentem addita inscriptione: REX BEL. REX STENS. Aversa Deiparam sedentem, dextraque sceptrum tenentem, addita epigraphe: SANCTA MARIA. a)

III. Posteriores Reges pium coeptum haud profecuti, ne quidem Ludovicus, utcumque ceteroquin Mariae devotus, neque Joannes Corvinus, Gubernator, aut Wladislaus I. hac pietate cultum suum probare contenderunt.

IV. Primus Mathias Corvinus pietatem hanc restituit, quam deinde successores nunquam penitus reliquerunt.

V. De ratione, ac tempore in diversas opiniones abitur. Palma putat, id occasione Beatricis Neapolitanæ in matrimonium acceptæ fuisse introductum. Hac suadente, ut alia multa faciebat, sic Marianum cultum in Numis, restituendum putavit. Verum in Cod. MSS. Bibliothecæ nostræ Viennensis, quidam hæc in usum suum notavit: 1471. *Ich hab von Peter 7. Hungr. unser lieben Frauen Gulden bekommen am Sand peterstag.*

Patet hinc paullo certe antiquiora ei principia fuisse, nam Beatricem primo duxit anno 1476. b).

IV. Con-

a) De *aereis* Belæ IV. Numis id quidem verum est, at non simul de ejusdem *argenteis* in genere. Vids *argent. Belæ IV.* denarios in hoc opere descriptos.

b) Hoc documentum rite refellitur non solum Palma, verum etiam, ac multo magis Cl. Ferdinandus Miller, qui in suis de imagine Mariana hungarico auro impressa, animadversionibus, quas P. Innocentius Simonich Dissertationi suæ de Numismatica Hung. Diplomaticæ accommodata, p. 89. & seqq. inseruit, arbitraturs, Auribus Mathiæ Corvini

„ VI. Consuetudinem hanc Anno MDL. Comitia Regia confirmarunt, idque ita, ut etiam Gabriel Bethlen suis in Numis habeat. Ipse Principes Transylvaniae id praestiterunt, cum Hungariae inhiarent, non ob Nagy-Banyam, ut contendit Shwarzius.

„ VII. Circa figuram, & inscriptionem aliqua nonnunquam in Numis Mathiae occurrit mutatio. Plerumque exhibetur figura sedens, peplo tecta, sine radiis, in sinistra infantulum Salvatorem gerens, aliquando tamen etiam in dextra.

„ VIII. In Numis Wladislaw II. primum coronata imago comparet *b*). Ita tamen, ut Ludoviciani Numi nonnunquam etiam peplum servant. Coronatam servavere posteri. In Mathiae Numis argenteis etiam filius coronatus est *c*); quod tamen nemo successorum imitatus fuit.

„ IX. Sceptrum ejus sinistrae manui primus inseruit Ludovicus II. *d*).

„ X. A Ferdinandi temporibus ad nostra in aureis, & argenteis majoribus monetis comparet coronata, radiis circumdata, sinistra prolem divinam, dextera sceptrum tenens. Sola moneta (*Mariani*) Theresiana Anni 1743. variat. In illa enim Virgo sedens genuum

Mariana imagine solummodo post ultima Comitia, anno 1486. celebrata, signari coepisse.

a) Immo vero saepius in dextra, quam sinistra. Vid. Numos hic delineatos Tab. IV. N. 142. & seqq.

b) Hanc assertionem refellunt aurei Mathiae Corvini cit. Tab. IV. N. 143. & seqq. in quibus est Deipara coronata.

c) In grosso Mathiae Corvini Tab. IV. N. 149. solus filius est coronatus: in denariis vero, & in aureis Mater tantum coronata exhibetur, non facile filius.

d) Non sinistra, sed dextera, & jam ante Ludovicum II. hujus pater in Wladislaw II. Deiparam habet Sceptrigeram in Auro Tab. IV. N. 166.

in depicto.

genuum tenus expressa est, dextra Infantem in sinu sedentem tenens, in sinistra sceptrum.

XI. Inscriptio in *argenteis* Mathiæ Corvini, est: *Patrona Hungaria*, quam posterî servarunt. In *aureo* primum comparet sub Ludovico II. Theresia Augusta semper habet: *Patrona Regni Hungaria*.

XII. Ab his integre deviant Quinarii *Leopoldi* I. anni 1688. Stat in his Deipara non coronata, radiis circumfusa, dextra filium complectens, sinistra sceptrum tenens. Inscriptio: S. IMMACVLATA VI. MA. MAT. DEI. PA. HV. 1688. ad. pedes P. O. Moneta est Nagy-Bányai cuius. Simul & arvei nonnulli tam Leopoldi, quam Caroli VI. S. IMMACVLATA V. MAR. MAT. DEI PAT. H. 1675. N. B. infra: L. M. Filius amplectitur Matrem a).

III. *Grossi argentei* MATHIÆ Corvini.

PATRONA HVNGARIE. Imago Deiparæ, capite velato, sedentis, ac dextrò sinu Jesulum tenentis. Siglæ: hinc K. inde monogramma ex V & A.

+ MONTA (sic) MATHIE. REGIS. VNGA. Scutum quadripartitum, in quo sunt, 1) quatuor fasciæ. 2) Crux duplex. 3) tria capita coronata, Dalmatiæ; 4) Leo Bistricensis, unguibus coronam tenens. In medio sautei scuti parmula Corym annuligerum ramusculo insistentem, continens. *Com. Fesetics*. Vid. Tab. VI. N. 148.

Tab. IV.
N. 148.

2. PATRONA. HVNGARIE. Deipara capite velato sedens, & Jesulum coronatum, ac sinistra pomum, ut videtur tenentem, in sinu dextrò gerens. Siglæ: hinc K. inde parmula tres fasciæ exhibens.

+ MONE-

a) Etiam in his quædam essent aliter rescribenda. Sed hæc pro se quisque, cujus id intererit, inspectis nostris Tabulis Numismaticis, facile emendabit.

MONETA. MATHIE REGIS (sic) HUNGARI. Scutum eadem, ut in præced. insignia complectens, una cum Corvo gentilitio in parmula, sed in area tertia duo tantum capita coronata Dalmatiæ occurrunt, tertio non apparente propter parmulam. *Ibi-Tab. IV. N. 149: dem. Vid. Tab. IV. N. 149.*

Grossi Corviniani sunt rariores aureis, & denariis argenteis. Aversa exhibet præter solita Hungariæ, ac Dalmatiæ arma, etiam geminum insigne gentilitium Domus Huniadianæ, videlicet Corvum annuligerum, & Leonem Bis tricensem. Non rite *Pflugius*, a) & *Matheus*, b) scribunt, primum suæ familiæ fuisse Mathiam Corvinum, qui Corvo usus est *annuligero*, nam licet plerique Johannis de Huniad superstites Numi aurei, & argentei Corvum habeant sine *annulo*, constat nihilominus, tunc etiam non qualemcunque, sed *annuligerum* re ipsa Corvum Domui Corvinianæ fuisse proprium: idque constat non de sola Chroniconum narratione supra descripta, verum ex ipso diplomate *Ladislai Posthumi*, cujus hæc verba sunt: „Hactenus siquidem ex gracia precessorum nostrorum divorum Hungarie regum præfatus comes Johannes pro armis, seu nobilitatis insigniis, progenitoribus suis, & domui, benefico munere collatis, *Corvum*, in campo flavo, seu celestinos alas paululum elevantem, sub colore naturali depictum, ac formam *annuli aurei* in ore gestantem, habuit, & in omni usu palam prætulit; nos vero ex nunc in signum novi decoris, & magnificatæ dignitatis sue, de consilio prelatorum & baronum nostrorum edamus eidem, & super addimus prioribus suis armis supra tactis *Leonem* integrum coloris crubei, in campo albo sursum erectum, sparsisque post sese pedibus, & ore aperto

a) Epist. ad Seckendorf de Biblioth. Mathie Corvini, apud Schmidt in novis accessionib. ad Collectionem Maderianam, de Bibliothecis,

b) In Sarepta Concione XVIII. p. 218.

aperto pugnanti, ac frementi, & animoso similem, atque in altero anteriori pedum, veluti manu quadam, auream *coronam* tenentem, vel quasi offerentem; ita quod utraque arma ipsa cum suis supra distinctis coloribus per crucem transversam duplicata, in uno eodemque clypeo collocentur, & deferantur; ipsi autem clypeo superponatur galea aurea coronata cum suis solitis ornamentis, hinc inde diffusis; pro crista vero inferatur forma ale similiter auree desuper prominentis „ a).

Ceterum hanc Diplomatis regii pericopen non illo dumtaxat fine, ut adversum Auctores supra laudatos usum Corvi *annuligeri* Rege Mathia vetustiore fuisse comprobarem, verum etiam, ut quænam fuerit forma Leonis Bisztricensis, recentius armis Corvinianis adjuncti, ostenderem, in medium adduxi. Nam in Grossis, modo descriptis, Rex *Corvinus* utrumque hoc Insigne gentilitium ceteris Regni sui armis adjiciendum curavit.

3. GROSSVS WRATISLAVIENSIS. In medio stans S. Johannes Baptista dexteram pectori admovet, sinistra tenet discum, in quo est agnus cruciger.

+ MATHIAS. PRIMVS. D. G. R. BOHEMIE. Scutum quadripartitum, in quo sunt 1) quatuor fasciæ Hung. 2) Leo coronatus, cauda bifurcata, insigne Bohemiæ. 3) Bos Lusatiæ. 4) Aquila lunam pectore gerens, Silesiæ. In medio autem scuti parmula exhibens Corvum annuligerum, ramusculo insidentem. *Com. Festicus. Tab. IV. N. 150.*

Hoc typo Civitas Wratislaviensis in Silesia Anno 1470. signavit non modo grossos ex argento integros, ac medios, verum etiam florenos auri. Antica exhibet S. Johannem Baptistam Ecclesiæ

a) Ap. Spies Archiv. P. I. p. 177. & Katona T. XIII. Reg. Hung. p. 866. seqq.

fiæ Wratislaviensis, ac totius Ducatus Silesiæ patronum, hac forma, qua ejus effigies in eadem Ecclesia Aram majorem ornabat. De insignibus partis averſæ videatur P. Adamus Voigt *T. II. Monet. Boh. p. 312. seq.* In privilegio per Mathiam Corvinum Wratislaviensibus collato ſequentes cuſionis monetarum leges præſcribuntur: 1) ut groſſi integri, ac medii, nec non denarii Hallenſes fierent ex argento æri permixto. 2) ut 120. groſſi novi appenderent unam marcam, id eſt, 16. ſemuncias (*loth*) ponderis Vienneniſis. 3) ut hi groſſi conſtarentur ex argento quinque ſemunciali (fünf löthigen Silber) id eſt, ut in una marca talium groſſorum quinque tantum ſemunciæ argenti puri contineantur, undecim ſemunciis cupri permixtæ. 4) Ut iſtius *ligæ*, ſeu temperaturæ, groſſus valeat 12. numulos Hallenſes. 5) ut tales 40. groſſi dentur pro uno floreno auri. 6) Ut Wratislaviens ſiſ florenus auri bonitate, & pondere æquet hungaricum auri florenum. 7. ut a ſingulis marcis puri argenti ponderis Vienneniſis pendatur ærario Regio unus auri florenus, ac decem groſſi. Vid. *Hirſch Münz-Archiv. P. II. p. 139. ſeqq.*

IV. *Denarii, & oboli arg. ejusdem Regis.*

1. + MONETA MATIE REGIS. In medio: Corvus annuliger inſidens ramuſculo. Siglæ: N. & E.

+ REGIS. HVNGARIE. Scutum coronatum bipertitum, in quo a dextris quatuor faſciæ, a ſiniſtris crux duplex. *Univ. Peſt. N. 151. Vid. Tab. IV. N. 151.*

2. + MONETA. MATIE. Scutum coronatum, in quo Corvus annuliger ſuper ramuſculo.

REGIS. HVNGARI. Crux duplex, & ſiglæ: C. E. *Ibidem. Vid. Tab. IV. N. 152.*

Si adſentatorem *Bonfinium* audimus, a) *Corvus* Mathiæ Regis romanam, eamque vetuſtiſſimam ex *Valeriiſ* cognomine *Corviniſ* originem

a) Decad. III. *Rer. Hung. Lib. IX.*

originem indicat. Aliam ejusdem *Corvi* rostro *annulum* gerentis, & interdum ramusculo insidentis, rationem reddunt, qui vulgi rumor secuti crediderunt, *Johannem*, *Mathiæ* genitorem, Regis *Sigismundi* filium nothum fuisse ex matre *Valacha*. Fabulam *Corvi* annuligeri *Casparus Heltai* (in historia integra Regis *Mathiæ Huniadis*) & *Gregorius Pethô* in suis *Chronicis* hunc fere in modum adornarunt, *Sigismundus* Rex, inquit, aliquamdiu in *Transylvania* commoratus puellæ *Valachæ* annulum aureum dedit, quo indice nosci posset, si forte conceptum ex se puerum enixa *Budam* aliquando veniret, opis pro puero flagitandæ causa. Contigit autem, ut ludenti puero *Corvus* advolans eundem annulum eriperet, matre exterrita. Sed *Corvum* in ramo vicinæ arboris confidentem vir suus confixit sagitta, amissumque annulum puero, hujusque *Matri* recuperavit. Auctorem hujus *Fabulæ Bonfnius* prodit *Ulricum* fuisse, *Ciliæ* Comitum, *Domus Corvinianæ* hostem acerrimum a). *Nostri* ætate *RR. Pray* Chronologico ostendit argumento, ne fieri quidem potuisse, ut *Johannes Hunjades* patrem haberet Regem *Sigismundum*, & *Corvo* annuligero jam ante *Joannem Hunjadem* hujus majores pro insigni usos fuisse. Quod quidem alterum ipse Rex *Ladislavus Posthumus* in *Diplomate* supra laudato extra dubium ponit. Aliam longe disparem *hungariæ* *Domus Corvinianæ* originem eruere tentabat doctissimus *Daniel Cornides*, prælucente sibi *Okolszko*, qui in opere hodie rarissimo, *Orbis Polonus* inscripto, narrat, extitisse in *Polonia* nobilem quandam familiam, quæ pro armis *Corvum* ferebat, & qui eo utebantur, *Hranæ*, id est, *Corvi*, seu *Corvini* appellabantur. Itaque apud *P. Innocentium Simonchicz* in *Nismatica Hung. Diplomaticæ* accommodata p. 102. hæc legitur *Cornidesii* argumentatio: „ Ex *Polonica*, inquit, *Corvinorum* familia

a) Ibidem circa finem.

milia datur unus ramus, qui nomine polonico *Hrana*, id est, *Corvus*, vocatur. Quidam ex his WK. *Hrana* dictus in Bosnia resedit, cujus posterius successu temporis Duces Sancti Sabæ fuere, sive Domini Hertzegovinæ. Certum autem est, ex istis quosdam in Valachiam transivisse, immo & Vajvodas inibi creatos fuisse, & ab his adhuc esse pro Valachiæ insigni Corvum. Denique ab hoc WK *Hrana* repetenda est origo *Joannis Corvini*, utpote cujus Parens fuerit *Voik*, aut WK *Buthi* nomine. “ Docilissime quidem hæc omnia. Sed cum Diploma Regis *Ladislai Posthumi* aperte doceat, Corvum gentilitium, cumque annuligerum Joannis de Huniad, non ex Polonia fuisse aliquando allatum, verum a Regibus Hungariæ collatum Progenitoribus, ac Domui ejusdem, huic potius adharendum est documento. Hic enim est Diplomatis tenor: *Hactenus siquidem ex gratia precesorum nostrorum divorum Hungariæ regum prefatus Comes Johannes pro armis, seu nobilitatis insigniis, progenitoribus suis, & domui, benefico munere collatis, Corvum in campo flaveo, seu celestino alas paululum elevantem, sub colore naturali depictum, ac formam annuli aurei in ore gestantem, habuit &c.*

Ne igitur longius abeamus, si quid dicendum est de *Corvo annuligero* gentis Huniadianæ, malim existimare, hunc esse pro *armis*, ut dicimus, *loquentibus* per Hungariæ Reges collatum uni ex Majoribus Joannis Huniadii seu is pater, seu avus, vel proavus, vel abavus fuerit, una cum possessione pagi Transylvanici *Hollós*, quod nomen hungaricum latine *Corvinum* significat. Hujus enim pagi possessorem fuisse patrem *Johannis Huniadis* nomine *Budum*, nobilem Valachum, constat ex Bonfinio, Regis Mathiæ Corvini Historico.

3. + MONETA. MATHIE. DE. Scutum bipertitum, in quo a dextris fasciæ Regni Hungariæ, a sinistris Leo Bistricensis pede uno anteriore coronam sustinens.

REGIS HVNGARIE. Crux duplex supra coronam, & siglæ: *Tab. IV.*
 N. C. *Ibidem.* Vid. *Tab. IV. N. 153.* *N. 153.*

De Leone Bistricensi, qui in scuto hujus denarii exhibetur, recole verba Diplomatis Ladislai Posthumi supra in adnotationibus nostris ad *Grossos* Mathiæ Corvini.

In parte averfa Crux patriarchalis insitit coronæ, nondum tamen Tricolli coronato; qualem paullo serius videbimus.

4. + MONETA. MATHIE. DE. Scutum complectens a dextris quatuor fascias, a sinistris crucem patriarchalem.

REGIS. HVNGARIE. Crux patriarchalis. Siglæ: K. S. *Ibidem.* Vid. *Tab. IV. N. 154.* *Tab. IV.*
N. 154.

In hoc denario nullum, quod mirere, adest gentilitium Regis Corvini Insigne. In epigraphæ post nomen *Mathiæ* literas DE pro *Dei Gratia* positas esse nullum dubium.

5. PATRON VNGARI. Deipara capite nudo cum Jesulo in sinu dextro, & siglæ: N. P.

+ MATHIE. R. HVNGARIE. Scutum quadripartitum, in quo 1) quatuor fasciæ: 2) Crux duplex: 3) Capita coronata Dalmatiæ. 4) Leo Bistricensis. In medio autem scuti parmula, Corvum, in ramusculo stantem, exhibens. *Ibidem.* *Tab. IV. N. 155.* *Tab. IV.*
N. 155.

Hic denarius, in quo titulus *Patrona Vngariæ* occurrit, primus est.

6. PATRON VNGARIE. Deipara coronata, capite nimbatō, gerens Jesulum, cujus caput itidem nimbus, seu meniscus ambit, in sinu dextro. Siglæ: hinc K. inde P. infra quod rosula.

+ M. MATHIE. R. VNGARIE. Scutum quadripartitum; in quo omnia ut in denario præcedente, nisi quod in parmula annulus, quem Corvus rostro gerit, conspicuus sit, cum in priore non appareat. *Ibidem.* *Tab. IV. N. 156.* *Tab. IV.*
N. 156.

Ob nimum, seu meniscum, sanctitatis indicem, quo Matris æque, ac filii caput circumdatur, denarius hic notam habet raritatis inter Corvinianos.

7. Nulla epigraphæ. Deipara sedens capite coronato, Jesulum dextro sinu gerit. Pro siglis: hinc h. inde h. & infra hanc literam parmula Austriaca.

In parte averfa, æque nulla epigraphæ. Scutum quadripartitum, in quo 1) quatuor fasciæ. 2) Crux duplex. 3) Capita Dalmatiæ. 4) Leo. In corde scuti parmula Corvum gentilitium, ramulo insidentem, continens. *Ibidem*. Tab. IV. N. 157.

Hunc *obolum* anepigraphum esse *Mathiæ Corvini* prodit Corvus in parmula, etsi rostro vacuo.

8. Nulla epigraphæ. Protome Deiparæ, capite velato, Jesulum in sinu sinistro gerentis. Siglæ: K. & B.

In averfa itidem nulla inscriptio. Scutum quadripartitum cum iisdem, ut in precedente obulo, armis, & parmula Corvum, sed in hoc rursus annuligerum, exhibente. *Ibidem*. Vid. Tab. IV. N. 158.

9. Nulla epigraphæ. In medio corona aperta.

In averfa parte crux triplicata. Siglæ: K. & W. *Com. Fests-tics*. Vid. Tab. IV. N. 159.

Ut hunc *obolum* argenteum Regi *Mathiæ Corvino* tribuam, suadet forma crucis triplicatæ, & revocat in memoriam verba illius Epistolæ, quam Rex nunc memoratus anno 1479. ad Cardinalium Collegium dederat, hujus tenoris: „Quæ ut Sanctitas sua aperte cognoscat, certa esse debet, *duplicatam* illam *crucem*, quæ Regni nostri insigne est, gentem hungaricam libentius *triplicare* velle, quam in id consentire, ut beneficia, & Prælaturæ ad jus coronæ spectantes per Sedem Apostolicam conferantur a). §. XV:

a) P. IV. Epistolarum *Mathiæ Corvini* p. 58. seq. Vid. etiam *Pray* P. IV. *Annal. Hung.* p. 136.

§. XV.

De Numo IOANNIS Vajvodæ Moldaviæ, in quo insignia Hungarico-Corviniana.

PATRONA MOLD. Deipara, capite velato, Jesulum gerens sinu dextero, & siglæ: S. M.

IOANN. WAIVODA. 1503. (*Annus hic intercipitur duabus rofulis*). Scutum quadripartitum, in quo 1) quatuor fasciæ Hung. 2) Crux duplex. 3. Capita Dalmatiæ. 4) Leo erectus. In medio autem scuti parmula Corvum annuligerum, ramusculo insidentem, continens. *Denarius arg. perforatus duobus in locis. Com. Festerics. Vid. Tab. IV. N. 160.*

Tab. IV.
N. 160.

Hic Numus rarissimus editus, & illustratus est in Viennensibus Indiciis (*V. Jahrgang. p. 249*). Ob annum 1503. videretur ad Joannem Corvinum, Mathiæ filium nothum, qui anno sequente 1504. in Transylvania diem supremum clausit, pertinere. Sed epigraphe: PATRONA MOLD. innuit, hanc monetam fuisse in Moldavia, quæ tunc Wajvodam habuit *Stephanum V.* procusam. Præterea constat Joannem Corvinum titulos gessisse Oppaviæ, ac Liptoviæ Ducis, Banique Dalmatiæ, Sclavoniæ, & Croatia; Wajvodam vero Moldaviæ aliquando fuisse, nusquam legimus. *Felmerus* quidem, qui in hoc Numo non alium Joannem Wajvodam, quam Corvinum, intelligi oportere sibi persuasit, fingit, huic Principi reapse ab Joanne Alberto Poloniæ Rege, qui *Stephanum* Præfectura Moldaviæ privare constituerit, collatum fuisse titulum *Vajvodæ* Moldaviæ a). Quid quod ipse adeo Daniel *Cornides* ex hoc Numo erui posse antiqua familiæ Corvinianæ in Moldaviam jura existimaverit aliquandiu? b) Quia tamen paullo serius in aliam abiit sententiam, atque hunc

a) Vid. Anzeigen ad ann. 1775. V. Jahrgang. p. 258.

b) Ibidem p. 259.

hunc Numum, *Joanni Corvino* ademptum, maluit alteri *Joanni*, vulgo *Ivon*, & *Ivonia* dicto, qui Moldavia anno 1573. profuerat, adjudicare. Quænam commutata sententiæ occasio, & causa fuerit, ut luculenter pateat, referam isthic partem literarum ejusdem, *Cibinio* e *Transylvania* die 17. Julii anno 1779. ad me, quocum illi amica de hoc Numo disceptatio intercesserat, datarum., Videris inquit ille, sensum verborum meorum minime esse assequutus, quum putas ancipitem me hæere, utri *Johanni Corvino*, patrine, an filio naturali *Mathiæ*, tribuere numum debeam. Non ego hos inter duos fluctuavi, quin potius utrumque excludendum esse semper censui. Atque patrem quidem *Mathiæ Regis* ideo, quod is anno 1456. diem obierit supremum; Numus autem citra omne dubium Saculo demum decimo sexto natales suos debeat. Porro *Johannem Corvinum Mathiæ R.* filium naturalem ideo, quod is consistere nullo modo possit, sive in Numo sub nota numerica tertia perforato *Zeri* signum fuerit expressum, sive numerus quiscunque alter. Si enim anno 1503. legendus est, vixit tum quidem adhuc *Johannes Corvinus*: at habuit anno 1503. suum *Moldavia Vajvodam Stephanum*, Regi *Hungariæ* clientelari jure obnoxium, & fidelem, prout id e literis *Wladislai II. Regis*, fidem *Stephani* collaudantis, extra dubium posui. a) Hunc vero *Stephanum* nequaquam anno 1503. ut constare ex gravissimis auctoribus ais, sed anno sequente 1504. post *Johannem Corvinum* mortuum esse vel ex *Timonis* Epitome Chronologica cognoscas. Quid quod non ita pridem literas *Beatricis Reginæ* ad *Stephanum Moldaviæ Vajvodam* anno 1504. datas, ex autographo exscripsi. Quod si vero pro anno 1503, 1504. &c. substituas, jam eo ipso nullus *Johanni tuo Corvino* locus est, quippe anno

a) Hæ literæ *Wladislai II.* editæ sunt Ap. *Pray* Diff. VII. p. 149. & *Katona* T. XVIII. Reg. Hung. p. 339. seqq.

anno adhuc 1504. vita functo. Quare alius nobis Johannes Moldaviae Vajvoda circumspiciendus est, ab utroque Johanne Corvino diversus. Suspicio ego, pro nota tertia non Zero, sed numerum 7 esse reponendum, annumque legendum 1573. atque adeo Numum ipsum *Ivonix* Vajvodæ Moldaviæ afferendum. *Johannis* nomen *Ivon* efferunt Valachi. De *Ivonix* hujus bellicis expeditionibus Leonardus *Gorecius*, illorum temporum æqualis, libellum singularem conscripsit. Sed & *Schurzsteischius* peculiarem de *Ivonix* dissertationem vulgavit. Cur autem huic potius *Ivonix*, quam alteri cuiquam Moldaviæ Principi, *Johannis* nomine appellato, Numum vindicandum esse censeam, hæc unica, sed gravissima ratio subest, quod his diebus nactus sim Numum archetypum, de quo disputamus, omnino simillimum, nisi quod meus adscriptum habeat annum 1572. & quod B. M. Virginis effigies, verbis: PATRONVS (non item PATRONA) MOLDAVIE, insigniatur. Perigraphe IOHANNES VAIVODA, & insignia Hungarico-Corviniana in meo perinde conspiciuntur. Quæ quidem armorum insignia quo jure adhibuerit *Ivon*, equidem non habeo dicere: comperi tamen & alios Vajvodas Moldaviæ, ut *Radulem* anno 1616. hujusque proximum successorem *Petraskonem*, Corvum annuligerum in scutis suis itidem prætulisse. Hungarici Regni insignia impressa Numo fuerint, vel quod jure beneficario Regno Hungariæ obstrictum se esse agnosceret *Ivon*, vel quod Numus in Hungaria, Nagy-Bányæ haud dubie percussus esset. Ob postremam certe rationem, in quibusdam etiam Gabrielis *Báthori*, Principis Transylvaniæ Numis insignia Regni Hungariæ conspiciuntur. Sed satis de Numo Moldavico.

His igitur adductus rationum momentis facile quidem jam patior, IOANNem WAIVODAm in perforato Denario nostro diversum esse a *Corvino*, non tamen admitto eundem esse cum *Johanne* Numi Cornidesiani anno 1572. signati, vulgo *Ivon*, vel *Ivonix* dicto.

cto. Prohibet id credere annus 1503. in nostro Numo, utut perforato, sic tamen conspicuus, ut certum sit non alium ibi exsculptum fuisse, quoniam residua est superior pars de Zero, sive de O, quæ nulla ratione applicari potest notæ numericæ 7. Vid. ectypum Numi supra indicatum Tab. IV. N. 160. Atqui, inquires, ad annum 1503. nullus in Annalibus legitur *Joannes Moldaviæ Vajvoda*, sed *Stephanus* id nominis *Quintus*. Bogdani II. filius, & pater Bogdani III. apud suos cognomen *Magni* adeptus. Ajo hunc ipsum *Stephanum* fuisse alio nomine *Joannem*, atque ad hunc omnino pertinere Numum nostrum controversum. Testem alterius hujus nominis, per *Stephanum* adsumpti, habeo *Demetrium Cantemirium*, Moldaviæ & ipsum quondam Principem, adeoque consuetudinum Aulae Moldaviæ gnarissimum, qui in sua Moldaviæ descriptione *Parte II. politica, Capite 2do* disertissime refert, omnes Moldaviæ Vajvodas inde a *Dragoschio*, qui sæculo XIII. floruit, Principatus instauratore, inter ceteros titulos suos nomen *Joannis* gerere consuevisse, propterea, quod Avus *Dragoschii*, qui Moldaviam Regis titulo gubernavit, *Johannes* vocabatur. Quod vero attinet ad Insignia Hungarico-Corviniana, in hoc Numo Moldavico expressa, fidenter assero, ea non aliud esse, quam plagium Numismaticum, illi simile, quod olim in *Aureis*, typo Florentino in Hungaria, & Germania, atque passim alibi signatis, committebatur. Plagium hoc Vajvodis Moldaviæ longo satis tempore placuisse, argumento est alter ille denarius, a *Cornidesio* productus, qui annum 1572. præfert, & ad posteriorem Joannem, vulgo *Ivon*, vel *Ivonja* dictum indubie spectat. Causæ enim aliæ scuti Hungarico-Corviniani in hac moneta Moldavica impressi, quales Auctor nunc laudatus suspicabatur, si rite expendantur, carent fundamento. Minime vero probari potest, Moldavicam hanc monetam *Nagy-Bánya* in Hungaria proctam fuisse. Ratio quoque, cur in Numis *Gabrielis Báthori*, Principis Transylvaniæ, conspiciantur insignia

signa Regni Hungariæ propria, non rite asseritur hæc fuisse, quod *Nagy - Bánya* fuerint signati. Est enim rei hujus certior altera, quia nempe Principes Transylvaniæ simul erant *Partium Regni Hungariæ Domini*, in quibus & *Nagy - Bánya* comprehendebatur. Id quod ex Numis tum hujus, tum aliorum Transylvaniæ Principum in hoc opere descriptis, manifestum est.

§. XVI.

Numi WLADISLAI II. Regis, ab Anno 1490. ad 1516.

I. Numismata magni moduli ex auro, & argento.

I. SANCTVS: LADISLAVS: REX. Statua equestris S. Ladislai coronati, & nimbat, armatique bipenne, gladio, & calcaribus. Infra Equum Annus 1499. in quo est vetus forma notæ numericæ 4. quasi pars superior de 8.

MONETA: WLADISLAI: REGIS: VNGARIE. Scutum quadripartitum, in quo 1) quatuor fasciæ. 2) Crux duplex Tricolli, sed nondum coronato, imposta. 3) tria capita Leopardina Dalmatiæ. 4) Leo cum cauda bifurcata, coronam unguibus apprehendens. In medio autem scuti parmula Aquilam Polonicam continens. Arg. Musei Cæs. Vien. Editum in *Monnoies en argent* p. 149.

Annus hujus Numismatis 1499. memoratu dignus est, ob *Stephanum* Moldaviæ Vajvodam, de cujus Numo, *Joannis* nomine inscripto, præced. *Spho* egimus, in Societatem fœderis inter Wladislaum II. Hungariæ, & Albertum Poloniæ Reges contra Turcam initi, receptum. Tabulas hujus fœderis ex MSS. Diplomatario Poloniæ edidit *Sommersberg* T. II. Silesiæ, & ex hoc *Pray* T. IV. Annal. p. 292.

Animadvertendum est præterea, inter Numismata Hungariæ ex argento uncialia, & semuncialia (Taleros, & florenos ar-

genti vulgariter dicimus) istud esse antiquissimum. In Germania primus fertur fuisse *Albertus* Austriacus, qui jam anno 1429. Numos unciales procuderit *a)*. Inter superstites tamen, eosque genuinos magni adeo moduli Numos argenteos pro antiquissimo reputatur Numus *Sigismundi* Archiducis anno 1484. signatus *b)*. Pares huic ætate sunt Saxoniei, qui *Fridericum III.* Electorem cum *Johanne*, & *Georgio* Ducibus repræsentant; nec non Bohemici *Schlickiani*, qui, cum in valle Sancti Joachimi cuderentur, *Vallensum*, & ex teutonico vocabulo *Thal*, quod vallem notat: *Thalerorum* nomen acceperunt. Iidem simul ab effigie Sancti Joachimi, qua principio signabantur, dicti fuere *Joachimici*.

2. SANCTVS : LADISLAVS : REX : VNGARIE. Statua Sancti Ladislai, ut in præcedente, Equo currenti insidentis, stricta bipenne armati, gladioque succincti, & calcaribus, capite coronato, sed sine nimbo. Supra est icuncula Deiparæ Jesulum gerentis in luna bicorni.

MONETA : WLADISLAI : D. G. REGIS. VNGARIE. 1500. Scutum quadripartitum, in quo 1) quatuor fasciæ. 2) Crux duplex in Tricolle. 3) Tria capita coronata Leopardina. 4) Leo coronatus, erectus, cum cauda bifurcata. In medio autem scuti parmula Polonicam aquilam exhibens. Extra scutum hinc: KREMIZ. inde TVRSO. scriptum. *Aur. & arg. ibidem.*

Anno hujus Numismatis 1500. Budæ pax cum Venetis coluit, bellumque in Turcos decretum, ac in templo germanico Deiparæ Virginis promulgatum fuit. Icuncula Mariana juxta effigiem S. Ladislai in hoc Numismate pertinet ad reliqua R. Hung. insignia.

3. SAN-

a) Vid. *Monathliche Unterredungen* Ann. 1695. Decemb. p. 1005.

b) Apud *Mellen* Præfat. ad *Sylogon* Numorum ex argento uncialium.

3. SANCTVS: LADISLAVS: REX: VNGARIE. 1506. Statua equestris S. Ladislai, citato gressu, gladio succincti, & bipennem vibrantis. Ad latus icuncula Mariana cum Jefulo.

MONETA. WLADISLAI: D. G. REX (*sic*) VNGARIE. Scutum coronatum, in octo areas, quæ insignia Regnorum, & Provinciarum (in subiectis adnotationibus mox enumeranda) continent, divisum. In medio scuti parmula bipertita cum armis gentilitiis. Extra scutum hinc: KREMIZ. inde TVRSO. *Aur. & Arg. Ibidem. Argentus etiam in Museo R. Univ. Pest. Vid. Tab. IV. N. 167.*

Tab. IV.
N. 167.

Statuam Equestrem S. Ladislai, per Martinum, & Georgium *Rothgiefferos*, cives Claudiopolitanos, ex ære fufam, & Varadini anno 1389. ab Johanne, Ecclesiæ Varadinensis Episco, locatam fuisse, tradit *Miles* in *Chronic. Transylv.* p. 205. qui simul narrat, Equestri huic Statuæ, Sancti Ladislai, bipennem deauratam vibrantis, additas fuisse tres alias, itidem ex ære, statuas, quibus tria Regna, Dalmatiæ nimirum, Croatiæ, & Sclavoniæ, sub S. Ladislao adquisita, designabantur. *Janus* Pannonius, Præsul Quinque Ecclesiensis, ex thermis *Varadinensibus* redux, hoc monumentum prope *pentico* illustravit hunc in modum:

„ At Tu, qui rutilus Eques sub armis
Dextra belligeram levas securim
Cujus splendida marmorum columnis
Sudarunt liquidum sepulcra nectar,
Nostrum rite favens iter secunda.“

Annus præsentis Numismatis 1506. morte Reginæ Annæ Candalensis (al. *Foixæ*, gallis *de Foix*) quæ Ludovicum, ex Wladislao Rege conceptum, enixa, haud multo post obierat funestus erat. Habet autem Wladislaus II. in hoc Numismate non suorum dumtaxat, verum & suæ Conjugis armorum insignia, Gallica nempe, & Hispanica. Quippe *Anna* Regina fuit Regibus Galliæ, &

Hispaniæ fanguine juncta, cujus Majores vide apud *Istvanfum* Lib. IV. enumeratos.

Igitur scutum heraldicum nostri hujus Numismatis in octo areas dispefcitur. Area prima, & fecunda exhibet arma Hungariæ, videlicet quatuor fascias, & crucem patriarchalem. Tertia, & quarta continet insignia Dalmatiæ, & Bohemiæ. Quinta, & sexta catenulas Regni Navarræ, ac tres palos Arragoniæ. Septima binos bofculos Lufatiæ superioris, & inferioris. Octava denique lilia Francica, & scalas Vafconix. In medio autem scuti parmula est, quæ hinc aquilam Polonicam, inde binos leunculos, gentilitia nimirum Regis, & Reginæ insignia complectitur.

Vocabula KREMIZ, & TVRSO extra scutum pofita innunt, hujus generis Numos fuiffe procufof *Kremnicii* sub *Turfone* Cammergrafio, feu Præfecto rei monetalis. Erat autem tunc temporis *Joannes Thurfo* de Bethlenfalva, hungaricæ monetæ feriundæ Præfectus, de quo, ac de aliis Thurfonibus recurret fuis locis mentio.

4. WLADISLAVS: D. G. R. VNGARIE: ET: BOHEMIE. Pro-
tome Regis coronati, capillis promiffis, & incomptis, pectore lo-
ricato.

LVDOVICVS: FILIVS: R. VNGA. T. BOHEMIE. 1508.
CORONATVS. Infans coronatus in culcitra fedens. *Aur. & arg.*
Mufei Cæf. Vindob. Editus l. fupr. cit.

Primum iftud eft *Coronationis* Numisma mnemonicon in Hun-
garia. Non injucundum eft obfervare, quibusnam paullatim gradi-
bus, uti aliæ artes elegantiores, ita & Monetaria sæculo XV. ex-
eunte, & XVI. inchoato, ad perfectionem tetenderint.

Istvanfus Lib. IV. *Rer. Hung.* ad Annum, qui huic Numo
infcribitur, 1508. refert, decretum fuiffe, ut Ludovicus bimulus,
imminente Vere ad diem divo Gregorio facram (12. *Martii*) coro-
naretur,

naretur, biennio post adducendus Pragam, Bohemicæ coronationis causa. Sed coronationem Hungaricam fuisse dilatam usque ad Dominicam post Ascensionem, quæ tunc in diem 4^{am} Junii inciderat, constat e Synchrono Manuscripto Tabularii civitatis Posoniensis, cujus pars huc pertinens edita est in Promptuario Hungarico (*Ungrisches Magazin* T. I. p. 476.) Legi meretur, quoniam simul solemnia coronationis in eo describuntur, & munera, quæ Civitates Regi juniori obtulere, singillatim enumerantur.

II. *Auri communes ejusdem.*

1. ∴ WLADISLAVS. R. VNGARIE. Deipara coronata se dens in throno quatuor columellis ornato, dextroque sinu Jesulum gerens. Infra Iconem Aquila Polonica.

S. LADISLAVS. REX. Effigies S. Ladislai stantis, coronati, palliati, cum nimbo circa caput, d. bipennem, s. globum crucigerum tenentis. Siglæ hinc N. inde A & C. *Univ. Pest.* Vid. Tab. N. 161. Tab. IV.
N. 161.

2. Alii similes præcedenti, sed siglis, juxta effigiem S. Ladislai occurrentibus, diversi. Ex quibus aliqui sunt, cum sigla H. & capreolo. Vid. Tab. IV. N. 162. Alii vero, qui pro siglis habent hinc N. inde duas quasi secures in decussim positas. *Eadem* Tab. N. 163. In aliis aliæ siglæ, sive Notæ indicantes locum cusi Numi, & Præfectum rei monetalis. Tab. IV.
N. 162.
et
N. 163.

3. WLADISLAI. D. G. R. VNGARI. Virgo Deipara coronata sub pedibus habens lunam bicornem, dextro sinu tenet Jesulum, Infra Iconem Aquila Polonica.

S. LADISLAVS. REX. 1507. Effigies Sancti Ladislai stantis coronati, nimbati, palliati, & nunc primum toto corpore loricati, dextra tenentis bipennem, hastæ instar longam, sinistra globum crucigerum. Siglæ: K. H. *Ibidem*, & in pluribus aliis Museis. Vid. Tab. IV. N. 164. Tab. IV.
N. 164.

4. Alius

Tab. IV. 4. Alius similis, sed anni 1512. & cum siglis K. G. *Ibidem*.
N. 165. Vid. Tab. IV. N. 165.

5. WLADISLAI. D. G. R. VNGARI. Deipara intra lunam bicornem sedens coronata, nimbata, dextra tenet sceptrum, sinistro sinu Jesulum. Infra iconem Insigne gentilitium Aquila Polonica.

S. LADISLAVS. REX. 1515. Stans hic Sanctus coronatus, nimbatus, palliatus, totoque corpore loricatus dextra tenet bipennem, hastæ instar longam, sinistra globum crucigerum. Siglæ: hinc
Tab. IV. N. 166. K. inde unicornis. *Ibidem*. Vid. Tab. IV. N. 166.

Ex his *aureis*, qui nulla anni nota insigniuntur, pertinent ad priores Regis Wladislai II. annos. Aquila infra iconem Marianam est gentilitium Insigne, estque alba Polonica; nam Wladislaus II. erat Casimiri Poloniæ Regis ex Elisabetha Austriaca filius. Observandum est præterea, occurrere quædam in monetis hujus Regis, quæ antea aut nunquam, aut raro fuerant; puta: annum epochæ Christianæ, quo Numus fuit prociusus. Item Lunam sub pedibus Virginis Matris, & habitum loricatum Sancti Ladislai. Rosulas, vel alios flosculos, pro punctis inter vocabula inscriptionum, & multa alia ornamenta.

III. *Grossi argentei ac denarii ejusdem.*

1. PATRONA. VNGARIE. Deipara sedens coronata cum Jesulo in sinu dextro. Siglæ: K. H.

+ M. WLADISLAI. REGIS VNGARIE. Scutum, in quo
1) Fasciæ quatuor. 2) Crux duplex. 3) Triâ capita coronata Dalmatiæ. 4) Leo pede anteriore coronam tenens. In medio autem scuti parmula gentilitia polonicam Aquilam continens. *Grossus argent.*
Tab. V. N. 168. *Com. Fæstetics*. Vid. Tab. V. N. 168.

2. WLADISLAVS. D. G. R. VNGARI. Deipara sedens cum Jesulo intra lunam bicornem.

S. LADISLAVS: REX: 1503. Consueta effigies S. Ladislai, & siglæ K. H. *Grossus arg. Musei Cæs. Vindob. Editus a Du Val in Monnoies en argent.* p. 149. Siglæ:

Sigla: K. H. significant *Kremnitz*, *Hans*; id est *Johannes Turso*, teste *Turnschwambio* cœvo, cujus germanicum Manuscriptum de fodinis Neofoliensibus nuper edidit Cl. *Engel* T. I. Hist. Hung. in Prolegom. De quo MSS. plura alibi. Annum 1503. posteriori huic grosso inscriptum bini eventus fecere memorabilem in Annalibus Hung. nempe septennales inter *Wladislaum II.* Hung. Regem, & *Bajazethem* Turcorum Imperatorem induciæ, ac nativitas *Annæ* *Wladislai II.* filiæ, quæ dein *Ferdinando I.* futuro Hungariæ Regi nupserat.

3. PATRON. VNGAR. Deipara coronata, sedens cum Jesulo in dextro sinu. Sigla: K. H.

M. WLADISLAI. R. VNGARI. Scutum, in quo insignia Hung. Dalm. Bohem. & in medio aquila gentilitia. *Den. arg. ob- Tab. V.*
vius. Vid. Tab. V. N. 169. N. 169.

4. Alius denarius præcedenti similis cum exiguo discrimine. *Tab. V.*
Obvius. Ibidem. N. 170. N. 170.

5. Alius similis, sed in quo annus est 1503. *Obvius.* N. 171. N. 171.

6. + MONETA. WLADISLAI. DE. Aquila coronata expansis alis.

+ REGIS VNGARIE. ETC. Scutum bipertitum, in quo fasciæ quatuor a dextris, & crux duplex a sinistris. Sigla: C. & R. *Tab. V.*
Den. arg. Com. Festerics. Vid. Tab. V. N. 172. N. 172.

Denarius hic prioribus rarior est ob solam aquilam in antica expressam: videtur *Cibinii* in Transylvania signatus fuisse.

§. XVII.

Numi LVDOVICI II. Regis, ab Anno 1516. ad 1526.

I. Numismata magni moduli ex auro, & argento.

I. LVDOVICVS. FILIVS. R. VNG. ET BOHEM. 1508. CORONATVS. Infans Regius, capite coronato, sedens in culcitra.

1544. BVDA. POTENS. ET. PANNONII. GENS. MARTIA. REGNI. QVOD. FVIT. ESSET. SI. VIVERET. ISTE. PVER.

Tab. V. Infra Epigraphen galea inter siglas V. G. *Aureus quinduplus, & triplus R. Univ. Pest.* Vid. Tab. V. N. 180.

Aliud simile Numisma ediderunt *Lukius* in Sylloge Numorum rariorum p. 62. *Burghardt* in Suppl. ad Mellen. Tab. V. N. 44. *Du Val* in Monnoies en or. p. 103. Pars antica hujus Numismatis sumpta est ex averfa Numi Wladislaviani præcedente *Spho* inter Numismata magni moduli sub N. 4. descripti, ut adeo P. *Adauctus Voigt* rite hoc Numisma vocet *Restitutum*. Meminit hujus monumenti etiam *Bohuslaus Balbinus* in Epitome Rer. Bohem. p. 519. hæc scribens: „Hujus *Ludovici II.* Regis sui amore ac desiderio Ungari multis licet post ejus mortem annis Numos aureos procuderunt, in quorum antica parte Regis pueri coronati, & culcitræ insidentis effigies visebatur, his in circulum euntibus verbis: *Ludovicus Filius Regis Ung. & Bohemiæ.* In postica carmen legebatur: *Buda potens, & Pannonii gens Martia Regni, quod fuit, esset, si viveret iste puer.* Fuere in Ludovico præmatura omnia: ante tempus legitimus natus, & sine pelle: Ungariæ item, & Bohemiæ Rex ante tempus electus, & coronatus, idque cum fletu: ante tempus fari cœpit: sapiens nimium puer ante tempus: ante decennium Regni negotia tractavit: ante tempus conjugem sibi despondit: decimo quinto ætatis anno duxit: ante tempus conflixit: ante tempus periit, aptissimeque *Cutheus* hoc ei Chronostychium nativitatis scripsit: *ante DleM natVs.*

In antica legitur annus coronationis 1508. In averfa vero annus est 1544. quo hoc Numisma mnemonicum proculsum fuerat. Tristissimus tunc erat & *Budæ*, & totius Regni status; nam *Mehebetes*, quem *Solymanus Budæ*, ante triennium captæ, præfecerat, Hungariam ferro, & igni longe lateque depopulabatur, initio facta ab expugnatione arcis *Vissegradiensis*. Qua de causa horum opinio,

opinio, qui præfens Numisma *Vissegradi* procutum fuisse volunt ob siglas V. G. insculptas, omni caret verisimilitudine. *Varadini* potius, *Georgio* Martinusio, Numi auctore, signatum arbitror. Erat is Episcopus *Varadinensis*, illa tempestate *Johannis Secundi*, *Zapolyæ* filii, & matris hujus *Isabellæ* Thesaurarius. Ejus nomen in aliis monetis aureis hungaricis ac *Transylvanicis*, tunc temporis signatis, communiter vel sola litera G. vel duabus F. G. notatur. Literæ F. G. Fratrem *Georgium Monachum* significant. Forte propositum fuit *Georgio Martinusio*, sparsis idgenus Numis mnemonicis, invidiam, qua tunc factio *Zapolyiana* propter amissam *Budam*, Regnumque *Hungariæ* novis calamitatibus expositum, laborabat, tantisper amoliri, fata Regis *Ludovici II.* in memoriam revocando, hisque malorum omnium, quæ in Regno subsecuta sunt, causam adscribendo.

2. LVDOVICVS. DEI. GRA. HVNGARIE BOHEMIE. EC. REX. Protome Regis laureati, barbati, vultu dextrorsum converso, ad pectus cum torque aurei velleris. In area Annus: 1525.

3. DVX LVCEN. SLESIA. MAR. MORAVIE. ET. LVSACIE. Novem scuta heraldica, quorum duo in medio locata continent arma propria *Ludovici II.* & hujus Conjugis *Mariæ Reginæ*, sub una, eademque corona, addito infra monogrammate utriusque nominis ex L & M. composito. Reliqua septem scuta, in orbem disposita, exhibent insignia *Hung.* *Dalm.* *Croat.* *Rasciæ*, *Silesiæ*, *Lusatia*, & *Moraviæ*. Adfunt præterea juxta dictum monogramma sigla: K. B. *Arg. Univ. Pest. Alibi aureus etiam.* Vid. Tab. V. N. 181.

Tab. V.
N. 181.

3. LVDOVICVS. DEL GRACIA. DALMAC. CROAC. EC. REX. Effigies Regis galeati, loricati, ense succincti, in Equo phalerato. In area: KREMNITZ. BERNHART BEHEM.

In averfa parte: MARCHIO MORAVIÆ. DVX. LVCEN. BVRGENSIS. ET. SILESIAE. DVX. MDXXV. Novem scuta; & corona, & monogramma ex L M. compositum &c. ut in præceden-

te. *Aur. & Arg. Musei Cas. Vindob. Editum Monnoies en Or, & Argent. l. c.*

Multa in duobus his Numis occurrunt animadversionibus digna. In priore Numo *Ludovicus* laureatus, ac torque aurei velleris ornatus depingitur, more scilicet Principum Austriacorum, quippe occasione nuptiarum, Viennæ anno 1515. celebratarum, ab Imp. *Maximiliano I.* in filium fuit adoptatus, & S. R. Imperii Vicarius constitutus. a) Anno 1525. quo hic Numus fuit proculus, Rex *Ludovicus II.* agebat annum decimum nonum, cum tamen in hoc Numo videri posset fere quinquagenarius ob promissam barbam, vultusque jam senescentis lineamenta; nec tamen pictura fallit, quoniam ex historia constat, Regem hunc præmature & barbatus esse cœpisse, & incanuisse. In altero autem Numismate ejusdem anni Rex idem proponitur Eques galeatus, armatus, tanquam ad bellum profecturus, vel ab expeditione, prospere terminata, redux. Et vero anno 1524. qui cusionem hujus Numismatis præcessit, *Ludovicus II.* geminam de Turcis victoriam retulisse legitur, unam scilicet, cum *Paulus Tomoræus* Colocensis Archiepiscopus, Ferhatem Bosniae Præfectum, Sirmiensibus infestum, fudit, fugavitque: b) alteram vero, dum *Christophorus Frangepan*, Illyrici Banus, Jaitzam Bosniae caput obsidione liberavit, victo, caesoque *Usreffo*, Turcorum Præfecto c).

De scutis in utroque hoc Numismate conspicuis hæc notanda veniunt. In medio bina sunt scuta formæ paullo majoris. Ad Regem spectat, quod a dextris est, continetque quatuor fascias Hung. alter-

a) Vide id confirmatum Diplomate apud *Pray* P. IV. Annal. p. 378. & *Katona* T. XVIII. Reg. Hung. p. 900.

b) Vid. *Istvánffy* Lib. VII. & *Pray* Annal. ad ann. 1524.

c) *Ibidem.*

alternantes cum Leone Bohemiæ, & in medio parmulam cum gentilitia aquila Polonica. Alterum a sinistris Reginae est, & complectitur insignia Hispanico-Burgundico-Austriaca, quæ ob exiguitatem figurarum ægre discerni possunt. Alia his circumposita vix egent interpretatione; non tamen silentio præteribimus. Quatuor horum sunt coronata, quia sunt totidem Regnorum propria, videlicet, unum, in quo est crux duplex in Tricolle, Regni Hungariæ insigne; alterum exhibet tria capita coronata Leopardina Regni Dalmatiæ; tertium est tessellatum Regni Croatiae; quartum ostentat brachium humanum, acinace armatum, quod non Sclavoniæ, uti perperam Hieronymus Lochner explicat, a) sed Rasciæ insigne est. Reliqua non coronata scuta, pertinent, unum, in quo est aquila uniceps, ad Ducatum Silesiæ, alterum, in quo est bosculus, ad Lusatiam, tertium, in quo est rursus aquila monocephala, ad Marchionatum Moraviæ.

Quidnam siglæ K. B. in priore Numo significant, pulcre explicat Numus posterior, in quo integre scriptum est: KREMnitz. BERNHART BEHEM. Virum hunc, ex Germania accersitum, præfecit Regina Maria Camerae Cremnicensi. Hinc enim pro dote assignatos sibi a Coniuge redditus percipiebat. Id quod constat ex *Ferdinandi I.* Responso ad Articulos Constitutionum Diætæ anno 1545. Tyrnaviæ celebratæ, §. 9. pag. m. 397. Corpore Juris Hung. Quamobrem ratio patet, cur in duobus his majoris moduli Numis non Regis tantum *Ludovici II.* verum etiam Reginae *Mariæ* scutum, & utriusque nomen literis L. & M. insculptum legatur.

Ceterum eodem hoc anno 1525. quo hæc Numismata in lucem prodierunt, ingens adversus externos, præcipue Germanos rei metallicæ, & monetariæ in Hungaria præfectos, tempestas exorta fuit.

a) Sammlung meckrwürdiger Medaillen, fünftes Jahr, 1741. p. 153. & 1742. p. 397.

fuit. Agebatur enim, ut omnes exauctorarentur, ac proscriberentur a). Jamque Budæ *Fuggeris* in Præfectura substitutus erat quidam Emericus *Szeretséni*, e Judæo profelytus: cujus tamen malis artibus compertis, haud multo post suus honos *Fuggeris* fuit restitutus, retentique sunt alii etiam exteri, postquam clandestina seditioforum consilia feliciter fuere dissipata. Ad sedandos tumultus *Mariam* *Reginam* haud parum contulisse, testis est Baro *Burgius*, Legatus Pontificius, in Epistola ad Card. *Sadoletum* data b).

Porro bina hæc, de quibus nunc egimus, Numismata reperies æri incisa, & prolaxis scutorum heraldicorum descriptionibus, nec non genealogicis, & historicis observationibus illustrata, in Collectione *Norimbergenfi*, per hebdomadas annorum 1741. & sequentis ab *Joh. Hieron. Lochner* edita c). De iisdem Numis consuli præterea possunt *Dewerdeck* in *Silesia Numismatica* p. 123. *Lilienthal* *Thaler Cabinet* N. 179. *Adauctus Voigt* *Beschreibung der böemischen Münzen* II. Theil. p. 355.

4. LVDO: VNGAR. BOHE: QVE REGIS. ET. MARIE. REGINÆ. DVLCISS. COIVGIS. AC. PROCES. IN FLAN. Protome Regis, & Reginae, sese mutuo respicientium. Capite Rex pileato est, cum torque aurei velleris ad pectus. Regina itidem muliebri in capite ornata, cum catenula, & monili in collo. Per aream flores sparfi.

LVDO: HVNG: BOEM. ZC. REX. ANV. AGENS XX. IN. TVRCAS APVD. MOHAZ. CVM. PARVA SVORVM. MANV. PVGNAS. HONESTE OBYT. MDXXXVI. Repræsentatio infausti Hungarorum ad

Tab. V.
N. 182.

Mohacsium prælii. *Arg. Univ. Pest.* Vid. Tab. V. N. 182.

5. MA-

a) Vid. in Corp. Juris Hung. Constitut. in Campo Rakos ann. 1525. Artic. IV.

b) Vid. Anzeigen V. Jahrgang. p. 45.

b) Sammlung merkwürdiger Medaillen cet. ut supra.

5. MARIE. HVNGAR. BOHEM. EQVÆ. REGINÆ IAM. PRO. CESARÆ. CAROL. Vº. In. FLANDRIS EFFIGIES. Protome Reginae intra arcum, vultu dextrorsum converfo. Extra arcum a dextris scutum hungaricum coronatum quatuor fascias exhibens, a sinistris bohemicum coronatum Leonem continens; quodlibet scutum sustentatur ab Heraldò.

Pars averfa est eadem, quæ in præcedente Numismate. *Arg. Tab. V. Com. Fæstetics. Vid. Tab. V. N. 183.* N. 183.

Utrumque hoc Numisma funestam cladis Mochacsianæ memoriam recolit, de qua ex antiquioribus præcipue Brodericus, Brutus, & Istvánfius, ex recentioribus autem Pray, & Katona consulendi. Inter Numismata singularia recensentur a *Kundmanno* propter Monetarii errores: BOHEM. EQVE pro *Bohemiæque* & PRO CESARÆ. loco *Pro Casare a)*. Edita sunt etiam à *Voigtio*, *b)* & in Viennensibus Indiciis *c)*. Annus, quo procusa fuere, incertus est: constat nihilominus procudi non potuisse ante Annum 1530. ob *Mariæ* Reginae viduæ titulum *Pro-Casare in Flandria*, sive Gubernatricis Belgii.

Maria, quæ in priore Numismate simul cum Ludovico, in posteriore vero sola representatur parte antica, primam lucem adspexit Madriti, progenitoribus *Philippo I.* Hispaniarum Rege, & *Johanna* Regina, quæ *Philippo* Austriaco Hispanias pro dote attulit. Erat igitur *Maria* neptis Imp. Maximiliani I. Sororque Cæsarum Caroli V. & Ferdinandi I. Eam Imp. Maximilianus anno 1515. despondit Ludovico II. Hungariæ Regi. Nuptiæ anno 1521. Budæ celebratæ. Post interitum Conjugis ad Mohacsium, rebus convasatis,

migr-

a) Vid. *Kundmann* Sonderbare Thaler, und Münzen. p. 78.

b) *Voigt* l. cit. P. II. 354.

c) *Anzeigen* VI. Jahrgang. p. 193.

migravit Pofonium, egitque, ut frater fuus Ferdinandus Rex Hungariae eligeretur. Post fratris coronationem Albae Regiae anno 1527. peractam, relicto Pofonio Viennam, indeque Lincium profecta est; inde vero, posteaquam ab Imp. Carolo V. in locum defunctae Margaritae Austriacae Gubernatrix Belgii nominata fuisset, anno 1531. Bruxellas sese contulit, habuitque in suo Comitatu Nicolaum Olahum Aulae suae tunc Secretarium, & Consiliarium, qui serius Ecclesiae Strigonienfis Archiepiscopus, Regni que Hungariae Primas factus est. Demum secuta fratris Caroli V. sese Imperio abdicantis exemplum, ipsa quoque Praefectura Belgii renunciavit; vitamque privatam usque ad obitum suum, qui in annum 1558. inciderat, egit a).

6. LVDOVIC. HVN. REX. 1525. Ludovicus galeatus, lorica-
tus, equo phalerato gradienti insidens.

PATRONA. VNGARIE. Virgo Deipara sedens capite vela-
to, Jesulum sinu dextro, sceptrum manu sinistra gerit. Circa ima-
ginem tria capita geniorum caelestium alis instructa. *Numus aureus,*
N. 179. & argent. Musei Caes. Vind. Vid. Tab. V. N. 179.

Cum equestres Regum effigies in Numis plerumque aut pro-
fectionem ad bellum, aut felicem reditum indicent, credibile est,
& hunc Numum simili quapiam de causa fuisse proculsum. Accura-
tiores Chronologi victoriam de Turcis, per quam urbs Bosniae Jaitza
obsidione liberata fuit, referunt ad annum praesentis Numi 1525. te-
ste *Katona T. XIX. Reg. Hung. p. 483.*

II. *Communes Monetae aureae Ludovici II.*

I. LV.

a) Vid. Nic. Olahi Chronicon in Belli Adparatu p. 140. Famianus Strada de bello Belgico Dec. I. Istvánfius Lib. XI. p. 108. Brantome des Dames galantes p. 91. seqq.

1. LVDOVICI. D. G. R. VNGARIE. Deipara coronata, sedens intra lunam bicornem dextra tenet sceptrum, sinistro sinu Jesulum. Infra iconem parmula continens gentilitiam aquilam Polonicam.

S. LADISLAUS. REX. 1517. Consueta Effigies S. Ladislai palliati, loricati, capite coronato, qui dextra bipennem longam hastæ instar, sinistra globum crucigerum tenet. Siglæ: H. & Monoceros *Tab. V.*
telo confixus. *Com. Fæsteticis.* Vid. Tab. V. N. 173. *N. 173.*

2. LVDOVICVS. D. G. R. VNGARIE. Deipara coronata sedens intra lunam bicornem cum Jesulo in sinu dextro. Infra est aquila gentilitia.

S. LADISLAUS &c. ut in averfa præcedentis, sed annus 1518. *Tab. V.*
& L. Ladislaus loricatus sine pallio est. Siglæ: K. G. *Aur. Univ. Pest.* *N. 174.*
Vid. Tab. V. N. 174.

3. Omnia, uti N. 1. sed annus 1518. *Ibidem.* Tab. V. N. 175. *Tab. V.*
N. 175.

4. LVDOVICVS &c. Effigies Deiparæ, uti N. 2.

S. LADISLAUS. REX. 1521. Effigies S. Ladislai uti N. 2. *Tab. V.*
Siglæ vero K. A. *Ibidem.* Vid. Tab. V. N. 176. *N. 176.*

5. Omnia fere, uti N. 2. sed siglæ: K. A. & annus 1524. in quo postrema nota numerica veteris formæ est, quæ ex inspectione picturæ, in Tabula propositæ, animadverti debet. *Ibidem.* Vid. Tab. *Tab. V.*
V. N. 177. *N. 177.*

7. Aureus præcedenti similis, & ejusdem anni 1524. in quo postrema Nota numerica formam habet consuetam. Siglæ autem sunt, hinc litera H. inde parmula incertum quid continens. *Ibidem.* *Tab. V.*
Vid. Tab. V. N. 178. *N. 178.*

Quibusnam rebus iconismi Aureorum isthic descriptorum inter se differant, facile quivis, contemplando nostris in tabulis singulorum ectypa, observabit. De siglis tamen non piget hoc loco notitiam paullo uberiolem tradere. Lex fuit inde a Caroli Roberti temporibus, ut in monetis Hungaricis notæ imprimerentur, ex quibus intelligi

intelligi possit, & quo loco, & sub quo Camerae Praefecto, quilibet Numus fuerit proculus. Notae istae modo literis primis Nominis locorum, & Praefectorum, modo aliis quibusdam signis, quae hodie difficulter intelliguntur, constant. Non desunt tamen subsidia pro his intelligendis, quae in Numis sub Wladislao II. & Ludovico II. cufis occurrunt. Extat scriptum Thurmswambii ex illa aetate, cum supplemento Ridmülleri, in quo haec est interpretatio siglarum: K. H. est *Kremnitz*, & *Hans*, sine *Johannes Turso*. K. G. *Kremnitz* & *Georgius Turso*. K. A. *Kremnitz*, & *Alexius Turso*. N. pro K. positum *Nagybányiam* (*Ungrisch Neustadt*) significat. K. B. sub Ludovico II. est *Kremnitz*, & *Bernhard Behem*, vel *Behaim*, serius vero B. idem ac *Bergstadt*, hung. *Bánya*. In aureis Transylvanicis H est *Herrmannstadt*, latine *Cibinium*. *Joannes Turso* praefuit Camerae Cremnicensi sub Wladislao II. usque ann. 1503. cui defuncto successit filius *Georgius* in munere Comitum Camerarum Hungariae, dein paucos post annos hujus frater *Alexius*. Hic volente *Maria* Regina successorem habuit in Camera Cremnicensi *Bernardum Beheim*. Genealogiam Familiae *Tursonum* de Bethlenfalva vide apud Car. *Wagner* P. IV. Analectorum Scepulii p. 60. seq.

III. *Grossi argentei ejusdem Ludovici II.*

I. LVDOVICVS. D. G. R. VNGARIE. Virgo Deipara sedens capite velato, cum Jesulo in sinu dextero. Siglae: K. B.

MONETA NOVA ANNO DOMINI. 1522. Scutum bipertitum, in quo a dextris quatuor fasciae, a sinistris Crux duplex. *Tab. V. N. 184. Univ. Pest. & Com. Festetics. Vid. Tab. V. N. 184.*

Haec epigraphe: *Moneta Nova*, etiam in Denariis anni 1521. & seq. occurrit: suntque haec monetae ex viliori argento, quam antiquae. Quantum iisdem ex aere cyprio admixtum fuerit, & quam ob causam vilior haec moneta signata sit, dicetur sub finem capitis sequentis.

2. LVDOVI-

2. LVDOVICVS. D. GRA. HVNGARIE. BOHEMIE. REX. Pro-
tome Regis, capite corona clausa redimito, ad pectus cum torque
aurei velleris.

DALMACIE. CROACIE. EC. MARC. MORA. E. Scutum
formæ Hispanicæ in duo latera, multasque areas divisum. Latus
dextrum continet insignia Hungariæ, Dalmatiæ, & Bohemiæ, par-
mulamque cum aquila gentilitia *Ludovici II.* Sinistrum vero latus
continet *Mariæ* Reginae insignia Hispanico - Burgundico - Austriaca:
Supra scutum Annus 1523. sic inscriptus, quasi esset 1723. Et in *Tab. V.*
lateribus siglæ: K. B. *Mus. Cæs. Vindob.* Vid. *Tab. V. N. 185.* *N. 185.*

Siglæ K. B. in moneta Ludovici II. significant, ut paullo
ante dictum est, *Kremnicium*, & *Bernhardum Beheim*, quem Regina
Maria Camerae Cremniciensi, pro dote sibi assignatæ præfecit. Hinc
vero simul ratio patet, cur in scuto hujus grossi non solum Regis,
verum & Reginae insignia compareant.

3. LVDOVICVS. D. G. REX VNGARIE. ET. BOHEM. Ca-
put Regis diadematum, ad pectus cum paludamento, more Cæsarum
Romanorum ævi Theodosiani.

TEMP. DAVID. DE. BEREND. CAMER. RIVVLI DO;
1525. Duo Angeli Telamonum vice stantes, simulque tenentes scu-
tum gentilitium Cammergrafi Davidis de Berend, in quo sunt sagitta,
luna, ac duæ stellæ. *Arg. Grossus Ibidem.* Editus in Monnoies en
argent. p. 149.

Inscriptio aversæ legenda est: *Tempore Davidis de Berend*
Cammergrafi Rivuli Dominarum. Est autem *Rivulus Dominarum* idem;
quî hodie Nagybánya dicitur, germanis olim *Ungrisch Neustadt.* Gens
Berendiorum jam sub Carolo Roberto in Hungaria floruit; est enim
in patriis Annalibus ad Annum 1330. mentio *Magistri Martini filii*
Pars II. *L 1* *Berend*

Berend a). Habuit eadem plane insignia, quæ *Okolszkius* Polonicam *Sasorum* familiam habuisse refert, ita scutum describens: *b)* „Est luna alba cornibus sursum obversis, aurei coloris stellas ad cornua tenens, medium lunæ quatit sagitta cuspidè prægrandi ad sidera directâ, campus est sanguineus.“ — Occurrit hoc insigne etiam in nonnullis antiquioribus aureis hungaricis, *Okolszki* non ignotis, qui narrationem ita prosequitur. „*Sas* in Saxonia originem habuit — — inde (ex Polonia veniens) in Hungaria post militaris tripudii palmam factus Thesaurarius Regni, continua recepit præmia, sicut in aureis Numis Ungarorum apparet, ubi arma *Sas* conspiciuntur.“ — Cum in Hungaria, & Transylvania existant pagi *Berend*, credibile est, *Davidis Berendii*, in præsentè Numo inscripti, Majores donatione Regia pagum aliquem hujus nominis obtinuisse, indeque *Szazios*, more apud Hungaros recepto, *Berendios*, vel *de Berend* nuncupatos fuisse. — In parte antica nostri Numismatis *Ludovicus* exhibetur imberbis, eoque habitu, quo Imperatores Romani Sæculo IV. & V. in suis monetis occurrunt, repræsentatur. Argumento manifesto, extitisse tempore Ludovici II. non modo in Italia, verum jam in Hungaria quoque artifices, qui picturarum exempla ex veteribus Romanorum Numis capiebant. In præsentè tamen Numo jure improbare licet, quod neglectis omnibus vultus Ludoviciani lineamentis artifex effigiem capitis Valentiniani, vel Gratiani serviliter imitatus fuerit.

IV. *Denarii argent. ejusdem.*

I. PATRONA. VNGARIE. Consueta effigies Deiparæ coronatæ cum Jesulo in sinu dextero, & siglæ: K. G. id est: *Kremnicium*.
Georgius Turso. LVDO-

a) Apud Thuroczium P. II. Chron. Cap. XCVII. & Pray Annal. ad Ann. 1330.

b) Okolszky T. III. Orbis Polonici p. 195.

LVDOVICVS. R. VNGARIE. 1516. Scutum cum insignibus Hungariæ, Dalmatiæ, Bohemiæ, & parmula gentilitia Aquilam Polonicam continente. *Univ. Pest.* Vid. Tab. V. N. 186. Tab. V.
N. 186.

2. Alii similes, sed annis diversi, nempe annorum 1517, 1518 & 1519. *Ibidem.*

Annis nunc memoratis, Camerae Cremnicensi præfuisse *Georgium* Tursonem, non modo siglæ K. G. indicant, verum constat etiam ex Literis Ludovici Regis anno 1516. ad Neosolienses datis, a) & ex Jodoco Ludovico *Decio*, b) qui de Georgio hæc refert: „Georgius Comes Camerarum Montium Hungariæ, vivente Patre affinitatem cum Fuggeris junxerat; Patre absumpto, totam Provinciã, & negotium Patris suscepit: vir magni ingenii, Latinae, Germanicæ, Polonicæ, Hungaricæ linguæ peritus, ad omnia patris cœpta natus, verum adversa valetudine ut plurimum infelix, qui aliquanto postea, vel sanitatis gratia, vel uxore urgente, in Augustam Vindelicorum concessit, nunquam integre convaluit, ad 19. Martii anno 1521. diem clausit extremum.“

3. Alii duo prioribus similes, sed cum anno 1520. siglis vero monetalibus in uno K. G. in altero K. A. *Ibidem.*

Cum in denariis eodem anno 1520. signatis modo *Georgius*, modo *Alexius* Turso notetur, inferre licet hoc jam anno *Georgium* ob affectam valetudinem munus Comitum Camerarum dimisisse, eique *Alexium* fratrem in eodem munere successisse c).

4. Alii

a) Apud Car. *Wagner* P. IV. Analect. Scepul. p. 78.

b) Ad ann. 1508. ubi de Joanne Georgii patre agit.

c) De *Alexio Turzone* vid. Car. *Wagner* l. supr. cit. p. 80. seqq. Alias *Thurzo* scribi solet, sed in Numis est *Turso*. Lectu dignissima est Genealogia Familiæ *Thurzonum de Bethlemsalva* P. IV. Analect. Scepul. a pag. 46. ad 154.

4. Alii similes ab anno 1520. usque ad 1526. sed in quibus variant siglæ; ut nempe sit vel K. A. vel K. B. vel in quibusdam L. K. aut K. P. aut L. W. *Ibidem.*

5. Nulla epigraphe. Effigies Deiparæ coronatæ sedentis cum Jesulo in sinu dextro. Siglæ: L. K.

Scutum cum insignibus Hungariæ, Dalmatiæ, Bohemiæ, & parmula gentilitia Ludovici II. supra scutum annus 1523. *Ibidem.*

Tab. V.
N. 187.

Vid. Tab. V. N. 187.

Tab. V.
N. 188.

6. Alius formæ quadratæ cum iisdem figuris, & eodem anno 1523. *Apud Com. Festetics.* Vid. Tab. V. N. 188.

Michael *Siglerus* in Chronol. Rer. Hung. notat ad Annum 1523. qui præsentibus denariis inscribitur, causam tunc fuisse in Hungaria monetam *Ellenkesch* vocatam. Corruptum credo hoc vocabulum esse vel ex *Elegyes*, quod miscellum, vel ex *Ellenkezõ*, quod repugnans Hungaris significat. Ex potuit sane alterutrum de hac moneta dici, quia ob nimiam cupri admixtionem pristinae monetarum argentearum legi adverbatur; fuitque populo ingratisima.

7. Nulla epigraphe. Deipara coronata, Jesulum sinu dextro gerens, & siglæ K. G.

Tab. V.
N. 189.

Scutum quadripartitum, in quo 1) fasciæ. 2) Crux duplex. 3) Capita Dalmatiæ. 4) Leo Bohem. & in medio scuti parmula gentilitiam aquilam exhibens. *Ibidem Obolus arg.* Vid. Tab. V. N. 189.

Licet hic numulus nullam anni notam habet, tamen causam fuisse a *Ludovico II. Kremnicii Georgio Turfone* Camerae Præfecto, certum est e siglis K. G. Ob quam simul causam proCUSUM fuisse oportuit ante annum 1521. utpote *Georgii Thursonis* emortualem.

8. PATRONA. VNGARIE. Deipara cum Jesulo uti N. 5. siglæ: L. K.

LVDOVICVS. R. VNGARIE. 1527. Scutum, insignia Hung. Dalm. & Boh. & parmulam gentilitiam continens. *Univ. Pest.*

Huic

Huic *Ludovici II.* denario argenteo pretium addit Annus 1527. ab Regis hujus obitu proximus. O spes hominum fallaces, si forte non Monetarii errore, verum ex proposito annus proxime venturus in hac moneta occupatus fuit. Nam *Ludovicus* jam die 29. Aug. 1526. in prælio ad Mohács commisso perivit. Ceterum non deerunt exempla plurium Numorum, in decursu hujus Operis describendorum, in quibus videbimus, non unum dumtaxat annum, sed etiam duos, tresvè, mortem Principis subsecutos, sic exprimi, tamquam si adhuc in vivis tunc egisset, magno utique historiae, & chronologiae præjudicio.

Sequuntur duo Numi *arei* anepigraphi, ad exitum secundæ Regum Periodi spectantes.

1. Scutum quatuor fascias complectens.

Cruz duplex, & siglæ P. R. *Com. Festetics.* Vid. Tab. V. Tab. V.
N. 190.

2. Effigies Regis, capite coronato, stantis, palliati, tunicati, gladio præcincti, ac dextra bipennem, sinistra globum crucigerum tenentis.

Pars averfa penitus vacua est. *Ibidem.* Tab. V. N. 191. Tab. V.
N. 191.

Ut hos Numos ad Ludovicum II. referam, persuadèor, quia cuprèi sunt, & calatura meliore, quam ut antiquiores videantur. Cupræ pecuniæ sub Ludovico II. signatæ meminit Articulus XXXIV. Decreti in Campo Rakos Anno 1526. conditi, quem vide in Codice Juris Hung.

CAPUT QUARTUM.

De ratione totius Rei Monetalis Hungarorum sub Regibus *Periadi II.* & quidem primum sub CAROLO Roberto. Ex Codice MS. Rationum illius ævi, & ex Decreto Regis ejusdem.

§. XVIII.

Quænam Monetarum, ponderumque species tempore CAROLI Roberti in usu fuerint Hungaris.

Quam variæ, ac multiplices monetarum, ponderumque species sub CAROLO Roberto in Hung. usitatæ fuerint, colligere licet ex Codice rationum, quas illa tempestate Pontificii decimarum sexennialium in his partibus Collectores, *Rufinus de Cimino*, al. *de Cibinio*, item *Jacobus Berengarius de Bonofato*, & *Petrus Gervasi* conscripserunt a). Occurrunt ibi sequentia *Monetarum*, quas in Hungaria, Transylvania, Croatia, & Sclavonia collegere, vocabula; 1) Ex auro: Aurei, floreni auri de Ungaria, floreni auri de Florentia, denarii aurei imperiales, Ducati de Venetiis, Plata, & Petiæ auri. 2) Ex argento: Denarii de Ungaria, antiqui, novi, lati, parvi, parvuli; denarii parvuli de Alba-Regali, denarii cum aquilis, liliati, montani, parva moneta Chegediensis, (fors: Szegediensis) Sirmiensis, Zagrabienfis, denarii Misbani Zagrabia, Obuli Chulaquii, Chulati, banales

a) Autographum MS. extat Romæ in Bibliotheca Vaticana. Ex quo Rationes ad Hungariam pertinentes describi curavit Anno 1760. GEORGIVS KLIMO Episcopus Quinque Ecclesiensis de patria re literaria optime meritus. Aliud exemplum ex Quinque Ecclesiensi descriptum, quo usus fui, liberalitati debeo RR. D. IOSEPHI KOLLER, Lectoris, & Canonici Quinque Eccles.

de 1316. 2 marca denarii, latiorum, utem, etc.

Spina 23. f. 14

banales antiqui, novi, banales Strigonienses, Quinque-Ecclesienses, Verécenses, banales de Clusvár, (al. Kolosvár) banales Henriciani, banales de Guthes dicti, banales cavati, mali cruati, Grossi de Ungaria, Ungarici, Ungaricales, lati Carolini, cum clypeo regio, denarii, grossique Viennenses, Boëmini, Turonenses, Grecenses, denarii бага Heinricianorum &c.

Ponderum vero sunt hæc: Marca ad pondus Budense, Marca ad numerum Budensem, Marca Cassensis (Cassoviensis) Marca ponderis Alba-Regalensis, Bistricensis, Marca ad pondus Transylvaniæ, Marca Cibiniensis, Zagrabiensis, Siptiensis (al. Scepusiensis) Agriensis, Quinque Ecclesiensis, Jaurinensis, Ferto, Uncia, Penfa, Lotto, Pondus, Kuntinus, Sectinus, Onequin.

§. XIX.

Excerpta Rationum ab Anno 1317. ad 1337. pro intelligendo valore pecuniæ, apud Hungaros tunc usitatæ.

Prævie notandum venit, omnes, quæ sunt in supradicto MS. Codice, rationes quarumcunque monetarum revocari ad marcas argenti vel *puri*, vel *vulgaris*, communisque, marcas vero utrasque ad florenos auri. Marca ponderis *Budensis* argenti *puri* æstimatur constanter quatuor florenis auri, sive totidem Ducatis hungaricis; alia autem Marca argenti *communis*, quali scilicet in conficiendis vasis utuntur fabri, pro diversitate denariorum adpenforum, modo florenis auri tribus, ac dimidio, modo paucioribus. En exempla de *Summis* perceptis ex aliquot Diocæsesibus.

1) *Ex Civitate, ac Diocæsi metropolitana Strigoniensi.*

„ Summa, inquit Codex MS. omnium marcharum *fini argenti*, ad pondus Budense receptarum in Civitate, & Diocæsi Strigoniensi, septuaginta marchæ, quarum quælibet valet *quatuor florenos auri*.

auri, quæ valent in Summa ducentos octuaginta florenos auri. —
 — Summa marcharum *argenti banalium*, receptorum in civitate, &
 Diœcesi supra dictis, novem marchæ, centum septuaginta sex bana-
libus pro qualibet marcha computatis, quarum quælibet valet *tres*
florenos auri. Valent in summa viginti septem florenos auri. — —
 Summa marcharum *Viennensium* ibidem — — octo marchæ, & di-
 midia, & unus fertonus, *quadringentis Viennensibus* pro marcha
 qualibet computatis, quarum quælibet valet *tres florenos*, & *dimidi-*
um. Valent in Summa triginta florenos auri, & dimidium, & unum
 octavum unius floreni auri. — — Summa marcharum *Boëminarum* re-
 ceptarum ibidem, decem marchæ, sexaginta duobus *Boëminis grossis*
 pro qualibet marcha computatis, quorum *Boëminorum* sexaginta qua-
 tuor faciunt unam marcham fini argenti, quæ valet quatuor florenos
 auri. Et sic valent triginta octo florenos auri, & duodecim
 Boëminos grossos. “

2) *Ex Civitate, & Diœcesi Quinque Ecclesiensi.*

„ Summa omnium marcharum argenti *Banalium* de Quin-
 que Ecclesiis, in Civitate, & Diœcesi Quinque Ecclesiensi prædictis,
 quadraginta, & una marchæ; ducentis quadraginta banalibus *Quinque*
Ecclesiensibus pro marcha qualibet computatis, quarum qualibet valet
tres florenos auri. Sunt in Summa centum viginti tres floreni auri. “

3) *Ex Civitate, & Diœcesi Vespriemiensi.*

„ Summa omnium marcharum receptorum per me prædictum
 Rufinum in Civitate, & Diœcesi Vespriemiensi — — triginta tres
 marchæ, & dimidia, & dimidius fertonus *fini argenti* ad pondus
 Budense, quarum quælibet valet *quatuor florenos auri*. Valentes in
 universo centum triginta quatuor florenos, & dimidium auri. “

4) *Ex Civitate, & Diœcesi Jaurinensi.*

„ Summa marcharum fini argenti, ad pondus Budense re-
 ceptarum in Civitate, & Diœcesi Jaurinensi, quarum quælibet va-

let

$\frac{1}{4}$ marca =

$$620:64 = 9\frac{11}{16}$$

$$9\frac{11}{16} \times 4 = 38\frac{11}{4}$$

308 x 4

let *quatuor florenos auri*, sexdecim marchæ valentes sexaginta quatuor florenos auri. — — Summa marcharum *argenti communis* receptarum ibidem, viginti tres marchæ, quinquaginta sex Boëminis grossis pro marcha qualibet computatis, quarum quælibet valent *tres florenos, & dimidium*. Valent in Summa octuaginta florenos, & dimidium auri. — — Summa Summarum. — — reductarum ad fl. auri, centum quinquaginta quatuor floreni, & dimidium auri. “

5) *Ex Civitate, & Dioecesi Vaciensi.*

„ Summa marcharum fini argenti, ad pondus Budense receptarum in dictis civitate, & Dioecesi Vaciensi — — duodecim marchæ, quarum quælibet valet *quatuor fl. auri*, & sic valent in universo quadraginta octo florenos auri. “

6. *Ex Civitate, & Dioecesi Agriensi.*

„ Summa marcharum receptarum in Civitate, & Dioecesi Agriensi — — — tresdecim marchæ argenti *Viennensis*, quadringentis denariis *Viennensibus* pro marcha qualibet computatis, quarum quælibet tres florenos auri, & dimidium valet. Valent in universo quadraginta quinque florenos; & dimidium auri. — — — Summa debitorum ibidem septem marchæ, & dimidium Viennenses. “

7. *Ex Civitate, & Dioecesi Transylvaniensi.*

„ Summa omnium marcharum fini argenti ad pondus Budense receptarum — — in Civitate, & Dioecesi Transylvan. centum triginta septem marchæ, quarum quælibet valet quatuor florenos auri. — — Valent quingentos, & octo florenos auri — — Summa omnium marcharum fini argenti *ad pondus Transylvaniense* receptarum — — viginti novem marchæ, quæ valent viginti quatuor marchas, & tres uncias, & tertiam partem unius uncia, & duas quinquaginta septem partes unius uncia *ad pondus Budense*, quæ valent in universo nonaginta septem florenos auri, & undecimi Boëminos grossos. “

Confectoriorum instar observa: I^{no} *Strigonienses* *banales* *numos* fuisse melioris notæ, vel graviore, quam *Quinque Ecclesienses*, quoniam illorum 175. horum vero 240. habebant valorem trium florenorum auri. II^{do} *Viennenses denarios* fuisse leviores etiam *Quinque Ecclesiensibus*, nam 400. valebant tantum tres florenos, & dimidium. III^{io} *Grossos Bohemicos* pro marca puri argenti numeratos fuisse 64. tametsi eorum 62. adpenderint unam marcã: pro uno itaque floreno auri datos fuisse 16. idgenus grossos. IV^{to} Marcã *ponderis Transylvanici* fuisse leviores marca *ponderis Budensis*, cum 29. marcæ Transylvanicæ ponderaverint solummodo 24. marcas Budenses, & 3. uncias cum $\frac{1}{5}$ & $\frac{1}{7}$ unius uncie particulis, ideoque videri eandem fuisse cum marca *Cibiniensi*, cujus fit mentio in Privilegio *Andree II.* Saxonibus Transylvaniæ dato, utpote quæ dimidio fertone, & uno denario Colonienſi augeri debuit, ut æquaret marcã ponderis regii Budensis, secundum quam exigi solebat lucrum Camerae Regiæ. Vid. *Diff. II. Cap. IV. §. XXIII.*

§. XX.

Marcarum numeralium, pensarum, & monetarum variarum ex eodem Codice MS. Recensio.

Marcã *Numeri Budensis* constabat 56. grossis latis, id quod plurimis nostri Codicis MS. paginis indicatur. Paginas citabo ex Codice Regiæ Universitatis Pestienſis, in tres Tomulos diviso.

Marcã *Faurinensis, Albensis, Zagrabiensis* numerat 40. grossos, T. I. p. 231. seq. *Siptiensis*, sive *Scepuſiensis*, & *Quinque Ecclesiensis* 48. gross. *Idid.* p. 153. a).

Agrien-

a) „Frater Theodoricus solvit pro Alberto de Sips Ordinis Siltriciensis decem marcas. Quadraginta octo grossi faciunt marcã *Siptiensem*.“

Agriensis marca erat 50. grossorum. *Ibidem* p. 356. a).

Colocensis, & *Bacsiensis* 60. grossor. T. II. p. 146.

Sed ut rectius ponderum simul, ac monetarum, aeo Carolino in Hungaria receptarum, tam vocabula, quam valores, modique computandi intelligantur, non morabor, quæ hunc in finem ex Codice hoc manuscripto excerpseram, isthic referre, atque ubi opportunum videbitur, etiam nonnullis animadversionibus illustrare. Hæc autem sunt: j

„ Magister Sixtus de Panthata — — persolvit tres marcas Budenses, & decem *pensas parvorum denariorum* — — D. Præpositus portavit decem marcas Budenses in *grossis*, & quatuor *pitulas* argenti, & novem grossos b).

Pitula, al. *Petiola*, frustilla argenti.

„ Nicolaus Archidiaconus Simegiensis solvit duas marcas *latorum Carolinorum*. Item Albenis de Archidiaconatu suo quatuor *pensas parvorum Carolinorum* c).

Lati, & *parvi Carolini* denarios integros, ac medios, sive obules Caroli Roberti significant.

„ Dominus Cosmas Canonicus Capituli Bacsiensis — — — solvit duodecim fertones, *sexaginta banales pro fertone* computando. Item D. Albertus Canonicus ejusdem Ecclesiæ — — triginta grossos, *quatuor banales pro grosso* computando d).

240:4 = 60 grossos
marca f. a.

Hinc apparet, *banales* hos communibus denariis fuisse graviores; nam *grossus* eodem tempore valebat sex denarios communes. Vid. *Decretum Caroli Roberti*. Sed variæ erant numerum *banales* species, de quibus infra recurret mentio.

Mm. 2

„ Item

a) „ Capitulum *Agriensē* dedit sexdecim marcas cum dimidia. Marcam cum *quingenta grossis* computando.“

b) T. I. p. 356.

c) Tom. II. p. 96.

d) *Ibidem* p. 146.

„ Item Dominicus — — solvit XIII. marcas grossorum, & IV. grossos ad numerum Budensem. Item X. pensas *denariorum Baga Hainricianorum a)*.

Baga, pro *Paga*, Gall. *Paiement*, quod solutionem significat. De *Hainricianis* non dubito, quin fuerint denarii *banales*, ab *Henrico* Sclavoniæ Bano. Alibi vocantur *banales herinciani*, & *Herniciani* mendose. Vid. RR. Koller T. II. Episcop. Quinque Eccl. p. 380. ubi ex eodem MS. legitur Petrus Cantor Capituli de Pofoka (*Pofega*) solvisse 51. grossos regales, & 7. pensas *banalium Hainricianorum*. Item p. 388. Alius Petrus Sacerdos (in Archidiaconatu de Pozaga) 20. *banales Hernicianos*. HENRICUM Banum lego in Tabulis Capituli Spalatensis apud Farlatum T. III. Illyrici sacri p. 283. his verbis: „ Anno MCCLXXI. Indiēt. XIV. Decima Januarii, regnante Domino nostro Stephano Serenissimo Rege Hungariæ — — incltyti viri Bani *Henrici* Comitis &c. An idem hic *Henricus* Banus, vel alius ejusdem nominis in denariis nunc memoratis intelligi debeat? incertum est. Illud constat, extare denarios cum inscriptione: *Moneta Regis pro Sclavonia*, in quorum nonnullis pro sigla occurrit H. qua *Henricus* idgenus monetæ auctor, vel Præfectus indicari potest.

„ Item XIV. grossos, & III. pensas, & XXX. denarios *usualis monetæ Sirmiensis*. Item D. Dominicus solvit — — tres marcas ad numerum Budensem, minus quatuor grossis. Item duas marcas cum fertone in pondere monetæ *Chegediensis b)*.

Rescribendum esse videtur *Szegediensis* pro *Chegediensis*.

„ Plebanus de Poch solvit — — LX. grossos *Turonenses* pro marca c). *Septem banales pro grosso d)*. “

Alibi

a) Ibidem p. 147.

b) Ibidem.

c) T. II. p. 149.

d) Ibidem p. 150.

Alibi occurrunt *sex banales* pro grosso. Supra vero vidimus *quatuor* tantum banales pro grosso. Unde liquet, *banalium* numerum *varias* fuisse species.

Leguntur quoque in eodem MS. *septuaginta banales* pro *fertone*, seu quarta parte *marcae*, & *sexaginta grossi* pro *marca Bohemica a)*. Item *quadraginta banales* pro *floreno*, & *sexaginta banales* pro *fertone b)*. In alia vero pagina sunt *quadraginta banales* pro *fertone*, totidem nempe, quot paullo ante pro *floreno c)*. Alibi iterum *septem denarii*, vel *banales*, pro *grosso*, talesque *septuaginta banales* pro *fertone d)*.

In *Zagrabiensi* Diocæsi *Marca quinque pensis* computabatur, vel *quadraginta grossis*. Ita enim *ibid. T. II. p. 172. & 175.* legitur. „Præbendarii de choro *Zagrabiensi* solverunt *quinque marcas*, & *tres pensas*. *Marcam* cum *quinque pensis* computando, vel pro *quadraginta grossis* ad *rationem Zagrabiensem*.“ 5 den = gross.

In *Varadiensi* Diocæsi occurrit *Marca sexaginta sex grossorum e)*. In *Transsylvania* memorantur *denarii parvi*, quorum *octo* valebant *grossum f)*. *Ibidem* est *Ferto fini argenti quarta pars marcae g)* & *Ferto fini argenti cum pondere Bistricensi h)*.

„*Henricus de Vegla solvit quinque Kuntinos argenti, Kuntinus facit quartam partem trium ponderum i)*.“

Hoc

-
- a) *Ibidem*.
 b) *Ibidem* p. 151. & 160.
 c) *Ibidem* p. 164.
 d) *Ibidem*.
 e) *Ibidem* p. 195. seq.
 f) *T. III. p. 29.*
 g) *Ibidem* p. 32.
 h) *Ibidem* p. 35.
 i) *Ibidem* p. 36.

Hoc sic interpretor: *Pondus* vocabatur illo ævo pars 48ta unius marcæ. Ergo tria pondera $\frac{3}{4}$, sive $\frac{1}{6}$. Hinc vero sequitur, *Kuntinam* fuisse $\frac{1}{64}$ marcæ, sive $\frac{1}{8}$ uncia, aut $\frac{1}{4}$ semuncia, quod æquale drachinæ, germ. *Quintl.* Itaque *Kuntinus* quasi *Quintinus*.

„ Heugmannus de villa Ludovici solvit tres *sectinos* argenti, quorum *sectinus* facit unum pondus cum medio a).“

Sectinus proinde valuit duos *Kuntinos*, id est, duos tales grossos, qualium 64. numerabantur pro una marcâ puri argenti.

„ Cosmas Sacerdos de Buza — — solvit IV. grossos, XXII. novos banales, & XIII. liliatos, & IX. parvulos b).“

Facile intelligitur *liliatos* fuisse denarios communes Caroli Roberti, a liliis gentilitiis, quibus signabantur, sic dictos. *Parvulos* autem vocatos infimæ speciei numos argenteos, al. *obulos*, aut *filler.*

„ Nicolai Plebanus de Lanouk — — solvit tres fertones denariorum, *lottonem* cum XI. denariis computando c).“

„ Magister Jacobus de Oza Archidiaconus solvit duas marcas, unam in argento, & aliam in *banalibus antiquis*, *lottonem* cum XI. computando d).“

Magister Salamon Archidiaconus de Torda solvit centum grossos, XX. pensas denariorum, & unam marcâ in denariis ad rationem argenti, *triginta duos* pro *lottone* computando e).“

En! quam diversi ponderis, & valoris denarii eodem tempore apud Hungaros in usu fuerint. *Undecim* antiqui *banales denarii* valebant *lottonem*, sive semunciam argenti, cum tamen ex aliis denariis

a) T. III. p. 37.

b) Ibidem p. 61.

c) Ibidem p. 63.

d) Ibid. p. 94. seq.

e) Ibid. p. 114. seq.

riis triginta duo numerari debuerint pro *lottone*. Sed posteriores hi videntur ex illorum, qui *parvuli* vocabantur, genere fuisse.

„ Laurentius Sacerdos de S. Cruce solvit XI. banales antiquos, & unum grossum, & XV. banales Vercenses a).“

Alibi *Verecenses*. *Verôcze* Civitas, & Comitatus Regni Sclavoniæ, habens illa ætate officinam monetalem.

„ Petrus Sacerdos de Chachana solvit XXX. lottones — & hoc *Viennensibus*, & XXX. *filiatos*, & IV. antiquos *banales* b).“

Denariorum *Viennensium* in Hungaria cursus postea Decreto Caroli Roberti interdictus.

„ Johannes de villa Sanctæ Mariæ de Archidiaconatu *Hunodiæ* solvit sex penas denariorum, & quinque novos banales, & XXXIV. *Thalaquios* c).“

Alibi occurrunt *Chulaquii*, *Schulaquii*, & *Chulati*; mendis utique scribarum, ut adeo genuinum vilissimæ hujus monetæ nomen ignoretur hodie. Archidiaconatus *Hunodiæ* idem procul dubio qui *Hunyadiæ* in Transylvania.

„ Zebedæus Sacerdos de Papsalva solvit undecim banales de *Chusvár*, & XIX. denarios *montanos* d).“

Banales de *Chusvár*, sive *Kolosvár*, id est, Claudiopolitani Transylvaniae. Non igitur Numi *banales* in sola Sclavonia, aut Croatia, verum etiam in aliis Provinciis ad Hungariam spectantibus, sæculo XIV. feriebantur. A denariis *montanis* diversos fuisse prodit laudatus nunc Manuscripti locus.

„ Johan-

a) Ibid. p. 74.

b) Ibid. p. 78.

c) T. III. p. 87.

d) Ibid. p. 108.

Johannes Sacerdos de Kezy solvit XI. *banales cruatos*. Petrus Sacerdos de Desvár solvit VII. grossos, & VIII. *banales malos cruatos*. a).“

Suspicio, *Cruatos* pro *Crucatis*, sive *Cruciatis*, id est cruce signatis. Numis dici. *Mali* vocantur, qui parum argenti in se continent. Tales nempe fuerint aliqui inter complures *banalium* numerum species.

Sebastianus de Kurczmar solvit VIII. *grossos malos*. — Petrus Sacerdos de Hunad solvit tres pensas denariorum, & XXVII. denarios, & unum grossum *Vercensem*. — Dominicus Sacerdos de Saapotok XXXIII. *obulos*, & sex *Vercenses b*).“

D. Michael Plebanus de Kalnuk solvit quatuor aureos. Item D. Nicolaus Plebanus de Beech unum florenum c).“

Magister Michael Archidiaconus de *Clus* solvit duas marcas grossorum pro Canoniam, & Archidiaconatu, quamlibet marcā cum sexaginta quatuor grossis computando. — Item Magister Bulchonijs — pro medietate Canoniam unam marcā grossorum, sexaginta duos grossos pro marca computando d).“

Marcæ per 6. *pensas*, sive per 50. grossos computatæ occurrunt in Registro trium annorum Ecclesiam Bosnensis, hoc modo: „Primo D. Episcopus solvit XXII. *marcas per sex pensas*. Item Præpositus solvit quinque marcas cum sex pensis e).“

„Solutio secundi anni Ecclesiam Bosnensis. Solvit D. Episcopus XXII. *marcas*, per quinquaginta grossos f).“

Antiqui

a) Ibid. p. 111. & 112.

b) Ibidem p. 154. 124. 128.

c) Ibidem p. 143.

d) Ibidem p. 143. & seq.

e) Ibidem p. 213.

f) Ibidem p. 215. seq.

Antiqui banales modo XI. modo ~~XXII.~~ pro *lottone* computantur locis sequentibus:

„Magister Ladislaus Magnus (*Nagy*) pro Canonica sua solvit mediam marcam antiquorum banalium, *undecim* pro *lottone* computando. — Item Magister Nicolaus — — pro Canonica sua unam marcam antiquorum banalium, *duodecim* pro *lottone* computando a).

Semuncia (*Loth*) vario denariorum numero definitur, nempe XXXII. denariis Tom. III. p. 147. item XXXIV. denariis ibid. p. 148. alibi XXIV. den. *ibidem*; & XXIII. denariis ibid. p. 150.

Banales *Cruati*, & *Schulackir* memorantur p. 155. *Chulati* vero p. 168. *Chulacii* p. 172. & 177.

Marcæ argenti communis pondere *Albenfi* p. 162.

Denarii cum *aquilis* p. 177. *Obuli* p. 178. Denarii de *Hungaria* p. 181.

Denarii *aurei imperiales*, p. 190. „Magister Johannes Archidiaconus *Albenfis* (in *Transylvania*) habuit duos *denarios aureos imperiales*, & unum *feronem*. — — Item habuit marcam auri, minus quinque *Kuntinis*.“

„Paulus Sacerdos de *Philpus* solvit decem *denarios montanos*, & unum *Onequin*.“ *Ibidem* p. 192.

Onequin videtur fuisse pondusculum *Kuntino* levius.

§. XXI.

Reliqua excerpta Rationum, ab Anno 1338. ad 1342. conscriptarum:

Florenorum auri de *Hungaria*, & marcarum auri, plus minus puri mentio fit hisce verbis:

„Anno

a) *Ibidem* p. 146.

„ Anno MCCCXXXVIII. die XVII. Julii. Ego dictus Petrus Gervasii recepi in Regno Hungariæ a Religioso viro D. Jacobo Berengarii — — *centum florenos auri de Ungaria a)*.“ Item anno MCCCXL. die I. Febr. — — *sex marcas, & sex pondera auri, decem & septem Characterum ponderis Budensis b)* „Item — — *sex marcas, & sex pondera auri, decem, & octo Characterum ponderis Budensis c)*.“

Pondera hoc loco, Marcis postposita, non significant *libras*, sed partes quadragesimas octavas unius Marcæ. Itaque hæc sex pondera auri valent $\frac{1}{8}$ Marcæ auri, sive unam unciam, aut duas semuncias.

Monetæ Zagrabiensis, *Misbavi*, alias *Misban* dictæ, ducenti denarii pro una Marca, eruuntur ex his d)

„ Item anno, quo supra, die XXV. Nov. recepi a D. Johanne dicto Decano Canonico Zagrabiensi, subcollectore Decimæ sexennalis, olim impositæ in Concilio Viennensi — — — sexcentas decem, & octo marcas cum septuaginta denariis monetæ *Misbavi*, computando *ducentos denarios pro una Marcha*: & fuit vendita dicta pecunia, seu permutata pro mille quadringentis quinquaginta septem florenis auri.“

Marca decem pensis, & pensa quadraginta denariis parvulis Viennensibus computata. *Ibid.* p. 266. seq.

„ Item anno, quo supra (1341) die XI. mensis Junii recepi a Capitulo Ecclesiæ Vesprimien. tredecim marchas, & tres pensas *parvulorum Viennensium*: computando decem pensas pro marcha, & XL. denarios pro *pensa*. Fuerunt venditæ XVII. florenis auri.“

Calcu-

a) T. III. 262.

b) *Ibidem* p. 263.

c) *Ibidem*.

d) *Ibidem* p. 265.

Calculo inito eruitur, quadringentos parvulos Viennenses effecisse unam marcã numeralem, quæ non plus valuit, quam unum florenum auri, & 93. idgenus parvulos denarios: quos proinde oportebat esse admodum leves, vel certe nimis multum æris argento permixti habuisse.

Grossi Ungarici cum clypeo Regis octodecim pro floreno auri. *Ibidem* p. 267.

„ Item anno, & diebus, quibus supra, recepi — — a Capitulo Ecclesiæ Vesprimiensis LVII. *grossos Ungaricales* cum clypeo Regis, quorum XVIII. *grossi* venditi fuerunt pro uno fl. Valent tres fl. auri cum tribus grossis.“

Viginti duæ marcæ monetæ Zagrabiensis venditæ Venetiis pro 46. florenis auri. *Ibidem* p. 268.

„ Item — — recepi a D. Johanne dicto Decano subcollectore Decimæ sexennalis, olim impositæ in Concilio Viennensi, in Civitate, & Diœcesi Zagrabiensi de Summa XXXVI. marcharum *monetæ Zagrabiensis*, computando marcham pro ducentis denariis; recepi XXII. marchas, — quas Venetiis vendidi *pro quadraginta sex florenis auri*, & reliquas XIV. marchas dimisi sibi pro expensis, quas fecerat dictam Decimam colligendo.“

Marca monetæ Zagrabiensis, Misban dictæ, valuit duos florenos auri. *Ibidem* p. 305.

„ Item Anno, quo supra (1342.) die XXVI. Junii misi de Zagrabia D. Johannem, dictum Decanum Canonicum Zagr. Eccl. & D. Nicolaum Cantorem dictæ Eccl. cum pecuniis, quas habebam, ad littus maris in Sinham, & dedi dicto Cantori quinque Marchas monetæ Zagrabiensis *Misban*. Valent decem florenos. Item dedi dicto Johanni tres marchas dictæ monetæ *Misban*. Valent sex florenos.“

Pensa parvulorum denariorum Albaregalensium computata denariis quadraginta. Duodecim pensæ Viennensium latorum pro una marca, & XXIV. grossis; pro grosso autem sex denarii. Ibidem p. 284.

„ Summa prædictorum — — — de reliquis Decimæ sexennialis — — — centum nonaginta marchæ grossorum ad numerum Budensem, tredecim marchæ grossorum antiquorum cum dimidia. Quinque pensæ cum dimidia parvulorum denariorum de Albaregali, computando *quadraginta denarios pro pensa*. Quinque marchæ argenti cum dimidia. Quinque floreni auri. *Duodecim pensæ Viennensium latorum, quæ valent unam marcham, & viginti quatuor grossos, computando quadraginta denarios pro una pensa, & sex denarios Viennenses pro uno grosso.*“

Triginta sex pensæ parvulorum denariorum de Alba - Regali venditæ quatuor fl. auri, & sex grossis Ungaricis, occurrunt *ibidem* p. 285. Quinque pensæ cum dimidia eorundem pro undecim grossis Ungaricis. *Ibid.* p. 292.

Hinc patet, pensam dimidiam, sive 20. parvulos denarios Alba-Regalenses unicum dumtaxat grossum Ungaricum valuisse.

§. XXII.

Exemplum additionis pecuniarum diversi generis, & reductionis ad florenos auri ex eodem Codice MS. Accedit de Pensis aureorum aliud documentum.

In eodem MS. Codice T. III. p. 291. seqq. occurrit exemplum factæ additionis pecuniarum perceptarum, varii generis, reductionisque ad florenos auri hunc in modum:

„ Summa Summarum omnium prædictarum per me Petrum Gervasii receptorum ex quacunque causa in Regno Hungariæ: sex millia, & sexaginta duo floreni.“

„ Quatuordecim marchæ cum 1. Qu.^(aurei)

„ Tre-

„ Trecentæ quadraginta quinque marchæ grossorum ad numerum Budensem, & viginti grossi.

Duodecim marchæ banalium Strigoniensium.“

Viginti tres marchæ cum dimidia antiquorum grossorum Ungaricalium. Quinque pensæ cum dimidia parvulorum denariorum de Alba-Regali.“

Triginta octo marchæ argenti.“

De supra dicta Summa trecentæ quadraginta quinque marchæ, & viginti grossi ad numerum Budensem, venditæ fuerunt, sive commutatæ pro mille ducentis quadraginta septem florentis auri de Ungaria, & undecim grossis cum dimidio, computando marcham pro quingenta sex grossis cum dimidio.“

„ Item quindecim marchæ grossorum ad numerum Budensem, restantes de supra nominata majore summa fuerunt commutatæ, seu venditæ Venetiis pro quingenta florentis auri, & sex grossis.“

„ Item duodecim marchæ grossorum banalium supra dictorum venditæ fuerunt pro triginta novem florentis auri, & novem grossis Ungariæ, dando pro quolibet floreno septemdecim grossos, & marcham pro quingenta sex grossis computando.“

„ Item viginti tres marchæ cum dimidia grossorum antiquorum venditæ fuerunt pro septuaginta tribus fl. auri, & duobus grossis, dando pro quolibet fl. octodecim grossos, computando marcham pro quingenta sex grossis.“

„ Item duæ marchæ, cum XXVII. denariis, grossorum novorum Ungaricalium venditæ fuerunt, seu commutatæ pro octo fl. auri, & undecim grossis Ungariæ, dando pro floreno sedecim grossos.“

„ Item quinque pensæ cum dimidia parvulorum denariorum venditæ fuerunt pro undecim grossis.“

„ Item de supra dicta summa XXXVIII. marcharum argenti venditæ fuerunt XXX. marchæ pro centum quingenta fl. auri.

Item

m à 64 gr.

20 à 1 gr.

m à 5 fl.

Item reliquæ octo marchæ pro triginta novem fl. auri, cum dimidio grossorum, dando marcham pro quinque florenis minus duobus grossis. “

„ Summa florenorum auri receptorum pro prænumeratis pecuniis, & argento, ut præmittitur, venditis, seu commutatis, mille quingenti quadraginta tres floreni auri, computatis in dicta summa tribus florenis pro quadraginta sex grossis cum dimidio. “

„ Summa universalis omnium receptorum facta reductione ad florenos, prout supra dicitur. Septem millia sexcenti duodecim floreni. Quatuordecim marchæ auri, & Qu. Tres grossi. “ *Ibidem* p. 293.

„ De qua quidem summa florenorum auri D. Bernardus de Lacu, tunc Apost. Sedis Nuncius in partibus Lombardiæ recepit a Priore, & Conventu SS. Johannis, & Pauli Ord. Prædicatorum Venetiis duo millia *florenorum auri de Florentia*. “

„ Item anno Domini 1342. die 3. Septembr. — — depofui penes Priorem, & Conventum — — prædictos, de mandato D. Camerarii quatuor mille trecentos nonaginta septem *florenos auri de Venetiis*. Item sexcentos tres *fl. auri de Florentia*. “ *Ibid.* p. 294. Præterea p. 297. fit mentio de receptis duabus *platis* auri, una sex marcharum, duarum unciarum, & trium *Cart.* seu quartarum de XVII. *Cadrat*, five Karatis; aliam vero sex marcharum, duarum unciarum, & trium *Cart.* de XVI. *Cadrat.* ad pondus *Curie*.

Hæc sunt, ut præmisi ex MS. Codice Rationum, quas Pontificii Collectores decimarum sub Carolo Roberto conscribere. Habemus vero ex illa ætate aliud etiam, idque longe illustrius pro historia Hungariæ rei monetæ documentum in Codice Juris Patrii, Decretum nempe Caroli Roberti, quod proximo Capite explanaturus, non possum interea non meminisse alterius ex eodem Sæculo monumenti, nondum, si rite meminî, editi, ac vulgati, in quo com-

memoran-

memorantur *pensæ aureorum*, quas nequicquam alibi quæfiveris, quarumque sensum, & valorem agere reperias. Est illud de anno 1325. & sic habet:

„ Nos Capitulum Ecclesiæ Nitriensis damus pro memoria, quod Comes Bethlen, & Petrus Filii Drág de Koros, coram nobis personaliter constituti, iidem possessiones, seu villas ipsorum, Koros inferiorem, Szelcsan minorem, & Illus, Benedicto Koncsek cognato suo a Festo præfenti Ascensionis Domini usque ad aliam annualem revolutionem ejusdem Festi *pro centum, & quinquaginta pensis aureorum*, plene receptorum, ut asseruerunt, pignori obligasse retulerunt coram nobis &c. Datum in Dominica Invocavit. Anno Domini MCCCXXV^a).

Quotnam aureos efficiant expositæ isthic 150. *pensæ aureorum*, obscurum est hodie, vixque aliter, quam conjectando explicari potest. *Pensam* enim interpretes nostri vario sensu accipiunt. Exempli causa, *centum decem pensas auri* in Decreto S. Stephani interpretantur totidem Numos aureos byzantinos; vel certe totidem auri ponduscula his proxime æquivalentia. *Pensam* absolute, sine addito *auri* vocabulo, in Decreto S. Ladislai habent pro numero 40. denariorum argenteorum, quot nempe illo tempore valebant unum aureum byzantinum. At vero serius, in Decreto Caroli Roberti occurrens *Pensæ* vocabulum, observant alio etiam sensu fuisse adhibitum, ad significandam nempe *unciam*, partem Marcæ octavam. Quod cum ita sit, patet, in quæstione proposita de 150. *pensis aureorum*, primum discerni oportere, quonam sensu isthic *pensæ* intelligendæ sint. Opionione mea, vocabulum *pensæ* hoc loco non potest esse *Numi* synonymum, eo ipso quod non *auri*, ut in Decreto S. Stephani, sed *aureorum* vocabulo jungantur. Et alioquin si dicta summa non plures

quam

a) Ex MSS, *Prayanis* Tom. C. p. 196.

quam 150. aureos significaret, additio *pensarum* esset profus otiosa, immo inepta. Sed neque existimandum est, *penas* in hac summa esse numeros, quadraginta aureorum singulos, adeoque has 150. *penas* aureorum efficere 6000. aureos. De foliis enim denariis argenteis id verum est, quod eorum quadraginta imputati semper fuerint in unam *pensam*; de aliis vero majoribus monetis nequiquam. In Rationibus enim paullo ante descriptis, ubi de *grossis* est sermo, horum octo, nonnunquam pauciores, aut uno dumtaxat, alterove plures, in una sunt *penſa*. Itaque nihil jam verisimilius est, quam illas 150. *penas* esse totidem *uncias* aureorum. Antiquo pondere hungarico 9. aurei communes appendebant *unciam*, uti constat ex Verbóciano Trip. Jur. hung. P. II. Tit. 73. a). Quamobrem summa 150. aureorum per 9. est multiplicanda, patebitque illas 150. *penas* aureorum significare 1350.

§. XXIII.

Decretum CAROLI Roberti de cessione novorum denariorum, & lucro Camerae, Notis illustratum. Pars prima.

Quanam denique totius rei monetalis ratio fuerit in Hungaria postremis Caroli Roberti annis, ex Decreto, quod unicum hujus Regis in Codice Juris Patrii exstat, intelligere licebit. Est autem hujus tenoris:

„ Nos CAROLVS Dei gratia Rex Ungariæ, memoriæ commendantes tenore præsentium significamus, quibus expedit universis. Quod nos Prælatorum, & Baronum nostrorum voto unanimi, & de consilio eorundem, consideratis fidelitatibus, & industriosis virtutibus, Magistri Ippoliti Castellani de Arva, fidelis nostri, Comitatum Camerae

a) Ibi Marca auri efficit 72. florenos auri, sive ducatos. Cum igitur *penſa*, sive *uncia* partem octavam Marcæ constituat, consecaneum est, ut 9. aurei *unciam* adpendant.

Camera nostræ de Kremnicz, a) cum omnibus Comitatus, Districtibus, villis, oppidis, qui, et, quæ ab antiquo ad eandem Camera nostram dignoscuntur pertinuisse, scilicet cum Comitatus, Nitriensi, Neogradiensi, Barsiensi, Pofoniensi, Hontensi, Trenchinienfi, de Zolyom, de Pesth, & de Comarom, ex alia parte Danubii, scilicet a Pofoniensi, & Bachienfi partibus situatis, b) eidem Magistro Ippolito *pro octingentis marcis*, partim in *florenis*, seu *aureis denariis* Camera nostræ ejusdem cufis, & cudendis, c) partim vero cum integris Camera nostræ monetis annorum præteriti, tertii, & quarti, & præsentis, per totum Regnum uniformiter discurrendis, ad modum anni præteriti tam per ipsum, quam per alios Regni nostri Camerarios ampliandis, d) nobis in terminis infra scriptis persolvendis, Anno Domini millesimo, trecentesimo, quadragesimo secundo, a datâ præsentium per anni circulum simul cum Decimis Archiepisco-

a) Comitatus Camera de Kremnitz significat Præfecturam Camera Cremnicensis, cui, qui præfuit, Comitatus titulo gaudebat.

b) Comes Camera Cremnicensis potestatem habuit exigendi lucrum Camera, de quo infra dicitur, solummodo in his Comitatus Hungariæ, qui hoc loco enumerantur, reliqui Comitatus erant distributi inter Præfectos aliarum Camerarum eundem in finem. Hoc ergo sensu ad Kremnicensem Comitatum, seu Præfecturam pertinebant Comitatus Nitriensis, Neogradiensis, Barsiensi, Pofoniensi, Hontensi, Trenchinienfi, Zoliensis integri, Pestinensis vero, & Comaromiensis non integri, sed solummodo secundum terras, respectu Budæ trans Danubium sitas, sive quatenus Comaromiensis est Pofoniensi, Pestinensis vero Bachienfi Comitatus finitimus.

c) His verbis certi reddimur de *aureis* Cremnicii cufis sub Carolo Roberto, typo scilicet florentinorum, quales supra descripsimus.

d) Hinc facile intelligitur præter Hippolitum Camera Cremnicensis Comitatem, etiam aliarum in Hungaria Camerarum Præfectos Decretum huic simile eodem, vel alio tempore accepisse, de elocatis sibi Cameris.

episcopalibus, a) dedimus iterato, & locavimus ad exercendum, procurandum, & tenendum isto modo:

„ Quod idem Magister Ippolitus faciat fabricari integros denarios, Camerae nostrae argenteos *verae combustionis tertiae*, ad modum, formam, & valitudinem denariorum annorum praeteriti, tertii, & quarti, eosdem ampliando in vera, & tertia combustione, ex quibus de una marca fini argenti duodecim pensae incidantur, b) & octo

a) Archiepiscopi Strigonienses liberalitate Regum percipiēbant non modo *Pisetum*, de quo infra dicitur, ex cusione monetae proveniens, verum etiam decimas quorumvis metallorum, teste Card. Pazmanno in Appendice III. Synodi Strigoniensis. *Carolus Robertus* hoc Decreto etiam has decimas, facta indubie prius transactione cum *Chanadino*, qui tunc Ecclesiae Strigoniensi praefuerat, eidem *Hypolito* elocavit simul cum aliis Camerae Cremnicensis redditibus.

b) Non rite *Mosoczius* hinc arguit, *Marcam montanam* eo tempore *duodecim uncias* constituisse. Sensus enim longe alius latet in his Decreti verbis. Praescribitur nempe, hoc loco materia, forma, pondus, & valor tam internus, quam externus novorum denariorum. *Korn, und Schrott* breviter dicunt hodie germani. Ut igitur cuderentur ex argento *tertia combustionis*, id est: ejus notae, cui non plus, nec minus, quam tertia pars cupri incocta, ac permixta sit. Nunc tale argentum vocamus lothonum $10\frac{2}{3}$. germ. *Zehen und zwei drittel löthig*, ob divisionem probitatis argenti in 16. gradus, *loth* dictos. Hoc significant verba illa: *Quod idem Magister Ippolitus faciat fabricari integros denarios, Camerae nostrae argenteos, verae combustionis tertiae*, quales nempe jam cudebantur tribus quatuorve praecedentibus annis, quorum numerus ampliandus, sive augendus erat nova cusione. Sequitur in contextu: *eosdem ampliando in vera, & tertia combustione, ex quibus de una marca fini argenti duodecim pensae incidantur*. Sensus est, ex quibus, id est, quorum denariorum *duodecim pensae*, sive denarii 480. (nam 40. efficiebant unam pensam) incidantur, seu excudantur de una marca fini (puri) argenti, postquam nempe huic in igne resolutae admixta fuerit media marca cupri; id quod jam ex praemissis

intelligi

1 marka = 72 x 60 = 4320 aranyesimer

4320 : 480 = 9 unicitik

$\frac{3}{2} \times 9 = 27 \frac{3}{2} = 13 \frac{1}{2}$ aranyesimer *szűrtik*

octo pensæ ex iisdem, & non plures, unam marcam ponderis Budensis, in statera ponderabunt, & current pro marca fini argenti in montanis a). "

„ Qui quidem denarii nostri integri cambientur per hunc modum: Quod ipse Comes Cameræ, vel sui Officiales, in singulis foris Civitatum, & liberarum villarum regalium, & reginalium, ac quorumlibet aliorum, præsentibus hominibus Dominorum Archiepiscopi, Magistri Tavernicorum, & Comitis Parochialis, ac uno Judice Nobilium, sub testimonio alicujus Capituli, in eisdem foris, ipsos denarios ampliandos Cameræ, & multiplicandos, publice super tabula sua exponere debeat, & tres ex ejusdem denariis pro quatuor *latis Viennensibus*, vel aliis Cameræ nostræ monetis, quinti anni jam abolitis; aut etiam in aliis præcedentis anni fabricatis, combustionem Viennensem habentibus, cambientur, & sex ex eisdem tam *denariis novis*, quam annorum

O o 2

præteriti,

intelligi debet. Atque sic jam cudendorum denariorum non materia tantum formaque, verum & pondus determinatur, magis tamen istud aliis his verbis explicatur: *& octo pensæ ex iisdem, & non plures, unam marcam ponderis Budensis in statera ponderabunt, & current pro marca fini argenti in montanis.* Ita quippe, cujusnam ponderis cudi deberent singuli denarii, propius adhuc declaratum est. Oportebat nempe, ut qualibet talium denariorum quadragesima, sive *penfa*, unam unciam, octo autem eorundem *pensæ*, sive 320. denarii, octo uncias, adeoque marcam Budensem pondere suo æquarent

a) Quod verò additur ibidem: *& current pro marca fini argenti in montanis*; pertinet ad lucrum Cameræ; hoc enim Edicto Regio constitutum est, ut in *Montanis Civitatibus* quævis marca puri argenti non majore pretio redimatur per Cameram, quam *octo pensis* hujusmodi *denariorum*. Ut sic nempe in singulis marcis tertiam circiter argenti puri partem lucraretur Camera Regia, convertendam in novos alios pari emolumento denarios procudendos. In hoc igitur Decreto mentionem fieri duplicis marcæ, puta *montanæ* duodecim unciarum, & alterius *Budensis*, octo unciis definitæ, commentum est.

320X17½ July

4320 ar. un.

marca.

teriti, tertii, & quarti Camerae nostrae monetis (quia ipsorum annorum praeteriti, tertii, & quarti denarios in suo esse, cursu, & cambio remanere volumus) pro *grosso*, & octo pensae, ac sedecim denarii pro marca pagamenti, absque aliqua augmentatione, ubique currant, & solvantur a).“

„Si

a) En leges Cambii, seu permutationis monetae antiquioris cum nova pro lucro Camerae. 1) Haec permutatio institui debebat vel per ipsum Camerae Comitem, vel per hujus Officiales. 2) Negotio huic interesse oportebat quinque testes, unum scilicet ab Archiepiscopo Strigoniensi, alterum a Magistro Tavernicorum, tertium a supremo Comite ejus Provinciae, in qua idgenus Cambium instituebatur, deputatum, quartum Judicem Nobilium, quintum denique ex parte Capituli. 3) Destinata cambiis loca fuerunt Civitates, & liberae villae Regis, ac Reginae. 4) Tempus assignatum, quo fora publica celebrabantur. 5) Tabulae, in quibus essent novi denarii cum antiquis permutandi, debebant publice exponi. 6) Mandatum erat Regium, ut hac vice pro quatuor *latis Viennensibus* denariis, vel etiam pro *hungaricis*, quinto abhinc anno, abolitis, nec non pro aliis antiquioribus *combustionem*, seu *ligam*, id est, temperaturam argenti *Viennensem* habentibus, tres novi denarii darentur, sive hoc ipso anno 1342. sive tribus praecedentibus annis procul, *grossus* autem argenteus ut sex talibus denariis permutaretur. 7) Ut eorundem novorum denariorum octo pensae additis insuper 16. denariis, id est, ut 336. denarii imputarentur in unam marcā pagamenti, seu solutionis, aut marcā, ut dicimus, numeralem. — *Pagamentum*, gall. *Payement*; lat. *persolutio*, nonnunquam illo aeo massam quoque metalli, ad procedendos numos parati significabat. Hoc sensu *Mofoczius* ad hunc Decreti locum: *nunc*, inquit, *pagamentum est marcarum 75*. Quibus verbis marcā pagamenti sane non pro eo, ac oportuit, explanavit. Notandum est praeterea, triplicem tunc in usu fuisse marcā pecuniae signatae. 1mo Marca erat denariorum ad pondus *Budense*, octo praecise pensarum, id est, 320. denariorum. 2do, Marca *Numeri Budensis*, sive *pagamenti*, qualis hoc loco memoratur, in qua octo pensis adjiciebantur 16. denarii, quo fieret

Si quis vero jam dictas monetas nostras, annorum præteriti, tertii, & quarti, & etiam hoc anno, pro earundem ampliatione in eodem valore fabricandas, in numero augmentantes reperi fuerint, tanquam mandatorum nostrorum regalium, & statuta Camera infringentes, in rebus, & personis, per ipsum Comitem Camera- rum nostrarum puniantur, nostra autoritate mediante.

Item si leviores denarii istis præsentibus, præteriti, tertii, & quarti annorum Camera monetis, peioris *combustionis*, plures, quam octo pensæ, & tres, vel quatuor denarii marcæ ponderantes, a) apud quemcunque sive in Civitatibus, sive aliis locis, sive etiam circa Camerarios, vel suos Officiales, numerum marcarum augmentantes, ubicunque inveniuntur, tanquam falsarii, nostra autoritate puniantur.

Propter quod volumus, & committimus, ut in cunctis Civitatibus, & locis publicis statera cum suis ponderibus semper habeatur, & servetur, ad evitandum, quod mercatores, & alii forenses, aut etiam quicunque, ex civibus, & hospitibus eorum juxta abusivam eorum consuetudinem, & fraudem, graviore denarios ipsius mone-

fieret Marca numeri 336, denariorum. 3tio Marca *gravis ponderis*, quæ 360. denariis constabat. Valor hic erat marcæ puri argenti, quatuor auri florenis, sive totidem ducatis hung. æstimata in communi commercio.

1 marca 8 peniaz =
1 " à 56 grans =
v. e. marca pagam
1 marca à 4 fl. 298

a) Tres vel quatuor denarii isthic memorati pertinent ad *Remedium* legis. Hoc vocabulo in re monetaria intelligitur permissus auctoritate legitima modicus aliquis defectus vel excessus in *liga*, seu temperatura, & *pondere* monetæ, ex auro, aut argento signata, idque propter magnam difficultatem summæ in hoc negotio exactitudinis. Quapropter licet hoc Décreto dissimuletur tantillus excessus, vel defectus; statuitur tamen pœna illis, apud quos inveniuntur denarii peioris notæ, ponderisque levioris, quam vel per hujusmodi legem *Remedii* liceat,

monetæ Camerarum nostrarum, præsentis, præteriti, & quarti, non possint eligere, vel diminuere per incisiones a).“

„Istud tamen pro multiplicatione earum monetarum Camerarum nostrarum maxime, & specialissime, cum ipso Comite Camerarum nostrarum, juxta suam spontaneam obligationem, & nostram omnimodam intentionem, volumus, & comittimus, ut in cunctis locis Camerarum, in quibus monetæ Camerarum cudi solent, nunc in principio ad minus mille marcas idem Camerarius fabricari faciat, cambio exponendas, qui si non fecerit, tamquam nos seducens, & Regnicolas nostros decipiens, remanebit. Item ordinavimus, quod abhinc unusquisque cambiores denariorum, ut soliti fore dicuntur, per se servare cesset omnino, & desistat. Si enim aliquos ex eisdem cambioribus in detrimentum Camerarum servare, & habere ipse Comes Camerarum sciverit, in præsentia hominum Dominorum Archiepiscopi Strigoniensis, & Magistri Tavernicorum nostrorum, triumque aliorum prædictorum, & una cum eisdem invenerint, nedum ipsi cambiores, verum etiam ipsi Domini eorum, in ablatione bonorum, & rerum ipsorum punientur, & dehonestabuntur in persona b).“

„Item *florenus*, seu *aureus* denarius Camerae, pro *nonaginta denariis integris* Camerae nostræ ampliandis, semper absque augmentatione, & refutatione ubique acceptetur, & cambiatur c).“

„Item

a) Ad evitandas fraudes præcipitur legitimorum ponderum in Civitatibus, & locis publicis custodia, ususque.

b) Comes Camerarum jubetur providere, ut mox in principio minimum mille marcae novorum denariorum in singulis locis, ubi officinæ monetales fuerunt, excudi curet. Usus privatorum Cambiorum, seu trapezitarum inhibetur.

c) *Valor aurei hungarici* hac lege definitus est, ut scilicet pro 90. novis *denariis integris* ubique per Hungariam acceptetur. Sex hujusmodi denarii efficiebant unum *grossum* latum Carolinum, unde sequi

$$30 \times 9 = 810 \text{ ex. aurei} = 1 \text{ grossum}, 4320 \times \frac{1}{3} = 2880 : 610 = 3 \frac{1}{2} \text{ tur,}$$

$$6 \times 9 = 54 \text{ ex. v. 1 grossum}, 4320 : 54 = 80 \times \frac{1}{2} = 53$$

$$810 : 3 = 270$$

$$3240$$

$$1080$$

$$4320$$

„ Item una *marca auri*, ponderis Budensis *duodecim caratorum*, cambitur cum *septem marcis* ipsorum denariorum Camerae, cum eodem pondere Budensi levando in *statera a)*.“

„ Et nullus possit cambire aurum, vel argentum cum pecunia numerata, sed debeat cambire in Camera regali pro eisdem denariis ampliandis, levando in *statera*. Si qui autem secus fecisse, vel facere reperti fuerint, poena condécanti, tanquam transgressores regalis mandati, & statuta Camerarum infringentes, punientur *b)*.“

Ceterum, *quindecim grossos* aequivaluisse uni *floreno auri*. Verum teste Collectore Decimarum Pontificiarum, anno 1336. dabantur 18. *grossi latini* pro uno auri floreno, quod nempe paullo viliore, ac recentiores, constabant argento.

a) Auri probitas dividitur in 24. gradus, qui *Karati*, *caractia*, vel *ceratia* vocari solent. Itaque memorata in hac lege *Marca auri duodecim karatorum* non plus reipsa *puri auri* in se continebat, quam dimidium *Marcæ*, seu 4. uncias, reliquum erat argentum, vel aliud vilius metallum. Quæ cum permutata fuerit apud *Cameram* 7. *marcis* denariorum argenteorum, apparet, pro *Marca auri purissimi* datas, vel dandas fuisse 14. *marcas* eorundem denariorum. Non tamen hinc sequitur, rationem auri purissimi ad argentum purissimum fuisse ut 1. ad 14. nam constat ex præmissis, novos hos denarios non fuisse ex argento purissimo, verum *tertiæ combustionis* tantum, sive, ex tali argento, cui pars tertia vilioris metalli fuit permixta. Reductione igitur facta, videtur tempore *Caroli Roberti* circa ann. 1342. auri puri ad argentum purum fuisse ratio, fere uti 1 ad $11\frac{2}{3}$. In libello, cui titulus: *Gründliche Nachrichten von Münzwesen*, sunt sequentes pro diversis annis rationes auri ad argentum, quas P. Adactus *Voigt* P. III. sui Operis de monetis *Bohemie* exhibet; nempe pro Anno 1252. quo *Florentie* cæperunt *aurei* procudi, erat ibidem aurum ad argentum, uti 1 ad $10\frac{1}{2}$. — Anno 1407. sicut 1 ad $10\frac{5}{3}$. — Anno 1409. uti 1 ad $11\frac{7}{2}$. — Anno 1457. uti 1 ad $9\frac{1}{2}$. — Anno 1484. uti 1 ad $11\frac{1}{2}$. — Anno 1496. uti 1 ad $11\frac{3}{2}$. — Anno 1524. uti 1 ad $11\frac{1}{2}$.

b) Hoc Articulo vetatur auri argenticque pro pecuniis numeratis commutatio in quibuscunque aliis locis, præterquam in *Cameras Regiis*.

„ Ceterum statuimus, ut nullus omnino hominum cum ali-
 quibus antiquis monetis, aut auro, vel argento in specie, & spe-
 cialiter cum *parvis*, & etiam cum *mediocribus Viennensibus*, quorum
 omnimodam extirpationem volumus, & committimus, præterquam
 cum prædictis monetis Camerarum nostrarum mercandi habeat facul-
 tatem; alioquin emptores, & venditores suas res, & bona perdent,
 & dehonestabuntur in personis a)“

„ Præterea nullus mercator extraneus, vel hujus Regni a fu-
 perveniens, palam, vel occulte, in domibus, aut Camera suas res,
 & bona tam in pannis, quam in aliis generibus, & speciei rebus,
 pro aliis monetis antiquis, cujuscunque formæ, auro vel argento
 vendere, aut commutare præsumat, sed pro monetis Cameræ: de
 notitia tamen, & ad scitum Comitis Camerarum, aut prædictorum
 hominum Dominorum Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum no-
 strorum, & aliorum, dum ad locum depositionis ad vendendum,
 vel commutandum devenit, vendendi habeat facultatem b)“

„ Si qui autem secus facientes, & exercentes, per ipsum
 Comitem Camerarum, vel suos Officiales reperti, seu per eosdem
 deprehensi fuerint, res venditioni tam in pannis, quam in aliis re-
 bus expositas, & pro venditis rebus receptas perdant, & puniantur
 in personis. Et nedum illi, qui per se, & sua propria authorita-
 te, contra ordinationem Camerarum nostrarum & nostram volonta-
 tem, aurum, vel argentum in specie (præterquam in aureis, aut ar-

genteis

a) Prohibetur usus publicus in commerciis monetarum antiquarum, si-
 mulque denariorum Viennensium tam parvorum, quam mediocrium.

b) Interdicitur Mercatoribus venditio mercium pro antiquis monetis, vel
 pro auro, argentoque rudi, nisi id prævie constet Comiti Cameræ,
 & iis, qui in hoc negotio vices agunt Archiepiscopi Strigon. & Ma-
 gistri Tavernicorum.

genteis novis denariis) exportantes inventi fuerint, ablatione earundem, & dehonestatione personarum suarum puniantur a).“

„ Hoc tamen in præsentī Articulo specialiter expresso, quod Comites Camerarum nostrarum, sub quorum jurisdictione Montana habentur, & existunt, pro comparando plumbo, & aliis evidentibus necessariis Camerarum, & Montanarum, sine quorum copia mineræ auri, & argenti minime videntur posse procurari, ad notitiam eorundem hominum Domini Archiepiscopi, & aliorum, si tamen evidens necessitas id requirit, de auro, & argento tantum ad comparisonem habeant transmittendi facultatem b).“

„ Item, sub cujuscunque Comitum Camerarum Comitatu, vel in Provincia, præsens nostra moneta, ex mala procuratione falsificata fuerit, & discurrere, ac abundare cœperit; ipseque Comes Camerarum eandem falsam monetam captivare, & annihilare non persuaserit; ipsi Comiti Camerarum sic imputabitur, ac si in locis Camerarum suarum ipsa falsa moneta fuisset fabricata.“

„ Si autem idem Comes Camerarum ad compescendum eosdem falsarios, de eorum malitiosis operibus, propriam alicubi non habuerit facultatem; ex tunc idem Camerarius sub testimoniis prædictorum quinque hominum, veritate de eorum falsariorum maleficiis indagata, & recepta, eosdem falsarios, nobis, & nostris Baronibus, ac Regno nominatim debeat declarare, & nos pro extirpatione eorundem sollicitè tenebitur incitare c).“

§. XXIV.

a) Hic articulus omnem auri, argentiq̄ue ex Regno eversionem prohibet, præterquam in Numis aureis, vel argenteis novis denariis.

b) Permittitur tamen Comitibus Camerarum, ut si plumbum, & alia necessaria comparari aliter nequeant, quam auro, argentove, id quoque consciis hominibus Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum, transmittere valeant, moderatione adhibita.

c) De pœnis falsariorum monetæ vide *Belæ IV. Literas Diff. I. Cap. IV.*

§ XXXV.

§. XXIV.

Decreti ejusdem pars altera.

„ Item, quia volumus, ut præfens moneta nostra, tertiæ combustionis, amplianda, per totum Regnum nostrum immutabiliter possit perpetuari, & abundare, & ipsi denarii Camerae nostræ annorum præteriti, tertii, & quarti una cum eisdem novis pariter debeant discurrere, & acceptari: statuentes ordinavimus, & committimus, ut in quolibet Comitatu, *de singulis portis*, per quas currus cum fœno, vel frugibus oneratus intrare potest, & exire, sive sub eadem *porta*, seu *Curia* portam habente, tres, aut quatuor, vel etiam plures existant homines residentes, sive solum unus commoretur in eadem, nec in tantum egens, & pauper, ut solvendi non habeat facultatem, quod videlicet prænominati quinque homines, Archiepiscopi; & aliorum, juxta ipsorum conscientiam solvere posse cognoverint, ac Domini terræ, seu Officiales sibi solutionem facere posse, vel non posse juramento suo dixerint (exceptis servis, & conditionariis nostrorum regalium, & reginalium, Ecclesiarum, & aliorum quorumlibet, nec non exercituantibus, servientibus Dominorum terræ, quos ipsi juramento ipsorum exceperint, & iidem quinque homines, scilicet Domini Archiepiscopi, & aliorum, fore exercituantes investigando sciverint, & etiam exceptis Ecclesiis, Civitatibus, vel aliis, evidenti privilegiatica libertate fultis) facta dicatione, infra quintum decimum diem, *decem & octo denarios* prædictæ Camerae nostræ, pro lucro Camerae ipsi Comiti Camerarum dare, & solvere teneantur a).“

„ Tali

a) Hoc Decreti Articulo constitutum fuit, ut a qualibet *porta*, sive *Curia* (hodie *sessionem* vocamus) 18. denarii, sive tres grossi lati, contribuerentur pro lucro Camerae, idque propter cusionem novæ monetæ, veteri abolita. Ab hac tamen contributione excipiebantur primum,

qui

„ Tali tamen expressione mediante , quod ubi , & in quibus Comitatus , aut Regni nostri partibus , portæ ex consuetudine non habentur , tum etiam propter defectum lignorum fieri non poterunt , inibi & ipsi tales prædictam lucrum Camerae , secundum quod aliis temporibus , juxta tamen dispositionem , & conscientiosam ordinationem prædictorum quinque hominum solvere tenebuntur. “

„ Civitates autem , & alii Regnicolæ nostri , prædictam evidentem libertatem habentes , a solutione lucris Camerae taliter sint exempti ; si tamen ipsas monetas Camerae nostræ in tenuis ipsorum , & inter eos , ac Jobbagiones eorundem acceptari faciendo , continuum cursum , & cambium eorundem voluerint facere , & exercere : sin autem ; non per nos , sed per seipfos , libertates eorum infringentur ; & sic ad solutionem ejusdem lucris Camerae , sicut alii Regnicolæ nostri , sic & ipsi (dummodo hoc , ut ipsa moneta nostra per eos non fuerit acceptata , nec inter eos , & ad eos pertinentes , cambium curata fuerit , ad relationem quinque hominum prædictorum , videlicet Archiepiscopi , Magistri Tavernicorum , ac Comitatus Parochialis , unius Judicis Nobilium , & alicujus Capituli , nobis pateat evidenter) tenebuntur. “

„ Ita tamen , quod quivis Camerariorum ad singulos Comitatus suæ Camerae , sufficientes denarios Camerae nostræ , pro multiplicatione dictorum modernorum denariorum nostrorum , ad scitum , & notitiam eorundem quinque hominum in tanta abundantia , quod

Pp 2

ipse

---

qui ob nimiam egestatem non erant solvendo , deinde servi omnes , & milites , item Ecclesiarum omnes , nec non Civitates , & personæ , ac loca privilegiata . Ceterum Civitatibus Regiis , aliisque locis , ac personis privilegiatis incumberebat onus , novas monetas præscripta *Cambii* , seu permutationis , lege acceptandi , hisque solummodo utendi , uti paulo infra dicitur .

ipse Comitatus de ipsa contentetur, dare debeant cambio exponendos. Qui si non facerent, aut ipsos nostros denarios in tam larga copia cambio exponere non curarent; illic, & in illis Comitatibus, jura sua perdendo, nec *dicam* faciendi, nec *lucrum Camerae* exigendi habeant facultatem a).“

„ Solventibus autem in quibuslibet Comitatibus unus locus communis, & conveniens pro dicta solutione deputetur. Et, si qui praesentes praeter multitudinem solventium, aut aliquo alio impedimento praepediti, die assignato solvere non possent, absque aliquo gravamine, quatuor diebus continuis expectentur, nec infra ipsos quatuor dies integros, si solutionem fecerint, possint aggravari.“

„ Hoc expresso, quod iidem Comites Camerarum nostrarum, ipsum lucrum Camerae, ratione Cambii signanter impositum, non aliter, videlicet *Viennensibus*, aut aliquibus antiquis denariis, vel grossis, per formam compositionis, aut alicujus alterius coloris cautela, nisi cum ipsis denariis Camerae nostrae ampliandis, exigere tenebuntur; & quod universos denarios antiquos, aut *Viennenses* grossos, tam *Boemiales*, quam *Pachiensis*, & alios cujuscunque formae existant (exceptis solummodo praesentibus denariis Camerae nostrae, perpetuo currere statutis) comburere, & infundere, ac in formam modernorum denariorum nostrorum redigi facere, pro multiplicatione eorundem, teneantur: conditione tali, quod, si qui facta
dica-

a) *Dica* Jurisconsultis est judicium, actio, libellus actionem continens, alias vero significat *exactionem publicam*, uti in hoc articulo. Item *Dica* solet accipi pro *taleola*, Gallis *Taille*, Hungaris *Rovás*, in qua rerum numerus annotatur; qui apud veteres Hungaros bacillis incidebatur. *Thuroczius* P. I. Chron. Hung. Cap. XXIV. de Siculis: *Hinondum Scythicis literis obliti, eisdem non encausti, & papyri ministerio, sed in baculorum excisionis artificio, Dicarum ad instar, utuntur.*

dicatione, in termino assignato, lucrum Camerae non perfolverit, tunc iidem quinque homines ad possessionem, de qua ipsum lucrum Camerae non est perfolutum, accedant, & tamdiu moram ibi facient (absque destructione, & spoliatione possessionaria) in expensa moderata ejusdem possessionis, donec ipsum lucrum Camerae, *cum judicio trium marcarum*, perfolvatur a).“

„ Si vero populi, vel Domini villarum, non solventium lucrum Camerae praenotatum, praeterito termino solutionis, dictis hominibus, in Officio Camerae procedentibus, cum pecunia debita, & judicio jam ordinato, extra villam placatum obviarent, extunc ipsi executores negotiorum Camerae, in talibus villis descensum facere nequeant aliqualem.“

„ Comites autem Parochiales, & judices Nobilium, favore, vel pretio corruptos, justitiam Camerae celantes, & homines de dicta solutione defendentes, vel quoquo modo contra nostram ordinationem procedentes (dummodo contra ipsos evidenter hoc possit comprobari) poenis non solventium decrevimus puniendos.“

„ Et quia promissimus seriem omnium praemissorum inviolabiliter observare, volumus, ut idem Comes Camerarum nostrarum immutabiliter in praemissis perseveret. E converso autem, b) remedio

a) Existimat Math. Belius T. IV. Not. Hung. p. 184. grossos *Pachiensis*, qui in hoc Decreti Articulo memorantur, dictos pro *Péchiensibus*, id est, *Quinque Ecclesiensibus*. Mallem *Bachienses*, seu *Bachienses* intelligere, nisi verisimilius appareret, *Pachiensis* grossos, denariosque monetam quamdam non Hungaricam, sed exteram fuisse, perinde ac *Viennenses*, & *Boëmiales*, seu Bohemicos, qui eodem sunt in contextu. Accedit & hæc animadversio, quod in aliis ejusdem ævi documentis denarii quidem communes, & banales inveniantur scripti diserte de *Quinque Ecclesiis*, vel *Quinque Ecclesienses*, nunquam vero *Pachiensis*, aut *Péchienses*.

b) Sensus requirit, ut hoc loco post *autem* sequatur particula *ne*, quæ per librarii incuriam omissa esse videtur.

medio aliquarum literarum post emanationem præsentium confectarum, aut acquisita aliqua astutia, quicquam immutare queat de singulis præmissorum. Quia si quis contra hoc facere ex ipsis Comitibus Camerarum attentaret, dictos quinque homines, sine quorum juvamine lucrum Camerae exigendi nolumus habere facultatem, a societate ipsorum, autoritate præsentium jubemus separari. Nam hanc *Dicam* non exactione antiquarum monetarum, aut *Viennensium*, sed pro ampliatione monetarum, Camerae nostrae perpetuo discurrere in in toto Regno nostro ordinatarum, duximus ordinandam.“

„Item volumus, quod dictus Comes Camerae nostrae, absque prædictis quinque hominibus in negotio Camerae in exterioribus, seu extraneis, videlicet in Comitibus, fiendis, & peragendis, utpote in dicationibus, & executionibus lucri Camerae, nihil possint exercere. Si vero ausu temerario contra hoc procederent, & in hoc malum aliquod paterentur, merito patientur, & sustinebunt.“

„Igitur, si Comiti Camerae, aut suis sequacibus, ac cum eo procedentibus violentiam cuiquam inferrent manifeste, tales secundum qualitatem, & quantitatem delicti punientur.“

„Civitates vero sub Comitatu, & jurisdictione eorundem Comitatum Camerae existentes, juxta præsentem taxationem nostram, & Baronum nostrorum, certam Summam pecuniae de prædictis monetis Camerae ampliandis, similiter infra prædictum temporis spatium pro argento cambire, vel *fnationem* evidentem monetae campsa, in eisdem denariis Camerae ampliandis dare, & solvere teneantur: videlicet Civitas *Trenchiniensis* decem marcas: item Civitas *de Bach*, a) triginta quinque marcas: item *Korponia* similiter triginta quinque

a) Civitas *de Bach* simili forsan errore pro *Báth*, oppido perantiquo Comitatus Hontensis. Nam *Bách*, seu *Báts* præcipuum Comitatus *Bacsiensis* oppidum non pertinebat ad jurisdictionem Camerae *Cremnicensis*, uti ex Decreti hujus exordio colligere licet.

quinque marcas: item Civitas *Barsiensis* quindecim marcas: item Civitas de *Tirnavia* centum marcas, & Civitas de *Tapolchan* viginti marcas, modo prædicto cambire teneantur. Ita tamen, quod aut ipsi Civitatenses, receptis ipsis quantitibus pecuniæ, novæ monetæ Cameræ, pro qualibet marca octo marcas in statera ponderante unam marcæ *fni argenti*, vel solum nihil recipiendo, *combustionem*, seu *fnationem* singularum marcarum, ipsius monetæ, videlicet de singulis marcis super ipsos impositis, singulas quatuor pensas prædictarum monetarum, quarum octo pensæ marcæ ponderant, dare debeant a).“

„ Si

L. pensas

a) In hoc Articulo nominantur sex tantum libera Civitates, in quibus Comiti Cameræ Cremnicensis licebat *cambium* publicum præscripto modo exigere. Aliæ Civitates Regni Hungariæ aliis Comitibus Camerarum hunc in finem fuerunt assignatæ. Exigebatur verò a singulis Civitatibus determinatus quidam numerus marcarum *puri argenti* pro totidem marcis novorum denariorum, ex argento *tertiæ combustionis*, sive tali, quod una tertia sui parte vilius metallum continebat, signatorum. Liberum tamen fuit Civitatibus hoc permutationis onus redimere persolvendo ad Cameram tot dimidias marcas denariorum eorundem, quot integras marcas *puri argenti cambire*, seu permutare pro integris marcis similium denariorum debuissent. Atque hoc erat *combustionem*, seu *fnationem* singularum marcarum ipsis impositarum solvere, sive, ut est in hac lege, *de singulis marcis super ipsos impositis singulas quatuor pensas prædictarum monetarum, quarum octo pensæ marcæ ponderant, dare*. Nempe Camera regia in singulis marcis *puri argenti*, cambio seu permutatione denariorum novorum acquisitis, lucrari solebat quatuor pensas denariorum. Nam, ut præcedente spho. dictum est, ex qualibet marca *puri argenti*, in igne resoluta, & cum media marca cupri permixta procudere solebat duodecim pensas, id est, mediam secundam marcæ denariorum novæ monetæ regie. Hoc ergo lucrum ex tali proveniens *liga*, seu temperamento argenti signati persolvendum erat a Civitatibus, quæ non volebant, vel non poterant demandatas *argenti puri* marcas cum totidem marcis denariorum hujusmodi cambire, ac permutare,

„ Si quæ autem Civitatum negligens fuerit in solvendo, prædicti executores negotiorum Camerae in medio talis Civitatis tamdiu permanebunt, quousque cum gravamine duodecim marcarum solutionem faciet prænotatam; in expensa tamen ejusdem Civitatis moderata, ut superius est expressum. “

„ Eo etiam declarato, quod quilibet *Nobilis*, super solutione lucri Camerae *litteras expeditorias* a Comite Camerae pro uno *grosso* redimere, licet plures habeat possessiones, teneatur a). “

„ Item statuimus, ut in quibuslibet solitis locis, in Civitatibus debeat fieri *domus regalis*, ad quam omnes homines aurum, & argentum, ad vendendum, comburendum, & cambiendum deferre teneantur: vel si palam, vel occulte alias comburere, vendere, vel commutare præsumpserint, & in hoc comperti fuerint; per eundem Comitem Camerarum omnia bona sua, præsentibus supra dictis testimoniis, auferantur, & insuper ut *infideles* puniantur. “

„ Volumus etiam, ut nullus alias, præterquam in Camera regia, aurum, quot *Karatorum* existat? probare debeat; sed Camerarius debeat examinare in domo regia, & ponere *Karatos* super aurum, & signum nostrum regium, & sic ad Cameraam aurum deferatur. Contra hoc autem præsumentes, per eundem Comitem Camerarum prædicta pœna iussimus puniendos b). “

„ Ceterum

a) *Litteræ expeditoriæ* hoc loco significant apocham, vulgo *quietantiam*.

b) Legitima igitur probatio auri peragi debebat in Camera Regia. Ibi Camerarius per suos Zygostatas explorabat, quotnam *Karatorum* esset aurum ipsi præsentatum. Ejusdem quoque muneris erat, imprimere auro numerum *Karatorum*, signumque regium. Vocabulum barbarum *Karat* ortum est ex *Ceratio*, quo intelligebatur Sæculo IV. ac deinceps Numus argenteus, qui unius *Solidi aurei* partem vicefimam quartam valebat. Quemadmodum igitur *Solidus aureus* dividebatur in 24. *ceratia*, sic auri quoque *puritas* postmodum in totidem gradus, qui & ipsi

„ Ceterum statuimus, ut nullus mercator, aut quilibet ultra duas marcas denariorum ad Montana secum deferre præsumat pro expensis. Si autem idem Comes Camerarum, vel sui Officiales apud tales ultra duas marcas repererint in denariis, auferant bona sua universa, & puniant eos in persona, præsentibus testimoniis supra dictis.“

§. XXV.

Pars tertia ejusdem Decreti,

„ Et ut Camerariorum nostrorum justitia appareat in denariis fabricandis, statuimus, ut quilibet eorum, in ipsorum monetis signum habeat, per quod moneta per ipsum fabricata cognoscatur a).“

„ Ceterum volumus, ut ipse Comes Camerarum monetarios, seu cufos denariorum, ubicunque in Civitatibus, aut villis invenire poterit, & eosdem captivare voluerit, tunc Judex, Jurati, & universitas Civitatis, vel villæ, in qua reperti fuerint, ad requisitionem ejusdem Comitis Cameræ, vel ejus Officialium, ipsos monetarios captivare, & ad manus Comitis Camerarum teneantur assignare. Secus autem si qui fecerint, eadem pœna, qua monetarii contumaces sunt plectendi, puniantur.“

„ Idem ipse Comes Camerarum nostrarum in Civitatibus nostris, ubi monetæ nostræ fabricantur, debet habere duo scrinia, in quorum uno *ferramenta formalia*, b) sub sigillis hominum Domini
Archi-

& ipsi *Ceratia*, serius *Caractæ*, dein *Karati* vocabantur, distingui cœpit. Accipitur *Karatus* etiam pro pondere auri. Marca enim auri dividitur in octo uncias, uncia in tres Karatos, Karatus vero in duodecim grana.

a) Legem hanc diu observatam fuisse, ostendunt superstites ex illa periodo Numi.

b) *Ferramenta formalia*, id est Typaria, vel Marculos signatorios.

Pars II.

Q q

Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum conserventur; in altero vero virgulæ pro monetis fusæ, absque monetis novis, sub sigillis tribus, & clavibus tribus eorundem trium hominum, videlicet Domini Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum, ac ejusdem Camerarii, debeant conservari; & semper in præsentia ipsorum hominum, Domini Archiepiscopi, ac Magistri Tavernicorum aperiantur, nec possint aliquo ipsorum absente aperiri, vel opera monetarum exerceri.“

„ Ita, quod si idem Comes Camerarum nostrarum ipsis duobus testibus absentibus, vel aliquo ipsorum absente, fractis lancibus, & sigillis, monetas faceret fabricari, per ipsum Magistrum Tavernicorum tamquam falsarius puniatur; dummodo hoc iidem homines, Domini Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum fateantur.“

„ Specialiter dum funditur argentum, omnes personaliter interesse debeant. Et singulis septimanis ipsos novos denarios nostros ipsi homines Domini Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum *in combustione quadraginta eorundem denariorum novorum* debeant examinare, & sic iidem novi denarii cambio exponentur a).“

„ Item cutores denariorum, & fabricatores in iisdem Civitatibus nostris commorantes, ne ipse Comes Camerarum nostrarum pro falsis monetis inculpetur, sub potestate, & jurisdictione ejusdem remanebunt. Ceterum antiqua libertate Camerarum nostrarum requirente, statuimus, ut omnes Servientes, Officiales, ac Monetarios ipse Comes Cameræ nostræ, & non alter debeat judicare. Et, si

ipse

---

a) Ne forte Comes Cameræ, cui fuit elocata cusio monetæ, deteriores cudi faceret denarios, quam lex admittebat, idcirco quavis hebdomada debebant Archiepiscopus Strigoniensis, & Magister Tavernicorum per suos homines explorare bonitatem denariorum, resolvendo in igne unam pensam, sive quadraginta denarios, & sic observando, quantum iis inesset cupri.

ipse ex parte suorum justitiam dare neglexerit, Magister Tavernicorum nostrorum prædictus justitiam facere teneatur, quibuscunque querulantibus de eisdem. “

„ Item pro ampliacione earundem monetarum Cameræ nostræ statuimus, ut universi Ecclesiarum Prælati decimas, & debita, ac quosvis reditus, ac etiam cuncti Regni nostri Barones, & Nobiles, alique cujusvis status homines, ipsorum proventus universos, scilicet tributa, terragia, & quasvis collectas, a quibuscunque eorum debitoribus, & Jobbagonibus, tributariis, & Officialibus, cum ipsis monetis Cameræ nostræ, aut florenis, recipere, & exigi facere teneantur. Dummodo ipsi denarii Cameræ nostræ in tanta copia cudantur, ut omnes debitores sua debita cum ipsis denariis Cameræ nostræ pössolvendi habeant facultatem. Nos autem promittentes assumpsimus universas nostras collectas regales, & reginales, per totum Regnum nostrum, specialiter tributa nostra, & tricesimas nostras, exigere, & recipere cum eisdem. “

„ Item, si qui contra ipsum Comitem Camerarum nostrarum, ratione injuriarum, seu damnorum, aut nocumentorum, personis Camerariorum nostrorum, in Officio procedentibus illatarum, ad nostram, vel Magistri Tavernicorum præsentiam citati fuerint, in primo termino, absque ulteriore dilatione, dante justitia, ipsa causa finaliter debeat terminari. Quicumque autem Comitem Cameræ nostræ prædictum ordine judiciario in causam attraxerit, præfatus Magister Tavernicorum nostrorum ex parte ejusdem justitiam faciat nostra autoritate mediante. “

„ Hoc etiam ordinavimus, ut de quibuslibet rebus, & bonis ipsarum Camerarum nostrarum, ubicunque in terra, & in aquis, per earundem Officialés deferendis nullum tributum exigatur. “

„ Præterea, de qualibet marca *unum pondus* ad rationem denariorum, ratione conservaciónis ferramentorum, homini ejusdem

Domini Archiepiscopi, omni die operis, & *dimidius fertio* homini ipsi Magistri Tavernicorum, præter Summam conventionis nostræ regalis, persolvatur. Si vero ipse Comes Camera nostræ quolibet die operis de singulis marcis cufis singula pondera denariorum, & dictos dimidios fertones præmissis modo persolvere recusaverit, vel dilationem facere vellet, homines ipsius Domini Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum *ferramenta formalia* includendi habeant facultatem a).“

„ Item, Aula nostræ Vice-Cancellario idem Comes Camera nostræ proventus ab antiquo consuetos, videlicet *triginta marcas* in terminis solutionis subscriptarum (salvis proventibus Notariorum remanentibus) plane dare, & solvere teneatur b). Hoc etiam adjecto, quod injurias, & damna Officialium Camerarum, per quospiam irrogata, præfatus Magister Tavernicorum prosequatur, & emendet. De falsariis autem, & eorum fautoribus antiquam Regni nostri consuetudinem volumus observari c).“

„ Item statuimus, ut Comites parochiales quorumlibet Comitatum non plus, quam *tres marchas, octo pensarum novæ monete nostræ* a Comitibus Camerarum nostrarum petere, vel recipere ratione fororum præsumant d). Nobiles autem, & cujusvis alterius status

a) Unum pondus fuisse unum *grossum* sex denariorum, *dimidium* vero *fertionem* significasse *medium florenum* paullo infra in eodem Decreto exponitur.

b) Antiqui proventus Vice-Cancellarii Aulae Regiæ fuerunt ex Camera Regia 30. marcæ per annum, id est, 120. fl. auri.

c) Antiqua Regni consuetudine falsarii monetæ, horumque fautores, notam infidelitatis incurrebant, omnibusque bonis fuerunt spoliati. Vid. Diff. I. Cap. IV. §. XXXV.

d) Non sine causa hoc loco additur, cujusnam generis *tres marchas* Comites parochiales tempore Cambiorum a Comitibus Camerarum exigere

status homines, fora habentes, prætextu fororum ipsorum ab eisdem Camerariis quicquam petere, vel recipere non præsumant. “

„ Volumus etiam, ut tam Magistri Tavernicorum suos *dimidios florenos*, quam Dominus Archiepiscopus sua *pondera* quibuspiam vendere non possint, & locare. Quod si fecerint, his juribus ipsorum priventur a). “

Præ-

gere possint, nempe *odo tantum pensarum* singulas, adeoque non plures quam 320. denarios pro singulis marcis. Erant enim eodem tempore etiam alia *marcarum* genera in usu præter marcam hanc ponderis Budensis, nempe *Marca quædam Numeralis* 336. denariorum, & alia *gravis ponderis* Marca denariorum 360. de quibus jam supra meminimus. Idem vero intelligendum est de triplici genere *Fertonum*, seu *florenorum*. Hinc proflixit florenorum inæqualitas, quam postea Rex Sigismundus, ut infra dicitur, vetuit.

- a) Qui paullo antea *dimidii Fertones* dicti sunt, nunc *dimidii floreni* appellantur. *Pondera*, quæ hic nominantur, iterum non aliud quam *grossi* sunt, qui ex monetarum *argentearum* cusione Archiepiscopo Strigoniensi obveniebant. Posteriora Regum Decreta homines illos, qui pro Archiepiscopo Strigoniensi apud Cameras Regias fusioni auri, argenteque, & monetarum cusioni adesse, & ne dolus interveniret, attendere debebant, vocantur *Pisetari*, proventusque huic officio assignati veniunt nomine *Piseti*, de quo Cardinalis Petrus de Pazman, Strigoniensis Sæculo XVII. Archiepiscopus, in Adpendice III. ad Acta Synodi Strigon. §. III. p. 154. ubi de Privilegiis, & redditibus Archiepiscopalibus agit, hunc in modum scribit: „In Cameris omnibus totius Coronæ, in locis item, quibus pecunia cudebatur, ex qualibet marca auri, & argenti cusi, vel non cusi, *Pisetum* unum, vulgo *Nehzek*, hoc est, tertia pars *unciæ* (rescribendum ibi *semunciæ*) seu *quadragesima octava pars unius Marcæ* Archiepiscopo Strigoniensi data fuit.“ Et provocat ad Regia Diplomata Tabularii Strigoniensis *Capsa A. n. 2. & 20. Capsa B. n. 2. 4. 57. Capsa I. num. 1.* Egit Pazmanus de recuperando jure *Piseti*, causamque lucratus, Summam quinquæ

„ Præterea idem Archiepiscopus, & Magister Tavernicorum, tales homines in prosequendis negotiorum Camerae transmittant, qui possessiones habeant, et, si demerita ipsorum requirerent, *pendere habeant a*). Item Comites Camerarum nostrarum, qui anno sequenti Cameras nostras conducere voluerint, in die *strenarum* venturo, de prædictis debitis ipsorum rationem nobis personaliter reddendo, conducant *b*).“

„ Item, quia superius tetigimus, ut præfati quinque homines, executores negotiorum Camerae super Civitates, huic nostræ ordinationi rebellantes, lucrum Camerae, in expensa modica commorando, cum subsidio Judicum, & Juratorum earundem Civitatum plene exigere, cum gravamine iudicii duodecim marcarum, & eisdem Comitibus Camerarum nostrarum plenarie persolvi facere teneantur; ideo volumus, ut, si ipsi Iudices, & Jurati præfati nostro mandato obedire recusarent, extunc ipsum lucrum Camerae non solum plene, & dictum iudicium marcarum, cum duplo persolvere teneantur *c*).“

„ Expe-

---

quinque millium florenorum, quotannis e *Piseto* redeuntem, assignavit fundato a se Convidui juvenum Nobilium Tirnaviensi, cui fundationi postmodum Augusta MARIA THERESIA alios annuos bis mille florenos ex regis proventibus benigne adjecit, teste Articulo XLIII. Decreti Anni 1741.

a) Id est: ut solvendo sint, si forte munere suo male functi ad id condemnarentur.

b) Dies *Strenarum* erat 1ma Januarii. *Strenæ* vocabantur munuscula, pro *Novo anno* dari solita.

c) Præscribitur modus cogendi Civitates vel ad faciendum cambium, vel ad solvendam hujus loco definitam pecuniæ Summam exactoribus lucri Camerae. Quæ enim Civitates id præstare detestabant, multabantur *duodecim marcis*, præter alia inconmoda, quæ idcirco tolerare debebant. Quod si autem ipsi adeo Iudices, & Jurati Civitatum obtemperare

perare

„ Exprimentes etiam, quod, quicunque res, & bona, ratione non observationis aliquorum articulorum præmissorum, & transgressionis mandati nostri regalis, seu violationis statuti Camerae, a quibuscunque personis hominum, & in quibuscunque locis auferentur, in tres partes debeant dividi cœqualiter, quarum duæ partes ipsi Comiti Camerarum, tertia vero in manus prædictorum hominum, Domini Archiepiscopi, & Magistri Tavernicorum, debeant provenire.“

„ Item, de quibuslibet marcis, pro lucro Camerae *dicatis*, & exactis, *unum grossum*, seu *unum pondus*, homini Domini Archiepiscopi, alium vero *grossum*, seu *pondus*, homini Magistri Tavernicorum dare, & solvere tenebitur Comes Camerarum prædictarum a).“

„ Istud tamen expresse volumus, quod, si ipse Comes Camerarum nostrarum ipsam monetam Camerae nostræ in locis solitis Camerae, cudendo abundanter fabricari non fecerit, & ipse solum ad *Dicam*, & exactionem, lucrum ejusdem Camerae se dissimulando commiserit, extunc ipse talis, tamquam nos seducens, & Regni nostri deceptor; seu mendax, contra nostram Majestatem convincetur.“

„ Ut autem idem Comes Camerae memoratam Summam pecuniæ *octingentarum Marcarum* nobis facilius solvere possit, ordinantes decrevimus, ut, in Octavis Festi Nativitatis Beati Joannis Baptistæ ducentas marcas; item in Octavis Nativitatis Beatae Virginis iterum ducentas marcas; & modo simili ducentas marcas in Octavis Beati Martini Confessoris; residuas vero ducentas marcas in Octavis
diei

perare Regio huic mandato recusarent, sequebatur pœna *dupli*, sive multa *viginti quatuor marcarum*.

a) En *ponderis* vocabulum hoc loco restrictum ad significandum *grossum*, sive Numum, *sex denariis integris* tunc æquivalentem.

diei *Strenarum*, ultimam solutionem faciendo, in terminis sese invicem subsequenter nunc venturis, hic in *Wissegrad*, cum monetis prænotatis, modo præmisso, nobis tenebitur. Penam dupli incurret, si aliquem terminum præmissorum omiserit insolutum. Datum in *Wissegrad* in Festo Purificationis Virginis Gloriosa, Anno supra dicto, videlicet Millesimo, Trecentesimo, Quadragesimo secundo a). “

Sunt, qui existiment, hoc primum Decreto rem monetariam Hungariæ per *Carolus Robertum* fuisse instauratam: sed verisimilius est, id jam *quarto* abhinc anno, videlicet 1338. contigisse; nec enim vi præsentis Decreti de Anno 1342. nova quæpiam lex condita fuit pro denariorum cusione, aut novus quidam, ut dici amat, *pes monetarius* constitutus, sed priorum dumtaxat quatuor annorum stabilitus, uti patet ex continua repetitione præcepti, Comiti Camerae Cremnicensis dati, de procudendis denariis ad modum, formam, valoremque denariorum illorum, qui annis, præterito, tertio, & quarto fuerunt procusi. Priora Caroli Edicta indubie continuerint leges non modo cusionis *denariorum*, verum etiam *grossorum argenteorum*, immo & *aurei florenorum*. Sed hæc ad nostram ætatem non pervenere, aut ignota delitescunt in Tabulariis. Itaque, quantum in *denariis* valuerint *grossi*, vel *floreni auri*, id quidem e superstitite, quod nunc integum recitavimus, Decreto Regio facile intelligimus, verum quantæ *puritatis* præscriptum fuerit sive argentum pro *grossis*, sive aurum pro *florenis*; & quotnam ex una marca *grossi*, aut *aurei* debuerint eo tempore signari, id quidem nullo præsentis Decreti Article exponitur. Quo magis proinde mirari subit, quinam doctissimo Auctori Dissertationis *de Numismatica Hungariæ, Diplomaticæ accomodata*, in mentem venire potuerit, ut p. 55. de *Grossis Caroli*

b) Huic Decreto Rex Carolus Robertus non diu supervixit; eodem enim anno 1342. die 16. Julii extinctus fuit.

roli Roberti hæc scriberet: Statutum est ibidem, ut argentum Grossorum purum sit, & ponderet $\frac{1}{8}$ lot, atque talium Grossorum 8. pensa, seu 16. lotones valeant unam Marcam Budensem; ex quo apparet, quod 1. pensa æqualis sit 16. Grossis, & 8. pensa, hoc est 1. Marca valeat 128. grossos. Hinc si quando pensa grossorum memoratur, certe pro 16. grossis accipienda est, sive $\frac{1}{8}$ Marca. Si vero pensa denariorum occurrat? intelligendi sunt 96. denarii. Quod si ita est, necesse fuit Marcam valere denarios 768. Atqui paullo ante, omnia Decreti Carolini verba recitavimus, nec tamen uspiam talem de cusione grossorum doctrinam observavimus. Sed neque ullo alio documento probari potest, cusos fuisse a Carolo Roberto Grossos ex argento puro, sine omni æris admixtione, & quidem ex lotone, sive semuncia octo, adeoque ex duobus lotonibus, id est, ex una pensa, sive uncia sedecim, quodque hinc sequeretur, ex marca una 128. grossos. Certe omnes Carolini grossi, quorum fit mentio seu in Decreto hujus Regis; seu in Codice MS. Rationum Decimæ Pontificiæ, longe majoris erant ponderis, quia multo pauciores numero unam marcã efficiebant, nempe 48, vel 56, vel 60, vel 62, summum 64. Quid jam dicam de Marca denariorum 768? Reolat Lector, quæ in præcedentibus ad laudatum Caroli Decretum Notis de triplici Marca denariorum in medium allata sunt.

CAPUT QUINTUM.

De ratione rei Monetalis Hungaricæ sub LVDOVICO I. hujusque Successoribus ab Anno 1342. ad 1456.

§. XXVI.

Sub LVDOVICO I. ab Anno 1342. ad 1382.

Dictum est in animadversionibus ad Numos *pro Slavonia* sub Rege *Carolo Roberto* cufos, *Banis*, seu *Ducibus* Slavoniæ collatam fuisse Cameram, jusque signandi monetas e præscripto Regum Hungariæ, ibidemque facta fuit mentio Literarum *Nicolai Bani*, anno 1344. adeoque regnante *Ludovico I.* datarum, quibus ille Cameram suam alteri elocavit. Istud igitur documentum hoc loco in medium afferro, quod sic habet: a)

„ Nos *Nicolaus Banus* totius Slavoniæ, memoriæ commendamus tenore præsentium — — quibus expedit universis. Quod nos considerantes — — devotionis sinceræ, item & fidelitatis constantiam *Jacobi filii Ulfardi*, civis de Civitate *Græcen.* b) quibus nobis studuit complacere, de consensu, & deliberatione universorum Nobilium Regni Slavoniæ, nobiscum existentium, *Cameram nostram* per totam Slavoniam cum omni plenitudine juris, & lucro ejusdem ad honorem Banatus spectantibus, a festo *S. Martini Confessoris* incipiens usque ad revolutionem ejusdem, *pro trecentis marcis denariorum novorum monetæ nostræ* anno in præsentem cum *quinque pensis*

a) Autographum exstat in Tabulario Cameræ Regiæ.

b) *Civis de Civitate Græcensi.* Dubitò sitne hoc loco *Græcium Styriæ* intelligendum, an potius *Zagrabia*, cujus Civitatis pars, monti imposita, vocabatur *Civitas de monte Græcensi.*

pensis computatis — — nobis perfolvendis, eidem Jacobo — — duximus collocandam, cet. Datum Zagrabia in festo S. Martini Confessoris, Anno Domini MCCCXLIV.“

Eo tempore in Sclavonia pro lucro Camerae exigebantur *septem denarii banales*, pro *Marturina* vero contributione similes duodecim denarii, uti ex *Relatoriis*, ad eundem Nicolaum, totius Sclavoniae Banum, anno 1349. datis, constat a). Articulo XII. Decreti *Ludovici I.* Nobiles Sclavoniae solummodo ad lucrum Camerae perfolvendum adstringebantur, a *marturina* Collecta, vulgo *Bansul mora*, b) aliisque contributionibus immunes. At vero in Hungaria etiamnum titulo *lucris Camerae* pendebantur a qualibet porta, id est, de quolibet integro Curiae fundo, *denarii octodecim*, seu *tres grossi*. Nam *Ludovicus I.* Patris sui hac de re constitutionem confirmavit, teste Articulo Decreti de anno 1351. qui hujus est tenoris: „Lucrum Camerae, prout tempore *Incliti Principis Domini Caroli*, olim Regis Ungariae, Genitoris charissimi, pia memoriae, de quolibet integro fundo Curiae *tres grossi* solvebantur, sic & nunc cum *tribus grossis*, in nostra Camerae cudendis (quorum grossorum unus *sex denarios* Camerae nostrae, in valore, & quantitate *lavorum Viennensium*, valeat, & *iporum grossorum quatuordecim unum fertonem* faciant) perfolvatur.“ In antiquioribus hujus Decreti editionibus legitur hoc loco: *unum florenum faciunt*. Quapropter quidam existimant, *florenum auri*, qui sub *Carolo Roberto* 90. denariorum fuit, reductum fuisse ad

R r 2

valo-

a) Vid. *Kercselich* Not. praelim. p. 241.

b) *Mosozius* in Not. ad Artic. 12. Decreti *Ludovici I. Marturinas*, *Bansul mora*, Illyrice dictas, significare *vectigal maritimum*. Sed proprius vero est; *marturinas* fuisse tributum, quod in Sclavonia, & Croatia pendi solebat *Banis*, vel in pellibus *mustellae martis*, vel harum vice in praescripto denariorum numero. Exemplum similis fere contributionis suppeditat hodierna Russia.

Ad 1357 16. pensae denarii

1357. 10. pensae den. Viennensium

1357. 20. marcas nostrorum denary, marcam 10. pensae computanda.

1365. 32. marcas, marcam quam bly 10. pensae computatis.

valorem denariorum 84. quia grossi 14. tot solummodo denarios efficiunt. Non tamen ita se res habet; nam *Ferto*, vel *florenus 14. grossorum* in lege Ludovici I. valorem habuit non *floreni auri in specie*, sed alterius minoris *floreni* idealis. Animadvertendum est præterea, denarios novos sub Ludovico I. ad normam denariorum latiorum Viennensium fuisse procufos, adeoque hanc monetæ speciem, quæ anno 1342. per Decretum Caroli Roberti prohibita fuit, post hujus obitum in Hungaria rursus acceptatam fuisse. Et vero colligere id licet ex Rationibus *Arnoldi de Caucina*, Decimæ Pontificiæ per Hungariam sub Rege *Ludovico I.* (ab Anno 1346. ad 1353.) Collectoris, in quibus hæc leguntur: „*Jacobus Parvus (Hung. Kis) Canonicus Nitriensis, pro Præbenda sua solvit duas marcas cum dimidia, computando decem pensas pro qualibet, & pensa fuit quadraginta denariorum Viennensium, qui faciunt undecim florenos & decem denarios.*“ Si calculum ineamus, evidenter patebit *Caucinam* hoc loco singulos florenos 90. denariis computasse. Nam 25. pensæ per 40. denarios multiplicatæ producunt 1000. denarios. Facit autem $\frac{1000}{90} = 11\frac{10}{9}$. hoc est, 11. florenos, denariis 90. computatos, & præterea 10. denarios residuos. Reducti 90. denarii ad grossos 6. denariorum, efficiunt 15. grossos; unde sequitur, *Fertõnem 14. grossorum* in citata lege Ludovici non significare *florenum auri* in specie, sed alium dumtaxat *florenum* idealem minoris numeri.

§. XXVII.

Sub SIGISMUNDO Rege ab Anno 1384. ad 1437

Florenum auri, 90. denariis hucusque æstimatum, *Sigismundus* Rex ad 100. denarios elevavit, simulque usum, seu potius ab-usum, aliorum minoris cujuscunque numeri florenorum in omnibus emptionis, ac venditionis Contractibus sub pœna ablationis re-
rum

rum venalium, emptarumque, *Articulo VII. Decreti sui Tertii*, anno 1405. conditi, vetuit. In Codice Juris patrii legitur sequens adnotatio ad cit. Articulum: „Florenus minor primum denariorum 40. uti Bizantius Belæ Regis. Postea denariorum 60. Tum Caroli Decreto circa annum Domini 1342. denariorum 90. quod tamen de majori floreno intelligitur. Deinde Ludovici primi tempore 84. denariorum, id est grossorum majoris monetæ 14.“ Brevem hanc de diversis florenorum in Hungaria quondam usitatorum notitiam sequentes animadversiones reddituræ sunt paullo ampliorem. Origo *florenorum* nunc narratorum, simulque aliorum, æque in nonnullis per Hungariam locis consuetorum, repetenda est a varietate *Marcarum*, *fer-tonumque ponderalium*, & *numeralium*, ex Rationibus supra memoratis Decimæ Pontificiæ cogitorum. In *Marca* nempe 4. *pensarum* Sæculi XI. ac XII. *Ferto*, seu quarta pars *Marcæ*, unicam continebat *pensam* 40. denariorum, sed ex puro argento, & pondere paullo majore signatorum, totidemque *denarii* constituebant valorem unius *auri Byzantini*. Sæculo XIII. invaluit *Marca 5. pensarum*, adeoque 200. denariorum, qui tamen antiquioribus illis denariis nec bonitate argenti, nec pondere fuerunt æquales. Alterius igitur hujus *Mar-cæ Ferto* constabat 50. denariis, isque numerus etiam postea dictus fuit *florenus*. Ineunte Sæculo XIV. ac forte jam etiam sub finem præcedentis Sæculi in quibusdam Hungariæ Provinciis usitata fuit *Marca 6. pensarum*, id est 240. denariorum, unde *Fertoni*, seu floreno tertix hujus speciei conveniebat numerus 60. denariorum. Tempore Caroli Roberti *Marca ponderis Budensis* definiebatur 8. *pensis*, adeoque 320. denariis integris *tertiæ combustionis*, ut supra dictum fuit, *Fertonem* ergo duæ idgenus *pense*, seu 80. hujusmodi denarii constituebant, atque hic erat quarti jam generis *Florenus*. Idem vero Rex Carolus instituit aliam insuper *marcam pagamenti*, seu numeri *Budensis* dictam, quæ 16. denariis major erat priore, ac proinde constitit

336. denariis, quorum quarta pars, videlicet 84. denarii efficiebant *Fertonem*, adeoque quinti jam generis *Florenum* numeralem. Præterea in usum venit & alia Marca *novem pensarum*, hoc est, 360. denariorum, cujus proinde Summæ *Ferto* valuit 90. denarios, eratque hic valor unius *veri floreni* ex auro signati, per legem Caroli Roberti, & Ludovici I. determinatus. Postremo *Sigismundus* Rex marcam novorum denariorum suorum definivit 10. pensis, id est, 400. denariis, voluitque hujus marcæ *Fertonem* esse 100. denariorum, qui & legitimus esset posthac valor *floreni auri*, seu *Ducati hungarici*; omnesque alios minoris numeri *florenos* antiquavit, ac interdixit. Ceterum hæc minorum florenorum prohibitio non ubivis per Hungariam observata fuit, quoniam in partibus Regni superioribus retinebatur adhuc usus *florenorum Cassoviensium*, quorum unus 50. denariis erat definitus. Quam in rem testes appello literas anni 1410. quibus Rex idem *Sigismundus* Jacobo, filio Joannis de *Uzfalva*, & Jacobi filiis indulget, ut possessionem *Prukekmal* retineant, donec eis restituantur *ducenti floreni Cassovienses, valentes centum florenos novæ monetæ regalis a)*. Hodie quoque in Hungaria superiore præter communem 60. cruciferorum florenum, *Nemet forint* dictum, sunt in usu alii minores floreni, *Kurta forint* alter, & alter *Vonás forint* adpellati, quorum ille 50. hic vero 51. cruciferos efficiunt.

Modestinus Fachsen in hungarico *Sigismundi Aurco* bina tantum argenti grana reperit, ideoque arbitratur, *Aureos* sub Rege *Sigismundo* habuisse puritatem 23. *Karattorum*, & 10. *granorum b)*. Nec dubium est, quin Regibus Hungariæ semper curæ fuerit, ut aurei sui lege optima, justoque pondere ferirentur. Justum pondus erat 72. Aurei ex *Marca Budensi*, 9. autem ex *uncia*. Erat tamen

in

a) Vid. ap. Wagner Diplom. Sárossien. p. 360.

b) Vid. Davidis Thomani ab Hagelstein Acta publica monetaria P. II. Tit. III. p. 5.

in usu etiam alia quædam auri marca, 60. florenis, sive aureis numis, definita, cujus mentio fit in Decreto Hido Sigismundi Regis Articulo XV. in hæc verba: *unam marcam auri, vel sexaginta florenos — — — ad remonem currus apponendo.* Hanc arbitror *judicialem* fuisse marcam, vulgari leviolem, nec moveor his Glossatoris ad laudatum Decreti Articulum verbis: „Marca auri tunc valebat fl. 60. nunc marca judicialis auri facit fl. 72. ut patet P. II. Tit. 73. Marca vero auri montana, flor. 96. Nam *Pisetum* auri valet fl. 2. ut notavit Mosoczius ad h. l. & vid. Tyroc. Jur. Hung. P. I. Tit. 2. §. 4.“ his, inquam, verbis non moveor, nihil enim aliud sunt, quam opiniones, nulli solido innixæ fundamento. Videatur argumentum, & sensus citati Articuli, & patebit, *marcas*, de quibus ibi sermo est, non esse communes, atque ordinarias, verum arbitrio Legislatoris pro casibus ibidem propositis determinatas, unam scilicet 60. florenorum, vel in auro ipso, vel in moneta ejusdem valoris, alteram vero levissimam, cujus nempe dimidium non plus valeret, quam unum florenum. Quod autem attinet ad marcam montanam 96. florenorum, de hac nulla omnino est mentio in Decretis Sigismundi, sed est a Mosoczio dumtaxat inventa ex consideratione *Piseti* auri, quod illius tempore in Montanis Civitatibus redimebatur duobus *florenis Rhenensibus*, non vero totidem *florenis auri*, seu *ducatis Hungaricis*. Erat nempe *Pisetum* pars 48va marcæ auri, ideoque 48. *Piseta*, unam *marcam* efficientia, *duobusque fl. Rhen.* singula æstimata, valorem utique in Montanis, dicto recentiore tempore, habuerunt 96. *florenorum Rh.* Quamquam id quoque animadverti hoc loco debet, hoc ipsum quoque *Piseti* pretium in Montanis variare pro ratione temporis, valorisque extrinseci aureorum, & necessitatum publicarum. Qua de re præter alios videatur Samuel *Köleserus* in *Auraria Dacico-Romana* p. 212.

Hactenus de *florenis* tempore Sigismundi apud Hungaros usitatis actum est, nunc de argenteis ejusdem ævi monetis videamus. Vocabula earum, præter commune & genericum *Denariorum* nomen, reperio sequentia: *Fillér*, *Quadring*, *Ducat*, *Grossus latus Bohemicus*, vel *Pragensis*, item *sexagena* talium grossorum.

Fillér dicebatur numulus argenteus *medium denarium* communem valens. In collectaneis MSS. Caroli Wagner legi Decretum Imp. ac Regis Sigismundi contra falsarios monetæ, vulgo *Fillér* appellatæ, datum Tata anno 1424. *Ducenti Filléri* æquivalerant *uni floreno auri*.

De Quadring, numulis ita vocatis, quod *quaterni* pro uno *denario integro* dari consueverint, in Transumpto Capituli Castriferrei hæc occurrunt Regis *Sigismundi* verba: „*Centem* majores *denarii*, qui jam *caduntur*, valeant *unum florenum auri*; de alia vero nostra moneta *Quadringh* vocata, nunc *currente*, *quadringenti denarii similiter unum florenum auri* reputabantur. — — Datum Posonii in Dominica Invocavit Anno Domini MCCCCXXX. “ a)

Vilissima species monetæ, uti videtur, cupreæ, vel quasi cupreæ fuit, quæ *Ducat* sub Rege Sigismundo vocabatur, *decemque* idgenus numuli pro uno integro denario argenteo numerabantur. Forte vocabulum *Ducat* pro *Decade* fuit usurpatum, quia talium numulorum *Decas* valebat unicum *denarium* integrum argenteum. Pro uno igitur *auri floreno*, sive *Ducato auro* dabantur *mille idgenus Ducati cuprei*. Memoria hujus pecuniæ superest in Literis Anno 1430. Tirnaviæ datis, b) quibus Rex Sigismundus præcepit, ut *centum* denarii noviter cusi valeant unum *florenum auri*; de alia vero minore moneta, *Quadring* vocata, *quadringenti denarii* similiter. Item, ut pro uno *denario* majore, vel *quatuor* minoribus, *decem* denarii, *Ducat* vocati, solvantur. Quam tamen vilem adeo monetam Rex

idem

a) Exstat in Tabulario Regiæ Cameræ Hung.

b) Ap. Kercselich Hist. Eccl. Zagrab. p. 165.

occurrit denarii nigri fixa passionales anni 1436 de quibus
240 computantur in unam libram.

idem ad breve dumtaxat tempus admisit, donec videlicet alii denarii majores, & minores alii Quadring dicti, majore copia procederentur *a)*. Quod ipsum ex aliis quoque literis eodem anno 1430. apud Kuckhe in Vigilia Nativitatis S. Joannis Baptistæ scriptis, quibus moneta *Ducat* abolita, ejusdemque usus in quocunque Contractus genere vetitus fuit, eruitur *b)*. In quibusdam tamen Croatiae locis usum monetæ *Ducat* paullo diutius perseverasse, constat ex epistola Joannis IV. Episcopi Zagrabienfis, ad Regem hac de re per scripta *c)*. Habemus quoque documentum de ipsis *Quadringis* quodam tempore usque adeo imminutis, ut abolitæ monetæ *Ducat* successerint, proque uno integro denario non, uti antea, *quaterni*, sed jam *deni* numerari debuerint; pars enim epistolæ Petri de Rozgon Episcopi Agriensis anno 1436. datæ ita habet: *d)* „Dispositio universorum Prælatorum, & Baronum decrevit, quod decimæ bladorum Ecclesiæ nostræ, & per consequens nobis provenientes, anno in præsentem cum frugibus in specie, aut pro qualibet Capacia octo denarios majoris monetæ, vel cum denariis 80. præsentis minoris monetæ, *Quarting* appellatæ, extradare, & persolvere debuissent.“ cet.

Grossus latus Bohemicus, seu *Pragensis* in Hungaria tempore Sigismundi Reg. permutabatur *septem denariis novæ monetæ regalis*. Certum id est e sequentibus literis: „Nos Sigismundus Dei gratia Rex Hungariæ, cet. Marchio Brandeburgicus, cet. Sacri Imp. Romani Vicarius Generalis, & Regni Bohemiæ Gubernator, memoria commendamus per præsentem. Quod nos fidei nostro dilecto, Nobili, ac strenuo Mascysio, Domino Posnaniensi, & suis legitimis heredibus,

a) Ibidem.

b) Autographum extat in Archivo Camerae regiae.

c) Ap. Kerceselich Hist. Zagrab. I. cit.

d) Ap. Wagner in Diplomatario Sárosiensi.

dibus, in duobus millibus Sexagenarum Grossorum Pragensium, pro quolibet Grosso septem denarios novæ nostræ præsentis monetæ computando, prætextu veri debiti, rite, & rationabiliter obligamus, pro quibus sibi Castrum nostrum &c. Datum Pofonii Feria tertia proxima post Octavas SS. Corporis Christi Anno ejusdem MCCCCX. a) Hinc vero sequitur Sexagenam idgenus Grossorum apud Hungaros æstimatam fuisse 420. denariis hujusmodi, quorum 100. æquiparabantur uni floreno auri.

Celebris est quæstio in historia Hungariæ, quidnam valerint illa 37. millia sexagenarum grossorum latorum monetæ Bohemicæ, pro quibus Sigismundus anno 1412. Wladislaw Polonorum Regi tredecim oppida Scepusiensia oppignoravit. Tabulas hujus mutui præter alios edidit RR. Pray T. II. Annalium p. 237. una cum P. Gelasii Dobner Disquisitione de sexagenis grossorum latorum Pragensium. Auctor hic unam sexagenam talium grossorum supponit in se continuisse unam puri argenti Marcam Coloniensem, 20. fl. Rh. hodie æstimatam, indeque arguit, illa 37. millia sexagenarum æquiparati hodiernis 740. millibus florenorum Rhenevsium. Id nimium esse videtur P. Aducto Voigt, nec enim existimat, in illa sexagena plus argenti puri inesse potuisse, quam quod nunc æstimaretur 15. florenis Rh. Quamobrem secundum hanc hypothesein ducto novo calculo, pro supra dictis 37. millibus sexagenarum Grossorum memoratorum eruit aliam pecuniæ hodiernæ summam æquivalentem, scilicet 463. millia, & quingentos fl. Rhen. Alii aliter super hoc argumento differuerunt. Quibus perlectis hoc demum fecit confectarium Carolus Wagner P. I. Analect. Scepus. p. 313. „ Qui grossorum, inquit, Pragensium novæ monetæ? quis item Sexagenæ valor? non una est Auctorum opinio. Alii hunc immensum augent, ultra modum imminuunt alii.

Hos,

a) Ex Archivo Ven. Capituli Pofoniensis.

Hos, qui volet, consulat. Nobis supervacaneum videtur de anno-
sa hac lite disceptare, quam dirimere, is solus potis est, ad quem
pertinet de pignore isto arbitrari. Ceterum de quibus hic sermo est,
XIII. Scepusiensia oppida, quæ Sigismundus Imp. & Rex Hungariæ
Polonis anno 1412. pignori locaverat, evolutis ab eo tempore 360.
annis ad S. Coronæ Hungariæ obsequium postliminio rediere anno
1772. V. Novembris. “ Nihilominus tamen, cum certum sit ex præ-
missò documentò, *grossum Pragensem* tempore Sigismundi Regis æsti-
matum fuisse *septem denariis hungaricis* hujus generis, quorum *centum*
numerabantur pro uno florenò auri, sive pro uno aureo hungarico,
valorem utique *Sexagenæ grossorum* illorum in denariis, nunc dictis,
facile intelligimus, esse nempe $60 \times 7 = 420$. den. Quo habito
duc jam 37000 in 420, & obtinebis 15540000. denariorum; Re-
scinde hinc duos Zeros, & patebit 155400. auri florenos, sive au-
reos communes hungaricos fuisse tunc pretium adæquatum illarum
37. millium Sexagenarum grossorum Pragensium.

Ad historiam hungariæ rei mōnetalis pertinet, sequens
etiam documentum, quòd ex Archivò Civitatis Cassoviensis descrip-
tum piæ memoriæ Carolus *Wagner* mecum olim communicavit,
regium videlicet anni 1436. mandatum, ut Civitas *Kesmark* mutuas
daret *centum marcas argenti Cameræ Cassoviensi* pro continuenda cu-
sione denariorum ejusmodi; quorum centum efficerent unum flore-
num auri. Verba Mandati, usque nunc, ut reor, inediti, hæc sunt:
„SIGISMUNDVS Dei gratia Rex Hungariæ cet. Fidelibus nostris,
Judici, Juratis — — ac toti Communitati nostræ Civitatis *Kesmark*
vocatæ, salutem, & gratiam. Quia nos disponendo commisimus fi-
deli nostro egregio *Leonardo Nofry* de *Baymocz*, Comitè Tricesimarum,
& urbanarum, & cusionis monetarum nostrarum, ut ipse in-
ter cetera loca cusionis monetarum nostrarum in Civitate nostra Cas-
sòviensi præsentem novam nostram monetam majorem, cujus *centum*

denarii faciunt, & repræsentant unum *florenum auri*, pro usu Regnicolarum nostrorum cudi faciat, & fabricari, pro cujus quidem monetæ prædictæ exercitio, & continuatione, præsertim circa principium, & inceptum ejusmodi copia argenti nobis necessaria est, & valde opportuna. Ideo volentes, & decernentes ad hujusmodi monetæ nostræ cusionem in Camera nostra Cassoviensi exercendam, per vos inter alios nostros Civitatum certum subsidium in argento nomine mutui, & sub spe restitutionis præberi, & assignari, fidelitatis vestræ Universitati firmissimo, & strictissimo nostro sub Edicto præcipimus, & mandamus, quatenus agnita præsentium, omniceffante occasione, & qualiter excusa postergata, *centum marcas argenti* de vestro medio exquirendo, & computando, præfato Comiti *Leonardo*, ejusque nomine Camerario suo, ibi constituto, ad prædictam Camera nostram Cassoviensem pro uberiore *continuatione cusionis monetæ nostræ* prænotatæ, pro pretio condigno, & consueto, nomine mutui, & sub spe restitutionis, concedere, dare, assignareque modis omnibus debeatis. — — — Datum Budæ Sabbato proximo post Festum SS. Corporis Christi, Anno ejusdem MCCCCXXXVI. Regnorum anno Hungariæ quinquagesimo, Romanorum vigesimo sexto, Bohemiæ decimo sexto, Imperii vero quarto.“

§. XXVIII.

Sub ALBERTO Rege ab Anno 1437. ad 1439.

Tempore *Alberti* Regis invenio mentionem monetæ *Bardus* dictæ. Duo *Bardi* valebant unum grossum minorem, & 72. *Bardi* numerabantur pro floreno auri. Id e sequentibus epistolæ *Stanislai*, Præpositi Jaszoviensis, Anno 1438. datæ, verbis colligitur: „Quod quamquam *Petrus*, pater memorati *Georgii de Fyged* — — — totam portionem suam in *Fyged* pro quadringentis florenis, quemlibet

bet

bet videlicet *floreuum* per *triginta sex grossos*, & *grossum* per duos antiquos *Bardus* computando, usque redemptionis tempus oppignorasset, cet. ^{a)}

In Comitibus, Budæ anno 1439. celebratis Decretum fuit *Articulo X.* ne Rex monetam auri, & argenti, in valore, & cursu, sine Consilio Statuum, & Ordinum Regni, immutet, utque cudantur *obuli* ejusdem legis, seu *ligæ*, qua majores denarii, duoque *obuli* valeant unum denarium integrum. Præterea ut Archiepiscopus Strigoniensis, & Magister Tavernicorum cusioni monetæ per aliquem fidelem, & idoneum virum invigilent, numorumque probitatem explorent. *Articulo* autem *XI.* prohibitus est monetarum exterarum usus.

§. XXIX.

Sub *WLADISLAO I. & LADISLAO Posthumo ab An. 1440. ad 1457.*

Anno 1441. in *Posoniensi Camera* cusi fuerunt *novi denarii* ex argento, tanta cupri admixtione inquinato, ut talium denariorum *ducenti, ac viginti* pro uno auri *floreni hungarico* numerari debuerint. Testes hujus rei sunt hæ Literæ: *b)*

„ *ELISABETH* Dei gratia Regina Hung. Dalm. cet. fidelibus nostris Judici, ac Jurato — — Oppidi *Ovár* Salutem & gratiam. Quia nos fidelium nostrorum communicato consilio id statuimus — — — quod *quilibet florenus auri Ungaricalis pro ducentis & viginti denariis, dumtaxat presentis novæ monetæ*, quæ pro nunc in *Camera* nostra *Posoniensi* cuditur, cambiri debeat, & commutari. Igitur fidelitati vestræ mandamus, cet. Datum *Posonii* in *Vigilia Festi Ascensionis Domini*, Anno ejusdem *MCCCC. quadragesimo primo.*

Anno

a) Apud Car. *Wagner* in *Collect. MSS.*

b) Ex *MSS. Kaprainianis*, quæ possidet *Bibliotheca R. Univ. Pest.*

Anno autem 1453. vel sequente cudi cœperunt denarii ex argento, *octava*, ut nunc vulgo dicitur, *proba*, germ. *acht lörlig*, eorumque *ducenti* æquabant valorem floreni auri. De hoc Edicto Regio extant literæ *Petri Vicarii* in Cancellaria R. Hungaria Proto-notarii, Vienna perscriptæ Bartpham anno 1453. hunc in modum: „ Pro moneta cudenda omni die debent emanare Literæ ad singulos Comitatus, debetque cudi & Viennæ, & in Hungaria sub eadem *liga*, ita videlicet, ut una medietas sit purum argentum, altera autem cuprum, ejusdemque monetæ *ducenti denarii* debent valere unum florenum hungaricum. “ a)

CAPUT SEXTUM.

De re Monetali Hungariæ sub MATHIA Corvino, & hujus Successoribus ab Anno 1457, ad 1526.

§. XXX.

Sub Rege MATHIA Corvino ab Ann. 1457. ad 1490.

Primis MATHIAE *Corvini* annis deterior adhuc, quam sub *Ladislao Posthumo*, signabatur moneta, retento nihilominus eodem valore extrinseco denariorum, & obulorum. Sancitum quippe erat *Decreto* anno 1458. per *Michaëlem Szilágyi*, vices *Mathiæ* electi Regis Hungariæ agente, *Articulo XII.* ut pro uno auri floreno *ducenti denarii*, vel *quadringenti obuli*, numerarentur. In denariis, & obulis *Ladislai Posthumi*, quibus hic valor fuit impostus, argentum aequali portione,

ut

a) Ap. *Wagner* Diplomatarii Sárossienf. p. 112.

ut supra diximus, cupro permixtum erat; verum in denariis *Mathiæ Corvini*, sub initium cufis, *quarta* solummodo *pars* puri argenti inerat, reliquum vero cuprum. Signabantur viles idgenus monetæ partim *Budæ*, partim *Cassoviæ*. Privilegium, quod *Corvinus* Rex anno cit. Civitati *Cassoviensi*, ob navatam ad extirpandos latrones operam, elargitus est, complectitur plenam feriundæ hujus generis monetæ instructionem, hisce verbis *a)*. „Nos MATHIAS Dei gratia Rex Hung. cet. tenore præsentium significamus, quibus expedit universis, Quod nos revocantes in memoriam graves labores, & magnas impensas fidelissimæ Civitatis nostræ *Cassoviensis*, quas ipsa Civitas ab initio regiminis nostri usque ad hoc tempus in exterminandis latronibus, partes nostras superiores vastantibus, & expugnatione castellorum, apud manus eorundem latronum habitorum, pro honore nostræ Majestatis, & utilitate totius Regni, cum summa fide fecit, & pertulit: ad hæc de ejus fide, & constantia, & sagaci provisione, & solertia ad plenum confisi, eidem Civitati nostræ, tanquam bene meritæ, & speciali gratia duximus annuendum, & concedendum; quin immo annuimus, & concedimus præsentium per vigorem, ut ipsa Civitas nostra hanc monetam nostram, quam ex deliberatione Prælatorum, Baronum, ac Regnicolarum nostrorum cudi fecimus, vel, quæ in futurum cudetur, sub eisdem pondere, forma, ac lege, sub quibus in hac Civitate nostra Budensi cuditur, a data præsentium per duos annos integros plenam cudendi, & monetandi habeat facultatem, videlicet sub ista liga, & pondere. *Primo*, quod hujusmodi monetam cudatur de tribus partibus, sive *tribus marcis cupri*, & *una marca argenti fini*, insimul mixtis, & in virgas more antiquo con-

a) Ex Archiv. Civit. Cassov. descripsit, & edidit P. Steph. Kaprinay P. II. Dipl. Hung. p. 190. seq.

consueto, & solito fufas, atque *masas*, a) cudatur ex eis moneta, cujus quidem monetæ *trecenti septuaginta quinque denarii* ponderent unam marcã, & quælibet marca denariorum in *lega* contineat *pesetas duodecim fini argenti*, b) vel saltem *medium quartale* plus de uno *peseto*, vel minus. c) Similiter & una marca excedatur denariis quatuor, vel quinque ad majus, d) de qua moneta *ducenti denarii* valeant *unum florenum auri*. e) Cui cusioni monetæ ipsa Civitas nostra diligenter provideat, & ubi directe probatam invenerit, tunc valeat ipsam monetam in communem usum extradare. Harum nostrarum vigore, & testimonio Literarum mediante. Datum Budæ Feria quinta proxima post Festum ad Vincula beati Petri Apostoli, Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo. “

Alias ejusdem Regis *Mathiæ* Literas, quibus hujus monetæ vilioris acceptationem, usumque publicum in valore præscripto demandat, editas vide apud *P. Kaprinay* Hist. Dipl. P. II. p. 189.

Ut autem illa tempestate monetæ ex tam vili argento in Hungaria cuderentur, occasionem præbuerunt Imp. *Fridericus III.*

„ Anno

a) *Masas*, id est, immutatas, alteratas, ex hungarico *Mdsolom*. Argentum ita cupro corruptum hodie vocatur germ. 4. *löthig*, seu *quatuor lothonum*, aut *quarti gradus*.

b) *Peseta* fuit unius uncie *sextula*, seu Marcæ pars *quadragesima octava*. Id quod eruitur ex hoc ipso Ediçi Corviniani loco, quo præscribitur, ut marca talium denariorum, quibus tantum quarta pars puri argenti inesse debeat, *pesetas duodecim fini argenti contineat*; nam quater duodecim faciunt quadraginta octo.

c) Hoc apud Monetarios vocatur *Remedium Legis*; vulgo *Ligæ*, quo excusatur Monetarius si forte a præscripta miscendi cum cupro argenti quantitate tantillum aberravit.

d) Istud pertinet ad *Remedium ponderis*.

e) Uti sub *Ladislao Posthumo*, cujus tamen denariis alterum tantum inerat argenti.

& hujus frater Albertus, aliique Principes Germaniæ, qui tunc pessimæ notæ Numos procudi fecerunt, per contemptum vulgo *Schinderling* vocatos. En testimonia! Imo Chronicon *Salisburgense*: a) „Anno Domini, inquit, 1457. & tribus annis sequentibus *Fridericus* Imp. fabricari fecit monetam vilem, & despectam, quæ a populo vocabatur *Schinderling*. Quod intelligentes alii Principes, videlicet *Albertus* Dux Austriæ &c. etiam fabricaverunt talem monetam, ne ipsi exinde sentirent damnum, — — — & ita indies dicta moneta magis, ac magis vilescibat, & pejorabatur in tantum, quod communis populus noluit eam plus recipere, quia erat tantum cuprea, nec poterat quis comparare unum par calceorum pro octo solidis denariorum, b) vel unum librum papyri, mandantibus Principibus, quidquid voluerint, quia nemo voluit vendere pro ista pecunia, & fuit magna angustia in terris nostris. Sed habentes grossos bohemicales potuerunt emere in optimo foro, quæcunque volebant, aut antiquis denariis *Landshuetensibus* — — — Unum bonum, & largissimum prandium dabatur pro uno grosso bohematico, vel unum par calceorum. Et tandem pecunia dicta *Schinderling* fuit omnino refutata, & dabantur decem, aut duodecim denarii pro uno antiquo. “ 2do Aliud Chronicon, itidem *Salisburgense*, de eadem moneta sic habet: c) „Item Anno Domini 1459. & 1460. *Fridericus* Imp. *Albertus* Dux Austriæ, *Joannes* Dux de Monaco, *Ludovicus* Dux Landshuttæ, *Otto* Dux de Neumarkt, *Ulricus* Episcopus Patavienfis, *Sigismundus* Archiepiscopus Salisburgenfis, & alii quam plures fecerunt monetam vilissimam, & pessimam, & quæ moneta

a) Apud *Duellium* Miscell. Lib. II. p. 141.

b) Unum Solidum constituebant 12. denarii, igitur 8. solidi denariorum hoc loco significant 96. denarios.

c) Apud *Perz* T. II. Scriptor. Austr. p. 430.

propter sui vilitatem vulgariter *Schinderling* est nominata, tam modica æstimationis, quod *sex*, aut *septem libræ denariorum* ejusdem monetæ fuerunt datæ *pro uno auro*.“ 3tio: Hanc monetæ argenteæ depravationem Thomas quoque *Eberndorffer* sub Imp. Friderico III. in Universitate Vindobonensi Professor inter calamitates sui temporis recenset, Lib. IV. Chronici Austriaci ita scribens: a) „Ad quod anno 1459. plurimum accessit vilitas monetæ usualis utriusque Principis, qui propria voluntate, irrequisita patria, unus in *Grätz*, & *Nova Civitate*, alter in *Anaso*, & *Jura* — — — sic monetam diminuerunt, ut in vicinis partibus pro cupro, prout est, aut ferro reputarentur, proprie *Schinderling* dicti; salit quoque hoc ingenio *florenus*, Aureus, a tali uno ad 12, 13, 14. solidos, nec sic æqua judicatur commutatio.“

Res eadem contigit Viennensibus, nam, ut perhibet *Leopoldus Fischer* P. II. Notit. Vindob. p. 60. Imp. *Fridericus III.* anno 1458. Privilegium cudendæ monetæ Civitati Viennensi ademptum in quosdam Nobiles transtulit, qui magna rei monetariæ ruina induxerunt numos vilissimæ notæ, *Schinderling* ludibrio dictos.

In Hungaria vero denarii, de quibus agimus, utut & ipsi ex vili fuerint argento, utpote tribus partibus cupri permixto, germanicis tamen nunc memoratis paullo meliores erant. Ultra septennium vix toleratos crediderim. Nam in *Decreto* anni 1464. occurrit *Articulus XXII.* quo sancitum fuit, ut bona moneta cuderetur in liga, & pondere monetæ *Sigismundi Regis*, sive illorum denariorum, quorum centum numerari solebant pro uno auri floreno. Et reipsa tales deinceps denarios sub *Mathia Corvino* in usu fuisse, testatur imprimis in *Decreto* anni 1478. *Articulus IV.* hujus tenoris: *pro floreno uno centum denarii recipiantur, non ultra.* Dein rem eandem

a) *Ibidem.* p. 296.

eandem colligere licet ex Aponcha de anno 1487. *super denariis viginti quinque Centis, valentibus XXV. florenos.* Sed juverit hanc Aponcham luce publica nunc primum donare ex MSS. Car. *Wagner:* „Georgius Haday, Capellanus in Ztropko, damus pro memoria universis quibus expedit, & singulis. Quod Nobilis Egidius Sombos solvit nobis in persona Egregii Domini Benedicti Borsos, Castellani de Sáros, *denarios viginti quinque centos*, quos quidem *viginti quinque florenos* per annotatum Egidium Sombos mutuo dedera-
mus, & accommodavimus præfato Domino Benedicto Borsos, *de quibus viginti quinque centis denariis* cum quitum, & expeditum, pariter & absolutum reddimus præsentium per vigorem. Datum in Ztropko Feria quinta proxima post Festum Briecii Confessoris Anno Domini MCCCCXXXVII.“

Grossus Corvinianus illa ætate valebat quinque denarios integros, eratque ex argento ejusdem cum his temperamenti. Tales *viginti* permutabantur cum uno auri floreno, octuaginta vero idgenus grossi adpendebant unam marcã Budensem. Leviores erant, argentique deterioris, qui pro eodem Rege signabantur Vratislaviæ in Silesia. Reole, quæ in animadversionibus ad *Wvrislaviensem* Mathiæ Corvini *grossum* retulimus.

Capecia, quæ memorantur *Articulo V. Decreti V.* anno 1481. sub Mathia Corvino conditi, pro quarum *quatuordecim* licuit *unum aureum*, vel *centum denarios* exigere, nequaquam pro monetis sive realibus, sive idealibus, ut quidam voluere, accipi debent. Nec enim aliud significant ibidem, quam frumenti manipulos consuetæ magnitudinis, post messem factos, quorum *decimus* quisque Ecclesiis, vel harum Præsulibus, aut in natura, aut in pretio æquivalente pendi solebat.

§. XXXI.

Sub *WLADISLAO II. Rege ab Anno 1490. ad 1516.*

Commemoranda nunc veniunt varia Marcarum, in judiciis pro *birsagio*, seu multa, constitutarum genera. Apud *Verbóczium* in Opere Tripartito Juris Hung. per *Wladislaum II.* adprobato, sequentia leguntur: imo *Marca auri florenorum septuaginta duorum. P. II. Tit. 73. §. 4. Marca argenti gravis ponderis*, aestimata 4. florenis auri, sive 400. denariis, *ibidem Tit. 28. §. 1. 3tio Marca homagialis*, modo eadem, quæ gravis ponderis, nimirum 4. florenorum auri. *Ibidem Tit. 70. §. 5.* modo vero est prioris dimidia tantum, hoc est duorum florenorum auri. *Ibidem in Notis. 4to Marca minoris*, seu *levioris ponderis* definita unico auri floreno. *Ibidem Tit. 82. §. 22. & Tit. 86. §. 1. 5to Marca levissima* medii tantum floreni, seu 50. denariorum, apud Siculos Transylvaniae usitata. *P. III. Tit. 4. §. 4.*

Marca omnes, quibus res mobiles, & immobiles *P. I. Tit. 133.* aestimantur, sunt gravis ponderis, seu 4. florenorum auri. Legitimum autem valorem unius *floreni* etiamnum *centum denarios* fuisse constat ex Articulo XLI. Decreti II. anno 1495. conditi. Bos unus in cit. Tripart. Jur. Hung. valet unam *marcam*, seu 4. florenos auri. Idem pretium *ibidem* habent duæ *Vaccae* sine vitulo, vel una *vacca* cum vitulo, vel quatuor oves &c.

Sed qui nosse cupit, quam forensia rerum diversarum pretia fuerint tempore *Wladislai II.* is inspiciat, legatque Rationes anni 1494. quas Sigismundus Episcopus Quinque Ecclesiensis, *Wladislai II.* Thesaurarius, filius Joannis de Ernust, conscripserat. Has ex Manuscripto Vindobonensis Bibliothecæ Cæsareæ, a) haud ita pridem

a) Titulus Manuscripti: *Registrum Proventuum Regni Hungariæ &c.*
Adservatur inter Codices hist. prof. N. 487.

2. Magyar Sion 2 köv 2212. „Könyvön elviseg” 1808-dik evöl.

1 magy. for = 100 denar; 1 magy denar = 3 bévi denar

1 krajczar = 24 férid = 1 1/2 magy denar. magy is: 4 den = 3 st.

100 den = 75 xlv.

pridem edidit Cl. ENGEL in Historia Hungariæ, Quam etiam sub hoc titulo: (*Fortsetzung der allgemeinen Weltgeschichte durch eine Gesellschaft* cet. 49ten Theilo Halle 1794. 4to) imprimis fecit. Ex hoc Libro descripta sunt, quæ sequuntur. In rationibus anni 1494. scriptum est p. 78. *Quingentos, & quinquaginta florenos* datos esse *ad Rivulum Dominarum* (hodie *Nagybányam* vocamus.) pro *centum marcis argenti*. Igitur illo anno marca puri argenti in montanis Hungariæ civitatibus vendebatur $5\frac{1}{2}$. florenis auri, sive 550. denariis illius temporis argenteis. Nunc pretia rerum aliarum videamus ibidem exposita. Ulna telæ crassioris emebatur 2. den. interdum $1\frac{1}{2}$. sic enim legere est p. 90. „Relictæ Nicolai Waczii pro trecentis ulnis telarum, unamquamque ulnam pro 2. den. emptam pro subductura currum Regiæ Majestatis, soluti sunt 6. fl.“ Item, „Margarethæ Wazonaros pro 550. ulnis pabulatoriis Equorum R. Majestatis necessariarum — — pro unaquaque ulna denarios $1\frac{1}{2}$. faciunt flor. $7\frac{1}{2}$.“
Ibidem.

„Nono die April. de mandato Regio empta sunt pargamena pro Cronica Hungarorum, quam compilat *Boufyn*, pro 4. fl. Eadem die Scriptori *Antonii Boufyn* datus est 1. fl. *Ibidem.* p. 71.“

„Ulna Scarlathi pro 3. fl. p. 94.“

„Marco Horvath regio Aulico, qui missus fuerat per ipsam R. Majestatem, in recessu suo de Cassovia huc Budam ad Dominum Thesaurarium, dati sunt eidem pro exp. 12. fl. Eidem de Mandato regio de panno bono data sunt ulnæ VII. pro fl. 5. emptæ, una pecia medii Pernisii pro fl. 7. faciunt similiter 12. florenos. *Ibidem.*“

De panno Italico ulnas 7. faciunt 8. fl. p. 96.“

„Emptæ sunt *Subæ XVI.* videlicet de ventre vulpium VII. de dorso IX. singulam ulnam fl. VII. quæ missæ sunt per Nicolaum, literatum, & Petrum Jungher post sese ad Wylak Domino Regi, & faciunt 112. fl. pag. 101.“

„ XIII. Dec. empti sunt pulveres bombardarum Centenarius unus, qui missi sunt R. Majestati ad Wylak, 6 $\frac{1}{2}$ fl. pag. 112. Eadem die ad Mandatum Regium emptæ sunt de purpure deaurato a Felice ulnæ XIII. Singula ulna pro sex fl. 6. faciunt fl. 78. De pellibus hermelinis emptæ sunt pro subductura ejusdem, ligaturæ sex, singula ligatura pro fl. 4. faciunt fl. 24. & datæ sunt Domino Dragfy Waydæ ad nuptias suas. Insimul faciunt fl. 102. *Ibidem.*

„ Decimo octavo die ab Almano Regia Majestas levare fecit in Bachya Subas 3. de pellibus Mardurinis, singulam earum pro fl. 17. vulpinas ventriam Subas 8. singulam pro florenis 8. & orthone, dorfinas vulpium 4. pro fl. 6. singulam earum cum medio. Faciunt 145. fl. *Ibidem.*

Plura vide *L. cit. a pag. 17. ad 181.* & non pauca lectu digna reperies, quæ rebus, sub *Wladislao II.* in Hungaria gestis, lumen accendunt, præcipue in iis, quæ ad *Ærarii Regii* rationes attingunt.

In eodem *Engelii* Opere nunc primum Adnotationes quædam *Thurnschwambii*, qui Tursonum, & Fuggerorum, sub *Wladislao II.* & *Ludovico II.* rem Hungariæ metallicam dirigentium, Curator, sive, ut vulgo dici solet, Factor erat, typis excusæ sunt a pag. 190. ad 209. Titulus est: *Extract aus der Beschreibung des Mitternhaus, in Neusohl gelegen, durch Hansen Thurnschwamb, des Herrn Fugger gewesen Factoren daselbst, sambt andern, was sich in der Kron Hungern zugeragen. Geschrieben 1563.* Agitur in hoc Scripto potissimum de origine, & progressu fodinarum Neosoliensium, quæstuque cupri exercito, paucis, quæ proprie ad rem monetariam illius ætatis spectant, interjectis, additisque. Nempe *Bela IV.* (ut res præcipuas ex illo MS. referam) accitis ab Rheno, & ex Misnia Saxonum coloniis, partem apud Neosolium, tunc adhuc pagum, locavit. Hi Saxones usque ad *Sigismundi* Regis fere tempora effodiendo dum-

taxat auro, argentoque intenti, mineras cupri negligebant, usque dum venirent quæstores, qui etiam cupri mineras, nam argento divites fuisse compèrerunt, cupide cœpissent conquirere, & Cracoviam, ac Wratislaviam versus ad loca, ubi tunc argentum a cupro separari solebat, transmitters. Exortis postmodum litibus, fodinas Neosolientes, quæstumque cupri Rex *Mathias Corvinus* ad sese traxit, suoque Thesaurario, ad cujus tunc officium pertinebat omnium regionum proventus, & expensarum administratio, tradidit. Ab obitu *Mathiæ* dux *Joannes Corvinus*, Regis *Nothus*, omnem cupri Neosolientis quæstum Joanni *Tursoni* elocavit, initumque eatenus jam anno 1494. Contractum inter *Tursonem*, & *Sigismundum Ernestum*, Regis *Wladislai II.* eo tempore Thesaurarium, confirmavit. Quæstus hic sub *Tursonibus*, horumque affinibus, ac sociis *Fuggeris*, magna cepit incrementa. Habebant hi liquatorias fornaces, in quibus cupri Neosolientis mineras excoquebant, argentoque separato elaborabant, non modo prope Cracoviam in Polonia, verum etiam Erfordiæ in Thuringia, & in Hochkirchen, & in Foro Julio. Laboratorium Forojulienſe vocabatur *Fuggeravium*; inde metalla elaborata per omnem late Italiam divendebantur. Demum, ubi Imp. *Maximilianus I.* qui & ipse propriis in terris fodinas cupri possidebat, cuprum hungaricum per suas terras devehî prohibuisset, aliæ mox officinæ liquatoriæ, & malleatoriæ in ipsa Hungaria, & in territorio Neosolienti extrui cœperunt. Regnante *Wladislao II.* ipsa etiam Camera *Cremnicensis* elocata fuit iisdem *Tursonibus*, ac *Fuggeris*: quam cum postea *Ludovicus II.* Conjugi suæ *Mariæ* reginæ pro dote assignasset, hæc *Bernhardum Behaimb*, e Germania evocatum, constituit Cameræ hujus Comitem. Sed quæstum cupri Neosolientis etiamnum retinere *Tursones*, ac *Fuggeri*, novis cum Rege *Ludovico II.* stipulationibus factis. Hæc sunt compendio, quæ *Thuruschwambius* de origine, ut præmissum est, ac progressu rei metallicæ Neosolientis nar-

rat. De cufione autem *monetæ Hungaricæ* paucis ita meminit l. cit. p. 207. Regnante Wladislao II. cufos ait fuisse Cremnicii denarios, quorum 416. unam marcã ponderabant, plus minusve quatuor denariis prouconfueto Monetariorum remedio; ac *Turfonibus* quidem curã fuisse, ut omnes denarii effent uniformes, & æqualisque inter fe ponderis; forma planã, ac perfecte rotunda; fed id poftea fub Bernardo *Behaimb* non adeo exacte obferuatũ effe Monetariis. Thurnfchwãmbii continuator *Rindmillerus* addidit interpretationem duarũ literarũ, quibus loci, & Præfeti, cufæ monetæ nomen indicari ſolebat; nimirum K. H. effe *Kremnitz*, & *Hans*, ſive *Joannes Turfo*. K. G. *Kremnitz*, & *Georgius Turfo*. K. A. *Kremnitz*, & *Alexius Turfo*. K. B. *Kremnicz*, & *Bernhardus Behaimb*. H. vero in aureis Tranſylyanicis ſignificare *Herrmannſtadt*, & c. uti jam ſupra dictũ eſt in adnotationibus ad Numos *Ludovici II.*

§. XXXII.

Sub LVDOVICO II. Rege ab Anno 1516. ad 1526.

LVDOVICVS II. argenti inopia, & belli Turcici neceſſitatibus urgentibus, juſſit novas monetas prioribus leuioreſ prociſi, nec tamen externum eorundem valorem idcirco imminui. Teſtantur id Literæ ejuſdem ex Caſtris Polnenſibus anno 1521. ad Civitates montanas data; quas ex Tabulario Bartphenſi ſæpius laudatus *Wagnerus* l. ſupr. cit. p. 82. edidit. In quibus licet novæ illius monetæ lex (*liga*) non prodatur, tamen ex *Thurnſchwambio*, & præcipue *Spervogelio* conſtat, quartam ſolummodo argenti partem tribus cupri portionibus admixtam in illa moneta fuiſſe. „Cuſa eſt, inquit *Spervogelius* (apud *Wagnerum* P. II. Anale&. Scepul. p. 144.) moneta peſſimi valoris; ſi cum veteri conferatur: nam unus florenus veteris monetæ valebat duos florenos novæ — — — in qua moneta

nova

nova erant 4. lottones in una moneta. " Pollicebatur quidem Rex Ludovicus vilem hanc monetam, cessante bello, abolitum iri; verum perstitit ejus usus fere quadriennio. In Comitibus Budensibus anno 1523. celebratis, *Articulo XXXIII.* constitutum fuit, ut una marca argenti in Cameris redimeretur *sex florenis, & quinquaginta denariis*, adeoque uno amplius floreno, quam sub Wladislao II. redimi consueverit, indubie propterea, quod hi floreni auri non in auro, sed in denariis novæ hujus monete argenteæ persolvebantur. Ejusdem Decreti *Articulo XXXIV.* prohibita fuit argenti, & monetæ antiquæ de Regno exportatio. *Articulo XXXV.* sancitum erat, ut in redemptione antiquarum monetarum pro novis faciendâ apud Cameram, pro centum antiquis denariis darentur decem supra centum ex novis, plures vero nullus auderet exigere a Camera. Nempe, quia idgenus redemptionem, seu permutationem fieri oportebat cum determinato Cameræ lucro. *Articulo XXXVI.* cavetur, ne mercatores, & artifices pro mercibus, vel operibus plus audeant exigere in monetis novis, quam antehac exegerint in antiquis. *Artic. XXXVIII.* Obulorum cufio, quorum bini unum æquent denarium, decernitur. *Articulo XXXIX.* agitur de admittenda libera fodinarum auri, argenti, cupri, aliorumque metallorum cultura, ac de advocandis externis metallurgis, ut aurum, argentumque majore copia obtineri posset pro monetis cudendis. *Artic. XL.* Qualibet privata monetarum cufio sub nota infidelitatis interdicitur.

Sequente anno, scilicet 1524. Rex *Ludovicus II.* peculiare privilegium concessit *Michaëli Kesereö* Episcopo Boznensi, & *Joanni Zerechen* Cubiculario suo, ut nempe per unius anni decursum liceret illis pariter novas idgenus monetas cudere, & antiquas, aliasque *cambiare*, seu cum lucro permutare, atque Officinam cuforiam *Eszekini* exstruere. Quæ causâ Regem ad hoc permoverint, expo-

nuntur in eodem privilegio, quod hujus est tenoris: a) „Nos Ludovicus Dei Gratia Rex Hungariæ &c. Damus pro memoria, quibus expedit universis. Quod nos animadvertentes cusionem præsentis novæ monetæ tum ad defensionem Regni hujus nostri, tum ad expeditionem faciliorem, atque uberiolem, ceterarumque necessitatum nostrarum plurimum conducere, volentesque hujusmodi proventus nostros undecunque ampliare; id animo deliberato, & ex certa scientia nostra fidelibus nostris Reverendo Michaëli Kesereö Episcopo Bosnen. ac Egregio Joanni Zerechen Cubiculario nostro annuen. duximus, & conceden. Ut ipsi libere ubique sub Ditione nostra argentum emere, antiquas, ceterasque monetas cambiare, officinam cuforiam in oppido Ezeek extruere, & monetas novas infra revolutionem unius integri anni incipien. a die datarum præsentium cudi facere possint, eo potissimum respectu, ut & solutionibus illis maximis, quas ad Jajczam, reliquaque Castra Croatiae facere habemus, aliquantum levaremur, & ipse Dominus Episcopus castra sua in confinibus habita, & tam in muro, quam aliis ædificiis pene desolata reformare, atque munire possit, promitten. eisdem in verbo nostro Regio, quod infra revolutionem ipsius unius Anni hujusmodi cusionem a præfatis Dominis Boznen. & Joanne Zerechen non aufereamus, neque per fidelem nostrum Reverendum Dominum Paulum Episcopum Agriensem Thesaurarium nostrum modernum, futurosve Thesaurarios nostros auferri patiemur. Hoc per expressum declarato, quod de lucro cusionis secundum voluntatem, & informationem ipsius Thesaurarii nostri disponere, & illud, quo, ac quomodo ipse voluerit, dispensare debeant, & teneantur. Immo annuimus, & concedimus, ac promittimus harum nostrarum vigore, & testimonio literarum mediante. Datum Budæ Feria quinta in Vigilia Simonis, & Judæ Apostolorum, Anno Domini 1524.“

Sed,

a) Ap. RR. Jof. Koller T. V. Hist. Episc. Quinque Eccl. p. 79.

Sed, quamvis in favorem novæ hujus monetæ, quam necessitas imperasse videbatur, multa non Regiis modo Edictis verum etiam communi Statutum, & Ordinum Decreto, constituta fuerint, impediri tamen non poterat, quo minus ea palam despiceretur. Cum enim constaret, quam parum argenti in se continerent singuli denarii, augebantur identidem omnium rerum pretia, atque ingens caritas est subsecuta, adeo ut coactus demum fuerit Rex imperare cusionem alteritis, ex probiore argento pecuniæ, valoremque illius, quæ nova moneta vocabatur, priori lege impositum, diminuere Edicto sequente: a) „Egregii, & Nobiles, fideles nobis dilecti. Noveritis, quod nos ad evitandam in Regnis nostris omnium rerum caritiam, cusionem novæ monetæ cessare fecimus, monetæ antiquæ cussio semper continuabitur. Ita autem unâ cum Dominis Prælati, Baronibus, ceterisque Proceribus, & Regnicolis nostris, ordinavimus, & conclusimus, ut omnia victualia, & aliæ res vendibiles, ita, & eo modo vendantur, sicut ante cusionem novæ monetæ vendebantur. De nova autem moneta id constitutum est, ut duæ novæ monetæ valeant unam antiquam, & tantum detur pro duobus novis, quantum olim dabatur pro una antiqua, & quod nunc nova moneta valeat unum obolum antiquum, eo quod in duabus novis monetis tantum est argenti, quantum in una antiqua, & hujusmodi usus, atque cursus monetæ tam novæ, quam antiquæ posthac non mutabitur, neque aliter de illis constituetur. Nemo itaque timeat novam monetam jam perituram, aut alium valorem, quam præmissum est, habituram. Qui vero prænotatis novis monetis, ac antiquis aliter uteretur, quam præmissum est, mox res, & bona talium per Judicem, aut Officialem illius loci, ubi id fieret, occupentur, & auferantur, quorum tertia pars cedat Judici, aut Officiali, duæ vero partes Domino terrestri. Quamobrem fide-

V v 2

litati

a) Apud Wagner in Diplomatario Sárossien. p. 32.

litati vestra harum serie firmissime mandamus, quatenus &c. Datum Budæ in Fæsto beati Egidii Abbatis, Anno Domini 1525. "

Verum postremis Ludovici II. annis, cum jam omnia in pejus ruerent, multi regio huic mandato non obtemperabant, novasque illas monetas vel penitus rejicere, vel tres, quatuor, pluresve illarum pro una antiqua exigere audebant. Rex igitur præscriptam novæ monetæ acceptationem novo Mandato, ad omnes Civitates dimisso, urfit sub gravi pœnarum comminatione, simul tamen indulgit, ut, si qui vellent exosa hac novæ moneta sese liberare, eam in Camera Regia Budensi, non tamen alibi apud quemcunque privatorum, libere permutare possent pro antiqua moneta, sive pro ista, quæ ad normam antiquæ jam iterum in Regno cudebatur. Cujus Mandati anno 1526. promulgati hic tenor fuit *a*).

Ludovicus Dei Gratia Rex Hung. — — — Fidelibus nostris — — — Civitatis Kis-Szeben Salutem, & gratiam. Intelleximus esse plurimos in ista Civitate, qui contempta publica ordinatione, quam de usu, & æstimatione novæ monetæ, ac rebus venalibus — — — fecimus, — — — easdem novas monetas in rebus cujuscunque generis, & victualibus emendis, & vendendis, aliisque solutionibus, & commerciis, aut omnino tamquam perituras contemnerent, & illis uti nollent, aut duos novos denarios pro uno veteri nullo modo vellent accipere, quidam vero tres, alii autem quatuor, aliqui etiam plures monetas pro una veteri accipere vellent, res etiam suas, & animalia longe carius, quam ante cusionem novæ monetæ solitum fuit, venderent, unde hæc summa rerum omnium caritas, & penuria, cum publico totius Regni nostri incommodo sit consecuta. Cum autem nos hanc novam monetam perdere nullo modo intendamus, si enim illa perierit, ob defectum pecuniarum

a) Ibidem.

rum longe major caristia rerum omnium fieret, est igitur voluntas nostra — — — ut secundum ordinationem factam duæ novæ monetæ pro una antiqua in omnibus commerciis dentur, & recipiantur. Quamobrem — — mandamus, — — ut sub pœna confiscationis universorum bonorum, ac rerum suarum prædictam ordinationem, & Edictum nostrum — — — unusquisque observare debeat. — — Si qui autem usu hujusmodi novæ monetæ sese quovis modo gravari putarent, quantumcunque de illa habeant, ad Camerarium nostrum Budensem deferre poterunt, ubi, ab ipsis permutatione antiquæ monetæ, quam nunc ibidem cudi facimus, redimetur: præter Camerarium tamen nostrum Budensem monetas istas novas vel redimere, vel aliis sive internis, sive externis permutare, pœna sub prænotata amissionis omnium bonorum, nemo audeat. — — Datum Budæ in Festo S. Vincentii Martyris Anno Domini 1526.“

Non obstante novo hoc mandato, adhuc tamen tres, pluresve monetas pro una veteri deinceps quoque datas, & receptas fuisse apparet ex hoc Spervogelii ad annum 1526. scripto: a)

„ Ludovicus Rex mandavit, ut *Cassovienses* 115. Stipendiarios sistant, & reliquæ quatuor Civitates totidem; accordatum est in pecunias, adeoque *Leutschovienses* in veteri moneta fl. 500. seu in nova fl. 1680.“

„ *Barthphenses* in veteri moneta fl. 450. seu in nova fl. 1260.

„ *Eperiesenses* in veteri moneta fl. 200. seu in nova fl. 840.

„ *Cibinienses* in veteri moneta fl. 140. seu in nova 420.

„ Leutschovienses dederunt stipendiarios numero 40. Barthphenses 30. Eperiesenses 20. Cibinienses 10.“

Videtur tamen hæc pecunia per Civitates data fuisse ad Ærarium Regium non prius, quam post celebratum eodem anno in Cam-

po

a) Ap. Wagner P. II. Analect. Scepusii p. 145.

po Rákos Conventum, in quo jam per Articulum XXXIV. constitutum erat, ut *tres idgenus novæ moneta* (quæ illic vocantur *cuprea* ob nimiam cupricum exigua argenti portione in iis permixtionem) pro una veteri, seu *bona moneta* ad Cameram regiam dentur. Sed, ut luculentius pateat, quinam ultimi conatus ad reparandam rem monetariam, vindicandumque ab exitio *Ærarium* regium, sub *Ludovico II.* adhibiti fuerint, pro coronide omnes, qui huc pertinent, memorati Conventus constitutiones pauca recensabo. Igitur hæc fuere statuta: *Artic. III.* Ut *Thesaurarius* illico eligatur probus, & industrius, qui cusiones monetarum, ceterosque omnes proventur regio gubernet. *Art. XXXIV.* „Ut *Majestas Regia* in eodem pondere, & liga *bonas monetas* cudi faciat, sicut illo tempore, quo *cuprea moneta* incepta est, cudebantur; & *cupream* ad *Cameras* per suum *Thesaurarium* cambire faciat, ita, ut *tribus cupreis monetis* una *bona moneta* cambiatur: & locus *campsonis* fiat *Budæ*, & nemo alter præter *Thesaurarium*, quicumque ille sit, cambire valeat. Et *Thesaurarius* super eo regius, ut *monetas ipsas* juxta *ordinationem Regnicolarum*, & *Dominorum*, ab omnibus cambiari non permittat, juramentum super eo debeat. In emendis, & vendendis rebus quibuscunque ad *Festum beati Jacobi* nunc venturum, per duos quilibet accipere debeat, elapso autem ipso *Festo*, nemo hominum hæc ipsa *moneta* amplius uti præsumat. Nihilominus tamen *Thesaurarius* tenetur, quousque *cuprea ipsa moneta* duravit, semper cambire. Ubi vero ad ipsam *campsonem* portarentur aliqua pecunia, quæ extra *veram ligam* cusa viderentur, *campfor* hujusmodi monetarum recognoscat, quis illos cudi fecerit, & tales per *Majestatem Regiam* juxta *contenta Decreti* puniantur; nihilominus tamen a *campfore* recipientur.“

Conferendo hunc Articulum cum *Edicto* regio supra descripto, dubitari nequit, quin per *cupream monetam* intelligatur eadem, quam *Rex Ludovicus II.* *Novam monetam* appellavit, quæ nimirum

dicta

dicta est *cuprea*, non, quod ex mero cupro confata fuerat, sed quod triplo plus cupri, quam argenti, in se continebat. Itaque eodem hoc *Articulo* Decretum est, ut in rebus emendis, ac vendendis usque ad Festum S. Jacobi, quousque nempe permittebatur usus illius vilis monetæ, *duo tales denarii* valeant unum antiquum meliorem denarium. Atque sic omnino etiam in supra laudato Edicto Regio sancitum fuerat de acceptance *novæ monetæ*, de qua nobis antea sermo fuit. In his ergo articulis cuprea moneta vocatur eadem, quæ fuit *mala moneta argentea*, atque ideo etiam altera, in qua plus erat argenti, *bona* ibidem dicitur. *Articulus XXXV.* sic sonat: „Quoniam autem in Bohemia, Silesia, & Moravia *monetæ cupreæ* liberæ cudebantur, ideo, si qui de hujusmodi Regnis externis *cupreas monetas* induxerint, vel induxisse comperti fuerint, ablatis prius ab eis universis bonis eorum, capite plectantur.“ *Articulus XXXVI.* eadem fere pœna dicitur illis etiam, qui extra Cameram regiam cambire, vel ex Hungaria cupreas, de quibus dictum est, monetas educere deprehensi fuerint. *Articulus XXXV.* Statuitur de monetis externis, *bapkis*, & *cruciferis*, aliisque, ut solummodo durante generali expeditione bellica usus earum in Hungaria liber sit, dein vero cesset.

Si Modestino *Fachsen*, iis temporibus proximo fides habenda est, etiam *aureorum hungaricorum* bonitas nonnihil decrevit. Scribit enim *Aureos Sigismundi* Regis esse 23. Karatorum, & 10. granorum. *Mathiæ Corvini* 23. Karat. 9. gran. *Wladislai II.* 23. Karat. 8. gran. *Ludovici II.* 23. Karat. 4. gran. Vid. Thomani ab Hagelstein Acta publ. Monet. P. III. Tit. 3.

DISSERTATIO QUARTA
DE
RE NUMARIA HUNGARORUM
SUB
REGIBUS PERIODI TERTIAE

ab Anno Christi 1527. ad 1800.

I N T R O D U C T I O.

Tertia Hungaricæ Rei Numariæ Periodus binas Numerum Classes complectitur, quarum prior constat Numis Regum, ex Augusta Domino Austriaca oriundorum, posterior autem Principum Transilvaniæ, diversis e familiis Hungaricis prognatorum; quæ non hujus erit, sed proximæ Dissertationis argumentum; ubi *Zapolyorum* quoque Numi, etsi hi non Principum Transilvaniæ, sed Regum Hungariæ titulos præferant, describentur. Nec enim commodum videbatur, cœptam in FERDINANDO I. Regum Stirpis Austriacæ seriem *Zapolyanis* Numis interrumpere; & quia ceteroquin novus Transilvaniæ Principatus non alteri magis, quam *Joanni Zapolyæ, Ferdinandi I.* æmulo, suam debet originem. Videbimus vero in hac postrema Regum Periodo aliam iterum Hungaricæ rei Numariæ faciem; multiplicatas ex quovis metallo Numerum species; inductam, ac sensim legibus

Regni

Regni receptam cusionem majoris, quam qualis hætenus in usu fuerat, monetæ, Numorum scilicet *uncialium*, vulgo *Talerorum*, & *semuncialium*, seu florenorum argenti, mediorum item florenorum, & variæ magnitudinis grossorum, ex quibus alii quidem vulgo *Mariani*, alii *septenarii*, alii trium cruciferorum, seu quinque denariorum *grossi* appellari cœperunt; item postremis temporibus alii *vicenarii*, *decenarii*, *quinarii* &c. Ex *Aureis* vero Numis videbimus non modo *Ducatos*, prisorum auri florenorum magnitudine, verum etiam horum duplos, triplos, quintuplos, decuplos &c. Adhæc, multa occurrent *Numismata*, solius memoriæ causa procusa, quæ Principum Sponsalia, Nuptias, Coronationes, Bella, Fœdera, Victorias, resque alias gestas, & postrema eorundem fata, iconibus, & epigraphis eloquentur. Constitutiones vero monetales, unde varius pro diversis temporibus monetarum valor, & quædam alia, quæ ad rationem totius rei monetalis Hungarorum, postremæ huic ætati propriam, spectant, cognosci possint, reliquis hujus Dissertationis capitibus rursus eo, quo antea, ordine exponentur.

CAPUT PRIMUM.

Numi Regum Hungariæ Sæculi XVI. describuntur, & illustrantur.

S. I.

Numi FERDINANDI I. Regis Hung. ab Anno 1527. ad 1564. & ANNÆ Reginæ Conjugis ejusdem.

I. Numismata mnemonicæ, & monetæ communes magni moduli.

Antea, quam Numos *Ferdinandi I.* qua Regis Hungariæ, nomine signatos referam, præmittere libet descriptionem illorum Numismatum, quæ memoriæ conservant *Sponsalium*, a *Maximiliano I.* pro fi-

suo aut *Carolo*, aut *Ferdinando*, cum *Anna Wladislai II.* Hungariæ Regis filia, Viennæ maxima cum solemnitate, anno 1515. celebratorum, simulque Connubii inter *Ludovicum*, *Annæ* hujus fratrem, & *Mariam*, Imp. Maximiliani Neptem, initi. Duo sunt hujus argumenti Numismata, quibus tertium adjungam, in quo *Ferdinandus* Archidux, nondum Rex, sua cum Conjuge *Anna* repræsentatur. Sic autem habent:

I. IMP. CAES. PIVVS (*sic*) MAXIMILIANVS P. F. AVG.

Protome Imp. Maximiliani I. capite pileato, ad pectus cum aureo vellere.

ANNA. RE. PAN. FI. IN. RO. IM. MAXI. DESPONSA.

Protome Annæ, capite coronato, & collo monilibus ornato. *Arg. maximi moduli editus a P. Adauto Voigt P. III. der boemischen Münzen Tab. I. N. I.* & descriptus ibidem p. 159. Vid. etiam *Köhler Münzbelustigung IV. Th. XI. St. p. 81.*

PIVVS errore Incisoris pro DIVVS. Cum vero titulus *Divi* haud facile datus fuerit vivis Principibus, videtur præsens Numisma post obitum Imp. Maximiliani prociusam fuisse ad conservandam memoriam solemnium adeo sponsalium, de quibus Gerardus *Roo* ad ann. 1515. scribens: „Cum, inquit, Maximilianus Imp. audivisset, Franciscum I. Galliarum Regem nuper electum, Mediolanensis Ducatus titulum assumpsisse, foedus cum Venetis confirmasse, Helvetiosque per eos dies tentasse, ipse quoque rem Austriacam vicinorum Regum foederibus, & affinitate aliqua constabiliendam esse putavit. Itaque Joannem Cuspinianum ad Wladislaum in Ungariam, & nonnullos ad Sigismundum Poloniae, Reges, misit, qui eos, uti Viennam ad se venirent, invitaret. Id cum facturos audivisset, splendidissimo comitatu exceptos comiter admodum, & magnifice Viennæ tractavit, nullo honoris, festæque lætitiæ genere omisso. Aliquot inde dies colloquiis, & consultationibus dati. Erant Wladislao ex Anna Gandala

dala liberī Ludovicus, & Anna. De his ita inter ipsos convenit, uti ambo Austriacis illigati nuptiis, perpetuæ pacis, amicitiaque fœdus confirmarent. Ad decimum Calend. Aug. qui dies publicæ Sponsalium confirmationi dictus erat, Maximilianus, utroque Rege præsentē, *Annæ coronam auream imposuit*, & florenti sermo ab ea donatus est. Hinc ad divi Stephani templum itum est, ubi peractis sacris, verba præeunte Strigoniensi, *Anna accepto annulo ita Maximiliano desponsata est, ut intra annum aut Carolo, aut Ferdinando conjungeretur. Ludovico Maria, Cæsaris neptis præsens, legibus itidem conjugii devincta fuit*, lacrymas ubertim fundente Wladislao. His peractis, ducenti viri militari dignitate donati sunt. Inde ad epulas, ludosque equestres, & choreas discessum est. Per eosdem dies pax, & fœdus promulgatum, ex quo maximæ provinciis illis, & regnis commoditates redundarunt, imprimis vero Austriacis Principibus ad Hungariæ, Boëmiæque regna stratus est accessus. Undecimo namque anno post *Ferdinandus*, qui *Annam* duxerat, *Ludovico* a Turcis ad Mohacium oppidum cæso, utrumque regnum ex fœderis, & matrimonii jure adeptus est.

2. Crux æquilatera, infra quam occurrit monogramma *Ludovici* inter literas M. & A. initiales nominum *Mariæ*, & *Annæ*, & annus 1515. Hæc omnia circulis aliquot concentricis includuntur.

Pars averſa sistit Aquilam bicipitem, *Maximiliani I.* qua Imperatoris Romano-Germanici Symbolum, ac Insigne heraldicum. Peripheria circuli in utraque Numi facie extremi ornatur cruculis, & flosculis alternantibus. *Numisma argenteum, octogonum*, editum a Joanne Jac. *Luckio* in sylloge *Numismatum elegantiorum* pag. 30.

Hoc Numisma est ex genere illorum, quæ *Missilia* vocantur, fuitque, durante Sponsalium supra laudatorum festivitate, in vulgus publice missum, sparsumque.

3. FERD: ARCH: AVSTR: ET. ANNE: HVG (*sic*)
 REG: COIVGV. EFFIGIES: ÆTA: VTRIVSØVE: ANNO XX. In
 area Numi: M. D. XXIII. Effigies utriusque Principis: *Annæ* a dex-
 tris, proprio ævi illius amictu pendente de collo gemma pretiosa;
Ferdinandi autem a sinistris, palliati, converso ad Annam vultu,
 ornatique torque aurei velleris. Amborum capita fertis redimita.

Pars averfa exhibet Torquem aurei velleris, & in hujus
 medio monogramma ex F. & A. literis videlicet initialibus FER-
 DINANDI, & ANNÆ. *Arg. magni moduli editus ab Adolpho Voigt*
 l. supr. cit.

Hoc Numismate celebrata sunt *Vicennalia* vitæ amborum
 Principum Anno Chr. 1523. quò simul tempore *Anna* Ferdinandi
 conjux, raro eventu, inter Equites Ordinis aurei velleris adlecta
 fuisse videtur, cum præter hunc torque, & monogramma nomi-
 num *Ferdinandi*, & *Annæ*, aliud nihil in averfa Numismatis facie
 occurrat. Habet vero *Anna* in hoc Numismate titulum *Reginæ Hun-*
gariæ, Conjuge licet *Ferdinando* nondum Rege, sed Archiduce so-
 lummodo. Suspiciabar primum, Epigraphen esse mendosam culpa
 Monetarii, non modo propter incisum HVG pro HVNG, verum
 etiam ob literam F post REG. omiffam: quæ si adesset, non uti-
 que *Anna* in hoc Numo legeretur *Hungariæ Regina*, sed *Hungariæ*
Regis Filia, quemadmodum legitur in priore Numismate, in me-
 moriam *Sponsalium* cum Imp. Maximiliano initorum signato; AN-
 NA REGIS PANnoniæ Fllia. Sed, quia postmodum in mentem ve-
 nit, eandem *Annam* ab Imp. Maximiliano, cui despondebatur, &
 coronatam, & *Reginam* fuisse appellatam, idcirco nihil jam dubito,
 quin reipsa titulum *Reginæ Hungariæ* in hoc Numismate *Anna* ha-
 beat, præcipue cum & Maximilianus, cui pro *Ferdinando* prius de-
 sponsa fuerat, sese, patris sui *Friderici III.* exemplo, *Regem Hun-*
gariæ ferre, & nuncupare interdum solitus fuerit.

4. + FERDINAND. D. G. HVNG. BOEM. DAL. CROA. ZC. REG. INF. Rex coronatus, Equo, parmula Austriaca ornato, insidens, d. sceptrum gerit, adstantibus quatuor viris, quorum duo vexilla Hung. Bohem. & Austriæ tenent, alii vero quatuor genuflexi repræsentantur. Ante Equum Canis venaticus, & Cervus, vel Capreolus.

+ HISP. ARCHID. AVST. DVC. BYRG. ZC. COMIT. TIROLIS. 1528. Scutum quadripartitum, in quo fasciæ Hungariæ, cum Leone Bohemico alternant. In medio Scuti parmula cum insignibus Austriæ, Burgundiæ, Hispaniæ, sive Castiliæ, Legionis, Arragoniæ, Brabantiæ, Luxemburgi, aliaque parmula in centro prioris aquilam Tyrolensem exhibens. *Argenteum unciæ Numisma Musei Cæs. Vindob. editum a Du Val Monnoies en argent. p. 150.*

Numisma hoc ab *Athesinis Tyrolensibus* proculsum, & occasione præstiti juramenti fidelitatis, oblatum fuit Regi *Ferdinando I.* qui Tyrolim, quam pro Cæsare hactenus vicaria dumtaxat potestate administrabat, anno demum 1528. jure supremo possidere cœpit. Qua de re ita *Vrsinus Velius: a)*, Ferdinandus dimissis, inquit, Ungarorum primoribus viris, ac soluto Conventu Austriensium, reliquas sue ditionis regiones, agendos propter Conventus, aditurus, XII. die Mensis Decembris, comitante Regina, Vienna abiit ad Styrios profectus: apud quos paucos dies commoratus, ad Carinthios, proximam regionem, contendit, inde *Oenipontem*. Eadem fere postulata proposita fuerunt singulis regionum populis, videlicet de auxiliis extraordinariis in bellum Turcicum præstandis, præterea & toleranda tributa imperata; quæ summa omnium voluntate promissa fuerunt. Ceterum *Athesini*, cum antea pro Cæsare Rex Ferdinandus tantummodo vicarium in eos imperium tenuisset, tum primum convocatis omnibus

a) De bello Pannonico ex edit. Kollárii p. 92.

omnibus opulentissima regionis ordinibus, in Principis verba jurant, regiae potestatis jam inde ex illo die facti: praeterea quinque peditum millia polliciti sunt sese in bellum, quod adversus Turcas susciperetur, missuros. Itaque in Numismate nunc descripto *Aquila Tyrolensis* principem locum obtinet, utpote in ipso Scuti Heraldici centro locata, & in ipsa quoque perigraphae ex omnibus Provinciis sola *Tyrolis* integre scripta occurrit. Quod ad figuras attinet, quatuor viri genuflexi representant totidem Status, & Ordines Comitatus Tyrolensis, obsequium suum Regi Ferdinando deferentes. Alii quatuor viri cum vexillis adstantes adumbrant alias ejusdem Regis ditiones. Canis, ac Cervus, vel Capreolus, indicant institutas durante hac solemnitate ad oblectandum Principem venationes. Alii, fateor, aliter de hoc Numismate sentiunt, & quidam in Hungaria, nonnulli in Bohemia fuisse proculsum arbitrantur. Vid. *Lochner* Sammlung merkwürdiger Medaillen, a) *Madai* Thaler Cabinet, *Lilienthal* &c. Ipse P. Adauctus *Voigt* b) scripsit, aegre definiri posse, sine illud in classem Bohemicorum, vel potius Hungaricorum, aut Tyrolensium Numismatum referendum. Tyrolensibus tamen postremo adjudicat, quia in parte Numismatis averfa cor scuti heraldici parmula, Tyrolensem aquilam exhibens, occupat, & titulus COMIT. TIROLIS integre fere descriptus est. De figuris vero partis averfae ita censet, representari ibidem *Ferdinandum* tamquam victorem suorum hostium, Joannis nempe Zapolyae, & nonnullorum rebellium Austriacorum, idque ex vexillorum insigniis, & quatuor viris ad genua provolutis arguit. Causam vero Canis cum Cervo additi nullam reperit.

5. FER-

a) II. Jahrgang p. 273.

b) Beschreibung der böhmischen Münzen III. Theil p. 162. seq.

5. FERDINANDVS. DEI. GRACIA. HVNGARIAE. BOEMIAE. ETC. REX. ANNO DOMINI. M. D. XXIX. ÆTATIS SVÆ. XXV. Protome Regis pileati, amictu hispanico, vultu dextrorsum converso, ad pectus cum torque aurei velleris.)

DA: MICHİ (*sc*) VIRTVTEM: CONTRA: HOSTES: TVOS: DOMINE. QVIA: TV: ADIVTOR: MEVS: ES. Scutum Austriaco-Hispanicum, pileo Archiducali tectum, cui circumposita sunt alia quatuor scuta coronata Regnorum Hung. Dalm. Croat. & Boh. Spatia vacua ornantur flosculis. *Arg. Unicial. editus ibidem*

Epigraphe: *Da mihi virtutem contra hostes tuos &c.* occurrit etiam in Numis Imp. *Caroli V.* apud Jac. Mellen in Sylloge Numorum ex argento uncialium p. 38. Præcipui tunc hostes Ferdinandi erant Joannes Zapolya, & Solymanus Turcorum Imperator, qui capta Buda Viennam anno 1529. obsidebat. Testes hujus obsidionis sunt sequentes Numi.

6. Caput coronatum Ferdinandi I. & annus 1529. cum inscriptione germanica: TÜRCK BLEGERT WIEN.

In averfa parte Crux æquilatera, & circumposita quatuor scutula, Hung. Boh. Hisp. Austr. *Arg. formæ quadratæ editus a Luckio. a).*

7. Crux decussata, & quatuor scutula, Hung. Boh. Austr. Hispan.

In averfa parte: TVRCK BLEGERT WIEN. 1529. *Argentus deauratus forma quadrata. R. Univ. Pest. Vid. Tab. VI. N. 205. Tab. VI. N. 205.*

Hujus generis Numi vocari solent *Castrenses*, vel *obsidionales*, vel *ex necessitate* proculsi; Germanis dicuntur *Klippe*, vel *Noth Klippe*. Ex vario inveniuntur metallo, aurei, argentei, stannei, ænei &c. valore plerumque justo majore, ad supplendum interea mone-

a) Sylloge Numism. elegantiorum p. 69.

monetæ communis defectum fabrefacti. Differunt communiter ab usualibus monetis & cælatura, & forma exteriori. Præsentes vero Numos durante Viennensi procosos fuisse anno 1529. prodit epigraphe: *Türk blegert* (id est: beläget, *Wienn.* Turca obsidet Viennam. 1529. Capita jugata coronata *Ferdinandi*; & *Annae*, cum torque aurei velleris ad utriusque pectus.

In averfa hæc epigraphe: FERDINANDVS. ET ANNA. ROM. HVNG. BOHE. REX. ET REGINA. ARCHID. AVST. DVC.

Tab. VI. BVRG. ETC. *Aureus Musei Cæs. Vindob.* Vid. Tab. VI. N. 196. N. 196.

Rarissimum phænomenon torques velleris aurei in collo Principis foeminae, quoniam id constitutionibus equestris hujus Ordinis adversari videtur. Sed vid. *Ayrer* Dissert. de magno Magisterio Equestris Ordinis aurei velleris Burgundico-Austriaci, foeminino-masculini. *Goettingæ* 1784.

9. FERDINAND. ET ANNA. RO. VNG. BO. REX. E RE. 1536. Capita jugata, coronata, cum torque aurei velleris ad pectus utriusque, ut in præcedente.

+ INF. HISP. ARCHIDVX AVST. DVX. BVRGVND. SLESIE. MARCH. M. Aquila monocephala, nimbata, pectore gerens, scutum, in quo sunt Insignia Hungariae, Bohemiae, Austriae, Burgundiae, & Hispaniae. *Argent. Ibidem.* Vid. Tab. VI. N. 204.

E felicissimo *Ferdinandi I.* & *Annae* conjugio natæ fuerunt quindecim proles; nimirum quatuor filii; Maximilianus, Ferdinandus, Joannes, & Carolus; atque undecim filiae: Elisabetha, Anna, Maria, Magdalena, Catharina, Eleonora, Margaretha, Barbara, Ursula, Helena, & Johanna. Anno autem præsentis Numismatis 1536. Anna Regina nono jam partu levata, filiam Margaretham Oeniponti enixa fuit.

IO. + FER-

a) Vid. *Pray* P. V. *Annal.* p. 406.

10. † FERDINANDVS. D. G. ROM. HVNG. BOEM. DALM. CROA. REX. Rex galeatus, coronatus, gladio, & lorica armatus, equo phalerato, Regnorumque insigniis ornato insidens. Infra Equum annus insculptus 1541.

† INFANS HISPANIEN. ARCHIDVX AVSTRIE. DVX. BVRGVNDIE. Aquila *monocephala*, nimbo caput circumdata, alis expansis, pectore gerens scutum, in quo insignia Hung. Boh. & Austriae. *Argent. max. moduli Musei Cæs. Vindob. editus a Du. Val Monnoies en argent p. 150.*

Anno Numismatis hujus 1541. *Ferdinandus I.* expeditionem in Turcas edixit, eaque forte de causa in hoc Numismate repræsentatur Eques, habituque militari, velut ad bellum profecturus. Simillimum tam Equi, quam Equitis Regis ornatum vidimus supra in uno *Ludovici II.* Numo. Aquila *monocephala*, qualis in averfa præsentis Numismatis exprimitur, conveniebat Ferdinando, qua Regi Romanorum, anteaquam Imperatoris titulum gerere inciperet. Verum extant alia ejusdem anni 1541. Numismata Ferdinandi I. quorum averfa sistunt Aquilam bicipitem. Quæ nam hujus esse causa videatur, mox adnotabimus post eorum descriptionem.

11. FERDINANDVS & reliqua omnia uti in antica præcedentis Numismatis, idem quoque infra Equum annus 1541.

Sed pars averfa hæc est: INFANS. HISPANIEN. ARCHIDVX AVSTRIÆ. DVX. BVRGVNDIE. EC. Aquila *biceps* expansis alis, utroque capite nimbato, corona desuper imminente, pectore gerens scutum coronatum, ac torque aurei velleris circumdatum, in quo fasciæ quatuor Regni Hungariæ alternant cum Leone Bohemico, & in centro ejusdem scuti parmula Austriaco - Burgundica. *Tab. VI. Argent. max. moduli. R. Univ. Pestien. Vid. Tab. VI. N. 200. N. 200.*

12. † FERDINANDVS. D. G., ROM. HVNG. BOEM. DALM. CROA. REX. Effigies Regis galeati, coronati, loricati, & gladio

Pars II. Y y

gladio præcincti, Equo phalerato, Regnorumque insigniis ornato insidentis. Infra Equum annus 1541.

In parte averfa: FERD. D. G. EL. ROM. IM. S. AV. GER. HV. BO. REX. INF. HIS. ARCHID. AVS. ZC. CO. TYR. Aquila *biceps* coronata, nimbata, alis expansis, gerens pectore scutum, in quo 4. fasciæ Hungariæ alternant cum Leone Bohemico; in centro autem scuti est parmula Austriaco-Burgundica. *Arg. max. mod. Musei Cas. Vindob. Vid. Monnoies en argent p. 150.*

Ex tribus Numis nunc descriptis, qui *Ferdinandum I.* Equitem sistunt cum subscripto anno 1541. is tantum pro sincero & gemino habendus est, qui N. IOMO proponitur, atque in averfa exsculptam habet Aquilam *monocephalam*. Reliqui duo propter Aquilam *bicipitem* in averfa parte vel ad spurias merces relegandi sunt, vel inter Numos, culpa, aut festinatione Monetariorum vitiosos, reponendi. Manifesta est certe in utroque compositio duorum typariorum pro diversis temporibus paratorum, unius nempe antiquioris pro anno 1541. parati, alterius vero recentioris anno scilicet 1556. vel paullo serius facti, quo *Ferdinandus I.* jam *Electi Imperatoris Romanorum* titulo, & pro armis aquila bicipite utebatur. Quam quidem ineptam combinationem in altero horum Numorum non modo biceps aquila, verum etiam repetitum in averfa nomen Ferdinandi cum novis titulis prodit.

13. FERDINANDVS D. G. ROM. HVNG. BOH. DALM. CROA. REX. Effigies Ferdinandi Equitis eadem, quæ in præcedente Numo, idem quoque infra Equum annus 1451.

AQVILA. ELECTA. IVSTA. OMNIA. VINCIT. Aquila *biceps*, coronata, nimbata, pectore ferens hominem, corpori suo, quasi cruci affixum. *Argent. uncial. in Luckii Sylloge Num. elegant. pag. 100. editum.*

Luckius quidem l. cit. hoc Numisma vocat votivum Ferdinandi I. Romanorum, & Hungariæ Regis, qui anno 1541. Budam per suos Duces recuperare irrito conatu tentavit. Sed fallitur, nec enim Numus iste Regis *Ferdinandi* jussu, aut alia quapiam auctoritate publica proculus fuit, sed est solummodo privati hominis opus. Nempe Sæculo XVI. & sequentibus cum studium Chalcographiæ majora in dies caperet incrementa, amorque Numismatum, memoriæ causa signandorum, invalesceret, non defuere, uti nec hodie defunt, qui ad fabricandas idgenus merces partim bona fide, & palam, impetrato hunc in finem privilegio, partim vero clandestinis usi artibus, & ad fallendum parati, quæstus causa, sese accinxerunt. Quod autem Luckianum hoc Numisma pertineat ad classem privatorum, ex aquila bicipite, Regi *Ferdinando* ad annum Numo inscriptum 1541. attributa, facile agnoscas. Antica igitur sumpta est ex Numismate *Ferdinandi* supra N. 1000 descripto, averfa vero accepta est paucis partim mutatis, partim omissis ex Numo Imperatoris Caroli V. qui apud *Köhlerum* a) hoc modo describitur:

CAROLVS V. ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS. 1537. Protome Imp. Caroli V.

In averfa: AQVILA. ELECTA. IVSTE OMNIA VINCIT MDXXXVII. Aquila *biceps* in scuto coronato expressa, pectore gerens parmulam cum insignis Regnorum. Extra scutum duæ columnæ Herculis.

Notat *Köhlerus* hanc sententiam: *Aquila Electa Juste* (non *Justa*, uti est in Luckiano) *Omnia Vincit*, fuisse antiquam interpretationem quinque harum vocalium A. E. I. O. V. quas Imp. *Friedericus III.* sibi pro symbolo delegit.

14. Aquila

a) Vid. Münzbelustigung T. IV. p. 201.

14. Aquila monocephala pectore gerens scutum Hungarico-Austriacum. Supra Aquilam literæ F. R. V. id est: *Ferdinandus Rex Vngariæ*. Infra vero duo enses in decussim positi, & numerus 52. Pars averfa tota est vacuâ. *Argenteus heterotypus formæ quadrangularis.*
Tab. VI. Musci Cæs. Vindob. Vid. Tab. VI. N. 206.
N. 206.

Castrensis hic Numus Cibinii apud Saxones Transilvanos profusus est, indicio binorum ensium decussatorum, qui infra aquilam occurrunt: hoc enim proprium est Cibiniensium insigne. Juxta positus numerus 52. cui in Tabula nostra mendo Chalcographi S. C. substituitur, notat annum 1552. ad quem sequentes eventus pertinent. Cædes Georgii Martinusii per Castaldum, immisis Sicariis, patrata. Reginae Isabellæ cum filio reditus in Poloniam. Transilvani per Turcas ad defectionem sollicitati. Ceterum causa præcipua Castrensis idgenus monetæ hoc anno signatæ fuit, Ærarium Regis, ac provinciæ per numerosos exercitus, bellaque continuata exhaustum. Vid. etiam Luckii animadversiones ad simile Numisma l. supr. cit. p. 149. delineatum.

15. FERDINAND. D. G. ROM. HVNG. BOE. DAL. C. REX. Protome Regis coronati, loricati, d. sceptrum, s. gladium inversum.

INF. HISPA. ARCHIDVX AVSTRIE. DVX. BVR. 1554. Scutum, in quo est aquila monocephala, nimbata, alis expansis, pectore gerens aliud scutum, insignia Regni Hung. Dalm. Bohemiæ, & Austriæ complexum. Scuto majori superposita est Icon Deiparæ cum Jesulo in sinu dextro, & sceptro in manu sinistra. Ad latera scuti
Tab. VI. siglæ: K. B. *Arg. Talerus Musci Cæs. Vindob.* Vid. Tab. VI. N. 201.
N. 201. Alius ejusdem inscriptionis, ac typi, sed anni 1555. *Talerus R. Univer. Pestin.*

Item alius ejusdem anni 1554. sed semuncialis, seu *Florenus argenti.* *Ibidem.* Vid. Tab. VI. N. 202.

Item

Item alius forma dimidii floreni argentei, seu quadrans *Taleri*. *Ibidem*. Vid. Tab. VI. N. 203. Tab. VI.
N. 203.

Hæc est forma communis monetæ majoris argenteæ pro *Ferdinando I.* Cremnicii signatæ usque ad ann. 1556. quò scilicet jam Regi huic accessit titulus *Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti*, & *Aquila biceps*, Imperatoriæ dignitatis propria.

16. FER. D. G. EL. RO. IM. S. AV. GE. HV. BO. R. 1563. Protome Ferdinandi I. loricati, capite nudò, ad pectus cum aureo vellere.

MAXIMILIAN. D. G. RO. HVN. BO. REX 1563. Protome Regis junioris, capite coronato, ad pectus cum torque aurei velleris, & alia Protome ejusdem Conjugis *Mariæ*, ornatu regio. *Arg. magnitudine medii Taleri*. *R. Univ. Pestin.*

P. Adauctus *Voigt* P. III. Operis supr. cit. p. 167. refert hoc Numisma ad coronationem Bohemicam, sed hæc peracta fuit mense Septembri anno 1562. in hoc autem Numismate insculptus est annus 1563. quo die 8. Septembr: *Maximilianus*, & die 9. ejusdem *Maria* Conjux Maximiliani, in Comitibus Pofoniensibus coronati fuere. Ideoque rectius ad Hungaricam coronationem pertinet. Vide Auctores, qui huic coronationi interfuere, *Istvánsum* Lib. XXI. Joannem *Lisztium* in Belii Adparatu ad Hist. Hung. & Franciscum *Förgács* Lib. XIII. Solemnitati hujus coronationis non diu supervixit *Ferdinandus I.* Nam Pofonio redux in febrim incidit adeo pertinacem, ut publicis negotiis abstinere coactus, publicam rerum administrationem filio suo Maximiliano, recens coronato, credere debuerit. Extinctus anno sequente 1564. die 25. Julii.

17. Numisma exequiale *Annæ Imperatricis, ac Reginae Hungariae*. FERDINANDVS D. G. ROMA. HVNGARIE. BOHEMIE. ECZ. REX. MDXLVII. Protome Regis pileati, palliati, cum aureo vellere ex nigra ligula dependente, vultu dextrorsum converso.

+ WIER + KLAGENS + GOTT +. In medio Numismatis nominis litera A coronata, initialis *Anna*, & annus MDXLVII. Infra hanc literam Calvaria inter duo folia cupressina. *Arg. apud Voigt P. III. p. 171. descriptus, & Tab. II. N. 9. depictus.*

18. DIVI CAESAR. FERDINANDI PRIMI. Protome Cæsaris coronati, ornatu Imperatorio.

In averfa: AVGVSTI. PII. FOELICIS (*sic*) MEMORIA. FVNEBRIS. ANNO 1565. in fine trifolium. *Aureus Musei Cæs. Vindob. Vid. Monnoies en or. & apud Voigt l. cit. N. 10.*

Priore Numismate Imp. *Ferdinandus I.* anniversariam memoriam defunctæ *Annæ* Hungaræ, Augustæ Conjugis suæ, recoluit, posteriore vero *Maximilianus II.* Patri suo *Ferdinando I.* parentavit. Anni, his Numis inscripti, ab emortualibus proximi sunt, quia solennes exequias in sequentem annum differri oportuit.

II. Aurei communes ejusdem Regis.

1. FERDINAND. D. G. R. VNGAR. Deipara coronata intra lunam bicornem cum Jesulo in sinu dextro sedens. Infra iconem occurrit scutulum, in quo aquila monocephala pectore gerit parmulam 4. fasciis hungaricis insignitam.

S. LADISLAVS REX. 1529. Stans hic Sanctus coronatus, loricated cum longa bipenne in dextera, & globo crucigero in manu sinistra. Siglæ: H. & parmula bipertita, utrinque unicum exhibens fasciam. *Aur. Mus. Cæs. Vindob.*

Annus 1529. quo hic Aureus, teste sigla H. in Transilvania Hermanstadii, seu Cibinii fuit prociusus, memorabilis est propter Budam a Solimanno captam, traditamque Joanni Zapolyæ, Vienneamque oppugnatam. Parmula bipertita spectat ad Comitem, vel Judicem Cibiniensem illius temporis.

2. Epigraphe, ut in præced. & Icon Mariana hoc solo a priore diversa, quod circa illam duo capita alata geniorum cœlestium conspicua sunt.

S. LADISLAUS REX 1544. Consueta hujus Sancti effigies, *Tab. VI.*
 siglæ autem K. B. *Aur. C. Fesetics.* Vid. *Tab. VI. N. 197.* *N. 197.*

3. PATRONA VNGARIE. Deipara coronata sedens cum
 Jesulo in sinu dextro, & pomo aureo, uti videtur, in manu sini-
 stra. Siglæ: K. B.

FERDINAND. D. G. R. VNG. 1548. Scutum, in quo in-
 signia Hung. Dalm. Bohemiæ, & parmula Austriaca in medio. *Aur. Tab. VI.*
reolus. Ibidem. Vid. *Tab. VI. N. 198.* *N. 198.*

Siglæ: K. B. jam non aliud quam *Körmöcz-Bánya*, germ. *Kre-
 mnitz Bergstadt*, significant, nunc, ac deinceps.

4. + FERDINAND. D. G. RO. VNG. BO. RE. 1545. Scu-
 tum, in quo quatuor fasciæ hungaricæ, leo Bohemicus, fascia Au-
 striaca, & castellum Hispanicum, occurrunt. Infra vero est par-
 mula cum reliquis Hispaniæ armis.

S. LADISLAUS REX. Stans hic Sanctus, coronatus, lori-
 catus, & ense præcinctus d. bipennem oblongam, s. globum cruci-
 gerum tenet. *Aur. Musci Cas. Vindob.* Vid. *Monnoies en Or.*

Hic aureus inscriptione, ac typo anticæ differt ab aliis hun-
 garicis, propter plures Ferdinandi titulos, & insignia simul Hispa-
 niæ. Præterea S. Ladislaus ense præcingitur, quod in paucis aureis
 reperias.

5. FERDINAND. D. G. R. VNGARIE. Consueta icon Ma-
 riana, infra quam est parmula Austriaca.

S. LADISLAUS REX. 1550. Stans hic Sanctus solitis cum
 attributis, & siglæ K. B. Inferius vero parmula, duas cruculas in
 sinu perpendiculari cum corona supraposita exhibens. *Aur. Ibidem.*

6. FERDINAND. &c. ut in antica præcedentis.

S. LADISLAUS REX. 1555. Consueta hujus Sancti Regis
 effigies. Siglæ: H. & corona, infra quam duo enses decussati. *Aur. Tab. VI.*
Com. Fesetics. Vid. *Tab. VI. N. 199.* *N. 199.*

Aureus Transilvanicus, *Cibinii* signatus, testibus siglis: H. *Herrmanstade*, & duobus ensibus coronatis, in decussim positus, proprio Judicatus Regii Cibiniensis insigni. Nempe iterum ab anno 1550. usque 1556. Transilvania in fide Regis Ferdinandi I. fuit, Johanne II. Sigismundo Zapolyæ filio, ex pactis interea in Ducatu Silesiæ sese continente:

7. Alius aureus ejusdem anni præcedenti similis, sed cum aliis siglis, nempe N. C. & duobus malleis decussatis, quæ sunt Notæ Civitatis Nagybányensis.

8. FER. D. G. EL. RO. IM. S. AV. GE. HV. BO. RE. Consuetæ effigiës Deiparæ cum Jesulo, infra quam est parmula Austriaca.

S. LADISLAVS REX. 1562. Solita Icon Sancti Ladislai, & siglæ: K. B. *Aureus Cremnicensis R. Univ. Pestin.*

Titulus *Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti* in Numis inchoat anno 1556. quò, ut supra dictum est, Carolus V. Imperio sese abdicavit.

III. *Grossi, & denarii argenti ejusdem.*

1. PATRONA VNGARIE. Deipara coronata sedens Jesulum sinu dextero gestat. Siglæ: K. B.

FERDINAND. D. G. R. VNG. 1544. Scutum, in quò in-

Tab. VI. signa Hung. Dalm. Boh. Austr. *Grossus arg. Reg. Univ. Pestin.* Vid. N. 208. Tab. VI. N. 208.

Præfens *grossus* orbe non est latiore, quam sint communes denarii argentei, sed mole crassiuscula horum pondus excedit.

2. PATRONA VNGARIE. Icon Mariana, ut in præced. & siglæ: K. B.

FERDINAND. D. G. R. VNGA. 1527. Scutum quadripartitum, in quo quatuor fasciæ, & crux patriarchalis Regni Hungariæ præcedit, tum capita coronata Dalmatiæ, & Leo Bohemicus sequuntur.

tur. Centrum vero scuti occupat parmula Austriaca. *Denar. argent. Tab. VI. obvius.* Vid. Tab. VI. N. 207. *N. 207.*

Museum R. Univ. Pestin. possidet denarios argenteos pro omnibus *Ferdinandi I.* annis. Immo unum etiam anno 1565. signatum, utut constet Regem hunc jam die 25. Julii anno 1564. vivere desisse. Exemplum hoc jam alterum est perverſi moris, annum proxime venturum in moneta nova exprimendi.

3. PATRONA VNGARIE. Deipara coronata sedens cum Jesulo. K. B.

FER. D. G. RO. I. S. AV. GE. HV. B. R. 1562. Scutum in quo insignia Regni Hung. Dalm. Boh. Austr. ut. in præced. *Tab. VI. Den. arg. obvius.* Vid. Tab. VI. N. 210. *N. 210.*

4. Nulla epigraphe. Deipara coronata, nimbata, sedens intra lunam bicornem, filiumque divinum sinu dextro gestans. Sigla: K. B.

In averſa: Scutum cum insignibus Hung. Dalm. Boh. Austriae, & supra scutum annus 1545. *Obolus arg. C. Festeticus.* Vid. Tab. VI. N. 209. *Tab. VI. N. 209.*

§. II. Hungarici, sup. ad. *Numi MAXIMILIANI II. Regis, ab Anno 1564. ad 1576.*

I. *Nunismata Mnemonica, & Monetæ magni moduli.*

I. VNO. ANNO. REGEM. BOHEMIA. MAXIMILIANVM. VNCTVM. ROMANVM. VIDIT. ET. VNGARICVM. MDLXIII. Rex Maximilianus II. sub Conopeo sedens in throno; ornatu regio, d. sceptrum, s. globum crucigerum tenet. Supra thronum tres coronæ, media Imperiali clausa; adstantibus forma mulierum *Justitia, & Pace.* Illa gladio armata sinistram extendit ad proximam coronam; hæc ramum olivæ tenens manu læva, dexteram imponit coronæ alteri juxta positæ. Lemmata sunt hinc: IVSTITIAM VINDICA. Inde: DA PACEM PATRIAE.

Pars Numismatis averfa exhibet Pavonem, qui explicata in orbem cauda fuffinet duo & viginti fcuta heraldica Regnorum, & provinciarum, fimulque ornatur torque aurei velleris, fceptroque, ac pomo Imperii, nec non enfe laureato. *Argent. max. mod. R. Univ. Pefim.*

Triplex in hoc Numismate inauguratio *Maximiliani II.* commemoratur, intra unius anni fpatium peracta, primum *Bohemica* Praga 1562. die 20. Septembr. dein *Romano-germanica* Francofurti eod. anno 30. Novembr. ac poftremo *Hungarica* Pofonii 1563. die 8. Septembr. In alio fimili Numismate Madaiano accedit ad alias infcriptiones hæc *Maximiliano II.* familiaris: DNVS PROVIDEBIT. fupra thronum confpicua.

2. MAXIMILI. II. D. G. EL. RO. I. S. AV. GER. HVN. BOH. REX. Protome Imperatoris capite coronato, loricati, ac torque velleris aurei ornati, d. fceptrum, s. gladium inverfum tenentis.

ARCHIDVX. AVS. BVRG. MAR. MORA. 1575. Aquila biceps utroque capite nimbato, alis expanfis, gerens pectore fcutum coronatum, in quo infignia Hungariæ, Dalm. Boh. & parmula Auftriaca, occurrunt. Supra fcutum icon Deiparæ coronatæ cum Jefulo in finu dextro, & fceptro in manu finiftra, fedentis intra lunam bicornem. Sigla: K. B. *Argent. Talerus. Com. Fefetics.* Vid. Tab.

Tab. VI.
N. 212.

Hic typus eft communis, & obvius majoris monetæ argenteæ, fub Maximiliano II. Cremnicii fignatæ.

Alius *Talerus* præcedenti fimilis, fed in quo legitur annus 1577. *Mufei Caf. Vindob. editus in Monnoies en argent.*

Annus ifte eft ab emortuali proximus; conftat enim ex Annalibus Maximilianum II. idib. Octobr. anni 1576. obiiffe.

II. *Aurei magnitudinis ordinaria.*

1. MAX. II. D. G. EL. RO. I. S. AV. G. H. B. R. M. Icon Mariana solitis cum attributis intra lunam bicornem, & infra hanc parmula Austriaca.

S. LADISLAVS REX. 1566. Effigies consuetas S. Ladislai & siglae; K. B. *Aur. simplex. R. Univ. Pestin.*

2. MAX. II. D. G. EL. RO. I. S. A. G. H. B. R. Imperator stans coronatus, loricatus, gladio præcinctus, cum sceptro in dextera, & globo crucigero in sinistra manu.

S. LADISLAVS HVNG. REX. 1576. Scutum coronatum, in quo fasciæ hungariæ alternant cum leone Bohemico, & in centro scuti parmula Austriaca. *Aur. simpl. Mus. Cæs. Vindob.* Vid. Tab. VI. N. 211.

Tab. VI.
N. 211.

Antica hujus Aurei a typo in aureis hungaricis hætenus usitato recedit: uti & epigraphe partis averse: S. *Ladislavus Hungariae Rex* ob additum vocabulum HVNG. rara est.

III. *Denarii argentei ejusdem.*

1. PATRONA VNGARIE. Consuetas icon Mariana, & K. B. MAX. D. G. E. RO. I. S. A. GE. HV. B. R. Scutum exhibens insignia Hung. Dalm. Boh. & parmulam Austriacam. *Denarius in Museis obvius.* Vid. Tab. VI. N. 213.

Tab. VI.
N. 213.

Hic typus est fere perpetuus, in denariis hungaricis. Nam in Comitibus Posoniensibus ann. 1567. celebratis, peculiari Articulo postulatum fuit, ut in moneta hungarica, etsi contingeret ejus argentum ad legem, seu ligam germanicam accomodari, imagines tamen hætenus usitatæ retinerentur.

3. Alii *denarii* cum iisdem inscriptionibus, & figuris, sed in quibus occurrit annus 1577. & 1578. *Extat in Museo R. Univ. Pestin.*

Vix credibile est hos denarios duobus continuis ab obitu Imp. *Maximiliani* annis cufos fuisse, sed potius incuria Præfectorum monetarium culpanda est, qui anno 1576. cudi fecerunt Numos annis 1577. & 1578. inscriptos, parum solliciti, an *Maximilianus*, cuius nomine signabantur, non esset præmoriturus. Postremum huius Imperatoris vitæ ac regni annum fuisse 1576. jam supra admonuimus.

§. III.

Numi RVDOLPHI II. Regis, ab Anno 1576. ad 1608. quo Coronam Hungariæ Fratri suo Mathiæ resignavit. Obiit 1612.

I. Numismata Mnemonica cum privilegio facta.

I. OMNIS. VICTORIA. A. DOMINO. Jaurinum mœnibus cinctum, & castra vicina; infra quæ occurrit avis, cornix in parmula, & hæ literæ: CVM PRIV.

In averfa: ANNO MDXCVIII. IST DIE VESTVNG RAAB DEN 29. MARTI. N. C. DVRCHE WYNDER HILF GOTTES AVSS DES TVRCKEN GEWALT WIDERVMB EROBERT. DARVMB GOTT ALLEIN DIE EHR. Sequitur V. M. supra epigraphen sculpta est laurea cum duobus palmæ ramis. *Arg. Comes Festerics. Vid. T. VII. N. 220. Tab. VII. N. 220.*

Bilingue hoc Numisma fecit cum privilegio *Valentinus Maler*. Id quod literæ V. M. in averfa, & Cornix, *Maleri* proprium insigne, in antica occurrens indicat. Fuit is primum Aurifaber Norimbergæ, dein celebris Numismatum Incisor, vulgo *Medailleur*. Obiit anno 1605. relicto artis hærede filio suo *Christiano Maller*; qui postea in Numis a se factis has notas C. M. C. P. vel C. M. C. PRIVI. insculpere solebat. a)

Germa-

a) Vid. *Doppelmeiers* hist. Nachricht von Nürnb. Math. und Künstlern pag. 215. Item: Sammlung berühmter Medailleurs, und Münz-Meister p. 32. nec non *Müller* Thaler Cabinet N. 2163. seq.

Germanica partis averse Epigraphe hunc habet sensum: *Anno 1598. Præsidium Jaurinum die 29. Martii N. C. (Novi Calendarii, des. Neuen Calenders) mirabili auxilio Dei ex Turcarum potestate iterum ereptum. Quamobrem sit soli Deo gloria. a)*

Amissum fuit *Jaurinum* anno 1594. Hardekio cum sex præsidiariorum millibus sese Turcis dedente: receptum memorabili stratagemate per Adolphum Schwarzenbergium anno 1598. In executione Stratagematis eminuit potissimum virtus *Palffi*, & *Barbacurti*. Historiam totius rei gestæ summa cum accuratione narrat Nicol. *Istvánfus*, testis coævus Lib. XXXI. Ob hanc victoriam *Rudolphus* Cæsar *Barbacurto* donativi nomine quatuor millia aureorum illico numerari, & millenos insuper quotannis ex ærario suo pendi iussit. *Palffius* ab Austriacis poculo aureo mille numum aureorum pondere ecohonestatus, nihil præmii a Cæsare postulavit, professus, se omnem operam, quam in hac expugnatione præstiterat, Patriæ suæ debuisse, ideoque gratuito impendisse. Schwarzenbergio autem data fuere centum millia aureorum, oppidumque *Hostopecium* in *Moravia*: præterea in perpetuam recuperati illo Duce *Jaurini* memoriam ad vetustiora familiæ Schwarzenbergicæ arma additum est caput Turcicum cum effigie Corvi adsidentis, oculosque Turcæ effodientis. Vid. *Wappen Calender* Tab. LXXII. Corvus enim Germanis *Rabb* dicitur, quo nomine *Jaurinum* quoque Civitatem iidem vulgo vocare solent, utut *Jaurinum* reapse non *Rabb*, sed *Raab* scribi soleat, hujusque nomi-

a) Non frustra in hac inscriptione ad diem 29. Martii additur *N. C.* id est, *Novi Calendarii*, Gregoriani scilicet correcti. Alibi enim, ubi illud nondum fuit receptum, numerabatur tunc 19. Martii. In Hungaria introduci cæpit anno 1588. Uti constat ex Articulo 28. Decreti dido anno in Comitibus conditi. Ejusdem vero communis per Hungariam receptio præcipiebantur Articulo 45. Decreti Anni 1599. sub multa mille florenorum.

nominis origo non ab alite, sed a situ repeti debeat. Adjacet enim ostio fluvii *Rabæ*, quondam *Arrabonis*, ubi conditam a se urbem Romani veteres *Arrabonam* appellavere, posterioribus subin populis *Rubam* nuncupatam.

2. OMNIS VICTORIA A DOMINO. Urbs Albaregalis, & castra. Supra urbem Aquila biceps coronata, nimbata, pectore gerens scutum Austriaco-Burgundicum. In imo Numi segmento: CVM PRIVILEGII CAES. V. M. id est: cum privilegio Casareo Valentinus Maler.

In averfa hæc perigraphie: ALES. VT. PHOENIX. REVIVISCIT: SIC VNGARIA: OPE: DEI SVB IMP. RVDOLPH. II. EXPVGNATA: ALBÆ ARCE MDCL. D. XX. SEPT. REVIRESCIT. Phœnix super accenso rogo sese attollens, pectore gerit scutum, Regni Hungariæ insignia complectens. Arg. *ibidem*. Vid. Tab. VII.

T. VII.
N. 221.

3. ALBA REGALIS. 1601. Thronus quatuor columnarum sub Conopeo, cum adscensu graduato; in supremo gradu corona culcitæ imposita, retro quam velut in pariete sceptrum, & gladius forma crucis decussatæ addita desuper litera R.

In averfa: DVRCH AVFGAB NAMS EIN SOLIMAN.

T. VII.
N. 221.

1543. MIT SCHWERDT ES KAYSER RVDOLF GWAN. 1601. Arg. *ibidem*. Vid. Tab. VII. N. 221.

Idem utriusque Numismatis est argumentum. Albam regalem, quam Solimannus anno 1543. deditione accepit, Imperator anno 1601. vi armorum recuperavit. Expugnationis Dux fuit Mercurianus. Vid. *Istvánfi Lib. XXXV.*

4. RO. IMP. EX SERENI AVSTRIACA DOMO IN INVICTI RVDO. Aquila biceps coronata, addito anno 1584. & circa eandem quinque Capita Imperatorum Stirpis Austriacæ, additis ad singula his epigraphis 1mo RVDOLPH. I. IMP. 2do ALBERTVS

I. ROM.

I. ROM. IMP. 3^{tio} FRIDERIC. II. ROM. IMP. 4to ALBERTVS II. ROM. IMP. 5to FRIDERIC. III. ROM. IMP. Superne est numerus I. qui quasi priorem notat Numismatis paginam.

In averfa est continuatio cœptæ infcriptionis: LPHI. II. EIVSDEM. DOM. HONOREM. NORI. F. V. M. C. PRIVIL. Medium Numi occupat Litera coronata R. adstantibus binis figuris, altera cum gladio, & cum palmæ ramo altera. Retro est sceptrum, & gladius in decussim posita. Circum vero exculpta sunt reliquorum quinque Imperatorum Austriacorum capita, additis ad singula his nominibus: 6to MAXIMIL. I. ROM. IMP. 7mo CAROLVS V. ROM. IMP. 8vo FERDINANDVS ROM. IMP. 9no MAXIMIL. II. ROM. IMP. 10mo RVDOLPH. II. ROM. IMP. Supra est Numerus II. velut alteram ejusdem Numismatis paginam indicans. *Aureus Octuplus in Museo R. Univ. Pefin.*

Infcriptio sic legenda est: *Romani Imperatores Ex Serenissima Austriaca Domo in Inviçti Rudolphi II. Ejusdemque Domus Honorem. Norimbergæ Fecit. Valentinus Maler Cum Privilegio.*

II. Numi Aurei ejusdem.

I. RVDOL. II. D. G. RO. I. S. AV. GE. HV. B. R. Virgo Deipara coronata sedens intra lunam bicornem dextro sinu divinam pusionem tenet. Infra lunam parmula continens insignia Hung. Dalm. Boh. & Austr.

S. LADISLAVS REX. 1581. Solita effigies hujus Sancti, & siglæ N. B. *Aureus Musei Cæs. Vindob.*

2. RVDOL. II. &c. ut supra. Imperator stans coronatus, & gladio præinctus d. sceptrum, s. globum crucigerum tenet.

S. LADISLAVS. HVNG. REX. 83. Scutum coronatum, Hungarico-Bohemicum cum parmula Austriaca in medio. *Aur. sim. plx. Ibidem.*

In hoc aureo nomen est *Sancti Ladislai* sine hujus effigie. Additus numerus 83. indicat annum 1583. Idgenus compendia nonnunquam in figillis etiam ac diplomatibus reperiuntur.

3. PATRONA VNGARIE. 98. Effigies Deiparæ coronatæ cum Jesulo, sub pedibus luna, & infra hanc est castellum, ac binæ cruculæ.

RVDOL. II. D. G. ROM. IM. S. A. G. H. B. R. Effigies S. Ladislai solitis cum attributis, & literæ S. L. id est: *Sanctus Ladislaus. Aur. simpl. Ibidem.*

Numerus 98. pro 1598. Castellum infra iconem Marianam notat *Claudiopolim*, ubi hic aureus fuit procufus. Transilvania enim hoc tempore paruit Rudolpho qua Regi Hungariæ; Sigismundus autem *Báthori* abdicato Principatu interea Pragæ in Bohemia morabatur.

4. RVDOL. II. G. RO. IM. S. AVG. GER. HVN. B. REX. Protome Imperatoris capite nudo, pectore loricate. Ad latus dextrum occurrit scutulum, in quo sunt insignia Hung. Boh. & Austr. Ad sinistrum vero Icon Mariana cum Jesulo, & sceptro intra lunam bicornem.

ARCHIDVX AVSTRI. DVX. BVRG. MAR. MOR. ETC. 1601. Aquila biceps coronata, pectore gerens globum crucigerum Imperii, in cujus medio parmula Austriaca. Ad latera juxta Aquilam hinc gladius erectus, inde sceptrum, & siglæ: N. B. *Aureus*

Tab. VI. Decuplus Nagybányæ signatus, Musei Cæs. Vindob. Vid. *Tab. VI. N. 214. N. 214.*

Sub hoc primum Imperatore Aquilæ bicipiti gladius, & sceptrum addita esse videntur. In aliis Numis hæc attributa unguibus tenet Aquila; in hoc juxta sunt posita.

5. RVDOL. II. &c. uti N. I. Icon Mariana solitis cum attributis, & infra hanc parmula Austriaca.

S. LADISLAVS REX. 1603. Consuetæ hujus Sancti effigies, & siglæ K. B. *Aur. simplex. Reg. Univ. Pestien.* Vid. Tab. VII. N. 215. T. VII.
N. 215.

Nomen, & effigies Sancti Ladislai in monetis hungaricis postremum occurrit sub Imp. *Rudolpho II.*

6. RVDOL. II. D. G. RO. IMP. S. AVG. G. H. B. REX. Aquila biceps coronata, gerens pectore scutum Austriaco-Burgundicum, torque aurei velleris circumdatum.

SOLI DEO GLORIA. CIVIT. CIBIN. ANNO. 1605. Duo enses decussatim positi, supra quos corona defluentibus binis lemniscis, & triangulum cum tribus foliis, infra enses Monoceros adfliens, & ad latera siglæ: hinc H. inde AR. sub pileo. *Aur. simpl. Com. Feseticis.* Vid. Tab. VII. N. 216. T. VII.
N. 216.

Eodem anno 1605. Cibiniensis Civitas, Sedis Saxonicæ in Transilvania, non aureos tantum hujus typi, verum & argenteos Numos nomine Imp. *Rudolphi II.* feriundos curavit sub Judicatu *Alberti Hutteri*, alias *Huet* germ. *Süveg* hung. appellati. Meminit hujusmodi Numorum *Samuel Köleferus* in *Auraria Romano-Dacica* p. 160. & seq. & *Joann. Seiveri* eodem loco in *Notis*, qui figuras partis aversæ hunc in modum interpretatur *ibidem* p. 169. „Enses, inquit, coronati Civitatis Cibiniensis insigne: Triangulum vero Universitatis Nationis Saxonicæ a tempore Regis Ludovici I. nec non Judicatus Cibiniensis. Litera H. non, ut *Schmizelius* voluit, Confulis *Georgii Hechti* (*Csukás*) nomen denotat, quippe qui ante diem V. Octobr. MDLXXX. terræis valedixerat; sed sicut in aliis *Herrmannstadt*. Pileus cum unicornu arma sunt Domus *Hutianæ*.“ Vide etiam, quæ infra notabimus ad *Argenteum* ejusdem inscriptionis, ac typi Numisma unciæle.

7. PATRONA VNGARI. 1604. Icon Marianæ solitis cum attributis, & siglæ: N. B.

RVDOL. II. D. G. RO. IM. S. A. G. HV. B. R. Scutum,
 T. VII. in quo insignia Hung. Dalm. Boh. Austr. *Aureolus* Musei Cæs. Vin-
 N. 217. dob. Vid. Tab. VII. N. 217.

Hic simplicis aurei est *semis*, extant vero & *quadrantes* ob
 exiguitatem suam rari.

III. *Argentæ Monetæ magni moduli.*

1. RVDOLPHVS II. D. G. RO. I. S. AV. G. H. B. REX.
 Protome Imperatoris capite nudo d. sceptrum tenentis, vultu sini-
 strorsum converso, ante quem est corona Imperialis super mensula.
 ARCHIDVX. AVS. DVX. BVRG. MAR. MORA. 1580.
 Aquila biceps capitibus nimbatis, pectore gerens scutum, in quo in-
 signia Hung. Dalm. Boh. & in medio parmula Austriaca. Supra Aquilam
 icuncula Mariana consuetis cum attributis. Siglæ: H. S. *Talerus*
 Mus. Cæs. Vienn. editus Monnoies en argent p. 151.

In hoc elegantissimo Numismate siglæ H. S. verisimiliter sunt
 literæ initiales vocabulorum *Herrmannstadt*, & *Süveg*. Posterius istud
 fuit Alberti *Hut* cognomen Hungaricum, idem quod *Hut* lat. *Pileum*
 significans. Cujus in Regio Judicatu Cibiniensi decessor Augustinus
Hedwig, aliter *Szöts*, lat. *Pellio* cognominabatur.

2. + RVDOL. II. D. G. RO. IM. S. AV. GER. HVN.
 BOH. REX. Protome Imperatoris capite nudo. Ad latera intra ipsam
 perigraphen occurrit a dextris scutulum complectens insignia Hung.
 Dalm. Boh. & Austr. a sinistris vero consueta icuncula Mariana.

ARCHIDVX AVS. DVX BVRG. MAR. MORA. 1588. Aquila
 biceps coronata, capitibus nimbatis, alis minus, quam alias ex-
 T. VII. pansis, pectore gerens pomum Imperii, pedibus autem, dextro stri-
 N. 218. ctum ensen, sinistro sceptrum. Siglæ: K. B. *Talerus*. C. *Festetics*.
 Vid. Tab. VII. N. 218.

In hoc unciali Numismate, Cremnicii signato, Aquila biceps
 occurrit cum præcipuis Imperii Romano germanici armis heraldicis.

Primum

Primum enim ejusdem capitibus imminet Coronā clausā ejus formā, quali primus omnium *Carolus V.* usus fuisse creditur. *Spenero P. I. Herald. p. 312.* Deinde hæc Aquila dextro pedē tenet gladium, vetus illud temporalis jurisdictionis symbolum, quo manus Regum, ac Principum in monumentis armantur; sinistro autem sceptrum, quo supremi Principes jam ætate Homeri utebantur. Ademum pectori Aquilæ additum est pomum Imperii, quod nonnulli Mundum appellant, & de cujus origine disceptatur.

3. RVDOL. II. &c. ut in antica præcedentis.

DVX BVR. MARCH. MORA. 1598. NAGIBANIA. Aquila biceps, coronata, pectore gerens globum crucigerum cum parvula Austriaca eidem globo imposta, juxta Aquilam erectus hinc gladius, inde sceptrum. *Talerus Musci Cæs. Vienn. editus Monnoies en argent. p. 151.*

Hoc Numisma argenteum hoc solo differt ab Aureo Decuplo; supra descripto, ac Tab. VI. N. 214. depicto, quod locum cusionis integro vocabulo NAGIBANIA, & quidem intra perigraphen habeat expressum, cum in Aureo siglis dumtaxat N. B. in area exsculptis, notetur. De *Nagy-Bánya* hæc sunt apud P. Steph. *Kaprinay P. II. Hung. Diplom. p. 349.* „*Rivulus Dominarum* urbs libera regia montana, vulgo *Nagybánya*, idcirco dicta, quod magna olim, ac dives illic fodina fuerit. In antiquis Regum literis dicitur *Rivulus Dominarum* non propterea, ut plerique putant, quod Reginarum Hungariæ dos fuerit, sed quia ad *Rivulum*, quem nunc etiam Hungari *Azsfony-Pataka* ea causa vocant, quod olim mulieres aurum in eo lavare solebant, sit conditum. Vidi literas Sigismundi Regis in prototypo ab Exc. Comite Emerico Sztarai de Nagy-Mihály mecum communicatas, in quibus legi Petrum de Tyba Parochum de *Azsfony-Pataka*, qui in aliis ejusdem Sigismundi Regis literis Parochus de *Rivulo Dominarum* nuncupatur. Ex quo elucet

Nagybányam olim Hungaris *Afszöny-Pataka* fuisse nominatam, quod latinis idem est ac *Rivulus Dominarum*. Gaudet urbs hæc Camera, five Domo monetali, in qua percussis Mathiæ temporibus Numi duobus malleolis, decussatim positis, ac siglis N. B. id est *Nagybánya* signabantur. Et nos Numum Ludovici II. supra descripsimus, in quo *David de Berend* Comes Cameræ *Nagybányensis* vocatur Comes *Cameræ Rivuli Dominarum*. Germani eandem Civitatem appellant *Neustadt*, five Novam Civitatem, teste *Thurnschwambio*. Sed non recte *Jacobus a Mellen* in descriptione præsentis Numismatis (Vid. Syllogem Numism. uncialium p. 87.) *Nagybányam* confundit cum *Kapnik Bányá*. Hæc enim sunt diversorum nomina locorum. *Nagybánya* scilicet in Comitatu Szathmáriensi, *Kapnik* autem in Districtu *Kóvár*, qui a Comitatu Szólnok mediocri per bella civilia quondam avulsus erat.

4. RVDOL. II. D. G. R. IMP. S. AVG. G. H. B. REX.
Aquila biceps coronata, pectore gerens scutum Austriaco - Burgundicum.

SOLI DEO GLORIA. CIVIT. CIBIN. ANNO 1605. Corona duobus lemniscis defluentibus, infra quam tria folia in triangulo, & duo enses decussatim positi, infra quos occurrit saliens Monoceros, & ad latera siglæ H. & literæ AR. pileo Iudicatus Regii tectæ. *Talerus C. Festeticus*. Vid. Tab. VII. N. 219.

T. VII.
N. 219.

De occurrentibus in hoc Numismate armis heraldicis Cibi-niensis Civitatis, & Iudicatus Regii in eadem, Sedisque Saxonicæ in Transilvania, nec non gentilitiis *Hutii*, seu *Huteri*, eo tempore Iudicis Regii, insigniis dictum est in Numis aureis *Rudolphi II.* ad Aureum ibidem N. 620 descriptum; in quo idem plane typus, eademque inscriptiones sunt, quæ in præsentate argenteo unciali. Hoc loco imprimis de hac sententia inscripta: SOLI DEO GLORIA notari velim, eandem apud *Koehlerum* sæpius in Numis Danicis, Saxonicis,

nicis, aliisque reperiri. a) Enses decussati Saxonicae Nationis proprii sunt in Germania, a quibus ut Transilvanici distinguerentur, sub Rege Ludovico I. addere placuit triangulum cum tribus foliis, quae *Seivert Nymphææ* folia vocat. Familiae *Hutianæ*, sive *Huterianæ*, ex qua Judicatum Regium Cibinii in Transilvania gessit *Albertus*, huic de quo agimus Numo inscriptus, scutum heraldicum in Promptuario Hungarico sic describitur: b) „Das Huetische Wappenschild führet zween Helme; den ersten bedeckt ein *Fürstenhut*, woraus ein aufgerichtes Schwerdt mit einem Lorbeerzweige umwunden; den zweiten eine offene Krone, und darauf ein halbes gekröntes Einhorn, mit einer fliegenden Binde um den Hals. Der Schild selbst ist quadriert, und wird von zween Greifen gehalten. Im ersten, und vierten Felde ein *Fürstenhut*, in dem übrigen ein springendes gekröntes Einhorn mit einer fliegenden Binde an dem Halse.“ Hinc intelliges causam pilei principalis, quo AR, id est, *Albertus Regius* Judex, in hoc Numo tegitur, simulque Monocerotis salientis rationem. Ceterum *Albertus Huius*, sive *Huterus*, qui anno 1605. hac inscriptione, & hoc typo Numos aureos pro Imp. Rudolpho II. cudi fecit, anno sequente similes etiam nomine *Stephani Boesakai*, qui Transilvaniae Principatum invaserat, signavit, quemadmodum id suo loco videbimus.

IV. *Grossi & Denarii arg. ejusdem.*

I. RVDOL. II. D. G. RO. IM. S. AV. GE. HV. B. R.
Deipara capite velato sedens dextro sinu gestat Jesulum, qui d. pommum tenet. Sigla: K. B.

MONETA. NOVA. ANNO DOMINI. 1595. Scutum quadripartitum, in quo 1mo fasciæ quatuor, 2do Crux patriarchalis. 3tio
Capita

a) *Münzbelustigung* T. I. p. 401. T. III. in præf. §. 32. T. IV. p. 442, T. VIII p. 201. T. XX. p. 153. & XXI. p. 384.

b) *Ungarisches Magazin* III. Band. p. 157.

T. VII. Capita tria coronata Dalmatiæ. 4to Leo Bohemiæ; & in centro scuti
N. 223. parmula Auftriaca. *Grossus arg. C. Fesetics.* Vid. Tab. VII. N. 223.

2. **PATR. 1600. HVNG.** Deipara coronata sedens d. sinu
 gerit Jesulum. Siglæ: K. B.

RVD. II. RO. I. S. AV. G. H. B. R. Scutum, in quo in-

T. VII. signia Hung. Dalm. Boh. & parmula Austraca. *Grossus diametro de-*
N. 224. *narii, sed mole crassiuscula R. Univ. Pest.* Vid. Tab. VII. N. 224.

3. **PATRONA. VNGARIE.** Icon Mariana, & siglæ: K. B.

RVDO. II. RO. I. S. AV. GE. H. BO. RE. 1579. Scutum,

T. VII. in quo insignia Hungariæ, Dalm. Boh. Austria. *Denarius obvius.*
N. 222. Vid. Tab. VII. N. 222.

4. **PATR. 1580. HVNG.** Consueta Icon Mariana, & K. B.

RVD. II. RO. I. S. AV. G. H. B. R. Scutum ut in præ-

T. VII. cedente. *Denar. obvius.* Vid. Tab. VII. N. 225.

5. Nulla epigraphe. Deipara coronata, nimbata, intra lu-
 nam bicornem, cum Jesulo in sinu dextro. K. B. & quatuor rosulæ.

Scutum, in quo solita insignia Hungariæ, Dalmatiæ, Bohe-
 miæ, & parmula Auftriaca. Supra scutum annus 1601. ad latera

T. VII. duæ rosæ. *Obolus argenteus. Reg. Univ. Pestiensis.* Vid. Tab. VII.
N. 226. N. 226.

CAPUT SECUNDUM.

Numi Regum Hung. Sæculi XVII. descripti, & illustrati.

§. IV.

Numi MATHIAE II. Regis, ab Anno 1608. ad 1619.

I. Numismata mnemonica ex auro, & argento.

I. MATHIAS II. REX HVNGARIAE CORONATVS. MDCVIII.
Caput sacra Regni Hungariæ corona cinctum, ad pectus cum aureo
vellere.

+ MEMORIÆ + ERGO: CIVITATES ET OPPIDANI IN-
FERIORIS AVSTRIÆ PROPRIIS SVIS SVMTIBVS FIERI FECE-
RVNT. Laurea cum duobus palmæ ramis. *Aureus magni modulæ
Musei Cæs. editus in Monnoies en Or. p. 106.*

Qua ratione contigerit, ut Mathias Archidux, vivo adhuc
fratre Rudolpho, quin renitente etiam, Rex Hungariæ jam anno
1608. coronaretur, vide Istvánfi epitomen Libro XXXV. & seq. Ex
Proceribus Hungariæ præcipuas in hoc negotio personas egerunt,
Stephanus *Illésházy*, & Georgius *Turso*, uterque postmodum Regni
Palatinus. Ex Austriacis vero Paulus Trautson, Carolus Lichten-
stein, & Seifridus Preuner. Solemnitas Coronationis Pofonii pera-
cta fuit die 19. Novembr. adplaudentibus vicinæ Austriæ inferioris
Civitatibus, & oppidis, quæ ad contestandam lætitiæ publicæ Nu-
mismata propriis, ut in epigraphe notatur, sumptibus fieri fecerunt.

2. MATHIAS D. G. ARCHID. AVST. ETC. SVPR. EXERC.
BEL. IN HVN. INFER. DVX. Mathias Eques vestitu hungarico d.
sceptrum

sceptrum belli ducibus proprium, s. habenas equi. Infra: MILITEMVS. 1601. Intra pedes Equi M. S.

T. VII.
N. 231. STRIG. CAP. AN. 1595. SEP. 2. Prospectus arcis Strigoniensis, & castrorum. *Arg. uncial. C. Fesetics.* Vid. Tab VII. N. 231.

De *Strigonio* auspiciis Imp. Rudolphi II. per Mansfeldium oppugnato, & post hujus obitum per Mathiam Archiducem expugnato anno 1595. die 2. Septembris, Consule *Istvánsum* Lib. XXIX. Præfens Numisma sexto post anno, scilicet, ut in antica est, 1601. factum fuit per Norimbergensem Monetarium, quem literæ insculptæ M. S. produnt, *Michaëlem Schalenberger.* Vocabulum MILITEMVS Numismati huic incisum, propria fuit velut tessera *Mathiæ* Archiducis inde a teneris, ut ajunt, unguiculis sub institutore suo Augerio Gislenio *Busbequio.*

3. MATHIAS II. REX VNGARIAE CORONATVS. M. D. CVIII. Protome Regis coronati, ad humeros cum paludamento, ad pectus cum aureo vellere.

ABVNDANTIA: DILIGENTIBVS: TE: Mulier laureata, stolata stans inter flores, dextera tenet palmam, sinistra cornucopiæ.
T. VIII.
N. 235. Juxta pedes fertum. *Arg. C. Fesetics.* Vid. Tab. VIII. N. 235.

4. Monogramma nominis *Mathiæ II.* coronatum sacra Regni Hungariæ corona, intra lauream.

T. VIII.
N. 236. CORONATVS HVNGARIÆ REX MDCVIII. Intra lauream. *Arg. Reg. Univ. Pest.* Vid. Tab. VIII. N. 236.

5. MATHIAS II. D. G. HVNGARIÆ. ET. BOHE: REX. Protome Regis pileati, ac torque aurei velletis ornati.

MANET VLTIMA COELI. CVM PRI. C. M. Figura galeata, stolata, d. sceptrum tenet, s. palmæ ramum juxta pedes a dextris corona hungarica, a sinistris bohemica, supra caput vero intra nubes corona Imperialis. *Arg. Com. Fesetics.* Vid. Tab. VIII.
T. VIII.
N. 237.

Hujus

Hujus Numismatis Auctor *Christianus Maler*, Norimbergen-
 sis Monetarius privilegiatus, typum, & hanc epigraphen: MANET
 VLTIMA COELI, mutuatus est ex Numo *Henrici III.* primum Po-
 loniæ, dein Galliarum Regis. Delectu quidem haud satis idoneo;
 tertia enim corona, quæ post duas jam obtentas manebat *Mathiam*,
 adhuc *terrestris* erat, scilicet Imperii Romano-Germanici, non vero
Coeli, ab obitu primum obtinenda. Refert *Thuanus*, hostes Regi
Henrico III. illudentes, epigraphen hanc illius Numismatis: *Manet*
ultima coeli, convertisse in istam: *Manet ultima clausfri*; addito epi-
 grammate:

„ Quî dederat binas, unam aufert, altera nutat:

Tertia tonsoris conficienda manu est.“ a)

6. MATHIAS II. D. G. HVN. ET BOHE. REX. ARC.
 AVS. DVX. BVR. CO. TI. Protome Regis, amictu hungarico, cum
 torque aurei velleris.

AMAT VICTORIA CVRAM. Arbor pomis aureis onusta
 intra septum, ad cuius ostium Draco excubat. *Arg. figura ovali. R.*
Univ. Pest. Editum ap. Franc. *Palma* in specimine *Herald. Hung.* p.
 87. & apud *Voigt l. supr. cit. T. III. Tab. V.*

Cum in hoc Numismate Mathias nondum habeat titulum
Electi Romanorum Imperatoris, oportuit signatum esse ante ann. 1612.
 Hæc Epigraphæ: *Amat Victoria Curam* reperitur etiam in alio Nu-
 mismate *Mathiæ* nondum Regis, sed Archiducis tantum titulo in-
 scripti, quod sic habet:

7. MATHIAS D. G. ARCHID. AV. D. B. C. TYR. Pro-
 tome capite nudo, pectore, & brachio loricato, cui hæc literæ in-
 sculptæ: PETER. F. 99. id est: *Peter fecit. 1599.*

AMAT

a) Vid. *Thuanus hist. Lib. XCVI. Mezeray T. III. histoire de France.*
Köhler Münzbelustigung T. III. 269.

AMAT VICTORIA CVRAM. Grus uno pede insistens pateræ, aquila bicipite ornata, & altero pede elevato sustentans lapidem. Juxta pateram arma Turcica, in quorum medio corona. Supra est prospectus Arcis, & Civitatis Srigoniensis, cum parte fluminis Danubii. *Argent. magni moduli apud Köhler, Münzbelustigung T. III. p. 347.*

8. MATHIAS ELECT. IN REGEM ROMANO. CORON. FRAN. AD MOE. 24. IVN. Protome Regis laureati, & aureo vellere ornati.

ANNA MATHIÆ ROM. IMP. CONIVNX. CORON. FRA. AD MOE. 26. IVN. 1612. Protome Imperatricis, ac Reginae coronatae. *Aureus quinduplus R. Univ. Pestin.*

Solennia Coronationis Francofurti ad Moenum anno 1612. peractæ vid. ap. C. Christophorum *Khevenhüller* T. VII. Annalium Ferdinandeorum.

8. + MATHIAS II. D. G. H. B. REX CORO. IN REG. ROM. 24. IVN. 1612. Protome Regis laureati, cum torque aurei velleris ad pectus.

CONCORDI LVMINE MAIOR. Corona solem inter ac Lunam media. *Aur. dupl. ibidem.*

Editus inter aureos Musei Cæs. Vindobon. p. 59.

9. MATHIAS II. D. G. REX HVNGARIÆ. ETC. Protome Regis corona hungarica coronati, & aureo vellere ornati.

Scutum Hungariæ in medio positum, & circumdatum novem aliis minoribus Regnorum ad coronam Hungariæ spectantium scutis, addita inscriptione circa scutum majus. + HVNGARIÆ. & supra alia scutula his literis: D. C. S. R. S. G. L. C. B. id est: Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ, Rasciæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Cumania, Bulgariæ. *Aur. & arg. C. Festerics. Vid. Tab. VII. N. 230.*

T. VII.
N. 230.

II. Aurei communes Mathiæ II.

1. MATHIAS II. D. G. REX HVN. DESIG. IN REG. BOHE. Protome Regis corona clausa hungarica redimiti, ad pectus cum aureo vellere.

ARCHID. AVS. DVX. BVR. MAR. MO. CO. TYR. 1609. Scutum coronatum, aureo vellere cinctum, in quo Insignia Hung. Boh. Hisp. Brabantix, Moravia, Tyrolis, & in medio scuti parmula Austriaco-Burgundica. *Aur. decupl. Musæi Cæs. Vindob. editus a Du Val.*

2. MATHIAS II. D. G. HVNG. ET DESIGN. BOHEM. REX. Protome Regis, ut in præcedente.

ARCH. AVS. DVX BVR. MAR. MO. CO. TYR. 1609. Scutum coronatum, ac torque aurei velleris cinctum, in quo arma Hung. Boh. Tyrolis, & parmula Austriaco-Burgund. *Aur. simplex. ibidem.*

3. MATHIAS D. G. REX. HVN. Stans Rex coronatus diademate hungarico, cum ceteris ornamentis Regibus Hung. in solemnitate coronationis propriis d. tenet sceptrum, s. globum duplici cruce insignem, & siglæ: K. B.

DES. IN REG. BO. AR. AVS. ETC. 1609. Deipara coronata, nimbata, sedens intra lunam bicornem, radiis undique promicantibus d. sceptrum, sinistra Jesulum tenens. Infra est parmula Austriaca. *Aur. simpl. ibidem.*

In his, aliisque ad annum usque 1611. signatis Numis *Mathias* inscribitur *Designatus Bohemia Rex.* Nam Rudolphus frater nondum illi Bohemiam, & Austriam cessit.

4. MATHI. (*sic*) II. D. G. HVN. BO. REX. Stans Rex coronatus hungarico diademate, in casula, seu pallio, & reliquo Regibus Hungariæ ornatu tempore coronationis proprio, d. tenet sceptrum, s. globum duplici cruce insignem. Siglæ: K. B.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1613. Deipara coronata, nimbata, in pleno lumine d. tenet sceptrum, s. Jesulum, qui globum crucigerum læva manu gerit. Sub pedibus luna bicornis. Infra est parmula Austriaca. *Aureus simplex ibidem.* Vid. Tab. T. VII. N. 228. VII. N. 228.

Dubito, an in hoc aureo reapse annus 1613. occurrat; nam in omnibus aliis Numis post annum 1612. signatis *Mathias* jam simul titulum *Electi Romanorum Imperatoris* habet.

5. Alius, in quo & epigraphe, & figuræ utriusque partis eodem modo sunt, ut in præcedente, sed annus est 1616. *Aur. simpl. R. Univ. Pestin.*

6. MATT. (*sic*) D. G. R. I. S. A. GE. HV. B. REX. Imperator coronatus, palliatus, loricatus stans d. tenet sceptrum, s. globum crucigerum. Siglæ: N. B.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1616. Deipara coronata sedens intra lunam bicornem d. tenet sceptrum, s. Jesulum, in cujus manu est globus cruciger. Infra lunam parmula coronata bipertita complectens 4. fascias, & crucem geminatam colli insistentem: *Aur. simpl. Musei Cæs. Vindob.* Vid. Tab. VII. N. 229. T. VII. N. 229.

7. MATTHIAS D. G. RO. I. S. AV. G. HVN. B. REX. Stans Rex palliatus, loricatus, coronato capite, d. sceptrum, s. pomum Imperii crucigerum tenet. Siglæ: K. B.

ARCHID. AV. D. BVR. MAR. MORA. CO. TYRO. 1614. Deipara in pleno lumine sedens coronata d. sceptrum tenet, s. Jesulum. Infra pedes luna, & sub hac est parmula continens Regni Hungariæ insignia. *Aureus octuplus, & alter simplex Musei Cæs. editus in Monnoies en Or. p. 106.*

8. MATTH. II. D. G. RO. IM. S. A. G. HV. B. R. Effigies sub prioribus Regibus consueta Sancti Ladislai stantis coronati, loricati, ac dextra bipennem, sinistra globum crucigerum tenentis. Siglæ: N. B. PATRO-

PATRONA HVNGARI. 1614. Deipara coronata sedens intra lunam cum Jesulo. *Aur. simpl. ibidem.*

Nagybányénsis hic aureus *Mathiæ II.* rarior est ceteris, ob effigiem Sancti Ladislai, utut sine hujus nomine, occurrentem, quæ ab obitu Imp. Rudolphi II. non facile amplius in monetis hungaricis reperitur.

III. *Argentæ Monetæ majores, Talleri integri, hujusque partes.*

I. MATTHI. II. D. G. REX. HVNG. ZC. DESIG. IN REGEM BO. Protome Regis coronati clausa corona, ad pectus cum aureo vellere. Supra caput icuncula Deiparæ solitis cum attributis.

ARCHID. AVS. DVX BVR. MAR. MO. CO. TYR. 1610. Scutum coronatum, ac torque aurei velleris cinctum, in quo 1)

quatuor fasciæ hungariæ, & crux patriarchalis super tricollis coronato. 2) Leo coronatus bohemicus cum cauda bifurcata. 3) Tria capita coronata Leopardina Dalmatiæ. 4) Aquila tessellata Moravica expansis alis. In centro autem scuti parmula Austriaco-Burgundica. Siglæ: K. B. *Tallerus Musci Cæs. Vindob.* Vid. Tab. VII. T. VII.

N. 232. N. 232.

Anno Numismatis hujus 1610. inita fuit ratio quædam concordiæ inter fratres Imp. Rudolphum & Mathiam Regem, minime tamen diuturna; quippe tumultu Passaviensi exorto, Mathias Bohemiam ingressus, Rudolphum, ut hanc etiam sibi vivus cederet, coegit: Vid. T. VII. *Annal. Ferdinand. & Balbini Epitome rer. Boh. Lib. V. p. 620.*

2. MATTHIAS. D. G. RO. I. S. AVG. GER. HVN. BOH. REX. Protome Imperatoris capite laureato, ad pectus cum aureo vellere. Intra perigraphen autem duo sigilla, hinc nempe scutulum coronatum cum utrisque Regni Hungariæ armis, inde consueta icuncula Mariana.

ARCHIDVX. AVS. DVX. BVR. MAR. MOR. CO. TYR.
1620. Aquila biceps coronata, nimbata, ense, & scepro armata,
alis expansis, gerens pectore scutum coronatum, in quo fasciæ qua-
tuor hungaricæ alternant cum leone bohemico, & in centro scuti est
parmula Austriaco-Burgundica. Siglæ: K. B. *Talerus C. Fæsteticus.*

T. VII.
N. 233.

Vid. Tab. VII. N. 233.

3. MAT. D. G. RO. IM. S. AV. GE. HV. BO. REX. Ca-
put laureatum, & reliqua omnia ut in præcedente.

T. VIII.
N. 234.

ARCHI. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1620. Aquila
biceps coronata &c. ut in averfa præcedentis. *Quadrans Taleri ibi-
dem.* Vid. Tab. VIII. N. 234.

Cum Imp. *Mathias II.* die 20. Martii 1619. obierit, quem-
admodum ex Annalibus constat, hic vero, & præcedens Numus
ejusdem Mathiæ præferat annum 1620. necesse est, alterutrum eve-
nisse, ut nempe hi Numi jam primis mensibus anni 1619. fuerint
proculsi, ac signati numero anni subsequenti 1620. vel certe conti-
nuata fuerit nomine *Mathiæ*, quamvis jam defuncti cussio nonnulla-
rum monetarum. Hoc posterius credidit *C. Petrus Révay* scribens
factum esse ad perpetuandam *Mathiæ II.* memoriam, ut longo post
funera sua tempore argentum, & aurum currentis monetæ imagine,
& signis ipsius cuderetur. a) Sed opinione mea, rectius *Katona* :
b) „Crediderim, inquit, id ideo factum esse, quod typi pro cu-
denda moneta parati jam antea fuerint, qui nunc etiam, donec de-
struantur, adhiberi, regnante jam alio Rege, solent.“ Et vero
ipse quoque memini, cussionem monetarum, nomine, & imagine
Imp. FRANCISCI I. signatæ, multis post hujus obitum annis, ju-
bente Augusta M. THERESIA, continuatam fuisse, verum nunquam
alio,

a) Vid. Révay de Monarch. S. Coron. ap. Schwandtner T. II. p. 819.

b) Tom. XXIX. Hist. Crit. R. Hung. p. 956.

alio, quam postremo vitæ ipsius anno, in moneta signato, scilicet 1765. Ita enim oportebat, ne posteris præberetur occasio erroris.

IV. *Grossi, ac denarii ejusdem.*

1. MATHIAS. D. G. RO. I. S. A. GE. HVN. BO. R. Scutum bipertitum; a dextris quatuor fasciæ, a sinistris crux patriarchalis super Tricolle coronato. N. B.

PATRONA. HVNGARIE. 1614. Deipara sedens coronata, nimbata, d. sceptrum, s. Jesulum nimbatum gerens: sub pedibus luna bicornis. *Grossus R. Univ. Pestin.* Vid. Tab. VIII. N. 238. T. VIII. N. 238.

2. PATRONA HVNGARI. Deipara in pleno lumine coronata, nimbata, d. sceptrum, s. Jesulum gerens: sub pedibus luna; & infra hanc parmula Austr.

MAT. II. D. G. HV. BO. REX. 1612. Scutum coronatum cum utroque insigni Hungariæ. Siglæ: K. B. *Denar. argent. ibidem.* T. VIII. N. 239. Vid. Tab. VIII. N. 239.

3. PATRONA HVNGAR. 1615. Deipara coronata sedens cum Jesulo in sinu sinistro.

MAT. D. G. RO. I. S. AV. GE. HVN. BO. R. Scutum exhibens a dextris 4. fascias, a sinistris crucem duplicatam Tricolli coronato insistentem. Siglæ N. B. *Denar. ibidem.* Vid. T. VIII. N. 240. T. VIII. N. 240.

4. Nulla epigraphe. Icon Mariana in pleno lumine, cum sceptro, & Jesulo. Scutum coronatum exhibens utrumque Regni Hung. insigne. Siglæ: K. B. & annus 1613. *Obolus Kremnicensis ibidem.* Vid. Tab. VIII. N. 241. T. VIII. N. 241.

§. V.

Numi FERDINANDI II. Regis, ab Anno 1619. ad 1637.

1. *Numismata mnemonica, & Monetæ magni moduli.*

1. FERDINANDVS II. BOHEMIÆ REX CORONATVS IN REGEM HVNGARIÆ. DIE. I. IVLII. 1618. Supra hanc epigraphen corona cum duobus palmæ ramis. LEGI.

LEGITIME CERTANTIBVS. Scriptum in Scheda per coronam transeunte in forma Literæ S. *Aureus Musei Cæs. Viudob.* Vid. T. VIII. N. 242. Tab. VIII. N. 242.

2. Corona inter duos palmæ ramos, infra quam litera F. & II. situ perpendiculari. Ad latera particulæ ex torque aurei velleris, repræsentantes silicem cum scintillis, & chalybem.

CORONATVS IN REGEM HVNGARIÆ. I. IVLII. 1618.

T. VIII. N. 245. Supra hanc epigraphen corona inter duos palmæ ramos. *Arg. formæ quadrangularis ibidem.* Vid. Tab. VIII. N. 245.

Videns *Mathias II.* nullam sibi spem sobolis esse ex Anna Austriaca Coniuge sua, successorem sibi ad præcavendas turbas designavit *Ferdinandum*, Caroli Archiducis in Styria filium, hunc ipsum nempe, ejus olim a Regno excludendi causa in fratrem Rudolphum Cæsarem ante aliquot annos insurrexerat. Igitur suum hunc ex fratre nepotem Ferdinandum anno 1617. Bohemiæ, sequente autem 1618. Hungariæ Regem, se adhuc vivo coronari fecit. Cujus coronationis tempore Numismata nunc descripta in vulgus spargebantur, quorum alterum inscribitur sententia novo Regi postmodum familiari, & symbolica: *legitime certantibus.*

3. Antica, uti in præcedente. F. II. &c.

CORONATVS IN REGEM ROMANORVM. IX. SEPT.

1619. Corona cum duobus palmæ ramis. *Arg. formæ quadrangularis R. Univ. Pestin.*

Coronatio *Ferdinandi II.* in Regem Romanorum incidit non in diem 19. uti Burghardus in Notis ad Mellenium p. 202. scribit, sed in 9. Septembr. anni 1619. teste hoc Numo missili. Refert autem C. Khevenhüller T. IX. Annalium Ferd. p. 447. quatuor fuisse species missilium idgenus Numorum occasione coronationis Francofurtensis distributas. Ex quibus majores Numi, ex auro & argento procusi, exsculptum habuere brachium humanum, de nubibus pro-

tensum,

tensum, ejus extrema manus tenebat coronam cum epigraphæ hæc legitime certantibus. Hic fuit typus anticæ partis: in averfa vero infcriptum erat: *Ferdinandus II. Hungariæ, & Bohemiæ Rex coronatus in Regem Romanorum IX. Septembr. Anno 1619.* Alii minoris formæ Numi partim orbiculares, partim quadrangulares, epigraphen, ac typum præferebant, qualem isthic N. 3. descripsimus.

Lætitiam tamen, quam *Ferdinandus II.* e coronatione fua percipere poterat, haud multo poft interturbarunt graviffimæ adverfitates. Eodem enim anno Bohemi Proteftantes vexillum feditionis fufulare, proclamato Rege Friderico Rheni Palatino, unde belli tricennalis flamma eruperat. Eodem novæ religionis obtentu, & Gabriel Bethlen Tranfylvania Princeps Hungariam invafit, Pofonium ufque progressus, aufusque Regis Hungariæ titulum ufurpare.

4. FER. II. D. G. R. I. S. A. GE. H. B. REX. Protome Imperatoris capite laureato, cultu hispanico, ad pectus cum torquæ aurei velleris, cui manus e nubibus protenfa facram Regni Hungariæ coronam offert cum Lemmate Schedæ brachio circumvolutæ infcripto: LEGITIME CERTANTIBVS. Infra Protomen Imperatoris occurrunt literæ H. G. id eft: *Hans Gebhard* fecit. (Monetarius Norimbergenfis ab anno circiter 1597. ad 1622.)

In averfa. + HVNGARIÆ. Scriptum circa Scutum Regni Hungariæ in medio pofitum, ambientibus illud aliis novem fcutulis Regnorum ad coronam Hungariæ fpectantium, quorum nomina primoribus literis D. C. S. R. S. G. L. C. B. indicantur, fimiliter uti fupra in Numo Mathiæ II. *Talerus C. Fefterics.* Vid. Tab. VIII. T. VIII. N. 246.

Numisma hoc, etfi temporis nota deftitutum, arbitror profufum fuiffe anno 1622. quo *Ferdinandus II.* victoriis illuftris, pace cum *Bethleno* inita, facram Regni coronam recepit, eademque Conjugem fuam *Eleonoram* Auguftam in Comitibus Sopronienfibus mense

Julio inaugurari fecit. Corona hæc tribus fere annis fuit in potestate Gabrielis Bethlenii.

5. FERDINAND. II. D. G. RO. I. S. AVG. GER. HVN. BOH. REX. Protome capite laureato, ad pectus cum aureo vellere. Ad latera, intra ipsam perigraphen hinc scutulum Regni Hung. inde icuncula Mariana.

ARCHIDVX. AVS. DVX BVR. MAR. MOR. CO. TYR. 1622. Aquila biceps coronata, gladio, sceproque armata, pectore gerens Scutum coronatum, in quo sunt insignia Hung. ac Boh. & in medio parmula Auftriaca. Sigla: K. B. *Talerus Musei Cæs. Vindob.*

6. FERDINANDVS. II. D. G. R. I. S. AVG. GER. HVN. BOH. REX. Protome capite laureato, ad pectus cum aureo vellere.

ARCHIDVX. AVS. DVX. BVRG. COMES TYR. 1631. Aquila biceps nimbatâ coronata, gladioque, & scepro armata, gerens pectore scutum, aureo vellere circumdatum, in quo a dextris sunt 4. fasciæ, a sinistris crux patriarchalis super Tricolle coronato.

T. VIII. Intra coronam, & capita Aquilæ occurrit pomum crucigerum Imp. N. 247. rii. Sigla inferius: N. B. *Talerus C. Festerics. Vid. Tab. VIII. N. 247.*

7. FERDINANDVS. II. D. G. R. I. S. AVG. G. H. B. REX. ELEONORA. IMP. G. H. B. REG. DV. MAN. Duo capita jugata, *Ferdinandi II. & Eleonora* Aug. pectore tenus expressa; extra circulum quatuor scuta, Imperiale, Hungaricum, Bohemicum, & Auftriaco-Burgundicum.

FERDINANDVS. III. D. G. REX HVNG. ARCHID. AVS. D. BVR. CO. TYR. Protome Regis junioris pileo, & cultu reliquo hungarico. Extra circulum tria capita Angelorum. *Argenteum unciæ formæ quadrangularis Musei Cæs. Vindob. editum in Monnoies en argent.*

Eleonora Gonzaga Dux Mantuæ, quæ in hoc Numismate Ferdinando II. conjungitur, erat posterior ejusdem conjux, annò 1622.

II nupta.

nupta. Nullam reliquit prolem: nam *Ferdinandus III.* cujus effigies in altera hujus Numismatis parte occurrit, natus erat ex *Anna* Bavara; priore *Ferdinandi II.* conjugē. Proculsum autem fuerit hoc Numisma ob coronationem *Ferdinandi III.* vivo patre factam, de qua in Codice Juris patrii videatur *Decretum Ferdinandi II.* anno 1625. in Comitibus Soproniensibus conditum, hujusque Decreti *Articulus III.*

Alii Numi, ad hanc pertinentes coronationem, recensentur Spho sequente inter Mnemonicos *Ferdinandi III.*

II. Auræ monetæ Ferdinandi II.

1. FER. II. D. G. R. I. S. A. GE. H. B. REX. Stans Imperator coronatus, palliatus, loricator d. tenet sceptrum, s. globum crucigerum tenet. Sigla: K. B.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1626. Deipara coronata, nimbat, in pleno lumine sedens d. tenet sceptrum, s. Jesulum: sub pedibus luna; & infra hanc occurrit parmula coronata, continens 4. fascias, & crucem duplicatam in Tricolle coronato. *Aur. simpl. apud Mellen in Serie Reg. Hung. p. 201.*

2. FER. II. D. G. &c. omnia, ut in antica precedentis. Sigla: K. B.

AR. AV. DVX. BVR. COM. TYR. 1632. Deipara coronata, nimbat, vestitu Hungaris Dominabus proprio, sedens intra lunam bicornem, d. tenet sceptrum, s. Jesulum, qui sinistra manu gerit globum crucigerum. Infra lunam parmula coronata cum utroque Insigni Regni Hungariæ. *Aur. Musci Cas. Vid. T. VIII. N. 243. T. VIII. N. 243.*

3. FER. II. D. G. R. I. S. A. GE. HV. B. REX. Stans Rex coronatus, palliatus, loricator, & gladio præcinctus, d. tenet sceptrum, s. globum crucigerum. Sigla: K. B.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1637. Deipara coronata, nimbat, in pleno lumine sedens, d. tenet sceptrum, s.

T. VIII. Jesulum; infra pedes Luna, & sub hac est parmula coronata conti-
N. 244. nens insignia Regni Hung. *Aur. suppl. ibidem.* Vid. T. VIII. N. 244.

4. Alii aurei; similes præcedentibus, diverforum annorum,
Kremnicenses, & Nagybaranyienses. R. Univ. Pestin.

III. *Grossi, cruciferi, & denarii arg. ejusdem.*

II. D. G. R. I. S. A. GER. HVN. B. REX. Scu-
 tum, in quo sunt insignia Hung. Dalm. & Bohem. Sigla: I. P.

PATRONA HVNGAR. 1623. Consueta effigies Deiparæ;
Grossus arg. R. Univ. Pestin.

Grossus hic diametrum habens hodierni Septenarii cupreus
 est magis, quam argenteus, videturque ad spurias merces rejicien-
 dus; præcipue cum Joachimus *Leibitzer* apud *Wagner* in *Analect.*
 Scepus. T. II. p. 67. prodiderit, anno 1623. multos monetarum
 adulteratores in Hungaria observatos fuisse.

2. FER. II. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Protome
 Imp. Ferdinandi, ad pectus cum torque aurei velleris.

ARCHID. A. D. BVR. CO. T. 1624. Aquila biceps, pecto-
 re gerens scutum Austriaco-Burgundicum. Infra Aquilam Nume-
 rus 3. circulo inscriptus, valorem totidem cruciferorum indicans.

Grossus minor, seu 3. cruciferorum, ibidem.

Hoc typo signabantur grossi argentei, valore trium cruci-
 ferorum, seu quinque denariorum tempore *Ferdinandi II.* hujusque
 successorum, in ditionibus Austriacis.

3. FER. II. &c. ut in præcedente.

Pars quoque averfa, uti in grosso nunc descripto, sed cum
 Numero II infra aquilam. *Crucifer. arg. ibidem.*

4. PATRO. HVNG. 1624. Icon Mariana cum sceptro, &
 Jesulo, Lunaque bicorni.

FER. II. D. G. R. I. S. A. G. H. B. R. Scutum cum utro-

T. VIII. que insigni Regni Hungariæ. Sigla: P. P. *Den. arg. ibidem.* Vid.
N. 248. Tab. VIII. N. 248. Ob

Ob siglas P. P. videntur idgenus denarii hungarici in *Posoniensi Camera* fuisse signati.

T. VIII.
N. 249.

5. PATRONA VNGARI. Consueta icon Mariana.
FER. II. D. G. R. I. S. A. G. H. B. R. 1626. Scutum,
in quo utrumque insigne Regni Hung. Sigla: K. B. *Denarius Cremnicensis ibidem.* Vid. Tab. VIII. N. 249.

§. VI.

Numi FERDINANDI III. Regis Hungariæ coronati vivo patre 1625.
ac post patris obitum ab anno 1637. ad 1657. signati.

I. Numismata mnemonica, & moneta magni moduli.

1. FERDINANDVS III. D. G. HVNG. REX. Protome Regis pileati, vestitu hungarico.

PIETATE. ET IVSTITIA. Crucifixus, ex quo pendet bilanx. *Arg. Musæi Cæs.*

2. Corona intra lauream, & hæc epigraphe: III. FER. CO-
RONATVS IN REGEM HVNGAR. VIII. DEC. T. VIII.
N. 251.

In averfa: PIETATE. ET. IVSTITIA 1625. Crucifixus ex quo pendet bilanx. *Arg. C. Fæstetics.* Vid. Tab. VIII. N. 251.

Particula E T copulans *Pietatem* cum *Iustitia* occurrit infra brachia Crucifixi quasi inter duas lunulas.

Iconisimum hujus Numismatis etiam *C. Khevenhüller* T. X. *Annal. Ferdinand.* ad ann. 1625. exhibet, simulque refert chronographicos hujusmodi versus ea occasione factos:

„ferDinanDVStertIVs sopronII sCeptra aDIt, pietate, & IVstItIa tenebIt.“

„ferDinanDVstertIVs pietate et IVstItIa pannonIæ sCeptra sopronII aDIt.“

„ferDinanDVstertIVs III. CoronatVs reX pannonIæ, patre aDstante.“

3. 1625. GEDECHTNVS DER KHINIGLICHEN KHRENVNG ZVR EDENBVRG. 8. DE.

T. VIII.

N. 252.

In averſa: Proſpectus Civitatis Sopronienſis, infra occurrunt tria ſcuta, quorum id quod medium tenet locum, eſt Sopronienſium proprium, reliqua duo exhibent conſueta Regni Hungariæ inſignia. *Arg. C. Feſterics.* Vid. Tab. VIII. N. 252.

Inſcriptio germanica, in qua nullæ obſervantur leges Orthographiæ, ſignificat: 1625. *Memoria Regiæ coronationis Sopronii 8. Decembr.*

4. FERDINAND. III. D. G. RO. I. S. AVG. GE. HV. BOH. REX. Protome Imperatoris capite laureato intra duos lauri ramos, quorum extremitates ſuperne connectuntur lenniſcis capiti alato genii cœleſtis. In imo Numismatis margine literæ: H. G.

T. VIII.

N. 253.

In averſa: Scutum Hungariæ in medio, circa quod alia novem ſcutula, adſcriptis ad ſingula literis primoribus Regnorum ad coronam Hungariæ pertinentium. *Aureus & Arg. uncialis Muſei Cæſarei Vindob.* Vid. T. VIII. N. 253.

In ſiglis H. G. latet nomen Inciſoris Monetæ, qui forte *Hans Gebhard* eſt, non ignotus circa illa tempora Monetarius Norimbergæ, de quo vid. *Wils Nürnbergiſche Münzbeluſtigung* P. I. p. 168.

5. FERDINAND. III. D. G. &c. ut in præcedente.

PIETATE. ET. IVSTITIA. 1639. Manus de cœlo protenſa, radiis illuſtrata, æquilibrans in bilance coronata gladium, & ſceptrum laureatum. Ad latera hinc Hungariæ, inde Bohemiæ ſcutum heraldicum. *Talerus Muſei Cæſ. Vienn.*

Præter ſymbolum, huic Numismati inſcriptum: *Pietate, & Juſtitia*, fuerunt & aliæ quædam ſententiæ Ferdinando III. familiares: *Parſchitius* in Tabellis Hung. p. 175. eidem attribuit ſequentes. *Conſilio, & induſtria.* Item: *Pius Deo, juſtus populo.*

6. FERDINAND. III. &c. uti N. 4.

FATA

FATA REVIVISCUNT FOELICI SIDERE; ET OFFERT
E MINERIS FERDINANDE TVIS TERRA HVNGARA FRVCTVS.
1648. Sol intra circulum. *Talerus ibidem.*

7. FATA REVIVISCUNT. &c ut in præcedente. Sol intra
circulum.

In averfa repetitur eadem perigraphæ. Luna intra circulum.
Aur. & arg. ibidem. Vid. Tab. VIII. N. 254.

T. VIII.
N. 254.

Sol auri, Luna est argenti symbolum. Cusa fuerunt hæc
Numismata ob divites auri, argentique ex fodinis Hungaricis anno
1648. proventus. Idem annus memoratu dignus est ob terminatum
pace Westphalica bellum tricennale.

8. FERDINAND: III. D. G. RO. I. S. AV. GE. HV.
BOH. REX. Protome Imperatoris, capite laureato, ad pectus cum
aureo vellere. Ad latera, intra perigraphen hinc scutulum cum
utroque insigni Hungariæ, inde icuncula Mariana solitis cum at-
tributis.

ARCHIDVX. AVS. DVX. BVR. MAR. MO. CO. TY. 1654.
Aquila biceps nimbata, coronata, gladio, & sceptro armata, gerens
pectore scutum coronatum, in quo 4. fasciæ hungariæ cum leone
bohemico alternant, & in centro scuti parmula Austriaco-Burgundi-
ca. Siglæ: K. B. *Talerus in compluribus Museis.* Vid. Tab. VIII. N. 255.

T. VIII.
N. 255.

Hic typus communis est plerisque *Taleris* Ferdinandi III.
non tantum integris, verum etiam mediis, & quadrantibus. Jaco-
bus a *Mellen* in sua Sylloge Numismatum ex argento uncialium p.
128. notat, inveniri Numismata Ferdinandi III. in quibus annus
1658. & 1659. legitur, utut certum sit, Ferdinandum III. jam anno
1657. defunctum fuisse. Hoc Mellenius accidisse autumat nimia fe-
stinatione Monetariorum, qui temporis futuri non minus, quam præ-
sentis ratione habita, annorum sæpe proximorum numeros pecuniæ
incri-

inscribebant, licet ignoraverint, an is, cujus auctoritate Numi cu-
debantur, eousque vitam producturus esset.

9. FERDINAND. III. D. G. RO. I. S. AVG. GER. HV.
BOH. REX. Aquila biceps coronata, nimbata, gladio, sceproque
armata, gerens pectore scutum coronatum, & aureo vellerē circum-
datum, in quo fasciæ hungaricæ alternant cum leone bohémico, &
in medio scuti parmula Austriaco-Burgundica. Siglæ: K. B.

In averfa: I. K. E. M. 1655. Sparfis inter literas floribus;
T. IX. Adfunt & alia quædam ornamenta, ut stella, crucula, & in medio
N. 256. discus, vel patera. *Arg. Musei Caf. Vindob.* Vid. Tab. IX. N. 256.

Hic averfæ typus Oedipo eget. Id constat, anno hujus Nu-
mismatis 1655. Leopoldum Archiducem defuncto fratri suo Ferdi-
nando IV. in Regis junioris dignitate successisse, & Pofonii corona-
tum esse. Idem annus *Eleonoræ Gonzagæ*, Imp. *Ferdinandi II.* Vi-
duæ Augustæ, erat postremus. Sed harum rerum nihil ex hoc Nu-
mo ænigmatico erui posse videtur.

II. *Auræ Monetæ ejusdem.*

I. FERDINAND. III. D. G. HVN. BOE. REX. Stans Rex
coronatus, palliatus, loricatus, & ense præcinctus, d. tenet sce-
ptrum, s. pomum crucigerum.

FECIT MAGNA POTENS. ETC. 1631. Effigies radiata
Deiparæ solitis cum attributis, infra quam in scutulo rotundo est
monogramma ex HR. compositum. *Aureus decuplus Musei Caf. edi-
tus in Monnoies en Or.*

Hoc Numisma cusum fuisse videtur pro solemnitate Nuptia-
rum, quas *Ferdinandus III.* cum *Maria Anna*, Philippi III. Hispa-
niarum Regis filia eodem, qui in hoc aureo legitur, anno celebravit.
Solemnitatis descriptionem vide apud C. Khevenhüller T. XI. *Annal.*
Ferdin. p. 1510. & seqq. Addita ad effigiem Deiparæ sententia:
Fecit magna potens, sumpta est ex Cantico. *Magnificat.* Monogramma

ex HR. interpretor *Hans Rieger*, cujus nominis illo tempore Monetarium Wratislaviensem extitisse notatur in libro, cui titulus: *Sammlung berühmter Medailleurs* p. 120.

2. + FER. III. D. G. HV. BO. DAL. CR. SCLA. REX. Protome Regis corona hungarica in capite, & aurei velleris torque in pectore ornati. Retro literæ H. G.

+ MARIA D. G. HVNG. B. REG. INF. HISP. AR. AV. 1633. Protome Reginae pectore tenus expressæ. *Aur. & arg. Musei Cas. Vindob. editus l. cit.*

Repræsentantur in hoc Aureo Regii Conjuges *Ferdinandus III.* & *Maria Anna*, addito anno 1633. quo iisdem natus fuerat *Ferdinandus IV.* Ex eodem conjugio annis subsequens progeniti fuerit *Leopoldus* Archidux, postea Imperator ac Rex; item *Maria Anna*, subin Philippo IV. Hisp. Regi nupta. Post obitum primæ Conjugis duxit *Ferdinandus* alteram, *Mariam Leopoldinam*, Archiducis (*Leopoldi* filiam, ex qua suscepit *Carolus Josephum*, Passaviensem Episcopum, magnum Ordinis Teutonici Magistrum. Tertia ejusdem *Ferdinandi III.* Conjugis fuit *Eleonora* Mantuana, quæ illi peperit *Eleonoram*, *Michaëlis* Poloniæ Regis primum, dein vero *Caroli V.* Lotharingiæ Ducis uxorem, nec non *Mariam Annam*, Joannis Wilhelmi Palatini ad Rhenum consortem. Vid. *Palma T. III. Notit. Rer. Hung. p. 253.*

3. FER. III. D. G. R. I. S. A. G. HV. B. REX. Stans Imperator coronatus, palliatus, loricated, ense præcinctus, d. sceptrum, s. pomum Imperii. Siglæ: K. B.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1653. Deipara in pleno lumine solitis cum attributis, infra quam scutum Regni Hung. *T. VIII. N. 250.*

III. Parva moneta arg. *Ferdinandi III.* *Grossi nempe, ac Denarii.*

I. FER. III. D. G. HV. BO. REX. Caput laureatum.

ARCHIDVX. AVST. 1632. Scutum coronatum exhibens insignia Hung. & Bohemiæ. *Grossus ex vili argento, R. Univ. Pest.*

2. FERD. III. D. G. &c. ut in præced. Caput laureatum, infra quod exsculptus numerus 3. valorem trium cruciferorum indicans.

ARCHI. AVS. DVX. BVR. STYRIÆ. 1637. Tria scuta colligata, Imperiale, Hungaricum, & Bohemicum. *Grossus ibidem.*

3. FERD. III. D. G. &c. ut in præced. Caput laureatum, infra quod (3).

ARCHID. AV. D. B. C. TY. 1637. Aquila biceps. *Gross. ibidem.*

4. FER. III. D. G. R. I. S. A. G. H. B. R. Scutum Regni Hung. & siglæ: K. B.

PATRO. HVNGAR. 1640. Icon Mariana solitis cum attributis. *Denarius Crennicensis ibidem.*

Hæ sunt formæ monetæ minoris argentæ sub Ferd. III. in Hungaria usitatæ.

§. VII.

Nuni coronationis FERDINANDI IV. signati Anno 1647. qui Patri præmortuus est 1654.

I. FERDINAN. IV. REX BO. ARCH. AVS. CORONATVS IN REGE. VNGARIÆ. 16. IVNII. A. 1647. Supra epigraphen Corona inter duos palmæ ramos.

PRO DEO ET POPVLO. Sceptrum inter duos palmæ ramos erectum, supra quod oculus divinæ providentiæ intra nubes.

T. IX. N. 257. *Aur. & arg. R. Univ. Pest. Vid. Tab. IX. N. 257.*

2. Corona, & quatuor palmæ rami, intra quos litera F. & IV. situ perpendiculari. In area Nuni annus 1647.

+ REX BOHÆ. ARCH. AVS. CORONATVS IN REGE
 VNGARIÆ. 16. IVNII. + *Arg. ibidem.* Vid. Tab. IX. N. 258. T. IX
 N. 258.

Præter idgenus mnemonicos coronationis, haud facile re-
 peries alios Numos *Ferdinandi IV.* quoniam Patri præmortuus, in Re-
 gno succedere non potuit. Antea vero, quam coronaretur in Re-
 gem Hungariæ vivo Patre, necesse habuit, omnibus, quas Regni
 Status, & Ordines obtulere, conditionibus subscribere, in quibus
 præcipuo tunc loco fuerat, observatio *Pacificationis Viennensis*, anno
 1606. conclusæ. Molestum id quidem Catholicis videbatur, sed, ut
 permitterent, tristissima Bethleniani, & Georgio-Rákocziani belli
 memoria coegit. Præmaturam Ferdinandi IV. mortem Scriptores
 quidam Medicorum imperitiæ tribuunt: sed

Non est in Medico semper, relevetur ut æger,
 Interdum docta plus valet arte malum.

§. VIII.

Numi LEOPOLDI Magni, qui coronatus est 1655. Patri successit 1657.
 obiit 1705.

I. Numismata mnemonica coronationis, & victoriarum, &c.

I. LEOPOLDVS IGNATIVS ARCHID. AVS. CORONA-
 TVS IN REGEM HVNGARIÆ. XXVII. IVN. MDCLV. Corona in-
 ter duos palmæ ramos.

CONSILIO ET INDVSTRIA. Oculus divinæ providentiæ
 intra nubes, binaque brachia humana, unum gladio armatum, alte-
 rum sceptrum; infra quæ humi est globus coronatus, ac triangulo insi-
 gnitus, ruentibus utrinque fulminibus. *Aur. & arg. Musei Cæs.*
 Vid. Tab. IX. N. 261. T. IX
 N. 261.

Divina providentiæ *Leopoldum* Archiducem ab Episcopatu
 Passaviensi ad Regnum, & Imperium traduxit. Coronatus fuit Poso-

nii 27. Junii 1655. vivo patre, confluentibus ad solemnitatem quinque Nobilium millibus, teste Franc. *Wagner* Hist. *Leop. M.* p. 8. Cum *Leopoldus* pro more veteri post coronationem suam conscenso equo, gladium in loco eminentiore versus quatuor mundi plagas, crucis in formam, vibrasset, ferunt, Vezirium Budensem, barbaram faciem, dixisse, sibi hoc ritu grave vulnus inflictum esse, caputque suum fascia idcirco obligasse, jacentemque in lecto Chirurgorum opem implorasse. Eventus tamen docuit, novum hunc Regem divinitus electum fuisse ad contundendum fastum Ottomanicum.

2. DEI CONSILIO. INDUSTRIA LEOPOLDI. VIENNAM
OBSIDET FRVSTRA MAHV MEDVS. 1683. Caput laureatum Imp.
Leopoldi M. supra quod manus e nubibus protenditur.

DEI IVSTITIA. PRVDENTIA FERDINANDI. VIENNAM
OBSIDET FRVSTRA SOLYMAN NVS 1529. Caput coronatum Fer-
dinandi I. supra quod emicat e nubibus manus ense armata. *Aureus*
sextuplus R. Univ. Pestin.

Elegans Numisma in memoriam Vienna iteratis vicibus per
Turcas nequicquam obsessæ, & oppugnatae.

3. STRIGONIVM D. 21. OCTOB. TVRCIS EXTORTVM.
1683. Arx, & pars infra sitæ Civitatis Strigoniensis, ac præterfluen-
tis Danubii.

SERVIA T QVI SÆVIIT. Pallas armata conculcans capti-
vos Turcos, horumque arma; d. tenens lauream, s. palmæ ramum.
Argent. Ibidem.

4. A^o 1685. $\frac{6}{17}$ AVG. TVRCA STRIGONIO FRVSTRA
OPPVGNATO ACIE VINCITVR. $\frac{12}{17}$ AVG. NEOHEVSELIVM VI
CAPITVR: Stans Pallas d. tenet victoriolam, & Tabulam, in qua
Strigoniense cum Turcis prælium depingitur, sinistra vero manu
palmæ ramum, & aliam Tabulam, in qua *Érsék Ujbárinum*, germ.
Neuhusel, oppidum cum fluvio præterlabente Nitra exhibitur, adje-
cta interpretatione germanica: NEVTRA FLVS. A QVI-

AGVILA. VITRIX. LYPOS. TYRCICOS. VERTEBAT. IN
LEPORES. Eques Cæsareus telo, & scuto, in quo biceps aquila
depingitur, armatus cum quatuor canibus venaticis fugat duos lu-
pos. In exteriore Numismatis circulo hæc leguntur: STRIGONIO
LIBERATO. HOSTE PROFLIGATO. NEVHEVSELIO EXPVGNATO.
CÆSAR TRIUMPHAT. OTTOMANVS TREPIDAT. *Numis-
ma Stannæum R. Univ. Pest.*

Ejusdem argumenti sunt sequentia aliquot Numismata Anni
1685. in quorum nonnullis dies notantur secundum vetus Julianum,
& recentius correctum Gregorianum Calendarium, sive, ut dici so-
let, *stylo veteri*, & *novo*. Itaque in Numismate nunc descripto hæc
fractio $\frac{6}{16}$ AVG. significat *6tam Augusti stylo veteri*, *16tam vero*
diem stylo novo, & sic porro aliæ fractiones sunt intelligendæ.

5. GAVDIVM IMP. Prospectus Arcis Ujvariensis, & ca-
strorum, ex quibus oppugnatur.

NEVHEVSEL ERBAVT. A. 1581. VOM TVRCKEN ERO-
BERT. A. 1663. VON-KAYS. MAY. BELAGERT DEN $\frac{27. \text{IUNII}}{7. \text{IULII}}$ MIT
STYRMENDER HAND EROBERT DEN $\frac{9}{19}$ AVG. A. 1685. *Arg. Tab. X.*
& *Ær. Numisma R. Univ. Pest.* Vid. Tab. X. N. 279. *N. 279.*

Id est: Ersek Ujvarinum ædificatum anno 1581. a Turcis
expugnatum 1663. a Cæsarea Majestate obsessum die 27. Junii stylo
veteri, sive 7. Julii stylo novo: Armata manu recuperatum die 9.
Augusti anni Juliani, sive 19na Augusti anni Gregoriani 1685.

6. SCHLACHT BEY GRAN $\frac{6}{16}$ AVG. Prælium Strigo-
niense cum Turcis adumbratum, supervolitante Aquila coronata,
quæ unguibus tenet palmæ ramum, enses, & chartam topographi-
cam, in qua delineatum est Ujvarinum cum fluvio Nitra, & campo
adjacente, adjecta hac epigraphe: NEVHEVSEL DEN $\frac{9}{19}$ AVG.
EROBERT. NEVTRA FLVS. Supra hæc ad latus occurrit pars de-
picta Zodiaci cum signo *Libra*, & Virginis cum scepro stantis su-
per Luna bicorni.

In averſa: ☉ IN III. MDCLXXXV. Id eſt: Sol in ſigno Li-
bræ, mēſe videlicet Auguſto anno 1685. Infra lineam ductam oc-
currunt tria ſcuta heraldica Belli Ducum cum armis gentilitiis ſuper-
additis his vocabulis: CVRBEYERN. LOTHRINGEN. WALDECK.
In medio hæc epigraphe eſt: PFEILE DES HEILS WIEDER DIE
SYRIER. 2. KÖN. XIII. V. 7. & infra hanc epigraphen tres ſagittæ
colligatæ. Extimum circulum, quo ambæ Numismatis paginæ con-
cluduntur, ornat ſequens inſcriptio: DAS THATEN DIE DREY

Tab. X. HELDEN. 2. SAM. 23. V. 17. Num. Stann. ibidem. Vid. Tab. X.
N. 280. N. 280.

7. SCHLACHT BEY GRAN &c. omnia uti in antica parte
Numi præcedentis.

In averſa: ☉ In III. AVGVSTALIA CAESARIS & IM-
PERII MDCLXXXV. Duæ laureæ, quibus decuſſatim inſerta ſunt
Cæſarea vexilla, & arma; infra quæ minuto caractere conſpicua
ſunt literæ I. G. L. (id eſt: *Lazarus Göttlieb Laufer* Monetarius No-
rimberg.) In extimo Numismatis circulo hæc ſententia eſt: PER-
CVTE SYROS DONEC CONSVMAS. 2. REG. XIII. V. 17. Num.
Tab. X. N. 281. Stann. ibidem. Vid. Tab. X. N. 281.

8. CAESAR ME RECEPIT STRATO AVT FVGIENTE
TYRANNO. Typus repræſentat urbem expugnataſ, quod etiam
addita literis curſivis altera hæc inſcriptio docet: *Neuheuſel expugna-
tur die 2/3 Aug. 1685.*

In averſa ſine figuris hæc epigraphe: BARBARICO QVON-
DAM NOVA CAPTA DOMVNCVLA TVRCÆ, DEſIIT AVGVSTI
CÆSARIS ESSE DOMVS. MENSE SED AVGVSTO HÆC AVGV-
STI MARTE RECEPITA, LVNIGERI TVRCÆ DEſIIT ESSE DO-
MVS. MVRIS IAM NOVA SIT, DOMINO SED PRISCA PEREN-
NET, DESINAT ET NVNQVAM CÆSARIS ESSE DOMVS. Num.
Stann. Ibidem.

9. PAR SIT VINDEMIÆ MESSI. Manipulus frugum erectus. Infra: P. H. M. (id est: *Philippus Henricus Miller*. Monetarius Augustæ Vindelicorum.)

In averſa: OB TRINAM VICTORIAM A DEO TRIVNO MENSE AVGVSTO AVGVSTISSIMO LEOPOLDO ET VNITIS IMPERII VIRIBVS CONCESSAM. NEVHEVSELIO EXPVGNATO. HOSTE AB OBSIDIONE STRIGONII PROFLIGATO. CASTRISQ. EXVTO. PONTE OSSECCENSI DEIECTO. TRANSITVQ. PROHIBITO. VBERRIMAM VICTORIARVM MESSEM GRATVLANTVR SIBI SVISQ. S. P. Q. A. (id est: *Senatus Populusque Augustanus*) Num. *Stann. ibidem*. Vid. Tab. X. N. 282.

T. X.
N. 282.

10. Caput laureatum Leopoldi Magni, & hæc perigraphæ: LEOPOLDVS I. TVRC. VICTOR. intra lauream, quam duo Angeli tenent. Infra caput prospectus urbis Viennensis cum adjacentē agro. In imo Numismatis margine: L. G. L. seu *Lazarus Gottlieb Laufer Norimbergeasis Numorum Incisor*.

Parte averſa in medio: VERMEHRER DES REICHS. 1685. Circa quam inscriptionem decem circuli, quibus totidem Civitatum, & oppidorum Hungariæ recuperatorum imagines occurrunt, & nomina sequentia: *Gran, Súrvár, Zolnok, Ungvár, Caschau, Tokay, Eperies, Novigrad, Neuheufel, Verovitz.* Num. *Stann. ibidem*. Vid. Tab. X. N. 283.

Tab. X.
N. 283.

11. Antica, uti præcedente.

In averſa: circa medium: VERMEHRER. DES. REICHS. Supra hanc epigraphen urbs *Buda*, supra quam corona Hungariæ cum lemniscis, quibus inscriptum est: *Königliche Hauptstadt Ofen*. Tum aliarum Civitatum depictæ adjectis nominibus: *Pest, Hatwan, Szegedin, Fünfkirchen, Simontornya, Kaposvár, Colocza, Siklós.* & in fine: *Esseker Bruken*. Pons Eszekinensis. In extimo circulo communi utriusque Numismatis parti legitur: GLEICH WIE DIE KRON NICHT OHNE

T. X
N. 284. OHNE STEIN: SO IST DIE HAVPT STADT OFEN NICHT ALLEIN. *Stann. ibidem.* Vid. Tab. X. N. 284.

Etiam in hoc Numismate occurrunt literæ L. G. L. ex quibus colligere licet signatum fuisse Norimbergæ ab eodem *Lazaro Gottlieb Laufer*, cujus mentio facta fuit in præcedente Numio.

12. DER CHRISTEN RVHM. Prospectus Budæ supra montem sitæ, Genio alato desuper volante, ac dextra gladium ignitum vibrante, sinistra cruculam tenente: Infra montem Conflictus Casateorum cum Turcis.

In averfa hæc epigraphe: OFEN A. 1526. VON SOLYMAN EROBERT. V. A. 1541. MIT LIST BESETZT: HERNACH VON R. K. M. LEOPOLD. D. ^{23. AVG.}_{2. SEPT.} A. 1686. IN ANGESICHT DES GROSS-VEZIERS DVRRCH STVRM BEZVWNGEN. L. G. L.

T. X.
N. 285. *Arg. & ær. ibid.* Vid. Tab. X. N. 285.

13. HOS FORNAX ARDET IN VSVS. Oppugnatio arcis Budensis, supra quam corona medias inter flammæ.

OFEN DIE KÖNIGLICHE HAVPTSTADT IN HVNGARN. A. 1526. NACH K. LVDW. DES II. TOD VON SOLYMAN EINGENOHMEN. A. 1529. DEM WAYWODEN IOHANN ÜBERLASSEN. VND A. 1541. VON SOLYMAN MIT BETRVG BEHAVPT. FOLGENDS VON R. K. M. LEOPOLD. ^{23. AVG.}_{2. SEPT.} A. 1686. DEN TÜRCKEN MIT STVRMENDER HAND ENTRISSEN. *Arg. &*

T. X.
N. 286. *Æ. ibidem.* Vid. Tab. X. N. 286.

14. LEOPOLDO VLTORE RESVRGIS. Imperator stans paludatus pede sinistro calcat Lunam, manu vero dextera sceptrum inclinat versus mulierem genuflexam, advolante Victoria, specie Angeli, quæ Imperatori coronam d. imponit, s. palmæ ramum tenet; adstante alia muliere cum cruce patriarchali, & calice. Juxta lapis est cum epigraphe: LVDOVICVS REX VNGAR. In imo Numismatis segmento legitur: RESTITVTORI VNGARIÆ OB BVDAM

RECE-

RECEPTAM MDCLXXXVI. In extremo margine G. H. id est: *Georgius Hautsch* Monetarius Augustanus. *Arg. & Stann. ibidem.* Vid. Tab. X. N. 287. T. X.
N. 287.

15. IBIT FAVORE DIVINO: LEOPOLDI. INDVSTRIA BAVARI. ET LOTHARINGI. Imp. Leopoldus M. in quadrigis triumphalibus ad sceptrum, s. globum crucigerum tenens, vexillis & armis Turcicis circumpositis, captivisque Turcis subsequenter, equos ducente Genio cum scuto Lotharingico. Ante equos humi jacet luna fracta, juxta quam occurrunt literæ C. H. I. nomen Incisoris exprimentes. In averfa: Prospectus Civitatis Budensis, & castrorum, supervolitante Aquila coronata, gladio, & fulmine armata. Epigraphæ: AVSTRIACIS BVDA VRBS. AQVILIS SVBSTERNITVR ARMIS. In imo Numi segmento: IA. VIECHTER. D. G. MO. CA. CAMER. G. id est: *Jacobus Vichter de Grueb Montianarum Civitatum Camergräfs.* Numisma arg. max. moduli R. Univ. Pestien. Vid. Tab. IX. N. 288. T. X.
N. 288.

16. INFELIX BV DAM LVDOVICVS PERDIDIT OLIM. HÆC ARMIS CEDIT NVNC LEOPOLDE TVIS. A. 1686. D. 2. SEP. Caput laureatum Leopoldi M. intra lauream, & binos palma ramos; infra quod, cernitur Urbs Buda cum vicino monte S. Gerardi, parsque Danubii, & ultra hunc pars quoque Civitatis Pestiensis. STAT SOL. LVNA FVGIT. DVM IOSVA PVGNAT ET ORAT. SIC EGO PELLO DVOS. SIC LEOPOLDVS ERO. Dux Hebræorum Josue galeatus stans dextra scipionem ritu imperantis tenet, sinistra clypeum literis hebraicis inscriptum. Hinc Sol & nubes, inde luna. Infra vero cernitur conflictus Christianorum cum Turcis. In exteriore circulo, utriusque Numismatis parti communi, hæc leguntur: LVNA CADIT. NIL ÆRA IVVANT. NIL TYM-

T. X. PANA FESSAM SOL CAVE DVM MINVI SIDERA CVNCTA
 N. 289. VIDES. *Ibidem.* Tab. X. N. 289.

17. OVEN CA REGE VOVO DICTVM: LEOPOLDO AR-
 MIS ADDICTVM. A. 1686. 2. SEPT. Prospectus Urbis Budensis,
 & castrorum, supervolitante Fama cum palmæ ramo, tubaque.

18. HOC RECLVSO RELIQA INCLVDENTVR. Aquila co-
 ronata, expansis alis, pede uno insistit rupi, altero tenet Ovum, cla-
 vemque. *Stann. ibidem.*

Oven pro Offen (Buda) ex inépta pronunciatione fictum,
 multoque magis inficeta est, hujus nominis derivatio a Rege Ovoj id
 est, *Samuele Aba*, cum allusione ad Ovum.

18. CÆSAR ME RECEPIT. &c. uti in antica Numismatis
 Nro. 8vo descripti.

In aversa hæc sunt: ET STABVLO ET CAMPO DEPVL-
 SVS LYSTRAT REQVIEM. Lupus infra arcem fluvio aditam fu-
 giens, quem aquila coronata, & fulmine, atque gladio armata per-
 sequitur. *Stann. ibidem.*

19. LEOPOLDVS MAGNVS ROM. IMP. PP. Caput lau-
 reatum.

VERMEHRER DES REICHS. 1687. Civitatum receptarum
 typi, & hæc nomina: ESSEK. PETERWARDEIN. ERLA. PALOT-
 TA. WALPO. depictumque cum Turcis prælium, addita hæc epigra-
 phe: SCHLACHT BEY SIKLOS. *Num. Stann. ibidem.*

20. OFEN VOM TÜRKEN MIT LIST EINBEKOMMEN.
 A. 1541. VON R. K. M. LEOPOLDO MIT STVRM WIEDER ER-
 OBERT. A. 1686. 2. SEP. Prospectus Urbis Budæ, & aditi mon-
 tis S. Gerardi.

LEOPOLD DER ERDEN SONN. DEN TÜRKEN KAY-
 SER STÜRZT VON THRON. Turca prostratus radiis ex litera L
 vibratis. In exteriori circulo hæc perigraphæ est: DEM KAYSER

ISTS

ISTS GELVNGEN. DER OFEN IST ZERSPRVNGEN. GOTT
EHRE SEY GESVNGEN. *Argent. ibidem.*

21. Repräsentatio prælîi Turcici.

KÖNIG LVDWIG DES II. NIEDERLAG BEY MOHATZ
A. 1526. D. 29. AVG. DVRRCH GOTTES GNAD VON R. K. M.
LEOPOLD A. 1687. D. 12. AVG. GEROCHEN. *Num. Æreus.
deauratus. ibidem.*

LEOPOLDI MAGNI ROM. IMPERATORIS. IOHAN. II.
POLON. REGIS. ET REIPUBLICÆ VENETÆ CONCORDIBVS
ARMIS ADVERSVS TVRCAS EXERCITVS MOSCOVITARVM
STABILI FOEDERE IVNGITVR. MDCLXXXVII.

CONCORDIA CHRISTIAN. Duæ dextræ junctæ, räum-
que palmæ tenentes, intermedio labaro cum monogrammate Christi.
Ex lateribus peristylyia, e quibus pendent scuta heraldica foederata-
rum aularum. In medio adsidet mulier manu dextra tenens quatuor
spicula colligata, sinistra cornucopiæ. Infra quam est Barbarus
reynctis a tergo manibus, & arma humi sparsa. *Num. Stann. ibid.*

23. FIRMITATEM SERENAT IMPERII. Protome Leo-
poldi Magni capite laureato super columna, quam Taurus cornibus
impetit. Juxta est hæc epigraphe: LVNATVM REPRIMIT VIRTVS
SIC BOIA FVROREM.

In averfa: CONSOCIAMINI ET VINCIMINI: QVIA HIC
EST EMMANVEL. Esdr. Repräsentatio prælîi ad Mohacsium cum
Turcis initi Duce Maximiliano Emmanuele Bavaro. Juxta legitur:
MOHAZIANVM BAVARICÆ STRENVITATIS ÆRE AVROQVE
PERENNIVS MONVMENTVM. 1687. *Stann. Ibidem.*

24. LEOP. MAG. Imperator coronatus throno insidet cum
sceptro, inter duo Scuta, hinc Austriacum, inde Hungaricum. Pe-
rigraphe: DEIN STVHL SOLL BESTEHEN EWIG. 2. Pf. 7. In
gradu infimo throni nomen incisoris G. H.

STVHLWEISSENBVRG. EROBERT DEN $\frac{9}{17}$ MAI. 1688.

T. XI. Effigies Urbis Albæ-Regiæ. In imo Numi margine, alterius inci-
N. 290. foris nomen L. G. L. Arg. *ibidem*. Vid. Tab. XI. N. 290.

Anticam hujus Numismatis sculpsit *Georgius Hautsch*, aver-
sam vero *Lazarus Gottlieb Laufer*, ambo Norimbergenses Numisma-
tum Incisores. Vid. Sammlung berühmter Medailleurs N. 43. & 240.

25. AQVILA ELECT. I. A. VINCET. Arx, & Civitas
Belgradensis, cum adfatis castris, ex quibus oppugnatur. Supra ar-
cem volans Aquila ensifera fulminatrix. In ripa Danubii prope mar-
ginem Numi, ubi depictæ sunt machinæ bellicæ, occurrunt exigua
forma literæ NB.

In averfa hæc epigraphæ: BELGRAD A TVRCIS ANNO
1440. 56. 93. & 94. FRVSTRA OBSESSA. A SOLYMANNO. I.
A. 1521. OCCVPATA. A LEOPOLDO MAGNO VI RECVPERA-
TA. ANNO 1688. D. 6. SEPTEMB. F. In circulo exteriori Nu-
mismatis: PERGE TRIVMPHATOR RELIQVAS SVBMITTERE
T. XI. TVRRES. Arg. *ibidem*. Vid. Tab. XI. N. 291.
N. 291.

Incisoris errore in antica post ELECT. sequitur I. A. cum
esse deberet I. O. id est: *Iuste Omnia*. Vide integram epigraphen
inter Numos Mnemonicos *Ferdinandi I.* Notæ incisoris in hoc Nu-
mismate NB. jungendæ sunt cum F postrema litera in altera Numis-
matis parte, qua significatur *Fecit* NB. id est: *Neubauer*, vel
Nürnberg forte.

26 EX VOTO HVNGARIAM SVBIGIS LEOPOLDE LEVASQVE.
Imp. Leopoldus cum filio Rege Josepho in curru triumphali, a duabus
Aquilis tracto, advolante Victoria cum circulo serpentino, æterni-
tatis symbolo, cumque laurea, quam iis imponit. Caput Victoriæ
cingitur septem stellis. Infra currum occurrunt hostes prostrati.

EXITIVM TVRCIS ANNOTAT ALBA REDVX. Prospectus ci-
vitatibus Albæ-Regalis, quam Sol exoriens illuminat, luna decrescen-

te, & in occasum vergente. Infra: ALBA REGALIS RECVPERATA. $\frac{2}{19}$ MAII. 1688. *Stann. ibidem.*

27. IMBELLES TVRCOS CRVX ATQVE ECCLESIA VINCVNT. Mulier pectore solem gerens, ac dextera crucem patriarchalem, cum hoc lemmate radiis illustrato: IN HOC SIGNO. Humi occurrit Turca prostratus,

GRIECHISCH WEISSENBVRG. Prospectus arcis, & civitatis Belgradensis, & hæc epigraphe: IST IN TÜRKISCHE GEWALT GERATEN A^o CHR. 1521. VON DEN CHRISTEN MIT STÜRMENDER HAND EROBERT 1688. D. 6. SEPT. In circulo extimo: BELGRADI EXSVPERAT MVROS BAVARICA VIRTVS. *Stann. ibidem.*

28. DEM DER NACH SCHATTEN SCHNAPPT, ENTFIELT SEIN EIGNER BISSEN. DER WIEN IHM EINGEBILDT, MVSS NVN GANZ VNGARN MISSEN. Canis Æfopicus cum offestans in ponte.

Aversa est eadem, quæ in præcedente Numismate. *Stann. ibidem.*

29. LEOPOLDVS M. P. F. A. PP. TRIVMPHATOR GENT. BARB. Imperator laureatus stans in quadrigis triumphalibus d. Victoriolam sibi lauream imponentem, s. habenas equorum tenet, prostratis humi Turcis.

LVDOV. WILH. BADEN. Protome Ludovici Marchionis Badensis intra lauream, pectore tenus expressa. A dextris scriptum: WIDIN. addito hujus urbis typo: a sinistris NISSA pariter cum effigie hujus loci. Infra vero adumbratur prælium cum Turcis initum. Epigraphe: TVRCÆ ANNO VNO TER DEVICTI. 1689. In circulo extimio: ERVBESCET LVNA ET CONFVNDETVR SOL. ES. XXIV. 23. *Stann. ibidem.*

30. NOVOS GAVDENS SPONDERE TRIVMPHOS VICTAS DEDIT MANVS d. 13. April. Imperator stans laureatus, cultu priscorum Augustorum, dextera tenet labarum monogrammate Christi insignitum, sinistra Victoriolam globo insistentem cum ramo palmæ, & laurea, quam sibi offert. In imo margine I. H. N. Nomina Incisoris Monetæ hujus.

POST XC. ANNOS IVGVM TVRCICVM EXCVTIENS CANISIA SVB IPSVM VERIS INITIVM VBEREM VICTORIARVM SEGETEM POLLICETVR LEOPOLDO ET IOSEPHO. MDCXC.

T. XI. Prospectus Arcis Canisæ, supra quam Fama volans tuba canit, al-
N. 292. teraque manu fert schedam vocabulo CANISIA inscriptam. *Stann. ibidem.* Vid. Tab. XI. N. 292.

In alio simili hæc præterea in exteriori circulo legitur perigraphæ: QVIN EXTRACTA CANIS, CANIS ORE CANISA PVDENDI. VICTOR CHRISTE POTENS SIT TIBI LAVS ET HONOR.

31. OFEN. Arx Budensis, Danubius præterfluit, parsque Civitatis Pestiensis ponte juncta, & explosiones tormentorum bellicorum.

QVAM TRVX HEV CÆCO FRAVS TVRCICA CEPERAT ASTV. 1541. D. 2. SEPT. EXPVGNATA SACRÆ FAMVLATVR BVDA VIEN-
NÆ. 1686. $\frac{2. SEPT.}{23. AVG.}$ Numus, Ær. deauratus. *ibidem.*

32. LEOPOLDVS M. P. F. &c. omnia uti in antica Numi Nro 29. descripti. In averfa autem hæc sunt: LVD. WILH. M. BADEN. TVRC. CAST. EXVIT. CÆSIS 25000. ET CAPTIS 158. TORMENT. Scutum gentilitium Marchionis Badensis inter binos lauri ramos, castrensi corona ornatum. Infra: Humi sedens Turca inter captiva armorum spolia. Epigraphæ: AD SALANKEMEN PROPE PETERWARDEIN DIE 17to AVG. 1691. Præterea in extimo Numismatis circulo: DOMINVS CONCVLCABIT HOSTES NOSTROS. PS. 103. V. 4. *Stann. ibidem.*

33. VICTO-

33. VICTORIA LEOPOLDO ET IOSEPHO TRIUMPH. F. PP. AA. VIRTUTE LVD. WILH. M. BADENS. DE TVRC. PARTA. Imperator laureatus adstat, aræ ignitæ, laureamque imponit Marchioni Badensi, palmam sibi offerenti, altera manu tenens gubernaculum, præ quo Aquila expansis alis globo insistit, juxta quod scriptum est: QVOD INSTAT. EXPEDIT VICTOR.

In averfa: CÆSIS TVRCAR. XXV. MILL. CASTRIS CVM TORMENT. BELL. CLVIII. DIREPTIS AD SALANKEMEN D. XXIX. AVGVSTI. AVGVSTIS VERE AVGVSTIS. Genius alatus tenens clypeum, Tropæo armis Turcicis ornato adpensum, cui Victoria alata inscribit: SPES ET VIRES HOSTIVM FRACTÆ. 1691. Infra tropæum sedet Barbarus pede catenato, manibusque post tergum revinctis. A dextris vexilla, a sinistris Camelus, & Bubalus. In exteriore demum circulo hæc occurrit perigraphæ: AVSTRIE EXCELLENS IN ORIENTE VICTORIA. F. K. id est: *Fridericus Kleinert* fecit. *Num. Stann. ibidem.*

34. DACIA FELIX. Mulier velata, stolata, rupi innixa, dextra palmam tenet, sinistra demissa cornucopiæ, inter duos genios, quorum unus a dextris calathum, fructibus onustum, in capite gerit, alter a sinistris falculam, & spicas tenet. Infra, ad pedes mulieris nomen Artificis G. H. id: *Georgius Haufsch.* In circulo exteriore: AVSTRIACIS MAGNAS FERT TRANSILVANIA GENTES.

In averfa hæc sunt: GROSS WARDEIN. AVSPICIIS LEOPOLDI. M. DEDIT. CAPT. D. 15. IVN. A. 1692. Prospectus Arcis, & Civitatis Magno-Varadinensis. *Num. Arg. ibid.* Vid. Tab. T. XI. N. 293.

35. LEOPOLDVS M. ROM. IMP. IOSEPHVS R. ET HER. AVGVSTI. TVRCARVM VICTORES PERPETVI. Capita jugata, laureata utriusque.

VARADINVM RECEPŦVM DIE V. IVNII MDCXCII. In conspectu Civitatis Varadinensis Imperator sedens in throno coronatur ab advolante Victoria, juxta est Mulier capite turrato, claves offerens. In margine P. H. M. caractere minuto. Id est: *Philippus Henricus Müller*, Monetarius Augustæ Vindelicorum. In extimo circulo hæc perigraphæ: QVANTVM TVRCA, VALET GALLVS, LEPIDOSQVE GEMELLOS SOL VIDET IN GEMINIS STRAGE PERIRE PARI. *Arg. & Stamm. ibidem.*

36. PER VIAM QVA VENIT REVERTATVR. IN MEMORIAM PETRO - VARADINI. A TVRCIS LIBER. DIE I. OCTOB. MDCVIC. Victoria stans in ripa Danubii, & pectore gefens parmulam consuetis Hungariæ insigniis ornatam dextera scipionem extendit ad naves.

In averfa: PETRO - VARADINVM. Prospectus hujus urbis cum ponte navali in Danubio. In exteriore circulo utrique Numismatis parti communi: PER DOMINVM HOC FACTVM EST.

T. XI.
N. 294.

Arg. ibidem. Vid. Tab. XI. N. 294.

37. Fluvius *Tibiscus*, forma viri barbati sedentis depictus, dextera tenet arundinem, & urnam cum aqua profuente; pone est remus; sinistra vero victoriolam globo insistentem cum ramo palmæ, & laureola, attollit supra tabulam marmoream, in qua hæc leguntur insculpta: AVSPICHS LEOPOLDI MAGNI. VIRTUTE EVGENII SABAVDIÆ D. EXERCITVS TVRCICVS CLADE $\frac{M}{XX}$ HOST. FACTA, PRIMARIIS DVCIB. DELETIS. CASTRIS VNIVERS. TORMENT. XCVIII. OMNIQVE APPARATV BELLICO INTERCEPTIS. CÆSVS PROFLIGAT. D. II. SEPT. MDCXCVII.

In averfa hæc occurrunt: Repræsentatio prælii ad oppidum ZENTA cum hac inscriptione: INTERFECIT EXERCITVM EORVM. ET SVBVERTIT ROTAS CVRRVVM. FEREBANTVRQVE IN PROFVNDVM. EXOD. 14. In circulo autem exteriore, peripheriam

Numi

Numi claudente hæc est perigraphæ Chronographica: EN NOVVS
 EX VOTO FELIX LEOPOLDE TRIVMPHO. *Numisma Stamm. ibidem.* Tab. XI.
 Vid. Tab. XI. N. 295. *M. N. 295.*

38. LEOPOLDVS MAGNVS ROM. IMP. S. A. Caput lau-
 reatum, pectus cum aureo vellere.
 PAX PARTA TRIVMPHIS. ARMISTIT. CVM TVRC. 1699.

Jupiter Aquilæ volanti insidens, ac fulminibus feriens rebelles Gi-
 gantes. In exteriore circulo: PAX VIVAX MITI LEOPOLDI EX
 ORE REFVLGET. *Ibidem.* Vid. Tab. XI. N. 296.

T. XI.
 N. 296.

39. + *Der siegende Kaiser Leopold.* Protome Imperatoris
 laureati, ad pectus cum aureo vellere.

*Durch Gottes Gnad mit Rath und That den Christen Feind
 beskritten hat.* Turca sedens inter contractos arcus & sagittas,
 supra quem nubes, & in hac oculus divinæ providentiæ, laurea,
 sceptrum, & ensis. In circulo exteriori: Sehet wie der Herr seinen
 Gefalbten hilft. *Num. Stamm. ibid.*

40. LEOPOLDO ET IOSEPHO AVGG. SÆCVLARIA SA-
 CRA CELEBRANTIBVS. 1700. HIS EGO NEC METAS RERVM
 NEC TEMPORA PONAM. Imp. Leopoldus M. & Josephus Rex
 pone aram ignitam adsidentes, adstantibus Saturno cum falce, quam
 frangere parat, & Muliere cum cornucopiæ.

Pars averfa sic habet: GLORIA SÆCVLI VIRTVS CÆSS.
 Saturnus in Nube dextra tenet circulum e serpente caudam sibi mor-
 dente formatum, cui inscriptum VII. sinistra falcem gerit. Juxta
 est epigraphæ: SÆCVLO FESTAS REFERENTE LVCES. Demum
 in exteriori circulo: ANNVS SÆCVLARIS XVII. A NATO IESV. CHRI-
 STO CVI GLORIA SIT DICENDA IN SÆCVLA. *Stamm. ibidem.*

41. D. M. LEOPOLDI. M. P. F. S. AVGVSTI. PP. QVI
 TERR. EREPTVS COELVM PETIT. D. 5. MAI. 1705. Urna se-
 pulcralis cum superpositis tribus coronis, supra quam epigraphæ:
 EXTINCTVS AMABITVR IDEM. Infra vero: LVCTVS PVBLICVS.

Pars II.

F f *In*

In averſa: LEOPOLDVS IN IOSEPHO IMMORTALIS. Rex Joſephus in throno ſedens, ſupra quem Genius effigiem Leopoldi M. ſtellis coronatam tenet. Infra eſt Mulier humi ſedens, manibus ad Joſephum, retro quem Aquila cernitur, ſublatis, addito hoc lemmate: IMPERII SOLATIVM. *Stann. ibidem.*

II. *Monetæ uſuales Aureæ Leopoldi M.*

1. LEOPOLDVS D. G. RO. I. S. AV. GE. HV. BOH. REX. Protome Imperatoris, ad pectus cum aureo vellere.

ARCHIDVX AV. DVX BVRG. COM. TYR. 1660. Aquila biceps coronata, enſe, ac ſceptro armata, gerens pectore ſcutum coronatum, aureoque vellere circumdatum, in quo quatuor faſces, & crux patriarchalis ſuper Tricolle coronato. Siglæ: N. B. *Aureus decuplus Muſei Caſ. Vindob.*

2. LEOPOLDVS cet. ut ſupra. Eadem protome, ſed accedit in lateribus hinc ſcutulum Regni Hung. inde icon Mariana.

ARCHIDVX cet. ut ſupra 1678. Aquila biceps coronata, enſe, ac ſceptro armata, gerens pectore ſcutum, in quo faſcia Hung. cum leone Bohemico alternant, & in medio ſcuti eſt parmula Auſtriaca. Siglæ: K. B. *Aureus decuplus ibidem.*

3. LEOPOLDVS D. G. RO. I. S. A. GE. HV. B. REX. Stans Imperator coronatus palliatus, & loricatus d. ſceptrum, s. globum crucigerum tenet, ſiglæ. K. B.

ARCHID. AV. DV. BVR. MAR. MORA. CO. TYR. 1674. Deipara undique radiata d. ſceptrum, s. Jeſulum tenet, qui altera manu habet globum crucigerum, altera benedicit. Sub pedibus luna, & infra hanc ſcutulum coronatum complectens inſignia Regni Hung. *Aureus quinduplus Muſei Caſ.*

Sub nullo hætenus Rege Hungariæ tot, tamque variæ magnitudinis ac formæ ſignati ſunt aurei, quot ſub Leopoldo Magno. Inſcriptio, typusque eorum vulgaris eſt huiusmodi, qualem in primis his tribus aureis vidimus.

4. LEO.

4. LEOPOLDVS D. G. ROM. IMP. S. A. G. HVNGARI. REX. Protome Imperatoris laureati, ad pectus cum aureo vellere.

S. IMMACVLATA VIR. MAT. DEI PAT. HVNGA. 1687. Deipara in pleno lumine d. Jesulum, s. sceptrum, sub pedibus luna, & nubes. In area N. B. inferius L. M. *Aureus decuplus Com. Festetic.* Vid. Tab. IX. N. 259.

T. IX.
N. 259.

Epigraphæ: *Sancta Immaculata Virgo Mater Dei Patrona Hungaria* in Numis Leopoldinis nova est, habetque originem ab inducta per Ferdinandum III. Leopoldi Patrem peculiari devotione erga immaculatam Deipara conceptionem, cujus causa Cæsares Austriaci usque ad Josephum II. solenne votum de hac sententia tuenda in Viennensi templo S. Stephani Protomartyris die 8. Decembr. quotannis nuncupare solebant. N. B. *Nagybánya*. L. M. nomen Præfecti Camerae Nagybányensis.

5. LEOPOLDVS D. G. ROM. I. S. AVG. GER. HVN. BO. REX. Protome Imperatoris laureati, & aureo vellere ornati.

DVCATVS NOV. TRANSILVANIE 1695. Aquila biceps coronata, ense, & sceptro armata, gerens pectore scutum coronatum, & aureo vellere cinctum, in quo insignia sunt solius Transilvaniae. Infra aquilam sigla: K. V. *Aureus decuplus Mus. Cæs. Vindob.* Vid. Tab. IX. N. 260.

T. IX.
N. 260.

Nova rursus epigraphæ: *Ducatus Novus Transilvania*, quæ non tantum in hoc decuplo, sed etiam in aliis aureis simplicibus, Claudiopoli sub Leopoldo M. procufis, reperitur. Sigla: K. V. significant *Kolos Vár*, latine Claudiopolim, Appellatio *Ducati* pro Numo *aureo* inde forsitan orta est, quod in antiquis aureis Venetis hoc vocabulum, etsi alio sensu inscriptum fuerit, nempe hoc modo: *sis tibi Christe datus, quem tu regis, iste Ducatus*. Hanc epigraphen primus Numis aureis intulit *Joannes Dandulus* Dux Reipublicæ Venetæ circa ann. 1280.

IN MANIBVS TVIS SORTES MEÆ CONSILIO ET PATIENTIA. Effigies Sancti *Josephi* stantis coronati, nimbati, & dextera *Jesulum*, sinistra florem *lilii* pro *sceptra* tenentis.

XI T
ode M

T. IX.
N. 264.

PATRONA HVNGARIÆ. 1671. Deipara in pleno lumine coronata, nimbata, sedens d. *sceptra* tenet, s. *Jesulum*. Sub pedibus luna, & infra hanc *scutulum* coronatum, in quo sunt *confecta* Regni Hungariæ insignia.

Aureus *simpl. Musci. Cæs. Vindob.* Vid. Tab. IX. N. 264.

Numus rarus ob epigraphen, & S. *Josephi* imaginem. In Hungaria tempore *Leopoldi Magni* signatum fuisse, *scutum* Hungaricum infra effigiem *Deiparæ*, & inscriptio *Patrona Hungariæ* addito anno 1671. certos nos reddit. An tamen ejus Auctor fuerit ipse Imp. *Leopoldus M.* vel forte alius quisquam? non æque liquet. Fuit autem annus 1671. quo hic *Aureus* in lucem prodierat, admodum memorabilis. Eo enim labente, post sumptum de illis, qui *conjunctionis Vesselinianæ* rei erant, supplicium, Hungaria omnis arctius haberi cœpit, consultatumque fuit de immutanda totius regiminis hungarici forma, atque ad *militarem Ordinis Teutonici* normam reducenda; abrogata *Palatini dignitas*: *Joannes Caspar Ambrigenius S. R. I. Princeps*, atque *Ordinis Teutonici Magister*, Hungaris summa cum potestate tertio post anno datus. En rerum adjuncta, in quibus *Aureus* de quo nunc agimus, prodit cum inscriptionibus: *In manibus tuis sortes meæ. Consilio, & Patientia.*

XI T
ode M

7. LEOPOLD. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Imperator stans coronatus, palliatus, loricatorus, ense præcinctus, & aureo vellere ornatus d. *sceptra* tenet, s. *globum crucigerum*.

AR. AV. DV. BV. M. MO. CO. TY. 1689. Deipara coronata, nimbata, sedens in pleno lumine d. *sceptra* tenet, s. *Jesulum*. Sub pedibus luna, infra hanc *scutulum* coronatum Regni Hungar.

Tab. IX.
N. 262.

simpl. R. Univ. Pestin. & alibi obvis. Vid. Tab. IX. N. 262.

8. LEOPOLDVS D. G. &c. ut in antica precedentis aurei. Præterea siglæ: C. H.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1699. Icon Mariana, ut supra; & scutulum Hung. *Aur. simp. Musei Cæs.* Vid. Tab. IX. N. 263.

T. IX.
N. 263.

Siglæ C. H. fors *Cibinium*, *Herrmanstadt*, latinum, & germanicum nomen unius ejusdemque Civitatis in Transilvania.

9. PATRONA. HVNGA. 1685. Icon Mariana solitis cum attributis.

LEOP. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Scutum coronatum bipertitum, in quo a dextris 4. fasciæ, a sinistris crux hungarica super Tricolle coronato. *Aureolus ibidem.* Vid. Tab. IX. N. 265.

Tab. IX.
N. 265.

10. LEOPOLD. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Caput laureatum Leopoldi M. infra quod circulus, in quo $\frac{1}{4}$.

PATRONA. HVNGARO. 1696. Deipara coronata, nimbatâ sedens, d. sceptrum, s. Jesulum tenet. Siglæ: N. B. *Quadrans aurei simplicis Nagybaniz. signatus. Ibidem.* Vid. Tab. IX. N. 266.

T. IX.
N. 266.

11. Antica, ut in precedente, sed infra caput $\frac{1}{2}$ in circulo.

S. IMMACVL. VIR. MA. MAT. D. P. H. 1698. Deipara in pleno lumine stans super luna, capite nimbatâ, sine corona, dextro sinu gerit Jesulum, sinistra manu sceptrum. Infra lunam parmula coronata Regni Hungariæ. Siglæ: N. B. *Sextyla Aurei simplicis, ibidem.* Vid. Tab. IX. N. 267.

Tab. IX.
N. 267.

Hic Numulus ob exiguitatem suam simul, & aversæ epigraphen non obviam, rarus est.

12. LEOPOLDVS AVG. IMP. CÆSAR P. F. 1689. Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere. Infra: Strobilus, inter duas soleas.

ELEONORA MAG. TERES. C. P. R. B. I. C. E. M. D. ROM. IMP. Caput Imperatricis. *Aur. simpl. Com. Fæsteticis.* Vid. Tab. IX. N. 268.

T. IX.
N. 268.

Præsentem Aureum, licet extra Hungariam, utpote Augustæ Vindelicorum, (quod signum *Strobili* indicat) proculsum, hoc loco descripsi propter effigiem *Eleonora* Augustæ, Hungariæ Reginae. Epigraphe sic legenda est: *Eleonora Magdalena Theresia Comes Palatini Rheni, Bavariae, Juliaci, Cliviae & Montensium Dux Romanorum Imperatrix.*

Prima Imp. *Leopoldi Magni* Coniux fuit *Margaretha Theresia* Philippi IV. Hispan. Regis filia, quæ obiit anno 1673.

Altera *Claudia Felicitas*, Ferdinandi Caroli Archid. filia, obiit 1676.

Tertia *Eleonora* Magd. Theres. Philippi Wilhelmi Neuburg. Palat. filia, ex qua nati *Josephus I.* & *Carolus VI.* Reges Hungariæ. Nupsit ann. 1676. Obiit 1720. 19. Jan. Alia Numismata, in quibus hujus Augustæ memoria recurrit, post Numos Imp. *Josephi I.* recensentur.

III. *Monetæ argenteæ, & aeneæ Leopoldi M.*

1. LEOPOLDVS D. G. RO. I. S. AV. GER. HV. BO. REX. Caput laureatum, vultu adhuc imberbi; ad pectus cum aureo velle. Intra perigraphen hinc scutulum Regni Hungariæ, inde icunula Mariana.

ARCHIDVX. AVS. DVX BVR. MAR. MOR. CO. TY. 1660. Aquila biceps coronata; capitibus nimbatis, enseque, & sceptro armata, pectore gerens scutum coronatum, & aureo velle cinctum, in quo 4. fasciæ Hung. cum leone Bohemico alternant, posita in medio scuti parmula Austriaco-Burgundica. Siglæ: K. B.

T. IX. N. 269. *Talerus obvius.* Vid. Tab. IX. 269.

2. Alii similes diversorum annorum, *obvii antea, nunc rarescunt.*

3. Antica, uti Num. 1. sed vultus provectioris ætatis.

Tab. IX. N. 270. *Musci Cas. Vindob.* Vid. Tab. IX. N. 270. Eodem

Eodem typo, iisdem inscriptionibus sub Leopoldo M. signabantur etiam *medii Talleri*, & horum *Quadrantes*, vulgo *floreii Rli.* & *medii f.* dicti.

4. LEOPOLDVS D. G. ROM. IMP. S. A. G. HVNGARI. REX. Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere.

S. IMMACVLATA VIR. MAR. MAT. DEI. PAT. HVNG. A. 1687. Stans Deipara in pleno lumine d. Jesulum, s. sceptrum: sub pedibus luna, infra hanc scutum coronatum Regni Hung. siglæ: L. M. *Tallerus Musei Cæs.* Vid. adnotationes ad similem Aureum *Tab. IX. N. 259.* descriptum, supra inter Aureos N. 410.

5. LEOPOLDVS D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere. Infra est circulus, in quo nota numerica 3. valorem totidem cruciferorum indicans.

PATRONA. HVNGARIÆ. 1699. Deipara coronata, nimbatu sedens, radiis undique collustrata, tenet dextera sceptrum, s. Jesulum. Sub pedibus luna, infra hanc parmula coronata Regni Hungariæ; juxta a dextris C. a sinistris S. in scutulo. In area Numi siglæ: C. H. *Grossus arg. tricruciger in compluribus Museis.* Vid. *Tab. IX. N. 271.*

T. IX.
N. 271.

Dantur etiam grossi dupli, & quindupli Leopoldini, quorum valor postea crevit, ita, ut qui erant 6. cruciferorum, jam septem valuerint, *Septenarii* idcirco dicti; alii vero XV. cruciferorum ad cruciferos XVII. elevati erant, nomenque *Marianorum* ab effigie Mariana acceperunt.

6. LEOPOLD. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Caput laureatum.

P. H. Id est: *Patrona Hungariæ.* Icon Mariana solitis cum attributis. Infra quæ scriptum: POLTVRA. 1696. Arg. poltura, seu medius grossus, valore $1\frac{1}{2}$ cruciferi. *Obvius alias, nunc rarior Numus.* Vid. *Tab. IX. N. 272.*

T. IX.
N. 272.

7. LEO-

7. LEOPOLD. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Scutum coronatum, in quo utrumque insigne Regni Hungariæ; & Sigla:

T. IX.
N. 273.

C. H. DVARIVS. 1695. *Arg. numulus*. Vid. Tab. IX. N. 273.

Habebat valorem unius *gröschla* Moraviæ; duo nempe *Duarrii* efficiebant unam pelturam; quatuor vero unum grossum tricrucigerum.

8. PATRONA. HVNGA. 1673. Icon Mariana folitis cum attributis.

LEOPOLD. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Scutum cum utroque insigni Hungariæ. Sigla: K. B. *Arg. den. obuius*. Vid. Tab. IX. N. 274.

Quinque idgenus denarii constituebant grossum tricrucigerum.

9. Icon Mariana cum sceptro, & Jesulo. Annus 1693.

Scutum coronatum, in quo hinc 4. fasciæ, inde crux duplex super Tricolle coronato. Sigla: K. B. *Obulus arg.* Vid. Tab. IX. N. 275.

Decem hujus generis Obuli pro grosso tricrucigero.

10. L. coronatum inter duos lauri ramos.

T. IX.
N. 276.

1698. Monogramma ex C & H. & Nota numerica 3. *Numus cupreus*, trium forte *obulorum* valore. Vid. Tab. IX. N. 276.

11. L. coronatum inter duos lauri, vel palmæ ramos.

T. IX.
N. 277.

1702. Monogramma ex C & S. *Numus cupreus*. Vid. Tab. IX. N. 277.

12. Monogramma ex L & S. annus 1705.

T. IX.
N. 278.

EX NECESSITATE. Infra est nota valoris X. *Numus cupreus* sub Rákocziana revolutione signatus, dein abolicus. Tab. IX. N. 278.

CAPUT TERTIUM.

Numi Regum Hung. Sæculi XVIII. descripti, & illustrati.

§. IX.

Numi IOSEPHI I. Regis, qui coronatus est vivo Patre anno 1687. successit 1705. Obiit 1711.

I. Numismata mnemonica coronationis, connubii, victoriarum cet.

I. IOSEPHVS. D. G. HVNGARIÆ REX ARCHIDVX AVSTRIÆ. Scriptum in scheda circumvoluta laureæ, intra quam Protome Regis cultu hungarico. Perigraphe in peripheria Numi: O QVA SOL HABITABILES ILLUSTRAT ORAS, MAXIME PRINCIPVM. Infra effigiem occurrit monogramma ex HB. & paullo infra lauream C. PRIVI. CAES. M. F. id est: *Henricus Borst cum privilegio Cæsareæ Majestatis fecit.*

In averfa parte: LEOPOLD. MAGN. TVRC. DOMITOR. Caput laureatum Leopoldi Magni inter binos lauri ramos, supra quos hoc lemma est: IVSTITIA EIVS MANET. Hæc in medio sunt, & circumdantur aliis quatuordecim capitibus Cæsarum Stirpis Austriacæ, additis eorum nominibus; cum hac perigraphe: GENERATIO RECTORVM BENEDICETVR. POTENS IN TERRA SEMEN EIVS. PS. CXI. Extimus Numismatis circulus præterea hæc alia inscriptione ambitur: PRÆSENTI TIBI MATVROS LARGIMVR HONORES. NIL ORITVRVM ALIAS NIL ORTVM TALE FATENTES. T. XI.
N. 297.
Stann. R. Univ. Pestin. Vid. Tab. XI. N. 297.

2. IOSEPH. DER. I. KÖNIG. IN HVNGA. Caput Regis, ad pectus cum aureo vellere.

Pars II.

G g g

HIC.

HIC. ELECTVS. MEVS. Brachium humanum erectum tenens manu coronam, & sceptrum. *Arg. Com. Fæstetics.* Vid. Tab. T. XII. N. 303. XII. N. 303.

3. DIE SEGEN KOMMEN AVF DAS HAVPT IOSEPHS. *Gen. 19.* Protome Regis Josephi capite nudo, ad pectus cum aquila bicipite, & aureo vellere, advolantibus duobus geniis alatis, quorum alter tres coronas sceptro insertas, alter hastam cum tribus laureis supra caput attollunt.

In averfa: IOSEPHVS PRIMVS IN INFERIORI ATQVE SUPERIORI HUNGARIA REX PIVS AVGVSTVS ARCHIDVX AVSTRIÆ. Imp. Leopoldus dextra coronam hungaricam filio Josepho, cum hasta, & globo crucigero adstanti, imponit. Retro est prospectus arcis Posoniensis in una, & Budensis altera parte, adscriptis vocabulis hinc PRESBURG, inde OFFEN. Perigraphæ vero hæc est: DO IOSEPHO PARTEM. QVAM TVLI DE MANV HOSTIS IN GLADIO. GEN. 48. In exteriorè demum circulo hæc leguntur: ICH WILL DIS LAND ZV EIGEN GEBEN DEN SAMEN IOSEPHS NACH IHN EWIGLICH. GEN. 48. *Arg. C. Fæstetics.* Vid. Tab. XII. N. 304.

Pro antica parte hujus Numismatis formam sculpsit *Georgius Hautsch*; pro averfa vero *Lazarus Gottlieb Laufer*; uti ex literis L. G. L. in margine Numismatis occurrentibus colligitur. Sed G. H. chalcographus nostræ Tabulæ non expressit in altera parte, ut ut in originali etiam hæc literæ conspicuæ sint.

4. REGNO REDINTEGRATO IOSEPHVS REX DATVS. D. IX. DEC. MDCLXXXVII. Protome Regis capite coronato, ad pectus cum paludamento.

PANNONIA READOLESCENS. Porta triumphalis, cui adsidens Mulier manu dextra legit maturos papaveris fructus, sinistra tenet plenum fructibus cornucopiæ. Portæ ornamenta sunt: primum duo scuta coronata columnis affixa, in uno est monogramma

Jose-

Josephi Regis, in altero insignia regni Hungariæ; cum in medio laurea, cui incumbit corona inter duos lauri ramos: trans lauream apparet Metropolis Hungariæ Buda, adscripto vocabulo OFEN. In circulo Numismatis exteriori perigraphæ est: AVSTRIA VICTORIIS GRAVIDA PARIT REGES. *Argent. R. Univ. Pest.* Vid. Tab. XII. *T. XII.*
N. 305. *N. 305.*

5. IOSEPH IM NAHMEN VND ERBRECHT DER ERSTE. Protome Regis capite nudò.

DIR VND DEINEM SAMEN NACH DIR. DEN 9. DEC. 1687. Mulier genuflexa coronam Hungariæ offert adstanti Regi. Infra in medio conspicuum est scutum heraldicum Regni Hung. *Arg. ibid.* Vid. Tab. XII. N. 306. *T. XII.*
N. 306.

6. SED ET HÆC QVÆ NON POSTVLASTI DEDI TIBI. 3. REG. 3. CA. Rex genuflectens ritu orantis, oculis, & manibus cælum versus elevatis, unde manus exporrecta coronam illi offert. Humi jacet sceptrum, gladius, & pomum Imperii. Retro conspicua est urbs, & arx Posoniensis.

In averfa hæc sunt: IOSEPHVS ARCHIDVX AVSTRIÆ CORONATVS IN REGEM HVNGARIÆ POSONII DIE. IX. DECEM. MDCLXXXVII. Ensis erectus cum circumvoluta laureæ fronde; supra est oculus radiatus divinæ providentiæ; & hoc symbolum: AMORE ET TIMORE. *Arg. ibid.* Vid. Tab. XII. N. 307. *T. XII.*
N. 307.

7. Corona inter duos palmæ ramos, & epigraphæ: IOSEPHVS ARCHIDVX AVSTRIÆ CORONATVS IN REGEM VNGARIÆ. POSONII DIE. 9. DECE. 1687.

In averfa: Ensis erectus cum circumvolutò lauri ramo, supra quem oculus divinæ providentiæ. Epigraphæ: AMORE ET TIMORE. *Arg. ibidem.* Vid. Tab. XII. N. 308. *T. XII.*
N. 308.

8. IOSEPH DER I. KÖNIG IN HVNGARN. Protome Regis capite nudo, ad pectus cum aureo vellere.

GEKRÖNT. IN PRESBURG 1687. DEN 9. DEC. Scutum coronatum, ac torque aurei velleris circumdatum, in quo est utrumque Regni Hungariæ insigne. In circulo exteriori: DIE LIEB

T. XII. DER FREVND MÄCHT FVRCHT DEM FEIND. *Arg. ibidem.*
N. 309. Vid. Tab. XII. N. 309.

9. IOSEPHVS I. REX HVNGARIÆ. Caput laureatum Regis.

DECRESCENTE RADICABITVR. Arbor palma cui incumbit nubes, & supra hanc luna decrescens. *Arg. Com. Fæstetics,* Vid. N. 310. Tab. XII. N. 310.

10. IOSEPHVS der Erste König in Vngarn. MDCLXXXVII. Protome Regis, ad pectus cum aureo vellere. Capiti imminet manus ex nube adferens coronam Hungariæ.

In averfa: IOSEPH wird wachen wie an einer Quelle. I. Buch Mose in 49. Arbor pomifera, cujus trunco insculptum nomen IOSEPH. Ex ramis pendent duo scuta, Austriacum, & Hungaricum. Retro arborem conspiciuntur aliquot civitates suis cum agris, & hæc civitatum nomina: WIEN. PRESBURG. OFEN arx, & præterfluens Danubius, in cujus alveo inscribitur DONAV. fl. In exteriori circulo, qui utrique Numismatis paginæ communis est, legitur hæc inscriptio Latino-germanica: AUSTRIA EXTENDETVR IN ALLER EHREN IST ORBEM UNIVERSVM. In fine F. K. id est: *Friedericus Kleinert* fecit. *Stanneus, Ovalis formæ maximæ R. Univ. Pestin.*

11. IOSEPHVS ET WILHELMINA AMALIA D. G. ROM. REX. ET REGINA. Duo capita mutuo sese respicientia, addito hoc lemma: NIL VIGET QVICQVAM SIMILE NEC SECVNDVM. In immo margine: P. H. M. id est: *Philippus Henricus Miller* fecit, Monetarius Augustanus.

In averfa: MDCXCVIII. DVPLICEM CYTHEREA CORONAM DONAT. Stans Venus, advolante cum duabus coronis Cupidine

pidine. In exteriore circulo: NON DEFICIET EX TE VIR QUI SEDEAT SVPER THRONVM ISRAEL. II. PAR. 6. *Stann. Ibidem.*

12. IOSEPHI. ROM. ET. HVNG. REG. CVM AMALIA LVNÆB. CONNVBIVM. 1699. Aquila super throno, ferens coronam duobus ornatam cordibus. Adstat hinc Juno, inde Venus cor in manu habens, cui proximus est Cupido cum duabus tædis ardentibus. In medio horum Sponsus, & Sponsa dexteras jungunt, quibus hæc additur epigraphe: IN VNA SEDE MORANTVR MAIESTAS ET AMOR.

In averfa hæc occurrunt: MARTI PACIFERO. VENERI FELICI. Duæ tædæ in decussim positæ. In medio stat Mars inter duos Cupidines, uno galeam, altero clypeum tenente. Juxta est Venus quoque dextra speculum tenens, sinistra Marti ramum olivæ offerens. Lemma: BELLORVM REQVIES. ET SACRA VOLVPTAS. In circulo demum exteriore: IOSEPHI ET AMALIÆ THORVS EX VOTO SIT FAVSTVS ATQVE FOECVNDVS. In fine, minusculo caractere: P. H. M. seu *Philippus Henricus Miller*, intellige, fecit. *Stann. Ibidem.*

13. IOSEPHVS D. G. ROM. ET HVNG. REX. Protome Regis, ad pectus cum aureo vellere.

LANDAVIA RECEPITA D. 10. SEP. 1702. Prospectus urbis Landaviæ, & castrorum, ex quibus oppugnabatur tormentorum, explosione. Epigraphe: ARMORVM PRIMITIÆ. In circulo exteriore: LEOPOLDE! NVNC TE PROLE TVA IVVENEM GERMANIA SENTIT: BELLAQVE PRO MAGNO CÆSARE CÆSAR AGIT. *Stann. ibidem.*

14. Antica parte hæc sunt: LANDAVIA BIS CAPTA. D. 25. Nov. 1704. Prospectus urbis Landaviæ, & castrorum, addito hoc lemmate: CESSIT SECVNDVM CÆSARI. In circulo exteriore: VICTORIARVM ANNI MDCCIV. FELIX COMPLEMENTVM. *Stann. ibidem.*

15. IOSEPHVS D. G. ROM. IMPERATOR. Protome Imperatoris capite laureato.

SECVRITAS PROVINCIARVM. Mulier capite turrato sedens cum clypeo, cui inscriptum est: DE LANDAVIA ITERVM D. XXV. NOV. juxta tropæum, corona murali, duobus palmæ ramis, & aquila fulminifera armatum, retro adstante Victoriâ in urbis Landaviæ conspectu, cui additur Chronostichon: CEDIT BIS CÆSARIS ARMIS. In circulo exteriori: REX IOSEPHVS LANDAVIVM ITERATA VICE STTENVE EXPVGNAT. In fine F. K. id est: *Fridericus Kleinert fecit. Stann. ibidem.*

16. IOSEPHVS REX ROM. Caput Josephi infra tres coronas, super arbore conspicuas in medio horti, palatio, frontibus salientibus, & statuis ornati. Perigræphe: FILIVS ACCRESCENS IOSEPH ET DECORVS ASPECTV. SEDIT IN FORTI ARCVS EIVS.

In averfa parte: SCILICET HVNC VIVVS CERERIS PARTVS ADORAT. CVMQVE SORORE OLIM CYNTHIVS IPSE COLET. Rex insidens throno aquila bicipite insignito, & ante illum Mulier genuflexa, spicarumque manipuli inclinati. In exteriori circulo: NON AMBITV ARMATO SED IVSTITIA MAIORVM CORONANTVR POSTERI. In fine F. K. idem, qui præcedentis Numismatis artifex. *Stann. ibidem.*

17. IOSEPHVS D. G. ROM. IMPERATOR S. A. Protome Imperatoris.

SERVATOR ORBIS. GENES. XLI. V. 46. MDCCV. Stans Hercules dextra tenet globum terraqueum, læva clavam. Perigræphe: PONDERA COELESTI MENTE PATERNA FERET. In circulo exteriori: PERPETVA SOLVET FORMIDINE TERRAS VIRG.

18. Antica, ut in præcedente.

IOSEPHO IMPER. REGIMEN FELICIT. CAPESENTE
 MDCCV. Imperator insidens globo terraqueo ab adstante Marte
 gladium, olivæ ramo revinctum accipit manu dextra, sinistra vero
 gubernaculum globo impositum tenet, Victoria sibi palmam offeren-
 te, Felicitate autem lauream gubernaculo Cæsaris inferente, in cujus
 altera manu cornucopiæ. Epigraphe: FELIX TEMPORVM REPA-
 RATIO. In exteriori circulo; HOSTES IMPERII PORRO DÉPELLE
 IOSEPHE ET PROSPER PERGENS HOSTICA REGNA PETE. *Stann. ibidem.*

19. Aquila biceps coronata, gladio, sceptroque armata,
 pectore gerens scutum coronatum Regni Hungariæ.

In averfa hæc epigraphe: SIGNVM FIDELITATIS AVG.
 ROM. IMP. IOSEPHI PRIMI AVSTRIACI. 1706. *Numisma cupreum* T. XII.
ibidem. Vid. Tab. XII. N. 314. N. 314.

20. IOSEPHVS D. G. ROM. IMPERATOR. Caput Impe-
 ratoris corona aperta radiata cinctum.

MORS ET AETERNITAS IOSEPHI. Urna sepulchralis,
 cui incumbit corona, supervolitante Fama cum tuba, & scheda hu-
 jus inscriptionis: CAESAREM VEHO. Alia Epigraphe: A FOVEA
 AD GLORIAM. *Argent. ibidem.*

Sequuntur duo Numismata mnemonica ELEONORÆ Au-
 gustæ, Matris Imp. IOSEPHI Primi.

21. IOSEPHI EXTREMVM ABSOLVIT LEONORA LA-
 BOREM HVNGARIA RECEPTA. MDCCXI. Imperatrix Eleonora
 sedens dextra manu ramum olivæ Mulieri genuflexæ, atque scutum
 Regni Hungariæ tenenti offert, sinistra hastam tenet.

Pars averfa est eadem, quæ in præcedente Numismate de-
 functi Imperatoris Iosephi. *Stann. ibidem.*

Oberat *Iosephus I.* in ipso atatis flore, die 17. April.
 1717. Moriturus matrem suam *Eleonoram*, donec Carolus frater ex
 Hispania rediret, constituit Regnorum suorum, ac provinciarum gu-

berna-

bernatricem, quæ postremos in Hungaria tumultus *Rakocianos* pace Szathmáriensi, conditis die *ima* Maji eodem anno concordiaë tabulis, prospere terminavit.

22. ELEC. MAG. THERES. ROM. IMP. MAT. AVGG. Protome *Eleonora Magdalena Theresia Romanorum Imperatrix, Mater Augustorum duorum*, scilicet *Josephi I. & Caroli VI.* addita hac alia epigraphe: VIRTUTES CONTINET OMNES.

Pars averfa sic habet: GENITRIX FOECVND A DEORVM. Imperatrix, duos inter Cæsares media, in forma Cybeles curru a leonibus tracto vehitur. In circulo exteriori: LÆTA DEVM PARTV CENTVM COMPLEXA NEPOTES. In fine F. K. sive *Fridericus Kleinert* fecit. *Stamm. ibidem.*

ELEONORA Augusta, LEOPOLDI Magni, ut jam supra dictum fuit, tertia Conjux, prudentia, morumque integritate spectatissima, obiit anno 1720.

II. *Monetæ communes Auræ ejusd. Imperatoris, ac Regis.*

1. IOSEPHVS. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Imperator capite coronato stans palliatus, loricated, ense præcinctus, dextra tenet sceptrum, sinistra globum Imperii, mensulæ impositum.

AR. AV. DV. BV. MA. MO. CO. TY. 1705. Deipara coronata nimbata, radiis undique collustrata sedens d. sceptrum, s. Jesusulum cum globo crucigero, tenet Sub pedibus luna, infra quam scutum coronatum Regni Hung. *Aur. simpl. Musei Cæs. Vid. Tab. N. 298. XII. N. 298.*

2. IOSEPH: D: G: R: I: S: A: G: H: B: REX. Imperator coronatus, palliatus, loricated stans d. sceptrum, s. globum crucigerum.

AR: AV: DV: BV: M: MO: CO: TY: 1709. Icon Mariana &c. ut in præcedente. *Aur. simpl. Obvius. Vid. Tab. XII. N. 299. N. 299.*

3. IOSE-

3. IOSEPHVS D. G. &c. ut supra. Eadem quoque effigies Imperatoris. Sed in area occurrunt siglæ: C. H.

PATRONA HVNGARIE. 1709. Icon Mariana, uti supra. Sed infra hanc scutum coronatum Regni Hungariæ in medio duorum aliorum scutulorum, quibus inscriptæ literæ P. W. *Aur. simpl.* T. XII. *ibidem.* Vid. Tab. XII. N. 300. N. 300.

4. IOSEPHVS I &c. ut in præcedente: sed siglæ C. B.

PATRONA HVNGARIE: 1711. Icon Mariana, uti supra: & infra hanc scutum coronatum Hung. inter duo alia, quibus P. & W. literæ inscriptæ. *Quadrans aurei simplicis ibidem.* Vid. Tab. XII. T. XII. N. 301. N. 301.

5. IOSEPH. D: G: R. I. S. AV. G. Caput laureatum.

PATRONA. R. HVNG. 1710. Icon Mariana solitis cum attributis, infra quam occurrit scutulum coronatum Regni Hungariæ, & siglæ: K. B. *Quadrans Cremnicensis aurei simpl. ibidem.* Vid. Tab. XII. N. 302. T. XII. N. 302.

6. IOSEPHVS D. G. R. I. S. AV. GE. HV. B. REX. Protome Imperatoris laureati, ad pectus cum aureo vellere; & in lateribus hinc scutulum coronatum Hungariæ, inde icon Mariana.

ARCHID. AV. DV. BV. MAR. MO. CO. TY. 1708. Aquila biceps coronata, nimbata, ense, & scepro armata, gerens pectore scutum coronatum, ac torque aurei velleris cinctum, in quo sunt insignia Hungariæ, & parmula Austriaca. In area siglæ: C. H. & inferius CS. H. *Aur. decupl. Musei Cæsarei Vindob. editus Monnoies en Or.*

7. IOSEPHVS D. G. R. I. &c. ut supra. Caput Imperatoris laureatum, ad pectus cum aureo vellere.

ARCHID. AV. &c. ut supra. Aquila biceps coronata, ense, & scepro armata, gerens pectore scutum, in quo sunt insignia

Principatus Transilvaniæ. Infra Aquilam parmula cum duobus ensibus decussatis civitatis Cibiniensis. *Aur. decupl. ibidem.*

III. *Moneta argentea ejusdem.*

I. IOSEPHVS D. G. R. I. S. A. GE. HV. BO. REX. Pro-
tome Imperatoris laureati, ad pectus cum aureo vellere. A dextris
scutulum Regni Hung. a sinistris icon Mariana.

ARCHIDVX AVS. DVX. BVR. MAR. MOR. CO. TYR.

1709. Aquila biceps coronata, nimbata, ense, & scepro armata,
gerens pectore scutum coronatum, & aureo vellere circumdatum,
in quo 4. fasciæ hung. alternant cum leone bohémico, & in medio
scuti parmula Austriaco-Burgundica. *Talerus R. Univ. Pestin.* Vid.

T. XII.

N. 311.

Tab. XII. N. 311.

2. IOSEPHVS D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX. Caput
laureatum, ad pectus cum aureo vellere. Infra est Numerus 3. va-
lorem trium cruciferorum, indicans.

PATRONA HVNGARIE. 1710. Deipara coronata, nim-
bata, in pleno lumine d. scepro, s. Jesulum. Sub pedibus luna:
infra hanc scutulum coronatum Regni Hungariæ, additis literis hinc

T. XII. P. inde W. supra vero in area siglæ sunt: C. H. *Grossus tricruciger*

N. 312. *ibidem.* Vid. Tab. XII. N. 312.

3. IOSEPH &c. ut supra. Caput laureatum.

T. XII.

N. 313.

POLTVRA. 1710. Icon Mariana, & P. H. id est: *Patrona*
Hungaria. Numus *Poltura* dictus *ibidem.* Vid. Tab. XII. N. 313.

§. X.

Numi CAROLI VI. Regis, ab Anno 1712. ad 1740.

I. *Numismata Mnemonica.*

IMP. CAES. AVG. CAROLVS VI. Caput laureatum;
infra quod R. id est *Richter* Monetarius.

Corona

Corona Regni Hungariæ a duobus Angelis sustentata; infra quam hæc epigraphæ: CAROLVS VI. D: G: ELECT: ROM: IMP: S: AVG: GER: HISPANIAR: HVNG: BOHEM: &c: REX: A: AVST: CORONATVS POSONI. 22. MAY. MDCCXII. *Arg. Ro. T. XIII. Univ. Pestin. Vid. Tab. XIII. N. 323.* N. 323.

2. CAROLVS VI. D. G. ROM. IMP. S. A. G. H. H. & B. REX. Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere. REGNANDO RECREAT SISTITQVE CRVOREM. In medio malum granatum. Infra: CORONATIO IN REGEM HVNGARIE. *T. XIII. 1712. Arg. ibidem. Vid. Tab. XIII. N. 322.* N. 322.

3. Corona Hungariæ, & hæc epigraphæ: CAROLVS VI. ROM: IMPER: S: A: GER: HISPAN: HVNG: BOH: REX. A: AVST. CORONAT9. POSON. 22. MAY. 1712.

CONSTANTIA ET FORTITVDINE. Globus terrequeus nubibus circumdatus. *Arg. ibidem. Vid. Tab. XIII. N. 324.* *T. XIII. N. 324.*

4. CAROLVS VI. D. G. ROM. IMP. S. A. GERM: HISP. HVNG. & BOH. REX. Protome Imperatoris capite laureato, ad pectus cum aureo vellere. Infra brachium literæ: G. W. V. id est: *Georgius Wilhelmus Vestner. fecit.*

TVTA EST TOT IVNCTA CORONIS. Scutum coronatum Hungariæ corona, bipertitum, in quo 4. fasciæ, & crux patriarchalis coronato Tricolli insistent. Supra hoc tres coronæ, Imperialis, hispanica, & bohemica. *Arg. ibidem. Vid. Tab. XIII. N. 326.* *T. XIII. N. 326.*

5. CAR. VI. R. I. S. A. REX. CATH. ET APOST. COR. POSON. MDCCXII. Protome Imperatoris capite coronato, ad pectus cum aureo vellere.

Corona Regni Hungariæ super sceptrò, & gladio indecussim positis. Infra est hæc epigraphæ: IMP. CAR. VI. FELICITATIS PVBL. VT IN IMP. ITA IN HVNG. RESTITVTOR. CORON. MDC CXII. *Arg. ibidem. Vid. Tab. XIII. N. 327.* *T. XIII. N. 327.*

Chalcographi errore in Ectypo est loco PVBL. incisum CAR.
6. Perigraphe: HVNG. ET. HISP. REX CAROLE TER-
TIVS AVDIS. HVNG. ET HISP. CREDO SECVNDVS ERIS. Rex
coronatus, palliatus, cultu hungarico in colle equitans, vibrato gla-
dio. Infra est scriptum: FERRVMQVE TENEBAT HOC IPSE ÆACIDES.
OVID. MET.

Globus terraqueus, circumdatus nubibus, cui superscri-
ptum: CONSTANTIA ET FORTITVDINE. Supra hæc in aère li-
tera C. inter septem coronas, radiis in omnem partem sparsis. Peri-
graphe chronographica: superius: NON OCCIDIT VSQVAM. Inferius:
CIRCVMFVSO PENDEBAT IN AERE. OVID. MET.

7. IMP. CAES. CAROL. VI. S. A. P. F. PP. Caput lau-
reatum.

OCCIDVI DECVS AC ORIENTIS. Planeta Venus sparsis
inter nubes radiis. In imo Numi segmento: CORON. POSON.
N. 328. MDCCXII. *Arg. ibid. Vid. Tab. XIII. N. 328.*

Sequuntur Numismata mnemonica ob recuperatas urbes,
Temesvarinum, & Belgradum, initamque pacem Passarovicensem &c.

8. CAROLVS VI. D. G. ROM. IMP. SEMP. AVG. Caput
laureatum, infra quod litera V. id est: *Vestner. fecit.*

PRIMITIÆ DEVICTIS TVRCIS. Imperatori sedenti corona-
to, sceptrumque dextera tenenti miles accedens ad thronum offert
vexillum Turcicum, aliisque vexillis, armisque Ottomanicis humi ja-
centibus. Infra legitur: OCC. MILL. CASTR. OCCVP. V. AVG.
N. 331. *Arg. Vid. Tab. XIV. N. 331.*

9. CAROLVS VI. D. G. ROM. IMP. SEMP. AVG. Caput
laureatum.

CITATIS TEMESVARIÆ TVRCIS EREPTÆ 12 OCT. Ichnogra-
phia urbis Temesensis. Perigraphe: ARMIS CONSTANTIA ET FOR-
TITVDINE CÆSARIS AB EVGENIO. *Arg. Vid. Tab. XIV. N. 333.*

10. IMPERAT. CAES. AVG. CAROLVS. VI. Caput laureatum.

TEMESWARO EPVGNATO. R. HVNG. TERMIN. DECUMAN. PRIMVM RESTITVTVS. MDCCXVI. Mulier sedens dextra tenet coronam muralem, sinistra hastam Dacicam in caput Asini desinentem, ante illam humi prostratus Turca sub corbe viminaceo. Ad latus crux patriarchalis in Tabula marmorea. Retro prospectus urbis Temesiensis. *Arg. Vid. Tab. XIV. N. 332.*

T. XIV.
N. 332.

Temesvaro expugnato Regni Hungariæ Terminus Decumanus primum restitutus 1716. Decumanus idem qui præcipuus. Sic veteribus Romanis porta decumana castrorum dicta, quæ præcipua. Fluctus decumani, qui maximi. Provincia Temesiensis quondam erat pars Daciæ Trajanæ: idcirco mulier Temesiam repræsentans in hoc Numismate manu altera hastam Dacicam tenet. Incisor Numismatis hujus Richter exsculpsit in lapide humi jacente literam R. Integrum ejus nomen occurret in Numo 339.

11. Antica, ut in præcedente Numismate.

In Aversa hæc occurrunt: TEMESWARO OCCVPATO. D.

12. OCT. 1716. Ichnographia urbis Temesiæ, & sequens perigraphie: TRANSYLVANIA METV AC INSIDIIS LIBERATA. *Stann. Reg. Univ Pest.*

12. IMP. CAES. CAROL. VI. D. G. R. I. HI. HV. BO. REX. AR. AV. Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere.

DACIA. MOESIA SVP. PROVINCIÆ CAROLI. Tropæum, forma lapidis terminalis, parte superiore in figuram humanam, corona radiata ornatam effectum, ornatumque duabus aliis coronis, castrensi, ac murali, vexillisque Turcarum, cui adsident duæ figuræ, Daciam, & Mœsiam superiorem repræsentantes. Humi jacent duo acinaces. Infra: TAVRYNO CAPTO MDCCVII. *Vid. Tab. XIV. N. 334.*

T. XIV.
N. 334.

Dacia,

Dacia, Moesia superior, id est Servia, provinciæ Caroli VI.
post receptum nempe Temesvárinum, & Belgrádum.

13. CAROLVS VI. D. G. ROM. IMP. SEMP. AVG. Caput laureatum, infra quod litera V. artificem *Vestnerum* indicans.

BELGRADO RECEPITO 18. AVG. MDCCXVII. Stans Hercules d. clavam, s. cornu Acheloi tenet. Retro prospectus Belgradi. Perigraphæ: DEVICTI ACHELOI E CORNIBVS VNVM.
T. XIV
N. 336. *Stann. ibidem.* Vid. Tab. XIV. N. 336.

Alluditur ad Lunam bicornem Imperii Turcici symbolum, facta comparatione cum cornibus Acheloi, fluminis fabulosi, ab Hercule domiti.

14. IMP. CAES. CAROLVS VI. AVG. P. FEL. P. P. Caput laureatum, infra quod nomen Incisoris *Richter* integre scriptum.

FVNESTA LACESSITIO. Hercules sublatum Anthemum in aère suffocans, jacentibus humi, clava, arcu, pharetra, & pileo Turcico. Infra quæ sequens epigraphæ: CC. MILL. TVRCAR. FV-
T. XIV. GATA. VALLVM. CASTRO. EXPVGN. MDCCXVII. *Stann. ibid.*
N. 337. Vid. Tab. XIV. N. 337.

Ducenta Millia Turcarum fugata, vallum castrorum expugnatum 1717. scilicet ad Belgradum.

15. DIESEN NICHT ZV HOCH. NOCH ZV FEST. Belgradensis Turris, fulminibus impetita, & aquila cum scepro ac fulmine contra eandem volans.

HÆTT ER AVCH ALHIER SEIN NEST. Luna inter stellas. Infra est hæc epigraphæ: D. 16. AVGVSTI 1717: DER
T. XIV. TVRCKEN HEER ZERSTIEBT. VND BELGRAD SICH ERGIEBT
N. 335. D. 18. AVGVSTI 1717. *Arg.* Vid. Tab. XIV. N. 335.

Die 16. Aug. 1717. Turcarum exercitus dissipatur, & die 18. ejusd. Belgradum sese subdit.

16. HÆC. FVERAT. TE. DIGNA. AVGVSTO CÆSARE. MESSIS. Duo milites cum falculis, intermedio spicarum manipulo, infra quem Apri caput, sagitta confixum. Infra est litera H. per quam indicatur *Hedlinger* Numismatis hujus incisor.

CÆCIDIT VTRVMQVE. Aquila inter nubes vibrans fulmina, unum in castra Turcica, alterum in arcem Belgradensem. Vid. Tab. XIV. N. 338.

T. XIV.
N. 338.

Apri caput, sagitta confixum, Servix est insigne heraldicum.

17. IMP. CÆS. CAROLVS. VI. AVG. P. FEL. P. P. Caput laureatum; infra quod *Richter*.

VICTORIA CAROLI FELICITAS CHRISTIANOR. Stans Victoria manu dextera tenet labarum monogrammate Christi insignitum, supra quod aquila; sinistra vero laureolam & palmam. Humi vexilla, & arma Turcica. Infra quæ sequens epigraphe: SOLO. CÆS. EXERCITV. FRACT. CC. M. TVRC. IMPETVS. CASTRA. TORM. CLX. SIGNA. TOTI. CAPTA. MDCCXVII. *Arg.* Vid. Tab. XIV. N. 339.

T. XIV.
N. 339.

Solo Cæsareo Exercitu Fractus ducentorum millium Turcarum impetus. Castra, Tormenta centum sexaginta, signa totidem capta. Anno 1717. Dicitur solo Cæsareo exercitu, ut intelligeretur, ad hanc victoriam nullas Confœderatorum copias concurrisse. Formam pro hoc Numismate idem, qui pro compluribus aliis Numis, stylum veterem Romanum redolentibus, exsculpsit Bengt Richter, Suecus Stockholmiensis, eam in hac arte famam consecutus, ut ejus opera ubi fuerint non minus Galli pro Ludovici XIV. quam Sueci pro Caroli XII. historia Numis exhibendâ. Cæsarei demum Monetarii munus adeptus vitam produxit usque, annum 1737. Vid. Köhler Münzbelustigung P. IX. p. III. Dresdner Medaillen Catalogue de anno 1746. P. III. N. 36. &c.

18. IMP. CAES. CAROL. VI. D. G. GE. HI. HV. B. REX.
AR. AVS. Caput laureatum.

REP. CHRIST. PACE BELLOQ. STABILITA. Duæ figuræ stolatæ sedentes, altera turrato capite, dextro brachio innititur clypeo rotundo, cruce signato, sinistra manu palmam tenet; altera autem capite galeato sustentat manu dextra clypeum rotundum, in quo hæc epigraphe: QVINQVENNALIA PRIMA VINDOBONÆ. læva vero gerit tropæum spoliis Turcicis onustum. In immo Numi margine: MDCCXVII. CAL. OCT. Vid. Tab. XIV. N. 340.

T. XIV.
N. 340.

Parte antica infra axillam Imperatoris est litera W. initialis nominis *Warou* Monetarii Viennensis, patria Stockholmiensis, qui obiit 1730. Vid. *Flads* berühmte Medailleur p. 31. & Vollständig Braunschweig. Lüneburg. Münz und Medaillen Cabinet 653. 657. &c.

19. IMP. CAES. CAROL. VI. A. P. F. P. P. Caput laureatum, infra quod R. (*Richter*). FELIX OMINIS EVENTVS. Duæ trabes forma crucis decussatæ, quibus alligata sunt fulmina, & caducei, inter ardentia Turcarum spolia. Epigraphe: AVI VINDICATI. CONFECTVM BELL. TVRC. MDCCXVIII. *Arg.* Vid. Tab.

T. XV.
N. 341.

20. DABIMVS CÆSARI QVÆ SVNT CÆSARIS. Imperator sedens in throno, & coram illo tres Turcæ procumbentes. Infra: PAX PETITA.

SIC REDIT AD DOMINVM QVOD FVIT ANTE SVVM. Aquila coronata volans, rostroque ferens Mappam geographicam locorum, quæ victoriis Caroli VI. inclaruerunt. Infra: PAX SAN-
CITA PASSAROWIZ. XXI. IVL. MDCXVIII. Vid. Tab. XV. N. 342.

T. XV.
N. 342.

21. IN HOC SIGNO. Signum crucis radiatum. Infra quod Arx Belgradensis, & figura fluvii specie Viri dextro brachio incumbentis urnæ, ex qua aqua profluit; ac dextrâ manu remum tenentis.

Protome Imperatoris, ab advolante victoria coronati, super
 basi in horto crecta, in qua hæc epigraphæ est: RHENI PACATOR
 ET ISTRI CAROL. VI. R. I. In imo Numi segmento legitur: IN-
 DVCIS TVRCÆ CONCESSIS. MDCCXVIII. Vid. Tab. XV. N. 343.

T. XV.
 N. 343.

22. CAROLVS VI. CAESAR. AVG. Caput laureatum, ad
 pectus cum aureo vellere.

DE CHRIST. NOMINIS HOSTIBVS. Religio in quadri-
 gis triumphalibus dextra crucem, & ramum olivæ ostentat, lava
 equos regit, retro adstante victoria, quæ d. lauream imponit Reli-
 gioni, sinistra caduceum tenet. Currum comitantibus duabus figuris
 galeatis, quarum una gladium, altera aquilam legionariam præfert.
 Epigraphæ: PACE TVRCIS DATA. MDCCXVIII. Paulo supra hanc
 epigraphen legitur H. FVCHS Incisor hujus Numismatis. Vid. Tab.
 XV. N. 344.

T. XV.
 N. 344.

23. NVLLA SALVS BELLO. PACEM TE POSCIMVS.
 Duo Turcæ abjectis gladiis stantes ambabus manibus ramos olivæ
 tenent. Infra: PAX PETENTIBVS DATA.

ACCEPTA ACCEPTE SVNT VERBERA CAUSA QUIE-
 TIS. Arbor arida, ex qua dependent tympana. Infra: PASARO-
 VITII. XXI. IVLII. A² MDCCXVIII. *Stann. ibidem.* Vid. XV.
 N. 345.

Tab. XV.
 N. 345.

Extant idgenus Numismata in talis Museis ex auro etiam,
 & argento.

24. IMP. CAES. CAROLVS VI. AVG. P. FEL. PP. Caput
 laureatum.

AVGVSTO PACATORI. III. Duæ mulieres lauream simul
 tenentes. Quæ a dextris est, aliam præterea corollam manu altera
 tenet, pomumque Imperii juxta pedes habet. Quæ autem a sinistris
 adstat arbori palmæ, manu lava amplectitur crucem oblongam, ex
 qua pendet clypeus cum hac epigraphæ: DE BARBAR. GENT. Hu-

mi jacent arma, & vexilla Turcica. Infra hæc sequens est inscri-

T. XV.
N. 346.

ptio. OB CHRIST. POMOERII FINES AMPLIAT. ET SOCIOS
DEFENS. MDCCXVIII. Vid. Tab. XV. N. 346.

• 348 M

25. CAROLVS VI. D. G. ROM. IMP. SEMP. AVG. Ca-
put laureatum.

CÆSAR AD SAVVM VICTOR. Representatio prælii cum
Turcis. Infra: CAESIS ET FVG. TVRC. CC. MILL. CASTRIS
OCCYPAT. 175. AVG. *Stann. R. Univ. Pest.*

26. Antica, ut in præcedente.

CARDLO. SVB IGTVR BELGRADVM. Ichnographia Belgradi.
Infra: DECIMA OCTAVA AVGVSTI. *Stann. ibid.*

27. Antica, uti Num. 25.

NX T
• 348 M

APTA PRIVS BELLO: PACIS NVNC PARTV RIT VM-
BRAS. Imperator infra palmam stans cum hasta prostratum concul-
cat hostem, sparsis quaquaverfum armis, & cadaveribus Turcarum
prope ripam Danubii, in quo naves, & ultra quem colles apparent.
Infra: ROMVLO AVSTRIACO OB INDVCIAS CVM TVRCIS
PASSAROVITII INITAS 1718. HVMILLIME CONSECRAT CASP.
THEO. EM. LAVFFER. *Num. max. moduli ibidem.*

II. *Monetæ communes Auræ Caroli VI.*

NX T
• 348 M

1. CAROL. VI. D. G. R. I. S. A. G. HIS. HVN. BO. REX.
Stans Imperator coronatus, palliatus, loricated, ense præinctus d.
sceptrum, s. glöbum crucigerum tenet: K. B.

PATRONA HVNGARIÆ. 1718. Deipara coronata in ple-
no lumine d. sceptrum, s. Jesulum: sub pedibus luna, infra quam
scutum Regni Hungariæ inter literas P. W. *Aur. simpl. Musei
Cæs. Vindob.*

2. CAROLVS VI. D. G. R. I. S. A. G. H. H. B. R. Im-
perator stans, ut in præcedente. Sigla: K. B.

DE BARBAR. GENT. HU-

PATRONA REGNI HUNGARIÆ. 1725. Deipara coronata, nimбата, radiis undiquaque circumfusa, d. sceptrum, s. Jesulum coronatum, ac nimbatum; altera manu tenentem globum crucigerum. Sub pedibus luna, infra quam scutum Regni HUNG. *Aur. simpl. T. XII. R. Univ. Pestin. Vid. Tab. XII. N. 315.*

3. CAROL. VI. D. G. R. I. S. A. G. H. H. B. REX. Imperator, ut in precedente. K. B. S. MAR. M. DEI. R. VNG. PAT. 1738. Effigies Deiparæ sine coronâ cum Jesulo sedentis intra lunam bicornem, infra quam scutulum coronatum Regni Hungariæ. *Quadrans, vel sextula Aurei simpl. C. Festsics. Vid. Tab. XII. N. 316.* *T. XII. N. 316.*

4. CAROL. VI. D. G. R. I. S. A. G. HI. HV. BO. REX. Caput laureatum, & siglæ: N. B. ARCHID. AV. DV. BV. M. MOR. COM. TYR. 1739. Aquila biceps coronata, ense, sceptroque armata, pectore gerens scutum coronatum, in quo sunt insignia Hispaniæ, Bohemiæ, Austriæ, Burgundiæ, & in medio scuti parmula Regni Hungariæ. Supra est icon Mariana. *Aureus semuncialis Musci. Casp. Vindob. editus in libro Monnoies en Or.*

5. CAR. VI. D. G. R. I. S. A. GE. HI. HV. B. REX. Caput laureatum.

S. IMMAC. VIRG. M. MAT. D. P. HV. 1736. Icon Mariana solitis cum attributis. Siglæ: N. B. *Aur. simpl. ibid. editus.*

6. Antica, ut in precedente. ARCHID. AVST. D. BVR. PRIN. TRANSYL. 1740. Aquila biceps coronata, ense, sceptroque armata, gerens pectore scutum Principatus Transilvaniæ. *Aur. simpl. ibidem.*

III. *Monetæ argentea ejusdem.*

1. CAR. VI. D. G. R. I. S. A. G. H. H. B. REX. Caput laureatum ad pectus cum aureo vellere, ante quod icuncula Mariana; retro autem scutulum coronatum Regni Hungariæ.

ARCHID. AVS. D. BV. M. MOR. CO. TYR. 1731. Aquila biceps coronata, nimbata, ense, sceptroque armata, gerens pectore scutum coronatum, ac torque aurei velleris circumdatum, in quo est 1. Castellum Hispaniæ. 2. Leo Bohemiæ. 3. Fascia Austriæ. 4. Tres balthei Burgundiæ, & in medio scuti parmula coronata Regni Hungariæ. Sigla: K. B. *Quadrans Taleri, seu biflorenarius Crennicensis.* Vid.

T. XIII. N. 317. Tab. XIII. N. 317. 2. CAROL. VI. D. G. R. IMP. S. A. GE. HI. HV. B. REX. Caput laureatum in spatio quatuor lineis rectis clauso, simulque in angulo dextro scutulum Regni Hungariæ, sinistro icuncula Mariana, & infra caput Nota numerica $\frac{1}{4}$.

ARCHID.: AVS.: D.: B.: M.: MOR.: C.: TYR. 1739. In spatio quatuor lineis clauso Aquila biceps coronata, nimbata, ense sceptroque armata, gerens pectore scutum coronatum, in quo 4. fascia hungariæ alternant cum leone bohemico, & in centro scuti

T. XIII. N. 318. parmula Austriaco-Burgundica. Sigla: N. B. *Quadrans Taleri, seu biflorenarii Nagybanienfis.* Vid. Tab. XIII. N. 318.

3. CAROL. VI. D. G. R. I. S. A. GE. HI. H. B. REX. Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere.

PATRONA REGNI HVNGARIÆ. 1740. Deipara coronata, nimbata, radiis undique circumfusa cum Jesulo; globum crucigerum tenente in sinu dextro, & sceptro in altera manu, stans super luna, infra quam Numerus 330. valorem scilicet totidem cruciferorum indicans. Sigla: K. B. *Quadrans Taleri, seu medius fl. Rh.* Vid. Tab.

T. XIII. N. 319. XIII. N. 319.

4. CAROLVS VI. D. G. R. I. S. A. G. H. H. B. R. Caput laureatum.

POLTVRA. 1724. Deipara sedens coronata, nimbata d. sce-
 ptrum, s. Jesulum tenet; infra pedes nubes. Ad latera P. H. id
 est: Patrona Hungariæ. *Arg. Numulus poltura dictus.* Vid. Tab. XIII. *T. XIII.*
N. 320.

§. CAR. VI. D. G. R. I. S. A. G. H. H. B. R. Scutum
 coronatum Regni Hungariæ, & siglæ: K B.

PATRONA. HVNG. 1740. Deipara coronata, sedens d.
 sceptrum, s. Jesulum cum globo crucigero. Sub pedibus luna. *Den.* *T. XIII.*
arg. Crennicensis. Vid. Tab. XIII. *N. 321.*

§. XI.

Numismata Mnemonica ELISABETHAE Augustæ.

1. CAROLVS VI. CAESAR. AVG. Caput laureatum, ad
 pectus cum aureo velleré.

ELISABETHA CHRISTINA AVGVSTA. CAROLI VI.
 IMP. Caput ejusdem, pectore tenus. *Arg. Musei Cas. Viindob.* Vid. *T. XV.*
 Tab. XV. *N. 347.* *N. 347.*

Numisma elegans, a *Richtero*, ut litera R. infra Caput Im-
 peratoris incisa docet, factum.

2. ELISAB. CHRISTINA AVGVSTA IMP. CAR. VI. NO-
 VAE PACIS FELICE AVGVRIO DIADEMA REG. HVNG. ACCE-
 PIT POSONII: 18. OCT. 1714. Supra epigraphen Corona Regni
 Hungariæ super sceptro, & oliuæ ramo decussatim positus.

OCCIDVI DECVS AC ORIENTIS. Planeta Venus in pleno
 lumine, & duarum civitatum ad ortum, & occasum prospectus. *Arg.* *T. XV.*
R. Univ. Pestin. Vid. Tab. XV. *N. 348.* *N. 348.*

3. ELISAB. CHR. AVGVSTA. IMP. CAR. VI. REG. HISP.
 HVN. BOH. Caput pectore tenus expressum; infra quod minuto
 caractere legitur: *Warow f.*

AVGV.

AVGVSTA. ITERVM. ET. TERTIVM. Venus intra nubes curru, a columbis tracto vecta, manu dextra tenet sceptrum aquiliferum, sinistra demissa Ægidem, & in sinu suo tria poma. Ex adverso adest in altera nube Cupido tenens pavonem, cujus collum præcingitur corona. Infra est: Prospectus arcis, & civitatis Posonienfis. In imo Numismatis segmento hæc epigraphæ: **DIADEMATE. R. HVNG. IMPOSITO. MDCCXIII.** in fine W. id est, *Waron*

T. XVI. *Incisor Numismatis. Aur. & Arg. Musei Cas. Vindob. Vid. Tab. N. 349. XVI. N. 349.*

4. **ELIS. CHR. AVG. REG. HI. HV. BO.** Caput Reginae, infra quod R. id est: *Richter Monetarius.*

OCCIDVI DECVS AC ORIENTIS. Planeta Venus spargens radios supra nubem. Infra legitur: **CORON. POSONII. MD. CCXIII.** *Arg. ibidem. Vid. Tab. XVI. N. 350.*

T. XVI.
N. 350.

5. **TRINVM PERFECTVM.** Cor coronatum, in quo effigies Imp. Caroli VI. Elisabethæ Augustæ, & filii Leopoldi.

CAROLVS. ET ELISABETHA. ET LEOPOLDVS. PATRIÆ FELICIS COR. ET DELICIE. *Stann. R. Univ. Pefin.*

Numisma signatum ob nativitatem Leopoldi Archiducis die 13. April. 1716. sed qui eodem anno die 4. Novembr. extinctus fuit.

6. **ELISAB. CHR. CAR. VI. AVGVSTA MATER PAT. RENASCENS SPES ORBIS.** Sedens Augusta, manu dextra tenet Infantem fasciatum, sinistra florem. Infra: **FOECVNDIT. AVG. NATA. ARC. M. TH. MDCCXVII.** id est: *Fœcunditas Augusta.*

T. XVI.
N. 351. *Nata Archiduce Maria Theresia 1717. Argent. ibidem. Vid. Tab. XVI. N. 351.*

7. **ELISABETHA CHRISTINA D. G. R. IMP. H. H. B. REG. NAT. D. BRVNS. LVN. CAROLI VI. VIDVA.** Caput velatum

tum Augustæ viduæ, pectore tenus expressum. Infra brachium: M. DONNER. sculptoris nomen.

AD NVTVM DEI. Equus adfurgens, quem manus e cœlo protensa regit. Infra *M. D. Mathias Donner* sculptor. *Argent. T. XVI. Mus. Caf. & Æn. magni mod. R. Univ. Pestin. Tab. XVI. N. 352.* N. 352.

Elisabetha Christina Dei Gratia Romanorum Imperatrix Hispaniæ, Hungariæ, Bohemiæ Regina, Nata Dux Brunsvico-Lunæburgica Caroli VI. Vidua: Patrem habuit *Ludovicum Rudolphum* Ducem Brunsvico-Quelferbytanum. Obiit 1750. Reliquit Filiam *Mariam Theresiam* paternarum ditionum ab anno 1740. hæredem, in Regem Hungariæ anno 1741. die 25. Junii coronatam; altera vero Filia *Maria Anna* Belgii Gubernatrix, Carolo Duci Lotharingiæ anno 1744. nupsit, eodemque anno obiit. Connubiale hujus Numisma occurrit Tab. XVIII. N. 378. hoc modo.

T. XVIII.
N. 378.

M. ANNA ET CAROLVS SPONSI. Duo capita jugata.

NEXV ANTIQVO. MDCCXLIV. Scutum Austriaco Lotharingicum, retro quod duæ tædæ ardentes.

Præmitto multa alia, ut *Caroli VI.* ita & hujus Conjugis *Elisabethæ* Numismata Mnemonica, quæ rerum non in Hungaria, sed alibi gestarum memoriam conservant.

§. XII.

Numi *MARIÆ THERESIÆ Augustæ coronatæ 1741. defundæ 1780.*

I. Numismata Mnemonica.

I. FRANCISCVS. III. LOTHARINGIC. THERESIA AVSTRIAC. Capita jugata.

VOTORVM TANDEM COMPOTES. Stans Religio dextra coronat duo corda ardentia aræ imposita, sinistra tenet crucem. Infra: CELEB. NVPT. DIE XII. FEB. MDCCXXXVI. *Aur. C. Fe-* T. XVI.
sticus. & Arg. Univ. Pest. Vid. Tab. XVI. N. 356. In N. 356.

In nostro Numismate diserte legitur *Votorum Tandem*, tametsi ἐτύπον Numi Festeticsiani praeferat *Votorum Tamen*, fors Chalcographi mendo.

2. MARIA THERESIA AVGVSTA. Caput ejusdem, pectore tenus expressum, infra brachium, M. DONNER, intellige, fecit.

APOSTOLICI REGNI HONORIFICENTIA. Augusta Eques ornata Regibus Hungariae proprio strictum censem vibrat. Infra est Arx, & civitas Posonium. Epigraphie: VNCTIO REGIA POSON.

T. XVI. N. 357. XXV. IVN. MDCCXLI. *Aur. & Arg. R. Univ. Pestin.* Vid. Tab. XVI. N. 357.

3. MARIA THERESIA IN REG. HVNGARIAE CORONATA POSON. 25. IVN. 1741. Supra Epigraphen Corona Regni Hungariae a duobus Angelis sustentata.

IVSTITIA ET CLEMENTIA. Leo Bohemicus coronatus, erectus dextro pede tenet crucem hungaricam, sinistro scutum Austriacum. *Arg. ibidem.* Vid. Tab. XVI. N. 358.

4. MARIA THERESIA D. CAR. CAES. FIL. HVNG. ET BOH. REX. ARCH. AVST. Protome Augustae, pectore tenus.

Pars averfa eadem, quae in praecedente Numismate. *Ibidem.* Vid. Tab. XVII. N. 359.

5. MARIA THERESIA. BOH. REG. ARCHID. AVST. Ejusdem Protome.

NEC PRISCIS REGIBVS IMPAR. Regina coronata eques in colle, dextra vibrat gladium, adstantibus duobus geniiis, quorum alter scutum heraldicum Regni Hung. tenet; alter d. palmae ramos, s. cornucopiae. Epigraphie: CORONATA POSON. XXV. IVNII, MDCCXXXI. *Aer. deauratum ibidem.*

6. M. THERESIA ROM. IMP. HVNG. BOH. REX. PR. TRANS. Caput M. Theresiae.

LEGES.

LEGES METALLURGICÆ IN TRANSILVANIA RESTITVTÆ. MDCCLXVII. *Arg. ibidem.* Vid. Tab. XVII. N. 366. T. XVII. N. 366.

7. MARIA. THERESIA. ROM. IMP. HVNG. BOH. REX. PRINC. TRANSILV. Prötome Augustæ, infra quam nomen Sculptoris M. DONER. f.

LEGES METALLVRG. RESTITVTÆ. MDCCLXVII. Regina coronata sedens, dextra sceptro admoto approbat oblatas sibi Leges metallurgicas a Muliere genuflexa, ac dextra librum legum tenente, sinistra vero scutum coronatum Principatus Transilvaniæ attingente. *Arg. ibidem.* Vid. Tab. XVII. N. 367. T. XVII. N. 367.

Pro antica hujus Numismatis formam sculpsit *Mathias Doner*, pro averfa autem *Georgius Toda*. Sed hoc alterum nomen per incuriam Chalcographi in Ectypo nostri Numismatis non apparet, quod tamen in Originali adest hoc modo: G. TODA. F.

8. CONCORDIA VNIONE. Pyramis, in qua est dimidia rota, Sol, & duo mallei decussati. Infra vero annus 1749.

ET CLEMENTIA INSTAVRATA. Pyramis, in qua est corona, litera K. & duo mallei decussati. Infra vero iterum 1749. *Arg. ibidem.* Tab. XVIII. N. 371. T. XVIII. N. 371.

Hic Numus procusus est ob instauratam *Krennicii* rem metallurgicam, regnante M. Theresia Augusta.

Séquentes Numi memorant Imp. *Francisci I.* adventum in Fodinas Hungariæ inferioris, anno 1751. & alterum anno 1764.

9. FRANC. IMP. AVG. M. THERES. HVNG. REX. Duo capita coronata.

ADVENTVS AVGVSTI IN FODINAS HVNGARIAE INFERIORIS MDCCLI. Duo mallei decussati. *Aur. & arg. ibidem.* Vid. Tab. XVIII. N. 368. T. XVIII. N. 368.

10. Antica eadem, quæ in præcedente.

FORTVNAE REDVCI. Mulier coronata sedens cum cornucopiæ, ex quo Numi effunduntur, ab adveniente Mercurio accipit auri mineram. Epigraphe: ADV. AVG. IN FOD. H. I. MD.

T. XVIII. CCLI. *Ibidem.* Vid. Tab. XVIII. N. 369.

II. FRANC. IMP. AVG. M. THERES. HVNG. REX. Duo capita coronata.

ADVENTVS AVGVSTI. Imperatorem veste metallurgis propria indutum adequitantem, cohors metallurgorum cum vexillo obvia salutatur. Infra: IN FOD. HVNG. INFE. MDCCLI. *Aur. &*

T. XVIII. N. 370. *arg. ibidem.* Vid. Tab. XVIII. N. 370.

12. FRANCISCVS I. D. G. ROM. IMP. S. A. MAG. HET. D. R. I. (*Magnus Hetruriæ Dux, Rex Ierosolymarum.*) Caput laureatum, ad pectus cum aureo vellere.

ADVENTVI AVG. SECVNDO IN FODINAS HVNG. M. DCCLXIV. M. IVL. Porticus hexastylla, supra quam aquila biceps; & in medio porticus laborans metallurgus. *Arg. ibidem.* Vid. Tab. 2. XVIII. N. 372. XVIII. N. 372.

Alii Numi, quibus adventus in Fodinas Hungariæ IOSEPHI Regis Romanorum, & Archiducis LEOPOLDI, horumque erga Parentes Augustos gratitudo celebratur, ann. 1764.

13. IOSEPH. II. REX ROM. LEOPOLD. A. A. Duo capita, Iosephi coronatum, Leopoldi nudum, ad pectus cum aureo vellere.

ADVENTVS REGIS ET ARCHIDVC. IN FODIN. HVNGAR. MDCCLXIV. M. IVL. Rex, & Archidux equitantes habitu metallurgico, inter tres metallurgos, quorum unus cum vexillo præsit, binis aliis subsequens. *Arg. ibidem.* Vid. Tab. XIX. N. 383.

T. XIX. N. 383.

14. FRANCISCVS. M. THERESIA AVGG. Capita jugata; infra quæ nomen artificis. A. WIDEMAN.

OPTIMIS PARENTIBVS IN TESSERAM GRATITVDINIS
ÆTERNÆ OFFERVNT IOSEPH. II. ROM. REX. LEOPOLDVS.
A. A. CREMNITH. MDCCLXIV. Hæc epigraphe legitur intra co-
ronam ex variis metallurgorum instrumentis compositam. *Arg. ibid.*

Eodem anno 1764. procusa fuerunt Numismata mnemonica
ob institutum Ordinem Equitum Sancti STEPHANI Regis, quæ sic
habent:

15. ORDINIS EQVIT. S. STEPHANI REGIS APO. Stans
M. Theresia Augusta dextera manu attingit mensulam, super qua
est corona, & sceptrum, læva tenet Ordinis a se instituti crucem ex
torque pendentem, infra quam legitur: MERITIS. & in imo Nu-
mismatis segmento: SOLENNIA RESTITVTA. MDCCLXIII. VI.
MAII.

In averfa: HIS TVTA SVB ALIS FLORET HONORE
NOVO. Intra lauream, ex gemino cornucopiæ, & binis lauri ra-
mis effictam, crux patriarchalis super coronato Tricolle inter literas
M. T. & supra crucem aquila volans. *Aur. & arg. ibidem.* Vid. Tab.
XVIII. N. 373.

T. XVIII
N. 373.

16. M. THERESIA. AVG. P. P. REM. METALL. CON-
SERVAT ET AVGET. Protome Augustæ, infra quam nomen arti-
ficis, P. KAYSERWERTH.

AQVAE SVBTERRANEAE DOMITAE CVNICVLO AD
PED. TRICIES MIL. CCCL. SVB MONTE SCHEM. A. MDCC.
LXV. EFFOSSO LAB. AN. XVIII. Mons Schemnicensis, & Geo-
metra operans. *Aur. & arg.* Vid. Tab. XVIII. N. 374.

T. XVIII
N. 374.

Numisma spectatis tam figuris, quam inscriptionibus ele-
gantissimum, ob cuniculum anno 1765. sub monte Schemnicensi ad
pedes 30350. effossum labore annorum 18. pro derivandis aquis sub-
terraneis.

Sequuntur duo Numismata Soterica.

17. M. THERESIA D. G. ROM. IMP. GER. HVNG. ET BOH. RE. A. A. Caput velatum Augustæ, sub quo nomen artificis: A. WIDEMAN.

DEO CONSERVATORI AVGVSTAE OB REDDITAM PATRIÆ MATREM. 22. IVLII. MDCCLXVII. Mulier genuflexa
 T. XVIII. thuribulo incensans aram. In gradu infimo: A. W. id est: *Antonius Wiedeman* fecit. *Aur. & arg.* Vid. Tab. XVIII. N. 375.

18. M. THERESIA D. G. ROM. IMP. HVNG. & BOH. REG. A. AVST. Caput velatum Augustæ, infra quod nomen artificis: M. KRAFT. F.

PROVIDENTIA. VOTIS & ARTE. PARENTI OPTIMÆ. CLEMENTI. IVSTÆ. RESTITVTA SALVS. 1767. Scutum coronatum intra nubes, circumstantibus quatuor figuris; quarum suprema providentiam Numinis repræsented, specie mulieris stantis velatæ, manuque dextra sceptrum, in cuius apice oculus radiatus est; tenentis: altera ex adverso Palladis, artium Præsidis, formam habet, quæ coronæ lauream imponit: infra hanc puerulus cor ardens manu attollit, votorum pubilcorum symbolum: quarta demum figura prolongatum vitæ tempus docet, habitu Saturni supra falcem stantis, clepsydramque super capite gerentis, & manu altera circulum serpentinum. *Argent.* Vid. Tab. XIX. N. 379.

T. XIX.
N. 379.

II. Numismata mnemonica, in quibus M. THERESIA cum Imp. FRANCISCO Corregente. Item alia solius FRANCISCI I. Aug.

I. FRANC. III. LOT. BAR. DVX. M. D. HET. REX. HIER. R. HV. BO. & PROV. AV. CORREG. id est: *Franciscus III. Lotharingiæ Barri Dux. Magnus Dux Hetruriae, Rex Hierosolymæ, Regnorum Hungariæ, Bohemiæ, & Provinciarum Austriacarum Corregens.* Proton. e Francisci, ad pectus cum aureo vellere.

M. THER. D. CAR. CÆS. FIL. HV. & BOH. REX. AR. AVST. id est: *Maria Theresia Divi Caroli Cæsaris Filia Hungariæ,*

et Bohemia Rex Archidux Austriae. Protome Reginae, infra quam nomen artificis D. BECKER. f.

Numisma procusum intra ann. 1741—45. In ectypo erronee est BRA. pro BAR, & HIET pro HET.

I. FRANCISCVS I. M. THERES. IOSEP. II. M. IOSEPHA AVGGGG. Quatuor capita jugata horum Principum; infra quae nomen artificis. A. WIDEMAN.

ADVENTVS AVGGGG. OENIPONTVM D. XV. IVL. M. DCCLXV. AD NVPT. LEOP. AA. CELEBRAND. Arcus triumphalis, & prospectus urbis Oenipontanae. *Arg. max. mod. R. Univ. Pestin.*

3. FRANC. III. LOT. BAR. DVX. M. D. HETR. REX HIER. R. HV. BO. PROV. AV. CORREG. Protome Francisci, ad pectus cum aureo vellere, & nomen artificis insculptum brachio D. BEKER F.

TV. DOMINE SPES MEA. Scutum corona Ducali tectum, duabus aquilis coronatis monocephalis, & torque aurei velleris ornatum, in quo insignia Regnorum, & provinciarum, quae in altera Numi parte commemorantur, occurrunt. *Arg. Vid. Tab. XVIII. T. XVIII. N. 763.*

4. FRANC. D. G. R. I. S. A. GE. IER. R. LO. B. M. H. D. Caput laureatum.

IN TE. DOMINE. SPERAVI. 1758. Aquila biceps coronata, nimbata, ense, sceproque armata, gerens pectore scutum coronatum, & aureo vellere circumdatum, in quo sunt insignia Hungariae, Transilvaniae, Ierosolymarum, Lotharingiae, Barri &c. & in medio parmula magni Ducatus Hettruriae. Sigla: K. B. Praeterea in exteriori circulo haec epigraphe: PRO DEO ET IMPERIO. *Tale- tus arg. Vid. Tab. XVII. N. 363.*

T. XVII.
N. 363.

5. FRAN.

5. FRANCISCVS D. G. ROM. IMP. S. A. GER. HIER. REX. LOTH. BAR. & M. HET. DVX. Caput laureatum.

AETERNITATI AVG. PRINCIPIS OPTIMI PATRIS PAT. NAT. VIII. DEC. MDCCVIII. OBIT OENIPONTI XVIII. AVG. MDCCCLXV. Protome Imperatoris super pyramide inter lauri, & palmæ ramos, adfidente hinc Religione cum cruce, inde Æquitate

T. XVIII. habitu mulieris stantis, ac dextra bilancem tenentis. *Arg.* Vid. Tab. N. 377. XVIII. N. 377.

III. *Alia Numismata Mnemonica, in quibus M. THERESIA Aug. cum filio IOSEPHO II. Aug.*

I. *Ob translataam Dexteram S. Steph. Regis. 1761.*

* DEXTERA B. STEPHANI REGIS, ET CONFESSORIS GLORIOSI. Arcula, in qua cernitur Dexteram Beati Regis Stephani, supra arculam corona.

QVAM AB AN. MXC. AD MDXXVI. IN HVNGAR. TVM RAGVSE VLTRA II. SEC. CVLTAM. IOS. II. ET. M. THER. AVGG. MDCCCLXXI. XXIX. MAIL. RECVPERARVNT. ET POST IX. DIER. DEVOTIONEM. HVNG. DD. BVDE QVOTANNIS PVBL. VENERATIONI PROPONENDAM. *Aur. & Arg. R. Univ. Pestin.*

2. *Ob recuperatam Galiciam, & Lodomeriam 1773.*

IOSEPHVS II. M. THERESIA AVGG. Capita jugata, Josephi laureatum, & M. Theresiæ velatum.

ANTIQVA IVRA VINDICATA. Regina coronata sedente cum scuto Austriae, cui innititur, & ramo olivæ, alia Mulier in genu provoluta, duoque scuta jacentia Galiciæ, & Lodomeriæ. Epigraphe: GALICIA LODOMERIA IN FIDEM RECEPTIS. MDCC.

T. XIX.
N. 385.

LXXIII. *Arg.* Vid. Tab. XIX. N. 385.

3. *Ob*

3. *Ob instauratam in Hungaria Rem literariam.*

IMP. CAE. IOSEPHVS II. AVG. M. THERESIA AVG.
Capita jugata, Imp. Iosephi laureatum, M. Theresiæ velatum, infra
quæ nomen artificis I. N. WIRT. F.

In averfa: RATIO EDUCATIONIS TOTIVSQ. REI LI-
TERARIÆ PER REGNVM HVNGARIÆ PROVINCIASQ. EIDEM
ADNEXAS DIE XXV. IVNII. A. MDCCLXXX. BVDÆ CONSTA-
BIL. Corona Hungariæ, & sertum ex lauri, palmæque ramis. *Arg.*
Uncial. R. Univ. Pestin.

Pro hac epigraphe sumptus est titulus libri, Vindobonæ ty-
pis *Trattnerianis* anno 1777. editi, quo ipso anno Tyrnaviensis Uni-
versitas Budam commigravit.

4. Antica eadem, quæ in præcedente Numismate.

In averfa: Repræsentantur Ædes Regiæ, Specula Astronomi-
ca auctæ, quas Augusta Hungariæ Scientiarum Universitati Tyrna-
viæ Budam translata, simulque Nobilis juventutis Academiæ assigna-
vit, opere elegantissimo sculptæ. Infra quas hæc legitur Epigraphe:
BONAE ARTES A SIGISMUNDO ET MATH. CORV. REGG.
BVDAM INDVCTAE. BELLI TERRORI FVGATAE. A. M. THE-
RESIA AVG. REVOCATAE. A. REG. XL. Supra vero hæc alia
perigraphe: AEDES REG. LIT. ET NOB. IVV. CONLEG. ADSIG.
id est: *Ædes Regiæ Literis, & Nobilium Juvenum Collegio assignatae.*
Arg. Uncial. ibidem.

A. REG. XL. sive Annus Regni quadragesimus. M. THE-
RESIÆ idem fuit, qui in præcedente Numismate inscribitur, æræ
vulgaris Christianæ 1780. Hoc labente celebrabatur Budæ die 28.
Junii maxima cum solemnitate inaugurationis Regiæ Scientiarum Uni-
versitatis, prælectio novæ Foundationis Diplomate, Numisque nunc
descriptis, in perpetuam rei memoriam, inter advenas universo Re-
gno Hospites, Regia munificentia distributis. Hanc tamén lætitiã
publicam eodem anno die 29. *Novembr.* interrupit importuna mors
Augu-

Augustæ Fundatricis; ab cujus obitu anno post quarto eadem Uni-
versitas locum mutare, & in vicina urbe Pestinensi, ubi etiamnum
agit, considere jussa est.

IV. Monetae communes Aurea, Argentea, & Ænea, ejusdem Augustæ.

1. M. THER. D. G. R. I. G. H. B. R. A. A. D. B. C. T.
Regina coronata, palliata, stans d. sceptrum, s. globum crucigerum.
Sigla: K. B. Infra (2).

PATRONA REGNI HVNGARIÆ. 1764. Deipara corona-
ta radiis undique circumfusa, sedens d. sceptrum, s. Jesulum, qui
altera manu globum crucigerum tenet. Sub pedibus luna: infra
hanc parmula coronata Regni Hungariæ. *Aur. dupl.* Vid. Tab. XVI.

T. XVI.

N. 353. N. 353.

Eadem inscriptiones, & imagines sunt simplicium aureo-
rum Cremnicensium.

2. M. THERESIA D. G. R. IMP. GE. HV. BOH. REG.
Caput Augustæ.

AR. AV. DVX. BV. ME. P. TRAN. CO. TYR. 1767. Aquila
biceps coronata, nimbata, pedibus vacuis, pectore gerens scu-
tum coronatum, in quo sunt insignia Magni Principatus Transilvaniæ.

T. XVI.

N. 354.

Infra: (2). *Aur. dupl.* Vid. Tab. XVI. N. 354.

Eadem occurrunt in simplicibus M. Theresiæ aureis Tran-
silvanicis.

3. FRANC. D. G. R. I. S. A. GER. IER. REX. Caput
laureatum Imperatoris.

M. THERES. D. G. R. IMP. GE. HV. BO. REG. Caput

T. XVI.

N. 355.

Imperatricis Reginæ. *Aur. simpl.* Vid. Tab. XVI. N. 355.

4. MA. THERESIA D. G. REG. HVN. BO. Caput Reginæ.

S. MARIA MATER DEI PATRONA HVNG. 1743. Stans
Deipara corona nimbata, in pleno lumine, d. sceptrum tenet, s. Je-
sulum cum globo crucigero. Sub pedibus luna, infra hanc parmu-
la

la coronata Regni Hungariæ. In exteriore circulo: IVSTITIA ET T. XVII.
CLEMENTIA. *Talerus arg.* Vid. Tab. XVII. N. 360. N. 360.

5. M. THER. D. G. R. IMP. HV. BO. R. A. A. D. B. C. T.
Scutum corona Hungariæ, a duobus Angelis sustentata, coronatum,
ac torque ordinis Equitum S. Stephani Regis circumdatum, in quo
a dextris 4. fasciæ, a sinistris crux duplex super Tricolle coronato.
Infra duo rami palmarum, & lauri.

S. MARIA. MATER. DEI. PATRONA. HVNG. 1767. X.
Deipara coronata, nimbata sedens supra nubes in pleno lumine,
dextra tenet sceptrum, & in lævo sinu Jesulum, qui dextram ele- T. XVII.
vat ritu benedicens, sinistra globum crucigerum gerit. Sub pedi- N. 361.
bus luna. *Talerus arg.* Vid. Tab. XVII. N. 361.

Eadem sunt in mediis quoque Taleris, horumque quadran-
tibus, & minoribus aliis quibusdam monetis argenteis, eo tempore
in Hungaria signatis.

6. M. THERES. D. G. R. IM. HV. BO. R. 1767. Scutum
coronatum Regni Hungariæ. T. XVII.
PATRONA HVNGARIAE. Deipara coronata, radiis undi- N. 362.
que circumfusa, d. sceptrum, s. Jesulum. *Denar. æreus.* Vid. XVII.
N. 362.

7. MAR. THERESIA D. G. R. IMP. GERM. HVNG. BOH.
REG. Crux decussata Ordinis Sancti Andreæ Apost. vulgo Burgun- XIV T
dica, & quatuor coronæ ad totidem crucis angulos. 181 M

ARCH. AVSTR. DVX. BVRG. BRAB. COM. FLAND. 1771.
Aquila biceps coronata, pedibus vacuis, gerens pectore scutum co-
ronatum, in quo sunt gemina Hungariæ insignia, Leo Bohemicus, &
Brabanticus, ac Boa Mediolanensis: in medio vero scuti parmula
Austriaco-Burgund. *Arg. Talerus coronatus*, vulgo *Kron-Thaler*.

§. XXIII.

Numi IOSEPHI II. Regis, ab Anno 1780. ad 1790.

I. Numismata Mnemonica.

1. Numus genehliacus.

IOSEPHVS. ARCH. AVST. REGNI. HVNG. & BOH. LOTH. & MAG. HETR. PRINCEPS. Caput nudum infantile intra lauream.

T. XIX. NATVS MDCCXLI. DIE. XIII. MARTII. Hercules infans
N. 380. in cunis duos angues enecans. *Aur. & Arg.* Vid. Tab. XIX. N. 380.

2. IOSEPHVS ARCHIDVX AVSTRIÆ. Protome habitu militari, ad pectus cum aureo vellere. Infra est nomen artificis: M. DONNER.

T. XIX. PRO DEO ET POPVLO. Super ara liber apertus, & gladius super libro. *Arg.* Vid. Tab. XIX. N. 381.

Alterum hoc Numisma cufum esse videtur, quo tempore Iosephus Archidux prima militiæ rudimenta posuit.

3. Ob connubium primum.

IOSEPHVS AA. ELISAB. BOVRB. PHILIP. HISP. INF. FILIA. Capita jugata Sponsi, & Sponsæ, infra quæ nomen artificis: A. WIDEMAN.

FELIX CONNVBIVM. CELEBRAT. VINDOB. VI. OCT. MDCCCLX. Cupido alatus stans, dextra tenet coronam, sinistra manu tædam ardentem admovet aræ, in cuius latere duæ tædæ in de-
T. XIX. cussim positæ. *Arg. R. Univ. Pest.* Vid. Tab. XIX. N. 382.

4. Ob alterum Connubium.

IOSEPH. II. R. REX. S. A. M. IOSEPHA BAV. CAROLI VII. FILIA. Capita jugata utriusque, Iosephi laureatum. Infra est: A. WIDEMAN. *neglectum a Chalcographo.*

AVSPICIA FELICITATIS PVBLI VOTA SECUNDA MD. CCLXV. XXIII. IAN. In basi duo scuta heraldica, Austriacum, & Bavaricum, adstantibus hinc Cytheræa, quæ d. scipionem tenet, sinistra columnam tangit, inde autem Hymenæo, qui d. lauream, s. tæ. T. XIX. dam nuptialem gerit. *Arg. ibidem. Vid. Tab. XIX. N. 384. N. 384.*

II. Moneta usuales ejusdem.

1. IOS. II. D. G. R. I. S. A. G. H. B. R. AA. D. B. C. T. Imperator stans coronatus, palliatus, loricated, ense præcinctus d. sceptrum, s. globum crucigerum.

PATRONA REGNI HVNGARIÆ 1785. Deipara sedens coronata in pleno lumine d. sceptrum, s. Jesulum cum globo crucigero. Sub pedibus nubes, & luna; infra quam scutulum coronatum Regni Húngariæ. *Aur. dupl. & simpl. obvius. Cremnicensis,* et si literæ K. B. jam nunc omitti cœperint.

2. IOS. II. D. G. R. I. S. A. GE. HV. BO. REX. Caput laureatum, infra quod A. vel B. &c. nota Monetarii.

ARCH. A. D. BVRG. LOTH. M. D. H. 1788. Aquila biceps coronata, nimbata, ense, sceptroque armata, gerens pectore scutum coronatum, aureoque vellere circumdatum, in quo insignia Austriaco-Burgundica. *Aur. dupl. & simpl. obvius.* In duplo infra aquilam est Numerus 2.

3. IOSEPH. II. D. G. R. IMP. S. A. GER. HIER. HVNG. BOH. REX. Caput laureatum.

ARCH. AVS. DVX. BVRG. LOTH. BRAB. COM. FLAN. 1788. Scutum rotundum coronatum, Cruci Sancti Andreæ Ap. superpositum, aureoque vellere circumdatum, in quo perpendiculariter diviso, insignia sunt Austriæ, Lotharingiæ, & Burgundiæ. *Aur. triplus, vulgo gall. Souvrain d' or, seu supremus. Antea obvius.*

Eadem inscriptiones, & figuræ in horum semissibus.

4. IOSEPH. II. &c. ut supra. Caput laureatum.

ARCH. AVST. & CRUX Sancti Andreae cum dependente aureo vellere; ac tres coronae ad ejusdem crucis angulos. In exteriore circulo perigraphae: VIRTUTE ET EXEMPLO. Arg. Talerus, vulgo *Coronatus*, germ. *Kron-Thaler*, alias etiam *Brabanticus* dictus. Antea obvius, nunc paulo rarior.

Copiosi prorsus idgenus *Taleri*, imperante *Josepho II.* in Hungaria, & Austria procudebantur, valore 2. fl. Rh. & 16. xr. Horumque semisses, & quadrantes.

5. In aliis argenteis monetis formae minoris, puta vicenariis, decenariis, quinariis, sic dictis a valore totidem cruciferorum, Epigraphae eadem est, quae in majoribus, supra descriptis, idem quoque caput laureatum Imp. *Josephi*, sed intra lauream expressum; in altera vero parte communiter vel aquila bicepsi solitis cum attributis, vel icon *Mariana*, additis valoris notis 20, vel 10, vel 5. cruciferorum.

6. Cupreae monetae ab anno circiter 1760. in Hungaria usitatae species sunt: *Pollura*, *crucifer*, *denarius*, harumque monetarum semisses. In *Polluris* parte una est caput Regnantis cum ejusdem nomine, ac titulis, parte altera effigies *Deiparae*, qua Patronae Regni Hungariae. In cruciferis antica itidem caput Regis offert, hujusque nomen, titulosque, sed averfa nihil fere aliud, quam teutoniam vocabulum *KREVZER* habet intra lauream scriptum cum anni currentis numero, & litera prima nominis loci, in quo haec moneta fuit procusa. Denariorum autem hungaricorum constans typus est hinc scutum Regni Hungariae cum nomine, ac titulis Regnantis, inde consueta icon *Mariana* cum epigraphae: *Patrona Hungariae*.

§. XIV.

Numi LEOPOLDI II. Regis, ab Anno Chr. 1790. ad 1792.

Numismata Mnemonica.

1. *Ob Connubium.*

LEOPOLD. ARCHID. AVST. M. LVDOV. INF. HISP.
Protome Leopoldi Archiducis, & Mariæ Ludovicæ Infantis Hispaniæ;
infra quæ nomen artificis: WIDEMAN.

NVPT. CELEB. OENIP. D. 22. IVL. 1765. FOEDVS AMO-
RIS. Stans Venus dextra tenet scutum Austriacum Leopoldi, & Cu-
pido quasi excendens de Navi, affert scutum Hispanicum Mariæ Lu-
dovicæ. *Arg. R. Univ. Pestin.*

His nuptiis interfuisse Augustos Leopoldi Parentes Franci-
scum I. & M. Theresiam, nec non fratrem ejusdem Josephum II. cum
Augusta Conjuge sua Maria Josepha testatur alter Numus, inter
Mnemonicos Mariæ Theresiæ descriptus. Verum gaudia harum nuptia-
rum temperavit subitanea mors Francisci I. Augusti, cujus Numisma
exequiale ibidem recensetur.

2. *Ob coronationem Posoniensem.*

LEOPOLDVS II. D. G. ROM. IMP. S. A. GER. HVN.
BOH. REX. ARCHID. AVSTRIAE. CORONATVS POSONII. XV.
NOV. MDCCXC. Corona Regni Hungariæ.

PIETATE ET CONCORDIA. Leo coronatus bohemicus
pede anteriore dextero tenet crucem hungaricam, sinistro scutum
Austriæ. *Aur. & Arg. parvi moduli. R. Univ. Pest.*

3. *Ob homagium Viennæ præstitum.*

LEOPOLDO II. HVNGARIAE BOHEMIAE GALLIC. LO-
DOM. ETC. REGI. ARCHIDVCI AVSTRIAE. HOMAGIVM PRÆ-
STIT. VIENNAE. 6. APR. 1790.

In averſa: OPES REGVM CORDA SVBDITORVM. Leo coronatus bohemicus tenet crucem hungar. & ſcutum Auſtr. ut in præced. *Aur. & arg. ibidem.*

4. *Ob homagium Tranſylvaniae.*

IMP. CAES. LEOPOLDO II. P. F. AVG. HOMAGIVM. PRÆST. CLAVDIOPOLI. XXIII. DEC. MDCCXC.

PIETATE ET CONCORDIA. Ara ignita, in cujus latere ſcutum heraldicum Tranſylvaniae, addito vocabulo: FIDEI. *Aur. & arg. ibidem.*

In his omnibus Numis, qui majoris formæ ſunt, antica exhibet caput laureatum *Leopoldi II.* in minoribus vero tantum epigraphe, qualem deſcripſimus, occurrit.

§. XV.

Numismata mnemonica, quæ Status & Ordines Regni Hungariæ ob adventum Regis, & Reginae Neapolitanæ ad coronationem LEOPOLDI II. feriunda curarunt.

I. FERDINANDVS. IV. VTR. SIC. REX. M. CAROLINA REG. ARCHID. AVST. Protome utriusque cultu hungarico. Infra eſt nomen artificis: I. N. WIRT. F.

In averſa: FELIX ADVENTVS AD SACR. INAVGV RAT. LEOP. II. AVG. POSON. IV. ID. NOV. MDCCXC. Pannonia habitu mulieris ſacrificans d. pateram, s. labarum cum epigraphe: PANNONIA LAETA. In medio ara ignita, in cujus latere ſcutum heraldicum Regni Hungariæ. Juxta adcumbit Danubius d. urnam, s. cornu copiae gerens. Infra: EX DECRETO STAT. ET CORD. HVNGARIÆ. *Aureum, & argenteum Numisma moduli maximi. Aureum appendit 20. Ducatos. R. Univ. Peſt.*

2. In aliis minoris formæ Numis aureis, & argenteis pars antica solam sine iconismo habet hanc epigraphen: FELIX ADVENTVS FERDINANDI IV. VTR. SIC. REGIS. ET M. CAROLINAE REG. ARCHID. AVST. AD SACR. INAVGV RAT. LEOPOLDI II. AVG. POSONII. IV. ID. NOV. MDCCXC.

In averfa parte: Ara ignita, cui adpensum est Regni Hungariæ scutum addita Epigraphæ: PANNONIA LAETA. In imo Numi segmento: EX DECRETO STAT. ET ORDIN. HVNGARIÆ. *Ibidem.*

Ut non modo hæc minora, verum etiam illa maximi moduli Numismata aurea, & argentea Museo Regiæ Universitatis Pestinensis obtingerent, provida Exc. D. Comitis FRANCISCI SZÉCHÉNYI cura, & liberalitate factum est; qui & honorifica ad Aulam Neapolitanam functus legatione nomine Statuum & Ordinum Regni Hungariæ mnemonica hujusmodi Numismata Regi, ac Reginæ obtulerat, & ab Rege vicissim præter alia munera Ordinem Sancti Januarii Martyris receperat.

§. XVI.

Numismata Mnemonica coronationis Hungariæ 1792. Imp. FRANCISCI II. & M. THERESIAE Augg.

I. FRANCISCVS D. G. HVN. BOH. REX. ARCHID. AVSTRIAE. CORONATVS BVDAE. VI. IVN. MDCCXCII. Corona Regni Hungariæ.

LEGE ET FIDE. Leo coronatus bohemicus pede anteriore dextro tenet crucem hungaricam, sinistro scutum Austriacum. *Aur. & argent. formæ mediæ, ac parvæ. R. Univ. Pestin.*

Memoriam hujus coronationis conservant etiam Numismata maximi moduli aurea, pondere 20. aureorum simplicium singula, sed

fed ex quibus Numophylacio R. Univerfit. Pelt. nullum haftenus obtigit. Horum anticam ornat elegantiffimum Regis recens coronati Caput.

2. MARIA THERESIA FRANCISCI HVNG. BOH. REGIS ARCHIDVCIS AVST. CORONATA BVDAE. XI. IVN. MDCCXCII.

In averfa: IMITARI MALIM QVAM VOCARI. Corona, infra quam fceptrum, & palmae ramus, in decuffim pofita. *Aur. & Arg. parva formæ. Ibidem.*

De Monetis ufualibus tam LEOPOLDI II. quam FRANCISCI II. Augg. in genere adnotaffe fufficiat, eas effe monetis IOSEPHI II. fupra descriptis quam fimillimas forma, typisque.

CAPUT QUARTUM.

De Ratione totius rei Monetæ Hungariæ in Periodo III. five sub Regibus Stirpis Auftriacæ ab Anno Chr. 1527. ad 1800.

§. I.

Sub FERDINANDO I. ab Anno 1527. ad 1564.

Poft cladem Mohacsianam mutato Regni ftatu res quoque monetæ Hungariæ varias fubiit viciffitudines, quarum fub FERDINANDO I. Aug. præcipuæ erant fequentes: 1. liberior pecuniæ germanicæ, ac bohemicæ ufus introductus. 2. Cufio Numorum ex argento uncialium, & femuncialium, grofforumque varii ponderis, ac legis, valorisque. 3. Conftitutiones de conformanda moneta hungarica ad pedem normamque Imperii Romano-Germanici. 4. Item multa alia decreta, legesque monetales, de quibus jam acturi fumus.

Decreto

Imp. *Ferdinandus I.* præcepit, ut omnes floreni germanici posthac ad normam Rhenensium cum 75. cruciferis computarentur. a) *Grossus* 4. cruciferorum, sive 93. Viennensium obolorum, erat moneta germanica *Patz*, vel *Patz* dicta. *Denarius* hungaricus aequivalebat tribus obolis Viennensibus illius ætatis, atque ideo pro grosso, *Patz* dicto, dabantur quinque denarii hungarici, & insuper unus Viennensis obolus. Constat id ex hoc *Ferdinandi I.* ad Civitates Hung. Superioris mandato: b) „Expositum est nobis, quemadmodum essent plures, qui monetam germanicam eo pretio, quo passim ubique in aliis Regnis, & provinciis nostris recipitur, unum scilicet *Patz* pro quinque denariis hungaricis, & uno denario Viennensi computando nolent recipere. Quæ res cum multum — — — incommodi — — — attulerit, — — — mandamus — — — ut — — — *Patz* pro quinque denariis hungaricis, & uno denario Viennensi computando, accipere debeatis — — — Datum Viennæ — — — 1538.“

In Decreto Conventus Neosoliensis anno 1542. celebrati, Articulo 50. fit mentio duorum diversi generis florenorum, Hungarici, & Rhenensis, hunc in modum: „Uni præterea Huszaroni salarium annuum non habenti, tres floreni Hungarici dentur, & qui plus aliquando mereri videbuntur, supra addentur viginti denarii, ut sit numerus *trium florenorum Rhenensium*.“

(Nominè *florenorum hungaricorum* isthic non posse aureos, sive ducatos hungaricos intelligi, certum est eo ipso, quod Rhenensibus florenis minus valuisse indicentur. Itaque de idealibus est sermo, quorum unus eo tempore valuit 70. cruciferos, sive 93. denarios hungaricos, & $\frac{1}{3}$.

a) Vid. *Hirsch Münz Archiv T. I. P. 403.*

b) Apud Wagner in *Diplomatario Sárossiensis* p. 35.

¶ error: nam sextus ita habet: ut sit numerus quatuor floren Rhenensium. Vide Corp. Juris. h. e. atq. adeo: 300 ung. a 4 rhenensibus.

De *floreno Hungarico* 70. cruciferis definito, habemus & aliud documentum, Literas nempe Imp. Ferdinandi I. ad Cibiniensem Hungariæ Civitatem anno 1560. datas hujus tenoris: „Ferdinandus divina favente clementia, selectus Rom. Imp. &c — — Recognoscimus — — quod, cum Prudentes, ac circumspecti fideles — — Civitatis nostræ Cibiniensis ad præsentem Regni nostri Hungariæ usum bellicos sub spe futura restitutionis *Quingentos florenos hungaricos*, singulos *Septuaginta cruciferis* computando, humillime mutuaverint, & ad munus nostri Consilarii & solutionum bellicarum Magistri Mathiæ Camreri Fuchs agnominati numeraverint, nos propterea &c. (3a) „

IX Decreto anni 1548. Artic. 51. constitutum fuit inter alia, ut è monetis Bohemicis etiam numuli *Bapke* vocati publicè in Hungariâ cursum haberent, tresque pro crucifero acceptarentur; Polonicæ tamen monetæ usu interdicto.

XII. Decreto XII. ann. 1550. Artic. 47. sancitum erat, ut monetæ hungariæ cuderentur secundum *ligam*, valoremque germanicarum, simul tamen petebant Status & Ordines, ne Regia Mæjestas in cussione Numorum seu majorum, seu minorum antiqua Regni Hungariæ insignia mutari, abolerive patiatur, sed potius veteri more in unâ monetæ parte imaginem Deiparæ, in altera vero vel proprii vultus effigiem, vel scutum cum solitis Hungariæ insignibus, additâ utrinque inscriptione consueta, excudi faciat. Ad hæc, ut pro faciliore, & commodiore usu tenuioris fortunæ hominum procederentur parvi etiam numuli Viennensibus obolis æquales, quorum tres valerent unum denarium hungaricum, sintque ejus formæ, quæ erant hætenus oboli *Filer* dicti, denique id etiam postulabatur, ut moneta Cremnicensis vetus æque, ac nova per Hungariam

a) Autographum extat in Tabulario Civit. Cibin.

gariam sub amissione rerum venalium suo in cursu perseveret, falsaque monetæ cufores, eaque utentes puniantur.

Articulus 46us Decreti XIII. anno 1552. conditi, prodit, legem fuisse latam; ut moneta parva rursus *in liga octo lotonum* ex argento signaretur, & aurea recentior ejusdem esset puritatis cum antiquiore. Articulus 24. in Decreto XIV. anni 1553. agit de *Talorum*, ac *denariorum* Ungaricorum cufione; ut videlicet pars argenti, apud Cameram depositi, convertatur in excudendos *Taleros* integros, & medios, eundem puritatis gradum cum Viennensibus habituros, pars vero altera denariis hungaricis, atque nonnihil etiam numulis infimæ speciei, *fiyer* dictis, adplicetur.

Ex Regia declaratione, quæ Articulo 17. Decreti XV. anno 1554. conditi, continetur, innotescit, cufos tunc fuisse *Taleros* integros, ac medios ex argento decimi quarti gradus, id est, 14. *lotones puro*, quorum singuli æquivalabant 93. denariis hungaricis eodem tempore signatis, sive 70. cruciferis argenteis, aut uni florenno hungarico, quam proxime. Legitur quoque ibidem, hominibus illis, qui, ne in *Taleris* hungaricis nimium argenti ad externos efferreretur, metum quemdam præferebant, datum id esse, ut ex omni illo argento, quod ex fodinis Hungaricis ad Cameram fuerat delatum, quinta solummodo pars in *Taleros*, reliquum autem totum in denarios hungaricos procudendos impenderetur.

Ceterum non obstante hac declaratione, quoniam rumor invaluit, in vicinis provinciis monetas ex viliori argento signari, *Taleros*que hungaricos ob argenti bonitatem ab exteris conquiri, idcirco in Comitibus, quæ annis consequentibus 1555. & 1556. celebrata fuere, agebatur serio de impedienda *Talorum* cufione, utpote cum damno Regni conjuncta. Postea tamen, quam compertum fuisset, idgenus rumorem temere tunc increbuisse, Status, & Ordines Hungariæ iterum anno 1557. congregati, Articulo 14.

recentioris Decreti, continuationem cusionis Talerorum ultra approbarunt, simulque postularunt, ut præter integros, ac medios *Taleros* novi quoque *grossi argentei* cuderentur, quorum major valeret *octo*, minor autem *quatuor hungaricos denarios*, constarentque argento, portione æquali cum ære cyprio permisto. Additus fuit insuper Articulus *15tus* de *Pisefario* Archiepiscopi Strigoniensis, ut is omnino secundum Decreta præscorum Hungariæ Regum cusioni monetarum aurearum, & argentearum invigilare porro etiam permetteretur.

§. II.

Georgii AGRICOLÆ de Taleris, aliisque monetis in Hungaria, suo, ac Imp. FERDINANDI I. tempore signatis, Narratio; & alia quædam documenta.

Georgius AGRICOLA, Imp. FERDINANDO I. coævus Auctor, Libro 2. de *pondere, ac temperatūra Numorum*, Basileæ anno 1550. impresso de *Taleris*, aliisque monetis argenteis ætate sua cum alibi, tum & in Hungaria signatis hæc inter alia scribit: „Superioribus annis Slicones Comites in valle Joachimica æque, ac Saxonum Duces in Misena, ex besse Erphordiano signarunt octo numos unciales, sedecim semunciales, duo, & triginta didrachma. — Numi argentei, quos percutiunt Duces Bojoariorum, Augusta Vindelicorum, Ulma & nonnullæ aliæ civitates, ita se habent: ex besse Noribergico, qui drachma gravior est, quam Erphordianus, vel Misenus, signant numos, vel octo unciales, vel sedecim semunciales, vel unum & quadraginta, & reliqua est tertia unius pars: hi duodecim crucigeris valent, unde eis nomen impositum; vel duos, & octoginta, & remanent duæ unius tertiæ, quorum quilibet sex crucigeris æstimatur, atque ex eo nomen invenit; vel tres, & nonaginta, & monetarii dimidiam unius partem faciunt reliquam, qui

tribus

tribus permutantur crucigeris, ex quo sunt nominati: vel denique ducentos quinquaginta, qui, quod eos nota crucis percutiunt, crucigeri sunt dicti.“

„Ejusdem ponderis Numos argenteos percudit *Rex FERDINANDVS in Pannonia Superiore*. Sed utitur besse Viennensi, qui major est Norimbergico: etenim eam proportionem inter se habent, quam octo cum dimidio ad decem, vel quatuor, & unius quarta ad quinque. Itaque ex besse Viennensi signat crucigeros CCXCIII. & remanet dimidia unius pars. Numos, qui pro tribus valent crucigeris, CX. Qui sex taxantur crucigeris, XCVII. & dimidia insuper unius pars est reliqua. Qui duodecim, XLVIII. & præterea tres unius quartas facit reliquas: Semunciales XVII. & paullo plus quam tres unius quartas: Unciales novem, & paullo plus quam quartam unam, & dimidiam.“ a)

Hæc ad pondus pertinent monetarum, de illarum vero temperatura, ac pretio sic profequitur:

„Verum in Numis argenteis mistis, quibus Germani utuntur, diversa inest æris portio. Etenim Numi argentei Misensorum, qui superioribus annis percussi sunt, unciales, semunciales, didrachma, constant ex argenti besse, qui decimam sextam æris partem tantummodo in se continet: itaque idgenus Numus argenteus uncialis valet aureo Rhenano; item duo semunciales, atque etiam quatuor didrachma. b) — — Misensæ monetæ bonitate proxima est Boëmica: quamobrem cum Duces Saxonie Anno MCCCCXLIII. omnes alias exterarum monetarum a suis regionibus excluderunt, has solas non exterminarunt. Attamen anno MDXXXVI. quia vilior Boëmica moneta cum meliore Misensæ, & Toringie importaretur, eam omnem

a) Agricola L. 2. de pond. & temperat. monet. p. 291. seq.

b) Ibidem. p. 299.

omnem præter Joachimicam regionibus prohibuerunt. — — — At Slicones abhinc annos triginta percusserunt numos unciales, & femunciales, ac didrachma, in quibus tantum argenti inest, quantum in Misenis ejusdem ponderis. Nunc Ferdinandus Rex Boëmiae eosdem percutit fere similes Misenis, qui nunc signantur. Sequuntur Numi, quos ferire solent Duces Bojoariorum, & aliquot liberæ Suevorum civitates. Quorum unciales, & femunciales, & tam hi, qui valent sex crucigeris, quam, qui duodecim, conficiuntur ex besse, in quo insunt argenti uncia septem, drachma una, & drachmæ quarta, quam Numum ipsi vocant; æris vero femuncia, & drachmæ duæ, ac tres drachmæ unius quartæ, sive, ut ipsi loquuntur, tres Numi. Ista igitur ratione ex argenti puri besse signantur Numi, qui valent aureos novem, & quartam unius aurei partem, hoc est, crucigeros quindecim. Numi vero, qui valent tribus crucigeris, ex besse conficiuntur, in quo tantum æris inest, quantum argenti; quo modo ex besse argenti puri signantur tot istius generis Numi, quot æstimantur novem aureis, & reliqui sunt tales Numi numero septem, id est, crucigeri unus & viginti, quorum sex majores operæ gratia cuduntur. At ipsi crucigeri constant ex besse, qui in se continet argenti uncias tres, & dimidiam, æris autem uncias quatuor, & dimidiam, qua ratione ex argenti puri besse conficiuntur tot crucigeri, quot valent novem aureis, & residui sunt unus & triginta, atque hic etiam propter majorem operariorum laborem sedecim cuduntur. Sunt præterea duo numulorum genera: alteros duplos possumus appellare, simplos alteros: horum duo valent crucigeris; illorum quatuor. Utriusque generis tot ex besse argenti puri signantur, quot valent decem aureis, & sex crucigeris. “

Ejusdem pretii Numos argenteos signat *Rex Ferdinandus in Pannonia superiore*; sed ex besse Viennensi, qui, ut supra dixi, major est Noribergico. Sive igitur Numos cudat unciales, sive femunciales,

ciales, sive didrachma, sive eos, qui valent pro duodecim, aut sex crucigeris, ex tali besse argenti puri conficiuntur tot Numi, quot æstimantur aureis decem, & reliqui sunt quatuor, & quinquaginta crucigeri. At ex eodem argenti puri besse Viennensi tot Numi, qui valent tribus crucigeris, signantur, quot valent aureis decem, & residui sunt tales Numi numero tredecim, id est, crucigeri XXXIX. Tot vero crucigeri, quot valent undecim aureis, & reliqui sunt septem, & viginti crucigeri. Tot denique simpli, quot valent undecim aureis, & remanent quatuor, & quadraginta crucigeri.“ a)

De Aureis idem Georg. Agricola sic scribit: b) „Aurei Numi, qui nostris his percutiuntur temporibus, ita se habent: Ungarici, Hispanici, Turci, Ducati Veneti signantur ex besse Noribergico, in quo sunt argenti sex binæ siliquæ, ut nostri monetarii partiuntur, id est, sextula, quæ, quia est octava, & quadragesima pars, illi eandem, quam optimi veteres aurei romani, habent temperaturam.“ Idem alibi: c) „Aureus hungaricus pendit momenta sex, & sexaginta, & in eo inest octava, & quadragesima argenti portio, id est, momentum unum, ac decem & octo momenti octavæ, & quadragesimæ partes. Sed Venetus pondere efficit momenta quinque, & sexaginta, & duas momenti octavas, & sexagesimas partes, sive unam momenti quartam, ac tricesimam partem: ejusdem vero, cujus Hungaricus, est temperaturæ. Ungaricus igitur valet Venetum, & tres, ac triginta momenti quartas, & tricesimas partes; ex quo sequitur, ut septem, & sexaginta aurei Ungarici valeant octo, & sexaginta Venetos. Aureus Rhenanus pendit sexaginta momenta, & in eo inest argenti quarta portio, id est momenta quindecim. Quæ si æstima-

a) Ibidem p. 302.

b) Ibidem p. 298.

c) Lib. III. de pretio veterum monetarum p. 300.

æstimabis, atque etiam pretium argenti, quod Ungaricum in se continet; *Rhenanus* valet momenta *Ungarici* septem, & quadraginta, & fere quartam partem momenti. *Tres* ergo *Rhenani* æstimantur *duobus* *Ungaricis*, & novem *Ungarici* momenti, ac tribus momenti quartis. “ a)

Iisdem fere legibus *Ferdinandus I.* in Bohemia Numos feriundos curavit. Edictum monetale anni 1561. edidit *P. Adauctus Voigt* L. supr. c. P. III. p. 119. seqq. Præcipua ejus capita sunt: 1mo Ut Taleri valore unius floreni Rhenani, sive 60. cruciferorum, procuderentur ex argento, quatuordecim semuncias, & 16. grana puro, eorumque novem ac dimidius ponderaret unam marcã Coloniensem, eaque ratione, ut marca Colonienfis puri argenti expenderetur decem florenis, ac 12. crucigeris cum unius dimidio, nonnihilque amplius. 2do Ut ejusdem probitatis argentum adhiberetur excudendis dimidiis Taleris, aliisque minoribus monetis usque ad illam, quæ 5. cruciferorum valorem habere debebat. 3^{tio} Ut parvi grossi bohemicis, duorum tantum cruciferorum singuli, fierent ex argento, 8. semuncias puro, crucigeri autem ex argento sex tantum semuncias, & quatuor grana puro. 4to Ut & *grossuli*, sive *gröschlæ* cudarentur, sed ex argento quinque solummodo semuncias puro, earumque *gröschlarum* 84. æquivalerent 60. cruciferis, sive uni floreno.

Eodem Edicto de *Aureis* tam Rhenanis, quam Bohemicis, & Hungaricis ita constitutum fuit, ut *Aurei Rhenani* conflarentur ex auro octodecim Karatos, & sex grana puro, eorumque septuaginta duo appenderent unam marcã Coloniensem, singuli vero non pluribus, quam *septuaginta quinque* cruciferis permutarentur. *Bohemicis* autem, & *Hungarici* aurei ut cudarentur ex auro viginti trium Ka-

rato-

a) Ibidem p. 307.
Pars II.

ratorum, & octo granorum, eorumque sexaginta septem ponderarent Coloniensem marcā, & singuli valerent *centum ac quatuor* cruciferos. Marcā Pragensem, quæ Coloniensi major erat, appendebant idgenus aurei septuaginta duo, ac dimidius, Viennensem vero, utroque majorem, octoginta, ac nonnihil amplius.

§. III.

Status rei monetæ in Hungaria sub MAXIMILIANO II. & RVDOLPHO II. ab anno 1564. ad 1608.

Imperante MAXIMILIANO II. novæ quædam de *Taleris*, horumque semissibus, & quadrantibus factæ sunt constitutiones, & quidem Edicto anni 1566. sancitum erat, ut in Germania cuderentur *Taleri* valore 68. crucigerorum singuli, quorum octo unam ponderis Coloniensis marcā appenderent, atque in se continerent argentum 14. semunciarum, & 4. granorum: item *medii Taleri* valore 34. crucigerorum, & *Orzhones*, seu quadrantes *Talerorum*, singuli 17. crucigerorum, ex argento ejusdem puritatis, ita ut priores numero *sedecim*, posteriores vero *triginta duo* ponderarent unam marcā Coloniensem, atque sic idgenus marca puri argenti in tot dictæ temperaturæ monetas permisceretur, quot valerent decem florenos, & duodecim crucigeros. a) Idem in Bohemia quoque constitutum fuerat. b). Sed in Hungaria eodem tempore paullo alia fuit monetæ argenteæ ratio, *Talerique* ad valorem *centum denariorum hungaricorum* excudebantur, quos vicini Germaniæ Bohemiæque populi solummodo pro *nonaginta* hujusmodi denariis acceptabant. Constat id ex Articulo 45. Decreti anno 1567. in Pofonienfibis

a) Vid. Thomani ab Hagelstein Acta publ. Monet. P. II. p. 63.

b) Voigt bœhmische Münzen P. III. p. 189.

sibus Comitiis editi, quo Status, & Ordines Regni supplicabant, ut Majestas Cæsareo-Regia modum inveniret, quo monetæ hungaricæ absque Regnicolarum damno Viennæ, aliisque in locis expendi possent. „Hactenus enim, inquiebant, in singulis Taleris, florenis etiam Ungaricis, singulorum decem denariorum damnum pati coacti sunt; licet ipsis tum pro stipendio, tum pro aliis rebus, ac debitis, *Taleri pro uno floreno* ex Camera dari, & numerari consueverint.“ Responsum fuit, remedium huic incommodo adferri aliter haud posse, quam si publico voto, ac Decreto in monetæ novæ, quæ sit ejusdem cum Germanica, & Bohemica legis (*ligæ*) & valoris intrinseci, cusionem consenserint. Secutus est consensus: ob graves tamen rationes, quarum nonnullæ postea in literis Cæsareis anno 1573. ad Principes Imperii in negotio Austriacæ rei monetariæ datis commemoratæ fuere, a) res in priore statu perseveravit, repetitis nequidquam querelis etiam in Comitiis anni 1569. in quibus Art. 20. iterum postulatum fuit, ut monetæ hungaricæ usus per Austriam, aliasque suæ Majestatis Provincias admitteretur, ad evitanda damna, quæ in ejusdem permutatione etiamnum emergebant. Demum Articulo 48. & 49. novi Decreti sub Imp. *Rudolpho II.* in Comitiis anni 1596. conditi jam id agitabatur, ut omnis *Talerorum* cussio in Hungaria desineret.

Interea vero *Talerorum*, in Germania, & Bohemiâ signatorum, valor a 68. ad 70. crucigeros elevatus fuit circa ann. 1576. b) & tertio post anno aureorum quoque bohemicorum, & hungaricorum a 104. ad 108. crucigeros. c) Quæ summa crucigerorum, spectato argenti, quod illis inerat, pretio, hodierna æstimatione effi-

N n n 2

a) Vid. Hirsch Münz Archiv. P. II. p. 175.

b) Voigt böemische Münzen P. III. p. 190.

c) Ibidem p. 192.

ceret circiter 3. fl. Rh. ac 36. crucigeros æreos, quibus nunc utimur.

Inter monetas exteras deterrima eo tempore fuisse videtur Polonica, quoniam illius acceptatio in Hungaria fuit graviter vetita. En verba Decreti de anno 1574. Articulo 20. „Monetam Polonicam, uti prorsus vilem, & non solum Regnicolis, sed etiam Fisco damnosam, publico Majestatis suæ edicto, a nemine recipiendam, sed prorsus abolendam esse judicant, sub pœna confiscationis pecuniæ. Quod sic fiet, si in Camera Cremnicensi, & aliis prohibebitur, ne *Aurei*, & *Taleri*, aut moneta alba pro grossis Polonicis permutentur.“

Quotnam gradibus deterior tunc fuerit parva moneta Polonica hungaricis æque parvis, atque etiam Viennensibus monetis, adnotatum reperi in Schediasmate, Eperiesini ipso factæ prohibitionis nunc memoratæ anno 1574. die 19. Junii scripto, hunc in modum: a)

„*Hungarica* pecunia in marca habet Lotones 8. argenti.

Polonica habet in una marca Lotones 5.

Vilior Polonica in marca Lotones 4.

Viennensis pecunia *Bech* dicta habet in marca Lotones 7.

Residuum in marca est æs, vel cuprum.“

Quamobrem mirum non est, vilioris idgenus monetæ Polonicæ usum rursus Articulo 21. Decreti de anno 1600. fuisse in Regno Hungariæ prohibitum.

§. IV.

a) Extat in Bibl. R. Univ. inter MSS. Prayiana.

§. IV.

Sub *MATHIA II. & FERDINANDO II. ac III. ab Anno 1608. ad 1656.*

His Imperatoribus, ac Regibus, res monetaria plurimum detrimenti accepit ab Collybistis, Campforibus, Æruscatoribus, Numulariis, & aliis varii generis fœneratoribus, qui monetarum permutatione, rafone, mutilatione, refusione, aliisque fraudibus lucrum captabant. Hi enim vilissimis, quæ illo temporis intervallo per Germaniam, Poloniamque procudebantur, monetis, aurum, argentumque redimentes, eo rem adduxerunt, ut omnis fere melior moneta hungarica sensim e Regno evanescere videretur. Contra hanc igitur pestem in Comitibus Posoniensibus decretum fuit anno 1609. *Art. 8.* Ne aurum, argentumque factum, infectumve pro nova cusione, ac fœneratione sub pœna confiscationis e Regno effeatur. Anno autem 1618. *Artic. 19.* deliberatum erat de modo impediendi introductionem vilioris monetæ exteræ, ac de conservatione monetæ melioris hungariæ. Articuli verba sunt: „ siquidem ob levioris, & minus solidæ vicinorum regnorum, & provinciarum monetæ in hoc Regnum introductionem varii emergunt defectus, & incommoda, eapropter pro tollendis, & removendis in posterum quibusvis inconvenientiis, Status, & Ordines Suam Majestatem humillimè requirunt, dignetur eam ordinationem institui clementer demandare, quatenus deinceps *Ungarici denarii* purius, & subtilius, prout tempore Ferdinandi, neque adeo crassi, & fracti, veluti nunc, cudantur. Item, ut Dominus ab Herberstein in Nagy-Bánya præter Taleros, & denarios, in eo nempe, quo Cremenicii cuduntur, valore, ullam aliam monetam sub gravi Sux Majestatis indignatione, Regnique pœna publica, cudat. Denique quoniam *Ungarica moneta* intra Regni viscera evanescat, e contra *grossi Polovici, & Duzka*, nec non *germanici* quoque varii generis *grossi*,
fat

fat leves, & invalidi introducantur; sed neque isti ubique locorum in hoc Regno in usu sint, verum in aliquot tantum acceptentur, ex eo postulant Regnicolæ cogitandum de mediis, & rationibus, ejusmodi defectus sine Regni incommodo (circa nempe venditionem frumenti, vini, pecoris, & aliarum mercium) removendi, bonamque monetam intra Regnum detinendi. *Minuta* insuper *Un- garica moneta* omnium aliarum valorem excedente, qualiter illa in omnibus Sux Majestatis Regnis, & provinciis plenarie, *Aurei* vero, & *Taleri* certo, & æquivalente pretio acceptentur, Sacra Ma- jestas benigne curare dignabitur.“

Grossorum Polonicorum, de quibus in isto Articulo agebatur, *Dudek*, aut plurali numero *Dutki* vocatorum, alii erant majores, alii minores. Major valebat tres minores, ideoque dicebatur *Tri- plex*, hanc in averfa parte habens epigraphen: GROSS. ARGENT. TRIPL. REGN. POL. hoc tempore sex crucigeris in Hungaria per- mutabatur, ut ut vix quinque crucigerorum argentum in se con- tinuerit. Hanc monetæ Polonicæ speciem imitati sunt Principes Tran- silvaniæ Stephanus *Bocskay*, & Gabriel *Berhler* in his Numis, in quibus legitur: GROS. ARG. TRIP. REGNI HVNGAR. Apud *Hirsch* T. III. Archivi monetalis p. 200. & seq. occurrit *Andræ Haindl*, monetarum probatoris, relatio facta Viennæ anno 1602. in qua multæ Polonicorum *Dutkorum* tam genuinorum, quam spurio- rum species recensentur, adnotato in singulis pondere, argenti- que cupro permixti quantitate, ac valore.

Fuit etiam iis temporibus genus quoddam *polkárarum* Hun- garis *longa moneta* (*hoszszú pénz*) dictarum, cujus valorem exter- num duabus tertiis imminuendum censuit Comitatus Pofoniensis in congregatione anno 1635. Samariæ celebrata. En documentum ex charta coæva, hætenus ineditum: a) „Nos Stephanus Pálffi ab Erdöd

a) Existat in Bibl. R. Univ. Pest. inter MSS. Prayiana T. 26. Miscell. fol. 93.

Erdöd cet. nec non Comes, Judlium, ac tota Universitas Comitatus Pofoniensis, damus pro memoria per præfentes: quod cum nos — — — hic in oppido Samaria — — simul fuiffemus constituti, tandem inter cetera in facto debitorum, & qualiumcunqne oppignorationum, five abalienationum Bonorum, fuperioribus temporibus ex curfu vulgo *longæ monetæ*, five *pollura* vocatæ, contractorum, & exortorum, rationabilibus, & non postponendis de caufis, unanimi confenfu, & voto, hoc, & id determinavimus, ut videlicet debitores, & impignoratores hujusmodi negotio intereffati, *tertia* dumtaxat parte Capitalis Summæ, *moderna currenti moneta* Creditores fuos, & poffeffores Bonorum ejusmodi impignuratorum, feu abalienatorum, exfolvere valeant, atque poffint. Harum vigore, & teftimonio literarum mediante. Datum in antelato oppido Samaria feria tertia proxima poft Dominicam Quafimodo, loco fcilicet, & altero die celebrationis Sedriæ noftræ, Anno Domini 1635.“

Sed nufpiam forte magis, quam in Germania circa hoc tempus perturbatæ erant rationes rei monetalis propter fraudes innumeras, quæ in procufione parvarum præcipue monetarum admittebantur; operæ pretium eft editos tunc de re monetaria Germaniæ Tractatus confulere. „Prima quidem, ac præcipua labes, ait *Tobias a Schöllenbach*, Reip. Norib. Confiliarius, a) minutiores monetarum fpecies invafit, quæ fub prætextu operæ, fumptuumque pretii, fenfim impuriores cudi, & expendi cœperunt, ita ut initio vix fraudem animadvertere liceret, & ut leves defectus parum curarentur: tum vero per conniventiam Statuum, nulloque vindictæ genere in delinquentes etiam notorios ex variis refpectibus exercito, ejusmodi ufuales numuli indies magis magisque, ut internæ bonitatis pretio

a) Tract. Polit. de rei monetariæ Statu hodierno in Imperio Romano-Germanico apud Thomanum in Actis publ. Monet. P. I. p. 176.

tio deminuti, ita magna copia aucti, & per totum Imperium diffusi sunt, ut majoris fortis argenteæ (ne quid nunc de aureis dicam) Taleri, seu Imperiales præsertim de pretio constituto sexagenorum octonum cruciatorum gradatim ascendere, simulque varias exteras ultra verum valorem æstimatas monetas passim irrepere inevitabilis fuerit necessitatis: donec tandem sub initium, & occasione novorum in Germania motuum bellicorum eo sceleris, & criminum pleno impetu processum est; ut omnibus Imperii legum, constitutionumque monetarum veluti aggeribus perruptis, minoris, mediæque formæ usitata monetæ in officinis, noviter passim erectis, partim & ipsis Judæis locatis, tanta æris perfusione falsificatæ, & deterioratæ sunt, ut tota Germania ejusmodi scoreis, & spurcis, vix externæ speciei aliquid reliquum habentibus, imaginariis monetis, quasi fluctibus decumanis, brevi inundata fuerit; idque tali inaudita ratione ut simul materiæ bonitati, & ponderi sensim aliquid decessisse, & tamen valorem externum in iisdem speciebus deterioratis auctum fuisse viderimus, senserimus. Unde aliter fieri non potuit, quam ut majoris, & pretiosioris fortis monetæ vel penitus peremptæ, consumptæ, & in minorum, quas dixi, specierum simulacra redactæ, vel ex incendio isto universali reliquæ, pro cujusvis fere privati arbitrio, ad immensum pretium, & Taleri quidem ad decem, vel plurium florenorum, ex novo isto genere constantium, valorem ascenderint. “

Ex Actis; quæ Hirschius collegit, constat, valorem extrinsecum majoris monetæ in parvis monetis commutandæ hisce gradibus crevisse. a)

Anno

a) Vid. Hirsch T. VII. Münz - Archiv. p. 409. T. IV. p. 74. ibid. p. 101.

Anno 1612. *Ducatus hungaricus*, aliusve ejusdem bonitatis, & ponderis aureus, valebat 36. Bazios, id est, 144. crucigeros, sive 2. fl. Rh. 20. xr.

<i>Rhenanus aureus</i> 27. Bazios seu	1. fl. 48. xr.
<i>Talerus Imperialis</i> 22. Baz. seu	1. fl. 30. xr.
Alius minor	1. fl. 20. xr.
1618. <i>Ducatus hung.</i> valuit	2. fl. 32. xr.
<i>Rhenanus aureus</i>	2. fl. — xr.
<i>Talerus Imperialis</i>	1. fl. 32. xr.
Alius minor	1. fl. 22. xr.

Verum in *Hollandia* jam anno 1612. teste ab Hagelstein a).

<i>Ducatus hungaricus</i> aestimabatur	4. fl.
<i>Rhenanus aureus</i>	2. fl. 18. grossis.
<i>Talerus Imperialis</i>	2. fl. 8. grossis.
Alius minor	2. fl.

Anno 1620. *Francofurti ad Moenum* valebat:

<i>Ducatus hungaricus</i>	3. fl. 12. xr.
<i>Rhenanus aureus</i>	2. fl. 20. xr.
<i>Talerus Imperialis</i>	2. fl. 4. xr.
Alius minor	1. fl. 20. xr.

Anno 1624. in ditionibus *Austriacis*, teste C. Khevenhüllero, b).

<i>Ducatus hungaricus</i> valebat	3. fl. 20. xr.
---	----------------

Atque hæc erant quidem monetæ majoris pretia legitime constituta, quæ tamen multis in locis adeo non fuerunt observata, ut in permutationibus sæpe duplum, triplum, ampliusve in parvis monetis dare oportuerit. Argumento esse possunt duo Edicta Joa-

chimi

a) P. II. Actuum publ. monet. p. 8.

b) T. X. Annalium Ferdinand. p. 540.

chimi Ernesti Marchionis Brandenburgici, a) unum de anno 1621. quo præcipitur, ut in regionibus suis magnæ monetæ in parvis non plus valeant, quam sequentes summas:

<i>Ducatus hungaricus</i>	6 fl.
Rhenanus aureus	5 fl.
Talerus Imperialis	4 fl.
Alius minor	3¼ fl.

Alterum ejusdem Edictum est anni sequentis 1622. quo jam permittitur, ut permutari valeat

<i>Ducatus hungaricus</i>	16 fl. Rh.
<i>Rhenanus aureus</i>	12 fl.
Talerus Imperialis	10 fl.
Alius minor	9 fl.

Sed longum esset enarrare, quibusnam incrementis, aut decrementis Sæculo XVI. ac XVII. variaverint valores Aureorum, ac Talerorum; lectorem itaque, cujus id scire interest, remitto ad Acta publica monetalia Thomani ab Hagelstein, apud quem P. I. p. 514. reperiet accuratam idgenus mutationum Tabellam, hoc præfixo titulo: Auf- und Absteigung-Tafel folgender viererley Reichs groben Silber, und guldener Münz-Sorten, was massen solche in dem verwichenen, und noch lauffenden Sæculo, oder Jahrhundert, nemlich Anno 1582. bis 1690. insgemein gestiegen, gefallen, und valvirt worden.

Consulta hac Tabella facile patebit, maximam germanicæ rei monetariæ perturbationem incidisse in tempora belli tricennalis, ac præcipue decurrente anno 1621. & 1622. Ne vero idem in Hungaria contingeret, cavebatur, quantum fieri potuit Regni legibus. Quædam tamen mutationes videbantur necessariæ. Decreto anni 1622. Artic. 77. valor grøssorum tam simplicium, quam

a) Apud Hirsch l. cit. T. IV. p. 156.

quam duplorum, in denariis hungaricis computatus, quarta sui parte imminuebatur. Constitutum enim fuit, ut pro grossis minoribus non amplius quatuor, ubi haecenus, denarii numerarentur, verum terni dumtaxat, & similiter grossi majores antehac octo denariorum jam pro sex denariis expendantur. Hoc ergo tempore denarius hungaricus æquivalerat uni crucigero, cusus videlicet ex argento, æquali portione æri permixto. Serius tamen, anno scilicet 1625. Art. 39. visum fuit permittere, ut novi denarii ex viliori signarentur argento, quinque tantum semuncias puro, quod germani fünf löthig appellant. Abhinc vero necesse fuit, ut simul Aureorum, & Talerorum valor majoribus idgenus denariorum numeris definiretur. Crevit vero præterea etiam auri ad argentum ratio, uti mox videbimus.

§. V.

Sub Imp. LEOPOLDO M. IOSEPHO I. & CAROLO VI. ab anno 1655. ad 1740.

His successive imperantibus valor Aurei crevit usque ad 4. fl. Rh. sive 400. denarios hungaricos ejusdem ætatis: *Taleri* vero inde ab anno 1693. pretium 2. florenorum Rh. obtinuerunt. In Actis Comitiorum Ratisbonensium de anno 1736. articulus est de moneta hungarica hujus tenoris: a) „Cremnicenses aurei ab anno 1574. ad 1737. signati ponderant 67. unam marcã Coloniensem, & continent auri puri 23. Caratos, & 9. grana, uno proinde grano plusquam lex Imperii postulat; valentque 4. fl. Rh. Ejusdem probitatis, ponderis, ac valoris sunt Viennenses ab anno 1713. & Nagy-bányenses ab anno 1717. ad 1737. procusi. At in Transilvanicis auri puritas est 23. Caratorum, & 8. gran. Valent nihilominus & hi 4.

O o o 2 fl. Rh.

a) Vid. Hirsch T. VII. Münz-Archiv. p. 225.

fl. Rh. *Taleri* LEOPOLDI Magni, IOSEPHI I. & CAROLI VI. in Hungaria signati, habent in marca Coloniensi ex argento puro 14. semuncias & 1. gran. eorumque $8\frac{1}{2}$. adæquant pondus markæ Coloniensis: valent singuli 2. fl. Rh. *Grossi* magni, vulgariter *Mariani* dicti, quos Leopoldus Magnus ab anno 1662. ad 1696. cudi fecit eo pondere, ut 39. æquarent markam Coloniensem, constant argento 8. semuncias, & 17. grana puro. a) Valebant usque ad ann. 1693. crucigeros 15. sed Edicto ejusdem anni 1ma Aprilis promulgato elevati fuere ad 17. cruciferos, uti & grossi medii sex crucigerorum ad valorem 7. xr. b). At vero grossi parvi trium crucigerorum, horumque semisses, seu poltura, item ipsi crucigeri, ac denarii hungarici cudebantur ex argento longe magis impuro, quippe in marca parvæ idgenus monetæ ne quidem integræ quinque semunciæ puri argenti inerant. Fuit autem ab anno 1659. unus grossus tricruciger quinque denariis hungaricis æstimatus. c).

§. IV.

Sub M. THERESIA Augusta, ac deinceps, ab anno 1740. ad 1801.

Regnante MARIA THERESIA, ac deinceps usque ad Sæculi XIX. exordium, quo hæc scripseram, memini, hæc præcipue apud nos in re monetali contigisse: *Aurei* simplices *Crennicenses* primum elevati erant ad 4. fl. 12. xr. *Nagybányenses*, ac *Transilvanici* ad 4. fl. 10. xr. quo posteriore pretio acceptabantur etiam Numi aurei *Cæsarei*, in aliis ditionibus *Austriacis* proculi, & *exteri*, ejusdem bonitatis ac ponderis. *Florentinorum* autem idem in Hungaria

a) Ibidem T. VI. p. 230.

b) Ibidem T. V. p. 258.

c) Vid. Artic. 72. Decreti ann. 1659.

valor erat, qui Crennicensium. A *Ima Maji* ann. 1771. *Crennicensis* valere cœpit 4. fl. 18. xr. *Nagybányensis*, ac *Transilvanicus* 4. fl. 16. xr. Auctus iterum valor anno 1783. *Crennicensium* ad 4. fl. 22. reliquorum autem simplicium aureorum Nagybania, vel in Transilvania procusorum ad 4. fl. 18. xr. Altero autem post anno per Edictum *Josephi Aug.* omne inter aureos hungaricos discrimen sublatum est, constituto singulis, ubicunque in Hungaria, vel Transilvania procuderentur, valore 4. florenorum, & 30. xr. Cudebantur vero etiam majoris monetæ *Aurei*, videlicet *dupli* valore 9. florenorum, & *tripli*, vulgo *Souvrain d' or* dicti, seu *Supremi*, valentes 13. fl. 20. xr. horumque dimidii, 6. florenorum, & 40. Atque hic Aureorum valor legitimus per Hungariam hodieque perseveraret, si per sceneratores liceret, quorum artibus effectum est, ut nunc simplex aureus passim florenis quinque, & paullo amplius permutetur.

In *argentea* vero moneta sequentes acciderunt mutationes:

Talerorum, seu Solidorum Imperialium, ad normam Conventionis in Imperio factæ, cusorum, valor quidem externus, nempe 2. florenorum, retentus est, uti antea fuit, sed intrinseca eorum bonitas diminuta. Nam ab anno 1753. procusi continent in una marca solummodo 13. semuncias, & 6. grana puri argenti, reliquum est xs. Idem intellige de Semissibus, & quadrantibus Talerorum. Pro aliis autem mediæ, & parvæ formæ monetis argenteis hæc Lex fuit constituta, ut *Vicenarii* (sic dictæ monetæ a valore 20. xr.) cuderentur ex argento 9. semuncias, 6. grana puro: *Mariani* (Numi valentes 17. xr.) ex arg. 8. semunc. 12. gr. *Decenarii* ex arg. 8. semunc. *Septenarii* & arg. 6. semunc. 13. gr. *Grossi tricrucigeri* ex arg. 5. semunciarum, vel etiam aliquantum vilior. Longe adhuc vilius argentum feriundis *poluris*, grossulis, sive *gröschlis*, nec non *crucigeris*, & *denariis* hungaricis admittebatur.

Anno

Anno demum 1750. Decretum fuit, ut omnes hæ inferioris monetæ species, a *poluris* inchoando, posthac ex mero *cupro* signarentur, pondere tamen, moduloque majore, quam fuerint argentæ. Cusio monetarum *cuprearum* in Austria jam ab anno 1750. continuabatur. *Poltura*, *gröschlæ*, ac *denarii* desierunt in Hungaria cudi haud multo post annum 1780. At *crucigeri cuprei* magnò hodieque numero excuduntur integri, ac medii, hi tamen pauciores; quibus jam & *grossi trium*, sexve cruciferorum valore singuli, ex eodem metallo procusi, accessere.

Primis circiter 20. annis ex una Vindobonensi libra cupri non plures, quam 48. crucigeri fuerunt cusi, postea vero 78. Quæ de re Ephemerides Vindobonenses latinæ ad anni 1781. diem 30. Maji hæc habent: „6702. pondera centenaria plagularum cuprearum, ex quibus novi crucigeri cuprei excudantur, Neosolii confecta, & jam Cremnicium, ut nota imprimeretur, missa sunt. Pondus eorum una tertia parte levius erit, quam pristinorum. Horum enim 48. tantum una libra continebat, novorum autem 72. unam libram efficient. Ex transmissis Cremnicium plagulis illis jam 48254400. novi crucigeri cuprei, qui Summam 804240. fl. efficiunt, excusi, signatique sunt.“ Hodie longe adhuc leviores procuduntur, ex una enim cupri libra fiunt circiter 124. typumque partis aversæ novum habent. In prioribus enim crucigeris pars antica habet Caput imperantis cum perigraphæ nominis, ac titulorum, aversa vero solam hanc epigraphen: EIN KREVTZER. addito cusionis anno, & sigla monetarii. Quæ omnia intra lauream sunt. At in recentissimis crucigeris, præter caput, nomenque, ac titulos imperantis in parte una, occurrit parte altera, Aquila biceps, nimbata, coronata, ense, sceptroque armata, gerens in pectore numerum 1. quo indicatur, unius crucigeri valor, & in area Numi annus cusionis, ex. gr. 1800. Idem typus est in cupreis grossis trium, & sex cruciferorum, cum hoc discri-

discrimine, quod in his præter numerum valoris 3, vel 6. in pectore aquilæ expressum, hæc inscriptio ambiat aquilam: SECHS. KREUTZER. ERBLAENDISCH. 1800. & quod in antica etiam circa imperantis caput laureatum non latina, sed germanica sit hæc inscriptio: FRANZ. II. RÖM. KAI. KÖN. Z. HV. V. BÖ. ERZH. Z. OEST. Infra caput sigla monetalis A. vel B. cet. intra duos lauri ramos in decussim positos. Cuduntur etiam grossi crucigerorum 12. magno numero, ex metallo, continente in marca una circiter 5. semuncias argenti, qui sic habent: KAI. KÖN. ERBLAENDISCHE. SCHEID. MÜNZ. Aquila biceps, nimbata coronata, ense, sceptroque armata, gerens pectore scutum coronatum, torque aurei velleris circumdatum, in quo sunt insignia Austriaco-Lotharingica. In parte autem aversa scriptum est 12. KREÜTEER. & annus cusionis ex. gr. 1795. infra est sigla monetalis intra duos ramos lauri, & palmæ in decussim positos. Nuper simili typo excudi cœperunt etiam Numi 24. cruciferorum singuli. Hæc temporaria provincialis moneta supplet interea meliorem argenteam, & auream, quam rarefcere fecit belli diuturnitas.

Numi ideales Hungarorum commemorandi veniunt sequentes: 1) Florenus *rufficus* in Superiore Hungaria 49½. cruciferorum, sive 33. polturarum. 2) Florenus brevis (hung. Kurta forint) 50. cruciferorum. 3) Florenus *tractus* (hung. *Vonás forint.*) 51. cruciferorum, sive trium Marianorum. Ceterum hæc florenorum idealium species sensim jam apud ipsam quoque plebem evanescent, estque communior modo computatio secundum florenos Rh. seu 60. crucigerorum, aut 100. denariorum hungaricorum. *Orthonis* vero vocabulum nondum penitus exolevit, est enim etiamnum in usu in quibusdam Hungariæ superioris locis apud quæstores lintæ, & cannabinæ mercis, qui plerumque summulam 12. crucigerorum vocant *Orthonem*, quasi quartam videlicet rustici floreni idealis partem.

Viennensis marca auri obryzi 24. Caratorum, cujusmodi quinque marcae adæquant sex marcas Colonienfes, post auctum aureæ monetæ valorem, haud ita pridem exolvebatur in Cameris monetalibus 359½ fl. cum antea 346. dein 353. florenis perfoluta fuerit. Eadem marca Viennensis argenti purissimi, 16. semunciarum, in gradu 18. granorum, valebat plus minus 24. florenos. Unde patet, esse nunc auri ad argentum rationem circiter ut 1. ad 15.

Per Edictum circulare dd. 22. Junii. 1788. monetas Turcicas in quovis ærario publico permutare licebat sequente pretio:

- 1) Aureum *Zeri Mahbul* ponderantem 45. gran. pro 2 fl. 40. xr.
- 2) Hujus dimidium . . . . . I — 20. —

Ex monetis vero argenteis:

- 1) Numum *Sessantine* . . . . . 58. xr.
- 2) Numum *Piafter* . . . . . 42. —
- 3) Mediam hujus speciem . . . . . 31. —
- 4) Infimam . . . . . 20. —

De aliis monetarum exterarum speciebus per Hungariam ac ditiones Austriacas usitatjs consulatur *Gerhardts allgemeiner Contorist.* Tit. *Wien.* p. 404.

DISSERTATIO QUINTA
DE NUMIS
PRINCIPUM TRANSILVANIÆ,
ET ALIIS VARIÏ ARGUMENTI, AD HUNGARIAM,
— HUIUSQUE PROVINCIAS SPECTANTIBUS.

I N T R O D U C T I O.

Interitum LUDOVICI II. ad Mohácsium variæ rerum, juriûmque conversiones in Hungaria, adnexisque provinciis subsecutæ sunt. De Regno primum armis decertatum est inter FERDINANDUM I. & IOANNEM Zapolyam. Posterior in Poloniam ejectus, dein a Solymanno revocatus, partem Hungariæ cum Transilvania obtinuit. Turcis tamen diffusus animum denique adjecit ad perpetuam cum Rege FERDINANDO pacem stabiliendam. Tabulæ pacis ann. 1538. Varadini confectæ sunt, fœdusque sancitum, cujus præcipuum caput erat, ut IOANNES retento, dum viveret, Regis titulo, Transilvaniam cum parte Hungariæ, bello acquisita, possideret, ab obitu autem suo Hungariam universam cum omnibus provinciis huic obnoxiiis relinqueret, data fide, filium, si quis post initum connubium sibi nasceretur, non amplius Regis titulo usurum, sed patrimonio, ac novo Ducatu Scepusiensi, qui ejus causa erigetur, contentum fore, nihilque pro Regia dignitate obtinenda moliturum esse a). In

iisdem

---

a) Vid. Wolffg. *Bethlen* hist. Transilv. Lib. II. *Pray* Annal. Hung. P. V.

P 297. seq;

Part. II.

iisdem Tabulis de cudenda moneta inter utrumque Regem ita convenerat, ne imprimis alteruter pateretur quempiam subditorum suorum cudere, vel cudi facere monetas; deinde ut in monetis, quas in Hungaria suo nomine feriundas curabunt, mutuo concordent.

Secundum hæc igitur pacta oportebat post mortem Joannis Zapolyæ, quæ in ann. 1540. incidit, universum Hungariæ Regnum cum Transilvania, ceterisque provinciis ad Ferdinandum, hujusque successores revolvi. Verum aliter evenerat. Nam vidua Regina *Isabella*, consiliis Martinusii, & Petrovitsii usa, mox ab obitu Conjugis natum sibi filium *Joannem Sigismundum* Regem Hungariæ proclamari, coronarique fecit, retenta pro eodem, quam pater tenuerat, Hungariæ parte, cum tota Transilvania. Viduam, & pupillum Turcorum Imperator Solymannus protegebat. Non diu tamen res *Joannis II.* hoc loco fuerant. Occupata enim per Solymannum Buda, Rex umbratilis cum matre, ac tutoribus in Transilviam ann. 1541. commigrare jubetur. Hanc decimo post anno cedere Ferdinando coactus e provincia decedit. Redux 1556. eandem Turcis vestigalem regit usque 1571. quo extinctus est. Paulo ante mortem de pace cum Maximiliano II. Ferdinandi successore sic transegit, ut, qui deinceps Transilviam gubernaturi essent, a titulo Regis Hungariæ abstinere, Vajvodæ, vel Principes Transilviæ, ac Siculorum Comites appellandi. Ad hanc dignitatem pervenere primi e nobilissima Hungarorum gente Bathorea, Stephanus, Christophorus, Sigismundus, Andreas, Gabriel postea ex aliis familiis, Stephanus Botskay, Sigismundus Rákotzi, ceterique, quorum nomina, & arma in Numis continua serie isthic descriptis, videbimus. Hanc seriem excipient alia varii argumenti Numismata quoquo modo ad Hungariam, hujusque provincias spectantia, tamquam pro coronide postremæ hujus Dissertationis.

CAPUT PRIMUM.

Numi Principum Transilvaniæ ab Anno 1526. ad 1600. descripti,
& illustrati.

Numi IOANNIS I. Zapolyæ 1526—1540.

I. Moneta aurea.

I. IOANNES. I. REX. VNGARIE. Protome capite coronato, vultu barbato.

DEXTRA. DEI. FACIT. VIRTUTEM. Lupus Zapolyanus medio corpore ex tricolle adsurgens, ante quem crux gemina, retro scutum fasciatum Regni Hungariæ. *Aur. Musei Cæs. Vindobon. T. XX. N. 386.*

Annus deest; sed videtur hoc Numisma ob coronationem anni 1526. cûsum fuisse. Pondus habet duorum aureorum simplicium, teste Köhlero *Tom. VI. Münzbelustigung*. Oriundus erat *Joannes* e Comitibus de Zapolya, perpetuis Terræ Scepus, patre Stephano genitus anno 1487. vel secundum alios 1490. Provinciam Transilvaniam Waivoda titulo pro Rege Ludovico gubernavit, post huius vero mortem Regem sese Tokaini proclamari, & mense Novembri 1526. apud Albam-Regalem coronari fecit a).

P p p 2

2. IOHAN-

a) Car. Wagner P. IV. Anal. Scep. p. 37. refert, Joannem Zapolyam non a Paulo de Warda, Strigoniensi Archiepisco, ut vulgo traditur, verum a Stephano Podmaniczky, Episcopo Nitriensi, coronatum fuisse, idque eruit ex literis, quibus Rex Ferdinandus I. Podmaniczky hanc culpam condonavit.

2. IOHANNES D. G. R. VNGARIE. Deipara coronata d. Jesulum, sub pedibus luna, & infra hanc parmula lupum gentilitium exhibens.

LADISLAVS REX. 1527. Stans hic Sanctus coronatus, palliatus; loricatus d. bipennem, s. globum crucigerum. Siglae N. T. *Aur. simpl. ibidem. Alius similis R. Univ. Pest. sed anni 1531.*

3. IOANNES DEI. G. REX VNGARIE. Scutum coronatum quadripartitum, continens quatuor fascias, & crucem geminam Tricolli impositam, alternantes, in medio autem scuti parmulam itidem quadripartitam in quo Lupus gentilitius, & Monoceros alternant.

S. LADISLAVS REX 1539. Consueta effigies S. Ladislai. In area hinc Castellum, infra quod F. inde Monoceros in parmula, infra quam G. *Aur. simpl. Musei Cæs. Vindob.*

4. IOANNES. D. G. R. HVNGARIE. Deipara coronata sedens cum Jesulo in sinu dextro, infra pedes luna bicornis, & infra hanc parmula cum lupo gentilitio.

S. LADISLAVS. REX. 1540. Stans hic Sanctus coronatus, loricatus d. bipennem longam, s. globum crucigerum. In area siglae sunt eadem, quae in praecedente. *Aur. simpl. ibidem, & C. Fe-*
T. V. N: 192. stetics. Vid. Tab. V. N. 192.

Siglae notant: hunc aureum fuisse signatum Claudiopoli sub *Fratre Georgio Martinusio* ærarii Præfecto.

Gens Zapolyorum pro armis gentilitiis non modo lupum gerebat, verum etiam Unicornem, quod in praecedente aureo docet parmula in medio scuti majoris posita, in qua lupus cum Unicorni alternant: idem e sigillis demonstrat *Car. Wagner a).*

5. IOANNES. D. G. R. VNGARIE. Icon Mariana, & parmula, ut in praecedente.

S. LADIS-

a) *Ibidem* in Genealogia familiae Zapolyianæ.

S. LADISLAVS REX. 1540. Imago S. Ladislai, ut supra. Siglæ: H. infra quod F. & duo enses decussati sub corona, infra quos G. *Aur. simpl. ibidem.* Vid. Tab. V. N. 193.

T. V.
N. 193.

Siglæ indicant, cusum fuisse hunc Aureum *Cibivii*, germ. *Herrmanstadt* Fratre Georgio Martinusio ærarii Præfecto. *Frater* vulgo dictus, quod esset monachus.

Plures eodem typo, sed annis, & siglis diversos aureos vide apud Joan. Seiyert, in *Köleseri Auraria Romano-Dacica*. p. 138. & seq.

II. *Argentæ Monetæ Ejusdem.*

1. IOHANNES. D. G. R. VNGARIE. Deipara capite velato sedens cum Jesulo in sinu dextro. Siglæ: K. T.

MONETA, NOVA, ANNO DOMINI: 1527. Scutum quadrupartitum, in cuius area prima, & ultima sunt 4. tæniæ hungari-cæ, in 2da crux patriarchalis, in 3tia duo capita coronata Leopardina Dalmatiæ, tertio non apparente ob parmulam in medio Scuti positam, in qua est lupus gentilitius e corona emergens inter lunam, & stellam. *Grossus rarus Com. Festerics.* Vid. Tab. V. N. 194.

T. V.
N. 194.

2. PATRONA VNGARIE. Deipara capite coronato gerens Jesulum in sinu dextero. Siglæ. K. T.

IOHANNES. R. VNGARI. 1527. Scutum ut in præcedente. *Den. arg. obvius.* Tab. V. N. 195.

§. II.

ISABELLÆ Reginae, solius, & cum filio.

1. ISABELLA D. G. R. HVNG. DALMAT. CROAT. ETC. Scutum quadrupartitum corona aperta tectum. Area ima in quatuor areolas divisa exhibet 1) Lupum dimidium in tricolle. 2) Crucem hungaricam pariter super tricolle. 3. quatuor fascias hung. 4)

Unicor-

Unicornem. Area II. continet aquilam polonicam. III. Serpentem coronatum Mediolanensem specie deglutientis infantem. VI. Insignia Dalmatiæ.

Pars averſa conſtat ſola hac epigraphe: I. 5. 5. 7. SI DEVS NOBISCVM, QVIS CONTRA NOS. S. F. V. *Aureus decuplus per Joan. Seivert l. cit. p. 141. & ſeq. deſcriptus.*

Postremæ literæ S. F. V. ſignificant: *ſic Fata volunt.* Familiarem ſcilicet *Iſabellæ* Joannis I. Zapolyæ viduæ ſententiã. *Thuanus* de hujus Reginæ abitu ex Tranſilvania ſcribens: a) „Nam, inquit, ne in eo Regno, cui ſummo cum imperio præſuit, privata diutius viveret, ſtatim convatatis rebus ſuis, per montes aſperos Caſſoviam verſus iter direxit. Cum vero propter anguſtias viarum inter ſilvas deſcenderet, reſpiciens, priſtini culminis, ex quo deciderat, memor, altum corde ſuſpirium duxiſſe dicitur, et, cum aliud non poſſet literata femina, inſcripto arbori nomine, hæc addidiſſe: SIC FATA VOLVNT: eoque relicto juſti doloris monumento rurfus currum conſcendit, ac inſtitutum iter proſequitur.“ Rem ſeandem *Abb. Georgius PRAY* ſic paucis narrat: b) „Tranſilvania egrediens, fertur monumentum verſatilis fortunæ, ſuaſu, ut creditum eſt, Blandratae, arbori incifum his verbis reliquiſſe: *Sic fata volunt. Iſabella Regina.*

Aliam hanc ſententiã: *Sic Deus nobiſcum, quiſ contra nos:* etiam alii Príncipes, præcipue Marchiones Brandeburgiçi, ſuis Numis, Sæculo XVI. ſignatis, inſculpi fecerunt. Sumpta eſt ſex Epiſtola S. Pauli ad Rom. Cap. VIII. v. 31.

2. IOHAN. SIGISM. R. VNG. S. F. V. Deipara coronata ſedens cum Jeſulo. Infra iconem duo mallei decuſſati, ſignum Officinæ Nagybányienſis.

YSABE.

a) Hiſt. Lib IX. p. m. 182.

b) Hiſt. R. Hung. P. III. p. 104.

YSABE. D. G. REG. VNGA. 1558. Scutum coronatum cum omnibus illis armis, quæ in præcedente Numismate descripta sunt. *Aur. simpl. Musæi Cæs. Vindob.* Vid. Tab. XX. N. 387. T. XX.
N. 387.

Alius similis aureus, sed anni 1557. *Regiæ Univer. Pestin.* Præter consueta Hungariæ, & Dalmatiæ insignia occurrunt in his aureis gentilitia Zapolyiorum Lupus, & Monoceros, nec non *Isabella* propria, videlicet aquila Polonica, & boa, seu serpens Mediolanensis infantem glutens. Patrem enim Isabella habuit, *Sigismundum* Polonia regem, matrem vero *Bonam Sfortiam* Mediolani Ducem.

3. IOAN. SIGISM. REX HVNG. 1557. Rex imberbis sedens capite coronato. Infra duo enses decussatim positi, Cibinien- sium insigne.

ISABELLA D. G. REG. VNGAR. S. F. V. Scutum complectens insignia Num. 1. descripta. *Aur. simpl. apud Köleserum Aurar. Rom. Dac. p. 141.* Rarus ob Regis effigiem.

§. III.

IOANNIS II. sive IOANNIS SIGISMVNDI ab Anno 1541—1571

I. IOHANN. SECVN. D. G. R. VNGA. 1558. Scutum quadripartitum: in cuius arcibus superioribus quatuor fasciæ, & crux duplicata; in inferioribus capita Leopardorum, & Unicornis. In medio lupus Zapolyanus parmulae inscriptus.

PATRONA VNGARIE. Icon Mariana solitis cum attributis, & sigla: N. B. *Nagybányam* indicantes. *Quadrans aurei in Museo Bar. à Bruckenthal, apud Seivert l. cit. p. 142.*

IO. SECVN. D. G. R. ELE. REX. VN. 1563. Scutum quadripartitum. Area I. complectitur Lupum, fascias, crucem duplicem, & Unicornem. Area II. Aquilam Polonicam. III. Capita tria Leopardinaria. IV. Boam Mediolanensem.

PATRONA.

PATRONA. VNGARIE. Icon Mariana cum Jesulo; infra
 quam castellum Claudiopolitanum. *Aur. simpl. Com. Fest. Vid. Tab.*
Tab. V.
Nro 388. V. N. 388.

Johannes Secundus idem, qui *Joannes Sigismundus*, teste
Ascanio Centorio della Guerra di Transilvania p. 24. nomen quoque
Stephani, dum sacro fonte lustraretur, accepit, ut scilicet non mo-
 do sui patris, simulque materni avi, sed etiam avi paterni *Stephani*
Zapolya, gestis his nominibus, retineret memoriam.

3. IOHAN. SIGISM. R. VNG. S. F. V. Icon mariana; sub
 qua duo mallei decussati Nagyányiensis.

YSABE. D. G. REG. VNGA. 1559. Scutum, ut in præ-
 cedentis antica. *Aur. simpl. apud Seivert. l. c.*

Alius similis, sed cum anno 1560. & infra iconem Maria-
 nam sunt duo enses civitatis Cibiniensis. *Aur. simpl. ibidem.*

Cum constet, Reginam Isabellam anno 1558. obiisse, oportuit
 hos Numos anno nunc laudato pro annis proxime futuris percussos
 fuisse. Literas S. F. V. interpretati sumus Spho præcedente.

4. IOH. SEC. D. G. ELE. REX. V. 1561. Scutum uti hic
 Nro. 2.

SIGISM. R. VNG. S. F. V. Icon Mariana. *Aur. simplex*
 diversis conflatus formis. *Ibidem.*

5. Alius similis de anno 1562. Apud *Schwartz* in critica re-
 censione *Schmeizelii* p. 15.

6. IOH. SE. REX VN. 1565. Lupus gentilitius super tri-
 colle intra stellam, lunamque.

Pars averſa penitus vacua. *Aur. decupl. Com. Festetics.*

7. I. E. R. V. Id est *Johannes Electus Rex Vngariae*. Scu-
 tum in medio Numismatis complectens Lupum gentilitium super
 tricolle, intra lunam, & stellam, annumque 1562.

Pars averſa penitus vacua. *Argent. Uncial. C. Festetics.*

In alio simili ejusdem anni Numismate scriptum est: I S E R
V. id est *Johannes Secundus Electus Rex Vng.* Apud Seivert l. cit.
g. IO. SE. REX. VN. 1565. Scutum cum lupo gentilitio,
uti supra.

Pars averfa penitus vacua. *Arg. Uncial. R. Univ. Pest.*

Opinio est Samuelis *Köleseri* (in *Aurar. Rom. DAC. p. 146*)
Johannem Secundum ideo in suis magni moduli Numis partem alte-
ram calvam, & levigatam fieri fecisse, quod inter vicissitudines
fortunæ suæ spem obtinendi coronam, & Regnum Hungariæ nun-
quam abjecerit. Verum non hæc est heterotyporum idgenus Nu-
mismatum causa; quia multa prorsus hujus generis Numismata, quæ
vulgo *Castrensia* vocantur, etiam ab aliis Principibus procusa fuisse
novimus, compendium hoc modo sectantibus in procudenda, signan-
daque moneta, in belli sumptus quantocyus necessaria.

g. IO. SECV. D. G. ELE. REX. VN. 1571. Scutum coro-
natum quadripartitum, in cujus area I. occurrunt lupus, fasciæ hun-
garicæ, crux duplex, & Monoceros: In II. Aquila Polonica. In
III. Tria capita Leopardina Dalmatiæ. IV. Vero area, in qua alias
esse solet serpens Mediolanensis, nunc vacua est.

PATRONA VNGARIE. Deipara coronata sedens cum Je-
fulo, cujus genibus impressa est parmula, duabus cruculis infra co-
ronam perpendiculariter positis, insignita. Sub pedibus luna bicor-
nis, & infra hanc duo enses Civitatis Cibiniensis. *Aur. simpl. Musæi
Cæs. Vindob.*

Parmula iconi Marianæ impressa continet insigne Præfecti
Camerae monetariæ Cibiniensis. Annus vero 1571. huic aureo in-
scriptus, Johanni Sigismundo erat vitæ postremus.

Ejus exequias Comes Wolfgangus *Bethlen* Hist. Transilv.
Lib. V. describit, in qua descriptione simul *insignia*, quibus hic
Princeps utebatur, hunc in modum commemorat: „Corpus Regis
funebri capsâ clausum — — — pullati proceres præcedebant. Ste-
Pars II. phanus.

phanus ipse (*Báthori*) magna comitante pompa sequebatur. — —
 — *Insignia* Regis argentea auro inducto cœlata; paternum ad dextram, maternum ad sinistram ferebatur. Ubi in Basilica urbis (*Alba Julia*) majore ad tumbam perventum esset, — — peracto pagnegyrico, corpus in monumento, Matri proximo, est reconditum; simulque clypeus, hasta, thorax, regiaque ornamenta omnia in sepulcrum sunt ingesta, quo significabatur, omnem ejus stirpis prosapiam hoc funere clausam esse, omneque decus ejus corruisse; condique simul, quæ periissent simul. Insignia vero ipsius hæc fuere: paternum fuit *Lupus*, semisse sui e ternis collibus emergens, cum qua nota *Taleros* quoque curavit cudi, in quorum una parte hocce insigne angusto typo notatum, nec ullis lemnicis, vel emblematis exornatum, non totum Numismatis spatium, sed meditullium tantum occupans, imprimebatur; in altera vero *Taleri* facie penitus glabra, nec ulla inscriptione asperata, sola calvities, qua indicare voluit Regnum Hungariæ sibi ereptum, relinquebatur. Maternum item stemma a *Bona*, Regina Poloniæ, avia ejus, & illustrissima *Sforziarum* Ducum Mediolanensium familia, erat serpens, tortuosa specie formatus, infantem passis manibus prehensum, faucibus mordicus tenens, devoraturus similis.“

Omnia vero insignia, non gentilitia tantum, verum etiam Hungariæ, ac Dalmatiæ, quæ in Monetis ejusdem *Johannis Sigismundi* occurrunt, Poeta quidam ætatis illius in libello, cui titulus est: *Refutatio Scripti Petri Melii. Alba Julia 1567.* sub initium, sequentibus recinit versibus:

„ Cernis, uti suavi labuntur quatuor amnes
 Murmure, Pannonici nobile stemma soli.
 Primusque Ister adest, rapidusque Tibiscus, at illos
 Dravus cum Savo fratre sequuntur aquis.
 Flumina bruta suum lætantur adesse patronum,
 Passa fatis tergo flebile Martis opus. Clara

Clara Polonorum quicquid complectitur ales,

Hujus ad angustam ferre laborat opem.

Fallor, an Italici floreant rura Ducatus,

Dum Mediolanas victor habebit opes.

Conscia signa fidem faciunt, crux, ales, & anguis,

Monocerosque ferox, Dalmaticusque Leo.

Desinite, o Proceres! Studia in contraria scindi,

Ne vindex laceret viscera vestra Lupus. "

Fallitur itaque *Burghardus in Supplem. Mellēii*. p. 318. dum *aquilam*, in *Johannis Sigismundi* aureis monetis conspicuam, *Silesiticam* esse arbitratur, non *Polonicam*.

Juvenit hoc loco meminisse etiam nonnullarum rerum, quas idem Princeps testamento aliis Principibus, atque ipsi etiam Transilvania Principatui legaverat, quoniam inter has commemoratur pretiosa quaedam crux, cujus effigiem postea Princeps Sigismundus Bathori in aliquot suis Numis uncialibus exprimi fecit. „Caesari Maximiliano, teste supra laudato Wolfgango *Bethlen*, equos, ac certum antiquorum ex auro, & argento Numismatum numerum; Regi vero Poloniae Sigismundo Augusto, avunculo suo, praeter tentoria phrygio opere elaborata, & castrensem apparatus, argenti vivi quadraginta millia pondo peculiaribus codicillis legavit. Quod reliquum gazae erat, eidem cum tribus Sororibus illius, Sigismundi videlicet primi, Poloniae Regis filiabus (quas praeter matrem suam Isabellam, & Sigismundum Augustum ex Bona Sfortia genitum, priore matrimonio ex Barbara Zapolyiana, patris sui Joannis Sorore germana susceperat) aequis partibus dari jubebat. Selymo Imperatori Turcarum aureas phaleras gemmis ornatas. In rationem denique Transilvaniae assignavit *Crucem* illam auream, quam, dum Solymanum salutasset, de collo gestabat. Eam e Sigismundi Caesaris, & Regis Hungariae gaza ad Regem Mathiam devolutam Joannes Corvi-

nus, Mathiæ filius, Dominico Albenfis Basilicæ Antifisti, qui sacra divi Mathiæ Regis manibus peregerat, donavit; inde in potestatem Regum Hungariæ, qui per seriem succedebant, redacta, successu temporis ad Ludovicum Grittium, Thesaurarium *Johannis I.* Regis Hungariæ, illo autem ad civitatem Megyes trucidato, iterum ad Johannem Regem, & postmodum ad filium ejus nunc eam legantem, uti hæredem, devenerat. Quæ quidem *Cruce* post mortem illius Cibinii ad manus Senatus urbis deposita, eousque ibidem conservabatur, donec tandem Sigismundo Bathoreo Principi Transilvaniæ Ordines Regni eam contulerint. “

§. IV.

STEPHANI BATHORY de Somlyo, Vajvoda Transilv. ab Anno 1571. ad 1576. postea Regis Poloniæ usque 1586.

I. STEPHANVS BATHORI DE SOMLYO. Caput ejusdem. VAIVODA TRANSILV. ET SICVLOR. COMES. Insigne Domus Bathoreanæ tres dentes intra circulum, quem draco in gyrum actus, caudamque mordens format. *Aureus, a Samuele Kölesero descriptus in Auraria Rom. Dac. p. 146.*

Rarus ob effigiem Capitis. Hoc insigne primus adoptasse perhibetur *Vidus de Báthor*, quod immanem draconem in paludibus Etsedianis diu latitantem occidisset. Vid. *Köleserum l. cit.* Verum *Joan. Seivert* in Not. ad hunc Numum loc. cit. „An insignia domus Bathoreanæ tres dentes draconis, vel lupi sint, adhuc historici certant. Postremum, inquit, magis mihi arridet, quod & proverbium *Gabrielis Báthori*, Principis Transilvaniæ, *si Transilvania peritura, potius a dentibus lupinis dilaceranda esset*, haud obscure prodit.

2. MON. TRANS. S. B. D. S. 1572. (*Moneta Transilvanica Stephani Báthori de Somlyo*) S. Ladislaus stans coronatus, lorica- tus, d. bipennem, s. globum crucigerum. PA-

PATRONA VNGARIE. Icon Mariana solitis cum attributis, infra quam duo enses Cibiniensium. *Aur. simpl. Reg. Univer. Pestin.*

3. Alii similes præcedenti, sed annorum 1573. & seqq. usque 1576. *Aurei apud Schmeizel, & in Museo Com. Festetics.*

Hæc est communis epigraphe, typusque obvius aureorum simplicium, quos *Stephanus Báthori* antea, quam Rex Poloniæ crearetur, Cibinii in Transilvania cudi fecit, nullo alio titulo in iis usus, nec insignibus familiæ suæ additis, contentus solis Sanctorum Hungariæ tutelarium imaginibus consuetis, credo modestiæ, pacisque causâ, atque in gratiam Maximiliani II. Hungariæ Regis, cujus sese fiduciarium Vajvodam Transilvaniæ, ac Locumtenentem in partibus Regni Hungariæ profitebatur, donec ad Poloniæ thronum evocaretur.

4. STEPHANVS D. G. REX PO. PRV. Icon Mariana, infra quam parmula gentis Bathoreorum.

S. LADISLAVS REX. 1586. Consueta Sancti Ladislai effigies, & siglæ: N. B. *Nagybányam* indicantes. *Aur. simpl. R. Univ. T. XX. Pestin.* Vid. Tab. XX. N. 389. N. 389.

5. STEPHAN. D. G. REX. POLON. MAG. DVX. L. Protome capite coronato, pectore, & brachiis loricatis, d. sceptrum.

RVSS. PRVS. MAS. SAM. LIVO. PRIN. TRAN. 1586. Scutum coronatum, quadripartitum, in quo Aquila Polonica, & Eques Lithvanicus alternant. In corde Scuti parmula Bathoreana tribus dentibus insignita. Siglæ: N. B. *Argenteus Talerus e Museo Exc. Com. Joan. Nep. ESZTERHÁZY.*

Nagybányam, vetustiore nomine *Rivulum Dominarum*, ubi hæc Numismata procusa fuere, *Stephanus Báthori*, jam Rex Poloniæ pro Szathmarino, quod suæ familiæ patrimonium erat, a Cæsare obtinuit. Eua de re C. Wolfgangus Bethlen *Her. Transylv. L. V.* hæc scribit:

scribit: „Medio tempore, Stephanus Rex volens a Rudolpho Imperatore repetere Szathmarinum, ceu antiquum patrimonium suum, quod sub Joanne Rege per Cæsareanos erat occupatum, expedit in eum finem ad illum Hieronymum Episcopum Wladislaviensem, ut restitui sibi illud nomine suo postularet. Qui ubi perveniens ad Cæsarem commissa sibi exposuisset, post varias super eo in Senatu Cæsaris consultationes, conclusum est, ut pro Szathmarino detur Stephano Regi civitas *Rivulus Dominarum* dicta. Qua declaratione siquidem Stephanus acquievit, missus est a Cæsare Franciscus Revaïus, Cassoviensis ærarii præfectus, qui dictam civitatem Martino Berzevicio, Regis Báthorei ad hoc delegato, de manu traderet: quod etiam executus est. Rex autem Báthoreus obtentum hoc modo Rivulum Dominarum contulit Sigismundo Báthoreo, quod postea devolutum est ad Báthoreos Transilvaniæ Principes.“

Idem vero *Stephanus*, qui antea titulum Vajvodæ gesserat, conscenso throno Polonico, Princeps Transilvaniæ dici maluit, hoc scilicet modo: „Stephanus Báthori Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Samogitiæ, Volhiniæ, Podlachiæ, Livoniæ, cet. Dominus, nec non Transilvaniæ Princeps.“ Vel brevius, quemadmodum in Polonicis ejusdem aureis, argenteisque monetis legimus, hac ratione: STEPH. D. G. REX. POL. M. D. L. RV. PRV. PRIN. TR. Et vero Stephanus non otiose Principis Transilvaniæ titulum gessit, fratri licet resignato Vajvodatu. Nam deinceps quoque Transilvania sequebatur illius nutum, ac imperium: nihil ipso incio, inconsultove in rebus gravioris momenti actum. Ipse Magistratibus Transilvaniæ instructiones e Polonia dabat, ipse diplomata complura, Transilvaniam concernentia, subscriptione sui nominis, & sigillo secretiore, quo ut Princeps Transilvaniæ utebatur, confirmabat, ad suum usque obitum, qui in annum 1586. quem aureus modo descriptus præfert, inciderat.

Originem, & genealogiam Bâthoreorum, in duos ramos de *Etsed* & *Somlyô* divisorum Vid. apud Car. *Wagner* in *Collectan. genealog. histor.* Decade I. p. 22. seqq.

§. V.

CHRISTOPHORI BÂTHORI ab Anno 1576. ad 1581.

I. CHR. BATH. DE. SOM. VAIVODA. TRANSILVA. ET SIC. COMES. Scutum gentilitium, a duobus Angelis sustentatum, in quo tres dentes.

In averſa parte perigraphæ: ANNO. DOMINI. MILLESI-MO. QVINGENTESIMO. SEPTVAG. SEPTIMO. & in medio hæc inscriptio: VIRTVS. VNITA. VALET. *Aureus decuplus Com. Fe-* T. XX.
stetics. Vid. Tab. XX. N. 390. N. 390.

Extant etiam quintupli, ac duplices eodem anno signati teste Seivert l. cit. p. 148. item alii de anno 1583. quos a Stephano Rege Poloniae in memoriam fratris Christophori restitutos arbitratur Auctor nunc laudatus. p. 149.

2. MON. TRANSIL. C. B. D. S. 1580. (*Moneta Transilvania. Christophorus Bâthori de Somlyô*) Effigies S. Ladislai solitis cum attributis, intra pedes stellula.

PATRONA VNGARIE. Icon Mariana more solito: infra quam duo enses Cibinienses. *Aur. simpl. R. Univ. Pestin.*

3. C. B. D. S. 1580. (*Christophorus Bâthori de Somlyô*) Scutum gentilitium, in quo sunt tres dentes.

Pars altera vacua, & glabra. *Arg. uncial. ibidem.*

Christophorum Bâthori obiisse anno 1581. die 27. Maji testatur sequens Epitaphium marmori insculptum.

;; D. O. M. CHRISTOPHORVS BATHOREVS DE SOM-LYO, Stephani filius, alteri Stephano fratri, in Regem Poloniae creato,

creato, in Principatu Transilvaniæ succedens, magna animi moderatione Provinciæ præfuit, pietati studuit, pacem coluit, felices fratris sui contra Moschos conatus opibus juvit, amans Patriæ, bonarum parentum literarum, mansuetus, patiens, justus, atque munificus fuit. Cumque continua articularium morborum molestia premere-tur, ob amissam etiam paucis ante mensibus carissimam Conjugem, & tenellam natam, gravi animi angore occupatus, postquam e Comitibus Colosváriensibus, ubi Sigismundum filium unicum, optimæ spei puerum, nonum agentem ætatis annum, mirifico omnium Ordinum consensu successorem nominavit, Albam Juliam æger redi-
visset, paucis post diebus, invalescentibus cum lethali febre dolori-
bus, animam Deo, perpetuis, quamdiu hiscere potuit, precibus pie
commendans, reddidit. Vixit annos LI. Provinciæ præfuit annis V.
mensibus II. diebus XXIII. Obiit Albæ Juliæ MDLXXXI. 27. die
mensis Maji.

Solennes fratris exequias primum anno 1583. Stephanus Rex adornavit, quibus per Legatum suum Episcopum Cameracen-
sem interfuit. Vid. Wolfg. Bethlen Rer. Transilv. Tom. II. p. 478. seq.

§. VI.

ELISABETHÆ BOCSKAI nuptæ Christophoro Báthori.

ELISAB. BOCSKAI. CONSORS. ILL. PRINC. TRANSIL-
VANIE. Scutum familiæ Bocskaiana, in quo est Leo anteriore pe-
de dextero sagittam tenens.

Partis averfæ perigraphæ: ANNO DOMINI. MIL. QVING.
SEPTVAGE. SEPTIMO. In medio autem Numismatis: VICTRIX
CASTA FIDES. *Aur. decupl. apud. Com. Festetics, & quintuplus in*
T. XX. N. 391. R. Univ. Pestin. Vide Tab. XX. N. 391.

Ex matrimonio Christophori Báthori cum Elifabetha, nata Botskai de Kis Maria, complures progenitæ fuerunt proles, sed justam ætatem binæ dumtaxat attigerunt, nempe *Grifeldis*, quæ Joanni Zamoscio, Magno Regni Poloniae Cancellario nupsit, & *Sigismundus*, qui patri in Principatu successit. Symbolum Principis Christophori fuit: *Virtus unita valet*. ejusdem vero Conjugis: *Victrix casta fides*. Annales Transilvaniae ad annum 1577. quæ hæc Numismata sunt signata, referunt prosperam expeditionem Christophori, qui jubente Turcorum Imperatore Joannem Moldavum per Legatos suos, Balthasarem, & Andream fratres Báthoreos, vicit, Petrumque in Moldaviam reduxit.

§. VII.

SIGISMUNDI BATHORI ab Anno 1581. ad 1601.

1. SIGIS. BATHORI DE. S. VAIVO. TRAN. ET. S. C. (de *Somlyó Vuivoda Transilv. & Siculorum Comes*) Scutum, continens insignia Domus Báthoreæ a duobus geniis sustentatum.

In averfa: ANNO MILLESI. QVINGEN. OCT. TERTIO.
In area Numismatis: VIRTVS VNITA VALET. *Aur. decupl. a Seivere l. cit. p. 151. descriptus.*

Anno hujus Numismatis 1583. Sigismundus Christophoro patri suo justa persolvit, & hæc forte, ac alia Numismata, etiam defuncti patris nomine signata, inter illustriores hospites distribuit.

2. MONETA TRANSIL. SIGISM. B. D. S. Effigies S. Ladislai stantis cum solitis attributis. Siglae: K. B.

PATRONA VNGARIE. 1585. Consueta icon Mariana, infra quam duo malleoli in decussim positi. *Aur. simpl. apud Schmeizel p. 29.*

In hoc aureo K. B. non *Kremnitz Bányam* Hungariæ, nam hæc extra ditones erat Sigismundi Principis, verum *Körös-Bányam* Transilvaniæ, notat. Quamquam ob malleolos, *Nagybányensem* insigne, dubitare licet, an non K. B. pro N. B. mendum sit Editoris. Alioqui *Nagybánya*, ut supra dictum est, erat hoc tempore juris Báthoriani, & in aliis Sigismundi aureis, quos infra recensebimus, diferte N. B. legitur. Anno autem 1585. quem præfens aureus præferebat, die 9. Maji habitus est Ordinum Transilvaniæ Convēntus in civitate Alba Gyulæ, sive, ut communius nunc dicitur, Alba Julia, & in locum Alexandri Kendi, Ludovicus Sombori, & Wolfgangi Kovacsotzi, qui inter se dissidebant, datus fuit Principi Sigismundo Tutor Joannes Getzi, idemque pro pupillo Gubernator Transilvaniæ.

3. Alius aureus præcedenti similis, sed *Cibinii* signatus anno 1586. Apud Schmeizel p. 30. & Seivert l. supr. cit. p. 152.

Ad hunc annum refert C. Wolfg. *Bethlen* T. II. *Rer. Transilv.* p. 473. Stephanum Regem Poloniæ, patrum Sigismundi Báthori e vivis excessisse, qui ante obitum suum, considerata sui nepotis imagine, ingemuisse dicitur, quod ex vultus lineamentis nihil de illo boni ominari posset.

4. MONETA. TRA. IL. SIGISM. B. D. S. (*Moneta Transilvanica Illustris Sigismundi Báthori de Somlyó*). Effigies Sancti Ladislai cultu solito.

PATRONA VNGARIE. Icon Mariana, infra quam duo enses Cibiniensium. *Aur. simpl. a Seivert cit. l. descriptus.*

5. Alius similis, sed anni 1588. ibidem.

Anno nunc memorato Princeps Sigismundus Transilvaniam per sese regere cœpit, recitata prævie juramenti formula in Comitibus Megyessensibus.

6. SIGISMVND. BATHORI. Effigies Deiparæ cum Jesulo, sub pedibus luna; infra hanc parmula gentilitia Bathorcorum.

PRINCEPS TRANSILV. 1591. Consueta effigies S. Ladislai. *Aur. simpl. Com. Feseticis.* Vid Tab. XX. N. 392.

Tab. XX.
Nro. 392.

Jam igitur anno 1591. occurrit Sigismundus in Numis cum titulo *Principis Transilvaniae*; tametsi Wolfg. *Beshlen* T. III. p. 552. affirmet, ipsum usque annum 1595. Vajvodæ tantum titulo fuisse usum.

7. Similis præcedenti, sed anni 1592. *Aur. ibidem, & R. Univ. Pest.*

8. SIGISMVNDVS BATHORI. Protome ejusdem, capite nudo, veste hungarica, d. sceptrum, s. attingit gladium, quo præcingitur.

PRINCEPS TRANSILVANIÆ. 1592. Scutum gentilitium Bathoreanæ familiæ, coronatum, & a duobus geniis sustentatum. *Argent. uncial. Com. Feseticis.*

9. MONE. TRAN. ILL. SIGISM. B. D. S. 1593. Effigies S. Ladislai more solito.

PATRONA VNGARIE. Icon Mariana, infra quam parvula gentilitia Domus Bâthoreæ. *Aur. simpl. apud Seivert p. 153.*

10. Similis præcedenti, sed de anno 1594, & infra iconem Marianam est castellum Claudiopolitanum. *Aur. simpl. ibidem.*

11. SIGISMVNDVS BATHORI. Protome ejusdem, capite nudo, d. tenet sceptrum, sinistra manu admota gladio, quo præcingitur. In area ante vultum Principis crucula.

PRINCEPS TRANSILVANIAE. 1593. Scutum exhibens tres dentes, Domus Bâthoreæ insignia, coronatum, & a duobus geniis sustentatum. *Arg. uncial. Com. Feseticis.*

12. Alius Talerus arg. præcedenti similis, sed in quo est annus 1594. & crucula, ante vultum Principis expressa, quatuor gemmis ornatur. *Ibidem.*

Quæ in his Numis crucula ante vultum Principis occurrit, hæc verisimiliter pretiosam illam crucem repræsentat, quam *Joannes II. Zapolya* testamento legavit. Provinciæ Transilvaniæ, Status autem & Ordines Principi *Sigismundo Báthori* consignarunt ad expungenda, quæ apud illum contraxerunt, 40. millium aureorum debita.

His annis Princeps Sigismundus cœpit inconstantiæ suæ specimina edere. A Turcica societate recedens cum sibi adversari multos Procerum intellexisset, parabat iter Italicum, indictisque Tordæ Comitibus, Balthasarem patrualem suum Provinciæ Gubernatorem nominavit: inde Kóvárûm cum pretiosa suppellectili, fugientis instar, sese contulit, sed redux Claudiopolim haud multo post desævire cœpit in Proceres, ipso Balthasare Báthoreo capitis damnato.

13. SIGISMVND. BATHORI. Deipara sedens d. filiolum gerit, s. rosam, sub pedibus luna bicornis, & infra hanc parmula Báthoreana.

S. LADISLAVS REX. 1595. Consuetæ imago S. Ladislai, & siglæ: N. B. *Aur. simpl. apud Köhler T. II. Münzbelustigung. N. 2247.*

Anno hujus Numismatis 1595. Sigismundus per Stephanum Bocskai, sociosque legationis, fœdus cum Imp. Rudolpho inivit, cujus præcipuum caput erat, ut sibi titulus *Illustris Principis* cum torque aurei velleris, omnisque Transilvania cum parte vicina Hungariæ, item Moldavia, & Valachia Transalpinâ, cujus Wajvodæ Turcicum jugum excutientes clientelam Sigismundi expetebant, pleno jure ad dies vitæ concederetur, post suam vero mortem, si hærede careret, provinciæ istæ Regno Hungariæ adnecterentur. Tum ut Conjux eidem detur ex Augusta Domo Austriaca, utque Cæsar eundem contra hostes tueatur. Hoc fœdere inito, duxit Mariam Christiernam, Caroli Archiducis in Styria dominantis filiam, & bellum in Turcas feliciter gessit.

14. Argen-

14. Argenteus uncialis, uti N. 8. sed ann. 1595. R. *Univ. Pestin.*

15. Alius icidem uncialis argenteus, uti N. II. sed annum præ se ferens 1596. *Ibidem.* Hoc anno Sigismundus Viennæ commoratus egit per ministros cum Cæsare, tunc Pragæ residente, de bello contra Turcas gerendo, simulque consilium suum de resignando Principatu, ac dimittenda Conjuge insinuavit.

16. SIGISMUNDVS D. G. TRANSILVANI. Protome Principis, ante quem crucula.

MOLDAVI. WALA. TRAN. S. R. I. PRIN. 1597. Scutum gentilitium corona aperta tectum, fulcro e duabus trabibus composito adpensum. Siglæ: N. B. *Arg. uncial. Com. Feseticis.*

Sigismundus; qui in hoc Numismate inscribitur *Dei gratia Transilvania, Moldavia, Walachia Transalpina, Sacri Romani Imperii Princeps*, eodem, quo novos hos titulos suis Numis insculpi fecit, anno 1597. Pragam venit splendido cum comitatu, Cæsarique Rudolpho, licet invito, Principatum Transilvaniæ resignavit pro Ducatu Opoliæ; & annuis 50. millibus aureorum; relictaque Kóvarini apud Transilvanos Christierna Conjuge sua, in Silesiam cum paucis suorum commigravit. Verum, pro ea, qua erat mobilitate animi, haud multo post penititudine tactus, in Transilvaniam reversus, Principatum opera Stephani Bócskai resumpsit.

17. SIGIS. D. G. TRA. MOL. WA. T. S. R. I. P. Aquila biceps coronata, gerens pectore scutum aureo vellere cinctum, in quo sunt insignia Balthoreana familiae.

S. LADISLAVS REX. 1598. Effigies S. Ladislai solitis cum attributis, & siglæ: N. B. *Aur. simpl. Musei Cæs. Vindob.*

Anno sequente, seu 1599. idem Sigismundus Principatum Transilvaniæ cessit Andreæ Balthori Cardinali, & Episcopo Varmiensis,

remissa

remissaque in Styriam Christierna Coniuge sua, ipse in Poloniam, itinere per Moldaviam facto, se subduxit.

18. SIGIS. TRANS. SAC. RO. IMP. PRINC. Aquila biceps coronata, & aurco vellere ornata, pectore gerens tres dentes gentilitios Bathoreorum.

MONETA CIVITATIS CORONENSIS. Insigne hujus civitatis, nempe radix arboris coronata, infra quam hæc legitur epigrapha: DEO VINDICE PATRIAE. 1601. *Argentum Numisma quadrangulare. Com. Festetic.*

Hanc Monetam *Coronenses* pro Sigismundo, tertium jam reduce ad resumendum Transilvaniæ Principatum, procuderunt, eademque, cum per Moldaviam reversus apud illos cum exercitu subsistisset, ad persolvenda militum stipendia obtulerunt. Inscriptio: *Deo vindice Patriæ*, fuit tempori accommodata. Vindicanda enim erat cædes Andreæ Cardinalis, per Michaellem Valachiæ Transalpinæ Vajvodam patrata. At vero Rudolphus Cæsar Sigismundo non minus, quam ceteris sædifragis Transilvanis offensus, exercitum, duce Georgio Basta provinciæ infudit, qui copiis Michaelis Wajvodæ auctus Sigismundum cruento proelio devicit, adegitque ad tradendum Cæsari Principatum. Anno igitur 1602. patriæ suæ in perpetuum valedicens Pragam concessit habitatum. Defuncto positum fuit longo post ejus mortem tempore sequens epitaphium:

„ Georgius Nemes Transilvanus Principi optimo, in utraque fortuna a cubiculis, cum lacrymis posuit 12. Martii 1629. D. O. MA. obiit 1613. Lector discite, quibus fortunæ ictibus pateat humana Majestas. *Sigismundum* Transilvaniæ Principem Boëma tegit terra: huc a folio arreptum immitis fortuna dejecit. Caruisset sepulcro, qui federat in folio, nisi famuli fides, etiam in tempestate inconcussa stetitisset a).

§. VIII.

a) Ap. Wagner in Collec. geneal. Dec. I. p. 40.

§. VIII.

ANDREÆ BATHORI Cardinalis anno 1599. per 7. menses Principis
Transilvaniae.

Unicus *Köleserus* meminit Aureorum hujus Principis in hæc verba: a) „ Cesserat Sigismundus Principatum Andreæ Bathori patrueli suo, cujus *Aurei* effigiem habitu Cardinalitio, & insigne Bathoreorum cum pedo pastorali, & mitra dignitatis sacrae, cum circulari inscriptione: ANDREAS MISER. DIV. CARD. TRANSIL. MOL. ET. VAL. PRINCEPS. EPISC. VARMIENS. SIC. COM. exhibent; sed, quia insperatum Principatum ultra septem menses non tenuit, paucissimi cudi potuerunt, ideo copia talium vix amplius superest. “

At Joann. *Seivert* notat, dubium esse, an unquam idgenus Numismata nomine Andreæ fuerint signata, opinaturque *Köleserum* epigraphen nunc laudatam, e. sigillis descripsisse, & binas se vidisse. affirmat, unum literis die 3. Maji 1599. exaratis adfixum, formæ ovalis cum hac inscriptione: ANDREAS S. R. E. CARDINALIS BATHOREVS. In medio sigilli erat scutum pileo Cardinalitio rectum, in quo ejus insignia conspiciebantur, verum sic jam detrita, ut sola fere parmula gentilitia in medio scuti posita discerni poterit, & in area quarta quidpiam lupo Zapolyiano simile. Alterum sigillum rotundum, majoris formæ, ex Documento, die 5. Octobr. 1599. scripto ita depingit: Perigraphe: ANDREAS DI. MIS. S. R. E. CAR. BAT. TR. MOL. VAL. T. PR. PAR. RE. HVNG. DO. SI. CO. EP. VAR. PER. ADML. id est: *Andreas divina miseratione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Bathoreus, Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpinæ Princeps, Partium Regni Hungariae*

Domi- 1. b

a) Aurar. Rom. Dac. p. 151.

*Dominus, Siculorum Comes, Episcopatus Varmienfis Perpetuus Admini-
strator.* Scutum coronatum, plures in areas divisum, sed extritum
adeo, ut sola Moldaviæ, & Valachiæ insignia in superiore scuti
regione distincte apparuerint.

Hic Princeps Cardinalis breve regimen infelici exitu termi-
navit, occisus a Michaelè Valachiæ Transalpinæ Vajvoda, cujus
Numisma mox descripturi sumus.

CAPUT SECUNDUM.

Numi Vaivodarum, & Principum Transilvaniæ ab anno 1600.

ad 1630.

§. IX.

MICHAELIS, Valachiæ Transalp. Vajvoda, & per Transilvaniam Lo-

MICHAEL VAL. TRANS. VAIW. S. C. REAE. M. CONS. PER.
Prôtome Michaelis Vajvoda, facie adversa, barba promissa, capite
intra Zobolina cristata, gemmata, tecto.

TRANSIL. LOCVMT. CIS TRAN. PAR. EI. SVP. EXER.
GE. CAP. In area Numi: VIGILANTIA. VIRTUTE. ET ARMIS
VICTORIAM NACTVS. A. D. 1600. *Aureus magni moduli. Mu-
sei Cæs. Vindob.*

Editum reperies in Supplemento Aureorum Musei Cæsarei
titulo: *Supplement des Monnoies en Or du Cabinet Imp.* — p. 68. &
apud Joachim Neufchâtel *Münz Cabinet* T. 2. Tab. 2. Compen-
dia vocum sic in Numismate legenda sunt: Michael Valachiæ
Transilvaniæ Vajvoda, Sacræ Cæsareæ Regiæ Majestatis Consiliarius

per Transilvaniam Locumtenens, Cis Transalpinarum partium ejusdem Supremus Exercitus Generalis Capitaneus. Anno Domini 1600. Vigilantia, virtute, & armis victoriam nactus.

Victoriam hanc Michaël de Principe Cardinale Andrea Bathorco, quo caeso primum ille quidem jactitabat, se Rudolpho Cæsari Transilvaniam recuperasse, sed cum deinde hunc Principatum sibi retinere meditatus multa crudelitatis, & avaritiæ facinora perpetrasset, per Georgium Bastam a Cæsare missum ejectus erat ex Transilvania, & anno sequente per Vallonum præfectos in tentorio suo obtruncatus periiit.

§. X.

MOYSIS Siculi Transilvaniæ Tyranni 1603.

MOISES ZEKEL DE SEMENFALVA VAIVODA TRANSILVANIAE. ET. SI. COMES. Scutum gentilitium, in quo bini leones erecti pedibus anterioribus enses, per coronam apertam, transeuntem, simul tenent: prope cuspidem ensis duæ lunæ, ac totidem stellæ.

ANNO DOMINI MILLESIMO SEXCENTESIMO TERTIO CLAUDIOPOLI. In area Numismatis: DEVS PROTECTOR MEVS. Aureus rarissimus, adpendens 6. simplices. Musei Cæs. Vindob. Vid. Tab. XX. N. 393.

Tab. XX.
Nro. 393.

Describitur etiam a Seivert in Koleserii Auraria p. 156.

Moyfes Siculus antea Sigismundi Principis partes contra Bastam, exercitus Cæsarei Ducem, sequebatur. Sed postea, quam Sigismundum e provincia decessisse intellexerat, res novas moliri cœpit. Profligatus abiit Temesvárium, undè Turcico munitus diplomate redux, collecta factioforum manû Vajvodam Transilvaniæ sese proclamari fecit, & adjutus Turcicis copiis principio Caranse-

beffum, dein Albam Juliam, multaque alia loca, & ipfam Claudio-
polim, ubi præfens Numisma procuſum eſt, occupavit. Sed pro-
greſſus ad Coronam Civitatem, ſubito a Radulone, Valachiæ Trans-
alpinæ Vajvoda, Cæſaris confœderato fuit circumventus, & occiſus
die 23. Julii 1603.

§. XI.

*STEPHANI BOTSKAY de Kis-Maria, Principis Tranſily. ab anno
1605. ad 29. Dec. anni 1606.*

I. STE: BOCHKAY. D. G. HVNG. TRAN: Q. PRIN:
ET SICV: COMES. Protome Principis pileati, loricati.

DVLCE EST PRO PATRIA MORI. 1605. Brachium lori-
catum manu tenens enſem, cui ſcheda circumvoluta hanc exhibet
epigraphen: PRO DEO ET PATRIA. *Aureus decupl. Com. Feſte-*

T. XX.
N. 394.

tics. Vid. Tab. XX. N. 394.

Stephanus Bocskay de Kis-Maria, Principis Sigismundi
Báthori avunculus, variis perfunctus Magiſtratibus, mox ubi *Moſis
Siculi* necem inaudierat, ad Principatum Tranſilvaniæ aspiravit. Con-
ciliatis igitur ſibi Turcis per Gabrielem Bethlenium, cum videret
ſibi armis eſſe agendum contra Cæſareos, ſparſis libellis querulaba-
tur, violatas gentis univerſæ immunitates; religiones proteſtantium
oppreſſas, inſolens, ac intolerabile Georgii Baſta, aliorumque Cæ-
ſarei exercitus Præfectorum imperium; eaque ratione ſignum ſedi-
tionis ſuſtulit. Primi ad ejus caſtra confluxere Haidones, genus
pedeſtris in Hungaria militiæ, ſuis cum Ducibus, Blaſio Lippai, &
Blaſio Némethi, quibus dein ſeſe Gabriel Bethlen cum exulibus Tran-
ſilvanis conjunxit. Anno igitur 1605. poſt aliquot proſperas cum
Cæſareanis dimicationes, proſeſſus Claudiopolim Principatum Tran-
ſilvaniæ in præſentia Legati Ottomanici die 14. Septembris ſolen-
niter

niter invasit, postea opibus, copiisque Turcicis adjutus Hungariam subjugare perrexit, plaudente Mehemete, supremo Turcarum Vezirio, qui Botskaium Budam evocatum Regis titulo honoravit. Symbolum, quo Botskaius utebatur, in præsentè Numo expressum: *dulce est pro Patria mori*, & alterum illud: *pro Deo, & patria*: erat veluti fomes, quo bellum civile sub specioso Religionis, & libertatis obtentu accensum, inflammas erupit.

2. STEPH. D. G. HVN. TRAN. P. ET SIC. CO. Effigies S. Ladislai solitis cum attributis, & S. L. id est: *Sanctus Ladislaus*.

PATRONA HVNGARIÆ. 1605. Consuetà icon Mariana, infra quam parmula cum leone familiæ Botskaianæ. *Aur. simpl. C. Festerics*.

3. STEPHANVS BOCH. D. G. PRINCEPS HV. TR. ET S. C. Protome Principis capite nudo, pectore loricato, dextra tenentis sceptrum. Infra est parmula coronata continens duos enses Civitatis Cibiniensis.

GROS. ARGENT. SE. REG. HV. ET TR. 1605. Scutum coronatum quadripartitum cum nota numerali VI. infra coronam posita. In area *1ma* Crux duplex super tricolle: in *2da* Aquila monocephala dimidium expressa, supra quam sol, & luna: in *3tia* quatuor tæniæ hungariæ: in *4ta* septem castella: in medio autem scuti circulus a dracone in gyrum acto formatus, intra quem cernitur insigne Boeskaianum, Leo sedens, ac dextro pede anteriore elevato sagittam tenens. *Aureus sextuplus Com. Festerics. Item alius huic similis, sed anni 1606. ex Museo L. B. a Bruckenthal, apud Seivert. l. cit. p. 164.*

Aureus hic mendax est, quoniam per epigraphen partis aversæ dicit se esse *Grossum argenteum sextuplicem Regni Hungariæ, & Transilvaniæ*. Nempe signatus erat typario pro grossis argenteis parato: spectat igitur ad Numos culpa monetariorum vitiosos. Ce-

terum hic Numus est omnium forte primus, in quo simul omnia trium nationum Transilvaniæ insignia occurrunt; Aquila videlicet Comitatus Hungarorum, sol, & luna Siculorum, septemque castella Saxonum Transilvanorum. In sigillis tamen tria hæc insignia jam sub Sigismundo Bathori se vidisse scribit Seivert l. cit. p. 167.

4. STEPHANVS BOCHKAY. DE KIS MARIA. PRIN. TRANSYLVA. 1605. Scutum a dracone caudam suam mordente circumdatum, in quo insigne gentilitium, Leo tribus corbis, tamquam tricollis insidens, dextro pede sagittam tenet.

PARTIVM REGNI HVNG. DOMINVS ET SICVLOR. COMES. Imago Deiparæ coronatæ sedentis cum Jesulo, intra lunam bicornem. *Arg. Talerus Exc. Comit. Joann. Nep. Eszterházy.*

Numisma elegans, & rarum.

5. STEPHA. BOCHKAY. PR. TRANSYL. Consueta icon Mariana.

S. LADISLAVS REX. 1605. Imago solita Sancti Ladislai, & siglæ; N. B. *Aur. simpl. apud Seivert. p. 162.*

6. STEPH. D. G. HVN. TRAN. P. ET SIC. COM. Protome Principis loricati, pileati cultu hungarico.

SOLI DEO GLORIA. CIVITAS CIB. ANNO 1606. Duo enses in decussim positi sub corona aperta. Ad latus dextrum lit. H. (*Hermanstadt*) ad sinistrum est monogramma, sive duæ literæ AR, notantes *Albertum Huet* Regium tunc judicem Cibinii. Adest quoque inter enses triangulum foliatum; item parte inferiore cernitur Monoceros dependentibus a collo lemniscis. *Aur. simpl. L. B. a Bruckenthal descriptus a Seivert. p. 163.*

Similes aureos etiam pro Imp. Rudolpho anno 1605. a Cibiniensibus in Transilvania signatos retulimus Diff. preced. ubi partis aversæ interpretatio videatur.

7. STEPHANVS D. G. HVNGARIE TRANSILVANIE-
 ÆVE. Protome Principis loricati, gladio præcincti, capite nudo,
 dextra sceptrum tenentis.

PRINCEPS ET SICVLORVM COMES 1606. Scutum co-
 ronatum, & quasi ex draconum exuviis formatum, complectens in-
 signia Hungarico-Transilvanica, & in medio parmulam a dracone
 convoluto effictam, in qua est Leo gentilitius. *Arg. fuscialis. Com.
 Festsics.*

8. Alius, sed femuncialis argenteus, in quo sola scuti for-
 ma diversa est, reliqua vero omnia, ut in præcedente. *Ibidem.*

9. STE. BOCH. D. G. HVN. TRAN. PRI. Protome Prin-
 cipis pileati, & siglæ: C. V. id est: *Colosvár*, seu Claudiopolis.

ET SICVLORVM COMES. 1606. Leo sagittam tenens in
 circulo per Draconem in gyrum actum formato. Infra est castellum
 Claudiopolitanum. *Aur. dupl. C. Festsics.*

Anno 1606. quo hi Numi fuerunt signati, Stephanus Bots-
 kay per Steph. Illéshazy de pace tractavit cum Mathia Archiduce,
 cui Imp. Rudolphus plenam in hoc negotio agendi potestatem con-
 tulerat. Notissima est hæc nomine *Pacificæ Viennensis.*

10. STEPH. D. G. HVN. TRAN. P. ET. SI. C. Caput
 nudum Principis.

GROS. ARG. TRIP. REGNI HVNG. 1606. Tria scutula,
 a dextris Hungaricum, a sinistris Transilvanicum, in medio genti-
 litium cum leone Botskaiano, sagittam tenente. *Arg. R. Univ.
 Pestin.*

Grossos triplices, seu valore trium simplicium, grossorum
 singulos, cudi fecit Botskaius imitatione Polonicorum, in quibus
 eodem plane modo antica pars caput Regis, ejusdemque nomen
 ac titulos continebat, aversa autem arma heraldica Poloniae, & Ma-
 gni Ducatus Lithvaniae, nec non gentilitium scutum familiae regnan-

tis cum epigraphe: GROS. ARG. TRIP. REG. POL. in aliis: M D. LITH. in quibusdam: CIV. RIGA, vel CIV. GEDAN. si nempe aut *Rigæ*, aut *Gedani* fuerunt signati.

Köleserus in Auraria sua meminit aurei hoc modo inscripti: STEPHANVS BOCHKAI DE KIS MARIA REGNOR. HVNG. ET TRAN. PRINC. 1607. cujus averfa exhibet tres corbes, quibus infidēt lupus. Verum notat sapius laudatus, *Seivert*, Köleserum Numismata, quæ describit, fugitivo dumtaxat oculo inspexisse; hanc enim epigraphen, & hunc averfa typum in nullo Botskaiano Numo a se visum fuisse ait. Annum tamen 1607. erroris non arguit, cum & ipse aliquot hujus Principis Numos posthūmos noverit, præcipue grossos argenteos, triplices annorum 1607. 1608. immo & 1609.

§. XII.

SIGISMVNDI RAKOTZI de Felső - Vadsz, ab anno 1607. ad 1608.

SIGISMVNDVS RAKOCZI. D. G. PR. TR. PAR. RE. HV. D. ET. SIC. CO. Protome Principis loricati, capite nudo, vultu barbato, d. sceptrum tenentis, sinistra admota capulo gladii, quo præcingitur.

SOLE DEO GLORIA. ANNO DO. MDCVII. In medio Numi hæc altera epigraphe: NON EST CVRRENTIS: NEQVE VOLENTIS. SED MISERENTIS DEI. *Aur. & arg. Uncial. Musei Cæs. Vindob.*

VI Pacificationis Viennensis post mortuum sine liberis Botskaium oportebat Principatum Transilvaniæ cum adnexis ditionibus ad legitimum Hungariæ Regem revolvī. Sed pacta sunt violata. Primus ea infregit ipse Botskaï, qui condito testamento Transilvaniis commendabat, ut sibi ex potentioribus Hungariæ Proceribus suos
semper

semper legerent Principes, simulque hac vice iisdem Valentium Homonaium suadebat. Dein ipsi quoque Provinciales contra pacta conventa egerunt, euntes in suffragia de eligendo novo Principe. Homonaium tamen respuerunt, utpote virum religionem catholicam professum, malebantque Sigismundum Rákoczi. Hic igitur, qui vicaria interim potestate pro absente Botskaio res Transilvaniæ administrabat, consensu Ordinum Princeps die 9. Febr. 1607. proclamatus, ac Turcico diplomate 9. Febr. confirmatus fuit. Ejus tituli in Numis sunt: *Dei gratia Princeps Transilvaniæ, Partium Regni Hungariæ Dominus, & Sicularum Comes.* Epigraphæ partis aversæ: *Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei:* sumpta ex Epist. S. Pauli ad Rom. Cap. IX. v. 16. ubi sic: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Præsens Numisma fuisse apud Cibinienses proculsum, prodit sententia: *Soli Deo gloria:* quam in monetis exprimere solebant.

2. SIG: RAKO: D: G: PR: TR: PAR: RE: HVN: DO: Protome Principis loricati, capite nudo, d. sceptrum. In area: C. V. id est *Colosvár*, seu Claudiopolis.

ET SICVLORVM COMES: M: DC: VII. Aquila coronata monocephala, stans expansis alis dextro pede sublimem tenet acinacem, lævo insistit basi, cui inscriptum est: *AQVILA.* Infra hanc in una serie occurrunt septem castella; & in imo margine castellum Claudiopolitanum. *Aur. simpl. ibidem.* Vid. Tab. XX. N. 395.

3. Alii similes de anno 1608. quo *Sigismundus Rákoczi* senectutem, morbosque causatus, Principatu sese abdicavit, & convalescentibus ingentibus thesauris ad suas in Hungaria ditiones rediit. Mortuus eodem anno die 5. Dec. in Felső-Vadász, ac tumultus Szereventsini, relictis filiis, Georgio, Sigismundo, & Paulo. Insigne Rákoczianum est Aquila hujus formæ, quæ in Monetis Rákoczianis occurrit, cui subin rota dimidia adjungi solet.

Tab. XX.
Nro. 395.

§ XIII.

GABRIELIS BATHORI ab anno 1608. ad 1613.

1. GABRIEL BATHORI D. G. PRINCEPS TRANSILVANIAE. Protome Principis loricati, ense præincti, capite nudo, d. sceptrum.

PARTIVM REGNI HVNG. DOMINVS ET SICVL. COMES. 1608. Tria scuta conjuncta sub una corona, primum a dextris complectitur septem castella, alterum a sinistris aquilam dimidiam, tertium in medio tres dentes, hoc Bâthoreanæ domus, illa vero Transilvaniae propria sunt. Omnia vero circumdantur a dracone in gyrum acto. *Arg. unc. Com. Festerics.*

Gabriel Bâthori, ut Principatu Transilvaniae potiretur, ab avita religione catholica descivit, nihilominus tamen ob avaritiam, & crudelitatem quinto post anno exauctoratus, & Varadini a suis trucidatus fuit.

2. Epigraphe, & Protome Principis Gabrielis Bâthori, ut in præcedente.

PARTIVM REGNI HVNG. DOMINVS ET SIC. COMES. 1609. Scutum coronatum, & a dracone caudam mordente circumdatum, in area superiore exhibet dimidiam aquilam, in cujus pectore est insigne Bâthoreanum: in inferiore autem septem castella. *Arg. unc. ibidem.*

3. GABRIEL D. G. PRIN. TRAN. SI. C. Effigies S. Ladislai solitis cum attributis, & siglæ: N. B.

PATRONA HVNGARIE. 1609. Consuetæ iconi Mariana. *Aur. simpl. ibidem.*

4. Alius præcedenti similis, sed anni 1610. *Aureus simpl. ibidem.*

5. GABRIEL D. G. PRIN. TRANSILVANI. Deipara ve-
lata sedens cum divino pusione. Siglæ: N. B. *Nagy. Bányá.*

PAR.:

PAR. REG. HVN. DOMIN. ET SIC. CO. 1610. Scutum quadripartitum complectens insignia Hung. Bohem. Dalmatiæ. *Aur. simpl. ibid.*

6. GABRIEL D. G. PRIN. TRAN. ET SI. C. 1600. Scutum quadripartitum, in quo sunt insignia Hungariæ, Dalmatiæ, & Bohemiæ, inque medio scuti parmula gentilitia Balthoreorum.

PATRO. HVNG. Icon Mariana more solito. *Quadrans aurei simplicis ibid.*

In duobus his aureis *Gabriel Balthori* insignia Bohemiæ ac Dalmatiæ temere, nulloque in hæc Regna jure usurpat.

7. GAB. BATHORI D. G. TRAN. PRIN. Protome Principis loricati, nudo capite, d. sceptrum tenentis. Siglæ: C. V. *Colosvár.*

PAR. RE. HVN. DO. ET SIC. CO. 1611. Scutum gentilitium coronatum, ac dracone circumdatum. *Aur. simpl. L. B. a Bruckenthal apud Seivert in Köleseri Auraria p. 168.*

8. GAB. D. G. PR. TRA. VAL. TRANSAL. Protome cum sceptro, uti in præcedente, & siglæ C. V.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SIC. CO. 1611. Scutum gentilitium, ut in præcedente, & in imo margine castellum Claudio-politanum. *Aur. simpl. ibidem.*

In hoc aureo Gabriel Balthori non modo Transilvaniæ, verum etiam Valachiæ Transalpinæ Principem sese appellat, jus nempe in hanc provinciam sibi arrogans post *Radulem Vajvodam* profligatum. Sceptrum, quod Principes Transilvaniæ in suis Numis gerunt, doctissimus Seivert clavam appellat, quia hæc ab Imperatore Turcico novis Transilvaniæ Principibus inter alia munera mitti solebat.

9. GAB. D. G. PRIN. TRANSILVA. Protome Principis loricati, capite nudo.

PAR. RE. HV. DO. ET. SIC. CO. 1611. Aquila expansis alis, gerens pectore Scutum Balthoreanum. Sigla: N. B. *Aureus ibidem.*

Köleferus l. cit. p. 166. „Sub hoc, inquit, Principe cusi majores, & minores aurei, & argentei Numi cum insigni aquilæ, erectæ, expansis alis, ore hiante, insertis pectori tribus dentibus Balthoreanis: post accessere Sol, & luna supra, infra vero aquilam septem Civitates; insignia ab hoc tempore trium Statuum Transilvaniæ.“

Sed horum insignium originem paullo antiquiorem esse, certum est vel ex Numis præcedentium Principum, speciatim Stephani Botskai N. 3. E sigillis vero constat, hæc insignia jam anno 1596. sub Sigismundo *Báthori* in usu fuisse. Vid. Not. Seiyerti l. cit. p. 167.

10. GABRIEL D. G. PRIN. TRAN. PAR. REG. HVN. D. ET. SIC. COMES. Tria scuta dracone cincta, sub una corona, in uno est aquila, in altero septem castella, in tertio tres dentes, Balthoreorum insigne. Infra: CIBIN.

Aversa penitus vacua. *Arg. Uncial. R. Univ. Pest.*

11. Aliud simile Numisma castrense, sed supra CIBIN. annus 1611. inscriptus. *Ibidem.*

12. Antica, uti Nro. 10. In aversa vero hæc sola epigraphe: PRO ARIS ET FOCIS. reliquum spatium vacuum. *Arg. uncial. Musei Cæs. Vindob.*

13. G. B. P. T. (*Gabriel Báthori Princeps Transilv.*) CIBIN. Scutum gentilitium Domus Balthoreanæ, & hæc epigraphe: PRO PATRIA. ARIS. ET. FOCIS 1611.

Pars aversa penitus vacua. *Arg. Uncial. C. Festetics.*

Eodem anno, quo idgenus Numismata Cibinii in Transilvaniâ procusa fuerunt, Cibinium a *Radule Vajyoda Valacho*, & *Sigismunde*

gismundo *Forgács*, Præfecto Cæsareo urbis Cassoviensis, arcta obsidione cingebatur. Exercitus *Forgácsii* constabat 15. Radulis autem 12. millibus armatorum, sed, cum essent tormentis, aliisque bellicis machinis destituti, obsidio in longum trahebatur; interea vero Princeps *Gábel Bathori* evocatis cum *Gabriele Bethlenio* Turcicis auxiliis, accitisque Siculis, hostes suos magna cum strage repulit, proturbavitque ex Transilvania. Vide *Joseph. Benkó* T. I. Transilv. p. 260. seqq.

14. GAB. D. G. PR. TRAN. VAL. TRANSAL. Protome Principis loricati, ense præcincti, capite nudo, d. sceptrum. Sigla: C. V.

PAR. RE. HVN. DO. ET SIC. CO. 1612. Scutum *Báthoreanum* dracone circumdatum; infra quod est castellum *Claudiopolitanum*. *Aur. simpl. R. Univ. Pestin.*

15. GABRIEL BATHORI D. G. PRINC. TRANSILV. Protome Principis chlamidem induti, capite pileato, cristato.

PART. REGNI HVNG. DOM. ET SIC. C. 1612. Miles galeatus, loricator, d. gladium vibrans. Infra est civitas *Coronensis*, & exercitus illam oppugnans. *Aur. decupl. & Kölesero p. 166. descriptus.*

Eodem anno etiam a *Coronensibus* proculsi fuerunt *Numi* huic *Báthoreano* velut oppositi, quibus sese ad resistendum animabant, nimirum sequentes:

ILLE IN EQVIS ET CVRRIBVS. Scriptum intra coronam quernam, seu civicam.

NOS IN NOM. DOM. CONFIDIMVS. 1612. Radix arboris coronata, insigne civitatis *Coronensis*, & sigla: C. B. *Aur. decupl. & quintupl. apud Schmeizel Tab. IV. N. 23. & Köleser Auraria p. 169.*

Item alii typo sequente :

DEVS PROTECTOR NOSTER. Radix arboris coronata,
& siglæ: C. B.

PATRONA VNGARIAE. 1612. Icon Mariana more consueto. *Aur. simpl. apud Köleserum* l. cit. Siglæ C. B. significant idem, ac *Civitas Brassovia*, eadem scilicet, quæ alio nomine appellabatur *Corona*. Insigne urbis est ex genere illorum, quæ vocantur *loquontia*; alludit enim ad nomen civitatis *Coronensis* simulque regionis, in qua sita est, germ. *Burzen* — seu *Wurzenland* dicta. In defensione hujus urbis contra Gabrielem Bâthori, propter crudelitatem exosum, occubuit *Michael Weifs*, latine *Albinus*, Prætor civitatis, in cuius memoriam Numisma proculsum, *Cap. ult.* describemus.

16. GAB. BATHO. D. G. PRIN. TRAN. 1610. in aliis 1611. vel 1612. Corona.

GROSSVS REGNI TRANSIL. Aquila monocephala, gerens pectore scutum Bâthoreanum. *Arg. gross. R. Univ. Pest.*

Transilvania in his monetis titulum *Regni* habet. Quo jure? incertum. Occurrit tamen hic titulus in aliis quoque documentis. Hungarico idiomate *Erdély Ország* vocatur Transilvania; vocabulum autem *Ország* latine redditum, modo *Regnum*, modo *Regionem*, seu *Provinciam* significat. Hodie *Magni Principatus* titulo gaudet.

17. GAB. D. G. P. TR. VAL. TRAN. Protome Principis loricati, pileati cultu hungarico.

PAR. RE. HV. DO. E. SIC. CO. 1613. Scutum, in quo tres dentes, more solito a dracone caudam mordente circumdatum. Item literæ KO. & castellum *Kolosváriense*. *Aur. simpl. C. Festerics.*

18. GABRIEL D. G. PRIN. TRANSIL. Protome capite nudo.

PAR. REG. HVN. DO. ET SI. C. 1613. Aquila monocephala expansis alis, gerens pectore parmulam Bâthoream. Siglæ: N. B. *Aur. simpl. ibid.* Annus

Annus 1613. quo hi aurei Nagybánia fuerunt signati, postremus erat Gabrieli Bâthori. Cum enim hic Princeps omnium fere provincialium odia incurrisset, Portamque Ottomanicam per Andream Gétzi, & Gabrielem Bethlen a se alienatam intellexisset, foedere icto cum Rege Hungariae Mathia II. Varadinum venit, auxilia contra hostem praestolaturus. Verum antea, quam haec adessent, conjuratorum manu interfectus est. In hoc Principe, hujusque fratre Andrea defecit stirps virilis nobilissimae Domus Bâthoreae de Somlyo. Linea de *Etsed* jam prius extincta fuit circa ann. 1605. in Stephano, Georgii filio. Vid. *Car. Wagner* Collect. illustrium Hungariae familiarum *Dec. I.* p. 33.

§. XIV.

GABRIELIS BETHLEN de Iktar. ab anno 1613. ad 1629.

I. GAB. BET. D. G. P. T. Caput barbatur, pileo hungarico, plumis ornato tectum, ad pectus cum lorica.

PAR. RE. HV. DO. ET SI. CO. 1614. Scutum, a dracone coronato cinctum, in quo duae aves una, eademque sagitta per collum transfixae pro armis gentilitiis sunt. Infra est Castellum Claudiopolitanum. *Aur. simpl. Musei Cas. Vindob.*

Gabriel Bethlen (vulgo *Bethlen Gábor*) post interitum Moyfis Siculi, cujus partes sequebatur, ab exilibus Transilvanis jam anno 1604. Princeps electus erat, consentiente supremo Turcorum Vezirio, sed, cum animadverteret, plerosque Proceres, factione Balthafaris Szilyási, a se abstrahi, ab acceptando Principatu etiamnum abstinuit, sponte illum cedens potentiori se. Stephano Botskai. Post hujus obitum, Principe Transilvaniae Sigismundo Rakotzi, in Hungariam se contulit, ubi a Gabriele Bâthori nonnulla praedia dono accepit. Isto demum ad Principatum evecto, ipse munere Super-

premi sedium Csik, Gyergyi, & Kálfon Capitanei fungebatur. Verum, ubi comperit, necem sibi a Gabriele Bathoreo parari, profugus ad Turcas, fecit, ut eidem exactorato sufficeretur. Inauguratus fuit die 27. Octobr. 1613. pacis studiosus usque annum 1619. quo rebellibus Bohemis junctus contra Imp. Ferdinandum II. arma corripuit, eo successu, ut capta potiore Hungariæ parte tyrannidem arripuerit, seque Regem Hungariæ in Comitibus Neofoliensibus anno 1620. proclamari fecerit. Verum pace Nicolspurgensi, quæ in exitu anni 1621. coaluit, Regis titulum cum novo S. R. I. Principis, Opoliæque, ac Ratiboriæ Ducis titulo commutavit. Inquietus tamen; nam altero post anno iterum Hungariam & Moraviam cum Turcis ac Tartaris depopulatus est, cumque anno 1624. in novam consensisset pacem, impetravit a Cæsare Ferdinando Arcem Etsediam pro se, suisque hæredibus. Anno autem 1626. secundis nuptiis duxit Catharinam Brandeburgicam, Friderici Wilhelmi Electoris sororem, cumque tricennale bellum Religionis arderet, continere se non potuit, quin Cæsari novas iterum molestias faceretur. At felicioribus armorum Cæsareorum progressibus deterritus, pace anno 1628. jam tertium inita quievit, Munkácsino sibi ad ceteras ditiones adjecto contentus. Sequenti anno 1629. die 25. Novembr. aqua intercute oppressus decessit. Vid. KATONA Hist. R. H. T. XXXI. & PRAY Hist. Reg. Hung. P. III.

2. GA. BET. D. G. P. T. P. R. H. DO. ET SI. CO. Caput Principis pileatum, ad pectus cum lorica.

DEI DON. EST. NE QVIS GLO. 1614. Scutum gentilitium familiæ Bethlenianæ, uti N. I. *Aur. simpl. ibidem.*

3. Alius similis sed anni 1615. apud Seivert p. 173.

Compendia lege: „Gabriel Bethlen Dei gratia Princeps Transilvaniæ, Partium Regni Hungariæ Dominus, & Sicularum Comes, Dei donum est, ne quis gloriatur.“ Hæc sententia sumpta est ex Epist. S. Pauli ad Ephesios Cap. II. v. 9.

4. GAB.

4. GAB. BETHLEN D. G. P. TRAN. PART. REG. HVN. DO. ET SI. CO. Protome Principis barbati, loricati, pileo hungarico cristato ornati.

DNS. ILLVM. MEA. ET SALVS MEA. QVEM TIMEBO. 1616. Brachium humanum ex nube protensum cum acinace erecto, adposito schediasmate cum hac epigraphe: CONSILIO FIRMITA DEL. *Aur. decupl. Musei Cas. Vindob.*

Sententia: *Dominus illuminatio mea* &c. est ex Psal. XXVI. v. 1. Hic Princeps fertur librorum, præcipue sacrorum lectione adeo delectatus fuisse, ut sacra biblia sexies ac vicies perlegerit. Commertium fovit cum eruditis. Albæ Gyulæ insignem crexit Bibliothecam. Vid. *Benkö* l. cit. p. 268.

5. GAB. BET. D. G. P. T. Caput barbatum, pileatum cultu hungarico, ad pectus cum lorica.

PAR. RE. HV. DO. ET SI. CO. 1616. Scutum a dracone coronato cinctum, in quo insigne Bethlenianum, duæ aves per collum transfixæ una eademque sagitta. Infra est castellum Claudiopolitanum. *Aur. simpl. R. Univ. Pest.*

Idem typus est in aureis ann. 1617. & 1618. obvius.

6. GABRIEL BETH. D. G. PRIN. TRAN. Scutum bipertitum, in area superiore est aquila coronata dimidium expressa, inferiore autem septem castella.

PATRONA HVNGARIAE. 1619. Icon Mariana solitis cum attributis. Siglæ: A. I. id est: *Alba Julia*. locus percussæ monetæ. *Quadrans aurei simplicis apud L. B. a Bruckenthal, descriptus a Seivert l. supr. cit. p. 173.*

7. GABRIEL BETH. D. G. PRIN. TRAN. Protome Principis pileati, loricati, ad humeros cum pelle lineæ.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SICVL. COM. 1619. Tria Scuta juxta se posita, quorum unum exhibet arma gentilitia duas aves confixas, alterum septem castella, tertium in medio locatum, coro-

coronatum, ac pro telamonibus binos leones habens continet in area superiore solem, ac lunam, inferiore aquilam dimidiatam. Sigla: A. I. *Alba Julia. Aureus decupl. Musci Cæs. Vindob.*

8. Omnia, ut in præcedente, sed sigla C. M. indicantes *Civitatem Megyes*, cufæ monetæ locum. *Arg. uncial. ibidem.*

9. GABRIEL. D. G. TRAN. P. Protome Principis pileati, loricati.

PAR. RE. HVN. DOM. ET SIC. CO. 1619. Scutum orbiculare cum duabus avibus sagitta confixis, cinctum dracone, ac lemnicis oblaqueatum, coronaque aperta fastigiatum. Sigla: A. I. *Aur. simpl. ibidem.*

10. GAB. D. G. PRIN. TRAN. ET. S. Scutum quadripartitum continens insignia Regnorum Hung. Dalm. Croat. & in medio parmulam Bethlenianam. In area annus 1619.

PATRONA HVNG. Icon Mariana solitis cum attributis. *Quadrans aurei simplicis* apud Seivert p. 174.

II. GABRIEL D. G. REGNORVM HVNGARIÆ. Protome Principis pileo acuminato, cristaque plumea ornato, ad humeros chlamidem hungaricam induti.

TRANSIL. PRINCEPS. AC SICVLORVM COMES. Absque anni numero. Scutum ovale coronatum continens insignia Hungarico-Transilvanica, & in medio parmulam cum duabus avibus gentilitiis, a dracone in gyrum acto formatam. *Aur. & arg. semuncial. Musci Cæs.*

Anno 1619. Gabriel Bethlen Hungariam invadens, capto Pofonio sacram coronam cum clenodiis occupavit, seque primum Regnorum Hungariæ, Dalmatiæ, Croatia Principem, nec multo post etiam Regem a suis proclamari fecit, quem titulum in Numis mox describendis videbimus.

12. GABRIEL D. G. ELECTUS HVNGARIAE. DALMA.
Protome Principis pileo cristato tecti, loricati, paludati.

CRO. SCLA. C. (cetera) REX. TRAN. PRINC. ET SIC.
COM. 1620. Scutum quadripartitum continens insignia Hungarico-
Transilvanica, nempe crucem duplicem: a Aquilam dimidiatam, cum
sole, & luna; septem castella, & quatuor fascias hungaricas, & in
medio parmulam Bethlenianam dracone circumdatam. Siglae A. I.
(Alba Iulia). *Aur. decupl. apud Seivert p. 174.*

13. GAB. D. G. EL. HV. DA. CR. SC. REX. Protome
Principis loricati, nudo capite; d. sceptrum tenentis. Siglae K. B.
Kremnizbánya.

TRANS. PR. ET SIC. COM. 1620. Deipara calcitræ infi-
dens cum filiolo sceptrigero in sinu dextro: sub pedibus luna bicor-
nis, infra quam scutulum bipertitum. R. Hungariae. *Aur. simpl. R.
Univ. Pestin.*

14. GAB. D. G. EL. HVN. DA. CR. SC. REX. Protome
Principis loricati, paludati, capite nudo. PRIN. TRANSYL. ET SIC. COMES. 1621. Deipara eo-
dem modo, ut in præcedente, & scutulum simile. Siglae N. B.
(Nagybánya) *Aur. simpl. ibidem.*

15. GABRIEL D. G. EL. HVNGARIAE. DAL. CR. SCLA.
REX. Protome Principis loricati, capite nudo, d. sceptrum. A
dextris intra perigraphen scutulum coronatum Regni Hungariae, a
sinistris icuncula Mariana cum solitis attributis.

TRANS. PRINCEPS ET SICVLOR. COM. 1621. Scutum
coronatum, Regni Hungariae corona, continens insignia Hungarico-
Transilvanica, & in medio arma Bethleniana, seu duas aves. (Grues,
an Silvestres anseres, incertum,) eadem sagitta simul trajectas. Siglae
K. B. *Argent. Talerus R. Univ. Pestin. Item Aur. decupl. per Sei-
verti descriptus p. 175.*

Pars II.

U u u

16. Omnia;

19. GAB. D. G. S. R. I. ET TRAN. PRIN. Protome capite nudo, vultu barbato.

PAR. HV. DO. SI. CO. OP. RA. DVX. 1623. Consueti icon Mariana. Sigla: N. B. *Aur. simpl. apud L. B. a Bruckenthal descriptus per Seivert p. 178.*

GAB. D. G. EL. HVN. DAL. CR. S. REX. Protome Principis paludati, capite aperto.

PRIN. TRAN. ET SI. COMES. 1623. Icon Mariana more solito; infra quam scutulum Regni Hungariæ. Sigla: N. B. *Aur. simpl. R. Univ. Pest.*

Hic Aureus *rarus* est propter titulum Electi Regis Hungariæ ad annum 1623. quo tamen *Gabriel Bethlen* jam in fine anni 1621. sese abdicaverat. Videtur itaque hic Princeps resumtis anno 1623. armis, simul priorem titulum contra pacta conventa resumpsisse, deponendum scilicet, ubi denuo in gratiam cum Cæsare Ferdinando rediturus esset. Nisi forte idgenus aurei procusi fuerint durante adhuc priore bello, vel nondum promulgata pace Nicolspurgensi, per temporis occupationem, tunc Monetariis non insolitam, cum numero anni secuturi.

21. Omnia, uti Nro. 19. sed ann. 1625. in alio 1626. *Aur. simpl. Musei Cæs. Vindob. & apud Seivert l. cit.*

22. GABR. D. G. SA. R. IMP. ET TRANS. PRINCEPS. Protome Principis loricati, capite nudo, d. sceptrum. Infra est Insigne Bethlenianum.

PAR. RE. HVN. DNS. SI. CO. OP. RATI. DVX. 1627. Scutum coronatum, in quo sunt insignia Hungarico-Transilvanica, & in medio arma gentilitia, seu duæ aves confixæ sagitta. Sigla: M. C. id est: *Megyes Civitas Transilvaniæ. Arg. Uncial. formæ quadratæ. R. Univ. Pestin.*

23. Alius formæ orbicularis, præcedenti similis typo, & inscriptionibus; sed Sigla sunt: C. C. *Civitas Corona. Arg. Uncial. Musei Cæs. Vindob.*

24. GAB. D. G. SA. ROM. IMP. ET TRAN. PRIN. Protome Principis loricati, pileo cristato hungarico ornati, d. sceptrum tenentis.

PAR. RE. HVN. DNS. SI. CO. OP. RATI. DVX. 1628. Scutum sub corona Ducali, complectens a dextris insignia Ducatum Opoliensis, & Ratiboriensis, a sinistris Transilvanica, & in medio gentilitias aves Bethlenii. Sigla: N. B. *Arg. Uncial. ibidem.*

25. Epigraphe, ut in precedente, Protome Principis capite aperto.

PAR. RE. &c. ut supra. Deipara in pleno lumine sedens coronata, d. sceptrum, s. Jesulum cum globo crucigero. Infra est scutulum ovale bipertitum Regni Hungariæ. *Aur. simpl. ibidem.*

26. GABRIEL D. G. SAC. ROM. IMP. ET TRAN. PRINC. Protome Principis loricati, nudo capite.

PAR. REG. HVNG. DOM. SIC. COMES. OPVLIE. RATIB. & DVX. Scutum uti Nro. 24. *Arg. Uncial. formæ ovalis, ibidem.*

27. GABRIEL D. G. SAC. RO. IM. TRA. P. P. R. H. D. Scutum complectens insignia Hungariæ, intermedio Bethlenii gentilitio. Sigla: N. B.

PATRONA HVNGARIÆ. 1623. Icon Mariana solitis cum attributis. *Grossus ex vilioris; notæ argenteo. R. Univ. Pestin.*

28. GABRIEL D. G. SACR. RO. IM. ET TRAS. PRIN. Scutum, ut in precedente.

PA. R. HV. D. CO. SIC. OP. RA. DVX. 1624. Conflueta effigies Mariana. Sigla: C. M. (*Civitas Megyes*) *Grossus argenteus ibidem.*

29. Alius grossus precedenti similis, sed anni 1626. & sigla: C. C. id est: *Civitas Corona*. In aliis N. B. *Nagybánya. Ibidem.*

30. GAB.

30. GAB. D. G. PRIN. TRANS. Scutum, in quo duo enses Cibiniensium.

PATRONA HVNG - - - Icon Mariana. *Denar. arg. ibidem.*

31. GAB. D. G. SA. RO. IM. ET TRAN. PRIN. Protome Principis loricati, capite nudo, ad pectus cum paludamento.

PAR. R. HVN. DOM. SIC. COM. OP. R. DVX. 1629. Deipara coronata, palliata, radiis undique circumfusa, sedens d. sceptrum, s. Jesulum nimbatum, cum globo crucigero. Sub pedibus scutum solito majusculum complectens utrumque Regni Hung. insigne. Sigla: N. B. *Aur. simpl. R. Univ. Pestin.*

Schmeizelius de Numis Transil. p. 74. scribit visum a se aureum de anno 1629. in quo *Gabriel Bethlen* titulum habet *Regis Hungariae*. De quo *Seivert* in Notis ad Köleseri Aurariam p. 180. Numus, inquit, certe ænigmaticus, sed absque dubio a monetario imprudente cusus. Conf. *Schwartzium* de Numis a Schmeizelio vulgaris scribentem p. 47.

§. XV.

CATHARINÆ Brandenburgicæ, Principis Transilvan. ab Anno 1630.

I. CATH. D. G. N. M. B. S. R. I. ET TRAN. PRIN. Id est: *Catharina Dei gratia Nata Marchio Brandenburgica, Sacri Romani Imperii & Transilvaniae Princeps.* Protome Catharinæ facie adversa.

PAR. R. H. D. SIC. CO. A. B. I. C. M. D. 1630. *Partium Regni Hungariæ Domina, Siculorum Comes, ac Borussiae, Iuliae, Cliviae, Montium Dux.* Scutum ovale coronatum, in sex areas divisum. In area 1ma & 2da insignia Transilvaniae; in area 3ta leu erectus Juliensis; in 4ta Aquila Brandenburgica; in 5ta Gryphus Pomèraniae; in 6ta quatuor quadræ Zolleranae. In medio denique totius.

totius Scuti duæ aves Bethlenianæ. Siglæ: C. V. *Colosvár*, seu
Claudiopolis. *Aur. simpl. Musei Cæs. Vindob.*

2. Anticâ, ut in præcedente. *PAR. R. H. &c.* ut supra. Deipara coronata, nimbata, radiisque circumfusa sedens d. sceptrum, s. filiolum menisco circumdatum, tenentemque globum crucigerum. Sub pedibus Aquila Brandeburgica Parmulæ inserta. *Aur. simpl. ibidem.*

Princeps *Gabriel Bethlen* primo connubio junxerat sibi *Susannam Károlyianam*, quæ 2. Jun. 1622. diem supremum clausit; altero autem Catharinam Marchionem Brandeburgicam, *Friederici Wilhelmi Electoris Sororem*, quam anno 1626. duxerat. Hanc ab Statibus & Ordinibus Transilvaniæ in Principem, sibi ab obitu successuram, eligi fecit. Mortuus anno 1629. testamento reliquit Viduæ 50. millia aureorum, totidemque millia Tallerorum, cum multis dissimilium aliorum numerorum millibus, gemmisque, & alia pretiosa supellectili, nec non Dominiis Munkácsiensis, Tokaiensis, & Fogarasiensis. Igitur Catharina mox ab obitu mariti Transilvaniam regendam suscepit, confirmatione ab Imp. Turcorum obtenta, simulque Gubernatore Provinciæ Stephano Bethlen, ac duodecim Consiliariis sibi adjunctis. Verum Transilvani impatientes feminei regiminis haud multo post ad resignandum Principatum illam aegerunt. Duplex invidiæ affertur causa; quod nempe Stephano Csákio nubere, & Catholicam religionem amplecti meditabatur. Hanc illa re ipsa altero post anno amplexa, Transilvaniam reliquit, atque in Hungariam sese contulit. Verum suis dynastiis Munkácsiensis, & Fogarasiensis per Georgium Rákoczium, Transilvaniæ Principem subinexuta, Tokainum Cæsari Ferdinando vendidit, animumque ad secundas nuptias applicuit, quibus Posonii anno 1639. Francisco Carolo, Duci Saxo-Lavenburgico juncta, decennio adhuc vixerat Haimburgi in Austria, ubi post decoctas Mariti prodigalitate opes mœsta obiit.

3. CATH. D. G. N. M. B. S. R. I. ET TRAN. PRIN.
 Protome Principis Catharinæ facie aduersa.

TANDEM BONA CAUSA TRIUMPHAT. Leo canem proculcans, volante desuper Victoria cum serpto. *Aur. sexdupl. forma ovalis, L. B. a Bruckenthal.*

Mnemonicus rarissimus, recensetur a Seivert l. cit. p. 181. sine animadversionibus.

Sumpta est pars auersa hujus Numismatis ex Talero Henrici Julii Ducis Brunsvicensis Lunæburgici, cum nota anni 1596. signato; ubi idem plane leonis canem conculcantis, & victoriae desuper cum serpto volantis typus est cum eadem epigraphe: *Tandem bona causa triumphat*, nisi quod & alia sequens inscriptio germanica hanc latinam ambiens in illo legatur: HVETE DICH FÜR DER TADT. DER LVGEN WIRD WOL RATD. (*sic omnia*). Iconismus Brunsvicensis hujus Taleri reperitur in Opere sæpius laudato: Monnoies en argent du Cabinet Imperial p. 228. Eiusdem Numismatis meminit etiam Köhlerus in Münzbelustigung. T. III. p. 228. notatque, hujusmodi Taleros ob vocabulum LVGEN in perigraphe occurrens, vulgo appellari *Lugen-Thaler*, id est, Mendacii Taleros. Causam vero signatorum idgenus Numismatum ait fuisse, ut hoc monumento constaret, refutatam, & castigatam esse calumniatorum, qui famam Henrici Julii Ducis Brunsvicensis proscindebant, improbitatem. Videtur autem Catharina Brandeburgica idgenus Numisma cudi fecisse post sopitas in Comitibus Megyensiensibus anno 1630. similtates, quæ inter ipsam, & Governatorem invidia malevolorum fuerunt excitatæ.

§. XVI.

STEPHANI BETHLEN Principis *Transily.* ann. 1630. uno haud integro mense.

STEPHA. BET. D. G. PRIN. TRA. Protome ejusdem, caput pileo hungarico plumis ornato tecti, loricamque induti.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SIC. COM. 1630. Scutum Bethlenianum dracone circumdatum, in quo duæ aves eadem confixæ sagitta repræsentantur. Siglæ: C. V. (*Colosvár*) infra coronam apertam. *Aur. simpl. R. Univ. Pestin.*

Omnes *Stephani Bethlen* Numi rarioribus accensendi sunt, paucos enim signare potuit, qui paucis dumtaxat diebus Principatu *Transilvaniæ* potiebatur, & quidem propria culpa, quia Comitibus pro eligendo novo Principe indictis, *Georgium Rákoczium* clam per nuncios hortatus est, ut in *Transilviam* veniret obtinendi Principatus causa. Cujus quidem facti *Stephanum*, ubi se præter spem vidit electum esse Principem, pœnituit, missisque novis nunciis nitentur persuadere *Rákoczio*, ut ex itinere domum revertatur, quippe peracta jam novi Principis, qui *Catharinæ* succederet, electione. At vero *Rákoczius*, *Varasini* subsistens, profusis muneribus, & occultis in se *Catharinæ* studiis eorum brevi adduxit, ut *Status & Ordines Transilvaniæ*, *Schæsburgi* denuo congregati, priorem electionem irritam declaraverint, novisque suffragiis *Georgium Rákoczium* creaverint Principem, *Stephano Bethlenio* ad privatam vitam redacto.

CAPUT TERTIUM.

Numi Principum Transilvaniæ ab anno 1631. ad 1690.

§. XVII.

GEORGII I. RÁKOCZI ab anno 1631. ad 1648.

I. **G**EOGR. RAKOCH D. G. PR. TR. PAR. RE. HVN. DO. ET SIC. COM. Protome Principis barbati, loricati, pileo hungarico cristato tecti, d. sceptrum tenentis, sinistra manu capulo gladii, quo præcingitur, admota.

SOLI DEO GLORIA. ANNO DOM. 1631. Tabula quadrata cum nonnullis ad latera ornamentis, in qua hæc est epigraphe: NON EST CVRRENTIS NEQVE VOLENTIS SED MISE-
RFNTIS DEI. Extra tabulam in area Numi siglæ, C. V. Colosvár, Claudiopolis. *Aur. decupl. Musei Cæs. editus in Mounonies en Or. cet.*

Sententiam hanc: *non est currentis &c.* qua & Sigismundus, Georgii pater, ut supra vidimus, utebatur, Georgius hic Rákoczius etiam in tormentis, ex ære fufis, fecit exsculpi. Referam hoc loco inscriptiones tormentorum bellicorum, quæ anno 1781. Cassovia Budam advecta, ut inde pro refusione Vindobonam adverso Danubio deportarentur, vidi. Unum horum ab effigie Falconis vocabatur Falco, in quo hæc legeram. *Pfal. 46. Jehova Exercituum nobiscum. Est locus editus, ejus Deus Jacob maxime.* a) Hoc supra Falconis effigiem occurrebat; infra vero Falconem hæc verba: *Ego sum Falco Albæ Julæ ab Illustriss. Princ. ac DD. GEORGIO RÁKOCZI*

Dei

a) Vulgaræ textus habet sic Pf. 45. v. 12. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.*

*Dei G. Transilv. Princ. Par. Reg. Hung. Domino, & Sicul. Com. enu-
tritus, donatusque Illustr. ac Ma. D. Com Steph. Beth. Jun. de Iktar
Hunc. (sic pro Hungvarinensis) & Maram. Cor. (& Maramarosienfis
Comitatus) Summ. & Perp. Co. Arcisq. & Praef. Var. Supr. Cap.
Fideli ejus sincere dilecto. Cui una cum Pernice, & Herodio, Sociis
meis, strenue serviens hic in Propugn. Arcis Vaida Huniaden. vigilaturus
An. 1631. His epigraphis accedebat in eodem bellico tormento
elegantè exsculptum Scutum gentilitium Domus Rakoczianæ, Aquila
nempe coronata uno stans pede, altero elevato ensẽm strictum
gerens, & hæc sententia: *Non est currentis, neque volentis, sed mi-
serentis Dei;* quæ etiam in proposito Numismate occurrit.*

In alio tormento æneo, effigie *Alaudæ* insignito, sine Anni
numero, hanc reperi, & in adversaria retuli inscriptionem: *Alauda
voco, edita in lucem cura, & sumtu Magnifici Domini GEORGII
RÁKOCZI de Felső Vadász, cui ut fideliter, & utiliter serviam, di-
vina det robur potentia. Amen. Paulo infra: Psal. 16. conserva
me Domine, quoniam speravi in Te.*

In tertio ejus formæ, quod vulgò *Mortarium* dicitur, se-
quens fuit epigraphe: *SUSANNA LORANTFI D. G. Pr. Tr. P.
R. H. D. & Sic. C. Paulo infra: In honorem Dei fudit me Guaratus
Schreyvogel in Epperies anno Domini 1658. Non est currentis, neque
volentis, sed miserentis Dei.*

Erat *SUSANNA LORANTFI*, quæ hoc *Mortarium* belli-
cum fundi curavit, relicta vidua *GEORGII I. RAKOCZI*, quæ pro-
inde non solum omnibus mariti defuncti titulis, verum etiam ejus-
dem Symbolo: *Non est currentis &c.* in publicis monumentis ute-
batur.

2. *GEO. RAKO. D. G. PR. TR. PAR. RE. HVN. DO.*
(*litteris mediæ ævi monasticis*). Protome Principis barbati, loricati,
nudo capite.

ET SICVLORVM COMES. MDCXXXI. Aquila coronata uni pedi insistentis, altero enses gerens, infra quam occurrit vocabulum: AAVILA: & septem castella in una serie. Infra hæc omnia castellum Claudiopolitanum. *Aur. simpl. ibidem.*

3. GEOR. RAK. &c. ut supra. Protome, ut Nro. 1. Aversa pars uti in præcedente, sed annus 1632. *Aur. decupl. ibidem.*

4. GEORG. RAKOCI. &c. uti N. 1. etiã Protome similis, nisi quod crista plumatilis desit in pileo.

ET SICVLORVM COMES. 1639. Insignia gentilitia, & septem castella uti N. 2. sed sigla: C. V. (Colosvár) *Aur. simpl. ibidem.*

5. GEORGIVS RAKOCI. D. G. PRIN. TRAN. Protome Principis paludati, capite aperto.

PAR. RE. HVN. DO. ET SI. C. 1645. Deipara coronata sedens d. Jesulum sceptrigerum gerit. Sub pedibus luna, infra quam scutulum Hungariæ. Sigla: N. B. (Nagybánya) *Aur. simpl. ibid.*

6. GEORGIVS RAKO. D. G. PRIN. TRANSIL. Protome Principis loricati, capite pileato cristato, dextera sceptrum tenentis.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SI. COMES. 1645. Scutum coronatum, lateribus ornatis, complectens insignia Transilvaniæ, & propria Domus Rákocziarum. Sigla: N. B. *Arg. Talerus ibid.*

7. GEORG. RAKO. D. G. PRI. TRA. Protome, uti N. 1.

PAR. RE. HV. DO. ET SI. CO. 1646. Insigne Rákocianum, sive Aquila cum acinace, infra quam septem castella Transilvaniæ. Sigla: A. I. (Alba Julia). *Aur. simpl. ibid. & R. Univ. Feslin.*

8. GEORGIVS RAKOCI D. G. PRI. TR. Protome, ut N. 1.

PAR. REG. HV. DO. ET SI. COM. 1648. Deipara sedens d. sceptrum, s. Jesulum cum pomo crucigero. Infra est Scutulum bipertitum Regni Hung. *Aur. simpl. Mus. Cæs. Vindob.*

9. GEORGIUS &c. ut supra. Protome Principis loricati, gladio præincti, capite nudo, dextra sceptrum tenentis.

PAR. REG. HVN. DO. ET SI. CO. 1648. Deipara sedens intra lunam bicornem d. Jesulum cum pomo crucigero, s. sceptrum. Sigla: N. B. infra est scutulum Regni Hung. *Aur. simpl. ibidem.*

Cum in his Numis nihil peculiari dignum animadversione occurrat, pauca hoc loco de rebus ab Auctore horum Numorum gestis referam. *Georgius I. Rákoczi* Principatum Transilvaniæ eo, quo supra dictum est, modo adeptus, in omnem evigilabat occasionem, ad eum sibi posterisque suis constabiliendum, resque familiae suæ augendas. Composita igitur cum decessore suo Stephano Bethlen discordia, cœpit summo jure regnare, opesque immensas modis omnibus accumulare, quibus demum instructus contra Cæsarem Ferdinandum III. fœdus cum Suecis inivit, & anno 1644. Hungariam valido cum exercitu ingressus, populationes, & incendia ad Posonienses usque muros circumtulit, Turcarum fultus auxiliis. Sequente tamen anno in pacem sibi oblatam consensit, conditionibus familiae suæ utilissimis; nam præter sex Comitatus Hungariæ eadem, qua olim Gabrieli Bethlen, lege sibi concessos, obtinuit Tokainum, Regetzium, aliasque arces, ac dynastias insignes. Sed, cum in solvendo Turcis tributo remissior esset, parum abfuit, quin ab his bello impeteretur. Sultani mors interveniens hoc metu illum absolvit. Quæsito incassum Poloniæ throno, ex hac vita decessit anno 1648.

10. In area Numi: 1634. G. R. P. T. nullo alio typo.

In parte averfa: Z. B. V. duo mallei in decussim positi. *Numus Eræus Com. Festetic.*

Literæ G. R. P. T. facilem habet explicatum: *Georgius Rákoczi Princeps Transilvaniæ*. Sed in averfa Z. B. V. magis egent interprete. Opinor Z. B. esse *Zalatnam*, sive *Zlatnam Bánym*, civitatem montanam Transilvaniæ in Comitatu Alba-Julienfi. Litera V. fors nomen indicat Præfecti monetæ, nisi potius fit nota numeralis, valorem indicans cuprei hujus Numi, id est, *5tam* partem grossi tricrucigeri.

§. XVIII.

GEORGII II. RÁKOCZI ab anno 1649. ad 1660.

1. GEOR. RA. D. G. PR. TR. Protome Principis barbati, loricati, caput pileo hungarico cristato tecti, d. sceptrum tenentis, sinistra ad capulum gladii, quo præcingitur, admota.

PAR. REG. HV. DO. ET. SI. CO. 1649. Icon Mariana solitis cum attributis; infra quam Scutulum Hungariæ. Siglæ: N. B. *Aur. simpl. R. Univ. Pestin.*

2. Alii similes annorum 1650. & 1651. *apud Seivert in Kölesero p. 184.*

3. GEOR. RAKO. D. G. PR. T. Protome, uti N. 1.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SIC. COM. 1652. Scutum coronatum bipertitum Principatus Transilvaniæ, & in medio Scuti parmula gentilitia Rákotziarum. *Aur. decupl. Com. Festetics.*

4. GE. RA. D. G. P. T. Protome, uti N. 1.

PAR. REG. cet. ut supra. 1653. Icon Mariana. N. B. *Aur. simpl. ibidem.*

5. GEOR. RAK. D. G. PRI. TRA. Scutum coronatum bipertitum Regni Hungariæ, continens a dextris quatuor fascias, a sinistris crucem patriarchalem. Siglæ: N. B. *Quadrans auræi simpl. Musei Cæs. Vindob.*

6. Omnia

6. Omnia uti N. 3. sed annus 1653. *Aur. decupl. ibid.*
 Item alius similis aureus septuplus, anni 1654. per Seivert
 p. 185. descriptus.

7. Omnia ut N. 4. sed annus 1655. *Aur. simpl. Musei Cæs.
 Vindob.*

8. GEORGIUS RAKOCI D. G. PRINCEPS TRA. Protome
 ut N. 1.

PART. REG. HVN. DO. ET SIC. CO. 1657. Scutum uti
 N. 3. Siglæ A. I. (Alba Julia) *Aur. decupl. ibidem.*

9. GEORG. RAKO. D. G. PRI. TRA. Protome ut N. 1.
 PA. RE. HV. DO. ET SIC. CO. 1657. Aquila gentilitia
 Rákocziarum cum vocabulo: AQUILA. & septem castella Transly.
 Siglæ: A. I. *Aur. simpl. formæ quadratæ. Com. Fesetics.*

10. GEORG. RAKOCI. D. M. PR. TR. PA. RE. HV. DO.
 Protome ut N. 1. accedunt siglæ: C. V. (Colosvár).

ET SICVLORVM COMES 1659. Aquila gentilitia, ut su-
 pra. *Aur. simpl. Musei Cæsarei.*

11. GEORG. RAKO. D. G. PR. TR. Protome uti N. 1.
 PAR. REG. HVN. DO. ET SIC. CO. 1660. Scutum uti
 N. 3. Siglæ C. V. (Colosvár). *Aur. decupl. per Seivert l. cit. de-
 scriptu s.*

Sequuntur Argentei unciales, seu Taleri.

12. GEORG. RAKO. D. G. PRIN. TRA. Protome Princi-
 piſ loricati, caput pileo Zobelino cristato tecti, gladio præcincti,
 dextra sceptrum tenentis.

PAR. REG. HVNG. DO. ET SIC. COMES 1649. Scutum
 coronatum continens insignia Transilvaniæ, solem, lunam, aquilam
 dimidiatam, & septem castella, juncta armis gentilitiis Rákocziarum
 domus, quæ sunt dimidia rota, & aquila coronata dextro pede
 elevato

elevato strictum levans acinacem. Sigla: N. B. *Arg. Talerus Com. Festetic.*

13. Alius Talerus præcedenti similis, sed anni 1650. *Musei Cæs.*

14. GEOR. RAKO. D. G. P. T. Protome, uti N. 12.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SIC. COM. 162. Scutum uti N. 12. sed in hoc insignia gentilitia medium quasi locum occupant. *Arg. Taler. Com. Festetic.*

15. GEOR. RAKO. D. G. PRI. T. Protome, uti N. 12.

PAR. REG. cet. ut supra, sed anno 1653. Scutum uti N. 12. *Arg. Talerus. R. Univ. Pest.*

16. GEORGI. RA. D. G. P. T. Protome uti N. 12.

PAR. REG. cet. & Scutum uti N. 12. sed annus 1658. *Talerus R. Univ. Pestien.*

17. Alius similis, sed anni 1659. *Arg. uncial. Musei Cæs.*

18. Alius similis, sed anni 1660. & in averfa est scutum formæ rotundæ cum insignibus Transilvanico-Rákocziânis. *Arg. uncial. ibidem.*

Numi Junioris *Georgii Rákoczi* solis annorum numeris differunt ab iis, quos Senior, seu pater, feriundos curavit; in reliquis enim omnibus, atque adeo in ipsis etiam vultus lineamentis, nullum occurrit discrimen. Fuit hic Junior jam anno 1642. patre volente Princeps Transilvaniæ nominatus a Statibus, & Ordinibus provinciæ. Patri defuncto successit 1649. De quo Joannes Bethlen Comment. rerum Transilv. hæc: „Austeritate, tenacitateque patris universos offensos probe sciens, agente adhuc in vivis eo, multos muneribus, plures promissis delinitos meliori de se spe impleverat. — — Verum nihil a quopiam se adepturum promittens, adeptas per genitorem aliis possessiones, ipsi, ac germano fratri suo Sigismundo, nec non matri eorundem distributas, insigni cum

cum dolore meliora sperantium, nemini restituit. Stabiliendo tamen Principatui suo dextre providebat; Purpuratorum enim Turcarum animis, ingentibus placatis muneribus, per eos Ottomanicam Portam reconciliare non prætermisit: tributum 15. millium aureorum, quod per tres annos Genitor ipsius persolvere neglexerat, regalibus superadditis muneribus, sine tergiversatione persolvit. "Pace fruebantur Transilvani usque annum 1653. quo bellum Moldavicum, & mox Valachicum quoque exarserat. Priore bello Rákoczius Basilium Vajvodatu Moldaviæ dejecit, eique Stephanum Cancellarium surrogavit; posteriore autem Constantinum Valachiæ Principem, a rebellibus exturbatum, reduxit, atque in Principatu confirmavit 1655. Sed ann. 1657. fuit Georgio II. Rákoczi fatalis ob susceptam contra Polonos, vetante Turcorum Imperatore, expeditionem. Etenim accepta clade maxima redux jubebatur Principatum dimittere, successore in ejus locum Francisco Redejo, dein Achatio Bartsaio. Confluxit cum Turcis anno 1660. & lethaliter vulneratus cum Varadinum rediisset, obiit, relicto filio *Francisco*, quem se vivo quidem Principem Transilvaniæ eligi fecit, verum *Franciscus* ab obitu patris satius duxit, ad suas in Hungaria ditiones sese conferre. Qui usque annum 1665. utebatur titulo Principis Transilvaniæ, invitis hujus Provinciæ Statibus, & Ordinibus; deinceps vero jubente Imp. *Leopoldo Magno* ab hoc titulo abstinuit. Particeps conjurationis Zrinianæ, ne capitis damnaretur, intercessioni suæ matris, & clementiæ Cæsaris adscribendum est.

§. XIX.

FRANCISCI RHÉDEI anno 1657. paucorum mensium Principis.

Köleserus in Auraria sua p. 186. N. 57. refert, hunc Principem aliquot Numos armis gentilitiis familiæ Rhédeianæ cudi fecisse; ubi sæpe laudatus *Seivers* notat, Numismata Principis *Francisci*

Rhédei

Rhédiæ albis corvis esse rariora, nec facile visa. Sane post diligentem investigationem ne unicum quidem vel descriptum, vel depictum reperire mihi licuit. Suffectus erat in Principatu Transilvaniæ Georgio juniori Rákoczio per Turcas exauctorato, gessitque Principis titulum a 3. Novembr. 1657. ad 24. Januarii 1658. trium circiter mensium intervallo. Genealogiam familiæ Rhédiæ vid. apud *Jos. Benkó T. I. Transilv. p. 289.*

§. XX.

ACHATII BARTSAI ab Anno 1658. ad 1661.

1. ACHA. BAR. D. G. PR. TR. Protome Principis cultus hungarico, capite nudo, d. sceptrum.

PA. REG. HV. DO. ET SI. CO. 1659. Scutum consuetum, in quo præter solita Transilvaniæ insignia, occurrit in medio parmula familiæ Bartsaiæ, exhibens videlicet brachium humanum loriatum, sagitta transfixum, cubito coronæ apertæ innixum, manu vero acinacem tenente. Sigla: C. V. (Colosvár). *Aur. decupl. R. Univ. Pestin. & Musei Cæs. Vindob.*

2. ACHATI. BAR. D. G. PRI. TRA. Protome, ut supra. PAR. REG. &c. ut in præcedente. *Aur. simpl. Musei Cæs.*

3. ACHA. BAR. D. G. PRI. TR. Protome Principis loriatæ, & caput pileo hungarico tecti, d. sceptrum.

Aversa, uti N. I. *Aur. simpl. ibidem.*

4. Omnia, uti N. I. sed annus 1660. *Aur. decupl. Com. Festetic.*

Achatius Bartsai Statuum Transilvaniæ antea Præses, & Supremus Comes Hunyadiensis, non liberis Provincialium votis, sed Portæ Ottomanicæ mandato Princeps factus anno 1658. licet breve, ac turbulentum habuerit regimen, haud paucos tamen Numos ex

auro, & argento signavit. Qui nunc descripti sunt, nomen simul, & effigiem ejusdem præferunt, in sequentibus vero nomen adest sine Principis effigie.

5. ACHATIVS BARTSAI D. G. P. T. PA. REG. HV. DO. SI. C. 1660. Scutum coronatum complectens insignia Transilvaniæ, & familiæ Bartsaianæ propria, N. i. descripta.

SVB RAKOCIANA OPPRESSIONE REGNI TRANSILVANIAE ET OBSIDIONE CIBINIENSI. Hæc inscriptio est in duobus circulis concentricis: in medio autem scriptum: DEVS PROVIDEBIT. *Aureus Octogonus appendens 5. aureos simplices R. Univ. Pestin.*

6. Alius similis *decuplus aureus*, & quintuplus formæ orbicularis. *Musei Cæsarei.*

Item alius eodem typo, & cum iisdem descriptionibus *argenteus uncialis ibidem.*

Bartsaium, Cibinio inclusum, sex mensibus obsidebat Georgius II. Rákoczi. Qua de re Scriptor Synchronus Joannes Bethlen Lib. 2. agit. Compendio hæc sunt: *Rákoczius* exauctoratus, inito foedere cum Michne Valachiæ Vajvoda, redierat in Transilvaniem, incussoque metu Proceres adegit, ut celebratis Maros-Vásárhelyini die 24. Septembr. 1659. Comitii, Principatum ipsi instituerent: sed Purpuratus Búrlensis non multo post superveniens, pulso Rákoczio, Bartsaium ad se profugum reduxit. Recedente Purpurato, Turcarumque copiis in hyberna distributis, adest iterum Rákoczius armatus, æmulumque Bartsaium, Cibinii cum mille peditibus, & quingentis equitibus inclusum acri obsidione premit, qua tamen in sextum mensem protracta ipse sibi exitium attulit, nam infelici cum reversis Turcis Marte congressus occubuit.

7. ACHATIVS BARTSAI &c. uti Num. 5. præter anni numerum, qui in aversam partem translatus est.

DE PROFVNDIS CLAMAMVS AD TE DOMINE. In medio autem hæc alia epigraphe: SERVA NOS QVIA PERIMVS. 1660. Siglæ: C. B. id est: *Civitas Brassovia*. In superiore Numi aurea caput humanum, infra vero est corona radici imposita, insigne videlicet Civitatis Brassoviensis, sive Coronensis. *Aur. & arg. uncial. Musei Cæs. Vindob.*

8. Alius hoc solo diversus, quod in parte aversâ hæc epigraphe: SERVA NOS QVIA PERIMVS 1660. inclusa sit spatio lemniscis ornato, infra quod occurrunt duæ rosæ. *Aur. & arg. Ibidem.*

9. ACHATIVS BARCSAI D. G. P. T. P. R. H. D. ET SI. CO. Scutum coronatum, in quo insignia Transilvaniæ juncta sunt gentilitiis Bartsaianis.

DE PROFVNDIS CLAMAMVS AD TE DOMINE. In medio autem: SERVA NOS QVIA PERIMVS. SCHESBVRGL. 1660. *Arg. uncial. ibidem.*

Hæc Numismata conservant memoriam ingentium calamitatum, quas duæ præsertim civitates, *Brassovia*, al. *Corona*, *Cronstadr*, & *Schæsburgum*, Hung. *Segesvár*, perpessæ fuerunt, Rákoczio, & Bartsaio pro Principatu decertantibus. De his civitatibus vid. Reichersdorfii Chorographia Transilv. p. 791. seq.

§. XXI.

IOANNIS KEMÉNY ab exitu Anni 1660. ad initium 1662.

I. IOANNES KEMÉNY D. G. PRI. TRA. Protome Principis barbati, loricati, caput pileo hungarico tecti, d. sceptrum.

PAR. REG. HVN. DO. ET SIC. CO. 1661. Scutum coronatum continens insignia Transilvaniæ, & in horum medio parmulam Keményanam, in qua est dimidius cervus e corona adsurgens.

Sigla: C. V. (Colosvár). *Aur. decupl. R. Univ. Pestin. & Musei Cæs. Vindob.*

2. IOAN. KEMÉNI. D. G. PRIN. TRA. Protome, ut in præcedente.

PAR. RE. H. &c. Omnia, ut in averfa præcedentis. *Aur. simpl. Musei Cæs.*

3. Omnia uti Num. I. *Arg. uncial. ibidem.*

4. IO. KEMÉNI D. G. P. T. Protome & reliqua omnia, uti Num. I. *Aur. dupl. hexogonus per Seiverz p. 189. descriptus.*

Joannes Kemény, nobilissimis ortus majoribus, cum in Polonica expeditione exercitui Rákocziano præfuisset, a Tartaris captus, ac biennio in vinculis detentus, libertatem ingenti lytro persoluto recuperavit, hæsitque aliquamdiu in Valachia Transalpina apud Principem Michne; postea privatus in Hungaria egit, donec ab obitu junioris Rákoczii per Status Transilvanie ad capeffendum Principatum evocaretur, Bartsaio in ordinem redacto. Confirmatione, quam a Turcis postulabat, non impetrata, ad Cæsarem Leopoldum M. sese convertit. Quo facto irritati Turcæ in Transilvaniam irrumpunt, incussoque provincialibus metu alium illis Principem imponunt, scilicet Michaëlem Apafium; nam Bartsaius interea per Keményanos e medio sublatus fuit. Recedentibus Turcis Keményus nihil cunctatus cum octo suorum, & Germanorum millibus in Apafium movit, eumque Schæsburgi obsedit. Sed advolant iterum Turcicæ copiæ; pugna ad vicum Nagy-Szölös conferitur; Keményiani in fugam aguntur, & Princeps Kemény ex equo delapsus obteritur.

§. XXII.

MICHAELIS APAFI ab Anno 1661. ad 1690.

I. MICHA. APAFI D. G. PR. TR. Protome Principis barbati, loricati, pileo hungarico cristato tecti, gladio præcincti, d. sceptrum. PAR.

PAR. REG. HVN. D. E. SICV. CO. 1663. Scutum coronatum, continens insignia Transilvaniæ, & in horum medio propria familiæ Apafianæ, nimirum Galeam ense transfixam super vite botrifera. Infra est alia parmula exhibens duos enses coronatos civitatis Gibiniensis. *Aur. decupl. Musei Cæsarei Vindob.*

2. MIC. APAFI D. G. PR. TR. Protome Principis, ut in præced.

Aversa pars etiam, uti N. I. cum hoc solo discrimine, quod in hoc aperta sit corona, scuto imposita, cum in præcedente Numo Scutum corona clausa fastigietur. *Aur. simpl. hexagonus ibidem.*

3. MI. APA. D. G. PR. TR. Protome, uti N. I.

PAR. REG. H. D. ET SI. CO. 1664. Scutum coronatum, in quo Transilvaniæ insignia, & in horum medio galea Apafiana supra vitem. Infra occurrit parmula continens radicem coronatam Brassoviæ, sive civitatis Coronensis. Siglæ: C. B. *Aur. quintupl. L. B. Bruckenthal descriptus per Seivert p. 190.*

4. MICH. APAFI D. G. PR. TR. Protome, uti N. I.

PAR. &c. uti supra, sed annus 1667. Scutum ovale coronatum cum insignibus Transilvaniæ, & Apafianis. Siglæ: K. V. (Kolosvár). *Aur. decupl. ibidem descriptus.*

5. MICHAEL APAFI D. G. PRIN. TRAN. Protome, uti N. I.

PAR. REG. HVN. DOM. ET SI. CO. 1670. Scutum, in quo insignia Transilvaniæ Apafianis juncta. Siglæ: A. F. id est: *Arx Fogaras.* *Aur. decupl. ibid. & R. Univ. Pestin.*

6. Aureus insolitæ magnitudinis pendens centum ducatos, in cujus medio typus est aurei decupli sequens: MICHAEL APAFI. D. G. PRIN. TRAN. Protome Principis loricati, uti N. I. In parte autem averfa: PAR. REG. HVN. DOM. ET SIC. CO. 1674. Scutum pileo ducali tectum cum scuto gentilitio in medio columnæ

posito:

posito : a dextris sol radiatus, infra quem septem castella ; a sinistris luna radiata, infra quam aquila dimidium expressa. Hunc typum aurei decupli circumdant typi simplicium decem aureorum, repræsentantes itidem parte antica Protomen Principis more solito, in averfa vero Scutum, in quo insignia Transilvaniæ juncta Apafianis. Inscriptiones in singulis eadem, quæ in aliis simplicibus occurrunt. *Aur. decupl. apud Seivert p. 192.*

7. MIC. APAFI. D. G. PRIN. TRA. Protome, uti N. 1.
PAR. REG. HVN. DO. ET SI. C. 1674. Scutum coronatum, in quo insignia Transilvaniæ, & Apafianum. *Aur. simpl. Musei Cæsarei.*

8. MIC. APAFI DEI G. P. TR. Hæc inscriptio interior majusculis exarata est literis ; alia vero exterior paullo minoribus characteribus expressa sic habet : SPLENDOR. OPES. AVRVM. MVN-
DI. MIHI. NVLLA VOLVPTAS. QVIN PVTO PRO CHRISTO
HAEC OMNIA DAMNA MEO. Effigies Principis barbati, lorica-
ti, pileo Zobelino cristato tecti, gladio præcincti, dextra sceptrum
tenentis.

PART. REG. HVNGARIAE D. ET SI. CO. 1677. Circa hanc epigraphen sequitur hæc alia : SPES CONFISA DEO NVN-
QVAM CONFVSA RECEDIT. FIDENTEM NESCIT DESERVISSE
DEVS. Scutum pro telamonibus binos Gryphos habens, corona
Principali ornatum, in quo sunt consueta Transilvaniæ insignia, &
in horum medio insigne Apafianum, nempe galea ense transfixa su-
pra vitem. Infra occurrit parmula exhibens tres pisciculos, & lite-
ras A. F. quæ *Arcem Fogarasiensem* cusi Nomismatis locum indicant.
Præterea in infimo coronæ circulo exstant literæ : C. D. H. quibus
Incisoris nomina occultantur. *Aureum, & argenteum Numisma in-
solitæ magnitudinis Musei Cæs. Vindobonensis editum per Du Val, &
per Joh. Frid. Joachimum, T. I. Münz Cabinet p. 359.*

9. MIHA.

9. MICHA. APAFI D. G. PRIN. TRANSIL. Protome, uti N. 1.

PAR. REG. HV. DO. ET SIC. CO. 1672. Scutum coronatum, in quo insignia Transilvaniae, & Apafianum. In area: CIBI. inferius parmula cum triangulo foliato, & duobus ensibus Cibiniensium. *Arg. uncial. Com. Festetics.*

10. MIC. APA. D. G. PRINCEPS TRANSILVA. Protome, uti N. 1.

PAR. REG. HV. DO. ET SIC. CO. 1672. Scutum continens insignia Transilvaniae, & Apafianum. Infra est insigne civitatis Coronensis, nempe radix coronata. *Arg. uncial. R. Univ. Pest.*

11. Epigraphe, & Protome, uti N. 1.

PAR. R. H. D. ET S. C. Scutum, ut supra. *Arg. gross. ibidem.*

12. MICHAEL APAFI DEI GRATIA PRINC. TRANS. Protome, ut N. 1.

PAR. REG. HVNG DO. ET SI. COMES. 1681. Scutum coronatum, gryphos habens pro telamonibus, in quo insignia Transilvaniae, & Apafianum. Infra est parmula, cui inscriptae sunt literae A. I. id est: Alba Julia. *Arg. uncial. Com. Festetics.*

13. MIC. APAFI D. G. P. TRA. Protome, uti N. 1.

PAR. &c. ut supra, sed annus 1681. *Aur. simpl. hexagonus, & alter forma consueta. R. Univ. Pestin.*

14. Omnia fere, uti N. 12. sed annus 1686. *Aur. sextupl. hexagonus per Seivert p. 193. N. 21. descriptus.*

Michael Apafi, sublato æmulo Keményio, Principatum Transilvaniae novem ac viginti annis varia fortuna rexit, Turcae primum, dein Cæsaris Leopoldi Magni fiduciarius. Reliquit filium Michaeliem, ex Anna Bornemisza genitum, qui Principatum, ab Emerico Tökeliio captatum, variisque pressum difficultatibus, cum retinere

retinere non posset, consensu Statuum, & Ordinum, Imperatori, ac Regi Hungariæ Leopoldo M. tradidit, titulumque S. R. I. Principis cum annua decem millium florenorum pensione adeptus, domicilium Viennæ Austriæ fixit.

§. XXIII.

MICHAELIS II. APAFI, vivo patre, Electi Principis 1681.

De Numis junioris *Apafi* nihil certi constat. Qui enim nomine *Michaëlis Apafi* in Museis supersunt, aut in libris describuntur, omnes ad Seniores spectant, ut ex effigie manifestum est. Patre anno 1690. Fogarasini durantibus Comitibus extincto, aliquandiu sub tutoribus, & protectione Imp. Leopoldi M. personam Principis sustinuit, duxitque conjugem Catharinam, Gregorii Bethlenii filiam, ac biennio post cum eadem commigravit Viennam, ubi vi pacis anno 1699. Carlovicii conclusæ, Diploma Turcicum, quod anno 1681. acceperat, una cum Principatu Leopoldo Aug. resignaverat. Mortuus Viennæ 1714.

CAPUT QUARTUM.

De Numis occasione bellorum Civilium signatis.

§. XXIV.

De Numis Tokölianis.

I. EME. TÖKÖLY PRIN. PAR. REGNI HVN. DOMINVS. *Pro-*
tome ejusdem capite pileato, a dpectus cum lorica, d. sceptrum. In
area: SPES MEA IN. DNO. Æ. 26.

In parte averfa hæc sunt: DVLCE ET DECORVM PRO
PATRIA MORI. 1683. Duæ coronæ, quibus bini leones caronati,
erecti,

erecti, gladiumque eundem simul tenentes, insistant, infra coronas brachium humanum loricatum cum stricto acinace, & hac epigraphe in scheda circumvoluta: PRO DEO ET LIBERTATE. Infra est scutulum Regni Hungariæ. *Arg. in Museo Com. Festerics.*

Numismata Tököliana maximæ sunt hodie raritatis. Numi nunc descripti meminit Synchronus quidam gallus, ita scribens: a) Tökölius a Supremo Vezirio Princeps Hungariæ Superioris renunciatus — — cœpit cudere monetam, in cujus antica erat effigies illius propria cum hac inscriptione: *Emericus Tököli Princeps, ac Partium Hungariæ Dominus.* In averfa vero: *pro Deo, & libertate.* Idem refert, in vexillis Tökölianis depictum fuisse brachium gladio armatum.

Jacobus Tollus Epist. itiner. p. 176. narrat, sibi in officina monetaria Cremnicii ostensa fuisse Tökölii insignia, & aurei Numismatis pro illo cudendi formam, in cujus parte antica hæc erant: *Emericus Tökölius Princeps, & Par. Hung. Dom.* In medio insigne gentilitium ejusdem. In averfa vero hæc epigraphe: *Ludovicus XIV. Gall. & Nav. Rex, Patronus, & Protector Hungariæ 1678.* An tamen reipsa idgenus aurei fuerint procusi, fatetur incertum esse.

2. EMERIC. TECKLY (*sic*) DVX PROTEST. IN. HVN. Protome ejusdem capite nudo, vultu mystacato, pectore loricate, ad humeros cum chlamyde hungarica.

SIC VIRTUS NESCIA FRENI. Equus in palæstra revulsis loris, excussoque, & proculcato domitore, ferociens. *Argent. magni moduli in Museo Exc. C. Joan. Nep. Eszterházy.*

Simile Tökölianum Numisma, sed plumbeum describit Mathias Belius T. III. Hung. Novæ p. 191.

3. EME.

a) Hist. de Emeric Comte Tekeli. Cologne 1693. p. 113.

3. FME. TÖKÖLI D. G. P. T. Protome ejusdem lorica-
ta, mento barbatulo, capite mitra, unionibus insigni, operto, d.
sceptrum, s. ad gladii capulum.

PAR. REG. HVNGA. D. ET SICVLO. CO. 1690. Con-
sueti Principatus Transilvaniæ insignia, sol, luna, aquila dimidiata,
& septem castella. In medio autem aliud Scutum quadripartitum;
in cujus area *1ma* & *4ta* Leo coronatus erectus, pedibus antero-
ribus coronam stringens; in *2da* & *3ia* Leopardus erectus gladium
vibrans. Alterius hujus scuti medium occupat aquila biceps utro-
que vertice coronato. Scuto majori incumbunt duæ galeæ, qua-
rum uni Leo cum corona, alteri Leopardus cum gladio insistit. *Aur.*
simpl. L. B. a Bruckenthal, per Seivert p. 195. descriptus.

Anno hujus Numismatis 1690. Tökölius, audita senioris
Michaëlis Apafi morte, Transilvaniam valida Turcorum, Tartaro-
rumque manu stipatus invasit, seque a complicibus perduellionis in
Principem hujus provinciæ inaugurari curavit, quem tamen haud
multo post Ludovicus Marchio Badensis, Supremus militiæ Cæsareæ
Præfectus inde in Valachiam ejecit.

Stator familiæ Tökölianae erat *Sebastianus*, qui anno 1572.
in Equestrem Ordinem relatus, primum sese *de Tekelháza*, postea
de Kesmárk scribere cœpit. Et *Sufanna Doczy de Nagylucha*, præter
alias proles genuit Stephanum I. hic vero ex Catharina Thurzo, de
Bethlenfalva, præter alios liberos, suscepit *Stephanum II.* Mariæ Gy-
laffi de Rathot Conjugem, *Emerici*, de quo nunc agimus patrem.
Primam Emericus lucem adspexit anno 1657. In Transilvaniam fu-
git 1570. patre suo Wesselenianæ conjurationis reo. Inde aliquanto
post tempore in Hungariam cum exercitu viginti millium rediit,
factus Dux rebellium specioso vindicandæ libertatis obtentu. Cele-
bratis anno 1682. cum Helena Zriny, relicta Principis Francisci I.
Rakoczii vidua, nuptiis, Supremum Vezirium in castris, ad Eszek
positis,

positis, adivit, istoque cum Porta Ottomanica fœdere, titulum Principis Hungariæ sumpsit, junctusque Turcis, ac Tartaris, occupata superiore Hungaria, in Moraviam, Austriamque populabundus procurrit, juvitque anno 1683. Viennensem obsidionem. Verum Turcico exercitu ad solvendam obsidionem compulsō, fugatoque, res Tökolianæ in angustum redigi cœpere. Post captam enim anno 1686. per Cæsareanos Budam Tökölius e Superiore Hungaria ejectus est; uxorque ejus Helena Zrini arcem Munkácsiensē post longam obsidionem dcdere coacta, & captiva Viennam abducta fuit anno 1688. Recepit eam quidem Tökölius permutatione Heileri, Ducis Cæsareani, apud se captivi, sed victus iterum per Ludovicum Badensem Marchionem, relicta Transilvania, in Valachiam fugere debuit. Cæsareanis denique contra Turcas undequaque victoribus, post factam anno 1699. Carlovicensem pacem coactus est in Turciam sese recipere, ubi prope Nicomediam sede fixa in Castello Campi Flori anno 1705. vivere, ac turbas excire desit.

§. XXV.

Numi sub Francisco II. Rákoczi signatī.

I. FRANCISCVS II. D. G. TRANSYL. PRIN. RAKOCZI
DVX CONFOE. STAT. Caput nudum ejusdem, infra quod: D.
WAROV. E. id est: *Daniel Warov Fecit.*

DIMIDIUM FACTI QVI BENE COEPIT HABET. Libertas captiva sub schemate Virginis, aviculam, alas vibrantem, tenentis, adstantibus Justitia, & Legum patriarum Custodiā, quæ habitu pariter Virginum repræsentatæ, illa cum gladio, & bilance, ista cum codice: *Leges Patr.* inscripto, Libertatem vinculis exsolvere incipiunt. In imo Numi segmento scriptum: OPERE LIB. INCHOATO. ANNO MDCCIII. XIV. IVNII. *Aur. & arg. Com. Fæsteticis.*

2. Alius priori similis, exteriore tamen Numi ambitu diversus, in quo hæc præterea legitur epigraphe: LAQVEVS CONTRITVS EST ET NOS LIBERATI SVMVS. PSAL. 123. VER. 7. *Arg. ibidem.*

De his Numis intelligendus est *Franc. Wagner*, quum in Historia LEOPOLDI M. T. II. p. 748. hæc scribit: „Auriferam in vallem infunditur Bercesenius, (Dux Rákoczius) Patula alioquin, ut inter montes, oppida, argenti secturas, cum monetariis officinis redigit in potestatem, Numosque argenteos, ac aureos, Libertatis, & Rákoczii imagine procudit.“

Mnemonicæ hæc Numismata exhibent epocham initæ confœderationis, cœptique Duce Franc. Rákoczio belli civilis in Hungaria. *Opere*, inquit Numus, *Libertatis inchoato anno 1703. die 14. Junii.* Videtur autem Rákoczius eodem die titulum Principis Transilvaniæ, Ducisque confœderatorum Regni Statuum, in Solenni quodam congressu assumpsisse: nam in Manifesto, quod ex castris Munkácsiensibus die 7. Junii eod. anno dedit, nondum his titulis utitur, sed sequentibus dumtaxat: *Nos Franciscus Dei Gratia Princeps Rákoczi de Felô - Vadász, Comes de Saaros, Dux Munkátsiensis, & Makovitziensis, Dominus perpetuus de Saarospatak, Tokay, Regetz, Etsed, Somlyó, Lednitze, Szerents, Onod &c.* a) Sed mirum est, in propriis ejusdem Rákoczii Commentariis nullam tam festi diei, publico Numismate celebrati, mentionem fieri. Quid quod præterea idem Rákoczius diferte scribat, b) diem 16. Junii fuisse, cum e Polonia redux ad limites Hungariæ, bellum exorsurus, constiterat. Hoc profecto conciliari nequit cum Datis Manifesti, & Numismatis nunc descripti, nisi aut ipsum Rákoczium in suo Commentario memoria

a) Histoire de Revol. de Hongrie T. II. p. 55.

b) Memoires du Prince Fr. Rak. dans l'histoire des Revol. T. V.

moria lapsum, aut librarii sphalmate diem 16. Junii pro 6ta editum fuisse arbitreris.

3. FRANCISCVS II. D. G. &c. uti N. 1. Protome ejusdem loricate, paludata, vultu adverso.

CONCVRRVNT VT ALANT. Tres Vestales ad eandem aram sacrificantes, alendoque igni ligna imponentes. Infra aram; literæ; D. W. id est: *Daniel Warov*. In imo Numi segmento hæc epigraphe: CONCORDIA RELIGIONVM ANIMATA LIBERTATE. A. MDCCV. IN SZECH. *Argent. uncial. ibidem.*

Daniel Warov, qui formas horum Numismatum sculpsit, fuit patria Suecus Holmiensis. Post Rákoczianos tumultus artem suam Viennæ exercuit usque fere annum 1730. Vid. *Flads* berühmte Medailleur p. 31. *Lochners* Medaillen Sammlung in Præfat. *Madai* Thaler Cabinet. 4116. & 5851. &c.

4. FRANCISCVS II. D. G. S. R. I. PRINCEPS RAKOCZI & TRANSYL. Protome ejusdem nudo capite, ad pectus cum lorica.

TENDIT PER ARDVA VIRTVS. Hercules clava hydram enecans. *Arg. uncial. ibidem. & R. Univ. Pest.*

Quemadmodum priora duo Numismata exordium, ita hæc posteriora incrementum, progressumque Rákoczianæ seditionis ostentant. Numismata sub N. 3. conservant memoriam famosi illius Conventiculi, a Rákoczianis in *Széchen*, provinciæ Neogradensis oppido, anno 1705. mense Septembri celebrati, in quo, postquam A catholicorum postulatis fuit satisfactum, confœderati novo sese jurejurando ad prosequendum, Rákoczio Duce, bellum obstrinxere. In 4to Numismate Hercules hydram conficiens cum inscriptione: *tendit per ardua virtus*, deprædicat indefessos Rákoczii, maxima inter discrimina, labores, qui nonnullis successibus elatus jam non modo Transilvaniæ, verum etiam Sacri Romani Imperii Principem sese inscribitur.

patitur. Hunc ille titulum antea jam, cum Carolinam Amaliam, Caroli Landgravii Hasso-Vanfridenſis filiam, duxit uxorem, ambiebat, quem, cum ab Imp. Leopoldo M. impetrare nequiret, armis extorquendum putabat. Poterant clandestinae molitiones ipſo in ortu præfocari, ſi non ex carcere Neoftadienſi in Poloniam elapſus fuiffet. Tertio igitur poſt fugam anno erupit meditatum ſcelus, gallicis adjutum artibus, ſuſcitavitque belli civilis incendium, quo tota, qua late patet, Hungaria, Tranſilvaniaque ad annum uſque 1711. deflagravit. Exitum perduellionis depingens Franc. Wagner in hiſt. Imp. Joſephi I. p. 45. „Languentem, inquit, hydram, qui conficeret, habilior nemo viſus eſt *Joanne Pálſo* Campi Mareſchallo, quo nemo toto bello operam præſtiterat fidelioſam, nemo popularium fuorum animos tractandi peritior, vel, a quo imponi ſibi, vel aſperius haberi, minus formidarent, &c.“

Hercules ergo hydram conficiens, qualis in Rakocziano Numismate conſpicitur, Pálſiana rectius virtuti, quam Rakoczianæ perfidiæ conveniret.

5. MONETA NOVA AVREA TRANS. Scutum coronatum, in quo ſunt conſueta Tranſilvaniæ inſignia, & aliud Rakoczianis proprium, nempe aquila enſifera cum dimidia rota.

TANDEM OPPRESSA RESVRGET. Arbor palma, & ſigla K. V. (Kölösvár) 1705. *Aur. ſimpl. Com. Feſtetic.*

Auræ idgenus monetae Tranſilvanicæ, Claudiopoli per factionem Rakoczianam ann. 1705. ſignata, meminit etiam *Köleſerus* in *Auraria ſua*, deſcribitque *Seivert* p. 198. ſeq. addito ſimul alio Anti-Rakocziano Numismate hujus inſcriptionis ac typi:

VERA SALVS PATRIÆ SPONDETVR AB ARBORIS VMBRA ::

SVB QVA PAX, REQVIES IPSA, SECVRA VIRENT.

(*Literæ majuſcula annu 1710. exprimunt*) Typus: Arbor, infra quam proſpectus provinciæ Tranſilvaniæ cum præcipuis urbibus, caſtellis,

castellis, fluviiisque. Ad dextram videlicet occurrit *Bisfricium*, litera B. indicatum, cum praterfluente *Samoso: illa*) *Scharburgum* per literam S. notatum, 3) *Claudiopolis*, cui adscriptum: GLAVDIOP. 4) *Megyefinum* cum fluvio *Köküllö*, adjecta lit. M. 5) *Arx* adposito nomine integro. DEVA. Hæc ad dextram. HA. sinistris vero 1) *Cibinium* ad fluvium cognominem, additis literis. CIB. 2) *Arx Fogaras* cum amne. *Auta*, adscripto FOG. 3) *Corovenfis civitas* literis COR. indicata. 4) ALBA IVL. In segmento Numismatis inferiore adest hæc epigraphe: IN COLIS NOBILE PRÆSIDIUM. T. (1710) subtus in lemnisco pensili: MANET HINC PROTECTIO REGNI. ad marginem literis minusculis G. SCHYLER. Monetarius nempe Cibiniensis.

In parte averfa ejusdem Numismatis loquacissimi hæc habentur:

PERFIDA CÆDE TRIAS PROPRIYS CADAT. IGNI SÆCULARI
MARTI IVRE PLO. DISCE SACRARE TRIAS. Miles Cæsareus cataphra-
ctus, læva manu scutum, aquila bicipite insignitum, gestans, gla-
dio, quem dextera tenet, ignem in ara succensum extinguunt: per-
territis tribus mulieribus, quæ manibus elatis in fugam conversæ ap-
parent. In segmento: DE INIMICIS VICTOR. infra lemniscus, in
quo scriptum: INDE FAVOR PATRIÆ. ad marginem: G. S. id est:
Georgius Schuler.

Quæ in lemniscis parte antica, & averfa sunt sententiæ;
annum 1710. non seorsim, sed junctim dumtaxat lectæ efficiunt
hæc nempe: *Manet hinc protectio Regni, inde favor patriæ.*

Opponitur autem hoc operosum Numisma Rákocziæ Nu-
mis supra N. 3. & 5. descriptis. Vid. *Sewert l. cit. p. 106. seq.*

6. MONETA NOVA AVREA REG. HUNGAR. Scutum
coronatum Regni Hungariæ bipertitum, continens la dextris 4. fa-
scias, a sinistris crucem duplicatam in tricollati coronato. Sigla:
N. B.

REGI-

REGINA PATRONA HVNGARIÆ. 1705. Icon Deiparæ cum Jesulo, & aliis consuetis attributis. *Aur. simpl. R. Univ. Pest.*

MON. NOV. AVR. R. HVNG. Scutum, ut in præcedente.

PATRONA HVNG. 1707. Icon Mariana more solito. Sigla: K. B. *Aur. simpl. ibidem.*

MO. NO. ARG. REG. HVNG. Scutum Regni Hung. ut supra.

PATRONA HVNG. 1704. Icon Mariana. Sigla: K. B. *Arg. flor. ibidem.*

Quamquam ea fuerit perduellium temeritas, ut in Onodiensi Conventiculo decreverint, ipsos Regni fascēs ab Josepho I. Augusto ad Rákocziū transferre, nondum tamen ipsemet Rákoczius eo processit insolentiæ, ut jus Majestaticum eudendæ monetæ sibi attribueret, suoque, ac non potius Regni Hungariæ nomine, & insignibus Numōs, in usum quotidiani commercii signandos, curaret. Igitur quamvis in mnemonicis Numis, quales a N. I. ad 4um recensuimus, nomen ipsius, & effigies reperiatur, abest tamen constanter a monetis usualibus.

9. Scutum coronatum, in quo utrumque Regni Hungariæ insigne est, nempe 4. fasciæ, & crux duplex. 1705.

PRO LIBERTATE. Icon Mariana solitis cum attributis inter literas: P. H. quæ Patronam Hungariæ significant. Infra est XX. nota valoris, denariorum forte viginti. *Æreus ibidem.*

10. Scutum coronatum, ut in præced. 1705. Sigla: C. M. id est, *Civitas Miskolczinum.*

PRO LIBERTATE. Infra est X. nota valoris. *Æreus ibi.*

POLTVRA. An. 1706. Scutum Hungariæ, & sigla K. B. PATRONA HVNGARIÆ. Icon Mariana. *Æreus ibidem.*

12. Scutum Hungariæ. 1705. Ad latera sunt notæ incusæ, hinc icuncula Mariana, in litera M. (*Miskolczinum.*)

PRO LIBERTATE. Icon Mariana more solito, literæ P. H. id est: *Patrona Hung.* Infra vero XX. valoris externi nota. *Ær. ibidem.*

MATH. *Belius* T. IV. Hung. Novæ p. 191. mentionem faciens cupreæ monetæ, graviter in Rákocziânos invehitur. „*Æs* primo cyprum, inquit, in polturas anno 1704. conflare cœptum, pulcherrimo obtentu, ut in promptu Numi essent, quibus in metallinas operas sumptus idonei fierent. Mox ubi lucripetæ avidissimi, Bercesenius imprimis, advertissent, quantum hoc artificio ad thesauros, furtim auferendos, proficere possent, aræ hujus monetæ neque modum, neque finem esse voluerunt. Nam præter minutum, quod diximus, monetæ genus, majore alii, quinque, atque decem grossorum indito pretio, tanto numero procudebantur, ut biennii, trienniive spatio argentum omne, aurumque vulgo evanuerit. Ne autem turpissimo sceleri æquitatis deesset prætextus, lemma Numis impressere: PRO LIBERTATE, inquit. Scilicet, ut plebem auro, argentoque emungerent, aurea tempora cum æreis maleficientissime permutarunt, egregii patriæ liberatores, obliti Ennianni illius: *Aureo libertas toto non venditur auro.*“

Et vero ex propriis etiam Francisci Rákocziî commentariis, supra citatis, facile colligas, rei monetariæ rationes per introductam cupreæ idgenus monetæ cusionem vehementer fuisse perturbatas. Nam in Conventu Miskoltzensi, sub initium anni 1706. celebrato præcipuum caput deliberationum fuerat de ferendo eatenus remedio.

a) Cupreæ monetæ, quas Rákoczius procudi fecit usque ad annum
nunc

a) Memoires cit. p. 289.

nunc memoratum, efficiebant quatuor milliones florenorum, sed illarum, quas falsarii clam effabricarunt, inque vulgus protruserunt, vix numerus iniri poterat. Factum igitur est, ut æs signatum indies magis vilesceret, & a mercatoribus non aliter, quam diminuto ultra modum ejus valore, vel, quod in idem recidebat, aucto magno opere mercium vendendarum pretio, acceptarentur. Quæsitum fuit huic malo remedium nova procussione Numorum cupreorum cum notis quibusdam introcussis, quas Falsarii non tam facile imitari possent, simulque diminuendo valorem prioris monetæ cupreæ, tum præcipiendo etiam, nequis novam idgenus monetam cupream, in quocunque commercii genere, detrectaret acceptare secundum valorem recentius eidem impositum a). Sed neque ista constitutione abusus tolli poterant, Rakoczianis Edictis legitima carentibus auctoritate.

CAPUT QUINTUM.

De aliis varii argumenti Numis, ad Hungariam, hujusque Provincias quoquo modo spectantibus,

§. XXVI.

Numisma mnemonicum GALEOTI MARTII, Bibliothecæ Corviniæ Præfecti.

GALEOTVS MARTIVS POETA CLARS. MATHEMATICVS ET ORATOR. Protome capite nudo, vultu propingui, dextrorsum verso.

NASCENTES MORIMVR. FINISQ. AB ORIGINE PENDET.
Pluteus formæ quadratæ, in quo clepsydra, & octo libri nullo certo ordine.

---

a) Ibidem p. 292. seq.

ordine. Pluteum ambit hæc inscriptio: SVPERATA TELLVS SIDERA DOMAT. *Argent. maximi moduli e schedis P. Stephani Kaprinay.*

Galeottus Martius, Italus Narniensis, Regi Mathiæ Corvino ob doctrinam, & facetam indolem gratus, & acceptus, post Thadæum Ugoletum, & Bartholomæum Fontium, Corvinianæ Bibliothecæ aliquamdiu Præfectus, quibusnam potissimum scientiis inclauerit, præsentis Numismatis epigraphe docet. Artem quoque medicam exercuit, quemadmodum ex ejusdem libro de promiscuâ doctrina Cap. XV. intelligere licet. Scripsit præterea de homine libros duos. 2) Librum de incognitis vulgo. 3) De egregie, sapienter, & jocosè dictis, & factis Mathiæ Regis ad inclytum Ducem Joannem ejus filium. Editiones horum opusculorum, brevemque hujus Auctoris biographiam reperies apud P. *Xystum Schier* Diss. de Bibliotheca Mathiæ Corvini p. 18. seqq. Hungariam, Bohemiam, Germaniam, Hispaniam pervagatus Galeottus, postremos vitæ dies in Italia exegit, senexque ad montem Anianum prope urbem Atestam, cum esset corpore admodum obeso, arvina suffocatus obiit, teste Paulo Jovio in elogiis doctorum virorum.

§. XXVII.

THOMÆ BAKACS ab Erdöd, Cardinalis, Archiepiscopi Strigoniensis.

THOMAS CAR. STRIGON. VNG. PRIMAS. Protome ejusdem.

SVM DEA VIRTVTI IVRE LOCATA COMES. Fortuna habitu mulieris nudæ, velo prætenso, insistens Delphino, inter duos scopulos, in pelago fluctibus agitato prominentes, retro quam nubes, & ventorum binæ effigies, volansque aquila. *Arg. magni moduli ibidem.*

Thomas Bakács ab Erdőd, ab *Wladislao II.* ad Strigonien-
sem Archiepiscopatum, ac Primatis Hungariæ dignitatem evectus
anno 1497. triennio post obtinuit purpuram Cardinalitiam, & paul-
lo serius etiam titulum Patriarchæ Constantinopolitani. Interfuit Con-
cilio Lateranensi anno 1512. & Viennensi trium Regum congressui
anno 1515. ubi Mariam Cæsaris Maximiliani neptem Ludovico II.
Regi juniore Hung. & Annam Wladislai II. filiam Cæsari Maximilia-
no, pro alterutro nepotum ejusdem, ritu solenni despondit. Vivere
desiit 1520.

§. XXVIII.

Comitis NICOLAI de ZRINY.

NICOLAI D. G. COMITIS ZRYNEN. EC. 1535. A. Ga-
lea coronata, cujus apicem ornat Dräco alatus, lingua exserta.

IN TE DOMINE SPERAVI. NON CONFVNDAR IN
ÆTERNVM. Pf. 75. Effigies Davidis Regis Cytharam pulfantis,
adscripto juxta nomine: DAVID REX. In basi vero, cui Cythara
insistit, nomen incisoris: S. R. *Arg. uncial. Musei Cæs. Vindob.*

Editum est hoc Numisma per *Du Valium* in *Mounoies* en
argent p. 420. cum hac adnotatione: „Nicolas Esdrin Comte de
Zrin, ou Serin en Croatie, née l' an 1517. signala la valeur con-
tre les Turcs, & fut tué en defendant la ville de Zigeth assiégée
par Soliman II. l' an 1566.“ Præsens igitur Numisma tribuitur
Nicolao VI. de Zrinio, cujus epitaphium in Car. Wagneri Colle-
ctaneis p. 121. sic habet:

„ Illustrissimo Comitì NICOLAO ZRINIO, Torquati ex
Sorore Nepoti, a CAROLO V. post Viennam obsidione solutam,
quod in ea adolescens adhuc, & tyro, multa, & præclara fecisset;
equo, auroque donato, ad Budam, et Pestum pulcra per facinora;

summa

summa cum laude probato : Croatiae, Sclavoniae, & Dalmatiae Bano, Tavernicorumque regalium in Pannonia Magisterio, summa cum prudentia functo, copiis Caesaris ad dextrum Danubii latus a Ferdinando I. & Maximiliano II. Imp. Praefecto, victis saepissime, fugatis, caesisque hostibus, infaustissima postremum, funestissimaque Szigethi expugnatione, cujus arcem contra innumerabilem Solymani Turcarum Principis exercitum, facta eorum ingenti, & memorabili strage diutius, quam viribus par fuerat, defendit, defuncto ibidem Solymano, totius orbis flagello, pulcherrime absumpto; bellicae gloriae fortissimo invictissimoque Duci, de se, publicoque B. M. P. P. Vixit annos XLVIII. occubuit VII. Sept. Anno Virginei Partus MDLXVI. “

§. XXIX.

IOANNIS CASTALDI, exercitus Caesaris in Transylvania Ducis 1551.

IO. BA. CAS. CAR. V. CAES. FER. RO. HVNG. ET BOE. RE. EXERCIT. DVX. (*Joannes Baptista Castaldus Caroli Quinti Caesaris, Ferdinandi Romanorum, Hungariae, & Bohemiae Regis Exercituum Dux*) Protome Castaldi habitu Ducis Militaris, infra quam nomen incisoris ANIB. (*Anibal.*)

TRANSILVANIA CAPTA. Prospectus provinciae, depictis montibus, collibus, silvis, fluviis, oppidis, erecto ad latus tropæo, infra quod mulier decumbens d. coronam attollit, s. scipionem tenet; juxta est effigies fluvii, forma viri decumbentis cum arundine, & urna, adscriptoque nomine MAVRVSCIUS. *Numisma Aeneum. Com. Festicus.*

Ut Transylvania caperetur, ac FERDINANDO Hungariae Regi restitueretur, non tam *Castaldi* virtute, quam *Georgii Martini* consiliis, & astu factum est. Quae in averfa hujus Numismatis
infra

infra tropæum decumbens effingitur mulier, coronam una, & sce-
trum altera tenens manu, *Isabella* est vidua Regina. Hæc, post-
quam Castaldus cum septem, non amplius, armatorum millibus
Transilvaniam ingressus fuisset, sacram Hungariæ coronam, quam
apud se detinebat, & reliqua Regni insignia, persuadente Martinu-
sio, simulque provinciam Transilvaniæ resignavit, his conditionibus,
ut sibi quidem centum millia aureorum solverentur pro dote, filio
autem suo Joanni Sigismundo Ducatus Opoliensis, & Ratiborensis
in Silesia, cum opimo in Hungaria patrimonio permitterentur. Quæ,
cum acta fuerint in civitate *Szász-Sebes*, germ. *Millenlach*, sita ad
fluvium cognominem, qui ad vicinam *Albam Juliam* miscetur *Mau-
ruscio*, sive *Marusio*, hac de causa inter alias Numismatis hujus fi-
guras fluvius quoque *Marusius* repræsentatur a).

§. XXX.

IACOBI HALLER, in bello Turcico ann. 1554. interfecti.

IACOB HALLER V. HALLERSTEIN. ÆT. 32. 1554.
Protome ejusdem loricate, nudo capite, vultu adverso, barbato.

SUFFICIENTIA NOSTRA EX DEO EST. Tropæum, cui
adpensa sunt, thorax, hasta, gladius, sagitta. In lateribus hinc
galea est, inde scutum gentilitium, trunco arboris adpensum. *Arg.
ibidem.*

*Jacob Haller von Hallerstein, hung. de Hallerkõ, ætatis suæ
anno 32. æræ vulg. Christianæ 1554. occubuit in bello Turcico.
Petrus Haller, Comes nationis Saxonicæ in Transilvania, Consulque
Cibiniensis, hoc monumento Numismatico memoriam filii sui con-
servatam voluit.*

§. XXXI.

a) Conf. Anzeigen aus K. K. Erbländern V. Jahrgang. p. 361. seq. &
Ungrisches Magazin T. III. 138. seq.

§. XXXI.

*Numus Transylvanicus, memoriam calamitatum anno 1602. toleratarum
recolens.*

TERRENA CONSIDERES VT COELICA POSSIDES (sic
erronee pro POSSIDEAS) Caput facie triplicata, una in berbi, cui
adscribitur: OCCIDENS. altera barbata cum addito vocabulo:
ORIENS. tertia vertice depicta, æque barbata, cum inscriptione:
DEVS.

A TERGO ET FRONTE MALVM. TANDEM DEVS
PROPITIARE. AN. MDCII. FATALI TRANSILVANI (sic). *Aur.
& arg. C. Fæsteticis.*

De hujusmodi Numis anno 1602. in Transilvania procufis
Köleserus in *Auraria* p. 157. „Hæc, inquit, se mutuo explicant;
erant Coronenses in angustiis, & quasi malleum inter, & incudem,
quo se verterent dubii, ob irruptionem Stephani, Vaivodæ Molda-
viæ, Turcarumque cum Moise Siculo, & exercitus Georgii Basta.“
Seiverus vero in *Notis ibidem*, ænigmaticeos vocat idgenus Numos,
nec tam a Coronensibus signatos affirmat, propterea, quod in non-
nullis diferte CIBIN. legitur. Tales enim Numi diversis typarijs
cusi, varique ponderis occurrunt: quibus illustrandis adducit se-
quentem ex Manuscripto Ioannis *Oltardi*, scriptoris coævi, perico-
pen, ad annum 1602. Transilvaniæ fatalem.“ Nihil enim, inquit
ille, calamitatis, quo genus humanum ob peccata affligi solet, di-
vinitus reliquum fuit, quod non uberrime totoque, ut ajunt, plau-
stro in hunc annum redundaverit. Urbs *Ciliniensis* pressa gladio,
fame, peste, phrenesi, & sexcentis aliis calamitatibus primum anni
quadrantem infestata est hostiliter ab Hungaris, quod fidem, Impe-
ratori Rudolpho datam, rumpere, ut reliquæ civitates, nollet: sub-
urbia ejus, & pagi circumjacentes flammis, ferroque vastati, rustici
misera-

miserabiliter trucidati, plurimi a Tartaris captivi abducti, reliqui in urbem compulsi, ibique vel fame, vel phrenesi, ac peste sublati sunt. — — — Æstate adpropinquante pestis, atque phreneseos contagium nonnihil remittit, & sperabamus meliori: sed quid fuit? *Bastæ* exercitus profugit Hungaros mense Julio penes Marusium ad Albam Juliam. Hinc ille exercitus per totam Transilvaniam dilapsus, omnes segetes depopulatur, & devastat, triticumque rusticis vi eripit. Hinc vicissim gravis fames sub hyemem suboritur. &c.

Schwartzius in recensione Numorum Schmeizelii p. 28. scribit in hujus generis Numo eminentias, & umbras busti tricipitis ab artifice tam affabre mixtas esse, ut ad dextram facile detegere possis caput imberbe galea romana tectum; ad sinistram vero caput barbaturum, vitta turcica opertum: in summitate denique caput, barba quoque insigne, sed nudum, quale hungaris vocatur *Kopasz-Fejd*. Verum *Seivert* ingenue fatetur, se, quamvis plures idgenus Numos archetypos contemplatus fuerit, in nullo tamen artificiosas hujusmodi eminentias, umbrasque, quales per *Schwartzium* memorantur, observasse.

§. XXXII.

GEORGII BASTA, Cæsarei exercitus in Transilvania Capitanei Generalis, anno 1603.

GEORGIUS BASTA DNS IN SVLT. EQV. AVR. Proto-me ejusdem loricata, nudo capite, vultu barbato.

S. C. M. AC CATH. REG. HISB. (sic) CONSI. BEL. ET IN TRAN. CAPIT. GENERAL. Intra corollam epigraphe: VALL. PROF. SIC. DEV. DAC. RECEP. 1603. Tres rami palma. Arg. formæ ovalis, R. Univ. Pest.

Exstant

Exstant etiam Numi aurei Bastæ, varii ponderis: Köleserus commemorat decuplum. Cumpendia sic legenda sunt: *Georgius Basta Dominus in Sult, Eques auratus, Sacræ Cæsareæ Majestatis, ac Catholici Regis Hispaniarum Consiliarius bellicus, & in Transilvania Capitaneus Generalis. Valacho proffigato, Siculo devicto, Dacia recepta 1603. Per Valachum intelligendus venit Michael Vajvoda Valachia Transalpinæ, per Siculum, Moyses Zekel Principatus Transilvaniaë invasor.*

§. XXXIII.

MICHAELIS ALBINI Prætoris Coronensis 1612.

MICHAEL ALBINVS A. P. B. Intra coronam e liliis textam.

AD VTRVMQVE IMPER. PRO PATRIA LEGAT. In area Numi hæc epigraphe: PRÆSTITIT QVÆ DEBVI PATRIÆ. *Aur. decupl. Com. Festetic.*

Hoc Numisma cives Coronensës procuderunt in honorem sui Prætoris *Michaelis Weifs*, latine *Albini*, qui legatione ad utrumque Imperatorem, nempe Romanorum, ac Turcarum, functus, comoda civium suorum curabat, urbemque Coronam contra Principis *Gabrielis Bathori* tyrannidem defensabat, ac postremo in conflictu anno 1612. victima cecidit pro patria. Literis A. P. B. continetur titulus *Amplissimi Prætoris Brassovia*, seu Coronæ civitatis. Vid. Anzeigen VI. Jahrgang. p. 57. seqq.

§. XXXIV.

IOANNIS TELEGDINI Archiepiscopi Colocensis 1643.

IOANNES TELEGDINVS ARCHIEPISCOPVS COLOCENSIS. Protome ejusdem, habitu pontificali.

DOMINVS PROTECTOR MEVS. 1643. Scutum gentili-
tium Telegdini. *Arg. Com. Festetics.*

Primus in Hungaria *Telegdinus* aedes publicas pro nobili ju-
ventute, literis, ac moribus instituenda, Tyrnaviæ posuit, dotavit-
que. Archiepiscopatu Colocensi per Turcas occupato, Nitriæ sedem
fixit, ejusdem Ecclesiæ simul administrator.

§. XXXV.

Numus familiæ Comitum PÁLFFY.

MARIA FUGGERIN STEPHANI ET IOANNIS PALFFYO-
RVM MATER. QVI SIMVL SEPVLTII POSONII 29. MAII. 1646.

AD ASTRA MECVM. Mulier stolata stans capite ultra nu-
bes erecto, supra quod luna est conspicua, manu dextra unum,
læva alterum cervum cornu adprehensum tenet. *Arg. uncial. Musei
Cæs. Vindob.*

Editum est hoc Numisma per Du Valium inter monetas,
argenteas Musei Cæs. p. 404. præmissa hac brevi adnotatione: „Ma-
rie Fugger Comtesse de Pálffy née l' an 1566. Mariée a Nicolas
Comte de Pálffy l' an. 1583. † 1646.

Obit octuagenaria, cum duobus filiis Stephano, & Joanne
Pofonii sepulta. Cervus cum rota Palfiorum est insigne. Continua-
tis post matrem funeribus elatos fuisse, indicat Numi epigraphe:
Mecum ad astra: & typus mulieris supra descriptus.

§. XXXVI.

Numus inauguralis Gymnasii Pofoniensis Protestantium.

Equus Trojanus, sine epigraphe.

INAVG. GYMN. POSON. EV. F. FEST. ANDR. MDCLVI
id. est: Inauguratio Gymnasii Pofoniensis Evangelicæ Fidei Festo
Andræ 1656. *Arg. Com. Festetics.*

§. XXXVII.

§. XXXVII.

Joannis Casp. AMPRINGENII Gubernatoris Hung.

IO. CASP. D. G. ADMI. PR. OR. T. M. MAG. DO. IN. FR. ET EVL. Protome ejusdem loricata, nudo capite.

CÆS. MAI. REG. HVNG. PLENIPOT. GVERNA. 1673.

Scutum gentilitium inter binos palmæ ramos, supra quod icon Mariana, & hoc lemma: DEO DVCE. *Aur. simpl. Com. Fæstetics.*

Joannes Casparus Dei Gratia Administrator Prussici Ordinis, Teutonici Magnus Magister, Dominus in Freudenthal, & Eulenberg, Cæsareæ Majestatis Regni Hungariæ Plenipotentarius Gubernator. 1673.

Natus is erat in Brisgovia patre Joanne Christophoro de Ampringen, matre Susanna de Landsberg 1619. Literis Friburgi excultus primum Viennæ, inter aulicos Ferdinandi II. ephebos, equestribus vacabat exercitiis, dein ex Italico redux itinere, sub Leopoldo Wilhelmo Austriæ Archiduce stipendia fecit, ea bellicæ virtutis commendatione, ut Equitibus Ordinis Teutonici 1646. adscribi, & Præfecturam *Commendæ*, seu Dynastiæ Freudenthalensis, & Eulenbergensis cum *Ballivatu* Austriæ promeritus fuerit. Mortuo Carolo Josepho Archiduce Austriæ, creatus est Magnus Magister Ordinis Teutonici, & Mergenthemii 20. Martii 1660. inauguratus. Hac præditum dignitate Imp. Leopoldus M. fecit die 22. Martii 1673. plena cum potestate Gubernatorem Regni Hungariæ, attributo illi Senatu ex Hungaris, & Austriacis conflato. Magistratum hunc Ampringenius triennio haud integro gessit, veniamque discedendi ex Hungaria petiit, & obtinuit. Postremo Silesiam anno 1683. accepit gubernandam, ubi anno sequente diem supremum clausit.

§. XXXVIII.

Monasterii S. Martini in monte Pannonia.

MI. FVND. & 9. 8BRIS MDCCL. CELEB. Tres montes, quorum medio insidet crux hungarica, infra quam legitur: SAEC. in aliis vero duobus montibus occurrit numerus VII. supra montes in nubibus conspiciuntur imagines beatorum Præsulum Martini, & Adalberti, vultibus ad oculum divinæ providentiæ conversis. Infra eosdem vero montes cœpta prius epigraphe continuatur hoc modo: RVINATI. VIII. RESTAVRATI MNRV S. M. S. M. P. O. S. B. Quæ simul sumpta hunc faciunt sensum: *Anno 1001. Fundarum, & 9. Octobris celebratum Sæculum VIIimum ruinati, VIIIimum restaurati Monasterii Sancti Martini supra montem Pannoniæ Ordinis Sancti Benedicti.*

In parte averfa hæc sunt. Tres imagines in nubibus, media Deiparæ, altera a dextris S. Stephani Regis, tertia a sinistris S. Ladislai, quibus hæc adduntur inscriptiones: DITANDO. IN DEFENSANDO. POST IN DOTANDO. Infra hæc occurrunt tres montes cum monasteriis, & sacellis, quorum uni adscriptum: PER VII. alteri A. VII. tertio AD VII. In ima vero Numismatis parte hæc epigraphe: PANNONIE MONTES IAM AD SEPTEM SECLA. LIBERTANT. *Æneum. Com. Fesetics.*

Hoc Numismate Monasterium Benedictorum, quod S. STEPHANVS anno Chr. 1001. in honorem S. MARTINI Confessoris in Comitatu Jaurinensi supra sacrum Pannoniæ montem fundaverat, jubilæum septem Sæculorum anno 1701. celebravit.

§. XXXIX.

GEORGII BANFY de Losonc, & CLARÆ BETHLEN.

NOVISSIMIS HONORIBVS GEORGII COM. BANFI DE LOSONTZ TRANSY. SVB AVG. ROM. IMP. LEOP. ET IOS. XVI.

XVI. AN. GVB. REGII. EIVSDEM. CONIVG. PIENT. CLARÆ.
 COM. DE BETHLEN. POSTQVAM VIX. ILLE AN. XLVIII. HÆC
 XXXIX. DVRANTE CALAMITOSO POPVLAR. BELLO MORT.
 ET CLAVD. CONTVM. FIL. FILIÆQ. AE. GR. E. AN. D. MD.
 CCIX. F. F. (& *Claudiopoli contumulatis, Filii, filiaque, Æternæ
 Gratiitudinis ergo, Anno Domini 1709. fieri fecerunt.*

In parte averfa: Duo Gryphes inter circumfitas cupreffos,
 pede uno tenent enfes fractos, altero attingunt binas calvarias,
 culcitra globo crucigero ornata, impositas. Epigraphe: ET GRY-
 PHES TEGIT VMBA CYPRESSI. Infra hæc apparet Navis flucti-
 bus pelagi agitata, & hoc lemma: IACTAMVR IN ALTVM. Infra
 navim G. S. id est: *Georgius Schuler* Numismatis Incisor; ad latera
 vero: S. K. D. K. hoc est: *Samuel Köleserus de Keres-eer*, ejusdem
 Numismatis auctor, idem ille, qui aurariam Romano-Dacicam scri-
 psit, ac edidit. *Numisma Exequale apud Köleser l. cit. p. 198. &
 Scivert ibidem.*

Pervetus familia Bánfiána in plures quondam ramos pullu-
 lavit, ex quibus tamen florentissimi fuere *de Losontz*, & *de Alsó-
 Lindva*. Banfiorum de *Alsó-Lindva* sexus virilis defecit in Christo-
 phoro Tavernicalium regaliū Magistro, sub ann. 1646. extincto
 a) *Losontziorum* vero in Stephano, qui anno 1551. in Temesiæ de-
 fensione, multis acceptis vulneribus, captus, & a Turcis obruncatus
 fuit. Ob eximia tamen Stephani istius merita Imp. Ferdinandus I.
 indulfit, ut *Bánfi de Losontz* jure civili reviviscerent in superstite
 dicti Stephani filia, cui eam contulit gratiam, ut suus maritus, mu-
 tato priore nomine, adpellaretur *Bánfy de Losontz*, atque in omnia
 hujus familiæ bona cum posteris suis succederet. Hac itaque ratio-
 ne *Georgius*, præfente Nomismate celebratus, a *Bánfis de Losontz*
 traxit originem.

§. XL.

a) Vid. Wagner Collect. Dec. I. p. 20.

§. XL.

Numismata mnemonica ALBÆ IVLIÆ sub Imp. CAROLO VI. munitæ, & Carolinæ noinen adeptæ.

I. Prospectus Arcis Albæ Juliæ, seu Carolinæ, suis cum munimentis: infra quam hæc epigraphe: CONDITVR. ALBA. CAPVT. REGNI. QVONDAM. A. STAINVILL. LAPIS. EST. QVI. DACICA. RVDERA. DEVÆ. RESTAVRARE. PARAT. DE. QVO. CSIK. SZEREDA PLAVDET. Alia inscriptio ambiens arcem ita habet: ANNO QVO GENERALIS ERAT COMENDANS IN TRANSILVANIA. Reliqua pars hujus inscriptionis sequitur in averfa hujus Numismatis, nempe:

ST. C. A. STAINVILLE. S. C. M. CONS. BELL. EQVIT. GEN. CATAPHR. COL. ET. GEN. COMM. IN. TRANSILVA. Pallas galeata, thoracata, dextra demissa scutum, cruce teutonica insigne, sinistra hastam tenens, stat inter montes metalliferos, infra quos hæc altera epigraphe: MINERA ☿ CVRII ☉ LIS. ☾ NÆQ. ☽ TVRNI. MOX ALBÆ COEPTI. CAUSA. LABORIS. ERAT. G. H. *Argent. magni moduli, R. Univ. Pestin. Vid. Tab. XIII. N. 329.*

Aureorum quoque hujus typi meminit Koleserus p. 203.

Imperante *Carolo VI.* anno 1714. urbs Transilvaniæ *Alba Julia* (rectius *Albæ Gyula*) sedes quondam Principum Transilvaniæ, novis propugnaculis munita fuit per *Stephanum* Comitem a *Steinville* supremum eo tempore armorum Cæsareorum in Transilvania Præfectum, qui simul, ut inscriptio docet, *Dacica Devenfis* arcis rudera restaurare parabat, quod Transilvanis, præcipue Siculis (nam *Csik Szereda* caput est terræ Sicularum) gratum fore, eadem Numismatis epigraphe innuit. Muniebatur autem *Alba Julia*, ad arcendos hostes a montibus, qui eidem vicini sunt, metalliferis: hoc enim inscripti versus produnt: *Minera Mercurii, Solis, Lunæque, Saturni, mox Albæ coepti causa laboris erat.* Sigla G. H. sunt Monetari *Georgii Hautsch* propriæ.

2. + LVCE SACRA CAROLI (SIMILES ALBA ACCIPIT OR-
TVS.)

* IN SOLIDA PRIMVS PONITVR ARCE LAPIS.

* IVLIA NATA FVI. CAROLVS VIM ROBVR ET AVXIT.

IVLIA SIN LIBEAT. NVNC CAROLINA VOCER.

Infra hanc epigraphen septem castella in totidem montium verticibus.

In parte averfa: Arx Albæ Carolinæ, volante defuper aquila.

Lemma: TVTISSIMA QVIES. In imo Numi segmento, literæ minusculæ: C. I. H. Id est: *Carolus Johannes Hedlinger* fecit. *Aur. & Arg. Com. Fefetics, & arg. R. Univ. Pefin.* Vid. Tab. XIII. N. 330.

T. XIII.
N. 330.

De hoc Numismate ita Köleserus p. 202. „Effoffis, inquit, vallis fortalitii, *Alba Juliacenfis* antehac, *Carolinenfis* nunc; dum propugnaculo, a Carolo dicto, primus lapis angularis fefto *Caroli Boromæi* poneretur, Numisma aureum majoris, & medii moduli cufum est, cujus ab una, repræfentatur Fortalitium heptagonum, fupra hoc, aquila protenfis alis elevata fortalitium obumbrans, cum infcriptione: *tutiffima quies*, fubtus ostenditur bifidus canalis ducendis fluviorum Maros, & Apuli ramis. Ab altera parte duo difticha: LVCE SACRA &c. “ ut fupra.

§. XLI.

Numisma, Comiti STAINVILLÆO dicata.

I. IN VIRTUTE TVA. Scutum cruce insignitum, Comitibus a Stainville proprium.

RESTAV-

RESTAVRABVNTVR. Septem planetæ, metallorum Symbola, in totidem montium verticibus. Ad latera cuniculi, & putei. *Aur. & arg. apud Köleserum p. 200. seq.*

2. DECVS IN ARMIS. Cassis craticulata supra galeam cruce Stainvillæa insignem.

VTROQVE CLARESCERE PVLCHRVM. Ensis erectus, cui ramus olivæ circumvolvitur. *Aur. & arg. ibidem.*

Comes hic Stephanus a Stainville ut plurimum commorabatur in *Száz- Sebes*, germ. *Müllenbach*, ubi officinam fusoriam habebat; lapides auriferos in plateis, publicisque viis colligere solitus, fertur dixisse; Transylvanos colonos nonnunquam impetere vaccam lapide, qui ipsa vacca majoris esset pretii. Obiit Devæ 21. Octobris 1720. unde Cibinium devectus, ac in monasterio PP. Franciscanorum solenniter tumulatus fuit. Vid. Seivert in *Köleseri Auraria* p. 201.

§. XLII.

Comitis Damiani VIRMONDTII, Supremi Armorum in Transylvania Præfecti.

DAMIANVS HVGO S. R. I. COM. VIRMONDT. Scutum gentilitium, infra quod hæc epigraphæ; BYZANTII PACE CLVSA. DACIIS AVGVSTI PRÆSES. DATVS A. D. MDCCXXI. S. K.

In parte averfa: EX METALLO VIRGINEO AVRATI DACIÆ AD SALINAS MARIE ANNÆ VIRGINI VIRMONDTIANÆ OBLATO. *Aur. Musei Cæs. Vindob. Item arg. Com. Festerics.*

Elegantis utriusque inscriptionis Auctor fuisse videtur *Samuel Köleserus*, literis S. K. indicatus. Cusa vero fuerunt idgenus Numismata, secundum epigraphem partis averfæ, ex metallo virgineo *Aurati*, fluvii Daciæ (hung. *Aranyas*) ad *Salinas*, hodie *Torda* civitas ibidem, invento, quod *Mariæ Annæ Virgini Virmondianæ* oblatum fuerat.

§. XLIII.

§. XLIII.

CONSTANTINI BRANKOVAN, Principis Valachiæ Transalpinæ 1713.

CONSTANTINVS BASSARABA DE BRANKOVAN. Protome ejusdem chlamydati, ac tunicati, caput pileo cristato tecti. Infra C. I. H. nomina Incisoris *Caroli Johannis Hedlinger*.

D. G. VAIVODA ET PRINCEPS VALACHIÆ TRANSALPINÆ. Scutum coronatum, Gryphis, lemniscis, & encarpis ornatum, continens insignia, corvum videlicet crucigerum, expansis alis (trunco arboris insidentem, inter solem & lunam. Infra est anni currentis numerus 1713. *Aur. & Arg. magni moduli Musæi Cæs. Vindob. editus a Du Valio.*

Invenitur hoc Numisma depictum etiam in Opere, cui titulus: *Europæische Fama. Parte CLX.* addita extra Numum hac inscriptione: *Joannes Constantinus Bessarabas Cantacufenus de Brankovan Fürst des heil. Röm. Reichs.*

De nominibus primum, tum de insignibus, ac demum de fatis hujus Principis hæc notanda veniunt. Principio sola *Joannis Constantini* nomina gessit, postea suadente Serbano Cantacufeno, avunculo suo, & in Vaivodatu Valachiæ decessore, adsumpsit cognomen *de Brankovan*, a præcipuo Dynastiæ suæ loco. Ad Principatum evehctus, & in eo confirmatus, *Cantacufenus* voluit appellari, ob matrem suam e Cantacufenis, Græcorum Imperatorum posteris, oriundam. Sed cum idcirco non solum apud superstites Vajvodæ Serbani Cantacufeni fratres, verum etiam in utraque aula Cæsarea suspicionem adfectatæ tyrannidis incurrisset, hac appellatione intermissa, *Bassarabum* se scribere cœpit, quod ipsum quoque regnantis quondam in Valachia familiæ nomen erat, ad quam ille suum genus per Aviam referebat. Hæc igitur est ratio, cur in Numismate nunc descripto *Constantinus Bassaraba de Brankovan* vocetur.

Quod ad insignia attinet, quæ in parte averſa ejuſdem Numiſmatis occurrunt, merito quæri poteſt, ſintne Valachia propria, an potius gentilitia? Nam e Speneri ſententia, Valachia pro armis habet leonem nigrum in campo aureo cum ſole, & luna. Auſtor vero Cerographia hungaricæ, tria Maurorum capita, tæniis redimita candidis, tribuit Valachia. Ceterum Samuel Köleſerus, rerum Valachicarum peritor, diſerte affirmat p. 199. l. cit. proprium Valachia inſigne eſſe corvum crucigerum cum ſole, & luna, uti eſt in noſtro Numiſmate, atque hoc inſigni Principes Valachos in politicis expeditionibus uti, cum in Eccleſiaſticis aliud adhibeant, ſcilicet effigies Conſtantini M. & Helenæ Auſtæ crucem intermediam ſimul tenentium. Et vero vidi ipſemet monetas, poſtremo cum Turcis bello, a Ruſſis pro Moldavia, & Valachia ex ære percuffas, ita ut in Moldavicis caput bovis, in Valachicis autem Corvus Cruciger cum luna bicorni, inſignia provinciarum fuerint. Plura, quæ huc faciant, reperies in doctiſſima Joannis Seiverti de inſigniis Valachia epistoſa, per Windiſch T. I. Ungr. Magazin p. 365. edita.

Res autem geſtæ Conſtantini Baſſarabæ de Brankovan ſic paucis habent. Ex Logotheta factus Vajvoda Valachia, mox conſilium cepit excutiendi jugum Turcicum, eoque ſine prius cum Imp. Leopoldo M. dein cum Petro Czaro clandestinum ſœdus inivit, a priore idcirco S. R. I. Princeps renunciatus, ab altero autem Cruce Ordinis Equitum S. Andrea donatus. Verum telam, quam exorſus erat, pertexere nequivit. Anno enim 1714. quo ſolemnes nuptias parabat Rudolpho filio ſuo tertio genito, cui filiam Antiochi Cantemiri Moldavia quondam Principis matrimonio jungere voluit, ex improvifo captus, & Conſtantinopolim abductus, Principatum, vitamque perdidit. Finem tragicum, quo ſimul duo ejuſdem filii, & gener, aulaque Praefectus perivere, deſcribit *de la Mettraye* P. II. Itiner. p. 212. huiusque teſtimonio uſus Joh. Frid. *Joachim* in ſuis

fuis ad simile Numisma observationibus p. 53. des neueröfneten Münzkabinets.

§. XLIV.

STEPHANI L. B. WESSELENI Numisma funebre 1734.

ALTA RVIT CEDRVS SYLVÆ TREPIDATE MINORES:
Silva, & cadentia in Cedrum fulmina. Infra silvam duæ urbes, &
inter has vir peregrinantis habitu, cum hac epigraphe: VRBS HA-
BITATA VALE TANTIS AGITATA PERICLIS. TVTIOR IN SO-
LYMÆ MOENIBVS HOSPES ERO. A. C. MDCCXXXIV.

In averfa parte: FESSA IACET SIREN DECIMAS IA-
CTATA PER VNDAS. SVRGET AD ANGELICÆ CLASSICA PRI-
MA TVBÆ. Rupes in medio pelago, in qua Syren decumbit, na-
vibus vi procellæ disiectis. Supra pelagum nubes, & angelus tuba
efangens. Epigraphe: MEMORIÆ GRATÆ EXCELLENTISSIMI
DO. STEPHANI WESSELENYI L. B. DE HADAD. S. R. MAT-
TIS STATUS INT. ET EXC. REG. IN TRANNIA GVBERNII
CONSILIARII. INC. STATVVM ET ORD. PRIN. TRAN. PRÆ-
SIDIS. ET INC. COMITATVS SZOLNOK MED. COMITIS SVPR.
NATI ANNO MDCCXXIII. D. XXV. AVG. DENAT. A. C. M.
DCCXXXIV. D. XXVIII. APRIL. COMITISSA CATHARINA BAN-
FI DE LOSONCZ CONIVX MOESTA VOTVM SOLVIT. *Arg.*
magni moduli R. Univ. Pestin.

§. XLV.

Ordinum Transilvaniae præfite M. THERESIÆ Aug. fidelitatis jura-
mento 1740.

REGNANTI MARIE THERESIÆ VT PRINCIPI SVÆ VOTIS SE
IVRATI OBSTRINXERE DACI. Scutum coronatum sub Conopeo, in
Cccc 2 quo

quo sunt insignia Principatus Transilvaniæ, Sol, Luna, Aquila, septemque castella.

COELO NVMEN HABES : TERRAS REGINA TVETVR. SIC COELO ET TERRIS HVNGARE TVTVS ERIS. Arcus triumphalis, in cuius summitate oculus divinæ providentiæ; infra est Crux hungarica, radiis circumfusa, atque hinc effigies Deiparæ sedentis coronatæ, cum sceptro in dextra, & Jესulo in sinistra: inde Regina flexo genu. Epigraphe: SVB CRVCE GEMINA, GEMINA EST PATRONA MARIA. Infra: NEC SÆVOS METVVNT ARMENTA LEONES. *Arg. magni moduli R. Univ. Pest.*

§. XLVI.

Comitis EMERICI ESZTERHÁZY Archiep. Strig. celebrato Sacerdotii sui jubilæo.

EMERICVS E C. ESZTERHAZY A. E. S. S. R. I. P. P. R. H. Protome ejusdem habitu Archiepiscopali.

SACERDOS ITERVM. MDCCXXXVIII. Ara ignita, supra quam agnus, spicæ, & vitis botrifera. *Aur. & arg. in multis Hungariæ Museis.*

Emericus e Comitibus Eszterházi natus patre Emerico de Galantha, matre Susanna Bucsányi Anno 1653. Ordini divi Pauli primi Eremitæ adscriptus 1680. Ejusdem Ordinis Prapositus Generalis 1702. ab Imp. Iosepho I. Vacientem Episcopatum 1706. Zagrabientem 1708. obtinuit. A Carolo VI. ad Veszprimiensem translatus 1723. biennio post Cancellarius Regni Hung. eodemque anno 1725. Archiepiscopus Strigoniensis nominatus, & Primas R. Hung. Res gestas, & solemnitatem celebrati post 50. annos Sacerdotii describit P. Nicolaus Schmith in Archiep. Strigoniensibus, ubi & monetæ mnemonicæ, hoc loco descriptæ, meminit p. 154. Solemnitas in 27. Julii anni 1738. incidit. Die sequente Curfor Cæsareus cru-

cem gemmis divitem attulit, quam Com. Joannes Pálfi, personam Cæsaris referens, Emerico Primati, Sacerdoti quinquagenario, solemniter adpendit. Gratus Primas Pálsum vicissim Statua marmoreâ honoravit, quæ hodieque in Sacello Királyfalvensi visitur cum hac inscriptione :

HEROI IOANNI PALFIO. MARSCHALLO CAMPI IMPERTERRITO. CVRIÆ REGIÆ PER HVNGARIAM IVDICI &c. &c. QVOD SECVNDQ SACERDOTIO PRIMATIS IN PERSONA REGIS PRÆVERIT. VT ÆTERNÆ MEMORIÆ VIVAT. HOC GRATI ANIMI AMICVM POSVIT MARMOR PRIMAS REGNI EMERICVS ESZTORAS ANNO MDCCXXXIX.

§. XLVII.

Comitis NICOLAI ESZTERHÁZY Ordine Russico donati 1755.

NIC. COM. ESTERHAZY. A GALANTHA COR. HVNG. CVSTOS. Protome ejusdem, & infra humeros in veste literæ F. G. D. F. nomen artificis exprimentes.

SS. CÆS. ET REG. MM. ORATOR AD IMP. RVTH. M. EQVES S. ANDR. INAVGVRAVVS PETROPOLI DIE XXX. NOV. A. MDCCCLV. Palatium, in quo Imperatrix Russorum, Elisabetha Comiti Nicolao Eszterházy confert Ordinem Equitum S. Andrea, uno ex aulicis ephebis retro adstante. In pavimento iterum artificis nomen literis minusculis F. G. DV. *Numisma æneum magni moduli R. Univ. Pestin.*

§. XLVIII.

Cardinalis CHRISTOPHORI MIGAZZY.

CHRISTOPH. S. R. E. CARD. A MIGAZZY. AR. E. VIEN. S. R. I. PR. EPIS. VACIEN. ADMIN. Protome ejusdem habitu Cardinalitio. Infra est nomen artificis G. TODA. F. id est : *Giovane Toda fecit.*

RELI.

RELIGIONI ET BONIS ARTIBVS. Religio, & Pallas stantes
 junctis dexteris. Ad latus dextrum ara ignita; ad lævum clypeus, & no-
 Ætia libro infidens. Infra est nomen illius, qui Numisma Cardinali de-
 dicavit: A. C. DD. 1761. *Æneus magni moduli R. Univ. Pest.*

2. CHRISTOPH. CARD. A MIGAZZI ARCHIEP. VIEN.
 S. R. I. PR. EPISC. VACIEN. ADM. Protome, ut in præcedente.
 DICELEGI LOCVM ISTVM MIHI IN DOMVM SACRIFICII
 2. PARAL. 17. 21. 22. Frontispicium Basilicæ, addita epigraphe:
 TEMPLVM PRINCEPS VACIÆ. MDCCLXI.

Immortalia Cardinalis CHRISTOPHORI MIGAZZI in Va-
 cienstem Ecclesiam merita celebrat. RR. Steph. *Katona* in Dedicacione
 Tom. II. Historiæ suæ Criticæ, ubi & magnificentissimam Templi, cu-
 jus Frontispicium in hoc Numismate proponitur, structuram elegan-
 ter descriptam reperies.

DMVH XOD ANVZABAD §. XLIX.

Principis CAROLI de BATHYÁN.

CAROL. S. R. I. PRINC. DE BATHYÁN P. I. N. V. &
 S. COM. AVR. V. E. C. C. P. S. V. S. C. Protome ejusdem, tor-
 que aurei velleris ornata. Infra axillam: I. TODA F. nomen inci-
 foris. *Joannes Toda fecit.*

GEN. C. MAR. V. L. DIM. COL. V. S. C. & R. M. A.
 I. CONS. & S. CONF. M. 1764. Insigne Batthyánianum sub Cono-
 peo. Pelicanus videlicet, cruore proprio pullos suos nutriens, infra
 quem in caverna Leo gladium dentibus prehensum gerens. In ex-
 teriore Numi ambitu: FIDELITATE ET FORTITVDINE. *Aur. de-
 cupl. & arg. uncial. R. Univ. Pest.*

Compendia sic legenda: Carolus Sacri Romani Imperii Prin-
 ceps de Battyán, Perpetuus in Németh-Ujvár, & Szalonok Comes,
 Aurei Velleris Eques, Comitatus Castriferrei Perpetuus Supremus,
 Unghensis Supremus Comes, Generalis Campi Marefchallus, Unius
 Legionis

Legionis Dimachorum Colonellus, Utriusque Sacrae Casareae & Regiae Majest. Actualis Intimus, & Status Conferentiarum Minister 1761.

Originem, et genealogiam illustr. Domus Batthyaniae carmine docet Georg. Szklenar, edito libello Pofonii 1778. in 8vo.

§. L.

Principis NICOLAI ESZTERHAZY.

NICOL. S. R. I. PRINC. ESZTERHAZY DE GALANTHA.
Protome Principis.

V. S. C. ET R. A. M. CONS. INT. ET GEN. C. MAR.
1770. Scutum coronatum continens insignia, Principibus Eszterháziis propria. *Aur. & Arg.*

Vid. Tropæum inclytæ Domus Estorassianæ, Viennæ 1700. fol. cum figg. Principi *Paulo Estoras* dedicatum, ubi depicta occurrunt ejusdem insignia, per Imp. *Leopoldum M.* aucta.

Gentilitium insigne, *Comitibus* Eszterháziis commune, Gryphus aureus est super scuto cæsi coloris, capite coronato, erectus, insistentisque pedibus posterioribus aureæ coronæ apertæ, anteriore autem dextro tenens gladium incurvum, lævo tres rosas rubei coloris.

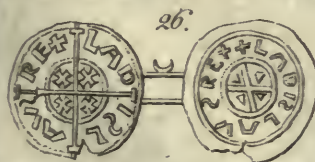
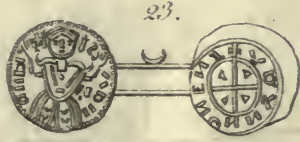
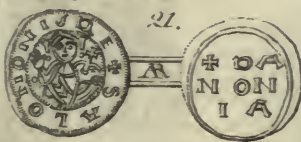
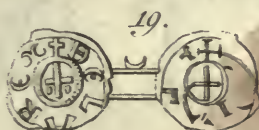
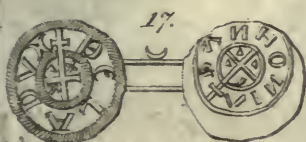
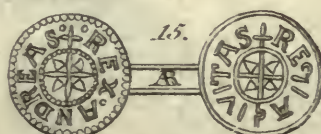
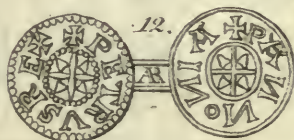
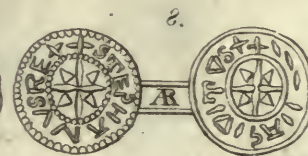
Proprium autem *Principum* ejusdem familiæ scutum quadripartitum est, cujus arcola dextra, & inferior sinistra cæsi coloris exhibet Gryphum, qualem nunc descripsimus, campus autem sinister superior, ac dexter inferior bifariam horizontaliter scinditur, & continet utrobique Leonem coronatum dimidio corpore expressum, & quasi exilientem cum tribus rosis candidis, quas unus dextro, alter sinistro pede tenet. Infra hos leones pars inferior argentea complectitur tres rosas aureas. In medio denique totius scuti posita est parmula coronata continens literam L. qua designatur LEOPOLDVS Augustus, qui Paulum Eszterházy de Galantha, perpetuum in Frakno, aurei velleris Equitem, Regni Hungariæ Palatinum, titulo S. R. I. Principis anno 1686. condecoravit.

Errata

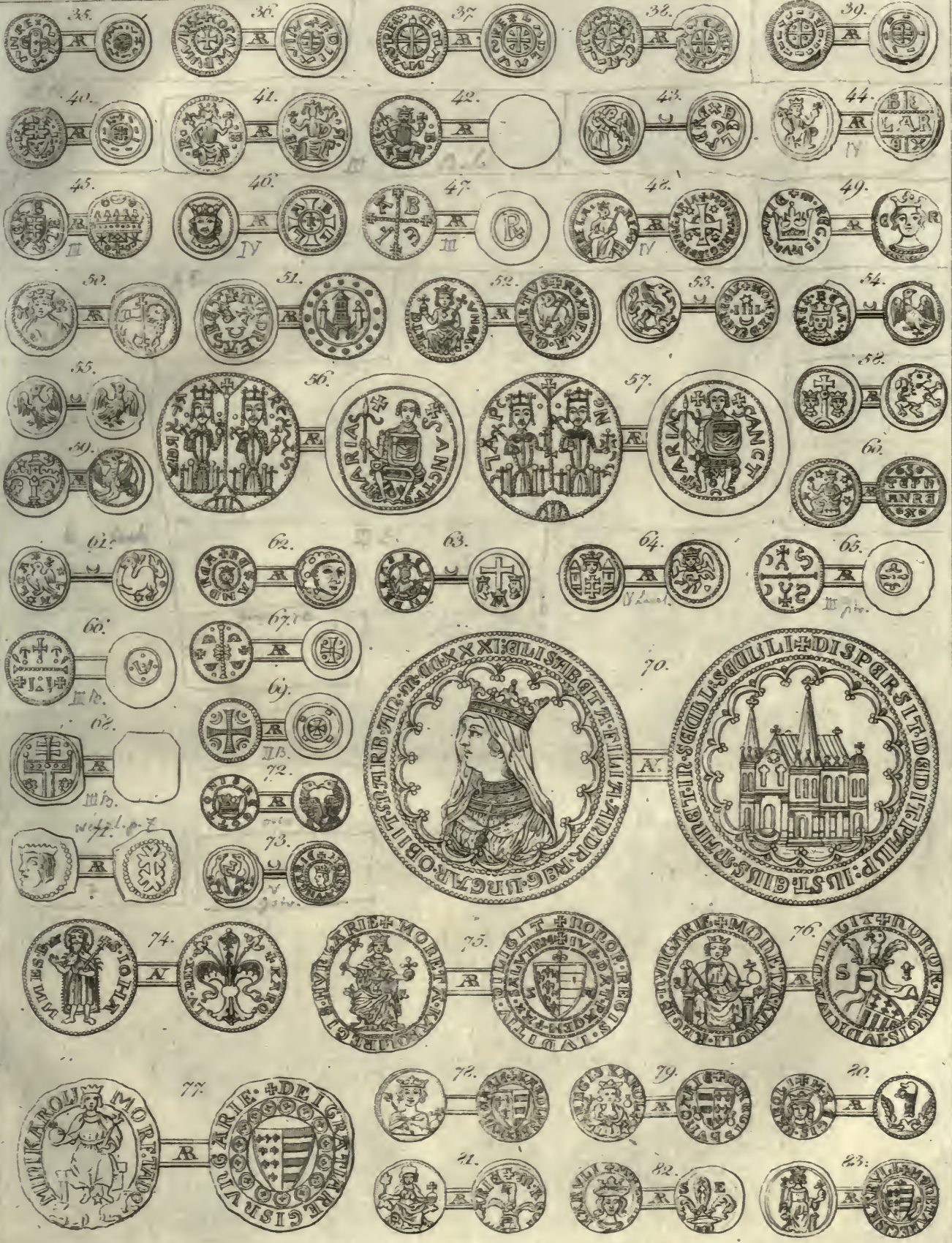
Errata		Corrige.		
Pag.	16 lin.	18	idque idem	atque idem.
	35 —	6	Turdetamorum	Turdetanorum.
	37 —	2	Fufii	Fufii.
	69 —	5	adpendebantque	valebant, adpendebantque.
	96 —	24	qui sic habet	- sic habet.
	114 —	10	Hungaroria	- Hungaria.
	117 —	7	nunc	nunc.
	129 —	27	Iro	Pro.
	152 —	10	sex auri	- sex aurei.
	187 —	11	polliati	- palliati.
	222 —	8	Viro Hollos	Vico Hollos.
	229 —	25	Stephanum	Stephanum.
	245 —	28	Quia tamen	Qui tamen.
	249 —	24	Sommorsberg	Sommersberg.
	287 —	12	MCCCXX	MCCCXXV.
	309 —	21	vocantur Pifetarii	- vocant Pifetarios.
	312 —	21	integum	- integrum.
	315 —	25	Mofotzius	- scribit Mofotzius.
	320 —	15	reputabantur	- reputabuntur.
	322 —	17	æquiparati	- æquiparari posse.
	328 —	18	Anno adde	- & hujus.
	334 —	27	æqualente	- æquivalente.
	335 —	6	162	1652.
	347 —	10	Heileri	Heisleri.
	352 —	3	post Viennensi adde	- obsidione.
	352 —	16	post AVS adde	- DVX.
	377 —	12	Conficienda	Conficienda.
	389 —	2	signari	signati.
	397 —	1	VITRIX	VICTRIX.
	398 —	1	⊙ IN m	⊙ in m.
	Ibidem—		in signo libræ	- in signo Virginis.
	447 —	15	Hungaria	Hungarica.
	Ibidem—	26	die 28	die 25.
	Ibidem—	29	post advenas adde	- ex.
	448 lin. penult.		corona	coronata.
	483 Not. a) lin. 2.		Archiepisco	Archiepiscopo.
	486 —	22	fic	- ff.
	493 —	10	Ludovicus	- Ludovici.
	511 —	1	Valentium	Valentinum.
	531 —	13	RAOKCI	- RAKOCI.

702284

EGYETEMI
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

Handwritten notes and numbers on the right margin:

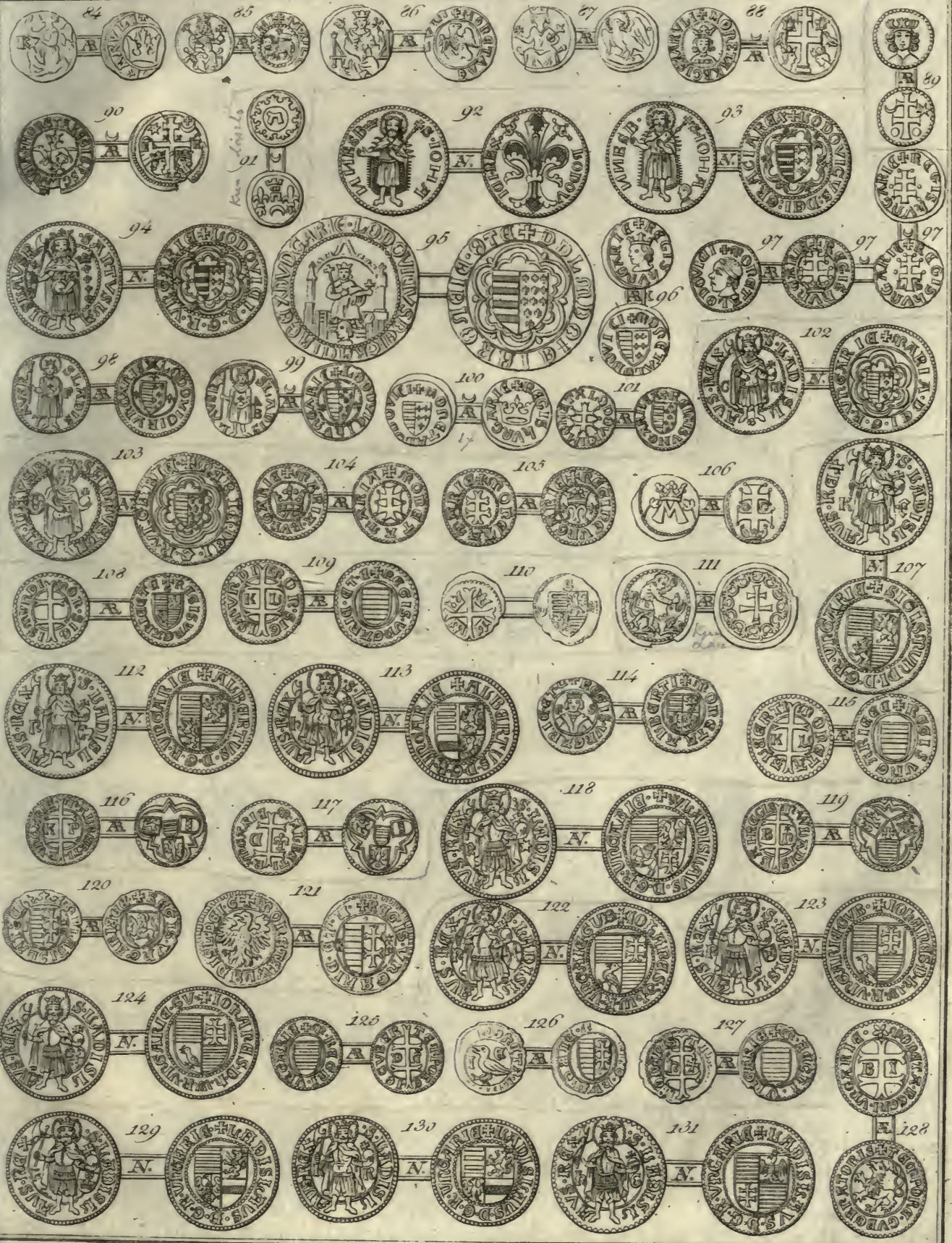
- 19. 3
- 27. 3
- v B
- v A

Handwritten note: *Wapp. p. 7*

Handwritten note: *v A*

EGYETEM
BUDAPESTI
KÖNYVTÁR

III Ein

Lage

Mann

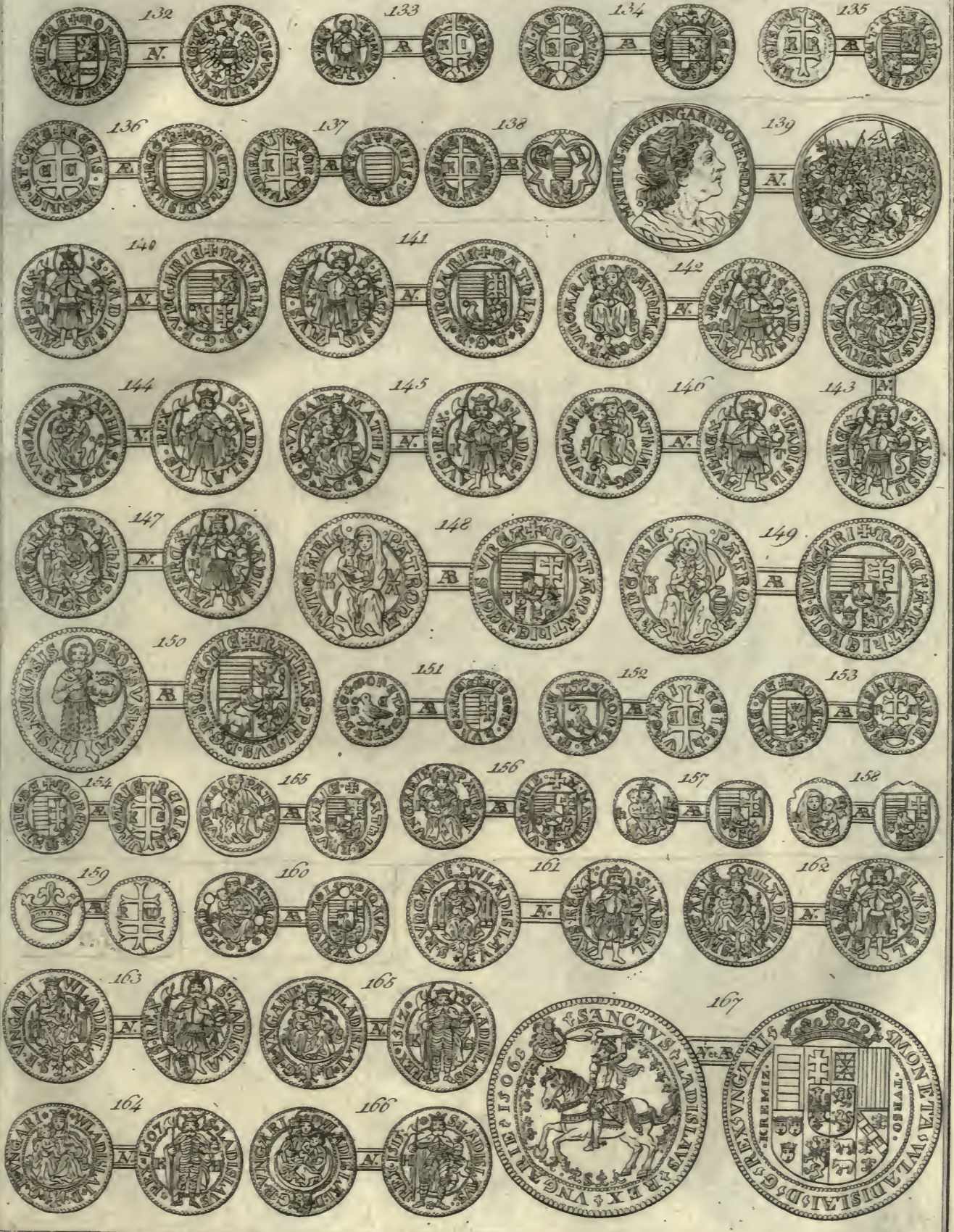
3.

16

146

128

EGYETEM I. L.
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

EGYETEMI
BUDAPESTI
MUNYV TÁR

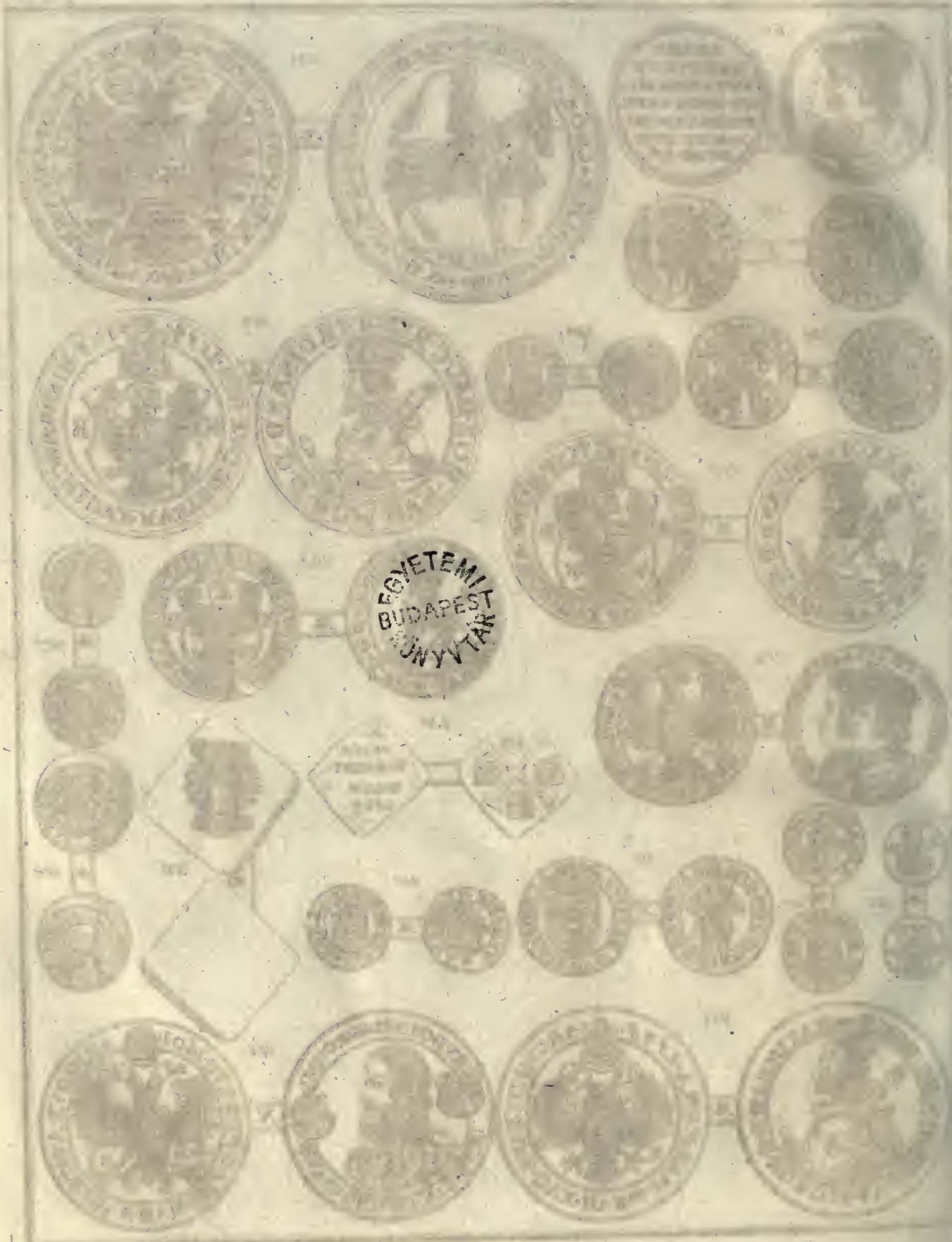
11 W...

11 L...

11 G...

EGYETEMI
BUDAPESTI
MŰVÉSZETI

EGYETEM I. L.
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

EGYETEM
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

EGYETEMI
BUDAPESTI
KÖNYVTÁR

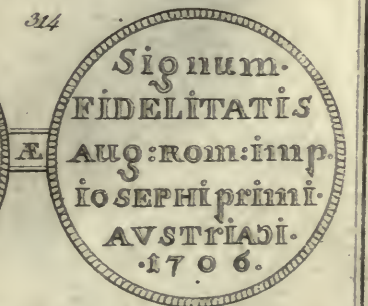
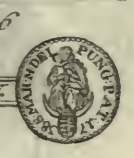
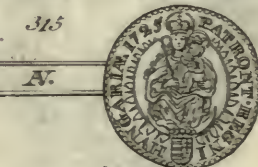
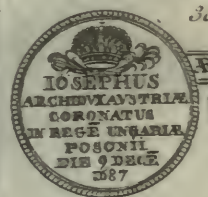
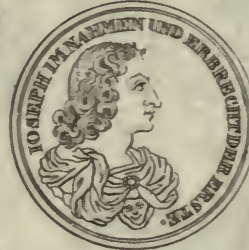

BEQYETEM
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

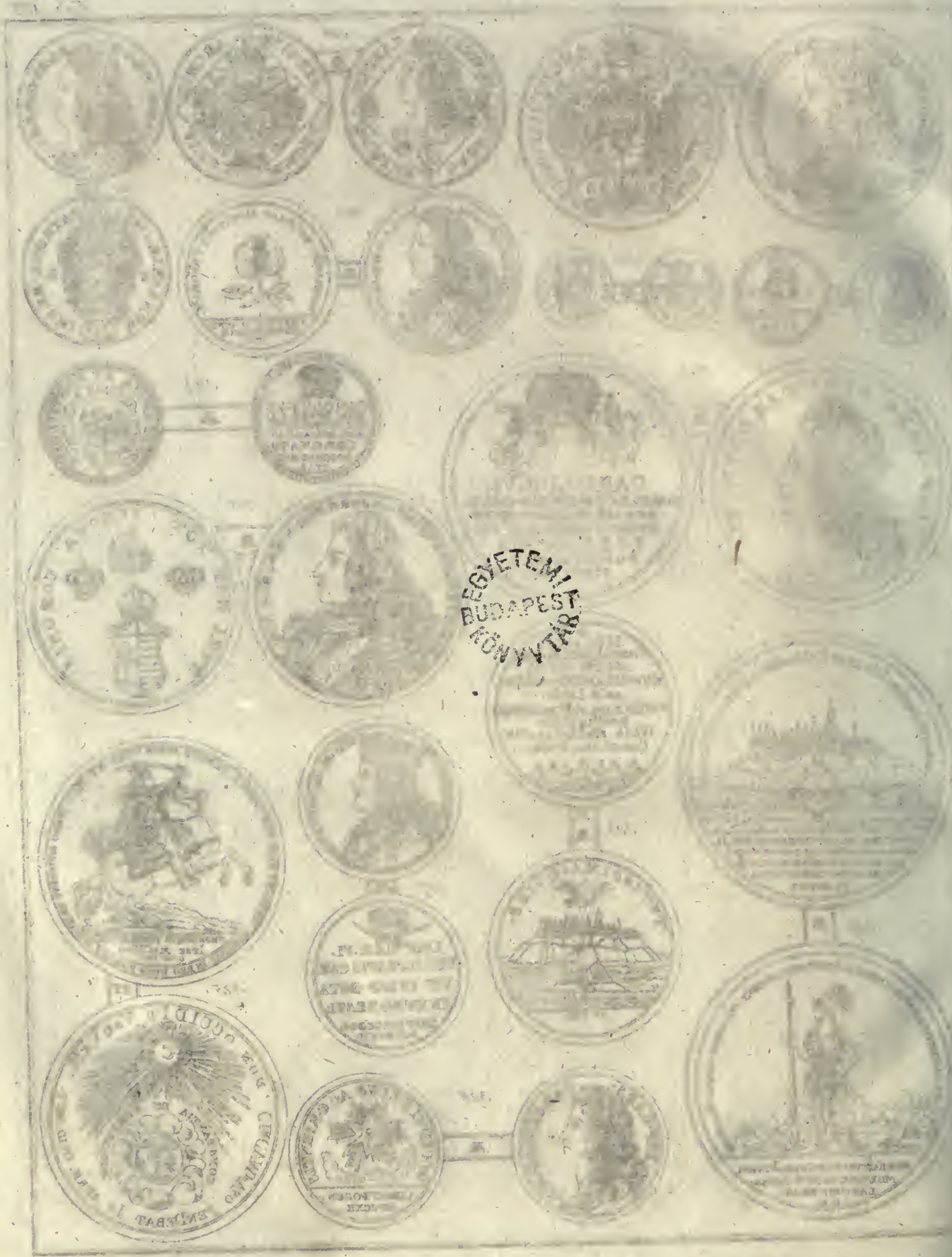

EGYETEM
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

EGYETEMI
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

EGYETEMI
BUDAPESTI
KÖNYVTÁR

331

333

332

334

335

337

338

339

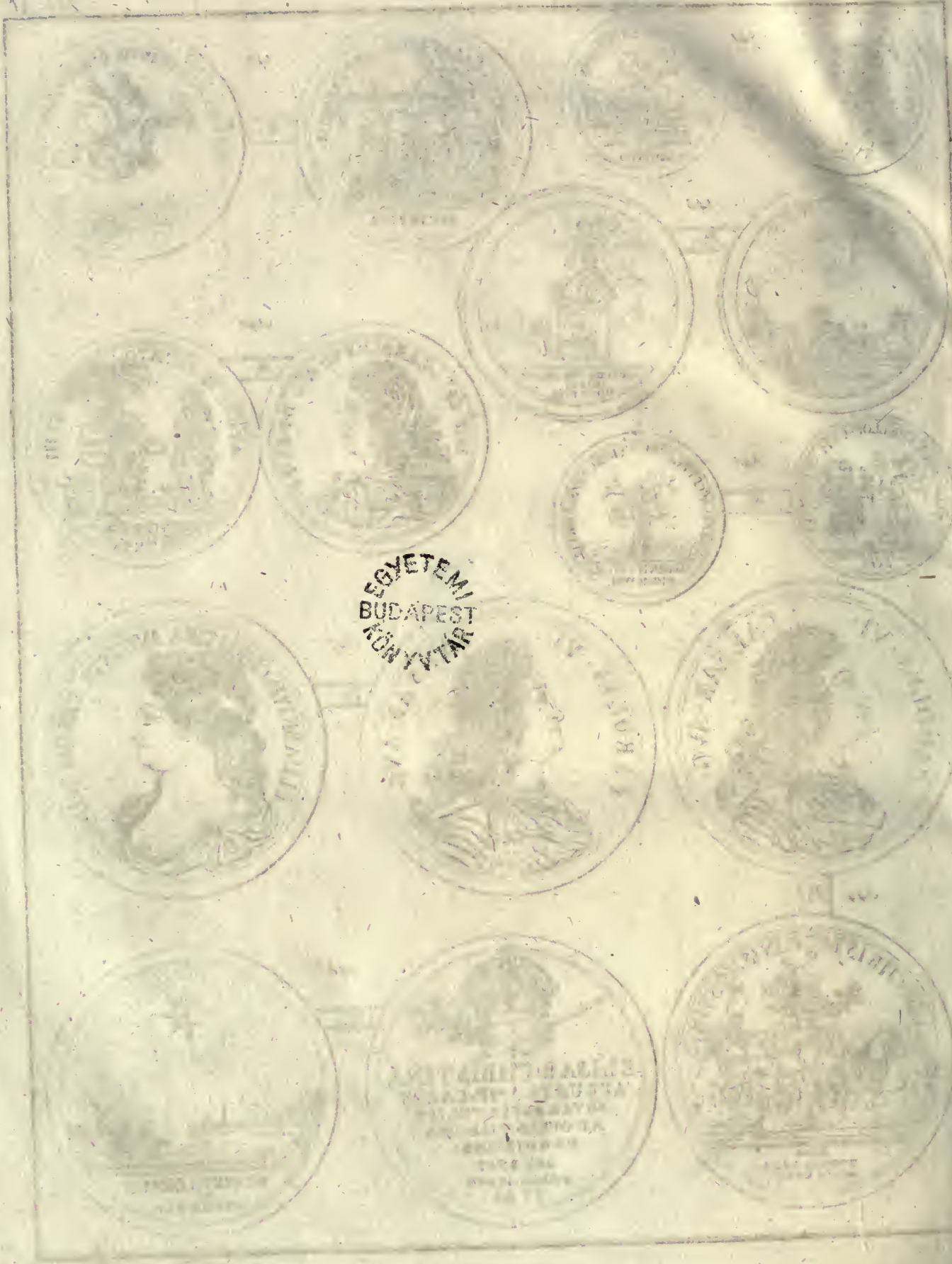
340

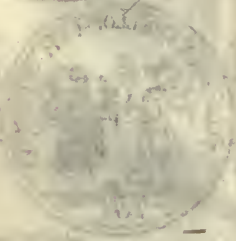
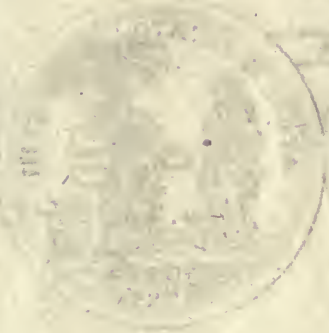
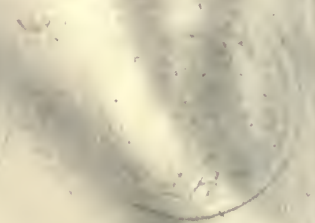
EGYETEM
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

EGYETEMI
BUDAPEST
MŰNYVTÁR

EGYETEM
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

359

360

361

362

364

363

366

365

367

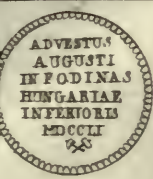

EGYETEMI
BUDAPESTI
KÖNYVTÁR

368

N
et
R

369

A

370

N
et
R

371

R.

372

R.

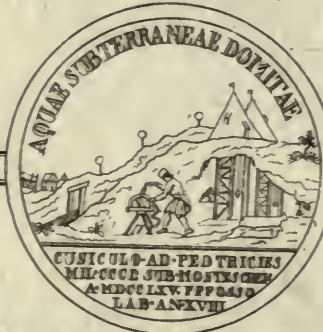
373

N
et
R

374

N et R.

375

A
et
R.

376

R.

378

R.

377

R.

EGYETEMI
BUDAPEST
MUNYINTAR

379

A

380

B. et A.

381

A

382

A

383

B. et A.

384

A

385

EGYETEM
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

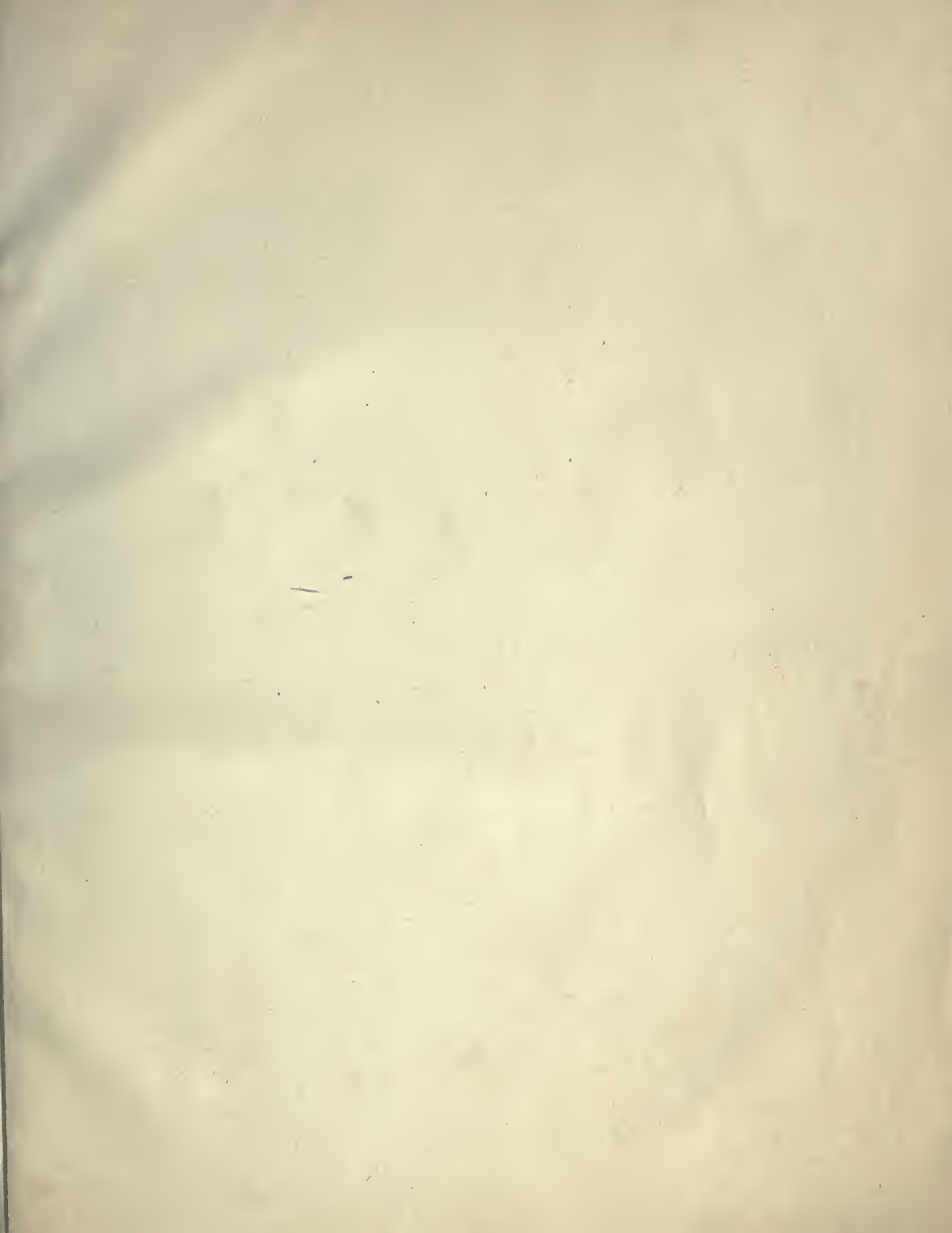

702284

EGYETEM
BUDAPEST
MUNYV. TÁR.

Drachma $\frac{1}{8}$ unciæ = 60 lobos. 100 drachm = 1200 lobos. 60 min. = 1 Talent. Mæc = 6000 drachm.
Siccus vini quilibet drachmæ = 20 drachm.
Nomen unum et officina unum dicitur 59.

Denarius 100 den = 1 lb arg. Denarius aureus = 25 den arg. = 160 lbs. 1 lb = 12 unciis
Satis arg et auri apud Romanos. p. 64.

Solidus aureus $\frac{1}{6}$ unciæ auri; 72 solidi 1 lb auri; 1 solidus = 12 milliaris; = 24 (eratia. 1 lb
Solidus = 12 denari, $\frac{1}{20}$ unciæ = denari. 20 solidi = 1 lb 12 unciary libræ gallicæ

Solidus auri 72 solidi auri = 1 lb, 1 solidus 40 denari
Nomen numisma maximum p. 79.

Muse Colonienis et Trajensem = 933:1016
Colonia = 5⁶ Viennensibus.

Marca = 8 unciæ lib. ð by quint vel 256 den. vel 512 obul vel 4352 granar. (1 lb = 12 unciis)
 $\frac{1}{4}$ lib. denis et vocatur quintil una. et lib. quintil auri $\frac{1}{2}$ solidi (1. dimonibus denari. Trajensem.)

Marca 8 unciæ, unciæ = 16 lobos, lobos = 4 unciæ, unciæ = 16 granar.
Satis auri, 8 unciæ. 8 lb. auri 3 gr. arg et 1 gr. auri (aurei)

Ex marca Vienn. usi sunt 80 $\frac{2}{3}$ auri, ac singuli ponderant 3 $\frac{37}{201}$ denarios, ponderis minor
solidi. (256 lb = 1 marca)

Marca hrennicensis et una marca figure est antiqua Wundensis dat 70 $\frac{2}{3}$; (1 lb
aurei unciæ 67 denari. 1 Kolesari Auraria p. 130.) Marca Viennensis 80 $\frac{2}{3}$ aur. quos unciæ
græ 20 $\frac{2}{3}$ denari; 60 græ = drachma; 480 græ = unciæ, 5760 græ = libra apothecar.

Quos una marca Colonienis 18 = 1 loth, 288 = una marca
1 Viennensis facit 3 Messig. Item 1 loth facit auri 3 Messig. 1 Messig. auri = 12 denari.

Analys. Sec. B. D.

1-11

90/R 290

M 2719

